/5-am2

1.) RMK I. 605.a. („B"-variáns.)
(Teljes - Az Index titulorum a Prologus elé van kötve.) 1. példd.

2.) RMK. II. 475.a. („B"-variáns.) (Teljes.)
1. példd.

DECRETVM
LATINO-HVNGARICVM,
SIVE
TRIPARTITVM
OPVS IVRIS CONSVETVDINARII INCLYTI REGNI HVNGARIAE & Tranſylvaniæ, ac partium eidem ſubjectarum, unà cum Methodo Articulorum Diætalium,

Autore

STEPHANO WERBŐCZY.

Huc acceſſerunt etiam Regulæ, Iuris Antiqui, Civiles & Canonicæ, admodum perutiles & neceſſariæ.

Azaz:

Magyar és Erdély Orſágnak

TÖRVENY KÖNYVE,

Irattatot Werbőczy István által.

Moſtan iſmét uñonnan Deakúl s. Magyarúl egy ſép haſznos Regeſtromockal és Regulackal meg őregbitetet és ki bocsáttatot.

BARTPHÆ,

Typis & ſumptibus IACOBI KLŐSZ *Civis & Typographi,*

Anno M. DC. XXXII.

VIRIS

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, PRVDENTISSIMIS, SPECTATISSIMISQVE

Dnn. PRIMARIIS IVDICIBVS, CŒTERISQ; IVRATIS SENATORIBVS QVINq; Regiarum, Liberarumque Civitatum Superioris Hungariæ,

CASSOVIEN: LEVCHOVIEN: BARTPHEN: EPPERIEN: & ZEBINIEN:

Dnn. meis Patronis, Promotoribus, & Mœcenatibus debitâ obſervantiâ ætatem colendis.

Salutem, vitam diuturnam, & felicitatem precatur, ſuaq; paratiſsima officia defert.

Et hunce
Laborem Typographicum gratitudinis & amoris ergò

Dat, dicat, donat, dedicat, & offert

HORVÁT ISTVÁN KÖNYVTÁRA

IACOBUS KLŏSZ *Typographus Bartphenſis.*

MAGYAR MUZEUM KÖNYVTÁRA

TYPOGRAPHVS
CANDIDO LECTORI S. P. D.

MVLTORVM BONORVM VIRORum, & quidem insigni dignitate fulgentium, Candide Lector, precibus delinitus, ut Jus Inclyti Regni Hungariæ, vulgò TRIPARTITVM OPVS LATINO-HVNGARICVM, nuncupatum, pro nunc verò in abstruso quasi loco, ob Typographorum hujus Regni raritatem, multò minus eorundē non excusionem, abditum, publicè prælo proprio subjicerem. Quorum desiderio legitimo, & honestæ petitioni locum tribui amplissimū, & quidem non vanæ aucupandæ gloriolæ, aut ambitiosæ contentionis meæ, gratiâ: verùm propter Patriæ singularem, ardentemq; amorem, cui plus, quàm mihi, meisq; de jure gentium teneor. Monente quodam Politico: Omnes Cives Reipub. sicuti nati sunt Tribus, DEO scilicet, Patriæ, & Sibiipsis: ita etiam Tribus illis obligati sunt Lege naturæ ad serviendum. Cum pro utilitate Reipub. etiam Imperatorem non debere labores recusare, ne dum alterius inferioris conditionis virum, inquit Imp. Iustinian. *in l. unic. C. de cad. tol. sub fin.* Hæc prima ratio.

Materiam alteram mihi hoc Opus Trip. excudendi, Romanus Orator Servius suggerit, qui cum in Causis orandis primas obtinuit, ad consulendum Q. Mucium de re amici sui perveniſſe, traditur: cumq; eundem sibi de jure respondisse, Servius parum intellexisset; iterum Quintum interrogasse, & à Q. M. responsum esse, nec tamen intellexisse. Propterea à Q. M. objurgatum esse: *Turpe esse Patricio, & Nobili, & causas oranti, JUS, in quo versaretur, ignorare.* Hac contumeliâ Serv.

 tactus,

tactus, operâ indefessè dedit Iuri Civili. Secus legib⁹ Legatus Athenienſis inſtructus erat, qui cum à Senatu interrogaretur: Quomodo Spartani Rempub. ſuam adminiſtrarent? Funem, furcam, gladium, in Curiam ſecum attulit, iis monſtratis, in his poſitam eſſe Salutem Civitatis, haſce ll. Spartanorum eſſe dixit. Pariformiter quoq; unicuiq; expedit Ius Hungaricum & Nobili quidem, in quo vivit, & per quod litium ac cauſarum tàm Civilium, quàm Criminalium deciſionem ac protelationem adipiſcitur, ſcire, atq; iisdem legibus conſuetudinariis apprimè inſtructum & munitum eſſe. Licet per ſe Iurium alumnos: Procuratores, Negotiorum geſtores, & alios in foro frequenter, vel penè quotidie verſantes, ſemotâ dubietatis controverſiâ, Articulos & leges Operi huic inſertas, ad ungvem, quod fertur, noſſe: Econtrario verò quàmplurimòs pietatis amantes viros tàm in Civitatibus, quàm extra eaſdem reperiri, qui hujus uſum, Artis nempe Magiſtrum, ſeu praxin neſciunt, neq; accommodare ad cauſas proprias valeant: ſed demum à ſuis Defenſoribus, & Patrocinantibus negotiorum, conſilium & triumphum peroptabilem meritó inquirunt & expetunt.

Præſtat igitur & ſummè proficuum eſſe ſingulos, huncce libellum, pretio condigno, venalem, præſertim Tyronibus comparare, qui ſeſe prius in ſtudio Politico exerceant, de quibus dici poteſt: Generoſum ergò. & omni favore dignum eſt ingenium, cui cordi ſunt diſciplinæ Politicæ; quia illa maximè eſt Architectonica. Quo abſoluto, tempore ſucceſsivo nomen Sacerdotis Iuſtitiæ, clarũ ex Iure juſtè adminiſtrato reportare ſatagunt. Tandem hunc laborem aſsumpſi, propter memoriæ imbecillitatem humanam, quæ cuivis naturaliter ineſt: Nam omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, divinitatis magis, quàm mortalitatis eſt: & in nullo aberare, ſeu

in om-

in omnibus irreprehensibilem vel inemendabilem esse, divinæ utiq; solius, non autem mortalis est constantiæ ac roboris. Experientia teste, quia si semel, aut bis perlect⁹ fuerit Articulus, præsertim à viro in delassatâ já ætate, afflictaq; valetudine constitutus, necessitate efflagitante, subitò ut is occurrat, minimè præsumitur, sed libro comparato & admoto, facillimè, iteratâ lectione, memoriæ is restituitur, juxta versiculum vulgarem:

Lectio lecta placet, decies repetita placebit.

Concludenter, ne sibi benevolus Lector imaginet, quòd huic Operi Tripartito aliquid adauxerim, minuerim, castigârim, locupletaverim, aut in margine quicquam adposuerim, id à me non præstitum; sed illud ipsum Ius Antiquum Inclyti Regni Hungariæ esse, nisi quòd Indicem Articulorum annexi, Regulas Iuris antiqui, Civiles & Canonicas, omnib⁹ in foro versantibus perneccssarias & utiles adjeci, quò faciliori via causantes ex suis intricatis & perplexis controversiis sese expedire queãt. Vtere itaq; Candide Lector, hocce Opere diutissimè, & legib⁹ antiquitùs à prædecessoribus nostris, ex variis celeberrimis autorum monumentis, præsertim ex Iure Civili, tanquã Oceano & Parente omnium municipalium statutorum excerptis, sine quibus nulla hominum societas, Civitas, Reipub. ordo, (ubi enim exulat ordo, succedit confusio, & multitudo sine ordine parit confusionem) imò ne ipse quidẽ mundus persistere possit. Interim te feliciter valere, & vivere, opto, precor, voveoq;, ac vultu benevolo huncce Typographicũ sudorẽ, maximis sumptibus propriis adornatũ, suscipias, corrigenda corrigas, & me tibi semper commendatum habeas, ut in te redundet Horatij illud lib. 2. Epist. ad Quint. —— *Vir bonus quis est?*

Qui consulta Patrum, qui leges, iuraq; servat.

Et *Quod tibi vis fieri, mihi fac, quod non tibi, noli.*

Sic potes in terris, vivere, iure poli. Vale sospites.

Bartphæ 15. Martij, Anno 1632.

APPROBATIO ET OCCASIO Constitutionum.

WLADISLAVS Dei gratia Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque REX: Ac Silesiæ & Lucemburgensis Dux: Nec non Moraviæ & Lusatiæ Marchio, Ad perpetuam rei memoriam. Cum supremus omnium rerum opifex, ab ipso primordio rationalis creaturæ conditæ ac procreatæ, eam in genere humano varietatem, atq; id discrimen esse voluerit, ut pars præesse, alij imperare, alij parere deberent: Alios quidem Reges & Principes, qui cœteris æquo iure imperarent: Alios subditos, qui illorum jussa & imperia capesserent, esse statuit, atque in hunc duplicem ordinem totum genus humanum sapientissimè est partitus: Reges porrò ipsos duabus potissimum artibus instructos, atque ornatos esse voluit. Legibus, & Armis; ut armis quidem hostes propulsati, procul à finibus arcerentur. Leges autem regnicolas, civesq; domi in officio continerent, & summos cum infimis ac mediocribus: opulentos ac potentiores, cum egentioribus infirmioribusque æquo iure vivere cogerent. Hæ etenim duæ res tantopere sunt unicuique Principi necessariæ, ut his sublatis, nihil firmum, nihil stabile, nihil inter homines concors & pacatum esse queat: adeò verò sibi invicem cohærentes, simulque firmissimis vinculis indissolubilibus cathenis connexæ, ut separari ac disiungi nequaquam possint. Quis enim ignorat, neque arma tunc foris quicquam prodesse, cum domi plus improbi atque iniusti, quam boni cives valeant, & frustra iudicia ac leges implorari, cum aures regnicolarum civiumque terror hostilis circumsonat? Nos itaque qui nutu ac providentia divina, ad hoc sublime solium evecti, & tot terris, tot populis, tot denique potentissimis ac ferocissimis nationibus, atque imperijs sumus præpositi, semper ab initio principatus nostri, omnes nostras curas, cogitationes, labores, conatus, omnia studia & consilia nostra eo direximus & contulimus, ut his duabus artibus subditos nostros in pace, & tranquillitate contineremus. Nam & armis (quoad per nos fieri potuit) tutos eos ab hoste præstitimus, & in iustitia administranda nihil à nobis prætermissum est, quod à iusto & diligentissimo Principe præstari debuerit. Et post quam huius Inclyti Regni Hungariæ sceptrum, atque imperium, benignitate Dei adepti sumus, & sacro eius diademate redimiti: post belli studia, post Regnum ipsum tàm metu hostili, quam seditionibus domesticis liberatum, prima nobis ac præcipua cura fuit, Regnum ipsum & subditos nostros, pace etiam domestica, & legibus, firmius & stabilius reddendum. Itaque & eo ipso tempore, & postea non semel varias constitutiones & statuta, partim sponte nostra propria, partim precibus & supplicatione fidelium nostrorum, Dominorum Prælatorum & Baronum, cæterorumque Procerum, & Nobilium ædidimus, salutí ac quieti, libertatique ipsius Regni nostri, hoc pacto asseuratissimè consulentes: Licet & antea non defuerint quædam jura Regni, quæ quia nulla scriptura continebantur, consuetudines potius appellari poterant.

poterant. Verùm quia & ex huiusmodi constitutionum à Nobis ædi-tarum, & illarum Regni iurium diversa interpretatione, magna plerumque oriebantur incommoda, alijs alio, prout cuique libitum erat, sensum & interpretationem earum trahentibus. Et quibusdam in iudicando, vel judicio postulando, Regni consuetudinem, alijs constitutionum formulam sequentibus, atque allegantibus, ita ut non inter eos solùm, quorum causa ageretur, sed inter ipsos etiam judices, ac jurium Regni consultissimos & peritissimos, magna interdum, super huiusmodi legum, consuetudinum & constitutionum interpretatione, contentio oriretur, ut quandoque hi, qui plus viribus, & potentia, quàm legibus, & iustitia fiderent, tribunal iudicum magno assectarum agmine aggressi, quod ratione, & legibus nequirent, clamore & multitudine obtinere contenderent, & qui iure inferiores essent, superiores tamen esse, & vincere, non iure, sed tumultu ac multitudine niterentur. Neque verò judicum, & magistrorum Prothonotariorum, iura Regni allegantium authoritas apud illos valebat. Cum enim iura ipsa, nulla scripturæ firmitate fulcirentur, quicquid legum, vel consuetudinum in medium proferebatur, id illi vel in contrariam sententiam trahentes, vel aliter ab alijs iudicibus, & in alijs iudicijs tractarum, atque intellectum inferentes, omnes iudicandi rationes turpissimè confundebant. Ita frequenter contingebat, ut in qua causa quispiam antea victoria potitus esset, in eadem, vel simili, alter succumberet & superaretur. Cum autem his, & eius generis erroribus, plena ac referta essent omnia, & ex huiusmodi constitutionum, & Regni consuetudinum, tam varia ac multiplici interpretatione, tam lata calumniatoribus via pateret, animique tam iudicantium, quàm eorum, de quorum causis agerent, in tantis tenebris versarentur; Nos, quibus nihil prius antiquiusque est, quàm subditos nostros in omni pace, & tranquillitate conservare, excitati etiam precibus, & continuis querelis prædictorum fidelium nostrorum, fideli nostro Egregio Magistro Stephano de Werbőcz, Judicis curiæ nostræ Prothonotario, curam omnium ipsius Regni nostri iurium, legum & consuetudinum, constitutionumque receptarum atque approbatarum, earum videlicet, quæ in ipso Regno nostro, & præsertim in aula nostra Regia iudicandis & decidendis causis, ac sententijs ferendis, sequi ac observari consuevissent, in unum colligendi, atque in titulos (ut fit) & capita distinguendi, ut ea postea nobis oblata, ac per cæteros Magistros Prothonotarios, & sedis nostræ iudiciariæ iuratos consessores revisa, discussa, ac diligenter inquisita, in unum volumen redigerentur. Vt iam gens etiam nostra Hungarica (sicut aliæ omnes fere nationes & provinciæ) benè & sapienter institutæ, in iudicijs decernendis & iustitiæ administratione, non sola consuetudine, quæ plerumque mutari, & labilis esse solet, sed iure scripto, & fidelissimis literarum monumentis illustrato, niteretur. Demum nobis in præsenti conventu, & congregatione generali eorundem universorum Prælatorum & Baronum, & Regni huius Nobilium, quam eisdem certis & arduis de causis, ad festum Beati Lucæ Evangelistæ, proximè præteritum indixeramus, constitutis, ijdem Prælati, & Barones, ac Nobiles universi, nostrum accedentes in conspectum, quendam libellum, gentilia,

gentilia, municipialiaque iura ac leges, & consuetudines eorum vetustas & receptas continentem, nostro iussu à præfato Magistro Stephano collectum, & conscriptum, nobis obtulerunt, supplicantes, ut, quia ipsi cum libellum in cunctis suis clausulis, articulis, & capitulis, per venerabilem Paulum de Warda, Præpositum Sancti Sigismundi, proventuum nostrorum Regalium administratorem, ac Magnificum Benedictum de Batthyan, huius castri nostri Budensis castellanum, nec non egregios Magistros, Ioanem de Ellyevvölgy Palatinalem, ac Albertum de Bellyen, & Paulum de Bolyar, personalis præsentiæ nostræ Prothonotarios: Item Stephanum Kesserű de Gibarth, Regni huius nostri Hungariæ Vice-palatinum, Georgium de Mekcze Secretarium nostrum, Michaelem de Zob, ac Paulum de Dombo, iuratos assessores dictæ sedis nostræ iudiciariæ, & Stephanum Henczelfi de Petrőcz, Directorem causarum nostrarum Regalium, perlegi, revideri, discuti & examinari faciendo, super eorum legibus & approbatis consuetudinibus, recto ordine & debito modo conscriptum esse agnovissent: Propterea ipsum libellum, & omnia in eo contenta, quoad omnes clausulas, sensus, capita, & articulos, in formam nostri privilegij redigi faciendo, admittere & approbare, eisdemque, & eorum hæredibus, ac posteritatibus, pro perpetuis legibus, & consuetudinibus valiturum, authoritate nostra Regia, & de Regiæ nostræ potestatis plenitudine, roborare, & confirmare dignaremur. Cuius quidem libelli tenor sequitur in hæc verba.

KÖNYV TÁRA

PROLO-

INDEX TITVLORVM LATINO-HVNGARICVS, IN TRIPARTITVM Opus Iuris Consuetudinarii inclyti Regni Hungariæ.

Argumentum PROLOGI.

De Iustitia quid sit definitivè, & de eius divisione, Titulus I.

De Iure & divisione Iuris, II.

Quomodo differant Ius naturale, Ius gentium & Ius civile, III.

De iure militari & Iurisprudentia, IV.

Differentia est inter Iustitiam, Ius & Iurisprudentiam, V.

De definitionibus legis & conditionibus. VI.

Quare factæ sunt leges, & de quadruplici officio legis. VII.

De statuto, & municipali iure. VIII.

Vtrum valeat statutum contra ius Canonicũ, vel naturale, vel divinum? IX.

Quid sit consvetudo, & quæ sunt necessaria ad consuetudinem firmandam. X.

Quomodo differat lex à consuetudine, & de triplici virtute consuetudinis. XI.

De lege & statuto, ac consuetudine contraria, quid sit sentiendum. XII.

Quid sit Iudex, quid Iudicium, quid Causa, quid actor & reus. XIII.

Quot requirantur ad iudicium, ut sit actus iustitiæ, & de Iurisditione, officioq; & conditionibus boni Iudicis. XIV.

Vtrum Iudex secundum allegata & probata, vel secundum conscientiam iudicare teneatur, XV.

De duplici conscientia Iudicis, videlicet rei & dicti, XVI.

Az elöl iáró beßédnek Sommáia.

Az Igasságról, hogy mi legyen nijlvansággal, és az ő agairól, Tit: I.

Az Igaz mi legyen és annak agairól, II.

Micsoda kűlőmbsęg legyen az Terméßet tőrvénye, Nemzetek tőrvénye, és az Polgari tőrvény kőzőt, III.

Az vitézlő igasságról, és à tőrv: tud: IV

Kűlmbsęg vagyon az Igasság, az Igaz, és az tőrvény tudás kőzőt, V.

Mi legyen az tőrvény, és az tőrvény tulaydonságiról, VI.

Miért ßerzették legyen az tőrvént, és az tőrvénnek négyfęle tißtiről, VII.

Az végezésről és saiát irot tőrvénről VIII

Az végezésnek leheté ereie az Romai Eghàzi rendelése, vagy az terméßet, avagy az Isten tőrvénye ellen. IX.

Mi legyen az ßokás, és hány dolog ßűkséges az ßokásnak meg erősitésére, X.

Mit kűlőmbőzzőn az tőrvény az ßokástol, és à ßokásnak hárõfęle ereiéről, XI

Az tőrvényről, végezésről, és vele ellenke ző ßokásrol mit kellyen értenűnk, XII

Mi legyen à Biro, az tőrvénytétel, az pőr, az felpőres, és az alpőres, XIII

Hány dolog által lehet meg, hogy az tőrvény látás az igasságnak véghez vitelének mondassęk, &c. XIV

Az Biro az pőres beßédére és bizonságára tartozikè tőrvént ßolgáltatni avagy az maga lelki ismèreti ßerént, XV.

Az Birónak kétfęle lelki ismèretiről, tudni illik à mint à dolgot ßemlátomást tudga és à mint à pőresnek eleibe adg: XVI

INDEX TITVLORVM
PRIMÆ PARTIS.

Titulus I. De Tripartita diuisione Iuriũ & consuetudinum inclyti Regni Hungariæ, in generali, pagina 1

II. De Prima parte iurium & consuetudinum Regni in speciali, & primò, quòd tam personæ spirituales, quàm seculares una & eadem libertate utãtur, pag: 3

III. De exordio nostræ Nobilitatis, & quomodo regimen in Principem nostrum translatum sit, pag: 5

IV. Quòd vera Nobilitas per exercitia militaria, & cæteras virtutes acquiratur, ac possessionaria donatione roboretur, pag: 8

V. Quòd quilibet de bonis proprijs per eũ conquisitis, liberè disponere possit, pag: 9

VI. Quòd Nobiles etiam absq; possessionaria donatione creantur, quodq; ad Nobilitatem comprobandam insignia nobilitaria non sunt in iudicio necessaria, pag: 11

VII. Quòd ex Nobili Patre, & ignobili Matre, generati, veri Nobiles censeantur, sed non è converso, pag: 13

VIII. Quòd etiam per adoptionem Nobiles fiant & creentur, pag: 14

IX. De quatuor privilegiatis & præcipuis Nobiliũ libertatibus, ibidem.

X. Quòd Princeps noster eunctorũ Dominorum, Baronum, ac Nobilium Regni, verus & legitimus Successor sit, pag: 17

XI. Quòd Papa in collationibus beneficiorum ecclesiasticorum in hoc regno nullam

I. Titul: Az Tekintetes Nemes Magyar Országnak törvényének és szokásinak summa szerint három részre való osztásáról, pag. 1

2. Az Ország törvênyének és szokásának kivâltképpen való első részéről, tudnia illik, az személyekről, és leg elsőbb, hogy mind az Egyházi személyeknek, mind penig az kűlső Vraknak egyenlő szabadságok és Nemességek vagyon, pag: 3

3. Az mi Nemességünknek eredetiről, és az birodalom az mi Feiedelmünkre miképpen szállot, pag: 5

4. Az igaz Nemességet vitézlő dolgokkal, és egyéb ioságokkal szerezhetik meg, és ióságnak adasával kel megh erősitetnie, pag. 8

5. Hogy minden az ő saiát szólgalatiával keresett iossággal szabad akaratia szerênt élhet és annak adhatia a kinek akaria, pag: 9

6. Hogy az Feiedelem Nemességet adhat, és Nemességet tehet az kit akar, iosság adásnélkűl is, és hogy az Nemességnek meg bizonyitasára az törvênyben nem szükség az Nemességnek Czimere, pag: 18

7. Hogy az Nemes Atyától és nemtelen Anyától valók, igaz Nemesseknek tartatnak, de nem vissontag, pag: 13

8. Fogadot fiakis igaz Nemessecké lésnek, és Nemesség részetnek, pag. 14

9. Az Nemességnek fő és kivâltképpen való négy szabadságáról, ibid.

10. Hogy az mi Királyunk és Feiedelmünk, minden rendbéli Vraknak és ez országbéli Nemesseknek, igaz és törvény szerént való örőckősse legyen, pag: 17

11. Hogy az Papának ez Országhban Papitisztieknek el adásához semmi közi nin-

esse,

nullam iurisditionem retinuit, præter confirmationis authoritatem, pag: 19

XII. *Quòd omnes Domini Prælati, & personæ Ecclesiasticæ, Regi nostro ad fidelitatis homagium præstandum obligentur. Et quòd ratione bonorum temporalium coram iudicibus secularibus iuri stare teneantur,* pag. 24

XIII. *De donationibus Regijs, & earum speciebus in generali,* pag: 26

XIV. *De casibus notam infidelitatis afferentibus,* pag: 28

XV. *Quòd bona latronum, furum & homicidarum Donationi Regiæ non subiaceant,* pag: 32

XVI. *Quòd differentia sit inter notam infidelitatis, & sententiam capitalem dupliciter,* pag: 33

XVII. *Qui sint & intelligantur hæredes & posteritates, & qualia bona sola masculinum, qualiave utrunq; sexum concernantur,* pag: 37

XVIII. *Quare iura possessionaria servitijs acquisita, ius fœmineum non sequantur,* pag: 40

XIX. *E contra cur iura possessionaria pecunijs empta, ius fœmineum æquè ac masculinum concernant,* pag: 41

XX. *Vtrum bona nota infidelitatis condemnati, utrunq; sexum concernentia, post factam gratiam iterum utriq; sexui deserviant,* pag: 43

XXI. *An bona tum pro servitijs, tum pecunijs simul collata, utrumq; sexum sequantur,* pag: 44

XXII. *De clausula donationis, per defectum seminis, quid per semen intelligatur,* pag: 46

XXIII. *Quanto tempore ius Regiũ duret & præscribatur,* pag: 48

Quid

csen, hanem csak iovallya és confirmállya, pag: 19.

12. Hogy minden Pap Vrak es Egy-háziak mindennek felette kőtelessek Királyunkhoz hűsęggel lenni. Es hogy az iósságok és őrökségek felől tartoznak az külső Birák előt tőrvényt állani. pag. 24.

13. Az Király adományáról, és annak módgyáról summa szerént, pag: 26.

14. Az essetek, mellyek Hitetlensęgnek notáiát hozzák. pag: 28.

15. Hogy az latroknak, lopóknak és gyilkosoknak iósságát Király el nem adhattya. pag: 32.

16. Hogy két-fęle kűlőmbsęg vagyon, az hitetlensęg notáia, és főben iáró sententia kőzőt. pag: 33.

17. Kik legyenek és kiket mondgyunk őrőckősseknek és maradékoknak, és minémű iósság szállyon csak fi-fiu ágra és minémű illesse mind az két ágat? pag: 37.

18. Az szólgálattal nyert iósság, mi okon nẽ illet leány ágat, pag: 40.

19. Viszontag, az pénzen vőt iósság, miért illet mind leány, mind fiu ágat, pag: 41.

20. Az hitetlensęgnek notáiában eset embernek, ha Király meg kegyelmez, mind az két ágra való iósága az után-is mind az két ágra szólgálé, pag: 43.

21. Az mely iósságot valakinek szólgálatért és pénzért-is adnak, mind az két ágat illetié avagy nem, pag: 44.

22. Az Király adomanyában mikoron az levélben, az magva-szakadásról szólnak, mit kellyen érteni az magon, pag: 46.

23. Az Király igassága hány esztendeig tart, és mikor telik ki ideie, pag: 48.

Mi

XXIV. *Quid sit ius Regium definitivè, & quid ius possessionarium,* pag: 49.

XXV. *Quòd impetratores bonorum iniustè, nomine iuris Regij in æstimatione eorundem bonorũ perennali, condemnentur,* pag: 53

XXVI. *Quòd impetratores bonorum, per defectum seminis quorumpiam, in nullo onere convincantur,* pag: 55

XXVII. *Quòd bona in lite existentia, per defectũ seminis impetrari non possint,* pag: 57.

XXVIII. *Quòd bona donatione Regia acquisita, si etiam pecuniarum summa contradictoribus solvatur, ius fœmineũ non concernunt,* pag: 60

XXIX. *Quomodo cum donatione Regia, per defectum seminis procedendũ sit,* pag: 61

XXX. *Declaratio Articuli decreti super bonis per defectum seminis impetratorum editi,* pag: 65

XXXI. *De eo, qui cum iure Regio in causam cuiuspiã se immittit,* pag: 68

XXXII. *Quòd universæ donationes Regiæ, infra anni unius revolutionem, statutione legitima, firmari debeant,* ibidem.

XXXIII. *De literis statutorijs, Reambulatorijs, Admonitorijs, & brevibus Evocatoribus, quot diebus durent ad exequendum,* pag: 69

XXXIV. *Quid literæ statutoriæ donationum cum declaratione, & quid sine declaratione valeant,* pag: 71

XXXV. *De literis consensualibus Regijs, absq; fassionis verbali tenore confectis,* pag: 72

XXXVI. *De nova donatione Regia in generali,*

24. Mi legyen valóban az Király igassága, és az iósság, pag: 49.

25. Hogy az ki Király igasságával valaki iósságát méltatlan meg kéri, azon iósságnak őrök bőcsűen marad, pag: 53.

26. Hogy az kik magva-sakattul kérik meg valaki iósságát, azok semmi birságon nẽ maradnak, pag: 55.

27. Hogy az mely iósság pőrben vagyon, azt magva-sakattól meg nem kérhetik. pag: 57.

28. Hogy az Királytól adatot iósság, leány ágat nem illet, még ha az leányzónak ellene mondását pénzel le sállitanák-is, pag: 60.

29. Miképpen kel el foglalni, az magvasakattól meg kért iósságot, pag: 61.

30. Ezen magva sakat iósságról való Articulusnak világosb értelme, pag: 65.

31. Az ki Király igasságával ál bé valaki pőriben, pag: 68.

32 Hogy Királynak minden-sęle adományit, tőrvény-szerént való iktatással, egy esztendőnek forgása alat, meg kellyen erősiteni, ibid.

33. Az iktató határ iáró, intő, avagy kináló, és rővid hivatal leveleknek, hány napig tarcson ereiek, az elęg tételre. pa: 69.

34. Az Donatiokról való iktató levelek mi használlyanak, mikor azokat megh magyarázzák, avagy nem magyarázzák, mi ért atták legyen az iósságot, pag: 71

35. Az Király consensussáról és engedelméről való levél felől, kiben az vallást igirő igire bé nem irták vólna, pag: 72

36. Az Király tudomanyáról summa szerén és hor

generali, & unde ortũ habeat, pag: 73
XXXVII. Quid sit nova donatio descriptivè, & quòd dupliciter illa potest attendi, pag: 74
XXXVIII. Vnde proveniat proditio fraterni sangvinis, pag: 81
XXXIX. Quid sit proditio fraterni sanguinis definitivè, & de pœna eiusdẽ, pag: 82
XL. De divisionibus bonorum paternorum, & avitorum, inter fratres fiendis, pag: 84
XLI. Quid si domus paterna lapidea, vel magnis sumptibus constructa fuerit, pag: 86
XLII. Quòd literalia instrumenta frater natu maior conservare debeat, pag: 87
XLIII. De divisionibus bonorũ per fratres acquisitorum, & de clausula donationis: Per eum. pag: 89
XLIV. Quòd fratrũ quispiam bona per se inventa, pro se reservare voluerit, pag: 92
XLV. Quòd divisio bonorum inter fratres carnales, non processu litis fieri debeat, ibidem
XLVI. Quando nova divisio bonorum inter fratres condivisionales admittatur, & quando non, pag: 94
XLVII. Quòd universa bona inter fratres divisa, altero fratrum deficiente, in alterum devolvantur etiam matrimonio interveniente, pag: 96
XLVIII. Vtrum bona marito & uxori simul collata deficiente marito, in uxorem ipsam devolvantur, & è converso, pag: 98
XLIX. Vtrum bona nota infidelitatis condemnati, in fratrem adoptivũ, Regio con-

és honnan legyen eredeti, pag. 73
37. Mi legyen az nova Donatio, ugymint az uy adomány, és hogy két-képpen értetni, pag. 74,
38. Honnét legyen az attya-fiuí vér árulás, pag. 81,
39. Mi legyen az attya-fiuí vér árulás, és mi legyen bűntetése. pag. 82.
40. Az Attyai és ősi iószágot miképpen osztják meg az attya-fiak, pag. 84,
41. Mit kel cselekedni, ha az attyai ház kőből csinálni lészen, avagy sok költséggel épiteted, pag: 86,
42. Hogy az ok leveleknek tartása, őregbik attya-fiát illeti, pag: 87.
43. Az attya-fiak kereset iószágának megh osztásáról, és az király adományának im ez Czickelyérôl: Per eum &c. pag: 89,
44. Ha az Attya-fiak közzül valamellyik, az iószágot mellet ő maga kereset, magának akaria tartani, megdgyen, pag. 92,
45. Hogy az egy test vér attyafiak közöt az iószág osztálnak nem hosszu pörrel kel meglennie, ibid:
46. Az osztozó attya fiak közöt mikor kel meg engedni az uy osztozást, és mikor nem kel meg engedni, pag: 94.
47. Hogy az attya-fiak közöt meg osloi iószág, ha eggyiknek magva szakadna, az másikra szál, ha kik házasságra mentenek vólna-is közzülök, pag: 96.
48. Ha az Vrának feleségével eggyût adgyák az iószágot, és az Vrának magva szakad, az iószág az feleségére szálle, avagy visontag az feleségérôl az Vrára, p. 98,
49. Hitetlenségben esset embernek iószága, szálhate az király engedelméből fogadot

fiura

gio consensu accedente, condescendant pag. 100
L. Quid de successione filiarum duorũ fratrum, in hæredè scorsim præfectarum, sit sentiendum, pag: 102
LI. De divisione bonorum inter patres & filios eorum, & de paterna seu patria potestate, pag: 103
LII. Casus, in quibus pater potest filium ad bonorũ divisionem compellere 107.
LIII. De casibus, in quibus è contrario filius cum patre divisionem facere potest, pag: 108
LIV. Adhuc de uno casu divisionis, & de bonis filium iure materno concernentibus, pag: 110
LV. De filijs furiosis, & mente captis, quòd semper in patria potestate consistant, pag: 111
LVI. Quot modis cesset & tollatur paterna potestas, pag: 112
LVII. Quòd quilibet Dominorũ & Nobilium, super bonis suis proprijs, liberã disponendi habeat facultatẽ, pag 114
LVIII. Quòd pater bona avita in præiudicium filiorum, alienare non potest pag: 115
LIX. Quid sit onus assumere, & quot modis onera filiorum, & fratrum assumantur, pag: 117
LX. De legitima admonitione in possessionaria venditione necessariò præmittenda, pag: 121
LXI. Quomodo portio fratris peralterum fratrem vendita vel impignorata recuperari debeat, pag: 128
LXII. De quibusdam fassionibus nõ retractandis, pag: 130
LXIII. De fassionibus, quæ statutione legitima indigent, & quæ nõ, pag: 132

fiura, avagy nem, pag: 100,
50, Mint állyon az ióság két attya-fiunak leányiról egy másra, kiket külön-külön idóben tsínék vólna firfiú ággá, pag: 102,
51, Az Attyák és az fiak közöt való ióság osztásról, és az attyának fiain való mélitóságáról, pag: 103,
52, Micsoda ockal kénszerítheti az attya az fiát, hogy vélle meg osztozzék, pag: 107.
53, Vísontag mi ockal kénszerítheti az fiu az attyát, hogy vélle meg osztozzék. pag. 108,
54, Az osztásnak mégis egy fő okáról, és afsele ióságról, mely az fiut annya után illeti, pag: 110.
55, Hogy az balgatag és nem tísta essű fiak, mindenkor az ő attyok birtokában vadnak, pag: 11,
56, Hány-képpen szabadullyon meg az fiu az attya hatalmából, pag: 112,
57, Hogy minden Vrak és Nemessek, az ő sajátt ióságokat szabadon el hadhattyák és el adhattyák másnak, az mint szintén az kariák, pag: 114,
58. Hogy az Attya az őstől maradot ióságot, fiai ellen el nem idegenítheti, 115.
59, Mi legyen az terhe fel vétel, és hány képpen vehetik fel fioknak és attyok-fiainak terhét, pag: 117,
60, Az tórvény-szerént való meg kinálásról, kinek az ióság el adásának előtte szükséges-képpen meg kell lenni, pag: 121,
61, Miképpen kel az attya-fiunak ióságbéli részét vissza venni, melliyet az másik attya fiu el adot avagy el zálagosítot, p: 128,
62, Affele vallás tételekről, mellyek megh nem hihatnak, pag. 130,
63, Affele vallás-tételekről, mellyek után iktatás kel, avagy nem kel, pag. 132,

LXIV. Quid sit consensus Regius definitivè, pag: 135
LXV. Quales fassiones consensu Regio indigent, & quales non, pag: 136
LXVI. Quid sit contractus definitivè, & quando indigeat legitima statutione, pag: 138
LXVII. Quòd dominium bonorum duplici modo quispiam dicatur habere, & de contractibus in fine, pag: 140
LXVIII. Quod violenti occupatores bonorum, iterum violenter de illis ejici possunt, pag: 143
LXIX. De clausula NIL IVRIS, & qualia bona iterum in donantem, vel vendentem redeant, pag: 144
LXX. Quid sit concambialis permutatio bonorum, & quare sit ad inventa, pag: 146
LXXI. Quid si concambium fraudulenter & simulatè factum & celebratum fuerit, pag: 148
LXXII. Quando concambiũ nullo modo possit retractari, pag: 149
LXXIII. Si in concambio pecunia superaddatur, utrum talia bona ius fœmineum sequantur, pag: 150
LXXIV. Quid valeat evictio, seu expeditoria cautio præassumpta, p. 151
LXXV. Qui intelligantur per legitimos impeditores, pag: 153
LXXVI. Quæstio notabilis super evictione seu expeditoria cautione, pag: 154
LXXVII. Quòd donatores & venditores bonorum, contra possessores eorundem per semetipsos agere non possunt, 155,
LXXVIII. Quid sit præscriptio definitivè, & quot annorum curricula diver-

64. Mi legyen az Király engedelme, pag: 135
65. Minémű vallásiételekre szükség az Király engedelme, és műneműekre nem szükség, pag: 136
66. Mi legyen az contractus, ugy mint az iószág felől egy mással való végezés, és mikor kellessék abban az íkiatás, pag. 138
67. Hogy az iószágnak uraságát birnia, kétképpen mondatik, és vegyére az végezésekről, pag. 140
68. Hogy az iószágnak hatalmas el foglaloit hatalmasul belőle szabad ki hánni, p. 143
69. Az Nullum Iusról, mikor ember semmi igasságot az iószágban magának nem tart, és minémű ioszag tèrien ismég arra, ki el aiándekozta, avagy el adia, pag: 144
70. Mi legyen az iószágnak el cserélése, és miért találják az cserèt, pag: 146
71. Csalárdsággal lőt cserèről, pag: 148
72. Mikor nem hihatyák meg az cserét semiképpen, pag. 149.
73. Ha az cserèhez pénzt adnak, assyle iószág illetè leány ágat. pag. 150.
74. Mi hasna legyen az óltalom sel vètelnek, pag. 151.
75. Kiket ércsenek az tőrvény-szerènt való háborgatókon, pag. 153.
76. Effele óltalmazásról való fő kèrdès, pag. 154.
77. Hogy az iószágnak el aiándekozoi és el adoi, azockal kik az iószágot birják, ő magok személyek szerènt nè pórelhetnek, pag. 155.
78. Mi legyen az idő mulás, és külön-különképpen hány esztendőt foglallyon bé magába,

simodè complectatur, pag:156
LXXIX. *Quibus temporibus præscriptio non currat locumq; non habeat, p.158*
LXXX. *De iuribus possessionarijs, impignoratitijs, in generali, pag: 159*
LXXXI. *Quid sit bonorum pignoratio, & quot modis intelligatur, pag:160*
LXXXII. *Qualiter intelligatur præscriptio in bonis impignoratitijs non admittenda, pag.162*
LXXXIII. *Quod iura possessionaria, ultra communem eorum æstimationem pignorari non possunt, pag:166*
LXXXIV. *De metarum distinctionibus, & rectificationibus in generali, pag:168*
LXXXV. *Qualiter intelligatur in metis rectificandis præscriptio non admittenda, pag:171*
LXXXVI. *Quales literæ metales valeant, & quales non, pag: 173*
LXXXVII. *De terris per fluviorum vehementiam distractis, quid sentiendum sit, pag 176*
LXXXVIII. *Quid sit ius Quartalitiũ definitivè, & quibus solvi debeat, pag. 179,*
LXXXIX. *De modo solutionis iurium quartalitiorum, seu quartæ puellaris, pag:180*
XC. *Quod si uni filiarum quarta puellaris data fuerit, altera adhuc super hæreditate contendere peterit, p:182*
XCI. *Quòd puellæ in capillis constitutæ, fasiones facere non possunt, ibid.*
XCII. *Qualiter puellæ infra tempus maritationis earum in domo paterna maneant, pag: 183*
XCIII. *Quid sit Dotalitium definitivè, & quid Paraffernum, pag: 148*

Qui

gában, pag:156,
79, Minêmũ ũdőben nem lehet az ũdő mulás és helyesis nincsen, pag: 158,
80, Zálagos iószágokról derék képpen, pag:159,
81, Mi legyen az iószágnak el zálagositása és hányképpen értessék, pag: 160,
82, Miképpen értessék az ũdő-mulás, hogy az zálagos iószágban megh nem engedtetik, pag:162,
83, Hog az iószágot kőz bőcsnek felette el nem zálagosithattyák, pag: 166,

84, Az határoknak meg válaßitásáról és el igazitásáról, pag: 168,

85, Miképpen kellyen érteni, hogy az határ igazitásbã idő mulás nem lehet, pag,171,
86, Minêmũ határ-iárt levelek iók, és miném̃ek nem, 173,
87, Mit kellyen érteni oly földekről, mellyeket az follyó viznek árradása és sebessége más felé fiackaßt, pag: 176,
88, Mi legyen az leany negyed, és kiknek kel meg fizetni, pag:179,

89, Az leány negyednek ki fizetésének modgyáról, pag: 180,

90, Hogy ha az eggyik leánynak, az leány negyedét meg adták, az másik az őrőkség felől még-is pőrelhet, pag: 182,
91. Hogy az hañadon leányok valláſt nem tehetnek, ibid:
92, Az hañadon leányok az ő ki házasitásoknak ideiglen, mi módon maradgának az anyok házánál, pag: 183,
93, Mi legyen az iegyruha váltaképpen, és mi legyen az Paraphernum, pag: 184,

Kik

XCIV. *Qui sint, & intelligantur ex officio veri Barones Regni,* pa: 186

XCV. *Quòd Dotalitiorum solutio partim pecunijs, partim rebus venalibus fieri debeat: & quales sint res venales* pag: 187.

XCVI. *Quòd mulier à primo marito integram, & à secundò mediam Dotem habeat, & unde Dotalitia solvantur,* pag: 188.

XCVII. *Qualiter Dotalitium & Quartalitium simul quæri poterit,* 189

XCVIII *Quomodo fœminæ de bonis maritorum eijci possint, & quomodo non: & de rebus eorum mobilibus,* 190

XCIX. *De divisione rerum mobilium mariti, inter relictam, & liberos, ac fratres eiusdem,* pag: 192

C. *De Paraffernis, & rebus cum sponsa, ac tempore nuptiarum sponsæ datis,* pag: 193.

CI. *De equis equatialibus defuncti, ad quinquagenarium usq; numerũ,* 194

CII. *De iuribus possessionarijs mariti, durante coniugio uxoris comparatis,* pag: 196

CIII. *Quòd mulier de bonis mariti, etiã pignori per eum obligatis, Dotem suã rehabere potest,* pag: 198

CIV. *Quòd Dotalitium uxoris pro maleficio mariti non amittitur,* 199

CV. *Quòd mulier in adulterio deprehẽsa, perdit Dotalitium, sed non res Paraffernas,* pag: 200

CVI. *De matrimonio inter consanguineos scienter vel ignoranter contracto,* pag: 201

94. Kik legyenek az Orßág kőzőt tißtek ßerênt igaz Szabad Záßlós Vrak, pag: 186.

95. Hogy az iegy-ruhának felét kéß pénzel, felét ingó marhával fizessęk, és mi legyen az ingó marha, pag: 187.

96. Hogy az Aßßonyi-állat az első Vrától egéß iegy-ruhát vehet, és az második Vrától felét, és honnét fizessęk meg az iegy-ruhát, pag: 188.

97. Az iegy-ruhát és az negyed réßt miképpen keresheti k egyßer-mind, pag: 189.

98. Az Aßßonyi-állat okat, az ő Vrok ióßágából miképpen tehetik ki, és mikęppen nem, és azoknak ingó bingó marháiokról. pag: 190

99. Megh hólt Nemes embernek marháiának, felesęge, gyermeki, és attya-fiai kőzőt való meg oßtássáról, pag: 192.

100. Affęle marháról, mellyet az meny-aßßonnyal az menyekezőnek ideién adnak, pag: 193.

101. Meg hólt Nemes embernek őtven ßámig való lovak mênesęről, pag: 194.

102. Az firfiunak oly ióßágáról, mellyet házaságának ideiekor felesęgêvel eggyűt ßerzet, pag: 196.

103. Hogy az Aßßonyi-állat, az Vra el zálaglot ióßágából-is, az ő iegy-ruháiát meg veheti, pag: 198.

104. Hogy felesęgênek iegy-ruháia, az Vrának gonoßságaért el nem véß. pag: 199.

105. Hogy az Aßßonyi-állat, ki paráznaságban találtatot, az ő iegy-ruháiát el veßti, de nem az véle hozot és aiándok marhát, pag: 200.

106. Az attyafiak kőzőt való házasság, melyben őket tudva, avagy azt nem értvên egyben adták, pag: 201.

CVII. *Quomodo noscitur matrimonium inter consanguineos scienter contractum,* pag: 202

CVIII. *Quòd ignorantia legitimas, scientia verò illegitimas proles inter consanguineos generet,* pag: 203

CIX. *Qualiter uxor Dotalitium suum marito relaxare potest,* pag: 204

CX. *Quomodo maritus uxori, & è contra consors viro suo super bonis fassionem facere potest,* pag: 205

CXI. *De legitima & illegitima puerorum ætate, & procuratoria eorum constitutione,* pag: 207

CXII. *Qui vel quæ intelligantur sui iuris esse: & de puerorum triplici ætate,* pag: 210

CXIII. *De prima tutela, quæ Legitima nominatur,* pag: 211

CXIV. *De secunda tutela, quæ testamentaria appellatur,* pag: 213

CXV. *De tertia tutela quæ Dativa nuncupatur,* pag: 215

CXVI. *Qualiter virilis, & qualiter fœminei sexus fratres in tutela succedãt,* pag: 217

CXVII. *Quid si iura possessionaria utrumq; sexum concernant, de tutela faciendum sit,* pag 219

CXVIII. *Quid sit agnatio, & cognatio, vel agnatus & cognatus,* pag: 220

CXIX. *Vtrum testamentaria tuitio destruat legitimam, & è converso,* p. 221

CXX. *Duo corollaria notanda de successione*

107. Miképpen ismértetik meg az attya-fiak közöt való házasság hogy tudván lőt, pag: 202.

108. Hogy az attya-fiak közöt való házasságból, mely tudatlanságból lőt, igaz ágból való magzatok: vagy sem az kik attya-fiuságokat tudták, magzattyok nem igaz ágyból születtetnek, pag: 203.

109. Az feleségge az Vrának miképpen engedhetí meg iegy-ruháját, pag: 204.

110. Miképpen tehet vallást az Vra az feleségének, az ő maga jóságáról, és vagontag az feleségge az Vrának, pag: 205.

111. Az gyermekeknek törvény szerént való és vagontag neveletlen ideiekről, és azoknak Prokátor vallásokról, pag: 207.

112. Kik értessenek magockal szabadoknak lennie, és az gyermekeknek három-féle óltalmiról. pag: 210.

113. Az első Tutorságról, mely törvény-szerént valónak mondatik, pag: 211.

114. Az második Tutorságról, mely testamentom szerént valónak mondatik, pag: 213.

115. Az harmadik Tutorságról, mely adatoinak mondatik, pag: 215.

116. Az Tutorsághoz mikor legyenek közelbek, az fiuí ágról való attya-fiak, és az leány ágról valókra mikor szállyon, pag: 217.

117. Mikor az jóság mind az két ágat illetí, mit kel művelni az Tutorság felől. 219

118. Mi legyen az Agnatio és Cognatio, az az, az fiu ágról, és leány ágról való rokonság, pag: 220.

119. Az testamentom szerént való tutorság, meg álhatè az törvény-szerént való tutorság ellen, és vagontag, pag: 221.

120 Emlekezetre való két Czickel, az tutorságnak

cessione notoria, pag: 224
CXXI. *De casibus in quibus fratres ad tutelam non admittuntur,* pag: 225
CXXII. *Quot modis possint excusari tutores ab onere tuitionis,* pag: 226
CXXIII. *Quòd tutores fideliter tenentur gerere officium tutelæ: & quot modis fiant suspecti,* pag: 228
CXXIV. *Qualiter tutores accusari possint: & de pupillis furiosis,* pag: 229
CXXV. *Quòd Priuceps etiam extra terminos iudiciorum de Tutore providere potest,* pag 232
CXXVI. *Quòd Tutores in cunctis causis pupillorum procedere possunt* pag: 233
CXXVII. *De ætatibus pupillorum revidendis, & literis inde revisionalibus.* pag: 234
CXXVIII. *Quid literæ revisionales valeant: Et quomodo Fassiones infra perfectam ætatem factæ, retractari debent,* pag: 235
CXXIX. *Quòd orphani in causis contra eos tempore pupillaris ætatis ipsorum motis, respondere non tenentur,* pag: 237
CXXX. *Quòd pupilli in causis tempore patris eorum inchoatis, respondere coguntur,* pag: 239
CXXXI. *Casus quidam, in quo pupilli iam illegitimæ ætatis respondere tenentur,* pag: 240
CXXXII. *Quòd Evocatores pupillorũ in homagijs eorum convincantur,* pag: 242
CXXXIII. *Quid sit & qualiter fiat bonorum mobilium & immobilium æstimatio,* pag. 243

ságnak fel vételéről, pag: 224,
121, Affęle dolgokról, mellyekben az attyaſiaknak az Tutorság nem engedtetik, pag. 225.
122, Hány-képpen menthetik magokat az tutorok az tutorságnak terhétől, pag: 226
123, Hogy az Tutorok híven tartozzák az tutorságnak tiſztit viſelni, és hány-képpen teſzik magokat kétſęgeſſę, pag. 228.
124, Az Tutorokat miképpen vádolhattyák: és az eſztelen árvákról, pag: 229.
125, Hogy az Feiedelem męg az Octáván kűvűl-is Tutort adhat, pag: 232,
126, Hogy az Tutorok az árváknak minden pőrekben el iárhatnak, pag: 233,
127. Az árváknak ideieknek meg látáláról, és arról való Revisionalis, az az, űdő látot levélről. pag. 234.
128, Az űdő látot levél mit haſznállyon, és az tőkélletes űdő előt az mi vallások lőttenek miképpen hihaſſák meg, pag. 235,
129, Hogy az árvák oly pőrben, mellyet ellenek gyermekſęgeknek ideién kezd valaki, nem tartoznak meg felelni, pag. 237.
130. Hogy az árvák az attyok ideiekbẽ kezdetet pőrben tartoznak még felelni, 239.
131, Affęle dologról, melyben az árvák męg az tőrvény-ſzerént való ideiek előtis tartoznak meg felelni. pag. 240.
132, Hogy az kik az árvákat tőrvényre hiák, az árváknak diján maradnak, 242,
133. Mi legyen és mint legyen, az ingô marhának, és veſzteg álló iószágnak bőcſűie, pag. 243.

Meng

Ez mér-

Mensura sedecies sumpta, facit unã mensuram, sive ulnam Regalem, pag: 253

De iumentorum æstimatione. ibidem.

CXXXIV. Quot modis & quibus respectibus, æstimationes bonorum & rerum fiant, pag: 254

Ez mértéknek mely ít az ßélin vagyon íegyezve, tízen hata téßen egy Királyi singet, avagy ölt, pag. 253,

Az baromnak bőcsűéről. ibid:

134, Hány módon és mire tekintve legyen az iößágnak és egyéb marhának bőcsűie. 254

INDEX TITVLORVM
SECVNDÆ PARTIS.

Titulus I. De secunda parte iurium & Consvetudinum Regni in generali, pag: 258

II. Quot modis generale Decretum intelligatur, pag: 259

III, Qui possunt condere Leges & Statuta, pag: 261

IV, Qui nomine populi, & qui nomine plebis intelligantur, pag: 263

V, Quos eligant cõstitutiones & statuta, pag: 264

VI. Vnde traxerit originem consuetudo nostra in iudicijs observanda, pag: 266

VII. Quid sit Privilegium definitivè. & quod duplex sit Privilegiũ, pag: 270

VIII, Vtrum Decretum tollatur per Privilegium, & è contra, pag: 272

IX. Quòd Privilegium dupliciter potest attendi & emanari, & primò legitimè, pag: 273

X. Quòd Privilegium duobus modis intelligitur iurib⁹ aliorum præiudicare, pag: 275

XI. Privilegium secundo modo formatur illegitimè, pag: 276

I, Titul: Az Orßág tőrvényének és ßokásának Második réßéről közönsęgesen, pag. 258.

2, Az Közönsęges Decretomot, az Orßág és az Feiedelem végezésęt hány-képpen kel értení, pag. 259,

3, Kik ßerezhetnek tőrvényt és végezést, pag, 261,

4, Az népnek és kőssęgnek nevezetín kiket kel értení, pag, 263,

5, Az Király ßerzésęre és az Orßág végezésęre kik legyenek kőtelessek. pag, 264,

6, Honnat vőt legyen eredetet az mi tőrvényünk béli ßokásunk, pag, 266.

7, Mi legyen az Privilegium, az ok, és ßabad levél, vóltaképpen: és hogy két-fęle az Privilegium, pag, 270,

8, Az Decretum fel bontyaê az Privilegiumot, avagy vißontag az Privilegium az Decretumot, pag, 272,

9, Hogy az Privilegium két-fęle lehet, és, kétképpen kelhet ki, és előßőr tőrvény ßerént. pag, 273

10, Hogy az Privilegium két-képpen lehet ártalmára más ember igasságának és ßabadságának, pag, 275.

11, Az Privilegium másodßor tőrvény ellen léßen, pag: 276,

XII.

Hány-

XII. *Quot modis carebit Privilegiũ sua firmitate,* pag: 278
XIII. *Quid sit Sigillum descriptivè, & quod duplex sit sigillum,* pag: 283
XIV. *Quorum Regum Privilegia serventur, & quorum non,* pag: 285
XV. *De transumptis literarum & Privilegiorum quid sit sentiendum,* pag: 318
XVI. *Super Privilegijs cum clausula (de cuius vel quorum notitia) confectis, & de larvis seu fictitijs & personis,* pag: 320
XVII. *Quid debeat attendi in cognitione falsarum literarum,* pag: 323
XVIII. *Prosecutio secundæ partis in speciali, & primò de Evocationibus,* pag 325
XIX. *Qualiter & per quos Evocationes fieri debeant,* pag: 327
XX. *De personali Citatione, Admonitione & Prohibitione,* pag: 328
XXI. *De testimonijs Capitularibus, ac Conventualibus ad executiones mittendis,* pag: 333
XXII, *De pœna illius, qui homo Regius, simul & procurator in una eadẽ causa compertus fuerit,* pag: 334
XXIII. *De pœna eius, qui mortuum, vel puerum evocaverit, aut Nobilem statuendum commiserit,* pag: 335
XXIV. *De Admonitionibus ratione iurium impignoratitiorum & dotalitiorum fiendis, & pœnis exinde sequendis,* pag: 337
XXV. *De clausula Evocationis, Litis pendentia, quid importet,* pa. 340

12. Hányképpen erőtlenedik meg az Privilegium, pag: 278.
13, Mi legyen az pecsęt vólta-képpen és hogy két-fęle, pag: 283,
14, Mely Királyoknak Privilegiumit kel meg tartani és mellyeknek nem, pag: 285,
15, Az leveleknek és Privilegiumoknak mássáról mit kellyen értenűnk, pag: 318.
16, Affęle Privilegiumokról, mellyek ez Czickellyel kőltek, hogy az igy legyen ezektől értettettűk meg, és az ál ßemélyekről, pag: 320.
17, Micsoda ielekből ismérhetni meg az hamis leveleket, pag: 323,
18, Ez Decretomnak második réßének nevezetes Czickellyéről, és előßőr az tőrvényre való hivatalról, pag: 325,
19, Miképpen és kik által kel az hivataloknak lenni, pag: 327.
20, Személy ßerént, avagy ßemtől ßembe való idizésről, meg kinálásról, és tilalomról. pag: 328.
21, Az Captalannßk és Conventnek bizonyságiról, kiket az executionak el iárására ki bocsátnak. pag: 333.
22, Annak bűntetésęről, az ki Király embere, és egyßer-s-mind azon egy dologban Procuratornak is találtattik lennie, 334.
23 Annak bűntetésęről, ki megh hólt embert, avagy neveletlen gyermeket tőrvényre idéztet: avagy Nemes embert hágy az tőrvényre elő állatni, pag: 335.
24, Az kinálásról mikor zálagban vettet iőßágot akarnak meg váltani, avagy az iegy-ruhát meg adni, és ebből micsoda bűntetés kővetkezik, pag: 337.
25, Az hivatalban imé Czickel, (*Litis pendentia*) az az, hogy kőztek az pőr meg fen ál, mint haßnállyon, 340.

XXVI.

Három

XXVI. *Tria requiruntur in Evocatione, expressè denotanda,* pag: 342

XXVII. *Quid sit communis inquisitio, & quot conditiones requirantur ad eius celebrationem,* pag: 343

XXVIII. *Qualiter sint examinandi testes in communi inquisitione, & de pœna eorum, qui vocati ad testificandum venire recusant,* pag: 348

XXIX. *Quòd duplici ratione solent nomina testiũ in literis Relatorijs conscribi,* pag: 349

XXX. *De pœna periurorum & aucariorum, Ludas appellatorum,* p. 351

XXXI. *Quòd celebratio communis inquisitionis, binario numero fieri nõ admittatur,* pag: 353

XXXII. *Qualiter post communem inquisitionem, & etiam prius litigantib⁹ iuramenta decernantur,* pag: 354

XXXIII. *Vtrum iuramentum Nobilis penes rusticum, & è contra, in recuperatione damnorum valeat,* p. 359

XXXIV. *De iuramentis, in facto literalium instrumentorũ decernendis & imponendis* pag: 360

XXXV. *In quibus casibus sint perscribenda nomina coniuratorum,* p. 363

XXXVI. *De pœna eius, qui alterum ignobilem, vel infamem dixerit, & de diversis exitibus iuramentorũ,* p. 364

XXXVII. *Quomodo iuramentum patris, tempore medio decedentis, in filiũ vel fratrem condescendat,* pag: 366

XXXVIII. *Vtrum unus coniuratorũ,* possit

26, Három dolgot ßűkſęg az hívatalban nyílván meg ielenteni, pag. 342,

27, Mi legyen az kőz vallatás, es hány dolgot foglallyon bé, pag: 343,

28, Miképpen kel meg kérdezni az bizonyſagokat és tanukat az kőz vallatásban, és azoknak bűntetéſekről, az kiket bizonyſágúl hinak, és nem akarnak el iőni, pag: 348.

29, Hogy az tanuknak neveit az Relatoriákban két okból ßokták bé irni, pag: 349,

30, Az hiti ßegetteknek bűntetéſęről, kiket Ludaſoknak nevezűnk, pag: 351,

31, Hogy az kőz vallatáſt máſodßor az törvény meg nem engedi, pag 353.

32, Az kőz vallatás után és előtte-is, az pőreſſeknek, kik az elő-is pőrlőttenek, miképpen itilnek hitet, pag. 354.

33, Ha az Nemes embernek eskűvéſe, az paraßt mellet, és vißontag az paraßté az Nemes mellet, kárnak meg nyeréſęben haßnálé avagy nem, pag: 359.

34, Az levelek dolgáról forgandó perekbẽ, miképpen ßoktak hitet itilni, pag: 360.

35, Minêmű dolgokban kel az pőres mellet meg eskűvőknek neveit meg irni, pag: 363,

26. Annak bűntetéſęről, ki máſt aval gyaláz, hogy nem Nemes ember vólna avag hogy tißteſſęge veßtetnek mondgya, és az kűlőmb kűlőmb fęle eskűvéſeknek végben való viteléről, pag: 364.

37. Az attyának mikor hitet itiltek, és az kőzbe meg hal, fiaira avagy attya-fiaira miképpen ßállyon annak le tétele, 366.

38, Az ki valaki mellet meg eskűßik, azon egy

possit plures personas, in eadem causa iuramento suo expurgare, pag. 367

XXXIX. *Quòd Princeps noster, nec capitalem sententiam incurrere potest, nec iuramentum contra quempiam per se præstare, sed neq; iura producere tenetur,* pag 369

XL. *De modo iuramentorum Dominorũ Prælatorum & Baronum, ac Abbatũ, & Præpositorum infulatorum,* p. 370

XLI. *Quid sit oculata revisio, & qualiter celebrari debeat,* pag: 371

XLII. *De sententiarum speciebus, ac diversitatibus & executionibus,* p. 373

XLIII. *Capitalis sententia, quomodo differat ab emendæ capitis sententia,* pag: 376

XLIV. *De casibus, in quibus etiam contra Ecclesiasticas personas capitalis sẽtentia fertur,* pag: 378

XLV. *Qualiter debita, ac damna spirituales personæ reddere debeant,* pag: 380

XLVI. *Quomodo Capitulum, vel Conventus simul, & quomodo personæ privatæ seorsum sententiari debeant,* pag: 381

XLVII. *Quid si una persona Capitularis sententiata fuerit, agendum sit,* p. 382

XLVIII. *De compensatione damnorum per officiales Ecclesiarum personarum irrogatorum,* pag: 383

XLIX. *Quomodo Prælatus, cum Capitulo simul, & quomodo seorsum iudicium portarit,* pag: 384

L. *De annuali prorogatione Dominorum Prælatorum, noviter electorum,* pag: 386

LI. *Quòd Prælati Ecclesiarum ob delicta præ-*

egy pőrben, mentheti meg tőb ßemélyeket-is hitivel, pag. 367.

39, Hogy az mi Feÿedelmünk feién nem maradhat, és senki ellen nem tartozik ßemélye ßerént meg-is eskünni, sem penig ok leveleit elő hozni, pag: 369.

40, Az Pap Vraknak, Szabad Vraknak és Szkokomos Apát Vraknak, és Præpostoknak eskűvéseknek módgyáról, 370.

41, *Oculata revisio,* az az, az ßemmel való meg látás, mi és mint legyen, pa. 371.

42, Az sententiákról, és azoknak külőmbsęgekről, és végben való vételéről, 373.

43. Az feien való maratság, mivel legyen külőmb az fő válságnál, pag: 376.

44, Affęle dolgokról, mellyekért az egyházi ßemélyeket-is feieken marasztyák, pag. 378,

45. Az adosságot és kárt, mint fizessęk meg az egy-házi ßeméllyek, pag: 380.

46, Az Captalant avagy Conventet eggyűt avagy külőnkülőn ßemélyenként miképpen sententiázzák, pag: 381,

47, Az Captalan gyűlekezeti közzűl, ha külőn egy ßemélyt meg sententiáznak, mit kel cselekedni, pag: 382

48. Az Egy-házi ßemélyeknek Tißt-tartói ha kárt teßnek, mint kel raytok meg venni, pag: 383.

49, Az Pap Vrakat miképpen itillyék meg az Captalannal eggyűt avagy külőn, pag. 384,

50, Az Prælatusoknak, kiket uÿonnan válaßtnak, eßtendeig való haladékokról, pag, 386.

51, Hogy az Prælatusokat, az ő eleiek vétkeért

cta prædecessorum suorum condemnari non possint, pag: 388

LII. *Quòd causa factum iuris possessionarij tangens, in foro Ecclesiastico tractari nequit: si etiam promissio vel Testamentum interveniat,* pag: 390

LIII. *Quid Officialis vel Decanus Capitularis inter iobagiones Capitulares agens, valeat,* pag: 392

LIV. *De priore Auranæ, & eius conditione, ac de sententijs in eum ferendis,* pag: 393

LV. *De capitalis sententia & executionis eius serie,* pag 395

LVI. *Qualiter bona per sententiam occupata, de manibus iudicis, & adversæ partis sint redimenda,* pag 397

LVII. *Quid gratia Principis, homini sẽtentiato facta valeat, & de partib⁹ iudiciarijs,* pag: 398

LVIII. *Quando & quomodo poterit detineri in sententia capitali convictus.* pag: 402

LIX. *Quid sit & quando admittatur rationabilis excusatio, in literis iudicialibus inseri consueta,* pag: 403

LX. *Quomodo portiones filiorum ac filiarum & fratrum tempore executionis sententiæ excidi debeant,* pag: 405

LXI. *De æstimatione iurium paternorũ, vel fraternorum, litis intermedio decedentium,* pag: 407

LXII. *Qualiter filij ante & post sentẽtiationem patris nati in bonis paternis succedant,* pag 408

LXIII. *Vtrum filius post patris sententiationem natus, possit redimere paterna bona,* pag: 410

LXIV. *Quid si pater cum filio, vel omnes*

keért meg nem bűntethetik, pag. 388.

52, Hogy az iósság dolgában, az Egy-házi széken nem perelhetnek: męg ha előben való igiret, vagy Testamentom forgot vólna benne-it,

53, Az Captalanbéli Tíszt-tartónak és Decánoknak, az iobbágyok kőzőt való méltóságáról, pag. 292,

54, Az Auranæ Priorról, és az ő állapattyáról, és ő réá való tőrvény-tételről, pag. 393,

55, Az kit feijére itilnek, mint kellyen véle bánni, pag. 395,

56, Az sententia által el foglalt iósságot, az Biró kezétől, és az pőres sęltől, mint válthattyák meg, pag. 397,

57. Az Király kegyelme az meg sententiázot embernek mit használlyon, és az meg itilt részekről, pag, 398,

58, Mikor és mint fogtathattyák megh azt ki feien marasztották, pag: 402

59. Mi legyen és mikoron engettessęk meg az mélto maga mentsęg, kit az Birak itiletiről kőlt levelekben szokták irni, p. 403

60. Miképpen kel az fiak és az leanyok, és az attyafiak részeit az sententiában való el iaráskort, kűlőn szakasztani, pag: 405

61, Az Pőr kőzben meg kőlt Attyáknak és Attyafiaknak iósága bőcsűlésęről, p. 407

62, Az fiak az Attyok sententiazássa előtte, és utánna kik szűletettek, mi képen iuthatnak az attyok iosságához, pag: 408

63, Az Attya megh sententiáztatásának utánna lőt fiu, az attyai iosságot megh válthattyák avagy nem, pag, 410

64. Medgyenek ha az attya az fiával eggyűt meg

nes fratres simul sententiabuntur. 411
LXV. Vtrum per sententiã in curia Regia latam, etiam bona in Sclavonia vel Transylvania habita, amittantur, & è converso, 412
LXVI. De sententia per notam infidelitatis pronuncianda, pag: 415
LXVII. De actibus potentiarijs minoribus, & sententijs super ea re ferendis. pag: 416
LXVIII. De causa, in qua etiam vigore minoris sententiæ quis detineri potest, pag. 420
LXIX. De pœna violationis sedis iudiciariæ, & de solutione oneris minoris sententiæ, pag: 423
LXX. Calumnia quid sit, & quot modis committatur, & de pœna eiusdem, pag 425
LXXI. Quæstio notabilis & advertenda super facto calumniæ, pag: 427
LXXII. De emenda linguæ, & de pœna eiusdem, pag: 433
LXXIII. Quid sit repulsio, & de modo ac pœna eiusdem, pag: 434
LXXIV. Declaratio Articuli Decreti generalis, super repulsione conscripti, pag: 436
LXXV. Quòd nota infidelitatis tribus modis fertur & pronunciatur, 441
LXXVI. Vtrum ille possit repulsionem facere, qui in processu causæ non egit, pag: 446
LXXVII. De novo iudicio ac eius modo serieq; & processu, pag: 450
LXXVIII. Vtrum possit novum iudiciũ impetrare, qui in causæ processu non succubuit, pag: 455
LXXIX.

meg sententiáztatik, pag: 411,
65. Király udvarában ki adatot sententia altal Toth Orßágban, akar Erdélyben való ióßágot, az megh sententiázot ßemély egyßer s-mind el veßtié avagy nem, pag: 412,
66. Az hitetlensęgről való sententiának ki mondásáról, pag: 415,
67. Az kisseb hatalomnak dolgáról, és minémű sententia mondassęk felőle. 416,
68. Affęle pőr dolgáról, melyben męg az kisseb sententia ereiével-is az alperest meg foghattyák, pag: 420.
69. Az ßék tőrés birságáról, és az kissebbik sententia terhének meg fizetésęről. pag: 423.
70. Mi legyen az patvar, és hány-kęppen essęk meg, és annak birságáról. 425.
71. Az Patvarról egy fő kérdés, mellyet iól eßünkben kel vennünk, pag: 427.
72. Az nyelvnek váltságaról és annak birságáról, pag: 433.
73. Mi legyen az repulsio, és annak módgyáról, és bűntetésęről. pag, 434.
74. Az repulsioról való articulusnak magyarázattya, mely az derék decretumban meg vagyon irva, pag: 436.
75. Hogy az hitetlensęgnek notáia, háromkęppen esik, és tőrvényt-is mondnak felőle, pag: 441.
76. Tehetê az repulsiót, ki az pőrt nem forgatta, pag: 446.
77. Az uy itiletről, módgyáról, rendiről és annak follyásáról. pag: 450,
78. Hogy-ha kérhetê az uy itiletet, ki az pőrben nem forogván, azt el sem veßtette. pag: 455.

§ § §

Az Pro-

LXXIX. *Procuratoris Revocatio quid sit, & ubi fieri debeat,* pag. 456
LXXX. *Procuratoris responsio, quomodo & quo onere retractari debeat,* pag: 457
LXXXI. *Procuratoris responsio duob⁹ modis solet revocari,* pag: 459
LXXXII. *Quod causarũ condescensio, duobus modis fieri solet,* pag: 421
LXXXIII. *Quo modo ante, & quo modo post latam sententiam causa cõdescendi debeat,* pag: 470
LXXXIV. *De illis, qui in alterius causam sese ingerunt, quid sit agendum,* pag: 474
LXXXV. *Vtrũ actore liti cedente possit in causam se ingerens in ea re procedere,* pag: 478
LXXXVI. *Qualiter Birsagia in processu causarum accumulari solita, exigi debeant,* pag. 480

79. Az Prokátor meg hívás mi legyen, és hol legyen helye, pag: 456.
80. Az Prokátornak feleletit miképpen és micsoda terhel hihattyák meg, pag: 457.
81. Az Prokátor meg hívás kétképpen szokot lenni, pag: 461.
82. Hogy az pőreknek le szállitása és le tétele két-képpen szokot lenni, pag: 461.
83. Az ki mondot sententia előt, avagy utánna mi móddal kel az pernek le szállánia, pag: 470.
84. Azokról az kik más ember periben akarnak állánia, mit kleleſſęk mivelni, pag: 474.
85. Ha az felperes az pert belé hadgya, az ki az pőrben bé állot, meheté az után tovâb az pőrben avagy nem, pag: 478.
86. Az pőreknek follyásában, az mely birság meg szokot gyűlni, miképpen kel azt meg venni, pag: 480.

INDEX TITVLORVM
TERTIÆ PARTIS.

Titulus I. *De tertia parte iurium & consuetudinum Regni in generali,* p. 485
II. *Vtrum quilibet populus vel Comitatus, vel Civitas possit per se condere statuta,* pag: 486
III. *De consuetudinario iure Regnorum Sclavoniæ & Transylvaniæ peculiari,* pag: 490
IV. *De Scytulis Transylvanis, quos Siculos vocitamus,* pag: 494
V. *Quid sit homagium, & quot modis intelligatur,* pag: 496
VI. *Qualiter causæ de sedibus iudiciarijs Comitum Parochialium, in curiam Regiam*

I. Titul: Az Ország szokot törvényének harmadik részéről közönsęgessẽ. pag: 485
2. Hogy-ha minden nép avagy Vármegye, vagy Város, ő magától szerezheté szerzést, avagy nem, pag: 486.
3. Toth Országnak és Erdélynek tulaydon szokot törvényéről, pag: 490.
4. Az Erdélyi Scythiaijákról, mellyeket Székelyeknek hivunk, pag: 494.
5. Mi legyen az Homagium, az az, Dijú, és hány-képpen ércsęk, pag: 496.
6. Király udvarában miképpen bocsássák kérdőre az Vár-megye székiről az pőrösseket,

giam transmittantur: & de Procuratorum in eisdem sedibus revocatione, pag: 497

VII. *Quales causæ de curia Regia rursus in præsentiam Comitum Parochialium remitti debeant,* pag: 500

VIII. *De liberis Civitatibus, & earum conditionibus in generali,* pag: 502

IX. *Quòd cives liberarum Civitatum in eorum homagijs Nobilibus æquiparantur,* pag: 503

X. *Qualiter causæ civium liberarum Civitatũ, in præsentiam Magistri Thavernicorum Regalium transmittantur,* pag: 504

XI. *Quomodo novum iudicium in causis civium liberarum Civitatum impetrãdum sit,* pag: 505

XII. *De Testimonio extraneo, inter cives non acceptando,* pag: 508

XIII. *De Fassionibus coràm iudice & iuratis civibus fiendis,* pag: 509

XIV. *Quomodo Dominium hæreditatũ inter cives ingrediendum sit,* p. 510

XV. *De legitima præscriptione, inter cives observari solita,* pag: 512

XVI. *Quomodo hæreditas cũ pertinentijs inter cives apprehendi debeat,* pag: 513

XVII. *De debetis civium, ubi omnis probatio defecerit,* pag: 514

XVIII. *De civibus in terris aliorum hæreditates habentibus,* ibidem

XIX. *Quomodo Civitates ratione iurtũ possessionariorum iurt stare teneãtur,* pag 515

XX. *Qualiter cives publicos malefactores punire possint,* pag: 518

XXI, seket, és ugyan azon székbeu való Procurator meg hivásról, pag: 497.

7. Minémű pőreket szoktak Király udvarából viszontag az Vármegye Ispán eleibẽ vissza bocsátani, pag: 500,

8. Az Szabad Városokról, és azoknak közönsęges állapatyáról, pag 502,

9, Hogy az Szabad Városi Polgárok az ő díjokban az Nemessekhez egyenlők,

10, Szabad városbéli polgároknak pőreket, az Király Thárnok Mestere eleiben miképpen bocsássák, pag, 504,

11, Az szabad városoknak pőriben, miképpen kel uy itiletet kérni, pag: 505,

12, Az kivűl való bizonyságot az polgarok közöt bé nem vętik, pag: 508,

13, Az vallások az Biró és eskűt polgárok elől legyenek, pag: 509,

14, Az polgárok közöt való örökségnek Vraságában, miképpen kellyen bé menni, pag: 510,

15, Az törvény szerént való idő mulásról, mely az polgárok közöt szokot meg tartatni, pag, 512,

16, Az polgárok közöt való örökségben, minden hozzá tartozandóval, mint kel kézhez venni, pag. 513,

17, Az városbélięk adósságáról, kiről semmi bizonyságot nem állathatnak, 514,

18, Az polgárokról kiknek más földön vagyon örökségek, ibid:

19, Az városok iószágokról, miképpen tartoznak törvént állani, pag: 515.

20, Az Városbéliek az nyilván való gonosztévoket, miképpen bűntethetik meg pag: 518,

Az

XXI. De homicidio per quempiam in defensione sui patrato, pag: 520
XXII. Defensa, quot modis, & qualiter intelligatur, pag: 522
XXIII. Vtrum propter comminationem factã liceat aliquem offendere, p. 524
XXIV, An ali⁹ aliũ adiuvare possit, 526
XXV. De villanorũ, quos iobagiones nũcupamus, conditionibus & legibus, ibid:
XXVI. De modo & ordine impẽsionis iudicij, ex parte iobagionũ fiendæ, 529
XXVII. Qualiter iobagionib⁹, & famulis ignobilibus iuramẽta decernãtur, 537
XXVIII. Qualiter damna & debita per rusticos, res ac hæreditates non habentes recuperari debeant, pag: 540
XXIX, Quomodo res mobiles & immobiles rusticorũ inter filios & filias dividantur, pag: 543
XXX. Qualiter bona rustici intestati, in Dominum terrestrem devolvantur, pag: 544
XXXI. Quòd rustici per semetipsos cũ Nobilibus lites ingredi non possunt, pag: 547
XXXII. Qualiter publici malefactores per Comites Parochiales, ac Nobiles privilegiatos puniri debeant, p: 548
XXXIII. Quomodo damna per pecudes & pecora illata, recuperari debeant, pag: 550
XXXIV. De equo furtim sublato, & in exercitu, vel extra exercitũ reperto, p, 552
XXXV. De causarũ transmissionibus, & literis transmissionalibus, pag: 553
XXXVI. Forma iuramenti Iudæorũ contra Christianos prostrandi, pag: 555

21, Az gyilkosságról, mellyet valaki maga óltalmában cselekeßik, pag. 520,
22, Az óltalmat hányképpen és miképpen kellyen értenünk, pag. 522.
23, Az fenyegetésęrt illikê valakit megh bântani, pag. 524.
24, Eggyik az másikat segithetié meg avagy nem, pag: 526,
25, Az falubéliek állapatyáról és tőrvényéről, kiket mi Iobbágyoknak hivũk, ibid.
26, Az Iobbágyok felől való tőrvény tételnek módgyáról és rendiről, 529,
27, Az Iobbágyoknak és paraßt ßólgáknak miképpen ittinek hitet, 537
28, Adosságot és kárt paraßtokon (és Nemesseknek is) kiknek marháiok és őrökſęgek nincſẽ, mint kellyen meg venni, 540
29, Paraßt embereknek ingó és ingatlã marháiok, fiai és leányi kőßt miképen oßtassęk meg, pag: 543
30, Testamentum nélkül megh hólt paraßt embernek Izva az földes Vrára mint ßállyon. pag: 544
31. Hogy az paraßtok magok képekben az Nemesseckel nem pőrelhetnek, pag, 547
32. Az nijlván való gonoß tévőket miképen bűntessek meg az Vármegye Ispányi és az Nemessek kiknek privilegiomok vagyon rólla, pag 548
33. Barmok által lőt károkat mint kellyen meg venni, 550.
34, El orzot lóról, kit az seregben, avagy az seregen kűvül meg találnak, 552
35, Az pőreknek kérdőre való bocsatássáról, és az transmissio levelekről, 553.

FINIS INDICIS.

Elöl járó beßéd.

AZ TEKINTETES és NEMES Magyar Orßágnak, három réßre oßlatot ßokot Törvény Könyvben.

Az elöl járó beßédnek Sommáia.

AZ tekintetes és Nemes Magyar Orßágnak törvényit és meg rögzöt ßokáßit, hogy iob értelemmel meg irhaßam, Emlekezetre való egy-nehány dologról, mellyek az én moßani iráßomat illetik, rövid beßéddel akarok ßólani: Elßöben is az Igaßágról. Máßodßor penigh az Törvényről és annak Reßeiről. Harmadßor, az Törvénynek Nemeiről, és hányaßéle legyen. Negyedßer, az ßokáßról, és annak módgyáról, avagy tulaydonßágáról ötödßer, és utólßor, az ió Birónak állapattyáról és tißtiben való hivatallyáról, és az törvényhez illendö dolgokról.

Leg elßö kérdeßemis ez lévén, hogy-ha az Biró az két pereßnek ßavára, es feleletekre, és az bizonyßágokra tekintvén: Avagy penigh lelki ißmereti ßerént, az mint tudgya és érti az dolgot, tartozzék törvényt tenni? Mely dologról rövideden ßólván, Ißennek ßegitßégéböl, az derék dologhoz kezdek, és Magyar Orßágnak tulaydon törvényit, és megh rögzöt ßokáßit, mellyel kö-

PROLOGVS

IN TRIPARTITVM OPVS IVRIS CONSVETVDINARII REGNI Hungariæ.

Argumentum Prologi.

LEGES & conſvetudines approbatas inclyti Regni Hungariæ deſcripturus, quædam notabilia præſentem materiam concernentia compendioſè præmittere inſtitui. Primò quidem de Iuſtitia. Secundò verò de jure & diviſione juris. Tertiò autem de lege & ſpeciebus legis. Quartò quidem de conſvetudine & conditionibus legis. Quintò nempe & ultimo de conditionibus boni Iudicis: & alijs rebus ad judicium ſpectantibus.

Appoſita quæſtione, utrum Iudex ſecundum allegata & probata, vel ſecundum conſcientiam, ut ipſe novit judicare teneatur? Quibus breviter præhabitis, Dei glorioſi adjutorio, propoſitum aggrediar, atq; municipales leges, & approbatas cõſvetudines ipſius Regni Hungariæ, quibus communi-

ter in judicijs utimur (pro ut memoria & ingenioli capacitate cõprehendere potero) seriatim absolvam.

közönségessen, az törvényben szoktunk élni (az mint rólla meg emlekezhettem, és elmémben szedegethettem) rend szerént meg irván el végezem.

DE IVSTITIA:

Quid sit definitive, & de ejus divisione.

TITVLVS I.

a Iustitiæ prima definitio

IVSTITIA [a] est constans, & [b] perpetua voluntas, jus suum unicuiq; tribuens: & hoc [c] non quantum ad actum semper, sed quantum ad effectum.

AZ IGASSAGROL,

hogy mi legyen nyilvánsággal, és az ő Agairól.

ELSŐ TITVLVS.

AZ igasság azért az embernek tökélletes és szüntelen valo akarattya, mely szerént mindennek az ő igaz sáiáttyát meg adgya: és nem csak tehetsége szerént hanem igaz indulatból arra menvén.

Author tractaturus iura præmittit definitionem iustitiæ, sumptam ex institutionibus Iustiniani Imperatoris, à quà scilicet tanquam matre sua nomen iuris descendit.

b Perpetua voluntas) *Synechdochicè dicitur pro habitu animi constante in voluntate. Cum duplex sit habitus animi: Intellectus & voluntatis. Est igitur voluntas in hac definitione posita pro genere, quæ est subiectum virtutum, & pro ipsa virtute ponitur. Iustitia enim est virtus: Virtus autem est habitus voluntatis, ut in sequentibus definitionum formulis clarius expressũ habetur.*

c Non quantum ad actum) *Nam etiamsi non semper quis in actum virtutis prorumpere potest, si tamen propositum sit firmum, in animo iuste agendi ab eo iustus quis dici merito poterit:*

Iustitiæ secũda definitio.

Iustitia item est animi dispositio, & mentis affectus quo quis [d] dicitur justus: dum videlicet quis sine personarum acceptione & distinctione velit, cuilibet quantum in se est, jus suum tribuere.

Az igasság mégis, ember szüvének ióra való haylása, és elméjének indulattya, mely miat mondatik igaznak: ugy mint mikor valami személy válogatás nélkül, és külömbözetés nélkül mindennek, az ő tehetsége szerént meg adgya, megh itili az ő sáját igazát.

It di-

[a] Is dicitur iustus, qui iura servat, iuxta hæc naturalia præcepta Esto vir iustus cunctis reddendo suum ius. Redde creatori ius, maioriq; minori, Serva dulcorem, iuris moderando rigorem. Vnde Iudex non est modo iustus sit.

Sőt az Igasság az emberben oly gyakorlot ióság, melyhez képest, mindennek meg adgya az ő méltóságát: Az Istennek kereßtyéni tißteſſęget, ßűleihez engedelmeſſęget, nálánál nagygyobnak bőcsűletet, hasonlókhoz békeſſęges egyeneſſęget, nállánál kiſſebhez fenyétéket, ő magát penig tißta életben tartya, és az ßegényeken, nyomorúltakon vóltaképpen kőnyőrűl, és segiti.

Avagy męgis az Igasság gyakorlásból való ßűbéli ióság (az kőzőnsęges ió megh tartatván) mely mindennek méltóságát meg adgya. Es ez-képpen az igasság ember elméńjének és akarattyának oly egygyező állapattya, hogy minden dolgokban, igaz itiletet téßen.

Item [e] Iustitia est habitus bonus, tribuens cuiq; suam dignitatem: Deo religionem, parentibus obedientiam, majoribus reverẽtiam, paribus concordiã, minoribus disciplinam, sibi ipsi castimoniam, & pauperibus ac miseris compassionem operosam.

[e] Iustitiæ tertia definitio.

Item aliter, [f] Iustitia est [g] habitus animi, (communi utilitate servata) suam unicuiq; tribuens dignitatem. Et sic est congrua dispositio animi, singulis in rebus rectè dijudicans causas.

[f] Iustitiæ quarta definitio.

[g] Habitus est perfectior animi vel corporis absolutio. Fit autem habitus per frequẽtiam actuum, sive bonorum sive malorum. Nam & Nero per actus crudeles frequentér patratos habitum acquisivit crudelitatis, & Milo habitũ acquisivit fortitudinis.

Mert Sz: Gergely Doctor-is azt mondgya, hogy az emberi társaság kőzőt nem lehet nagyob ióság, mint az igasságnak kővetése, és hogy mindent az ő igasságában meg tarcsunk. Mert ahól az igasság vagyon, minden egyéb ióságos cselekedet-is ott találtatik meg. Mivel-hogy (az mint Sz: Hieronimus Doctor-is mondgya) az egy igasság nevezeti alat, minden egyéb-fęle io-

Beato enim Gregorio teste, in rebus humanis summum bonum est, justitiam colere, & unicuiq; jura sua servare. Nam ubi est justitia, ibi est omnium reliquarum virtutum concordia. Omnes enim virtutum species (ut inquit Hieronymus) uno justitiæ nomine con-

tinentur: cui aſtipulatur verſiculus ille Heſiodi:

Iuſtitia in ſe ſe virtutes continet omnes.

Iuſtitiæ laus

Quæ præclariſsima virtutum, eoſplendore mortaliũ oculos perſtringit, ut affirmet Ariſtoteles, neq; heſperum, neq; luciferum tãtopere rutilare.

Iuſtitia duplex.

Duplex eſt autem Iuſtitia, ſcilicet naturalis & legalis.[h] Naturalis eſt conſtans & perpetua voluntas, jus ſuum (ut prænotatum eſt) unicuiq; tribuens: & ſine illa nullus poteſt Regnum DEI poſsidere. Legalis verò dicitur lex, quæ ſæpè mutatur, ſine qua nec gentes, nec regna, diu poterunt permanere.

[h] *Interprætibus iuris Imperialis non videtur, iſtã definitionẽ agere de iuſtitia divina quod hic noſter autor inſerit, ſed de externa, & quadam civili, & politica iuſtitia, quæ tantum pertinet ad formandos in hac vita politicos mores, & exigit quandam exteriorem honeſtatem.*

Vnde[i] & juſtum aliquid dupliciter intelligitur fieri: Vno modo ex ipſa natura rei, quod dicitur jus naturale. Alio modo ex quodam ſtatuto inter homines, quod dicitur jus poſitivum.

le iótágos cſelekedetet-is kel érteni: Az mint hogy Heſiodus Poéta verſe-is tartya,

Hogy az Igaſſág minden egyéb jótágos cſelekedetet-is bé foglallya magában.

Holot az emberek ſemei előt az Igaſſág az iób iók kőzőt, ugy annyira tekintetes és tündöklő iótág, hogy Ariſtoteles-is azt meri felőle mondani, hogy ſem az őſt, ſem az Haynali cſillagh nem lehet nálánál ſçnyesb és tündöklőb.

Két ſçle penig az Igaſſág, egygyik terméßet, az máſik tőrvény ßerént való Az terméßet ßerént való igaſſág (az mint meg mondám) tőkelletes és bűntelen való akaratlya az embernek, melyhez képeſt mindennek az ő igazát meg adgya: És ennélkűl senki az Iſtennek Orßágát nem birhattya. Az tőrvény ßerént való Igaſſág penig mondatik oly tőrvénynek, mely gyakorta meg változik, mind az által annélkűl akar mely nemzet-is, avagy Orßág ſokáig megh nem álhat.

Innét vagyon hogy némely dólgot, két-képpen mondunk igaznak: Egyképpen, az dolognak terméßeti ßerént, melliyet terméßet ßerént való igaznak mondunk. Más-képpen emberek kőzőt való végezés ßerént, mely végezéſt iroi, és ki adot tőrvénynek mondunk.

[i] *Ius poſitivum dicitur quod neq; in totum à iure naturali & gentium recedit, neq; etiam per omnia ei ſervit: ſed interdum aliquid addit, interdum verò detrahit.*

Dicitur

Dicitur positivum quia non cœpit cum ipsa rerum origine, sed à legislatoribus postea proditum est: ut iure gentium fontes puniendi sunt, sed iure positivo, fur laqueo, latro autem palo, rota vel gladio punitur.

AZ IGAZ MI LEgyen, és annak ágairôl.

II. TITVLVS.

EZ az szó Igaz, mely az Igasságból származik, az mennyiben irásunkat illeti, annyit tészen mint, igaz és méltó dolog. Ez irásunkban penigh értyük ezen, az mi meg rögzöt szokásinkat, mellyek vagy meghvadnak irva, avagy irásban még nincsenek.

Honnét ez következik, hogy ez az szó Igaz, közönségges szó, és sokat foglal bé magában: De az törvény az igaznak eggyik ága és része. Mert minden az mi igaz, törvényből és ió erkölcsből vagyon, az az, irot törvényből, avagy ollyanból, az mely még irásban nem költ. Mellyet Cicero-is ugy értett: Hogy az igaz törvény, az iónak és méltó dolognak tudománya és mestersége, kihez képest az szent törvényeket, és mindeneknek az ő igazokat ki szólgáltatunk, melyért az törvénynek ki szólgáltatóinak mondatunk.

Másképen mondatik, az igaz, az

DE IVRE ET DIVIsione Iuris.

TITVLVS II.

IVS autem quantum ad nostrũ propositum spectat, tantum valet sicuti rectum vel justum, quod à justitia derivatur. Et in proposito accipitur pro nostris consvetudinibus, sive [a] scriptis sive [b] non scriptis.

[a] *Ius scriptum dicitur quod continetur in corpore iuris, sive in decretis & constitutionibus principum eo quod iuxta præscriptum decet populum gubernare, & gubernantibus obedire.*

[b] *Consvetudo dicitur ius non scriptum, quod usu populi initiatum & continuatum est, vim legis habens. Prol: Tit: 10.*

Vnde jus nomen generale est, & lex species juris est. Omne enim jus legibus & moribus, hoc est, jure scripto & non scripto constat. Quod per [c] Tullium sic definitur: Est ars sive scientia boni & æqui, secundum quam nos [d] sacerdotes, id est, sacras leges & cuilibet jura sua ministrantes appellamur.

[c] *Iuris definitio secundum Tullium.*

[d] *Sacerdotes iuris qui dicantur.*

Aliter autem jus dicitur [e] colle-

e Iuris altera definitio.

ctio legitimorum præceptorum, quæ nos [f] arctant ad obſervandũ bonum & æquum: hoc eſt, utilitatem & æquitatem, ſive veritatẽ, juſtitiam deſignantem.

á irot, es ki adot tőrvény, ki minket kőtelez, az ió és méltó dolognak megh tartáſára: az az, az nyilván való igaſságnak haßnára, méltoſágára, igaz vóltára, és annak vővetéſęre.

f Arctant, id eſt, ligant, conſtringunt, & intra limites officij continent, hoc eſt, intellectum dant iſtarum notitiarum æqui & boni. Et docet quid iuſtum, quid æquum, quid iniquum ſit.

Ius duplex.

Ius itaq́; duplex eſt; quoddam enim eſt publicum, quoddam verò privatum. [g] Publicum eſt, quod principaliter ad imperium & regimen regnorum, publicamq́; utilitatem ſpectat, & in ſacris, ac in ſacerdotibus, & in magiſtratibus conſiſtit: Vnde qui lædit [h] ſacerdotes, vel res ſacras, vel magiſtratus, hoc eſt, rectores populi, ab omnibus tanquam pro crimine publico accuſari poterit. Privatum verò eſt jus ſpeciale, quod ad ſingulorum hominum utilitatẽ pertinet: & illud [i] triplex eſt, ſcilicet, jus Naturale, jus Gentium, & jus Civile.

g Ius publicum & quod in publicis perſonis conſiſtit, & ad ſtatum Reip. pertinet, id eſt, in quo agitur de authoritate Principis de religione de magiſtratib: de iure belli de fœderib: Magiſtratus lædens & Sacerdotes, ab omnibus accuſari poteſt.

Effęle tőrvény Igaſſága ez okárt két fęle: Mert némely az kőzőnſęges állapatot illeti: némely penig cſak tulaydon magok ßemélyét. Az kőzőnſęges állapatbéli Igaz, ſőképpen illeti az birodalmat és az Orßágoknak bíráſát, és az kőzőnſęges haßnot: mely áll Papi rendeknek, és Bíráknak, tißt-viſeléſekből. Honnét ez kővetkezik, hogy az ki az Papokat avag Megyeieket meg háborgattya, Avagy az kőſſęgnek gond-viſelőit Birákat, mindenektől, ugy-mint, kőzőnſęges vétekért, vádóltathatik. Az maga Igaſſága penig, ßemélye ßerént való igaſſág, mely kinek kinek haßnát illeti. Es ez háromfęle, tudnia illik, az terméßetnek tőrvénye, némű némű nemzetnek tőrvénye, és az pólgári tőrvény.

i Tripartitam diſtributionem privati iuris Imperator Iuſtinianus lib: 1. Tit: 1: Gratianus autẽ Diſtin: 1. ſanciunt, quos Author in hac diſtributione & pleriſq́; alijs imitatur. Alias lex dicitur divina, Humana & Naturalis.

Ius igitur Naturale eſt cõmune omnium nationum, eo quod ubiq́ue inſtinctu naturæ & non conſtitu-

Az terméßetnek tőrvénye mindenfęle nemzetſęgeckel penig kőz, mivel hogy az terméßetnek folyáſából, és nem valami

mi ßerze, ból ßarmazik: melyre az terméßet tanít és tanítot minden-fęle állatokat. Sőt ez nem csak az emberi nemzet közőt vagyon, hanem minden-fęle egyéb oktalan állatok közőt-is. Innét vagyon az himnek és az nőstennek felekezése: Magzatoknak nemzése, és fel nevelése: mindeneknek egyenlő ßabadsága, és az ollyanoknak meg nyerésęre, mellyeket az éghben, földőn, és az tengerben fognak. Ennek felette az le tőt marhának, avagy kőlcsőn adot pénznek meg terítése, és meg adása.

stitutione aliqua habetur: quod natura omnia [k] animalis docet & docuit. Et hoc non solum est humani generis proprium, sed etiam omnium animalium. Inde descēdit maris & fœminæ conjunctio, liberorum procreatio & educatio, omnium una libertas, ac acquisitio eorum, quæ cœlo terra mariq; capiuntur. Item [l] depositæ rei vel commodatæ pecuniæ restitutio.

[k] *Animaliū scilicet quod libet in suo genere, & suo quoquomodo, quo conditum est à Deo.*

[l] Depositæ res) *Solent res metu incendij, ruinæ vel tumultus aliorumq; respectuum causa, apud amicos deponi, pro cuius intellectu sciendum.* Depositum *esse triplex:* Prima *species dicitur oblatio realis debiti vel pignoris. Quod si creditor recipere noluerit pignus, apud iudicem potest deponi, & sic Depositarius liberatur à casibus fortuitis & periculo.* Secunda *species dicitur Sequestrum, eo quod utraq; pars fidem sequestri sequatur. Quod nonnunquam ex voluntate partium fit sæpius tamen sequestratio fit à Principe parte altera in vita. Par: 1. Tit: 29.* Tertia *species est depositum voluntarium & simplex, quando quis penes amicum rem aliquam tantum custodire causa deponit, per verbum depono ut serves, vel custodias hanc rem. Vnde sciendum quod si mercator deponat aream in Camera alterius mercatoris sciente & paciente, non est depositum, nec tenetur de amissione si pereat, neq; de mendacio, quia non promisit custodire.*

Felebarátunkon eset erőßaknak, erőßackal való el terítése. Mert ezt, ha vagy valami ehez hasonló, soha hamisnak, hanem terméßet ßerént való dolognak és méltó s-igaznak tartyák lennie.

Violentiæ proximi per [m] vim repulsio. Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam injustum, sed naturale æquumq; habetur.

[m] *Omnes leges omniaq; iura permittunt, vim vi repellere, ideo quòd lege permitente fit, pœnam non meretur. Ac hominem quoq; hoc casu occidere licet, si fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut dicitur Par: 3. Tit: 22. Non enim quis pati debet ut damnificetur in aliquo, si damnum est irrecuperabile.*

Item

Item, Alio modo jus naturale intelligitur, quod in lege Mosaica & Evangelio continetur, quo quis jubetur alteri facere, quod sibi vult fieri: & prohibetur [n] alteri inferre, quod sibi fieri nolit, unde Versus:

n Si dicatur quod iudex vult inferre mortem, sed tamen non vult, ut sibi mors inferatur: Respondendum, quòd iudex non infligit mortem sed lex.

Quod tibi vis fieri mihi fac, quod non tibi, noli.
Sic potes in terris vivere iure poli.

Ius itaq; naturale dupliciter potest considerari: Vno modo in quantum consideratur homo, pro ut habet in se naturam rationalem, in qua participat cum divinis: & sic jus naturale quod cadit in hominē dicitur jus divinum. Alio modo jus naturale consideratur in homine, quantum ad naturam sensualitatis, in qua participat cum cæteris animalibus, ut sensu, motu & instinctu. Et hoc modo jus cadens in hominem, dicitur esse jus naturale.

Ius gentium duplex est: scilicet, primævum & secundarium. Ius gentium [o] primævum est, quo omnes gentes, ab initio usæ sunt, natura-

o Ius gentiū primævum propriè est ius naturale sive ius rati-

Avagy máskeppen, az terméßetnek tőrvényén értyűk, azt az tőrvényt, mely Mosesnél és az Evangeliumban vagyon, mely azt hadgya, hogy ugy cselekedgyűnk mással, az mint akariuk hogy magunkal cselekedgyék más. Meg-is tiltya, hogy másson ollyat ne cselekedgyűnk, az mit velűnk cselekettetni nem akarunk. Mely felől illyen vers-is vagyon:

Az mennyi jót akarß magadnak,
másnak-is akary annyit.
Es az mit nem kivánß magadnak,
mással se cseleked azt.
Igy ez földőn sok jót elhecß Isteni igaslággal.

Az terméßet tőrvényét az-ért kétképpen érthettyűk: Elsőben, az emberekre valo képest, mivel hogy okos terméßet vagyon bennek, és az Isteni dolgokat meg értik: és igy az terméßetnek tőrvénye az emberekben, Istennek tőrvényének mondatik. Másképpen értetik, az terméßet tőrvényén ez, hogy az ember élő állat, és érzékenysęge vagyon, ßintén mint egyéb állatnak, ugy-mint érez, mozog, és indúl: mely érzékenysęge mondatik az emberben terméßetnek, tulaydona és tőrvénye.

Az némű-némű nemzetnek tőrvénye-is kétsęle: tudnia illik, első és az második: Az első nemzetnek tőrvénye ez, mellyet minden nemzetek eleitől fogva tartottak

turali ratione inductum absq; aliqua constitutione gentium: ut neminem lædere, &c. Et hoc à jure naturali, nihil discrepat, nisi ratione diversorum respectuum. Nam jus naturale & gentium, pariter dicitur, sed diverso respectu: Naturale scilicet in quantum ratione naturali est inductum: Gentium verò in quãtum gentes à principio orbis sine ulla constitutione alia, eo usæ sunt. Et hoc jure status servi est integer: quia naturali ratione omnes liberi nascebantur.

[a] Ius gentium secundarium est, jus à gentibus non ratione naturali, sed ratione publici boni, & ad communem usum introductum: Et hoc sępenumero discrepat à jure naturali. Quia jure naturali, omnia erant communia, omnes erant liberi, de jure verò gentium facta est divisio dominiorum, & rerum inventa est separatio: introducta sunt bella, captivitates, [b] servitutes, & alia hujusmodi, quæ [c] juri naturali sunt contraria.

[a] Ius gentium, secundariũ quod cõmuni omnium gentiũ usu, & necessitatibus ita exigentibus est cõstitutum, ut sacra tueri leges iubere, vel sancire, magistratus creare, consilium de Repub: capere, bellum indicere ac finire, legis actiones exequi, præmia & pœnas irrogare,

[b] Servi-

[c] ...ottak az terméßetnek okossagából viseltetvén, és nem valami egyéb nemzetnek ßerzésęből arra vitetvén: ugy-mint senkit nem bántani, &c. Es ez az terméßetnek tőrvényétől semmiben nem kűlőmbőz, hanem csak kűlőmb tekintetből.

Mert az terméßetnek tőrvénye, és nemzeteknek tőrvénye, egy értelmen vagyon, de kűlőmb tekintetért. Mert az terméßet ßerént való tőrvény, az mennyiben az terméßetnek folyásából ßármazot és tartatot. Az nemzeteknek tőrvénye az, az mennyire némű-némű nemzetek, ez világnak kezdetitől fogván, mindennémű emberi ßerzésen kivűl, éltenek valami affęle rend tartással. Es ez tőrvény ßerént, az ßólgaságnak (avagy iobbágyságnak) állapattya iól vólna: mert terméßet ßerént minden ember ßabadságra ßűletetet.

Az második néműnémű nemzetnek tőrvénye ez, mellyet az nemzet nem terméßet ßerént való okokból, hanem maga ióváért, és az kőzőnsęges haßon-ért rendelt: Ez penig gyakorta kűlőmbőz, az terméßet tőrvényétől. Mert az terméßet tőrvénye ßerént, minden kőz vala: mindenek magockal ßabad emberek ßűlettettek vala: de az kűlőmb kűlőmb fęle nemzettől találtatot. az Vri rendnek, birodalomnak, és kűlőnőzésnek, állapattya: hadakat inditottak, fogságokat, ßólgaságokat, rabságokat, és egyéb effęlék hez hasonló nyavalyákat, egy-más ellen: mellyek az terméßet tőrvényének mind ellene vóltak.

onis, quod humanæ naturæ proprium est. Illæ scil: notitiæ divinitus humanis mentibus insitæ dicuntur, quibꝰ naturalis ratio iudicat quid deceat ut religio in Deũ, pietas erga parentes, & patriam, iustitia in omnes ultio in sceleratos.

b Servitutes, *iure gentium inductæ videntur, quia ius gentilitatis eam approbavit, non eam primò invenerit.*

c Iuri naturali contraria, *Per contrarietatem ius naturale non imitatur, propter regulam inferiorem legem negligendam esse, ut superior impleatur.*

Et hoc etiam gẽtium jure omnes penè [d] contractus inducti sunt: ut emptio, venditio, conductio, & his similia.

Sőt ezen kűlőmbőző nemzetnek tőrvénye által, találtatot az egy-mással való végezés és ßővetsęg is: ugy-mint, vévés, el adás, meg fogadás, ßőrződés, és ezekhez hasonló dólgok.

d *Contractꝰ gentium inducti. Omnibus populis communes sunt emptiones, venditiones, & aliæ obligationes iure gentium introductæ.*

Ius autem Civile est, [e] quod quisq; populus, vel quæq; Civitas sibi propter divinam, humanamq; causam constituit. Et vocatur jus civile, quasi proprium jus Civitatis: quod tripliciter potest attendi. Primò generaliter, & est quod in unaquaq; Civitate generaliter observatur. Secundò specialiter, & est quod quisq; populus, vel quæq; Civitas sibi proprium divina humanaq; causa constituit.

Az Pólgári tőrvény penig ez, mellyet akar mely kőssęg, avagy akar mely Város magának, Istennek tißtessęgére, és az embereknek ióvára ßerez. Ez penig mondatik Pólgári tőrvénynek, ugy mint, tulaydon csak az Város tőrvényének: Mely felől három-képpen-is elmélkedhetünk. Előßőr kőzőnsęges-képpen, mely ez, mellyel minden Város kőzőnsęgesképpen él. Másodßor, tulaydonképpen, mely ez hogy minden kőssęg, avagy Város magának, Istennek tißtessęgének és magának megh maradásának okáért őnnőn kőzőt végez.

e *Ius Civile est, quod neq; in totum à iure naturali, vel gentium redit, neq; per omnia ei subservit sed interdum ei aliquid detrahit, interdũ verò addit Et sicut ius gentium ab omnibus gẽtib. dicitur, quod omnes gentes eo utuntur, ita ius civile à Civibus seu certo populo nomen traxit. & non apud omnes gentes, sed in certo populo seu Civitate servatur: Intenditq; tantum servare Civilem societatem, non curans de utilitate animæ.*

Tertiò, Excellenter, ad excellentiam, videlicet, juris Romanorum, quod etiam jus Imperiale nominatur. Dum enim non exprimitur, nomine hujus, vel illius Civitatis, per [f] excellentiam, tantum

Harmadßor, méltóságra való képest, tudnia illik, az Romai tőrvénnek méltóságára mutatván, mellyet más nével az Csáßári avagy Romai birodalomnak-is mondanak. Miért hogy nevezet képpen, ki nem nevezik, az méltóságért, hogy az biroda-

f *Excellẽtia iuris Civilis) Mentione iuris excellenter apud nos Decreta intelliguntur.*

rodalomban mellyik Város tőrvénye legyen, hanem méltóságosson az Romai tőrvényére mutatnak ollyankort. Az mint az Görögöknek, ha csak rövideden az Vers ßerzők emlitik, Homerust iedzik: az Deákoknál penig Vergiliust. Az ßent Irásban, az Apostolon, avagy Istennek edényén, egyéb nevet hozzá nem tévén, Szent Pált értyük.

tum jus Romanorum significatur. Sicuti per Poëtam apud Græcos Homerus, apud Latinos Vergilius subauditur. Et per Apostolum in sacro eloquio, alterius nomine non expresso, S. Paulus intelligitur.

MICSODA Külömbsęg legyen, az Terméßet tőrvénye, Nemzetek tőrvénye, és az Polgári tőrvény közőt.

III. TITVLVS.

ERcsük megh azért, hogy az terméßet tőrvénye külömböz az tőb tőrvényektől háromképpen. Elsőben, eredeti ßerént, mert az teremtéstől fogván kezdetet. Másodßor, méltósággal, mert az terméßet tőrvényét minden nemzetsęg egyaránt tartya, ugymint Istentől ßereztetet, álhatatos és változhatatlan tőrvény. De az egyeb-fęle tőrvény, mellyet valamely kőssęg avagy Város, magának ßerzet, gyakran el változik, avagy ellenkező ßokás miat, avagy más iob tőrvény miat, kit az után ellene ßereznek. Harmadßor, nagy vóltával, mert az terméßet tőrvénye ßerént, mindenek közönsęgesek vólnának,

QVOMODO DIFFERUNT jus Naturale, jus Gentium, & jus Civile.

TITVLVS III.

SCIENdum itaq; quod jus Naturale differt ab alijs juribus tribus modis. Primò origine, nam incepit ab exordio naturalis creaturæ. Secundò dignitate, quia jus naturale apud omnes gentes æqualiter servatur, à solo Deo institutum, firmum & impermutabile manens. Alia verò jura, quæ populus vel Civitas sibi constituit, sæpè mutantur, vel contraria cõsvetudine, vel alia meliori lege, in contrarium postea lata & introducta. Tertiò amplitudine, quia jure naturali omnia communia

 sunt,

ſunt: ſed jure gentium vel civili, hoc meum, illud tuum eſt.

Cæterum omnes populi, qui legibus, aut moribus utuntur, & reguntur partim ſuo proprio, partim verò communi omnium hominum jure utuntur. Hi enim qui ſuo tantum̃odò jure, & non communi gaudent, aliquod jus ſibi proprium inſtituunt, & jus civile nominãt: quod verò apud omnes gentes communiter obſervatur, jus gentium appellatur.

nak, de az nemzetſęgek és Pólgári tőrvény ſzerént, ez ennyim, imez tieddé lőt.

Továbbá minden kőſſęg, ki tőrvényhez, avagy ió ſzokáshoz tartya magát, és ezeknek enged, réſz ſzerént tulaydon tőrvénnyel, réſz ſzerént penig minden embereknek kőzőnſęges tőrvénnyel él. Mert az kik csak ő magok tőrvényével, és nem kőz tőrvénnyel élnek, és magoknak ſaiját tőrvényt ſzabnak, effęlék tőrvénnye Pólgári tőrvénynek hivattatik: Az mely tőrvénnyel penigh minden nemzetek kőzőnſęgeſen élnek, nemzetſęgek tőrvényének nevezteti k.

DE IVRE MILITARI, & Iuriſprudentia.

TITVLVS IV.

IVS[a] militare eſt belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nexus, ſigno dato congreſsio in hoſtem.

Item, Flagitij[b] militaris diſciplina: hoc eſt, [c] caſtigatio, ſi locus deſeratur.

[a] *Tit 4. initiũ ex Diſt: 1. Grat. depromptum tantum de militibus armatæ militiæ loquitur, ſive ſint equites ſive pedites.*

AZ VITEZLŐ I. gaſſágról, és az tőrvény tudáſról.

IV. TITVLVS.

AZ Vitézlő igaſſág, ál az hadakozáſnak inditáſában, frigynek veteſęben, és az ielhőz tartván magát, az ellenſęggel való ſzemben menésben.

Továbbá az vitézek fenyitéke ál, az meg bűntetésben, ha ki helyt nem állana.

[b] *Diſciplina militaris. Duo præcipua ſunt neceſſaria ad militis officium & perſonam. Primò, ut numerum reliquorum militum referatur & ſtipendiarijs adſcribatur, ne ſub nomine militari prædo eſſe deprehendatur. Secundò, ut ſacramentum præſtet, quod mortem non vellet evitare, pro defenſione Principis legitimi & Reipub. ac à ſignis ſive vexillis nollet recedere.*

[c] *Manlius Torquatus Coſ. filium, quod provocatus à Geminio Duce Tuſculanorum ad dimi-*

dimicandum, inscio patre descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentem, abripi à Lictore, & in modum hostiæ mactari iussit. Posthumius Dictator Generum suum præsidio progressum, victorem, quia hostes fuderat, securi feriri iussit. Q. Fulvius fratrem cohortem Legionis Senatu amovit, quod in iussu Consulis domum redierat. Graviter Senatus tulit, quod Q. Petilium Cos: fortissimè adversus Ligures pugnantem occidere milites passi essent. Legioni neq; stipendium anni procedere, neq; æra dari voluerit. Milites nostræ patriæ iure communi regni uti debent, quando non sunt in castris seu expeditione. Nam tunc milites externi coram Capitaneis debent conveniri. Indigenæ verò ratione violentiarum vel coram Capitaneis, vel post condescensionem exercitus coram iudicibus ordinarijs.

In testamentaria autem dispositione excedunt alios Nobiles: quia testamentum eius in militia sive solennitate factum valet, ac ratione simplicitatis & ignorantia iuris in castris, omnes solennitates relaxantur militi, dummodo constet de eius voluntate.

Ennek felette ide való az hôpénznek-is ki ßólgáltatása, tißteßęgre való vitel, tißteßęges aiándékozás: ugy-mint mikor Coronás Cimert, avagy arany lánczot, valamely vitéz embernek aiándékon adnak.

Item, Stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor: Veluti dum Corona, vel [d] torque donantur.

[d] *Torqis donatio. Milites dicuntur, etiam Equites Aurati, qui etiamsi nunquam militaverint, tamen si Corona vel torque distingvantur, & donentur per hoc præmium egregiè navatæ operæ consequuntur.*

Továbbá az nyereßęgnek el rendelése, és kinek kinek ßemélye, és vitézsęge ßerént való el oßtása, és abból az Feiedelem réßének kißólgáltatása.

Item, Prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus & laboribus justa divisio, ac principis [e] portio.

[e] *Portio Principis quæ dicatur. Cum res captæ in bello fiant capientium, limitatio fit inter res mobiles & immobiles. Nam immobiles iure naturali, vel gentium sunt Principis, qui bellum indixit. Mobiles autem res magna ex parte sunt capientium. Personæ quoq; hostium, in servitutem capientium deducuntur.*

Az törvény tudás penig Isteni és emberi dolgoknak értelme, az Igaznak és Hamisnak tudása: Igaznak hogy azt cselekedgyék, Hamisnak penig hoǵ azt távoztaßák. Mert nem elég csak azt tudni mi légyen az igaz

Iurisprudentia verò est [f] divinarum humanarumq; rerum notitia, justi atq; injusti scientia: justi scilicet ad faciendum, injusti autem ad evitandum. Quia non suf-

[f] *Iurisprudẽtia quid? Dicitur divinarum rerum notitia, non quatenus Evãgeliũ no-*

ficit

titiam divinam tribuit, sed quia notitia illa notabiscum natæ verè sũt res divinæ. Itẽ, quia de rebꝰ sacris, religiosis & sãctis, quoad externam disciplinam tradat, quæ res dicuntur esse iuris divini.

ficit scire quod sit justum vel injustum, nisi & ipsarum rerum cõtrariarum, vel corporalium, habeat quis notitiam, secundum quam juxta varias conditiones rerum emergentium, varia etiam jura sunt statuenda.

igaz, avagy az hamis, hanem eggyik dolog az másickal voltaképpen, és valóban mind elkenkőzzek, meg kel értení, mely elkenkőzzéshez való képest, az mint az dolognak módgya mutattya, az szerént kel arról külömb külömbféle tőrvényt szabní.

DIFFERENTIA EST inter justitiam, jus, & jurisprudentiam.

TITVLVS V.

DIFFERunt autem inter se justitia, jus & jurisprudentia. Nã justitia est Virtus scilicet moralis. Ius est ejus virtutis exequutivum. Iurisprudentia est scientia illius juris.

Item, Iustitia est inter virtutes summum bonum. Ius medium. Iurisprudentia infimum.

Item, Iustitia tribuit unicuiq; quod suum est. Ius verò coadjuvat. Iurisprudentia autem docet qualiter id fiat.

DE

KŰLŐMBSEG VAgyon az Igasság, az Igaz és az Tőrvény tudás kőzőtt.

V. TITVLVS.

KŰlőmbség vagyon penig az Igasság, az Igaz és az tőrvény tudás kőzőt. Mert az igasság embereknek erkőlcsęben való ióságos cselekedet. Az Igaz penigh az igasságnak véghez való vitele. Az tőrvény tudás, az meg mondot igasságnak és az Igaznak értelme és tudása.

Továbbá az Igasság az ióságos cselekedetek kőzőt, leg főb és elsőb. Az Igaz második grádicsban vagyon. Az tőrvényes tudás harmadban és utólsóban.

Ennek felette az Igasság mindennek az övé meg adgya. Az igaz penig segíti az Igasságot. Az tőrvény tudás penig megh tanit réá mint meheſſen mind az kettő véghez.

MI

MI LEGYEN AZ Törvény, és az törvény tulaydonſágiról.

VI. TITVLVS.

MIvel-hogy ez elöt meg mondok, hogy az Igazſág két dologból ál, Törvényből és ſokáſból, az az, avagy iráſból, avagy iratlan ſokáſból. Annak-okáért az iráſban való igaſſághról, az az, az emberi társaſág közöt való törvényről rövideden ezt kel meg értenünk, hogy mi légyen az törvény, kiről külömb külömbképpen ſólnak az böleſek.

Mert elſöben törvénynek mondgyák lenni, az köſſég végezéſét, mikoron tudni illik, az öreg nép, az vénſég, az köſſégnek valamit végez. De ez mi moſtani iráſunkban nem effélé törvényről ſólunk, mivel hogy az mint régen hatalma vólt az köſſégnek, hogy önnön köziök törvényt ſerezheſſen, és ſabhaſſon, moſtan affélé ſabadſág töllök el vétetet, és csak az Feiedelem ſabbat törvényt: Mint erről ez után nyilvábban ſóllunk.

Más-képpen az törvény oly végezés, ſentſéges, mely tiſztieſſéges dolgokat parancſol, az tiſztelſség ellen valókat penig megh tilt. Avagy penig: Igaſſágból ſármazot ió mód, ki az tiſztelſéges dolgokat parancſoliya, ez ellen valókat penig meg tiltya.

To-

DE DEFINITIONIbus Legis, & ejus Conditionibus.

TITVLVS VI.

QVIA dictum eſt *ſuperius, quod omne Ius aut Legibus, aut moribus, hoc eſt, jure ſcripto, vel non ſcripto, conſtat. De jure igitur ſcripto, id eſt, humana lege breviter ſciendum, quod Lex diverſimodè deſcribitur: * Tit: 2.

Primò namq; eſt conſtitutio populi, qua a majores natu cum plebibus aliquid ſanxerunt. Sed hæc definitio propoſito noſtro non quadrat. Quoniam omnis poteſtas conſtitutionis, & condendæ legis, quæ olim apud populum fuerat, in præſentiarum ad Principem noſtrum ſpectat, ut infra clarius dicetur. *Legis prima deſcriptio.* a *Maiores natu dicuntur antiquitate, dignitate, nobilitate, & ſcientia præſtantiores. Quæ & ſanior pars dicitur par: 3. Tit: 2. Par: 2. T: 3.*

Alio modo, Lex eſt ſanctio ſancta, jubens honeſta, & prohibens inhoneſta atq; contraria. Vel aliter, eſt recta ratio ab æquitate tracta jubens honeſta, & vetans inhoneſta. *Legis ſecunda deſcriptio.* *Legis tertia deſcriptio.*

Item

Legis quarta descriptio continet sex conditiones.

Item, secundum Papinianum, & Demosthenem, Lex est inventio hominis, donum Dei, dogma sapientum, correctio violentorum excessuum, civitatis compositio, & criminis fuga. Ex qua quidem diffinitione colligitur, quod Lex [b] inventio humana est. Postquam enim multiplicato genere humano, & surrepentibus vitijs, in tyrañidem regna conversa sunt, necessariò opus fuit, leges condere, quarum primi inventores, [c] qui fuerint, passim extat.

b Legis prima conditio quod sit inventio hominis.

c Legis primi inventores.

Dicitur deinde in diffinitione, [d] legem donum Dei esse. Secundũ enim Chrysostomum, Lex Dei est una legalis via, quæ nec ad dexteram, nec ad sinistram declinat. Populus ergò sine lege, qui Dei dicta, & legum documenta contemnit, per diversas errorum vias, laqueum perditionis incurrit. Omniumq; legum inanis est censura, nisi divinæ legis imaginem gerat. Quia humanæ leges eatenus valent solum, quatenus non discrepant à divinis, prout & sapiens testatur, inquiens; Per me Reges

d Legis secunda conditio, quod sit donum Dei.

Továbbá az bölcs Papianus és Demosthenes értelme szerént: Az törvény, emberek találmánya, Istennek aiándéka, Bölcseknek tetszése, az hatalmaskodásnak megh bűntetőie, várashoz illendő állapat, vétkesseknek el kergetőie. Mely elő számlálásból megh érthettyűk, hogy az törvényt emberek találtak. Mert az emberi nemzetsęg ez világon meg szaporodván, és az gonosság-is el áradván, mivel hogy az birodalmokat kegyetlenül kezdették az emberek birni, az szűksęg végre réá kénszeritette őket, hogy törvényeket szerezzenek magoknak. Mellyeknek kik lőttek légyen első fel találói, és szerzői, szeren szerte meg vagyon irva.

Másodszor az törvényt azért mondgyuk Isten aiándékának. Mert az mint arany száñú Sz: János mondgya, az Istennek törvénye oly igaz út, ki sem iobra, sem balra nem haijol. Az mely kőssęgnek azért törvénye nincsen, és az Istennek mondását és parancsolatyát meg utállya, annak az sok tévelygésnek utánna, kárhozatnak tőriben kel esni, és minden sęle törvént héában valónak kel tartani, valamely az Isten törvényéhez nem lészen hasonló. Mert az Emberi törvénnek csak annyiban vagyon helye, az mennyiben az Isten törvényétől el nem távozik: az mint az Bölcs arról szól, mondván: En általam uralkodnak

nák az Királyok, és az tőrvénytévők én általam végeznek igazat. Annak-okáért az emberi tőrvénynek az Isten tőrvényéből kel ki ßármazni, mert csak abban az Városban lehet iô rend-tartás, az mely tőrvénnyel igazgatván, Isten tőrvényével birattatik. Valamely tőrvény az-ért Isten tőrvénye ellen vagyon, akar mint iovallotta légyen az kőssęg, męg ha sok időtől fogván hozzá ßokot vólnais semmi-képpen állandó nem lehet.

regnant, & legum conditores justa decernunt. Ideò Leges humanæ emanari debent à lege divina. Nam illa respublica sola est ordinata, quæ Legibus regulatis, Lege divina gubernatur. Lex ergo, contra Legem divinam, nec populi assensu, nec consvetudine diuturna, est valida.

Harmadik tulaydonsága az tőrvénnek ez, hogy az bőlcseknek tetczése legyen. Holot eßünkben kel venni, hogy az mint az Feiedelemhez nem illik, hogy az ártatlant bűntetesse, azonképpen az sem illik hozzáia hogy az bűnőst el ßabadicsa, és à gonoßt bűntetésnélkűl hadgya. főképpen mikor valaki az kőzőnsęges birodalom avagy társaság ellen vét. Mert az ki igazzá teßi az hamissat, és el kárhoztattya az igazat, mind az kettő utállatos ember Isten előt.

e Tertia conditio legis ex definitione prædeclarata est: quod sit dogma Sapientum. Vbi sciendũ, quod sicuti Principes non debent punire innocentem: ita non debent absolvere reum & facinorosum à pœna & disciplina, maximè quando quis peccat in Rempub. Qui enim justificat impium, & condemnat justum, uterq́; abominabilis est apud Deum.

e Legis tertia conditio quod sit dogma sapientum.

Negyedik tulaydonsága az tőrvénynek, hogy az hatalmaskodásnak bűntetőie legyen. Mert ezért ßerzették az tőrvént, hogy attól való fęltekben, az emberek vakmerőſęgek megh zaboláztassęk, és az ártatlanok az gonoßok kőzőt békessęgben meg maradhassanak. Mert az emberek nem bőcsűlenék megh az tőrvént, ha az tőrvény bűntetésé-

f Quarta legis conditio, quod sit violentorum excessuũ correctio. Nam ideò factæ sunt leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaq́; sit inter improbos innocentia. Non enim inducerentur homines ad legis observãtiam nisi esset timor pœnæ legalis,

f Legis quarta conditio, quod sit violentorum excessuum correctio.

lis, per publicam inferenda personam.

[a] Quinta conditio Legis, quod Lex sit Civitatis compositio. Civitas enim ab unitate Civium & æqualitate personarum nominatur.

a Legis quinta conditio, quod sit Lex Civitatis cõpositio.

Civitas unde?

Cives à coeundo dicuntur, quod vinculo quodam societatis Cives in unum coeant, scil: cœtum, & sub ijsdem legibus eodemq; iure vivant. Civis, cui contrarium, Peregrinus. Hospes, qui in aliena Civitate est. Incolæ dicuntur Civitas. Vrbs verò complectitur ædificia.

Ergò omnes leges, etiam in hoc regno nostro, ad commodum reipublicæ Iudices referre licet. Nã ut ex medicina nihil debet sperari, nisi quod ad corporis utilitatem spectat, quoniam ejus causa instituta est: sic à legibus nil oportet colligi, nisi quod Reipub. totius communitatis conducat; quia ejus causæ ad hoc sunt compertæ.

[b] Sexta conditio, quod Lex debet esse criminis fuga. Secundum enim B. Thomam A. Leges humanæ ad retrahendum homines à vitijs, & inducendum ad virtutes, sunt factæ. Nam homini inest naturaliter quidam appetitus ad virtutem: sed ipsa virtutis perfectio necesse est, ut adinveniat homini

b Legis sexta conditio, quod lex debet esse criminis fuga.

telęiöl nem tartanának, kire az tißt-viselő embereknek nagy vigyázásoknak kel lenni.

ötödik tulaydonsága, hogy az törvény az Városnak legyen gyarapodó eggyessęgére. Mert az Városi, az városbéli Pólgári társaságnak eggyessęgéröl, és az ßemélyeknek egy-arányú és egyenlő állapattyáról, ßokták nevezni.

Es ez okon ez mi Orßágunkbéli minden törvényeknek-is, az házánknak közönsęges haßnára kel lenni. Mert az mint az Orvosságból nem kel egyebet reménleni, hanem az egéssęget, melynek okáért rendeltetet: Azon-képpen az törvényből-is nem kel egyebet várni, hanem az mi az közönsęges Orßágbéli társaságnak haßnára legyen, mert ez végre irták az törvényeket.

Hatodik tulaydonsága, hogy az törvény az véteknek el távoztatása legyen. Mert az mint Sz: Tamás D. mondgya, az emberek közöt való törvények ez végre rendeltettek, hogy az embereket az vétkekröl hátra ráncsák, és az ióságos cselekedetekre võnyák. Mert iöllehet az emberben az ióságra való terméßet ßerént vagyon valami indulat, és kévánság. De mindazáltal hogy az ióságos cselekedet tellyessęgel

gel véghez mehessen, szükseg hogy az embernek valami ősztőne legyen, mely kiválitképpen az tőrvénnek megh őrizéséből szokot kővetkőzni. Es ezért mondgya azon Thamás D. hogy az tőrvény okosságból származot, és kőzőnséges ióra való ki adatot rendelés, attól az kinek az kőzőnséget állapatra gondgya vagyon, az az, az Feiedelemtől. Es az tőrvény reguláia, és mértéke annak, mit kellessék megh cselekedni, és mit kellessék el hadni. Honnét kővetkezik ezis, hogy az tőrvény igaz legyen, tisztességes, és természet szerént lehetséges legyen, ember hazáiának természetihez, és az helynek szokásához illendő, még az helyhőz és űdőhőz alkolmatos, és elmúlhatatlan szükséges és valóba hasznos. Nyilván és világos és való-is legyen, hogy homályossága miat valami ágyaskodó fogásra, és csalárdságra való alkolmatosság belőlle ne lehessen, az az, valaki hamissan ne magyarázhassa.

mini per aliquã disciplinam, quæ maximè per Legis observantiam advenire solet. Ideo sub-infert idem Thomas, quod [c] lex est ordinatio rationis ad bonum cõmune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata. Estq́; regula vel mensura actuum agendorum vel omittendorum. [d] Vnde Lex debet esse [e] justa, [f] honesta, [g] possibilis, secundum [h] naturam & consvetudinem [i] patriæ, [k] loco, [l] temporiq́; conveniens, [m] necessaria & utilis. [n] Manifesta quoq́;, ne aliquid per obscuritatem incautum contineat: id est, ne aliquis possit eam captiosè interpretari.

[c] *Legis definitio secundũ Thomam Aquinatem.*

[d] *Lex qualis esse debeat.*

[e] *Primò debet esse iusta & contineat in se iustitiã. Nam ius esse non potest quod iniustum est.*

[f] *Secũdò debet esse honesta, quoniam præcipua qualitas iuris est honestas, quæ non minus desideratur in iure, quã iustitia.*

[g] *Tertiò debet esse possibilis: quia ad impossibilia nemo cogi potest. Ideò pœna illa infligi non debet, qui impossibilitatem Legis transgreditur. Ex sententia tamen D. Pauli, ut quidam censent, Deus legem tulit hominibus vix possibilem.*

[h] Secundum naturam, *id est, debet procedere secundum naturalem rationem.*

[i] *Quartò debet esse secundum consuetudinem patriæ: contrario enim usu patriæ abrogantur Leges.*

[k] *Quintò, debet convenire loco, nam in iure sicuti consvetudo patriæ consideranda est: ita vicinitas locorum quoniam sæpe in aliquibus locis talia statuuntur, quæ alibi non recipiuntur.*

[l] *Sextò accommodandæ sunt suis temporibus.*

[m] *Septimò debet esse utilis & necessaria. Quia instante necessitate ius debet mutari & reformari, ac ad communem utilitatem redigi.*

[n] *Octavò, debet esse manifesta: Duas rationes ponit, cur lex debeat esse manifesta. Prima, ne propter obscuritatem captiosè interpretari queat. Secunda, ne per eam insidie struantur, & laqueus paretur in cautis & simplicibus.*

Si tamen ambiguum vel obscurum fuerit, ejus est [a] interpretari qui condidit: Vel ne laqueus alicui paretur per eam nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. Ideò autem ista consideranda sũt, quia cum Leges [b] institutæ fuerint, non erit postea judicare de ipsis, sed oportebit [c] judicare secundum ipsas.

a *Leges eius est interpretari qui cõdidit.*

b *Leges promulgando instituũtur. Firmantur cum moribꝰ utentium approbantur.*

c *Iudicare secundum novas leges oportet, sive sint efficaces, sive mitiores prioribus, Par: 2. Tit: 2.*

Ha mind azon által valami réßében, homályosnak avagy kétsęgesnek láttatik, tartozik azt meg magyarázni, az ki ßerzette az tőrvént: Hogy valaki effęle kétsęg miá meg ne csalatkozék, avagy az tőrben avagy kárban ne essęk: Nem hogy valakinek tulaidon haßnaért, hanem az kőzőnsęges haßonért írattassęk az tőrvény. Mely dólgokat azért kel eßünkben vennünk, hogy minek utánna az tőrvént ki adgyák, ackor oßtánon késő annak módgyáról ítiletet tenni, hanem az ki adot tőrvény ßerént kel az dólgokat meg ítilni.

QVARE FACTÆ sunt leges: & de quadruplici officio legis.

MIERT SZERzettek legyen az Tőrvént: és az tőrvénnek négy fęle tißtiről és ereiéről.

TITVLVS VII.

QVONIam omnes [a] leges, aut divinæ sunt, aut humanæ. Divinæ namq́; natura: humanæ verò moribus, & consvetudinibus constant: ideoq́; hæ discrepant: quoniam aliæ, alijs gentibus placent.

a *Leges aut sunt divinæ, aut humanæ.*

VII. TITVLVS.

MIvel hogy minden fęle tőrvény, avagy Isten tőrvénye, avagy embereké. Az Isteni tőrvénye terméßet ßerént valo, az emberi tőrvényeket penig, az erkőlcs és ßokás ßerént találtak és ßerzettek: azért az embereknek tőrvényi egymástól igen kűlőmbeznek. Mert némely tőrvény tetczik némely Nemzetsęgnek, némelynek penig más fęle.

Imò Lex triplex est: Divina, quæ est æterna & incommutabilis ratio, qua Deus omnium author, omnia & singula ad bona, secundum providentiam suam ac voluntatem dirigit, disponit, ac moderatur. Naturalis verò est quædam huius divinæ legis.

legis participatio, quæ ordine ad bonum naturæ tendit, quaq; aliter ac est assuescere non potest, de qua supra Prol: Tit: 2. Humana deniq; est rationis ordinatio, ad bonum commune, ab eo, qui curam Civitatis habet edita & promulgata;

Summa szerént, az mi szabad, az Istennek törvénye: az mi igaz, emberi törvénynek mondgyák. Mint példának okáért: más ember mezején szabad által menni, mert Istené az föld, és az földnek minden tellyessége: de törvény szerént nem szabad: Mert vagy végezés szerént, vagy penig szokás szerént, tiltva es tilalmasban vagyon.

Fas [b] lex divina est: jus lex humana. Nam transire per agrum alienum, fas est, quia domini est terra, & plenitudo ejus: Ius verò non est, quia statuto, aut consvetudine prohibetur.

b Fas etiam est permissio quædam & tollerantia, secundum quàm multa tolleramus, ut servitutem agri, transitum videlicet agri, sylvæ vel fœneti, dum innoxius est, aut si via publica destructa sit. Sed ius dat civilem actionem, ut etiamsi via publica destructa sit, tamen ager inseminatus, vel vetitus campus conculcari non debet. Item, poma recidiva si cadant in alterius agrum, fas est & tolleratur collectio, sed ius est sæpes non frangere, & illis destructis in alienum hortum, domino insscio transire. Item, Thesaurum fas est ubiq; quærere, sed ius inventum in agro alterius, sine scitu hæredis effodere. Eadem lex de fructibus commestis, quod permittitur poma in alterius pomario comedere, sed prohibetur exportare.

Inèt azért kérdés támad, hogy mi végre szerzettek, az emberek az törvént? Erre ez az felelet: Ezokáért, hogy az törvénytől való félelem miá, az emberek vakmerőségge meg tiltassék, és az gonoz emberek az ártatlanoknak ne árczlanak, és az gonosok vakmerőségesis, és ártásra való ereiek az bűntetéstől való félelem miat, meg zabolásstassék.

Vnde quæritur: quare factæ sunt leges humanæ? Et respondetur, quod ideò, ut earum metu humana coêrceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis, formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas.

Az törvénnek penig négy féle ereie vagyon, mert minden törvény, avagy valamit meg enged, avagy meg tilt, avagy bűntet, avagy valamit parancsol. Enged, ugy mint, hogy az ió vitéz és iólagos cselekedetű ember, valami iutalmot kérhessen,

QVAd: uplex est autem officium legis: quia omnis lex aut [c] permittit, aut vetat, aut punit, aut imperat. [d] Permittit aliquid, ut vir fortis & virtuosus petat præmium. [e] Vetat, ut sacratũ virginũ

Legis officium quadruplex.

c Paucis cõprehendit multa legis officia, quæ ex decem

Tilt

nulli

præceptis tã quã honestis imperijs animadverti possunt.

nulli petere liceat connubium. [f] Punit ut qui cædem fecerit, capite plectatur. Quandoq; autem imperat; ut diliges Dominum Deum tuum.

VERSVS:

Quatuor ex verbis virtutes collige legis,
Permittit, punit, imperat atq; vetat.

Tilt, ugy mint, hogy senki apatcza ßüzeket senki tißtessęges házasságra ne merien kérni. Büntet, mint hogy az ki embert ölend, törvénnyel öllye, mert feie essęk el érette. Parancsol penig mikor igy ßól: ßeressed az te Vradat Istenedet,

Négy erejét az tövénynek, megh tarcs magadnak,
Enged, büntet, parancsol, s. tilt.

d Permittit licita, quæ citra damnũ & iniuriam alterius fieri possunt.

e Vetat, prohibita, ut: matrimonium inter consangvineos usq; ad quartum gradum inclusivè.

f Ac demum punit turpia & inhonesta, ut sunt: incestus, adulteria, homicidia, furta &c.

DE STATVTO ET municipali jure.

TITVLVS VIII.

PRæhabita legis quidditate, atq; diversitate, jam de statuto dicendum occurrit. Est autem statutum, quod vulgo [a] Decretum appellamus, jus quoddam regni commune, vim legis habens. Et dicitur statutum, quasi stabiliter & firmiter ordinatum: vel quasi statum publicum definiens. Sæpe verò appellatione quoquè juris civilis veniunt statuta. Vbi advertendum, quod jus Civile [b] duplex reperitur. Quoddam commune, & est illud, quod in libris juris civilis habetur. Et istud

a Statutum, vulgò Decretum appellare.

b Ius civile duplex.

AZ VEGEZESRÖL, és sáiját irot törvényről.

VIII. TITVLVS.

MEG értvén mi legyen az törvény, és annak az ö külömbözése, immáron ßöllyunk az végezésről. Az végezés azért az, az mit közönsęgesen Decretomnak hivunk, tudni illik, az Orßágnak némünémü közönsęges igassága, kivel törvény gyanánt él. Es mondattatik Végezésnek, Rendelésnek ez okon, mivel hogy álhatatosson és erössen el rendeltetve vagyon, és az közönsęges állapatot határozza meg. Gyakorta penig effęle végezésen az Városi avagy Polgári törvénti is értyük. Az hol eßünkben kel vennünk: hogy az egy társaság és egy törvény alá gyült gyülekezetnek törvénye, két fęlének tálal-

találatik. Eggyik közönſęges, és az mely az törvény könyvekben meg vagyon irva. Es azt az törvényt ſenki egyéb nem végezheti, hanem csak az Cſáſsár, avagy valamely felſęges Feiedelem. Az máſik törvény penig ſáiát, tulaydon, mellyet valamely helynek törvényének, avagy el végezéſęnek mondatik. Es ezt minden Orſság, Tartomány, ſőt męg néha egy Város is ſserezhet magának.

iſtud non poteſt condere, niſi[c] Imperator, vel alius ſupremus Princeps. Quoddam verò privatum, quod etiam jus municipale, vel ſtatutarium dicitur. Et illud unaquæq; regio vel provincia, vel aliquando Civitas ſibi conſtituere poteſt.

[c] *Statuta qui poſſent condere.*

Lex permittit Statuta condere. Primò, Principibus, ſup: Tit: 6 qui plenam habent iurisdictionem in ſuis terris. Secundò, Officialibus, qui ordinationes pro toto tempore ſui officij facere poſſunt. Tertiò, Magiſtri, circa ſtudia & mores poſſunt inter diſcipulos facere ſtatuta, ut non ludant, vel ne lingva vernacula loquantur &c. Quartò, Collegia inter ſe ſe, ratione ſuæ profeſsionis, & artis Mechanicæ ſtatuere poſſunt: Ne Tyrones ad æquales hauſtus bibant, cum hæris, vel cœteris iuvenibus eiusdem vel diverſi artificij: Vel diebus feriatis ne portent arma, ſed ingrediantur Templa, & ſacras audiant conciones: Et ſimilia ad ſuas artes & honeſtatem pertinentia. Quæ non egent confirmatione, ſi lege communi roborentur. Si autem diſcrepant à iure communi, conſultum eſt ut Principis authoritate confirmentur: ut habetur, Par: 2. Tit: 3. & Par: 3. Tit: 2. Ac tale ſtatutum non ligat, non collegiatum.

Az helynek törvénye penig ollyan, kit minden embernek ott meg kel tartani, mint, ha ott akar lakni, ott való bizonyos törvént: Mely azt téſsi hogy abban az egy tiſztviſeléſęben, mely, hez nagy hittel köteles, abban az Városban, és helyben, maga és máſſal-is meg tartat. Vgyan ezen értelemmel, régi meg tőgzőt, egyéb hai Törvénnek-is (az mint meg emlitők) neveztetik.

Ius autem [d] municipale eſt jus poſitivum alicujus loci: ita dictũ quod in illo duntaxat municipio (id eſt oppido) ac loco ſervetur. Idem & jus ſtatutarium (ut prætactum eſt) appellatur.

[d] *Ius municipale dicitur privatum ius unicuiusq; civitatis. Nam municipia ſunt Civitates, ſuo iure & legibus utẽtes, quarum incolæ olim municipes nominati ſunt. Nunc autem abuſivè, ſuæ cuiusq; Civitatis Cives, dicuntur municipes; Quia munera, hoc eſt, officia, cum Civibus ſuſcipere, id eſt, ſuſtinere debent.*

VIRVM

VTRVM VALEAT ſtatutum contra jus Canonicum, vel naturale, vel divinum?

AZ VEGEZESNEK leheté ereje, az Romai Egy házi rendeléſe, vagy az természet, avagy az Iſten Törvénye ellen?

TITVLVS IX.

SED quærendum videtur, An valeat ſtatutum contra jus Canonicum, vel naturale, vel divinum? Dic, quod ad jus Canonicum, ſi ſtatutum eſt contra libertatem Eccleſiarum diuturnam, vel Privilegia eis conceſſa, non valet. Circa cauſas verò prophanas, ſtatuta civilia derogant Canonibus & eos tollunt. Quantum autem ad jus naturale vel divinum, licet ſtatuta non poſſunt illud ex toto tollere, poſſunt tamen diſtingvere, ut exempli gratia: Lex divina dicit indiſtinctè, non occides: tamen lex humana & ſtatutum, concedit homicidium in multis caſibus. Idem dicendum de decimis, quæ debentur de jure divino, & tamen Papa multos Privilegiat ſuper decimis non ſolvendis. Concludamus ergò quod per ſtatutum ac legem vel reſcriptum

a Statutum contra diuturnã libertatẽ eccleſiarũ nõ valet.

b Ius naturale quare dicitur divinũ? quia eſt ordinatio divina impreſſa naturæ. Igitur ſi diſpoſita à iure divino ſpiritualia ſunt, quales ſunt articuli fidei in ſymbolo Apoſtolico ab Evãgeliſtis & Apoſtolis ſolummodo deſcriptis, nec Imperator, nec Papa, vel quiſpiã Princeps, contrarium ſtatuere poteſt.

IX. TITVLVS.

ERRE azt felellyed, az mi az Romai Egy-házi rendeléſt illeti, ha az végezés, az Anyaſent-egyháznak meg rögzött ſabadſága ellen vagyon, vagy privilegioma ellen, annak helye nem lehet, hanem ha lelkünknek idvöſſége ellen vólna. Az mennyiben penig az külſö Törvényeket nézi, az Orſág és Polgári végezés felyül haladgya az Pápák rendeléſit, és azokat ſemmivé tészi, nem is köteles hozzá. De az mennyiben az végezés illeti, avagy az természet, avagy az Iſten Törvényit, jólehet ezeknél nem hathatosb, megh ſem bonthattya azt, mind az által megh válaſztathattya. Mint példának okáért: Az Iſten Törvénye minden válogatás nélkül azt mondgya, hogy ne ölj: mind az által az emberi végezés ſerént való Törvény, egy-nehány okokért meg engedi, az ember öldökléſt. Haſonlatos-képpen ſolhatunk az Dezmák felöl-is, kivel Iſtennek törvénye ſerént tartozik minden ember, de mind az által az Pápa, ſokaknak Privilegiomot ád, hogy Dezmát ne fi-

zeſ-

zessenek. Eg summában mondhatiyuk azért, hogy az végezés és az Tőrvény, avagy az Feiedelem parancsolatiya avagy irása az terméßetnek Tőrvényét, és az Isten Tőrvényét nem teheti semmivé. Mert sem az Pápa, sem valaki egyéb oly végezést nem tehet, hogy az O avagy az Vy Testamentomot, nem kellene forgatnunk és megh tartanunk: vagy hog az ßűlők á magzatit, fiakat, leányokat, fel nem nevelnek.

ptum [c] non potest jus naturale, vel divinum, in sui universo tolli. Nec enim summus Pontifex, vel alius quispiam posset statuere, ut non observaretur vetus vel novum testamentum: vel quod liberi non educarentur à parentibus.

[c] *Statutum non tollit ius naturale. Naturalia sunt immutabilia, quamobrem si fiat statutũ, non in toto tollendo ius naturale vel gentium, valet: ut Statutum prohibens matrimonium, contra ius naturale non valet. Sed dum prohibetur matrimonium in quarto gradu valet. Item, cum defensio sit iuris naturalis in continenti, admittitur. Sed non valet statutum, si in totum tolleretur defensio. Simile est, quod iure naturali bona avitica cedunt liberis, tamen pater in acquisitis pro lubito disponere potest, Par: 1. Tit: 5. & 43.*

De mind az által réß ßerént való dolgokban, és czickelyekben bizonyos és igaz okokból az emberi végezésnek helye lehet, meg az Isten tőrvénye, és az terméßet tőrvénye ellen is: mint hogy az Tolvaŋokat ßabad legyen meg ölni, és az éŋeli lopókat.

Sed in aliquibus [d] casibus particularibus, potest fieri, ex justa causa, contra jus divinum, vel naturale: ut prædo possit occidi, vel fur nocturnus.

[d] *In temporalibus sive moralibus & politicis reperitur de iure divino contrarium permissum, ut: qui occidit, occidatur: dentem pro dente &c. Cum autem ius divinum simpliciter statuit, nec reperitur contrarium permissum, illud limitatur statuto, ut patet in illo dicto: In ore duorum aut trium, stet omne verbum. Cuius contrarium non est expressum, & tamen lex humana requirit plures testes. Quoniam si tantum duo aut tres essent testes, facilius possent corrumpi.*

MI LEGYEN AZ ßokás, és hány dologh ßűksęges az ßokásnak meg erősitésęre.

QVID SIT CONSVEtudo, & quæ sunt necessaria ad consvetudinem firmandam.

X. TITVLVS.

NO immár ßólyunk az ßokásról, holot elsőben

TITVLVS X.

IAM autem de cõsvetudine disserendum est: Vbi sciendum,

quod [a] consvetudo est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex. Nec differt [b] scriptum, an ratione constat: quandoquidem & legem ratio commendat.

[a] *Consuetudinis prima definitio.*

[b] *Consuetudo quo ad sui originē possibile est quod sit scripta, cum oriatur ex tacito consensu populi, cuius virtus eadem est, quæ expressi, Nisi quando pro memoria notatur. In quo consensu animadvertendum, quòd universitas per se non habet potestatem statuendi, nec consuetudinem inducere potest, sed illi solummodo, per tacitam concessionem possunt inducere consuetudinem, qui etiam alioquin statuta condere possunt & permittuntur: de qua supra in Notationibus tituli octavi. Ideò ubicunq; Princeps vel ius prohibet consuetudinem, contra expressam prohibitionem legis, vel Principis, induci non potest.*

Porrò si ratione lex constat, lex erit omne jam quod ratione constiterit, duntaxat quod religioni congruat, quod disciplinæ conveniat, quod saluti proficiat. Vocatur autem consvetudo, quasi communis svetudo & usus hominum, quia in communi est usu.

Sed clarius [d] consvetudo (pro ut nostrum propositum tangit) sic diffinienda videtur: Est jus quoddam moribus illius introductum, qui authoritate publica legem cōdere potest. Ideò appellatione juris venit etiam consvetudo.

Et si Princeps [e] committit ut judicetur secundum jura, tunc judex

[d] *Consuetudinis secunda definitio. Consuetudo alias potest dici quod moribus & usu Principis vel maioris partis populi initiatū continuatū & introductū est, vim legis habens ut sup: Pro: Tit: 1.*

ben-is ezt kel megh értenünk, hogy az szokás emberek erkölcsęből vétetet némű-némű tőrvény, kit tőrvény gyanánt kel tartani, mikor más irot tőrvény nincsen felőle. Es semmit az nem árt, akar irva legyen effęle szokás, akar penig ió okokból származék: męgh az tőrvént-is, az ió okok tészik hathatossá.

Továbbá ha ió okokból lészen az tőrvény, tehát valami ió okokból léiend, tőrvény gyanánt kel tartani, csak hogy Isten és lelkünk ismeretivel eggyezzen, az ió rend tartáshoz illyék, és idvőssęgünkre legyen. Az szokás penig innét neveztetik, hogy az emberek közönsęgesen ahoz szoknak és magokat ahoz tartyák, és vólta-képpen véle mint köz dologgal élnek.

De hogy nyilvábban megh mondgyuk, mi légyen az szokás, az mint mi itt ez irásban rólla szóllunk: Ez, az Feiedelemnek erkölcsęből fel vött valaminémű oly tőrvény, az mely közönsęges méltósághból ugyan Tőrvént is szerezhetne. Mert ez az oka, hogy néha az szokáson tőrvént-is értünk.

Es ha az Feiedelem azt hadgyais, hogy tőrvény szerént láttassęk

meg

meg valamely dolog: mind az által az Biró, az helynek ßokása és végezése ßerént mondhat sententiát. Szintén mint vißontag az ßokáson értyük az közönsęges törvént. Annak okáért, ha valaki az ő keresetiben emliti az ßokást, az közönsęges törvént is láttatik ßeme előt viselni és arra tekinteni.

Minden kőssęg penig az ő helyében ßerezhet magának ßokást, de hogy effęle ßokás ió és állandó legyen, egynehány tulaydonság kell hozzáia. Es legh előßőr, hogy bizonyos méltó okokból ßereztessęk. Mélto okokból vagyon penig mikor az ßokásnak az Törvénnyel egy czéllya és vége vagyon. Az ßentsęges rendeléseknek penigh, és az Isten törvényének az vége lelkünknek boldogsága. Az Orßág és városbeli Törvénnek penigh az vége, az közönsęges ió: Ha azért az ßokás lelkünknek idvőssęgére vagyon, méltó okokból vagyon ßereztetve, az ßentsęges rendelések és Isten törvénye ßerént.

poterit ferre sententiam secundũ consvetudinem & statuta loci. Sicut etiam è contrario appellatione consvetudinis venit jus commune. Ideò si quis in actione sua facit [f] mentionem de consvetudine, etiam jus commune videtur intẽtatum esse.

Quilibet autem populus potest consvetudinem inducere localẽ, sed ut valeat consvetudo, ac roboretur [g] quadam sunt necessaria. PRIMO ut sit rationabilis. Est autem rationabilis, cum tendit & accedit ad finem juris. Finis autem juris Canonici & divini est felicitas animæ. Finis verò juris civilis est bonum publicum: ideò si consvetudo tendit ad felicitatem animæ, est rationabilis secundum jus canonicum & divinum.

[e] *Mandatũ Principis secundum cõsuetudinem loci exequẽdum & legi scriptæ, vel iuri naturæ non debet derogari.*

[f] *Consuetudinis mentione ius commune intentatur.*

Consuetudo localis.

[g] *Requisita ad consuetudinem: Felicitas animæ: bonum publicum Præscriptio & actus frequẽtiæ. Non enim debet esse contra bonos mores, alias corruptela diceretur. Et sicut lex honesta possibilis esse debet, ut supra Tit. 6. recenseretur, ita consuetudo sancta, & populo utilis esse debet.*

Ha penigh az őrők élettel láttatik ellenközni, méltatlan oknélkül való ßokás. Az Orßág és Városi törvény ßerént annak okáért, ió okokból ßármazik az ßokás, ha az közönsęges iora ßolgál. De mivel hogy erről nyilvábban való regulát, nem mondhatunk, summa ßerént csak

Si autem repugnat [h] fini æterno est irrationabilis. De jure verò Civili, consvetudo est rationabils, si tẽdit ad bonum publicum. Et quia in hoc non sunt speciales Regulæ, dico quod consvetudo, quæ non est

[h] *Non valet consuetudo fœnerandi, cum usuræ tàm divino quàm humano iure sunt prohibitæ.*

est contra jus naturale, gentium, vel positivum, præsumitur rationabilis. Sed cum jus sit fundatum super ratione, videtur quod nulla consvetudo, contra jus possit esse rationabilis? Dicendum, quod consideratis diversis rationibus, potest esse consvetudo rationabilis contra legem etiam rationabilem. [a] Vnde duo contraria possunt simul esse vera, consideratis diversis finibus, ut: nubere & non nubere.

SECVNDO requiritur ut sit præscripta, id est, habeat tempus debitum, & per cursum illius temporis, ad præscriptionem requisiri firmetur. Sed hoc est tantum de jure canonico: & neq; de eo jure id requiritur, nisi quando est contra jus positivum. De jure autem civili ad inducendam consvetudinem, sufficit [b] decennium, hoc est, lapsus temporis decennalis, etiam in casu, qui est contra jus civile. Si autem esset consvetudo contra jus canonicum, tunc requiritur spacium quadraginta annorum.

a Contrariorum veritas. Contrariorum diversa est iuris dispositio, cũ de uno affirmativè de altero negativè pronunciatur. Quia positio unius est exclusio alterius.

b Præscriptio consuetudinis contra ius positivũ decẽnio perficitur. Longi temporis præscriptio requiritur contra ius scriptum, quæ in iure Imperiali sicut & hic decennio perficitur, ac tunc demum potest dici antiqua & approbata. Quando autem fit mentio consuetudinis, debet intelligi

csak azt mondgyuk, hogy valamely ßokás nem ellenkezik az terméßet tőrvényével, nemzetsęgek tőrvényével, és az irott Tőrvénnyel, azt ió okokból ßerzettetnek itilhettyűk. De mivel hoǵ az Tőrvénnek fundamentoma, az ió okoknak meg gondolása, azt mondhatnak, hogy egy ßokás sem ió okból ßármazot, valamely az tőrvénnyel láttatik ellenkezni? Erre azt felelhettyűk, hogy az ßokásnak ió okai lehetnek, męg az ió tőrvény ellen-is, de kűlőmb dólgokra való képest mint hogy két ellenkező dologis, igaz lehet, de kűlőmb kűlőmb tekintetre való képest, mint: Fęrhez menni, Fęrhez nem menni.

Másodßor kivántatik hogy az ßokásban, űdő teles légyen, az az Elégsęges űdőtűl fogván ęltenek legyen véle, és az űdő alat megh rőgzet legyen De ezt kiváltképpen mondgyuk, az Romai Egyháznak rendeléséről: melyben nem ßűksęges effęle űdőteles, hanem mikor az ßokás, az ki adot tőrvény ellen vólna. Az Orßág és Városi tőrvény ßerént azért, az ßokásnak megh erőfitesęre, elég tiz eßtendő, az az, tiz eßtendőnek el forgássa, męgh oly dologban-is, az ki az Orßag rendtartásának tőrvénye ellẽ vólna. Ha penigh az ßokás az Romai Egy-ház rendelése ellen vólna, annak ideiének tőltésse negyven eßtendőt kéván.

de præ-

de præscripta & inveterata consuetudine. Differunt tamen consuetudo & præscriptio: quia præscriptio tantum privatis & singulis ius requirit: consuetudo verò quærit ius universitatis.

Ha penigh az nyilván való törvény felet vólna az ßokás, męgh az Romai Egyház rendeléſi ßerénti-is elég az tiz eßtendő, az űdő töltéſre. Ez tiz eßtendőt onnét kezdvén ßámlálni, mikor az kőſſęg elſőben kezdet élni az ßockáſſal. Az mit peniglen mõdék kőzenſęges-képpen, az Orßág és Polgári törvényről: hogy annak űdő töltéſſęre elęgh tiz eßtendő, ezt réß ßerént ércſed, hoǵ ha az ßokás nem oly dologban vólna, kinek el igazitáſa, az Feiedelmet ugy mint legh főb ßemélt illetne: mert ecképpen az ßokás meg nem álhat: Hanem ha oly régi űdőtől fogván tartatot vólna meg, hogy ſenki nem emlekeznék rolla mikor ßegték vólna meg azt az ßokáſt.

Si tamen [c] præter jus induceretur conſvetudo, etiam de jure canonico decennium ſufficere videtur. Hoc autem tempus decem annorum incipit currere, à tempore primi actus, celebrati à populo. Id verò quod dixi, de jure civili indiſtinctè, ſufficere ſpacium decem annorum, hoc limita niſi cõſvetudo induceretur in his quæ ſunt reſervata Principi, in ſignum ſupremæ poteſtatis: tunc enim non poſſet induci conſvetudo.

[d] Niſi eſset tantum tempus, cujus initij memoria in contrarium non exiſteret.

c *Conſuetudo præter Ius nominatur, quæ fit in caſibus à iure non deciſis. De quibus ſcil: lex ſcripta non extat, ſed ad ſortem iudicatur, plura de his infra, Pro: Tit: 12.*

d *Præſcriptio conſuetudinis contra Principem.*

Non ſemper initij memoria quæritur in præſcriptionibus contra Principem, ſed ſpacium centum annorum deſiderat probari fiſcus, ut: Autor diſertè exponit in titulo de Præſcript.

Harmadßor kévántatik, az Doctoroknak kőzőnſęges ſententiáia ßerént, hogy az ßokáſt vólta-képpen gyakorlottak legyen, mely magában nem igen ßűkſęges, hogy abból ßokáſt vẽnének, hanem hogy ez fęle ßokáſſal az kőſſęg élt, kővetkezik, hogy azon kőſſęg azt az ßokáſt ióvallotta és akarta, mely ió vallás, csak egyßeri cſelekedetből nem kővetkőzhetik: az gyakorta való cſelekedet azért, ugymint oka az ßokáſnak: az ßokás penig az gyakorlásból ßármazik,

TERTIO, requiritur frequentia actuum, ut eſt communis doctorũ ſententia: Dic tamen, quod actus frequens de ſe non eſt neceſſarius, ad conſvetudinem inducẽdam, ſed quia per uſum colligitur conſenſus populi, qui plerumq́; non poteſt ex [e] uno ſolo actu colligi, igitur frequentia actuum eſt ut cauſa, conſvetudo verò ut cauſatum.

Conſvetudo dat iurisdictionem.

e *Conſuetudo non inducitur ex unico actu, quãtumcũq; nõ-*

Re=

notorio, sed tres successiones continuè videntur ius successionis consuetudinis inducere. Ad minus autem duo actus requirantur. Nam in uno actu fortè populus per errorem, vel causa vitandi scandali non contradixit.

Requiruntur autem tot actus, & ita notorij, ut verisimiliter transiverit in notitiam populi. Non tamen actus sed tacitus consensus populi inducit consvetudinem. Vnde ubicunq; ex conjecturis habetur tacitus consensus populi, tunc non curatur de magna frequentia actuum. Imò aliquando ex uno actu, si habuerit causam successivam, & continuationem, per tempus infra quod consvetudo inducitur. Vt si quis supra viam publicam pontem habuerit, vel quid tale, potest induci consvetudo.

Annyi gyakorlás és oly nyilván való cselekedet kévântatik penig az ßokásnak meg tartásában, hogy híhető-képpen az ßokás, tudására lőt légyen az kőssęgnek. De mind az által, nem az gyakorlás, hanem az kőssęgnek allatomban való egy értelme, ßokta az ßokást bé hozni. Honnét ez kővetkezik, hogy valahol meg tapaßtallyuk az kőssęgnek egy értelmét, ot bátor sokat ne gondollyuuk az gyakorlással. Sőt inkáb néha állandó ßokás kővetkezhetik, csak egy cselekedetből-is, ha azon ockal, az után-is ßüntelen annyi ideig ęlnek véle, mely elegedendő üdő lehet, az ßokásnak fel vételére. Mint ha kinek egyßer hidat hadnák az Orßág utan csinálni: Avagy ehez hasonló dolgot meg engednék.

QVOMODO DIFFERT Lex à Consvetudine, & de triplici virtute consvetudinis.

TITVLVS XI.

a Lex, ius, & consvetudo, iuxta idem subiectum, quasi idem esse vi-

DIFfert autem a Lex à consvetudine tripliciter:

Primò, tanquam tacitum & expressum. Secundò tanquam scriptum

MIT KŰLŐMBEzen az Tőrvény az ßokástól, és az ßokásnak három sęle ereiéről.

XI. TITVLVS.

Kűlőmbez azért az Tőrvény az ßokástól három uton:

Elsőben mert az ßokás alatomban való, az tőrvény penig nyil-

nyilván való. Másodßor az ßokás nincsen irásban, az Tőrvény penig irot tőrvény. Iollehet ez, nem tellyessęggel való kűlőmbsęg kőztők. Mert az Feiedelemnek ki mondot tőrvényét, ha męg meg nem irtákis, ugyan tőrvénynek mondgyák. Es ha az ßokást fel iriák-is azért męgis ugyan csak ßokás, az mint hogy az ßalagos iőßágról való ßokástis, látnyuk hogy levélbenis bé iriák, és bé ßerzik.

ptum & non scriptum, quamvis hæc non sit essentialis differentia. Nam licet Lex à Principe lata, nõ esset scripta, tamen non ideò desineret esse Lex. Et si consvetudo redigeretur in scriptis, adhuc esset consvetudo: ut consvetudines Feudorum, [b] quæ redactæ sunt in scriptis.

dẽtur. Quia & legem & ius ratio excitat & cõmendat, sicut consuetudinẽ. Quæ ratio firmata in hominum mentibus iustitiã parit: hæc suum cuiquè tribuere iubet: id quod iudicis officio & legis actionibus perfici potest. Itaq; omnium Legum & Statutorum, iuriumq; & consuetudinum fundamentum est ipsa rationabilitas, ut supra Tit: 10. dictum est:

b Feudorum iura possunt dici conditiones inscriptionum, vel Donationum, quæ cum Privilegijs procedunt. Aut certis conditionibus & præfinitione adiunctorum solent ritè determinari, in aliumq; possessorem transferri.

Harmadßor, mert az tőrvénnek mihelt ki adgyák, hellye vagyon, és az tőrvény tételben mais kőveti: az ßokás penig űdőt kiván, és csak lassan csußbé, nem is mindgyárt ßokot fel vetetni: miért hogy az alatomban való dologgal lassabban mehetnek elő, hogy nem az bizonyos nyilván való dologgal. Nem-is oly bizonyos, az mi velekedésből ßármazik, mint az mely mindeneknél nyilván vagyon. Azért az kőssęgis nem ßerezhet mindgyárt ßokást, hanem lassanlassan.

Tertiò tanquam momentaneum & successivum. Quia consvetudo non inducitur in instanti. Lentiori enim passu procedunt tacita, quæ ex conjecturis proveniunt, sicut ea, quæ sunt expressa. Ideò consvetudo propriè non potest statim induci per populum, sed successivè.

Az ßokásnak penigh három fęle ereie és tulaydonságavagon: Elsőben magyarázo ereie vagyon: mert az ßokás igen ßépen meg feytegeti az tőrvént. Annak-okáért, mikor az irot tőrvény

Consvetudo autem triplicem habet virtutem, scilicet interpretativam. Est enim legum interpres optima. Ideò lege existente dubia de-

Consvetudinis virtutes tres.

debemus recurrere ad consvetudinem loci. Et si de ea apparet, non est recedendum ab eo intellectu, quem consvetudo tribuit. Secundò habet virtutem abrogatoriam, quia derogat legi, quando est contra legem. Tertiò, habet virtutem imitativam, quia imitatur legem ubi deficit Lex.

vény homályosnak, és kétsęgesnek láttatik, ackor megh kel tekintenünk, annak az helynek ßokássát. Es ha az ßokás nyilván való léßen, nem kel az tőrvénytételnek attól az értelemtől el ßakadni, mely az ßokásból világoson ki iőhet. Másodßor, kissebbitő és ellenkező ereie vagyon, mert mikor az ßokás, az irot tőrvény ellen vagyon, azon tőrvénnyel ellenkőzik. Harmadßor, ha sonló ereie vagon, mert az mely dologról, irot tőrvént nem találhatunk, abban az ßokással ugy éllyünk, mint egy tőrvénnyel.

DE LEGE, ET STATVTO, ac consvetudine contraria: quid sit sentiendum?

TITVLVS XII.

Dicatur autem consuetudo generalis, quæ ubiq; in regno servatur. Specialis sive particularis, quæ in certa Provincia, Comitatu vel Civitate est introducta, & pro lege usurpata,

SED quærendum occurrit: Vbi lex, vel constitutio, & consvetudo inveniatur esse contraria, utrum nam sit servandum? Dic, quod si lex præcedit, & postea sequitur cõsvetudo contraria, tunc si consvetudo est generalis, vincit legem generaliter & universaliter. Si autem consvetudo est particularis, non vincit legem universaliter, sed solum in loco ubi consvetudo viget. Si verò consvetudo præ-

AZ TÔRVENYRŐL, végezésről, és véle ellenkőző ßokásról: mit kellyen értenünk?

XII. TITVLVS.

DE effelől kérdés támad: hogy mikor az tőrvény avagy ßerzés ellenkőzik az ßokással, mellyiket kel megh tartani? Erre azt selellyed, hogy ha elsőb leend az tőrvény, és az után kővetkőzendik oly ßokás, mely véle ellenkőzik, (ez penig ha kőzensęges ßokás léßen) tehát fellyül haladgya, és kőzőnsęgessen sőt tellyellęggel hathatosb az tőrvénnyel. De ha az ßokás, csak réß ßerént való, az kőzőnsęges tőrvént el nem nyomhattya, hanem csak azon az hellyen, ahol affęle ßokást tartnak. Ha penig elsőb léßen az ßokás, és az utánna va-

na való törvény ellenkezik véle, ackoron az ßokás nē előzi meg az törvént, sőt az törvény semmivé téßi az ßokást.

præcedit, lex autem subsequitur contraria, tunc consvetudo non vincit legem, imò potius tollitur per legem sequentem.

Consuetudo cōtrario statuto tollitur: vel consuetudo tollitur lege. Quid ubiq; locorum consuetudinario iure observetur attendi debet. Quidam enim opinantur, quod generalis consuetudo possit abrogare etiam legem generalem, in eo loco ubi viget: sed mihi magis placet Gratiani sententia inquientis: Consuetudo cedat veritati, revelatione facta veritatis. *Quia & Christus non dicit,* Ego sum consuetudo, sed via, veritas & vita. *Ideò usus seu consuetudo, qui veritati est contrarius, abolendus est. Et in quibus ius non inuenitur expressum, procedatur æquitate.*

Ez ellen mind az által az Romai gyűlekezetnek törvényének rendelői, azt mondgyák, hogy az Pápa törvénye, nem rontya meg valamely helynek ßokását, ha véle ellenkőzik-is, ha azt az ßokást kiváltképpen megh nem nevezi. Mert az Papa felől nem lehet ollyan ßó hogy ßokása ellen cselekednék. Tehát vißontag ez kővetkezik, hogy ha valamely Város avagy gyűlekezet, végezést végez, az ő maga ßokása ellen, azzal az ßokásnak véget vet, bátor az ßokást ingyen se emlicse az végezésben. Mert az Város avagy kőssęgh kétsęgh nélkűl tudgya maga ßokását.

Canonistæ tamen tenent oppositum, asserentes, quod lex Papæ, non tollit consvetudinem certi loci contrariam, si de ea non fuerit facta mentio. Quia Papa non præsumitur scire contrarias consvetudines. Ex quo infertur à contrario sensu, quod si Civitas vel aliqua Communitas facit statutum, contra suam consvetudinem, tūc tollitur consvetudo, licet de ipsa non facait mentionē. Quia Civitas, vel populus præsumitur scire suam consvetudinem.

Erről azért két rendbéli tanuságot mondok. Első mikor az ßokás után, véle ellenkező kőzőnsęges törvént ßabnak, azzal azt az előbbi ßokást semmive téßik. Az második, mikor az irot törvény után, véle ellenkező ßokás kővetkezik és fel kel, azzal azt az előbbi törvént semmivé téßik. Mellyet ugy kel értened az

Porrò igitur duas Regulas. Prima est, Quando præcedit consvetudo, & sequitur lex generalis contraria, tollit consuetudinem præcedentem. Secunda Regula, Quando lex præcedit, deinde sequitur consvetudo contraria legi,

Regulæ cōsuetudinis, & legis.

tollit

tollit legem præcedentem. Quod intellige (ut ſupra dixi) quando eſt conſvetudo generalis inducta à populo, qui poteſt legem & conſvetudinem generalem inducere. Nam ſi eſſet conſvetudo ſpecialis certi loci, tunc in illo duntaxat loco vinceret legem.

(az mint fellyeb is megh mondâm) mikor az kőzönſęges ſzokâs, ollyan kőſſęgh kőzőt kél fel, és kőztők meg tartatik, mely tőrvént és kőzönſęges ſzokâſt is bezrezhet. Mert ha csak bizonyos nevezetes helynek ſzokâſa lęßen, tehât csak abban az helyben előzheti meg az tőrvént, az melyről ſől.

Supra Tit: 6 Vbi ſcribitur, quod omnis poteſtas conſtitutionis & cõdendæ legis in præſentiarum ad Principem ſpectat. In qua Princeps ſic procedit, quod populus nonnulla quæ ad publicum bonum conducere arbitratur, unanimi conſenſu decernit, ac in ſcriptis Principi porrigit ſupplicans illa conſenſu ipſius ſtabiliri, quas Princeps ubi approbarit, vim legis ſortiuntur, Par: 2. Tit: 3. Quamobrem conſuetudinem idem poteſt ſtatuere, qui & legem.

Vbi verò emergit caſus, nec [a] deciſus lege ſcripta, nec conſvetudine: & tamen eſt ſimilis legi ſcriptæ, pro una parte, & ſimilis conſvetudini pro alia parte, quidnam ſit ſequendum, & quodnam ſimile præferendum, à plerisq; dubitatur. Dic igitur omnes cauſas amplectendo, quando reperitur ſolum ſimile conſvetudini, illud debet attendi: quando verò ſolum ſimile legi, tunc illud erit attendendum. Si verò reperitur ſimile legi & ſimile conſvetudini, tunc primum debet inſpici, utrum ſit magis [b] ſimile: ſecundum, utrũ ſit magis rationabile & æquum.

Holot penig oly dolog tőrtęnék, kiről ſem irot tőrvény, ſem ſzokâs nem találtatik: mind az által réß ßerént az irot Tőrvenyhez haſonló, más réßről penigh haſonló az ſzokáshoz, ez felęben mit kellyen cselekedni, és mellyik ſęlt kellyen válaßtani, ſokan ſokat kętelkednek felőle? De kőzönſęgeſſen egy csomóban kőtvénfelőle azt mondhad, hogy mikor oly dolog találkozik, mely csak az ſzokáshoz látatik haſonlónak lenni, ackor az ſzokáſt kel abban kővetni: mikor penigh az tőrvényhez haſonló dolog találkozik, tehât az Tőrvényre tekintve kel azt meg ítílni. Ha penig mind az kettőhőz látatik haſonlónak lenni, azt kel meg látni mellyik hőz illendőb: Másodßor, mellyiknek legyenek mélióbb okai, és iob igaßlâga.

[a] Lege non deciſus caſus, ſupra titulo decimo notatum eſt, præter ius debere iudicare caſus, de quibus lex ſcripta non extat. Ex præſenti autem textu planius datur intellige re, quod in caſu à iure non deciſo conſuetum profidet de nova inductione iuris, quod vim legis poteſt obtinere. *[b] Similis legis imitatio. Vbi ius ſcriptum non eſt, de ſimi-*

libus

libus ad similia procedendum est. In imitatione tamen similium legum, diligenter perpendum est, ne similitudo à lege correcta & abrogata sumatur. Quoniam cum vires legum abrogatarum enervatæ & ademtæ sint, fieri non potest, ut ex debili lege firma sententia statuatur.

Ha penig mind az kettőhőz méltó és elégedendő okai vadnak, tehát ha ßokásból való dolog forogh előttűnk, annak az helynek ßokása ßerént való itiletet kel felőlle tennűnk. Ha penig oly dologh forog előttűnk, melyről irot tőrvény vagyon, tehát az irot Tőrvényhez tarcsuk magunkat és azt kővessűk.

Quod si in omnibus sit paritas, tunc si sumus in materia consvetudinaria, debet attendi simile loco consvetudinis. Si verò sumus in materia juris scripti, tunc attendamus simile juri scripto.

Licet magna sit autoritas consuetudinis, tamen non est tãta ut vincat rationabilẽ legem, prout notat Baldus, sed semper consuetudo legem imitatur, & non lex consuetudinem, nisi respectu observationis, in loco illo, in quo est consuetudo.

MI LEGYEN AZ Biró, az Tőrvény-tétel, az Pőr, az Felpőres, és az Alpőres.

XIII. TITVLVS.

DE mivelhogy à tőrvénynek ki ßólgáltatói, az Birák ßoktak lenni, kik tudni illik, igaz értelemmel mindennek iól végére menvén, és mindeneket meg hányván, vetvén, és iól meg visgálván, az ő tißtek és méltoságok ßerént, minden felől ió itilettel tőrvént mondnak: Azokáért nem illetlen hog ő róllok-is valamit ßóllok. Holot ércsűk meg, hogy az Biró ez okon mondatik Birónak, hogy az tőrvény ßólgáltatásával bir, és minden indulatokat el hagyván, igyekezik, az az, igazat ßólgáltat az kőssęg kőzőtt.

Az igaz penig czéllya az igasság-

QVID SIT IVDEX, quid Iudicium, quid Causa, quid Actor & Reus?

TITVLVS XIII.

SED quoniam moderandis legibus judices præsunt, qui recto judicij examine, ex jurisdictione eis competente singula discutiunt: Ideò nõ videtur absurdum de ipsis quoq; aliquid explicare. Vbi sciendum quod [a] Iudex dicitur, quasi jus dicens, vel quia jure disceptet, id est, justitiam ministret populo.

[a] *Iudex quid?*

Ius autem est objectum justitiæ,

ideò

ideo [b] judicium ex vi nominis importat justi vel juris determinationem, in causa, quæ coram judice agitur.

[b] Iudicium quid?

Causa autem dicitur à [c] casu, quo venit. Est enim materia & origo negotij, nec dum discussionis examine patefacta: quæ dum proponitur causa est: dum discutitur judicium: dum finitur justitia censetur. Et hoc loco justitia appellatur, quæ dicta est Lex. [d] Lex autē juris stat, dicitur, quia per sententiam jus de se non constituitur, sed stat, juris declaratur.

[c] Causa quid? Causam alij à cavendo dici putant, quod ea sit iustitia, quæ cavet, ut aliquid agatur, à Causa dicuntur patroni causidici, qui in iudicijs versantur, & causas tuentur.

[d] Lex quid?

In omni verò negotio quod ad judicium venit discutiendum, hæ [e] personæ requiruntur. IVdex, ACtor, & REus. In negotio autem non notorio testes quoq; necessariò requiruntur.

[e] Personæ ad iudiciū requisitæ.

[f] Actor itaq; quasi accusator, qui ad causam vocat.

[f] Actoris & Rei æqua debet esse conditio. Non debet actori licere, quod reo non licet: ut: licitum est mulieri probare absentiam viri, Ergò eodem modo licitum est viro probari præsentiam, quia mos utriq; gerendus est. In actionibus criminalibus, videtur actor accusare, sed in Donationibus, Divisionibus,

ſágnak: azért az itiletnek igaznak, és törvény ſerént valónak kel lenni, mindennémű dologban, az mely az Biró eleiben kęl.

Az Pőr penig, avagy űgy és esset, mondatik az essetről, tudnia illik, az mint esset az dolog. Mert az esset az pőrledésnek első indulattya és kezdeti, męgh minek előtte az dologhnak iól végére sem mentenek mint és hogy esset: Mely essetet az mig az ſęk ſinin elő ſámlállyák, és az törvényben elő adgyák, Pőrnek mondunk: az mig tractállyák és forog az Birák előt, törvény ſólgáltatása: minek utánna az törvényt ki mondgyák, igassághnak ki mondássának mondgyuk. Es igy it ez helyen igasságnak mondatik, az törvénynek végben való ſakadása. Az törvény penigh az igasságnak állapattyának lennie mondatik, mert az sententia ki mondássával nem ſabnak valakinek törvént, hanem miben állapadot legyen megh valakinek igasága, az magyaráztatik meg.

Minden dologban penig, valamellyet törvény eleiben vetnek, ezeknek az ſemélyeknek kel lennie. Az Birónak, az Felpőresnek, és az Alpőresnek. Az mely dolog penig nem nyilván való, abban az bizonyságok is ſűkſęgessek.

Az Felpőres ezokáért ollyan mint egy vadló, mint hogy ő hija az törvényre az Alpőrest.

nibus, metarum reambulationibus & similibus, magis cupit bona restitui, aut literas exhiberi, quàm accusare. Ideò generalius definiendo secundum Iustin: Actoris est, qui desiderat, aut exhiberi, aut restitui, Lib. 4. Tit. 15. Item, Actor agit civiliter. Accusator criminaliter accusat.

Az Alpôres penig az, az kit valamiért az tôrvényre hinak, és kárhoztatni akariák, ha gonozt nem cselekedet-is.

[g] Reus verò à re, quæ petitur, nuncupatur, etiam si non scelera-tus conscius.

[g] *Reus is est á quo desiderat aut ut restituat aut exhibeat. Alius tamen dicitur, quicunq; in litem trahitur, etiamsi nihil admiserit.*

Az bizonyságok azok, kiket az két fél, az ô beszédeknek megbizonyittálára és erôsîtésére, melléie állat, kiket az régiek elevenen bizonyságoknak mondonák. Kiért az emberek (az mint Aristoteles mondgya) ugy folyamodnak az Birôhoz, mint egy élô Igassághoz.

[h] Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quod super statu causæ proferebantur. Vnde homines (ut inquit Aristoteles) ad judicem confugiunt, sicuti ad aliquam justitiam animatam.

[h] *Testes dicuntur à testificando, quia testimonium dicendo, tuentur statum.*

HANY DOLOG által lehet megh, hogy az tôrvény látás, az igasságnak véghez vételének mondasséqe: és az iô Birônak méltoságárôl, tisztirôl, és sanyát tulaydon reiá bizot hivatallyárôl.

QVOD REQVIRANtur ad judicium, ut sit actus justitiæ: & de jurisditione, officioq; & conditionibus boni Iudicis.

XIV. TITVLVS.

HOgy penigh az tôrvény tételbôl az igasságh világosson ki iôjôn, (az mint Thamás D. tanit) arra harom dologkel. Elsô, hogy az tôrvény-tétel, az igasságra való hajlandoságból származzék ki.

Második, az fô Birónak méltoságából, és birosága tisztinek tételébôl.

TITVLVS XIV.

VT autem Iudicium sit actus justitiæ (auctore Thoma) [a] tria requiruntur. Primò, ut procedat ex justitiæ inclinatione.

[a] *Legis actio tribus constat requisitis.*

Secundò, ex præsidentis authoritate, atq; jurisditione.

Har-

Prudentia. Alias autem quatuor requiruntur ad iudicium. Iudicis gravitas, Legis authoritas, Litis experientia, ac mentis constantia. Vide infra Par: 3. Tit: 2.

Tertiò, ut extat proferaturq; ex prudentiæ recta ratione. Si enim judicium, aut si contra rectitudinem justitiæ, vel per eos qui non habent ad judicandum authoritatem, vel sine prudentiæ examine: tunc non rectum, sed [c] vicioſum & illicitum judicium cenſetur.

Harmadik, hogy eſſenek ès iô lélekből, ſôt mélyô okokból, mondaſſák ki az tôrveny. Mert ha tôrvént téſznek, az igaſſág ellen valót, avagy olyſémêllyek teſznek tôrvént, kiket hogy meg birallyák, nincſen méltoſágok reá, avagy az dolognak iôl végére nem menvén, maga gondolatlanul cſelekeſznek: Illyenképen nem iô, nem igaz, hanem vétkes ès méltatlan, ſôt mely ugyan nem vólna ſabad, ollyan tôrvénnek itilik.

[c] *Proceſſus vitioſus. Imperitia ſive imprudẽtia, culpæ aſcribitur, & eo ipſo quod acceptat officium videtur ſe aſſerere, ſufficientem & peritum. Secus tamen de Iudicibus Civitatum publico ſuffragio conſenſuq; electis ſentiendum, nam hi velint nolint officium ſubire coguntur. Qui ſi etiam quandoq; errant, attamen citra iniuriam illorum, ſanioris reviſionis gratia, partes appellandi habent facultatem, Par. 3. Tit: 10 & 11. Quamobrem ſi Iudex, qui authoritate propria cauſas litigioſas cognoſcit, per imperitiam, iniuſtè condemnat quenquam tenetur, quaſi ex maleficio. Secus ſi per dolum, quia amiſſa dignitate, & bonis, efficitur infamis, Par: 2. Tit: 16. Ideò Iudex tàm in iudicando quàm conſulendo, debet ſequi communem opinionem, ſi ea non ſit manifeſtè falſa.*

[d] *Iurisdictio quidē*

[d] Iurisditio verò eſt poteſtas ex jure publico introducta, dicitur à ditione, id eſt, poteſtate, & juris: quaſi juris poteſtas.

Az tôrvény-tételre való méltoſág és hatalom penig, az közönſéges válaſztásból vagyon, ugy mint, mikor az itilô meſterſéget avagy biróſágot valakire adgyák és reá bizák, hogy máſſon hatalma és méltóſága legyen tôrvént mondani, és igazat-is néki tenni.

[e] *Iudicis officium. Iudex circumſpectus motum animi ſui ex argumentis & teſtimonijs, quæ rei apriora eſſe compererit confirmabit. Item, Boni Iudicis eſt lites dirimere, nec permittere debet partes ad arma, vel rixam venire, quos poteſt ſua iuriſditione compellere.*

[e] Officium autem judicis, eſt jus competens ipſi judici, ad ea, quæ ſibi ut judici facienda incumbunt, peragenda præſtitutum.

Az Biró itélő penig, az meghitéléſre, és végheż való vitelre, hozzá mint Biróhoz illendô méltóſág.

Vgy

Vgy kůlőmbez penig az Biró tiſzti, az ő hatalmától, mint hogy kůlőmbez az pőrledés, az kőteſtől, kiről pőrelnek. Mert az mint az pőrlődés által azt nyerhetik meg, az mire valaki kőtette magát, azon-képpen az Biró tiſzti által, végben viſzik, mint hogy ő tiſztiés hatalma alat vagyon, és tiſztinek ereie ſzerint cſelekeſzik.

Az Biró tiſzti penig kiváltképen ez, hogy eſzeſſen mindennémű dolognak, iól végére mennyen, és értelmeſſen igazhaſſa.

Differt autem officium judicis à jurisditione, ſicut [a] actio ab obligatione: Nam ut per actionem quis conſequitur, quod in obligatione venit, ita per officiũ judicis ad effectum perducitur, quod in jurisditionem venit, & eam deducit in actum.

[a] *Actio & obligatio differunt, quia actio perſequitur ius, in iudicio, quod ſibi debetur: obligatio verò eſt iuris vinculum quo neceſsitate aſtringimur alicuius rei ſolvẽdæ.*

Ad judicem autem præcipuè [b] ſpectat maturè ſingula diſcutere.

[b] *Diſcuſsio matura.*

Hæc habet Iudex in officio. Primò, ut ſine affectu expectet allegationis. Secundò, ne alicui parti ius ſuum claudat, ſed omnes partes iudicij ordine ſervet. Tertiò, ne aliter iudicet, quàm legibus & conſtitutionibus aut moribus proditum eſt. Quartò, quando voces diſcrepant, cedat ſaniori parti, ut docetur: Par: 3. Tit: 2.

Iudex ordinarius non debet habere ſportulas, nec licet iuſtum iudicium vendere: Modica tamen exennia recipere poſſunt, ſed ea moderatione, ne perducant ad nimiam quantitatem: Et ne litigatoribus enorme damnum inferant.

Az tőrvény-tételre-is és ſententia ki mondáſra, ne mẽnyen hánnyat homlok, nyakra főre, ſe ne hirtelenkedgyék, mert ha elméiét és akarattyát az hirtelenſęg el ragadgya, igen muſtoha kézzel kezd ec-képpen az igazſághoz nyulnia. Továbba, ſe eggyik ſe az máſik fęlnek, tőbbet ne kedvezzen: ſzemély válagató ſe legyen, ſőt más ember ſzükſęges dolgaihoz ug ſzöllyon, mint ha maga dolgaihoz ſzöllana.

Nec debet in ferenda ſententia [c] præceps aut ſubitus eſſe, alioquin voluntas ejus præcipitata noverca juſtitiæ dicitur. Nec plus uni, quam alteri parti debet favere: nec eſse acceptor perſonarũ: alienamq; neceſsitatem ſuam debet exiſtimare.

[c] *Præcipitãtia pernitioſa. Voluntas Iudicis præcipitata, dicitur noverca iuſtitiæ. Veritas autem iuſtitiæ eſt adæquatio ſententiæ ad cauſam.*

De inkáb attól óija meg magát, hogy belső indulatokat hátra hagyván, ſzűvet ſarkából ki ne veſſęk: hogy igaz uttyából ki ne mozdithaſſák, valaki kőnyőrgéſęre, gyűlőlſęgből boſzuſágra, baratſágért kedvezéſre haiolván.

In primis autem [d] paſsionibus animi carere: ut non moveatur prece, odio, vel amore.

[d] *Iudex paſſionibus animi carere debet.*

Nam

Nam Iudex etiamsi tulit sententiam justam, tamen tenetur, in [e] foro conscientiæ, si id fecit potius odio, quam amore justitiæ.

Nec debet esse Iudex, nimis crudelis, nec pius nimis, sed æqu, in judicando. In omni enim judicio conjuncta sunt, misericordia & virtus, id est, justitia, & in harum conjunctione consistit æquitas. Vnde Gregorius: omnis qui justè judicat [f] stateram in manu sua gestat, et in utroq; penso justitiam & misericordiam portat: sed per justitiam reddit peccatis sententiam: per [g] misericordiam peccati temperat pœnam, ut justo libramine, quædam per æquitatem corrigat, quædam per misericordiam indulgeat.

Qui [h] Dei Iudicium oculis suis semper timens & tremens, in omni negotio formidat, ne de justitiæ tramite devians cadat. Vbi nãq; justitia suum modum excedit, cru-

[e] Forum cõscientiæ, De conscientia Iudicis, qualem debeat habere, vide titulum proximè sequentẽ & ultimũ.

[f] Stateram gestare: metaphoricè dicitur: quemadmodum enim aurum & argentũ libra pensatur, sic causæ, & res, prudentiæ recta ratione per iudicem examinari, & sententiæ, tanquam in statera ponderari debent.

[g] Iustitiam videtur iudex excedere, quando nimia pietate ductus, & ex misericordia etiam non rogatus officium suum interponit.

[h] Dei iudicium. Iudex imaginem extremi iudicij, apud se uelut in conspectu

Mert az Biró bátor igaz törvéni tegyen-is, mind az által lelki ismérett ellen vęt, hogy ha azt az más fęlnek gyűlölsęgéből cselekedte inkáb, hogy sem mint az igassághoz való ßeretetiből.

Az Biró penigh se igen kegyetlen kemény ne legyen, se felette kegyes és engedelmes, hanem az igasságot ßemei előt hordozván, ió itillettel való igaz és igyenes törvént igyekezék tenni és ki mondani Mert minden törvényben, eggyűt kel iárni az kegyessęgnek, és az keménysęgnek, és ez kettő közőt, maradhat meg az törvény ßerént való igasság. Mert ez okon mondgya Sz: Gergely Doctor-is: hogy minden ió itilő Biró egy męrő serpenyűt tart kezében, az serpenyűnek felében az igasságot, az másik felében az kegessęget fűggezti és mértekli: Holot az kemény igasságh ßerént, az bűnt meg sententiázza: az kegyes irgalmassag által penig az bűntetést meg könyebbiti, hogy igaz mérték ßerént, az vétket és bűnt igaz itiletből való igassággal megh fedgye, meg bűntesse, némely vétket penig kegyes irgalmasságból megh-is engedgye. Mely Biró az Istennek itiletit, ßemei előt viselvén, mindenkor fęlve és rettegve, minden dólgaiban fęlelemmel, iár és cselekeßik, hogy az igasságnak utáról el haiolván, el ne essęk. Mert mihelt az igasságh az ő czéllyát fellyűl haladgya, ottan kegyetlensęg-

ſęgnek vétket nemzi, mint viſſontag az felette való kegyes engedelmeſſęg, az embereket fennyiték nélkül való élette és ſáiokra ſokta bocsátani.

[i] crudelitatis vicium gignit, & nimia pietas diſſolutionem diſciplinæ parturit.

habeat. Nã illa ipſa hora quãdo iudex iudicat de alijs, ipſe iudex à Deo iudicatur.

[i] Summum ius, ſumma crudelitas & iniuria eſt.

Az emberi itiletet penigh, négy dolog ſokta el forditani.

Humanum autem judicium, [k] quatuor modis ſolet perverti.

[k] Paſsionibus animi iuſta iudicia pervertuntur.

Az fęlelem, mikor az hatalmaſſaktól való fęltekben az igazat nem merik ki mondani.

Timore, dum metu poteſtatis alicujus, veritatem loqui pertimeſcimus.

Az telhetetlenſęg, mikor valakinek elméiét aiándéckal el nyomiák.

Cupiditate, dum præmio animum alicuius corrumpimus.

Az gyűlölſęg, mint mikor ellenſęgre törnek.

Odio, dum contra quemlibet adverſarium molimur.

Az ſeretet, mint mikor barátyoknak, avagy attyok-fiának dolgaért felettéb törekődnek. Mely dologtúl hogy az Biro felette ighen megh óńa magát, és minden vólta-képen el távoztaſſa, valóſággal megh kévántatik.

Amore, dum amico vel propinquo aliquid præſtare contendimus. [l] Quæ omnia in judice ſũmopere ſunt cavenda atq́ue fugienda.

[l] His alij ſub iungũt preces, quando videlicet iudex ad preces pauperis eiuſdem miſeretur. Nonnulli addunt & inſcitiam, quando per imprudentiam malè iudicat. Sed ut iudex conſtans ſit, & animi motum cohibeat, antiquitas de iuramento proſpexit. Iudex igitur debet fungi officio boni & innocentis viri, nec debet flecti, ira, odio, precibus aut amicitia, & maximè tenetur timere DEVM.

AZ BIRO AZ PÖRES beſſédére, és bizonſágára tartozikéTörvént ſólgáltatni avagy az maga lelki iſméreti ſerént?

TITVLVS XV.

VTRVM IVDEX ſecundum allegata & probata, vel ſecundum conſcientiam judicare teneatur.

TITVLVS XV.

NVNC quæstio subjungenda est. [a] An Iudex secundum allegata & probata partium, vel secundum quod novit, & ex conscientia debeat judicare? Verbi gratia: Aliquis accusatur de capitali, vel alio de crimine, & Iudex scit illum esse innoxium; ut quia vidit, id crimen ab alio fuisse patratum, tamen testes, contra eum testificantur. An condemnabit scienter innocentem.

MOST immáron eg kérdést kel utánna vetnünk, tudni illik: Az Biró az pőres elő ßámlált beßédére, és az két fęlnek bizonyitássára, avagy az bizonyságh az mint az dolgot bé hozta, avagy az mint az dologh ßem-látomást nála nyilván vagyon, maga lelki ismérеti ßerént, tegyené az dolog felől mely előtte forog Itiletet és Tőrvént? Mint példának okáért: Egy embert feiére keresnek, avagy más vétekért vádollyák, tudgya penig az Biró, hogy az az ember abban ártatlan, mivel hogy látta az Biró, hogy más ember cselekette az vétket, mind az által az bizonyság, az bé vadlot emberre ßólgál. Illyen dologban, tudván ártatlanságát, az Biró megh sententiázzaé, avagy nem?

[a] *Pro commodiore declaratione huius quæstionis sciendum. Quod aliæ actiones sunt bonæ fidei, aliæ stricti iuris. Quæ divisio cum obscurior videatur, ideò præmittendũ, quod officium Iudicis est duplex. Aliud dicitur nobile, primarium vel spontaneum, quod per se stat, non deserviens actioni, eò quòd iudex sua, id est, propria iurisditione & authoritate exercet, etiamsi nulla proponatur actio. Quo soli Principes tanquam supremi iudices, qui merum & mistum habent imperium, cum consiliarijs iudicant & decernunt, ut: quando pupilli petunt. Tutorem, vel spoliatus instat, ut restituatur in integrum. Hoc non fit iure actionis, sed officio iudicis nobiliori. Aliud dicitur mercenarium, vel subalternum, quod per se non stat, sed actioni deservit, & cessante actione, cessat tale quoq; officium iudicis: Hoc etiam servile dicitur, quia quemadmodum servi à nutu & imperio Domini pendere debent, ita inferiores & pedanei iudices, à Decretis & Constitutionibus regni, quæ pro honestate & utilitate publica posita sunt. Huiusmodi igitur iudex ad actiones stricti iuris obligatur, & ne aliter iudicet, quàm legibus & constitutionibus, aut moribus proditum est. Vnde sequitur, quòd iudices Civitatum, non secundùm allegata & probata, iudicare debeant, iuxta Trip: Par: 2. Tit: 75. Sed iuxta leges privilegiorum suorum. Par: 3. Tit: 20. Posteaquam autem semel tulit sententiam, iudex esse desinit in ea causa, & sententiam mutare non potest, sive benè sive malè pronunciavit, functus est suo officio. Cuius iudicium, si partes non probant, potest emendari, penes prohibitionem novum iudicium, repulsionem aut appellationem. In Civitatibus tamen prohibitio & repulsio non est in usu, nec pro iuris remedio admittitur.*

Dic quod judicare pertinet ad judicem, secundum quod fungitur publica potestate, ideò instrui

Erre azt felellyed, hogy az Birónak ugy kel tőrvént tennni, mint tißt-viselő embernek, az-

oká-

okáért ugy viſellye és tarcsa magát az tőrvényben, nem mint ő magától tudná valamit, ugy mint egy kőz ember, hanem az mint nékie értesſére adgyák, ugy mint tiſztviſelő embernek.

Az Birónak penigh két dologból lehet valami értésſére: elsőben kőzönſségesſen, Iſtennek és az embereknek nyilván való tőrvények által, mellyek ellen senkit bizonyſágra ki nem bocsátnak: másodsor réſz szerént lehet tudáſára, ugy mint levelbéli bizonyſágh által, és élő embereknek tanubizonyſágh-tételekből, és egyéb tőrvény szerént való tanuſágból: az Birónak ezokáért ehez kel nagyob kőtelesſségének lenni, mikor tőrvént tészen, hogy nem mint ahoz, kit ő maga mint maga személyében tud. Ezokáért mondgya Szent Agoſton D. Az iő Biró semmit nem cselekeszik maga feiétől maga akaratyából, hanem az tőrvényből, és megh regzet rend-tartásból itil igazat.

Effele dologban mind azon által az Biró felette igen szorgalmatos legyen, és arra igyekezék hogy annak az félnek foghaſſa partyát és menthesſe, az mellyet lelki iſmérети szerént, nyilvánſággal tud hogy igaz és áriatlan, hogy az bizonyſág és érette szólók miatt megh fogyatkozván, méltatlan el ne veszben.

Ha penig arra iutot vólna az dolog, hogy az más fél oly erős bizonyſágot állatot vólna bé az tőrvényben, kiknek semmiképpen ellene nem álhatnának, sőt le sem debet in judicio, non ſecundum quod ipſe judex novit, tanquam perſona privata, ſed ut ſibi innoteſcit, tanquam perſonæ publicæ.

Id autem poteſt ſibi dupliciter innoteſcere, vel in communi, per leges ſcilicet publicas, divinas aut humanas, contra quas [b] probatio non admittitur: vel in particulari, per inſtrumenta & teſtes, & alia legitima documenta: quæ magis ſequi debet judicando, quam illud, quod ipſe novit in perſona privata. Ideò inquit Auguſtinus: Iudex bonus nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſecundum leges & jura pronunciat.

[b] *Probatio non admittitur contra leges.*

In hoc tamen caſu judex debet eſſe valde ſollicitus, ut foveat partem illam, quam in conſcientia ſua ſcit eſſe veram, ne pereat propter defectum teſtium & advocatorum.

Si verò eò ventum eſt, ut adeò validæ probationes in judicio proferantur, quæ nec repelli, nec collidi valeant, omni arte & ſtu-

dio est judici enitendum, ut innocens convictus eripiatur. Si nulla ejuscemodi via reperiri potest, quærat rationem, si sine scandalo fieri potest, ut alteri causam committat: Si id nequit, tunc proferat sententiam secundum allegata & probata. Est enim judicis officiũ, magis laborare pro salute boni publici, quam singularis: cum & ipse, in quantum Iudex, sit persona bublica. Et bonum commune, sit nobilius particulari, ut habetur primo Ethicorum:

le sem ßállithatnák, męg-is minden tehetsęgével és mestersęgével azon legyen az Biró, hogy az megh sententiazot ártatlant meg ßabadithassa. Ha semminémű úton módgyát nem találhátya, keresse męg-is módgyát, hogy ha botrankozás nélkül meg lehet, hogy más itillye meg azt az pőrt. Ha ebben sem lehet módgya, tehát mondgyon sententiát, az pőres elő ßamlált feleleti, és az ßerént, az mint az bizonyság bé hozta. Mert ez az Biró tißti, hogy inkáb igyekezék az kőzőnsęges ió rend-tartásnak megh maradásán, hogy nem mint csak egy ßemélynek iovát tekincse: Holot ő is, az mennyiben az Birósághnak tißtit víseli, kőzőnsęges ßemély ßokot lenni. Az kőzőnsęges ió penig méltóságosb és bőcsűletesb az tulaidon iónál: mint az bőlcs Aristoteles, az ió erkőlcsről írt első kőnyvében mondgya.

Nam si Iudex fert sententiam pro innocente, in judicio tamen convicto: redundaret in perniciem publicam: populus enim scãdalizaretur, viaq; aperiretur, innocentes opprimendi, & noxios absolvendi. Si enim judex vellet innocentem punire, diceret se[c] conscientia sua scire, eum esse reum. Pariter & si vellet sceleratum absolvere: & sic iniquis judicibus malè judicandi aditus pateret. Fateor esse qui aliter sentiant, sed

Mert ha az Biró oly tőrvênt téßen, mellyel az ártatlant menti, kit az ßék ßinin az bizonyságh meg sullyositot: belőle kőzőnsęges veßedelem kővetkezhetnék: mert miatta az kőssęg botránkozásban esnék, és az biró útat nijtná, hogy az ártatlant meg nyomoritanák, és az ártalmas vétkest gyakran el ßabaditanák. Mert ha ollyan Biró, valamely ártatlant megh akarna bűntetni, azt mondhatná, hogy ő igaz lelki ismérеti ßerént tudgya azt hogy vétkes. Hasonló képpen ha az gonoz tévő latrot el akarná ßabaditani, vißontag ártatlannak mondhatná: és igy az gonoz

[c] *Conscientiæ iudiciũ, propter iniquitatem pedaneorum iudicum non admittitur. Diligenter hic notandũ venit, quòd*

hæc

lelki

lelki ismeretű, es namillagra igenkező Bíráknak, hamis itileinek ki fogâltatâsâra, sutat nyitnânak és szabad mezőt adnânak vêle. Vgy vagyon hogy vadnak, kik más értelemben vadnak, de ez az elmélkedés láttzik iobnak és igazbnak lennie.

hæc videtur opinio communior, & æquior fore.

uno ore, tàm ab Authore, quàm à Legisperitis pro singulari commendatur, de Conscientia. Est enim conscientia (ut inquit Baldus) dictamen rationis & cognitio sui proprij cordis: quæ omninò de apicibus cordis est, & scientia clausa in mente, quam Deus associavit animæ, ut eam repræhenderet, de erroribus: Ideoq; dicitur, Conscientia mille testes. Ea igitur quæ consistunt in intellectu Iudicis, probantur per simplicem eius assertionem, quam solus Deus cognitam habet.

AZ BIRONAK két-fęle Lelki ismêretiről: tudni illik, az mint az dologot szem-látomâst tudgya, és az mint az pőrelnek eleiben adgyák.

DE PVBLICI CONscientia Iudicis: videlicet, rei & dicti.

XVI. TITVLVS.

DE mivel hogy az ß. Irâs magyarâzo Doctorok, egy âlhatatos értelemben vadnak effelől: Hogy valaki lelki ismêreti ellen cselekeßik, az vétkezik.

TITVLVS XVI.

SED quia constans est Theologorum sententia: Quemlibet qui contra [a] conscientiam facit peccare.

[a] Iudex secundum conscientiã tenetur iudicare, ut:

I. Oldend. de Act: inquit. I. Quia Conscientia mille testes: Facere autem contra conscientiam, est ædificare ad gehennam. II. Quia aliter dicere quàm scire, mentiri est, præsertim cum alicuius detrimentum sequitur. Pulchrè autem mentiri, non est verum. III. Quia iudici probandum est, non adversario: Itaq; si iudex iam veritatem certò tenet, quid opus est alia probatione.

Legen tehât tudâsunkra, hog az lelki ismêret két rendbéli, tudnia illik, az ki mit szem-látomâst mint tud, és az ki mit hiti szerént mint megh mond. Ezokâért az Biró noha lelki ismêreti ellen cselekeßik, mikor az dologh ellen, kit szem-látomâst tud mint legyen, cselekeßik: mind az âltal nem

Sciendum igitur quod duplex est conscientia, videlicet rei & dicti. Vnde Iudex licet faciat contra conscientiam rei, id est, negotij, vel facti, non tamen facit contra conscientiam dicti, hoc est, testimonij. Ali-

nem cselekedik lelki ismereti ellen, aval, hogy helyen hadgya azoknak bovát, kik hitek szerént valamit meg vallanak.

Aliud est enim simpliciter scire, & aliud est, pro ut debet judex scire. Iudex autem duplicem personam repræsentat, unam privatam, aliam publicam. [b] Fieri autem potest, ut aliquid sciat, tanquam persona publica. Sicut dicitur aliquid scire, ut Deus, & illud nescire ut homo, prout est illud testimonium Evangelicum: De die autem illa, & hora (scilicet extremi judicij) nemo scit, neque Angeli Dei, neq; Filius, nisi Pater solus. Quod intelligitur filium nescire ut hominem, scire tamen ut Deum. Idem de sacerdote [c] confessionem audiente, qui etiam interrogatus per viam testimonij posset dicere, se nescire audita in confessione, quia nescit ut testis. Sic etiam Iudex debet [d] informare conscientiam suam, in his quæ ad propriam personam attinent, secundum ea, quæ in publico judicio sciri possunt.

[b] *In his sensus magis, quàm verba debent attendi.*

[c] *Confessio in testificatione non prodenda.*

[d] *Informatio Iudici necessaria. Iudex per viã testimonij interrogatus, non tenetur testificari de secretis.*

Mert más ő magában valamit tudni, és megh más, az mint az Birônak kel tudni. Az Biró penig két személt viſel, egyiket ugy mint egy köz emberét, az másikat, ugy mint, tiſztviſelő emberſzemélyét. Meg lehet azért, hogy valami dólgot tudgyon, mint egy ő maga személyében, de azt ugyan nem tudhattya mint tiſztbéli személy. Az mint sokiak mondani, valamit tudni, mint Isten, de azt nem tudni mint ember: az mint az Evangelicusoknak bizonyságok ſól: Arról az napról penig és orárol (ug mint az utólso itileterol) senki nem tudsem az Istennek Angyali, sem az Fiu, hanem csak az Attya. Mellyet ugy értnek, hogy az Fiu nem tudgya emberſégge szerént, de tudhattya Istenſége szerént. Hasonló, az ki lelki pasztorának meg gyonik, kit az után ha réa kérdenének, hiti szerént azt módhatná hogy ő azokat nem tudgya, az miket hallot, mikor néki meg gyont, miért hogy nem-is ugy tudgya, mint tanu, ki semével valamit látot. Azonképpen az Biro is végére mennyen és iő lelki ismereti szerént az környül állo dolgok felol tudakozván, semmi eleiben vegye, viſellye, és az mely dolgok maga személlyét illetik, külömben, és meg külömben érese meg azokat az dólgokat, az mellyeket megh tudhat, ugy mint az ſék bíró ſin való törvény mondo Biró.

His duo adjungam: unũ quod si sit supremus judex, ut Papa &

Ezekhez meg két Czickeli ragasztok: Eggyiket, hogy ha az fő

Biro,

Biró, ô maga az Papa, Csaßar, avagy az Feiedelem, akar valakinek Földes Vra léßen, mely nem kőteles az tőrvényhőz (hogy ki mondása után, végben-is vigye, avagy vitesse) tehát az, az megh ismért igasságot kővesse. Ha penig ezeknél alsób renden való Biró léßen, kőtelessęge alat tartozik az felelet és tanu-bizonságh-tétel ßerént tőrvént tennie, męgh tulaydon maga lelki ismé-reti ellen-is. Ackor sem vétkezik penig, mert erre kőtelezi megh őtet, hogy ez ßerént cselekedgyék, az tőrvénnek ereie és méltósága.

Imperator, vel [c] alius, qui non † astringitur legibus, tunc debet sequi veritatem: * Si verò est Iudex inferior, tenetur secundum allegata & probata, etiam contra conscientiam judicare. Nec tunc peccat, quia restringitur ad id faciendum juris authoritate.

† *Mitigare potest legē.*

* *Vt habetur Par: 2. Tit: 75. Secus tamen Par: 3. Tit: 20. ubi iuxta leges privilegiorum iudicandum dicit.*

c *Princeps debet sequi veritatem in iudicando: Sicuti Rex Salomon. 3 Regum 3. qui non secundum allegata & probata de scortis iudicarat, non enim divisionem puerorum urgebant. sed vivum ambæ volebant, stratagemate itaq; sapiens Rex usus, ex commiseratione matrem cognovit. Sic dispar coniugium, sæpè solertia restauratum est, ut quando parti innocenti, educatio liberorum adiudicata erat. Deposita enim protervia, una cum liberis, maluit coniugale subire iugum, quàm natis superstitibus privari.*

Supremus Iudex non astringitur legibus. Tres gradus iudicum reperiuntur. Prior gradus est Iudicis supremi, propriam iurisditionem habentis, quia iuxta conscientiæ dictamen debet sequi veritatem. Secundus superioris, qui per Principem eligitur, qualis est protonotariorum & assessorum, qui secundum allegata & probata ac constitutiones iudicant. Tertius gradus est pedaneorum, qui comitatuum & aliarum sedium causas discutiunt. His possunt adnumerari Civitatum quoq; Iudices, qui consuetudinem loci observant, & causas appellatas, ad superiores Iudices transmittunt, revidendas & trutinandas: Vtrum videlicet iustè vel debitè sententiæ fuerint pronunciatæ & accommodatæ. Par: 3. Tit: 10

Az másik czickel ez, hogy ha az Biró, az ßék ßinen ül, és valaki ott előtte embertelenül vétkezik, tehát effęlét mindgyárt meg bűntethet, ßintén ugy, mint ha egy nehány bizonysággal reá rakodot vólna. Mert bizonyosb dologh, valakit az cselekedeten meg kapni, hogy sem mint más bizonyságh után, ennek végére menni, és rayta el érni.

Secundum est, quod si Iudex sedet pro tribunali, & contingat aliquem ibi, coram eo aliquod delictum facere, tunc potest illum statim [f] punire, ac si probaretur per testes. Melius est enim probare aliquid per ipsum factum, quā per testes.

f *Pœnæ quādo non differendæ. Iudex sedēs pro tribunali, tanquam de solio celsitudinis contemplatur causantes. Cùm igitur videt in facie sedis causam iniuriosè vel probrosè geri, non est necesse, ut testes statui mandet, sed ad instantiam partis læsæ, bona*

fide

fide, & ex authoritate sua, secundum conscientiam, sententiam proferat: convictumq; in violatione sedis, vel alio onere iudiciali statim puniat, ut docetur Par. 2. Tit: 60.

Si verò non sedet pro tribunali tunc secus. Nam si Iudex ex fenestra prætorij, vel domus suæ intueatur, unum quempiam interficientem, & quoniam hoc homicidium vel non defertur in judicium, vel delatum non probatur, & Iudex voluerit homicidam de se ipso[g] torturæ, ut veritas per illius confessionem eliciatur, certè non potest. Sola enim judicis scientia ad hoc non sufficit, ut ad torturam reus deveniat, cum ipse illud nesciat, ut Iudex, sed ut privata persona. Nec ipsius testimonium in hac parte valeat: cum in una & eadem causa, nemo possit esse [h] testis & Iudex.

g Tortura non admittitur sine probatione.

h Testis & Iudex nemo simul officium iudicatq; publicũ est: ideò conscientia iudicis quoq; publica esse debet. Nec tenetur ob gratiam se authoritate iudicatus privare, & nec testimonium tanquam singularis persona dicere debet: alioquin simul Testis & Iudex videbitur esse, Par: 2. Tit: 22 & 82.

Igitur aliundè est edocendus; vel per [i] testes, vel alia documenta, ut possit torquere criminosũ.

i Nemo debet petere iudicem ut aliquem torqueat: Imò neq; captus potest se torturæ subijcere, si secus iudicatum est: quia nemo est Dominus suorum membrorum. Pro inquirenda tamen rei alicuius veritate, quandoq; debent Capitanei confinia tenentes captum torturæ subijcere. Alioquin cum sit meri & misti iudicij pedanei iudices absquè scitu Principis torturã exercere non permittuntur, ut patet, Par. 3. T. 20.

De ha az Biró nem az ſék ſinín ahol tőrvént mond, űlne, annak męg más módgya vólna: Mert ha az Biró, á tőrvény mondó, avagy tanács-házból, avagy az ő ſáiát háza ablakáról látna, hogy valaki egy embert meg őlne, kit ez gyilkoſſághért ingyen ſem kereſnének, érette pőrben ſem fognák, avagy ha pőrben bé állattak vólna-is, de az cſelekedetet ſenkivel nem bizonyíthatnák megh, az Biró penig az gyilkoſt maga feiétől meg akarna kinzatni, hogy őnnőn maga vallás-tételéből nyilatkoztatnék ki az igaſſág, bizonyára erre nẽ mehet, hoǵ meg kinoſtathatná. Mert hogy csak az Biró tudgya, nem elégſęges arra, hogy az Alpőreſt az cſigára vonnyák, mert azt ő nem ugy tudgya, mint itilő Biró, hanem mint magának való ſemély. Az ő tanu-bizonyſág-tételeis, ennek réſéből és ez formán megh nem álhat: miért hogy ſenki azon egy űgyben, avagy pőrben, nem lehet tanu avagy bizonyſág-is, és itilő Biró-is.

Ezokáért az Biró máſtól mennyen végére, és annak módgya ſerént ugy tudgya meg nyilván: vagy az bizonyſágoknak vallása által, vagy egyéb kőrnyűl álló dolgoknak tőrvény ſerént való meg értekezése által, el annyira, hogy az gonoz tévőt megh kinoſtathaſſa.

Dubium

De kételkedhetnének azokis kiket igaz-tételre bocsátnak, és egyéb ßólgak-is, ugy mint, kik az Birak tőtte tőrvénijt véghez ßokták vinnie, kiknél nyilván lehet az, hogy az tanuk hamissat vallottak, és hamissan eskűttek valakire, avagy hogy az Biró hamis tőrvént tőt: mind az által az Biro kénßeriti őket, hogy az ártatlant meg ölyék, avagy más-képpen megh bűntessęk: Kiről az Sz: Irás magyarázo Doctorok kőz akarattal igy ßólnak, az Biró ßovat nem kel megh fogadni és engedelmes nékie lenni, ha azt nyilván tudgyák: kűlőmb azért az, ha ők-is nem tellyessęggel bizonyossok benne, hanem męg nállok-is kétsęges, mert oly, ha mentsęgek vagyon az engedelmessęgnek dicsiretes iő vóltaért. Erről az dologról ßent Thamas Doctor, azt iria, hogy ha az Biró sententiaiában el tűrhetetlen hamisságot, és nyilván való boßßusságot látnak, ne legyenek engedelmessek. Mert ecképpen mentsęgek lehetne az hohéroknak, kik az ßent Martyromokat meg öltek. Ha penig nem oly nyilván valo hamisságh leend az Biró sententiaiában, ackoron engedhetnek, és ßolgálhatnak az Biró parancsolattyára: mert nálloknal nagyobnak mondását, ők megh nem cirkalhatnak, el sem kerűlhetik. Az ártatlant-is nem ők ölik megh, hanem az Biró, kit ők ßolgálnak.

Dubium quoq; est de ministris & executoribus, qui sciunt testes falsò jurasse, vel judicem iniquè judicasse, tamen coguntur à judice innocentem [k] interimere, vel aliter punire: Vnde communis est Theologorum sententia, eos non debere obtemperare, si pro certò id sciunt: Secus verò si dubitent, quia tunc excusantur propter obedientiæ bonum. Ideò secundum Sanctum Thomam, si sententia intollerabilem errorem ac injuriam contineat, nõ debent obedire. [l] Alioquin excusarentur carnifices, qui Martyres occiderunt. Si verò non adeò manifestam contineat injustitiam, tunc non peccant exequendo: quia sẽtentiam superioris, non habent discutere. Nec ipsi [m] innocentem interimunt, sed judex cui ministerium præbent.

[k] *Carnifices excusantur ab homicidio.*

[l] *Carnifices qui Martyres occiderunt nõ excusantur.*

[m] *Innocentis interemptio iudicẽ infamat.*

(o)(o)

FINIS PROLOGI.

AZ TEKINTETES és NEMES MAGYAR ORSZAGNAK Tŏrvényinek és Szokásinak Summa ßerént, három Réßre való oßtásáról.

ELSŏ RESZ.

I. TITVLVS.

VEGHEZ vivén, ISTENNEK segitsęgéből, az sŏ csickeleket, kiket ezen derék irásomnak kŏnnyebben való megh értésęre ßŭksęgesnek itélek vala: Immáron kŏvetkŏzik hogy az Tekéntetes és Nemes Magyar-orßág ßokot Tŏrvényéről kivalt-képpen ßóllyak. Mivel hogy az-ért az mi eghéß Tŏrvényŭnk, kivelßoktunk élni, ez hárŏ dólgot foglallya bé magában, tudnia illik, Az ßemélyeket, Kŭlŏmb kŭlŏmb-fęle dólgokat, Es az Tŏrvénynek folyását: Es miért hogy minden-fęle Tŏrvényeket, az ßemélyekre való képest, kezdik ki ßólgáltatni. Annak-okáért méltó hogy irásomnak elsŏ fundamentoma, és kezdeti legyen az ßemélyeknek Tŏrvényéről, és ez után ezen mi ßokot Tŏrvényŭnknek két réßéről is ßóllok: (lóllehet ez dólgokról nem mind azon el kezdet rendel ßólhatok, hanem hol eggik-

rŏl

DE TRIPARTITA DIVISIONE IVRIVM, ET CONSVETUDINUM Inclyti Regni Hungariæ, in generali.

PARS PRIMA.

TITVLVS I.

EXPEDITIS, Opitulante Deo, notabilibus, quæ ad introductionē hujus opusculi præmittenda videbantur, jam speciatim de consvetudinibus hujus Inclyti Regni Hungariæ tractandum superest. Quia igitur omnis consvetudo juris, qua utimur, vel ad Personas pertinet, vel ad Res, vel ad Actiones: & quia certum est, quod omnia jura respectu Personarum prodierint, ideò dignum videtur à Personarum jure exordium cœptæ materiæ sumere, deindeq; de duabus reliquis consvetudinarij juris partibus (non directè quidem semper, sed præpostero interdum ordine, prout sequitur rerum in judicijs emergenti-

 um

Tripartitũ quare nominatur.

um series, & conditio requirere dinoscitur) tractare, & secundum hoc, præsens opusculum tripartiri, dignum duxi.

Argumentum & ordo Primæ partis.

In PRIMA siquidem ejus parte, de his, quæ ad Personarum rationem spectant, Nobilitatis scilicet nostræ primordio, libertate, bonorum, juriumq; possessionarium acquisitione, gubernatione, divisione, venditione, alienatione, concambiali permutatione, præscriptione, pignoratione, metali reambulatione, juriũ Quartalitiorum, ac Dotalitiorum solutione, bonorumque mobilium, & immobilium æstimatione.

Argumentũ & processus secũdæ partis.

In SECVNDA verò ipsius parte, de rerum ac causarum prætextu præmissorum bonorum, & jurium possessionarium, aliorumque negotiorum movendorum, & suscitandorum processibus, & executionibus, ac sententiarum exinde ferendarum seriebus.

Argumentũ & ordo tertiæ partis.

In TERTIO tandem & ultimo opusculi membro, de causarum & actionum judiciariarum in curiam Regiam, per viam appellatio-

ról s-hol másikról kel irnom, az mint az Törvény folyásának rendi es módgya alkolmatosbnak mutattya) és ez okon, ez ielen való könyvemet három részre osztom.

Mert az Decretomnak EL Sö Részében szóllok az személyeknek az az, az embereknek az ő állapattyokról, tulaydonságokról, tudni illik, az mi Nemessęgünknek eredetiről, és szabadságáról: A iószágnak keresésérol, birodalmáról, megh osztásáról, el adásáról, el idegenitésęről, cserélésęről, üdö töltésęről, zálagositásáról, földeknek határ iarásáról, leány negyednek és iegy-ruhának ki fizetésęről, ingo bingo marhának és iószágnak bőcsüiéről.

Az MASODIK Részében penigh az Törvénynek folyásáról, ki ez meg nevezet iószág felöl, és egyéb dólgok felöl szokot támadni, minémű sẽtentiát szoktak az Törvényben, annak rendi és folyása szerént, ki mondani, és annak ereiével igazat is tenni az nyerö fęlnek.

Irásomnak HARMADIK és utólsó Részében szóllok az Appellatiokról, az az, minémű rendel, és móddal kellessęk minden Vármegyekböl, Horvát Országból,

ból, Thót-Orßagból és Erdely-ből, Király Vdvarában és az ß. Székről-is, kérdőre venni és vinni, s-el-is ereßteni az Tőrvént.

Továbba ugyan ottan az ßabad Várasok Tőrvényéről-is főben iáró dolgokról és azoknak megh itiléſęről, és véghez való vitelétől, és ezekhez hasonló dólgokról, ió rendel akarok irni.

lationis, ex omnibus regni Comitatibus, atq; de Croatia, Sclavonia, & Transylvania, sedibusque spiritualib⁹ deducendarũ, ac trãsmittendarũ ordinibus & modis.

Item de liberarum civitatum legibus, ac causis criminalibus, & earum decisionibus, cum correquisitis semper & necessarijs circa præmissa materijs, & rebus sua serie tractabitur.

AZ ORSZAG TŐRvényének és ßokásának, kivált-képpen való Első réßéről, (tudnia illik) az ßemélyekről, és leg előßőr, Hogy mind az Egyházi ßemélyeknek, mind penig az külső Vraknak egyenlő ßabadságok és Nemessęgek vagon.

II. TITVLVS.

ELSŐBEN-IS ezt vegyük eßünkben, hogy az mely ßemélyeknek ßokot Tőrvényéről ez ielen való irásomban ßóllok, azok két fęlék, mert avagy Papok és Egy-házi ßeméllyek, avagy penigh külső közönsęges rendbéliek: Iöllehet penigh az Egy-házi ßemélyek (ugy mint kik által Vrunk Idvőzitőnk hirdetetni akarta minékünk az idvőssęghes tudománt

DE PRIMA PARTE Iurium & consvetudinum Regni in speciali, & primò quòd tàm personæ spirituales, quàm seculares una & eadem libertate utantur.

TITVLVS II.

SCIENDVM In primis est, quod personarum, de quarum juribus, & consvetudinibus nunc agitur, aliæ sunt spirituales, sive ecclesiasticæ: aliæ verò seculares, & quamvis personæ spirituales (quarum medio salutem humanam Dominus & Salvator noster administrari voluit) personis se- *Ecclesiasticæ personæ*

digniores secularibus.

culariبus digniores habeantur, tamen omnes Domini Prælati, & eccleſiarũ Rectores, ac Barones, & cæteri Magnates, atq; Nobiles, & Proceres Regni hujus Hungariæ, ratione Nobilitatis, & bonorum temporalium, una eadẽq; libertatis, exemptionis, & immunitatis prærogativa gaudent: nec habet dominorum aliquis magis, nec Nobilis quiſpiam minus de libertate, hinc etiam una eademq; lege, & conſvetudine, ac uno & eodem juridico proceſsu, in judicijs utuntur, homagiorum duntaxat quantitas variatur. Nam Dñi Prelati, & Barones [a] centum, Nobiles verò [b] quinquaginta marcas pro [c] homagijs ſuis cõſequuntur, ut [d] infra clarius dicetur. Et hoc quoq; non ratione libertatis, ſed prætextu dignitatis & officij; Prælati ut puta occaſione dignitatis Sacerdotij: Barones verò reſpectu officij, quo funguntur, & à Principe ſublimãtur, unde & Regi propinquiores in ſtando, vel ſedendo, & primi in conſilio voces emittendo, atq; priores Rempu-

Libertas Dominorũ & Nobilium æqualis. Par: 1 Tit: 3 & 9. Par: 2. Tit. 11.

In homagijs differunt:
[a] *fl.* 400.
[b] *fl.* 200.
[c] *Par: 1. Ti: 12 & 17 Par: 2. T. 23 Par: 3. T: 5. 21 & 26.*
[d] *Par: 1. tit: 93 & 94. Par. 3. tit: 4. & 26.*

publi-

mánt) bõcsülletesbek az külsõ rendbélieknél: mind azon által minden Papi rendeknek Plebanuſoknak, az ſabad és Nagyſágos Vrackal, Nemeſſeckel, és Magyar Orſághi Fő népeckel, Nemeſſegekre és iõſágokra való képeſt, egyenlő ſabadſágok és méltóſágok vagyon: Es az Vrak közzül is eggyiknek ſincsen nagyob ſabadſága, mint akar mely Nemes embernek: és ez okòn ugyan azon egy Tõrvênnyel, és azon ſokáſſal, és az Tõrvénynek azon ég folyáſával élnek: Mind azon által, dijóckal egy-máſtól külõmbõznek. Mert az Papi rendeknek és ſabad Varaknak ſzáz Gira: az Nemeſſeknek pedig õtven Gira az dijók, az mint ennek utánna erről világosban ſõllunk. De ez ſzle dijokban is nem az ſabadſágra való képeſt külõmbõznek egymáſtól, hanem méltóſágokra, és tiſztekre való képeſt; ugy mint, az Papi rendek Papſágokra való képeſt, Az ſabad Vrak penig tiſztekre való képeſt, mellyet viſelnek, és kire az Királytúl válaſztattanak: Es ez okáért ezek az Vdvarlásban is az Királyhez leg közelb állanak, s leg közelb ülnek is, és az tanácsban is elsõben ſõllanak az dologhoz, és voxot mondnak, és az Orſághnak iováról, hazánknak ólalmazáſáról, elsõben és fõképen

ezek-

ezek víselnek gondot, s az tób Nemesseknél, méltóságokra és tiszteкre való képest, bócsületesbek.

blicam augmentãdo, & defensionem patriæ peragendo, cæteris Nobilibus existunt, virtuteq; dignitatis, & officij meritò præferuntur.

AZ MI NEMESSEgünknek eredetirôl, és az birodalom az mi Feiedelmünkre mi-kêppen szállot.

III. TITVLVS.

IOLLEHET ez jelen való Kônyvben nem historiát, hanem az mi házánknak és Országunknak szokásit, és sáiát törvénnyet akarom meg irni, de mind az által mivel hogy azt irám az elôt, hogy az Papi rendeknek, szabad Vraknak és az Nemessęgnek egyenlő szabadsága vagyon. Es ennek felette sokan kételkednek az mi Nemzetsęgünknek eredetiről, és kik mõdassanak ez országh tagiai közöt igaz Nemesseknek; Melyből tudni illik, mind az szabad Vrak s mind az Feiedelmek-is szoktanak támadni, annak-okáért rövid beszéddel à Nemessęgnek eredetit és kezdetit meg ielentem: Mely dologban iöllehet az bölcs embereknek értelmek szerint Nemesnek mondatik az, az kit az õ iósága meg Nemesitet: mind az

DE EXORDIO NOstræ Nobilitatis, & quomodo regimen in Principem nostrum translatum sit.

TITVLVS III.

QVANquam non historiam texere, sed consvetudines, & peculiares approbatasque hujus Regni leges ipse describere constituerim: quia tamen universos Dominos, Prælatos, & Barones, ac Nobiles, una & eadem exemptionis, & libertatis prærogativa gaudere dixi, & alioquin dubitari solet à plerisq; unde nobilitas nostra, de qua Baronatus, & omnis tandem principatus progredi solet, exordium sumat: quive sint, & intelligantur veri nobiles regni, ideò paucis ejus nobilitatis progressum, & initium declarare statui. Vbi sciendum, quòd licet secundum communem, peritorum sen-

Principatus progressum habet à Nobilitate.

Nobilitas Hungaris unde.

ſententiam Nobilis ille ſit, ſua quē virtus nobilitat: in quantum tamen propoſitum noſtrum tangit, Nobilitas, quæ etiam liberorum nomine plerunq́; intelligitur, primum inter Hunnos, ſive Hungaros, poſt ingreſsum eorū ex Scythia in Pañoniam, quæ nunc mutato nomine, ab Hungaris illam incolētibus Hungaria vocitatur, orta fuiſse perhibetur hoc modo. Cum enim egreſsi ex Scythia Hūni unâ cum uxoribus filijsq́; & filiabus, ac cuncta eorum familia, plures peragrarent, pervagarenturq́; regiones, Capitaneis ordinatis, & uno pręterea Rectore, ad lites diſsidentium ſopiendas, furesq́; & latrones, ac alios malefactores caſtigandos: unanimiter electo atq́ue conſtituto communi omnium ſententia, decretoq́; edictum fuit, ut dum aliquæ res communitatem æqua ſorte tangentes occurrerent, aut generalis expeditio exercitus incumberet, tunc mucro, vel enſis, ſangvinis aſpergine tinctus, media Hunnorum per habitacula caſtraq́ue deferretur,

Pannonia.

az által az Nemeſſęg, kit más nevel Szabadſágnak-is mondhatunk, melyről ez moſtani iráſomban ſzóllani akarok, az Magyarok közöt legh elſőben ackor kezdetet, mikor az Magyarok Scythiából ez Orſzágban iöttenek, kit Pannoniának hittanak, moſtan penig immáron az Magyaroktól Magyar Orſzághnak neveztetik. Mert minek utánna Scythiából minden-fęle házoknépével ki indúltanak vólna, és ſok külömb-külömb tartományokat el iártanak vólna, önön köztek közönſęghes akaratból Capitányokat válaſztának, és egy Itilő Meſtert, ki az pereſſek dólgait el igazitana, az lopókat és tolvajjokat, és egyéb fęle gonoſz tévőket megh bűntetné: Ezt-is közönſęges akaratból és végezésből meg parancsolták, hogy mikor oly dolog követkőznek, ki az egéſz Nemzetſęget illetné, avagy orſzágos hadat kellene inditani, ackoron egy véres hegyes tört, avagy kardot hordoznának az Magyarok táborában és egy porozló utánna illyenképen űvöltene: Ezt mondgya az Iſten, és ezt parancsollya az Orſzág, hogy minden erre ſ-erre az helyre (meg nevezvén az helyet) fegyvereſſen, avagy az mint kéſzülhet egyben gyűllyön, és meg ércſe mit hadgyon az Orſzágh.

Ez

tur, & vox pręconica ſubſequeretur dicens: vox Dei & præceptum communitatis univerſæ eſt, ut unusquisque in tali loco (eundem deſignando locum) armatus, vel qualiter poteſt, compareat, communitatis conſilium ſimul & præceptum auditurus.

Hæc conſvetudo inter Hungaros uſq; ad tẽpora Geyſę Ducis, patri ſcilicet glorioſi Principis & Apoſtoli noſtri beatiſsimi Stephani primi, Regis Hungarorum, inviolabiliter extitit obſervata. Quæ multos Huñorum perpetuam redegit in ruſticitatem. Nam ſtatutum, & ſancitum erat, ut tansgreſsores ejuſcemodi mandati, niſi rationabilem aſsignarent excuſationem, a vid. Par. 2. Tit. 59. cultro media per viſcera ſcinderentur, aut communem & perpetuam in ſervitutem redigerentur. Hęc ſanctio plurimos Hungarorũ (ut prefertur) plebeæ perhibetur effeciſse conditionis. Nam cum una & eadẽ de generatione, à quodam ſcilicet Hunnor, & Magor unanimiter proceſserint, aliter fieri nequiviſset, ut hic Dominus, ille ſervus, hic Nobilis, ille ignobilis & ruſticus efficeretur. Poſtquam verò inſpirante Spiritus S. gra-

Ez ſokáſt meg tartották az Magyarok mind az Geyſa Herczeg idejeighlen, mely Geyſa Attya vólt az mi dücsö Királyunknak, és Apoſtolunknak Szent Iſtván Királynak, mely ſokás miat ſokan az Magyarok közzül örök parasſágra iutottanak Mert ezt rendelték vólt hogy az ki ez ſęle parancsolatnak nem engednének, és ha oda nem ménéſeknek elégſęges okat nem adhatnak, azok avagy kéſſel kettö meczetnének, avagy örök rabſágra vetetnének. Mely végezés miat az mint mondâm, ſokan pórá lóttek az Magyarok közzül. Mert mivelhogy azon egy nemzetből Hunnortúl és Magortúl egy akaratból ſármazot nemzetſęgh közzül való vólt: egyéb képpen ſemmi módon nem lehetet vólna, hogy eggyik Vr, másik ſólga, eggyik Nemes, másik nemtelen és parasztá lehetet volna.

Minek utánna penigh Iſtennek lelke által, az mi meg mondot

gratia, ad agnitionem veritatis, Catholicæq; fidei professionem, opera ipsius S. Regis nostri Hungari venêre, & eundem sponte in Regem elegêre, pariter & coronavêre, omnis * nobilitationis & ex cõsequenti possessionariæ collationis (qua nobiles decorantur, & ab ignobilibus segregantur) facultas, plenariaq; potestas, in jurisdictionem sacræ Coronæ Regni hujus, & per consequens in Principem ac Regem nostrum, à communitate & communitatis authoritate, simul cum imperio & regimine translata est, à quo jam omnis Nobilitatis origo, per quandam translationem reciprocam, reflexibilemq; connexionem, ita mutuò semper dependet, ut sejungi segregariq; nequeat, & alter sine altero fieri non possit. Neq; enim Princeps nisi per Nobiles eligitur: Neq; Nobilis nisi per Principem creatur, atq; dignitate nobilitari decoratur.

*Par: 1. Tit: 9.10.13.64.

dot Királyunk által, az Magyarok az igassághnak ismêretire, és az Kereßtyensęghnek vallására iuttak vólna, és Sz. Istvánt meg koronázták vólna, az egéß Orßágh mind az Nemessęghnek mind peniglen az iößághnak el adásának tellyes hatalmat (kivel tudni illik, az Nemessęgh az Paraßtságtól ßokot megválaßtatni) az Királyi koronára, és az Feiedelemre, az egéß birodalommal egyetemben bizta, és immáron az Nemessęgnek eredeti, és adása, ugy mint vißontagsággal való tulaydonság ßerént, oly móddal ßármazik az Királyi méltóságtól, hogy eggyik az másiktól semmi-képen el nem ßakadhat, és eggyik az másik nélkül semmi-képpen nem lehet. Meri Feiedelemmé senkinem lehet, hanē ha az Nemessęg válaßtya: és senki Nemes-is nem lehet, hanem ha az Feiedelem téßi Nemessé, és Nemessęghnek ßabadságával ékesiti meg.

QVOD VERA NOBILITAS per exercitia militaria, & cæteras virtutes acquiratur, ac possessionaria donatione roboretur.

AZ IGAZ NEMESSęget Vitézlõ dólgockal, és egyéb iöságockal ßerezhetik meg, és iößagnak adásával, kel megh erősitetnie.

TITV.

TITV.

IV. TITVLVS.

ENNEK-okáért az igaz Nemessęg, Vitézsęgnek gyakorlásával, és egyéb fęle testi elmének iósságával, és ióságos cselekedet által ßokot nyeretetni es találtatni. Mert mihelt az mi Feiedelmünk valakinek akar minémű rendbéli ember legyen, az ö bőcsűletes ió cselekedetiért, és ßolgálattyáért, akar Várat, akar Várost, akar Falut, akar valami iósságot, aiándékozand: Mindgyárt az Király ezfęle adományával azt az embert (mihelt iktatandga magát) igaz nemessę téßi, és az parasztsághból ki véßi, és oßtán az Feiedelemnek effęle aiándékozása által ßerzet ßabadsághot ßoktunk Nemessęgnek mondani: ez okáért ez fęle Nemesseknek gyermeki méltán őrökössek léßnek (az Attyok iósságában) ßabadosoknak hivattatnak. Ennek felette az mint az előtis mondám vißontag az Orßág tagiai közíben és az Király Koronáia alá ßámláltatnak, és az törvény ßerént meg koronázot Feiedelem kivűl senki ő nékiek nem parancsol.

TITVLVS IV.

PROinde[a] vera Nobilitas, usu disciplinaq́; militari, ac cæteris animi, corporisq́; dotibus & virtutibus acquiritur. Nam ubi Princeps noster quempiam hominum, cujuscunq́; conditionis existat, ob præclara facinora, ac servitia, castro, vel opido, sive villa, aut alio jure possessionario condonaverit, mox ille per hujusmodi donationem principis[b] (statutione legitima subsequente) in verum Nobilem creatur, & ab omni rusticitatis jugo eripitur. Et ista tandem donativa libertas, per nostrates, Nobilitas appellatur, unde talium nobilium filij, meritò[c] hæredes & liberi nuncupantur: Et hujusmodi nobiles, per quandam participationem & connexionem, im̃ediatè prædeclaratam, membra sacræ coronæ esse censẽtur: nulliusq́; pręter Principis legitimè coronati, subsunt potestati.

a Primus modus acquis: Nobilitatis.

b Par: 1. Tit: 32. & 2. 12. 71.

c Par. 1. Tit: 17.

Par: 1. tit: 9.

HOGY MINDEN az ö sáját ßolgálattyával kereset iósßággal ßabad akarattya ßerént élhet, és annak adhattya az kinek ßintén akaria.

QVOD QVILIBET de bonis proprijs per eum conquisitis, liberè disponere possit.

TITVLVS V.

Vide Partt. tit. 43. 44.

TALE autem Ius poſſeſsionarium, per exercitia militaria conquiſitum, apud legiſtas peculium caſtrenſe, quod verò literali ſcientia, vel doctrina cujuspiam acquiritur, peculium quaſi caſtrēſe nuncupatur: & dicitur peculium quaſi proprium, vel privatum bonum, ita quòd licet filio de eo facere quicquid voluerit, etiam præter voluntatem patris, & è cōtra: Et inde traxit originem ac fundamentū illa laudabilis & vetuſtiſsima, olimq; approbata a cōſvetudo noſtra, quòd ſcilicet quilibet Dominorum Baronum, ac Magnatum, & Nobilium, de & ſuper univerſis rebus, bonisq; & juribus poſſeſsionarijs, per eum proprijs ſuis laboribus, ſervitijs, virtutibus qualitercunq; acquiſitis, & inventis, ante diviſionem cum patre, vel fratribus factam, liberam (prout voluerit) diſpōēdi ſemper habeat poteſtatis facultatem, ſicuti b inferius in ſerie diviſionum, inter fratres fiendarum, limpidiùs declarabitur.

a *Par: 1. Tit: 40 44 51. 57.*

b *Par. 1. 43. 44. 45. 46. 47. & 57.*

QVOD

V. TITVLVS.

EZ ſçle jóßághot penighlen, kit vitézſçgh által ßoktak nyerni, az tőrvény-tudók, Tábori őrökſçgnek hijják. Az mellyet penig Deáki tudomány által nyernek, csak ugy mint Tábori ióßaghnak avagy tulaydonnak nevezik, mint ha ſáiatya avagy tulaydona vólna, annak az kinek adgyák: Ez okon, ha az fia nyer ez ſçle ióßágot, męg az Attya akaratlya ellen-is ßabadſága vagyon rayta, és vißontagh ha az attya hatonló-képpen ióßágot találhat, az fia ellen haralma és ßabadſága vagyon rayta akar hova tegye. Innét vagyon azért fondamentoma és eredeti az mi régi ßokáſunknak, hogy minden Szabad és Nagyſágos Vrak, és Nemeſek, minden-ſçle marhájokról, ióßágokról, és őrökſçgekről, kit ſáiát fáratſágockal ßolgálattyokkal, és vitézſçgeckel ßerzettenek és találtanak, minek-előtte az Attyockal, avagy Attyok-fiaival meg oßtoznának, az mi kedveknek tetzik azt rendelhetik, és végezhetik felőle, és annak adhattyák az kinek akariák, az mint ez után erről nyilvábban ßollūk, mikor az attya-fiak közőt való oßtozáſnak módgyáról kellettik irnunk.

HOGY

HOGY AZ FEIEdelem Nemessęget adhat, és Nemessę tehet az kit akar, iósság adás nélkül-is: és hogy az Nemessęgnek megh bizonyittására az Törvényben nem szükseg az Nemessęghnek Cimere.

VI. TITVLVS.

TOVAbba igaz Nemessecké más-képpenis lehetünk, ha szintén az Feiedelem iószágot nem ád-is: tudni illik, mikor az Feiedelem az közsęgközzül ki választ, és az parasztí szolgálatból és nemtelensęghből ki vévén, az igaz Nemessek rendiben iría, és száma köziben bé vészi. Es ez fęléknek ha iószágot nem ád-is az Király, mind az által igaz Nemessek szoktanak lenni, és mind az két rendbéli Nemessek akar iószágosok akar iószágtalanok legyenek, és minden maradékiok kik az Fiui ágon el teriednek (bátor ha Cimeres levél nem lészen-is, csak Nemessęgek legyen) ighaz Nemesseknek mondattatnak. Mert hoǵ az Feiedelem męg Cimert-is adgyon valakinek, az nem szükseg az Nemessęgre, hanem csak ékessęgh az Nemessęgnek. Mert ha csak Czimert ád az Feiedelem, azzal senkit megh nem Ne-

QVOD NOBILES ETIam absq́; possessionaria donatione creantur, quodq́; ad nobilitatem comprobandam, Insignia Nobilitaria non sint in judicio necessaria.

TITVLVS VI.

SCIEndum ulterius, quòd veri Nobiles etiam alio modo, & absq́; jurium possessionarium donatione fiant & creentur, dum videlicet Princeps noster, quoscũq́; plebeæ conditionis homines à rusticitatis & ignobilitatis servitute sequestrando, &[a] eximẽdo, in cœtum ac collegium, numerũq́; verorum regni Nobilium aggregat & ascribit. Tales etiã sine possessionaria collatione, veri Nobiles reputantur: qui quidẽ Nobiles[b] utroq́; modo creati, & eorundem cuncti hæredes, per lineam virilis sexus, legitimè descendentes (si etiam arma, seu insignia nobilitaria, aut literas super armorum figuris & collationib⁹ æditas nõ habeant) veri tamẽ semper Nobiles censentur. Arma enim à Principe cuipiam concessa, non sunt de ne-

Secundus mod⁹ adeptionis Nobilitatis.

[a] *Exemptio.*

[b] *Nobiles duplici modo creantur.*

Armorum insignia non nobilitant.

cessitate, sed solum modò de bene esse Nobilitatis. Nã armorum collatio, simpliciter facta, non Nobilitat quenquã. Cum etiam civium & plebæorum hominũ multi habeant armorũ insignia per Principem donata, per hæc tamen in numerum Nobilium non computãtur. Ad Nobilitatẽ itaq; comprobandam non petuntur in judicio exhiberi insignia, vel arma Nobilitaria, sed solæ literæ donationales, vel statutoriæ, cum declaratione possessionariæ collationis æditæ, produci debent: immò illis non habitis, literæ duntaxat expeditoriæ super solutione Quartalitiorum (dummodo temp⁹ prescriptionis jurium regalium transcendisse dinoscatur) confectæ, ad cõprobationẽ hujusmodi nobilitatis abundè sufficiunt. Nam [c] Quartalitia non nisi de juribus possessionariis acquisititiis solvuntur. De jurib⁹ autem emptitiis non Quartalitia sed portiones congruentes puellis & filiab⁹ Baronum, ac Magnatum, atq; Nobilium dantur.

Nobilitas quomodo probetur in iudicio.

Par. 2, tit. 36

c Vide Par: 1. Tit: 89.

QVOD

Nemesit, mint hogy az Varosbélieknek és egyéb parasztoknak-is vagyon Cimerek, mellyeket az Feiedelem adot: De mind az által ez okon az ighaz Nemessek közíben nem számláltatnak. Az Nemessęgnek azért meg bizonyittására nem szükseg az Törvényben az Cimer levelet mindenkor elő venni, hanem csak az Donatio levél-is, hogy az Király iószághot adot nékie, Avagy csak az Iktató level, kibẽ az iószágnak adássa ki legyen feiezve, elégh az Törvényben. Avagy ha illyen levele nem vólna-is, csak adhasson menedék levelet, hogy valaha leány negédet fizettek vólna ki, csak hoǵ Királyi igasságának ůdő mulását el halatta legyen, az az, száz esztendőnél réghieb legyen az menedék level, szintén bé éri az Törvényben nemessęgének meg bizonyittását. Mert leány negyedet csak ollyan iószágból adnak, kit ez fęle szólgálattya által nyer valaki. Az pénzen vőt iószághból penig nem negyedet hanem illendő részt adnak az Zaszlós, és Nagyságos Vrak, és az Nemessek leányinak.

HOGY

HOGY AZ NEMES Attyától és Nemtelen Annyától valók, igaz Nemesseknek tartatnak, de nem vißontag az Nemtelen Atyától, bár Nemes legyen az Annya-is.

QVOD EX NOBILI PAtre, & ignobili Matre generati, veri Nobiles censeantur: Sed non è converso.

VII. TITVLVS.

DE az kiknek az Annyok Nemes, az Attyok penig Nemtelen, ez fęléket nem mondhattyuk ighaz Nemesseknek, hanem ha az Király az fęle aßßont az attya őrökſęgében firfiui ágha tenne, de ugy ha az igaz őrökössekis meg engednék. Mert illyen-képen ha Nemtelen attyától lennének-is az fiak, ugyan igaz Nemessek léßnek az fiai; miért hogy az annyának firfiui ágha tételnek annyi ereie vagyon, mint ha ióßággal aiándékozta vólna megh az Király. Vißontag penigh csak az Attya legyen Nemes, ha az annya nẽtelen-is, az fiu ugyan igaz Nemes léßen, mert az Attyátul vagyon az fiunak nemzese, az annya penigh csak mehében fogadgya. Mint legyen penig az fęle firfiu ágha való tétel, ez után iriuk meg.

TITVLVS VII.

ITem illi, qui ex Nobili duntaxat matre, & rustico patre sunt propagati, veri Nobiles nõ dicuntur, nisi forsitã mulier ipsa fuisset per Regem in verum hæredem jurium paternorũ (sine tamen præjudicio legitimorum successorũ) præfecta atq; creata. Nã hoc modo, filii sui, etiam ex ignobili patre progeniti (quia præfectio naturã vimq; donationis, ac jurium possessionarium collationis sapit, atq; repræsentat) veri Nobiles reputantur.* Econtra verò ex Nobili patre, & ignobili matre filii procreati, recti, & veri Nobiles censentur. Pater enim generat, mater autem formam solũ generãdi dat & præstat. Qualiter autem præfectio prænotata fieri possit, & debeat, inferius eam scriptam habebis.

Tertius modus acquis. Nobilitatis.

**Filij patris familiam sequuntur non matris. Par: 1. tit: 22. 51.*

FOGADOT FIAK is igaz Nemessecké léßnek, és Nemessę tételnek.

QVOD ETIAM PER adoptionem Nobiles fiant, & creentur.

TITVLVS VIII.

Quartus modus acquis. Nobilitatis.

ITem fiunt adhuc & alio modo Nobiles, per adoptionem, dum videlicet quis dominorũ, vel nobilium, rusticum seu ignobilem quempiam, in filium sibi adoptaverit, & successorem, hæredemq; bonorum suorum substituerit, & hujusmodi adoptioni consensus Regius accesserit: tandem & statutio legitima bonorum ipsorum subsecuta fuerit, (quia adoptio æquè sicuti præfectio cum consensu Regio vim donationis tenet) ignobilis ille, & filij sui, veri nobiles reputantur.

Adoptio cũ consensu facit Nobilẽ. Par: 1. Tit: 63 & 66.

VIII. TITVLVS.

ENNek felette męgh más móddal-is Nemessę lehetnek az nemtelenek, tudni illik, az fiuva fogadás által, illyen képen mikoron mint Vr, avagy Nemes ember egy parast semélt fiuva fogad, és utánna őrőckesse téßi, az ő iavaiban, s-az Király-tól consensust nyer, hogy az Király-is megh engedgye és iavallya, és ez mellet az ő iőßágában és őrőksęgében belé iktattya, ezfęle nẽtelen mind maga s-mind fiai igaz Nemessek léßnek. Ez okon mert az fiu fogadásnak (az Király engedelme mellettek lévén) annyi ereie vagyon, mint ha az Király aiándekon atta vólna néki azt az iőßágot.

DE QVATVOR PRIvilegiatis, & præcipuis Nobilium libertatibus.

TITVLVS IX.

QVAM vis autem horum Nobilium multæ sint libertates, per privilegia & constitutiones Principum explicatæ, quatuor tamẽ censentur esse præcipuæ, quas hîc inserendas curavi. PRIMA igitur est, quòd ipsi, nisi citati, vel voca-

I. Libertas.

AZ NEMESSEGnek fő és kiváltképpen való négy ßabadságáról.

IX. TITVLVS.

IOllehet penighlen ez Nemessęgnek sok ßabadsága vagyon, kiről az Feiedelmek privilegiomia és articulussa ßól: Mind az által négy kiváltképen való ßabadságokról akarok emlekezni. ELSŐ hogy az Nemesseket idezés nélkül, és Tőrvény

vény ßerént való sententiázásnélkül senki őket ßemélyekben sohult meg nem foghattya, akar ki mint fogtassa és vadollya őket reáiok való kiáltásával, és akar mint kérie és könyörögien hogy meg fogiák. Meg rontatik mind az által ez az ßabadság, ha főben iáró dologban tapaßtallyák őket, tudni illik, ßanßandéckal való ember öldöklésben, Faluknak gyutogatásában, lopásban, ragadozásban avagy tolvaylásban, és erőßak ßerént való paráznaságban, mely dólgokban akar ki-is tiſtessęgét és Nemes ßabadságát el veßti, és ha lehet az mely helyen az vétket cselekette, azon helyen męg az paraßtok-is megh foghattyák, törvént láthatnak reá, és érdeme ßerént bűntethetik. Mind az által ha az fęle helyről el futhatand és ellensęgi közzül ki ßaladhatand; az után egyéb-képen meg nem itélhetik, hanem réá kel hini, és törvény folyása ßerént kel megh sententiázni és meg bűntetni.

MASODIK Szabadságh ez, hogy ez Orßágbeli Nemesseknek senki nem parancsol, senki ő vélek egyéb nem bir, hanem az mint ide fel-is meg mondám csak az törvény ßerént meg koronázot Király, De męg az Feledelem-is valaki panaßolkodására

vocati, ordineq́; judiciario condemnati fuerint, in eorum personis, ad quorumvis instantiam, vel clamores aut preces, nusquam, & per neminem detineri possint. *Nobilis ad simplicem querelam detineri non potest.*

Violatur tamen hæc libertas in factis [a] causisq́; criminalibus, puta, homicidio deliberato, Villarum combustione, furtoq́; & rapina, seu latrocinio, atq́; etiam violenti adulterio, in quib⁹ honorem titulumq́; & libertatē nobilitatis quilibet amittit. Etsi poterit, etiam per rusticam manum, in [b] loco delicti & criminis commissi, liberè semper talis detineri, & juxta suos excessus condemnari, punirique meritò valebit. Verùm tamen si de loco delicti aufugerit, & manus adversantium evaserit, postea non aliter nisi citatione, vel vocatione mediante, processuq; juridico damnari & aggravari debebit.

[a] *Par: 3. tit: 5 & 32. Par: 2. Tit: 68.*

[b] *Nobilis in loco delicti detineri potest. Par: 3. Tit: 20.*

II. Libertas.

SECVNDA libertas, quòd Nobiles totius Regni, legitimè (ut [c] prætactum est) coronati, nullius præterquam Principis subsint potestati, Et ipse quoq́; Princeps noster, ad simplicem querelam, & sini-

[c] *Par: 1. Tit: 4.*

ſiniſtram ſuggeſtionem alicujus, neminem eorum præter viam juris, & altera parte non audita, in perſona vel rebus ſuis, ordinaria authoritate, impedire poteſt.

III. Libertas. Par: 1. tit: 3.

TERTIA eſt, quòd juſtis eorum juribus, & omnibus proventibus, intra terminos territoriorum ſuorum adjacentib9, liberam ſemper, prout volunt, fruendi habent poteſtatem, ab omniq́; conditionaria ſervitute, ac datiarum & collectarum, tributorum, vectigalium triceſimarumq́; ſolutione, per omnia immunes & exempti habentur, militari duntaxat pro Regni defenſione tenentur.

Par: 2. Tit: 14.

IIII. Libertas. Par: 2. Tit: 14. & 24.

QVARTa (ut reliquas præteream) & ultima eſt, quòd ſi quiſpiam Regum & Principum noſtrorum, libertatibus Nobiliũ in [d] generali decreto excellentiſsimi Principis quondã D. ſecundi Andreæ Regis, cognomento Hieroſolymitani (ad quod obſervandũ quilibet Regum Hũgariæ, priuſquam ſuum caput ſacro dyademate coronatur, ſacramentum præſtare ſolet) declaratis & expreſsis contravenire attentaret:

d Generale Decretum.

ſára, és ßin alat való kizdetéſęre, ſenkit kőztők törvény uttyán kívül, és az más fęlnek igazſágát eleiben nem vévén, ſem ßemélyében, ſem marháiában tißti és méltóſága ßerént, meg nem háborithat.

HARMADIK ez, hogy minden iößágockal, és annak iövedelmevel az önön magok határokban, ßabadon élhetnek, az mint ßintén kedveknek kel, és ßolgálattal, ßedéſſel vedéſſel, adozoſſal, Vámnak és Harminczadnak fizetéſęvel, ſenkinek ſemmi módon nem tartoznak, hanem csak az Orßág óltalmázáſára és az hadakozáſra kötelesek.

NEGYEDIK és (hogy az többit el hagyam) utólſó ez, hogy ha valamely Királyunk avagy Feiedelmünk az Nemeſſeknek régi ßabadſágokat meg akarná tõtani, az mellyek az nehai Fölſęges Andras Király Decretomában elő vadnak ßamlálva és ki vadnak feiezve, (az kin minden Magyari Királyok elſőben meg ßoktak eskünni, és az után téßik feiekben az Koronát) tehát az Királynak-is ellene álhatnak, és ellene ßolhatnak, és ez okon hitetlenſęghnek notáiában ſem eſnek.

Az

ret: tunc sine nota alicujus infidelitatis, liberam illi resistendi, & contradicendi habent in perpetuum facultatem. Par: 1. Tit: 14.

Az Nemesseken peniglen itt ércsed közönsęges-képpen minden Papi Vrakat, Nagyságos Vrakat, és ez Orßághnak eleit, kiknek az mint az elöt megh mondám, egyenlö ßabadságok és meltóságok vagyon.

Per Nobiles autem hoc in loco generaliter universos dominos Prælatos, Barones, cæterosq́; Magnates, & alios regni hujus Proceres intellige, qui (sicuti[c] prænarratum est) una ejusdemq́; libertatis prærogativa semper muniuntur. c Par: 1. tit: 3.

HOGY AZ MI Királyunk és Fejedelmünk, minden rendbéli Vraknak, és ez Orßágbéli Nemesseknek, igaz és törvény ßerént való örökösse legyen.

X. TITVLVS.

MIvel hogy ez elöt azt mondok, hogy az mi Királyunk hatalmában vagyon, az Nemessęgnek, és az ióßágnak oßtogatása, annak okáért ezt is eßünkben tarcsuk, hogy ha valamely Vr akar Zaßlós és Nagyságos Vr legyen, akar penig Nemes, akar ióßágos ēber, és magtalanul haland meg, tehát ióßága az Királyra ßál, ugy mint igaz és törvény ßerént való örökösre. Mert ez fęle ióßág birásának, és el adásának eredeti és fū-

da-

QVOD PRINCEPS noster cunctorum Dominorum, Baronum, ac Nobilium regni, verus & legitimus successor sit.

TITVLVS X.

QVia dictum est [a] superius, quod omnis Nobilitatis, & possessionariæ collationis plenaria potestas in Principem nostrum translata sit, ideò advertendum, quòd Princeps ipse noster universorū Dominorum, Baronū & Magnatum, ac aliorū regni Nobilium, possessionatorumq́; hominum, in casu, quo quis eorum sine hæredibus & posteris decesserit, verus & legitimus [b] successor sit. Omnia enim bona, & ju- a Par: 1. Tit: 3 & 4. b Par: 1. tit: 13 23 64 65

ra eorum possessionaria ab ipsa sacra Regni Hungariæ corona, virtute translationis prænotatæ originaliter dependent, & ad eandem semper respiciunt, devolvunturq́;, eorum possessore legitimo deficiente. Vnde inolevit ista consvetudo, dudum approbata, quòd unica & singularis persona existens, veroq́; nec non & legitimo successore carens, ac destituta, super juribus suis possessionariis, sine consensu Regio, nil quicquam jure perennali[c] disponere potest. Imò etiam pignoris titulo nullam de eisdem fassionem ultra[d] communem æstimationem eorundem, faciendi habet facultatem: prout[e] infra satius suo loco super ea retractabitur. Præterea cunctorum quoq; dominorum, Prælatorum, & virorum Ecclesiasticorum Princeps ipse noster verus pariter & legitimus successor est, non quantum ad bonorum & jurium possessionariorum ab ecclesia ablationem & sequestrationem: sed quantum alteri (vacantibus prælaturarum sedibus, & ecclesiarum rectoratibus) ad gubernandum cum ec-

[c] Par: 1. Tit: 60.

[d] Par: 1. Ti: 64. 68. & 83.

[e] Par: 1. Tit: 60. 63 & 65.

damentoma az Magyari ßentsęges Koronátúl fűg, és ha az kí uraságában vólt az ióßágnak, añak mindenestűl fogván magva ßakadot, ismęg azon Koronára ßakad és ßál az ióßág. Innét ßármazot azért az mi régi ió ßokásunk, hogy csak egy csupa ßemély (kinek ugy mint egédűl valónak semmi bizonyos őrőcköſſé nem vólna) az ő ióßágát, Királyi consensussa és engedelme nélkűl, senkinek őrőgben el nem adhatya. Sőt köz bőcsű felet męg zálogban sem vetheti senkinek, az mint erről ezután-is bővebben ßóllyunk. Továbba męg az Papi Vrak, és Egy-házi ßemélyek ióßágában-is, hasonló-képen az Király ßokot őrőckes lenni. De nem ugy hogy az-fęle ióßágot az Annya-ßent-egyháztól el ßaka ßßa, és más idegennek adgya: hanem mikor az Papi tißtek és Oltár mesterſęgek meg fogyatkoznanak, ackoron az Annya-ßent-egyházban ez-fęle ióßág gondgya-viselésęre való, méltó ßemélt válaßßon, kit az után az az Ersek, és az Pűspőkők, az tißtben iovallyanak, és meg confirmállyának. Mely confirmatióra az Romai Anya-ßentegyházanak vagyon méltósága.

cleſia collationem, ſalvo jure confirmationis Archiepiſcopatuum, & Epiſcopatuum, quæ juriſdictioni ſacroſanctæ Romanæ duntaxat eccleſiæ ſubeſſe dinoſcitur.

HOGY AZ PAPA-nak ez Országban Papi tiſzteknek el adaſához ſemmi közi nincſen, hanem csak iovallya és confirmállya.

XI. TITVLVS.

EZT-is peniglen megértcsük, hogy noha az Pápának, két ſzle tiſzti és méltóſága vagyon, tudni illik, teſti és lelki, mind az által ez Országhbéli Papſágoknak el adáſához, ha hol oly úrós helyek vólnának-is, ſemmi közi egyéb nincsen, hanem hogy az Papi tiſztben, az válaſtot ſzemélyeket azon Papa meg confirmállya: Mely fokáſoknak négy okait tudhattyák.

Elſő, az Annya-ſzent-egyház kezdetire tekintvén. Mert az Magyari Királyok, önön magok rendelték, kezdették és ſzerzették it ez Országhban az Annya-ſzent-egyházat, Püſpökſéget, Apatſágot, és Præpoſtſágot, és ez okon, effzle tiſztre való válaſtaſnak, és tiſzteknek el oſz-

QVOD PAPA IN COLlationibus beneficiorum eccleſiaſticorum in hoc regno nullam juriſditionem retinuit, præter confirmationis authoritatem.

TITVLVS XI.

SCiendum autem, quòd licet Papa, ſeu ſummus Pontifex, utramq; juriſditionem, temporalem ſcilicet & ſpiritualem habeat, in collationibus tamen beneficiorum eccleſiaſticorum, pro tempore vacantium in hoc regno, ſummus ipſe Pontifex nullam juriſditionem exequitur, præter confirmationis authoritatem: Et hoc quadruplici ratione.

PRIMO ratione fundationis eccleſiarum. Quia Reges Hungariæ, cum ſoli fuerint omnium Eccleſiarũ, & Epiſcopatuũ, Abbatiarumq;, & Præpoſiturarum in hoc regno fundatores, per ejuſcemodi fundationem omnem fa-

a Par. 1. Tit: 12.

cultatem a juris patronatus, nominationis, electionis, ac collationis beneficiorum, sibi ipsis acquisierunt, & vendicarunt. Qua ex causa juris videlicet patronatus ratione, pertinet semper ad Reges nostros hoc in regno, beneficiorum ecclesiasticorum collatio.

SECVNDO ratione susceptæ Christianitatis, Quia Hungari non per prædicationem apostolicam, vel Apostolorum, quorum Principis vicem, & personam in terris Papa gerit, sed per institutionem proprii Regis eorum, sanctissimi videlicet Stephani Regis, de quo & b superius memini, conversi sunt ad catholicam fidem, qui primus omniũ Episcopatus, Abbatias, & Præposituras hoc in regno fundavit, & harum omnium ecclesiarum prælaturas ac beneficia, solus ipse, ex nutu summi Pontificis, quibus maluit (idoneis tamen & virtutibus probitatũ insignitis) contulit: sicuti eccle de eo solenniter canit.

b Par. 1. Tit: 3.

Hic

togattásának méltóságát és Vraságát, s. Patronusságát, önnön magokra vöttek, és magoknak meg-is tartották. Ennekokáért az mi Országunkban csak az Király ostogathatya, és adhatya el az Papi tisteket, annak az kinek akarja.

Másodsor, az Keresztyénségre való terésünkre képest, mert az Magyarok nem az Apostoloknak prædikálásokra (kiknek tisztit viselne ez földön az Papa) történek meg az közönséges hitre, hanem az ő sajátt Királlyok Szent István Király tanitásával, melyről ez előtt is emlekeztem, haylottak az Romai hitre: Es ezen Király szerzette leg előssör is ez Országban, az Püspökséget, Apatsurságot, és Præpostságot, és az egy házi tisteket is, és jószágot az Papának jó akaratyából, ezen Király azoknak ostogatta, az kiknek akarta, de mind az által ollyaknak kik méltók voltak az tisztre, jó és jámbor életü embereknek: az mint az Annyaszent egy házban is ez Szent István Király felől illyen szép dicséretet mondnak:

Tud-

Tudni illik hogy Szent István,
Templomot rak mint Salamon,
Aiándéckal és gyöngyöckel,
Ekesit óltárokat.

Es utánna következik:

Ezekben Papot Deákot,
Tudós fö és probáltakot,
Hogy az igaz tudományban,
Hiveket épitenek.
Igy az girat az Istennek,
Nagy haszonnal teritvén meg,
Az örök nagy dicsöségben,
Vitetet bódogságban.

Melyböl meg tetczik nyilván hogy ö maga, és nem egyéb, az ö tőle épittetet és fel ékesittetet templomoknak gondgya viselésęre, igaz és hű Papokat rendelt, az mint az ö életének historiáiából, és tőb Privilegiumokból, kikböl az Templomok fundálásáról, és aiándékozássáról irtak, szépen meg láczik, és ennek felette az Romai Császárok és Pápák Decretominak magyarázói az ö irásokban erröl nyilván emlekeztek. Ezokáért azon Szent István Király, Királynak és Apostolnak is szokták nevezni, mivel hogy tanitásával, prædicállássával, ió cselekedetivel, és ió példa adásával mint egy Apostol ollyan vólt. Vgyan ezen dolgáért az Pápa, ugyan azon Sz: István Királynak Cimerül két kereszet adot az ö szentsęgének ielül: Es ez okon méltán mondhattyuk ötet Királyunknak és Apo-

Hic a ad instar Salamonis
Struit templa, ditat donis,
Ornat gemmis, & coronis
cruces & altaria.

Et mox subinfertur:

Ad regendum hæc Prælatos,
Viros ponit literatos,
Iustos, fidos & probatos,
ad robur fidelium.
Sic talentum sibi datum
Deo reddens duplicatum,
Ab æterno præparatum,
sibi scandit solium.

Ecce apertè describitur, quòd ipse, & non alter quispiam ad regenda templa, per eum constructa, donisq; ditata, Prælatos justos & fidos posuit, prout ex ejus quoque historia, & pluribus privilegiis suis, super ecclesiarum fundationibus & dotationibus confectis liquidè patet. Itidem, & pleriq; Cæsarii ac Pontificii juris interpretes suis commentariis conscriptum prodidêre. Vnde etiam Rex & Apostolus dici meruit, eo quòd vices Apostolorum in terris prædicatione, & bonorum operum, atq; exemplorum exhibitione gessit, & propterea duas quoq; cruces, per collationem summi Pontificis, in signum suæ sanctitatis, quòd scilicet Rex &

a Videlicet Sanctus Stephanus.

Apostolus justè diceretur, dignè meruit habere pro armorum insignibus, unde ab illius tempore, gens Hungarica duplicatam crucem pro armis ac insignibus habere pariter & gestare consvevit. Insignium namq; quatuor fluminum, scilicet Histri seu Danubii, ac Thybisci seu Thycię, nec non Szavæ & Dravæ à regno Pannoniæ, quod modo Hungari incolunt, atq; inhabitant, pro se vendicavit.

Arma seu insignia Hũgariæ.

Apostolunknak-is. Sőt ez űdőtűl fogva az Magyarok, ezen két kereßtet ßokták orßágh Cimere gyanánt viselni. Mert ez négy folyo viz, Tißa, Duna, Szava, Drava, azt ielenti, hogy most az Magyarok biriák és lakiák ez Orßágot, kiben ez folyó vizek vadnak.

TERTIO ratione legitimæ præscriptionis: Quoniam Reges Hungariæ à tempore, regiminis ejusdem beatissimi Stephani nostri Regis, qui anno Dominicæ incarnationis primo, supra millesimum, in Regem Hungaricæ gentis fæliciter inunctus pariter & coronatus est, ad hæc usq; tempora semper in reali, & pacifico usu, ac possessione collationis hujusmodi beneficiorum ecclesiasticorum, plusquam per quingentos annos persistentes, tempus præscriptionis jurium ecclesiasticorum, etiam sanctæ sedis Apostolicæ, iteratis vicibus dudum transcenderunt.

Harmadßor, az idő tőltésre való képest: Mert az meg mondot Sz: István Királynak, koronazattától és birodalmatól fogván, ki vólt Christus Vrunk ßűletése után, Ezer és egy eßtendőben, ez mostani oraiglan mayd őt ßáz eßtendőtűl fogva, az Magyari Királlyok mind illyen békessęgessen biriák és oßtogatták az Egy-házi tißteket, és ecképpen męg az Romai Szent Szék ellen-is egy-nehányßor időt tőltettek ebben az ßokásban és tőrvényben.

QVARTO, quia ista libertas regni, quantum ad [e] beneficiorũ collationes, olim tempore Domini

e Par: 1. Tit: 12.

Neygedßer, mert az Orßágnak ez megh mondot ßabadságát, az mennyire néß, az Papi tißteknek és birássának oßtogatása-

tálára, régen-is még Sigmond Király (ki Roma i Császár-is vóli) idejében, az Országnak több szabadsági közt az Constantiai közönséges, és híres nevez gyülésben, holot több Papok és Keresztyén Királyok közzül, csak Cardinál-is harmincz kettő vóli, az Papa ugyan hitivel-is és eskűvéssel meg confirmálta, az mint erről függő pecsét alat való levél-is kóli, kiben ez dologh szépen meg vagyon irva. De hogy ez gyülésről és Conciliumról summa szerént emlekezzem, még egész eszendeiglen tartot. Kezdetet penig, Ezer négy száz, tizen-négy Esztendőben, Mely gyülésben annak-utánna, ezer négy-száz tizen-hétben, Otto Papát, kit más nével Ódódik Mártonnak-is hinak választották Pápaságra, és az után való esztendőben, tudni illik, Ezer négy-száz tizen-nyólczadik esztendőben, azon gyülés, Márton Pápa és Sigmond Császár akaratyából el bomlot, és ezen gyülésben az husson harmadik Ianos Papa akaratya ellen-is, le tőtte az Pápaságot, Gergely Pápa penig szabad akaratya szerént le tévé az tisztet, de Benedek Papáról az Concilium ugyan erővel vonà le az Pápaságot.

mini Sigismundi Imperatoris, & Regis nostri, una cum complurimis libertatibus hujus regni, in generali ac celebri concilio Constãt. cui triginta & duos Cardinales, demptis aliis viris ecclesiasticis, & multis Principibus Christianis præfuisse constat, corroborata, juriſq; jurandi religione firmata fuit, prout ī Bulla superinde confecta, clarè continetur. Hoc autem concilium (ut summariè, breviſsimèq; tangam) per quadriennium duravit. Nam anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo quarto incepit. In quo concilio tandem anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo decimo ſeptimo, Papa Otto, qui Martinus quintus appellatus eſt, electus extitit, poſtea verò anno ſequenti videlicet milleſimo quadringenteſimo decimo octavo, idem concilium ipſius Martini Pontificis, prętatiq; Sigiſmundi Imperatoris juſſu diſſolutum fuit, & in eodem concilio Ioannes vigeſimus tertius ſe Pontificatu (licet invitus) abdicavit, Gregorius verò ſponte ceſsit, & renunciavit: Sed Benedictus penè reſi-

ſtens

stens & cedere nolens, decreto concilii reprobatus, ac pontificatu privatus extitit: Ioannes Huss, & Hieronymus Pragensis ejus condiscipulus tanquã hæretici, combusti & incinerati fuerũt. Schisma verò pro quo tollendo & dirimendo concilium ipsum aggregatum pariter & celebratũ erat, novem & triginta annis durasse recolitur, quod tandẽ opera ipsius Sigismundi Imperatoris sublatum extitit, atq; pax & tranquillitas peroptata, Dei ecclesiæ fœliciter restituta est.

Et in eodem concilio

Ebben az gyülésben égettèk megh az Hussz lánost, és Pragai Hieronymust, az ő tanitványi társát, ugy mint eretnekeket. Az ő tudományok penig, kinek ki gyomlálásáért főképen ez az nagy gyülés hirdettet vala, harmincz kilencz esztendeig tartot, kinek ez után Sigmond Császár segitségéből illyen végelőn, és az Annya-Szentegyházban az régi békessèget és eggyessèget szerencsessen helyére állatá.

QVOD OMNES DOmini Prælati, & Personæ ecclesiasticæ, Regi nostro ad fidelitatis homagium præstandum obligentur. Et quod ratione bonorum temporalium coram iudicibus secularibus iuri stare teneantur.

HOGY MINDEN Pap Vrak és Egy-háziak, mindennek felette kötelessek Királyunkhoz hüsséggel lenni. Es hogy az iószágok és örökséggek felől tartoznak az külső Birak előtt törvént állani.

TITVLVS XII.

XII. TITVLVS.

Par: 1. tit: 11 CVM igitur collatio beneficiorum ecclesiasticorum, simul cum bonis, & juribus possessionariis, ad ecclesias Dei pertinentibus, ad Principem & Regem nostrum spectare dinoscatur: Ideò omnes

MIVel-hogy az-ért meg értük, hogy az Egyházi tisztieknek el osztogatása, és az Annya-Szentegyház iovainak és iószágának gondgya viselése az mi Feiedelmünket és Királyunkat illeti: Annak-okáért min-

minden Egy-házi személy, akar minémű rendbéli, és méltóságbéli legyen, valakinek ez országban, Vára, Castellya, Erősségе, Várossa, Faluia, és Maiora, avagy puszta telеke, avagy akar minemű iószága, és erőssége vagyon, az kit birná, az ő szabadsága és méltósága helién maradván, ez Nemes Magyar Országh Koronás Királlyának, és Feiedelmének tartozik, sőt ugyan köteles mint szintén á több rendbéliek, feie és iószága veszтése alat, mindenkoron hűséggel lenni: Es effele világi iószág dolgából, mellyet az Egy-házi rend bir, minden hatalmaskodásért, és az mely dolgok ezekből származnának (ha pőrések támadand) szabadon ez Országh rendelt birái eleiben hihattyák őket törvényre, és azok előt, mint az több Nemes rendek, tartoznak törvént állani.

omnes viri ecclesiastici, cujuscunque ordinis, gradus, ac dignitatis existant, qui in hoc regno Hungariæ, castra, castella, fortalitia, civitates, oppida, villas, possessiones, & prædia, vel etiam alia quæcunq; jura possessionaria, gubernant & possident, non obstante dignitatis & exemptionis eorum prærogativa & libertate, Regi & Principi hujus inclyti Hungariæ regni, legitimè coronato, instar personarum secularium, ejusdem regni, ad homagium fidelitatis præstandum, semper obligantur: & ratione hujusmodi bonorum temporalium, quæ possident, quorumlibet etiam actuum potentiariorum, ac aliorum negotiorum inde emergentium, in præsentiam quorumlibet judicum regni ordinariorum, ab eorum adversariis (si quos habuerint) in causam liberè conveniri & attrahi possunt, coram quibus more aliorum secularium respondere, juriq; stare tenentur.

Par: 3. tit: 5.

Ecclesiastici iuri stare tenentur.

Par: 2. Tit. 40. 44. usq; ad tit. 53.

AZ KIRALY ADOmányáról, és annak módgyáról summa szerént, TI.

DE DONATIONIbus Regiis, & earum speciebus in generali.

D TI-

TITVLVS XIII.

Tituli Regnicolarũ;

QVoniam omnes domini Prælati, Barones, Magnates, Nobilesq;, & Proceres totius regni Hungariæ, nec non regnorum eidem incorporatorum, ac partiũ sibi subjectarum, cujuscunq; status conditionis, dignitatisq;, & præeminentiæ existant universa eorũ jura possessionaria, ex [a] donationibus Serenissimorum dominorum Regum Hungariæ habent atque possident. In primis igitur de donationibus Regiis, & earum speciebus in generali dicendum occurrit. Vbi sciendum est, quòd donatio regia duplex sit, scilicet pura & mixta. Pura donatio est jurium possessionariorum, in jurisditionem sacræ coronæ regni legitimè redactorum, perennalis per Principem cuipiam, ob servitia vel præclaras virtutes, facta collatio. Mixta verò donatio dicitur illa, quæ ultra servitium, etiam summam aliquam pecuniarum complectitur, & talis usitato vocabulo inscriptio nuncupatur. Regia enim Majestas

a Par: 1. Tit: 3.

Donatio Regia duplex.

XIII. TITVLVS.

MIvel-hoǵ minden Pap Vrak, Szabad, Záßlós és Nagyságos Vrak, Nemessek és ez Orßágbéli fő emberek mind az tőb Orßágbélieckel, kik az Magyar Koronához halgatnak, akar minémű rendbéliek, és méltóságbéliek legyenek, az ő ioßágokat Király adománya által ßoktak kiváltképen birni: Annak-okáért it elsőben-is az Király adományáról, és annak módgyáról ßöllyunk summa ßérént. Tanullyuk megh azért, hogy két-fęle az Király adománya: Egǵik csak sáiát adomány, az másik penigh kőz adomány. Sáiát adománya az Királynak ez, mikor valamely ióßág ßakad az Király Coronára, es azt az Király valamely hűvének iámbor ßolgálattyáért, avagy bőcsűletes ióságaért, őrőkben fiuról fiura adgya. Kőz adománnak penig azt mondgyák, mikor ßolgálattya felet, az Király bizonyos sũma pénzben-is kőlt valamely hivének ióßágot: Es ez-fęle adománt egy ßóval ßalagnak, avagy ßalagul való el kéréßnek mõdhattyuk. Mert az mint ez előt ßöllék az Magyari Coronának

nának méltóságáról Király ő Felsége minden megh hólt, avagy magva szakat embernek jószágával szabad minden-képen, akar magának akaria tartani, akar penig másnak aiándékozza, avagy szalagoficsa és kösse. Hogy penighlen az embereknek gonosságа bűntetlen ne maradná, és hogy az Nemességnek és parasztsághnak kűlömb bőcsűleti lenne: Továbba hogy az hűségnek és hitetlenségnek kűlömb iutalma lenne. Az hitetlenek engedetlenséget, és az latroknak az ő gonosságokra való szabadságot, hogy az mi eleink megh soghatnak, és meg előzhetnek, közönséges akaratból, mind az törvények erősségéért, mind peniglen az hazánknak iovâért, és megh maradásáért végezték és rendelték ezt, hogy nem csak az magva szakadtak jószága (az mint meg irám) hanem minden pártosoknak jószága, kik ez Országnak jó állapatyát megh háborítanak, avagy Király ő felsége méltósága ellen, fel suvalkodván engedetlenek vólnának, és más embert törvényetelen, hatalmasúl, és vak-merő

kép-

stas (ex prædeclarata jurisditione sacræ coronæ regni hujus Hungariæ) de & semper universis juribus possessionariis, quorũcunq; decedentium, & semine vel hæredibus destitutorum, ac deficientium, liberam (prout voluerit) disponendi, pro sescilicet reservandi, vel alteri cui maluerit conferendi, aut inscribendi, plenariam semper habet potestatis facultatem. ET NE pravorum hominum patrata malitia impunita relinqueretur, Neve Nobilitas & rusticitas æqualis æstimationis cẽseretur: rursus nè fidelitas ac infidelitas simile præmium sortiretur. Ad conterendam igitur infidelium proterviam, & rebellionem, pravorumq; & flagitiosorum hominum malè agendi licẽtiam reprimendam, majores nostri, non solùm jura possessionaria aliquorum in semine (ut[a] dictum est) deficientium: verùm etiam contra statum publicum Regni hujus, ex eoq; in despectũ dignitatis Regię M^tis contumaciter sese erigentiũ, ac alios præter juris

Dispositio Principis libera.

Castigatio malorum. Par: 3. tit: 32

[a] *Par: 1. Tit: 10. Par: 1. Tit: 24 & 28.*

æquitatem absolutè temerarièque turbantium, ad sacrã coronã dicti regni Hungariæ consequenterq; collationem Regiam (etiam [b] superviventibus illis) devolvenda esse, tùm juris rigore exigente, tùm verò rei publicæ utilitate exposcente communi decreto sanxerunt, atq; statuerunt, ut exemplo punitionis sceleratorum, alii terreantur, alii verò ad opera fidelitatis exercenda atq; peragenda, si quibus forsitã talia bona collata fuerint, ferventiꝰ accendãtur.

[b] Par: 1: Tit: 14. 24. & 28.

Donationes aut per notã aut per defectum impetrantur.

DE CASIBVS NOTAM infidelitatis afferentibus.

TITVLVS XIIII.

SVnt igitur casus isti, & vocantur Notæ infidelitatis, in quibus Regia Majestas, bona aliquorum, eisdem superviventibꝰ, cui voluerit, de jure, libereq; donandi habet facultatem.

Par: 2. Tit: 4. 75.

PRIMVS est de crimine læsæ Majestatis, si quis videlicet impias manus in personã Principis nostri injecerit, vel capiti ejus gladio, aut vene-

Quinq; casus Par: 3. Tit: 19. & 21.

AZ ESSETEK, mellyek hitetlenségnek Notáiát hozzák.

XIV. TITVLVS.

ILLYEn dologért esnek penigh az emberek hitetlenségnek notáiában, kiknek iószágokat még éltekben: Király ő Felsége, tőrvény szerént szabadon el adhattya.

ELS ő Király ő Felsége meg sértésnek nevezteték, mikoron tudni illik, valaki az mi Feiedelmünk személye ellen hitetlenül támadná és hatalmaskodnék,

keppen mernének háborgatni, ez széleknek iovok még ugyan éltekben állyon az Királij Koronára: ez okon hogy az gonosok bűntetésit az emberek látván, némellyek megh rettenyenek, némellyek peniglen, az kiknek az illyen gonoszlévők iószágát adandgya az Király az ő hűségekben, és szolgálatiyokban álhatatosban megh maradgyanak.

nék, avagy fegyverrel feiére tőrne, avagy meg étetne, avagy az keritést, avagy az házat melybē az Feiedelem vólna hatalmasúl ostromlaná.

MASODIK mikor valaki látható-képen magában fel fualkodik, és az orßág közönsęges állapattyát megh háborítván, az Király és Korona ellen támadand. Ha ki mind az által maga óltalmában, és igaßágában engedetlennek találtatik, ez okon nem esik notában.

ITEM Az ki hamis levelet csinál, avagy hamis levéllel nijlván él az tőrvényben. Avagy hamis pecsétetfaragtat és aval él.

ITEM az ki ál pénzt véér, avagy tudván véle ęl, és látható-képpen az felet bőven kapnak az kezében.

ITEM az kik megh ölik, avagy véret ontyák negyed iziglen vér ßerént való Attyok-fiainak. Azok-is kik attyokat annyokat, fęrijeket, és felesęgeket meg ölik. De ezt ugy kel érteni, ha tőrvény nélkül és hamissan cselekednék.

ITEM az kik vér ßerént való attyok-fiaival vétkeznek negyed izig: Avagy mustoha annyok-

veneno insidiat⁹ fuerit, sive murū aut domum, in quo Princeps ipse extiterit, violenter invaserit. Par: 2. Tit: 75.

SECVNDVS casus est, si quis evidēter seerigit & opponit cōtra statum publicum Regis & coronæ, Hæc tamen [a] erectio, seipsum justè defendendo, notam afferre non intelligatur. a Par: 1. Tit: 9.

ITEM qui conficit falsas literas, vel falsis literis evidenter utitur in judicio. Aut qui sculpit, vel utitur falsis sigillis.

ITEM Cusores falsarum monetarum, vel eisdem monetis scienter & publicè, in magna quantitate utentes.

ITEM occisores, vel vulneratores fratrum, ac cōsangvineorū suorum, usq; ad quartum gradū inclusivè. Nec non patricidæ, uxoricidæ, ac matricidæ. Verum tamen uxoricidium, & mariticidium intellige pręter juris processum & æquitatem patratum.

ITEM stupratores cōsāgvinearum, similiter usq; ad quartum gradum inclusivè. Aut noverca-

rum violatores, Incestuosi, dum fuerint evidenter convicti, vel proscripti.

ITEM incendiarii publici villarum & possessionum.

ITEM inductores exterorum hominum spoliatorum, vel stipendiariorum, ad disturbandum internum regni statum.

ITEM violatores literarum fidei publicæ, vel salvi conductus, dum evidenter fuerint convicti.

ITEM traditores castrorũ dominorum propriorum. Nec non expugnatores, & interceptores, aut subtractores castrorum, vel castellorum, aut aliorum fortalitiorum quorumcũq; regnicolarum, dum evidenter fuerint convicti.

ITEM interemtores, captivatores, verberatores, vel vulneratores judicum ordinariorum regni, & eorundem vices in judiciis gerentium.

ITEM occisores litigantium, seu causantium, sive ad Regiam Majestatem, aut ad octavas, vel brevia judicia, sive ad sedem judiciariam alicujus comitatus, aut alia

nyockal, és vér ellen, ha az vétek nyilvánnak találtatik lennie, és męg meg-is levelesitetné.

ITEM, Az kik tűzet vetnek, avagy faluknak, iôßágoknak, s-házaknak gyutogatói.

ITEM, Kik idegen dulô fosztô népet, avagy soldosokat, hoznak bé ez orßágban, és hadat indítnak, ez Orßágnak békessęges állapattyát hogy megh háborgassek.

ITEM, Az kik az Király úti hit levelét megh nem bôcsüllik, és meg háborgattyák, ha reáiok meg bizonyithattyuk.

ITEM, Az kik sáiát Vrok Várát, vagy erőssęget el arúllyák. Avagy ez Orßágbélieknek Várait, Castellyit, avagy erőssęgét, meg ßállyák, meg veßik, avagy meg lopiák, és ez dólgot raytok el érik.

ITEM, Az kik meg ölik meg fogiák, meg verik, avagy véret onttyák az Orßágh Birainak, avagy az kik az tőrvényben kêpekben ßoktanak ülni.

ITEM, Az kik az pőresseket meg ölik, mikor avagy Királyhoz ő Felsęgéhez, vagy az Octavára, vagy az rővid tőrvényre, vagy az Vármegyére, avagy egyéb

géb törvény és ßékes helyre törvénykőzni: Avagy Király parancsolattyából valamely bizonyos hagyot napra, vagy Orßágos gyűlésre mennének.

alia quæcunq; loca judiciorum, ad causarum scilicet persecutionem proficiscentium, vel ad diætam, & conventionem generalē, de Regio edicto celebrandam, venientium, & accedentium.

ITEM, az kik meg ölik, sebhetik, avagy verik, az Királyi embert, avagy Captalanból, avagy Conventből válaßtot ßeméli, mikor az Király levele mellet exequutiora avagy elég tételre megyen.

ITEM Occisores, vulneratores, aut verberatores hominum Regiorum, ac testimoniorum capituli, vel conventus, in executione aliqua procedentium.

ITEM, Nyilván való eretnekek, kik meg vetet velekedésekhez ragazkodnak.

ITEM publici hæretici, damnatę scilicet hæresi adhærentes.

ITEM, Kik valakinek tagiait metélik vágiák, avagy ßemét ki tollyák, az Bánoktól, Vaydáktól, és egyéb végbeli Tißtartoktól el válván.

ITEM mutilatores membrorum, & eruitores oculorum, præter Banos, Vayvodas, & alios honores in confinibus regni tenētes. Par: 3. tit. 20

ITEM, Kik ez Orßághnak végh Várait el veßtik.

ITEM amissores castrorum finitimorum regni.

ITEM, Kik ez Orßágra térő ellensęgnek, ugy mint az Törökőknek, avagy fegyvert ßerzenek, avagy élessel táplállyák őket.

ITEM administratores armorum & victualium Turcis, & aliis infidelibus, regni scilicet hujus æmulis, & hostibus.

VEGEZETre az kik megh háborgatnak, fognak, avagy megh foßtanak azokat, az kik Pogányságból ki térvén Törők orßágból, ez mi Orßágunkból ßőknének, és közlünk meg akarnának maradni.

ITEM turbatores, detentores, & spoliatores illorum, qui sectæ eorum damnatæ renunciantes, ex Turcia ad istud regnum confugiunt moraturi.

HOGY

QVOD

QVOD BONA LATRONUM, furum, & homicidarum, Donationi Regiæ non subjaceant.

TITVLVS XV.

Par: 3. T. 32.

EX præmissis itaq; casibus subsequitur, quòd furum, ac latronum, seu prædonum, & aliorum ejusc emodi spoliatorum. Itē homicidarum, & alio modo Nobiles vulnerantium, seu verberantium (demptis [a] casibus prædeclaratis) domosq; eorum violēter invadētium: nec nō possessiones, & jura possessionaria, territoriaq; aliorū deprædātium vel occupantiū bona & jura possessionaria, in Fiscum Regium nō devolvuntur, neque collationi Regiæ majestatis subjacere dinoscuntur: sed tales capitali duntaxat sententia, fures scilicet patibulo, prædones verò palo, vel rota, cæteri autem gladio, juxta scilicet eorum demerita, sunt feriendi atq; puniendi. Bona verò, & jura possessionaria ipsorum (si morte damnati fuerint) in filios, vel illis non existentibus, in fratres eorum, in gene-

[a] Par: 1. Tit: 14.

Pœnæ publicæ. Par: 2. Tit: 12. Par: 3. tit: 32

Capitaliter damnatis qui succedant.

HOGY AZ LAtroknak, Lopóknak, és gyilkossoknak iósságát Király el nem adhattya.

XV TITVLVS.

EZ megh mondot essetekből ez követközik, hogy az Lopóknak, latroknak, Tolvaňoknak és ezfęle duló fosztóknak, gyilkosoknak, és az kik az kűvűl, az mint megh mondok Nemes embernek vérét ontanák, vagy meg vernék, vagy házokra hatalmasúl mennének, avagy iósságokat és örökségeket, avagy határokat dulnák, vagy el foglalnák, ez fęle gonoz tévőnek iósága az Királyra nem ßál, sem az Király másnak el nem adhattya. De mind az által ez fęléket az Király törvény ßerént halálra és fetek veßtésre itilheti, ugy mint az lopókat akaßtó-fára, az Tolvaiokat karóra vagy kerekre, az többit penighlen Fő vételre, ki ki mint érdemli. Ezek penig iósságok és örökségek, haőket meg ölik fiokra, avagy ha fiok nem leiend, vér ßerént való Attyok-fiaira, avag egyéb törvény ßerént való öröckessére ßál. Ha peni-

peniglen az Király meg kegyelmezend nékiek, mind az által az pőres, az Sententiának ereiével el iárand, ackoron ez fęlékнek őrőkſęget az Birótól, és az pőreſtől, Ki az Sententiával el iárt, az fiai avagy attyafiai, és az kikre az őrőkſęg nézne, kőz bőcsel hozzáiok válthattyák, az mint erről az ſententiáknak rendiben, irásomnak máſodik réſzében nyilvábban ſzólunk.

generando efficaces & ſufficientes, aut alios legitimos eorum ſucceſsores, derivantur. Vbi autem gratia Regia illis conceſſa, & ſententia nihilominus executa fuerit: tunc jura ipſorum poſſeſsionaria à manibus Iudicis, & adverſæ partis, ad inſtantiam ſcilicet cujus ſententia lata extiterit, per filios, aut fratres ipſorum generationales, vel alios ſucceſſores legitimos, [a] æſtimatione communi mediante, redimuntur, prout in ſententiarum ſeriebus in ſecunda parte, clarius dicetur.

Par: 2. T. 57.

[a] Par: 1. Tit: 16. & Par: 2. Tit: 43 & 56.

HOGY KET FELE kŭlŏmbſęg vagyon, az hitetlenſęg notáia, és az főben iáró ſententia kőzőt.

XVI. TITVLVS.

Kŭlŏmbez az-ért az hitetlenſęgnek notáia, az főben iáró Sententiától két-képpen. ELS őben, mert az hitetlenſęgben eſſet embet mind feiét és őrőkſęgét, az az, minden iovait és ióſzágát, őrőckőn őrőkké el veſzti, és az mely ſáńat réſze vólna őrőkſęgében, męg ha hitet-

QVOD DIFFERENtia ſit inter notam infidelitatis, & ſententiam capitalem dupliciter.

TITVLVS XVI.

DIfferentia itaq; eſt inter notam infidelitatis, & ſententiam capitalē dupliciter. PRIMO, quia per notam infidelitatis, & caput, & hæreditas, ſeu perpetuitas omnium bonorum, juriumq; poſſeſsionariorum infidelis hominis amittitur, & nunquam hæredi-

I. Differentia. Per Notam infidel: amittitur caput & hæreditas. Par: 2. Tit: 75.

reditas ipsorum jurium possessionariorum, ad portionem suam cedentium, in filios vel fratres generationales talis infidelis, aut labe infidelitatis aspersi, obfuscatiq; & condemnati hominis (si etiam capite plecteretur) de cætero revertitur: Imò genealogia sua, vel generationis suę propago, in ignominiã contemtumq; infidelitatis, & in laudem præclaræ virtutis, illibatæ fidelitatis, quantum ad devolutionẽ bonorum, à se perpetuò aliena efficitur.

teilenségéért feiét vennék-is, soha sem fiaira, sem nemzetségére nem bál: afféléknek az ő nemzetsége, és czimere az ő hitetlenségének gyalázatyára, visontag az hűségnek és tökélletes ióságnak örök dicsiretire, az hitetlen embertől mindenestől fogván el bakad, és el idegenül, iósága-is soha maradékira nem bál.

FILIOS tamen intelligejam natos, & non nascituros. Nam post paternam condemnationem seu labe infidelitatis ejus innodationem, filii nascituri, in juribus paternis, (si gratiam Regiam, & dominium adhuc bonorum suorum pater eorum consecutus fuerit) meritò, riteq; succedunt.

Postbumi Par. 2. Tit. 62.

MIND az-által sit oly fiakról bóllyunk, az kik az hitetlenségnek ideién, immáron ez világban vóltak, és nem affélékről az kik az után születetnek. Mert bátor az Atyja notában esset legyen-is, és sententiát bolgáltatot legyen az feiére: mind az által hogy ha az Király mind feiének s-mind ióságának meg kegyelmezend, és ióságában meg maradhat, az mely fiai az után születetnek mélián és törvény szerént, örökössek lehetnek, az atyok ióságában.

GRATIA tamen hęc Regia ad successionem mutuam, quantum super devolutione bonorũ generationi suæ (demptis filiis post cõdemnationẽ procreandis) in nulla parte suffragabitur. Nec trahit alios filios prius natos, vel fratres

Vide Par. 1. Tit. 20. 49. & 56. 65.

DE azért Királynak ezen kegyelme, az hitetlenségben esset embernek nemzetségét (az hitetlenség után lőt fiaitól meg válván) az megh sententiázot embernek ióságában örökössé nem tészi. Még az nota előt való fiai is, és vér szerént való atyafiai sem lehetnek az hitetlen ember iósá-

ságá-

ßágában örökössek ollyan modon, mint ha notában nem eset vólna, bátor ha ßintén az Király kegyelmet ádnais az hitetlenſęgről nékie. Mind azon által illyen-képpen örökeſi lehetnek, ha egy-máſſal kötéſt és valláſt teiendnek, hogy iößágok egy-máſra ßállyon és ßakadgon, és effęle kötéſekre az Királytól conſenſuſt és engedelmet nyernek, hogy ö-is iavallya végezéſeket. Mert egyedül csak ez lehet orvoſſágok, hogy az hitlenſęg miat el veßet örökſęget, egy-máſnak megh nyerheſſęk, és helyére állathaſſák.

De az föben iáró ſententia miat az bűnös ember iovainak tulaydonſágát, és iößágát el nem veßti, hanem ha feiét veßik-is, az után minden iößága fiaira, (ha volnának) avagy közel való attya-fiaira, és utánna való örökösire ßál. Ha peniglen Király meg kegyelmezend nékie, és mind az által az peres az ſententiával ugyan el iárand, ackoron az bűnös ember réßére való iößágot, vagy fiai, vagy attya-fiai, avagy egyéb igaz örökösſe köz böcſel válthattya hozzáiok, az Birótól bizonyos napot kérvén, mikor fizeſſęk megh az böcſet.

generationales ipſa gratia cum cõdemnato illo, ad priorem ſucceſſionis eorum ſtatum, niſi mutuus ſuper devolutione bonorum ex novo contractus per faſsiones inſtrumẽtales inter eos ſequeretur, & conſenſ⁹ ſuperinde Regius, impetraretur. Hoc enim modo & nõ aliter mortua, & amiſſa ſucceſsio vivificabitur, atq; inſtaurabitur.

PER ſententiam verò capitalẽ, proprietas & hęreditas bonorũ ac jurium poſſeſſionariorũ non amittitur, ſed ſi ſententia condemnat⁹ quiſpiam extremo ſupplicio punietur, tunc univerſa [a] bona, & jura ſua poſſeſsionaria, in filios (ſi habuerit) vel fratres ſuos propinquiores, aut alios legitimos ſucceſſores ſimpliciter devolvuntur. Si autẽ gratiam Regiam meruerit, & executio ſententiæ nihilomin⁹ per adverſã partem peracta fuerit: tunc eadem jura poſſeſsionaria filii, vel fratres, aut alii legitimi ſucceſſores, æſtimatione (ut pręfertur) cõmuni, in termino, per judicem ad id præfigendo, ad ſe redimendi habent authoritatem.

Per Sententiam capitalem amittitur caput.

Bona non amittuntur.

a Demptis quæ ſecum habet. Par: 2. T. 55

II. Differentia.

ALIA insuper differentia inter notã & sententiã est, quoniã condemnatꝰ homo, cũ adversa parte, etiam post latam & pronunciatam sententiam (ante tamẽ ejusdẽ sententię executionẽ) si concordaverit, aut cõcordare poterit: tunc illi neq; gratia Regia est necessaria, neq; judex se in dominiũ bonorũ ac jurium possessionariorũ ipsius sententiati hominis ingerere poterit.

Concordare cum adversario licet. Par: 2. T. 57

Par: 1. T. 14

NOtam tamen infidelitatis si quis incurrerit, si etiam cum eo, quem in casibus prænarratis læsit, plenè concordaverit, ab impetitione tamen illius, cui Regia Majestas bona, & jura possessionaria, per aliquã notã cõtulit, se præcavere nõ poterit. Ex jurisditione etenim sacræ coronæ regni hujus, contra cujus ut puta dignitatẽ authoritatẽq; infidelis ipse deliquit, & ex cõsequenti collatione Regiæ majestatis, impetrator ejuscemodi bonorũ & juriũ possessionariorũ, liberã agendi procedendiq; & ea bona, juris ordine observato, pro se vendicandi & appropriãdi plenariam habet potestatis facultatem.

Vagyon ez felett más kűlömbsęg-is ez két-fęle sententia közöt, mert az főben iáró dologban, az megh sententiázot fęl az ő pőrősęvel sententia ki mondása után is megh békélhetik, (de azt ércsed affęle sententiáknak véghez vitele előt) és ha igy megh békélhetik peresęvel, az Király kegyelme nélkűl-is ment ember lehet, és az Biró sem nyúlhat iovaiban és iószágában.

Hitetlensęgnek notáiában pènig az ki esendik, bátor ha azzal meg békéllendik-is, az ki ellen vétet vólna, az fellyűl meg mondot dolgokban-is, mind az által magát attól megh nem óhattya, kinek az Király iószágát el adta, hogy az ne háborgatná. Mert ez Ország törvényének erőssęge és Király ő Fölsęge méltósága, ki ellen az hitetlen ember vétet, az Király adománya szabadságot ád annak, az ki effęle hitetlennek iószágát el kérendi, hogy véle pőrelhessen, és iószágát törvény szerént el yévén, sáńátnyává tehesse.

KIK

KIK LEGYENEK és kit mondgjunk örökkösseknek, és maradékoknak: Es mi-némű ióság sállyon csak férfiú ágra és minémű illesse mind az két ágat.

XVII. TITVLVS.

TOvábbá mivel-hog meg az két-fele sententiának külömbsegéröl sóllánk, az el kezdet dólgot, tudni illik, az Király adományáról való irásomat egy kevessę fęlben hadtam vala: Mostan az-ért az elöbbi irásomnak nyilvábban való megh magyarázását vésem elö, és megh mondom mit kellyen értenünk, holot az Király adományáról azt irám, hogy minden ember iósága ki öröckös nélkül magtalanúl meg hall, Királyra sál, mit iegyezzen itt az öröckös.

IT az-ért essünkben vegyük, hogy iöllehet maradéknak avag csemeteknek mondgyuk az attyáknak avagy annyáknak öröckös fiait és leányit, męg ha az attyáknak halála utánna-is lennének ez világra: Az magzatokon mind fiakat és leányokat ércsünk, azoktól meg válva, kik az attyok halála után sülettetnek. Gyermekeknek mondgyuk penig mind az megh regzet fiakat, leányokat és unokákat,

QVI SINT ET INTELligantur Hæredes & posteritates: & qualia bona solum masculinum, qualiave utrunq; sexum concernant.

TITVLVS XVII.

CÆterùm, quia ab inceptæ materiæ prosecutione (ob occurrentem, & quidem necessariam notæ, & sententiæ in hoc loco declarationem, pariter & distinctionem) digressionem feci; Igitur ad Donationũ Regiarum evidentiorem explanationẽ evertendo, & primo clausulã illam: sine hærede decedentium, vel in semine deficientium declarando.

Notandum est, quòd quamvis appellatione posteritatum, omnes de jure Patri vel Matri succedere debentes, etiã posthumis inclusis, sive mares sive fœminę sint, intelligantur: Prolium verò nominatione tàm filij quàm filiæ jam natæ, vel nati, posthumis exclusis, significentur. Liberorũ autẽ nuncupatione & filij & filiæ, nepotesq; & neptes pariter contineãtur, tamẽ

de vetusta & approbata regni hujus nostri consvetudine, hæredes, solum modo filij legitimi, qui juribꝰ paternis hæreditariis succedere solent, intelliguntur: licet in casu, quo bona, & jura possessionaria paterna vel etiã materna, utrumq́; sexum, tam scilicet mares, quàm etiam fœmellas concernere dinoscuntur, Hęredis nomẽ ipse quoq́; filiæ (licet impropriè) gerere permittantur. Filiæ itaq́;, quia non omnibꝰ bonis, juribus paternis participant, ideò rectè non hæredes, sed posteritates poti, nuncupãtur. Et posteritates quoq́; dico nuncupari, non quantũ ad jurium paternorum cõmuniter & semper devolutionem, sed quantum ad sangvinis propagationẽ, & in casibus quibus legitimè sortiuntur bonorum paternorum, vel maternorũ succesionem.

Nã jura duntaxat possessionaria, pecuniis paternis aut maternis empta & comparata: Præterea in homagium alicujus interẽpti nobilis data & obligata, cæterum per jure Quartalitio, seu in sortẽ restitutio-

Part. 1. T. 19.

kat, mind az által ez mi Országunk régi (őrőckeſſeknek) ſokáſa és tőrvénye ſerént, őrőckeſſeknek csak az fiakat mondgyuk, kikre tudni illik, az attyok iőſága ſokot állani: Noha olyban, holot az attyai az vagy az annyai iőſág is mind az két ágat illetné, ez okon az leányokat is, őrőckeſſeknek mondhattyuk, noha kivált képpen az őrőckeſſen csak az fiakat értyük. Mivel hogy penigh az Attyai iőſág nem mindenkoron ſólgál az leány ágra is, annak okáért az leányokat inkáb mondhattyuk maradéknak, hogy ſem mint őrőckeſſeknek. De még maradéknak is, nem ez okon mondgyuk, hogy az fiackal egyetemben az Attyok iőſágában, mindenkoron őrőckeſſek lehetnének, hanem hogy az fiackal egy vérek tagok, és hogy néha mind az attyoknak, ſ. mind annyoknak iőſágában, ők is réſzeſſek, és őrőckeſſek.

Mert az leány ágát, csak ezſéle iőſág illeti, mellyet vagy attya, vagy annya pénzen vett vólna: Avagy az mellyet attyának és annyának Nemes emberhalálaért, attak vólna: Továbbá, mikor az leány negyednek ki fizetéſéért, egy darab iőſá-

ßagot örökben ßakaßtanának az leány ágnak: De az Báttya, és tőb attya-fiai akarattyából, kikre azon őrökſęg és ióßág nézne: Avagy az mely ióßágban az leány ágat, az ő vér-ßerént való attya-fiai engedelméből, az Király fiúi ága őröckeſſę tenné mind az két ágra: Effęle ióßág mind az firfiú és leány ágra ßolgál.

DE az kivűl minden-fęle ióßág, akar mint kereſtek legyen, cſak firfiu ágat illet. Ennek penig oka vagyon, mi-ért mondám azt, hogy az attyok és annyok pénzen vőt ióßágában őröckeſſek az leányok, mert ha az báttyai kőzzűl valamellyik pénzért ióßágot ßerzend magának, az leány ághnak, akar nénye akar húga legyen avagy aßßony ember-is, ez fęle ióßághoz ſemmi kőzi nincſen, és az báttya mellé nem áihat, hogy ez fęle ióßágból réßt kévánnyon, és vehеſſen öldalól való attya-fiától: hanem cſak az attyai ióßághoz nyúlhat, melyből az mint rendel megh irám, avagy réßét veheti ki ióßágúl, avagy cſak leány negyedét kevánhat:

Ezt

tutionis quartæ puellaris perpetuò collata & inſcripta, dum̃odo hujusmodi perennalis inſcriptio Quartalitij nõ ſit in pręjudiciũ fratrum, vel aliorum ritè ſuccedentium facta. Item, illa etiã jura poſſeſsionaria, in quib⁹ aliquæ puellę vel fœminæ per Regiã majeſtatẽ (ſine tamen pręjudicio fratrũ generationaliũ) in veros ſucceſſores quo ad utrũq; ſexũ pręficiuntur, jus fœmineum æquè, veluti maſculinum ſequuntur.

Alia verò univerſa jura poſſeſsionaria, qualitercũq; acquiſita, ſolum modo juri maſculino deſerviunt. Et dixi notãter, pecunijs paternis, vel maternis ẽpta. Quoniam in bonis & jurib⁹ poſſeſsionarijs, pecunijs aliquorum fratrum cõparatis, puellæ ſeu fœminæ, ſorores videlicet eorum, nil juris habere poſſunt, neq; collaterali modo ipſæ fœminæ ſuccedere, aut portionẽ aliquã acquirere permituntur: ſed jurib⁹ tãtum de paternis, aut portionẽ cõgruentẽ, in caſibus im̃ediatè pręſcriptis, aut jus Quartalitium pro ſe requirẽdi habent

Filiæ in quibus non ſuccedunt.
I. Par: 1. Titul: 18.
II. ut hic.
III. Par: 1. Tit: 73.
IV. Par: 1. T. 28 & 96
V. Par: 1 T. 21 & 102.

Præfectio puellarum.

bent authoritatem. Dixi etiã, quo ad utrunq; sexum, pari modo notãter. Nã in casu, quo Regia majestas puellam, seu mulierẽ aliquam in juribus paternis, vel etiã fraternis (si frater ipse hæredib⁹ careat, & pręfectioni cõsentiat) in verum hæredem, & successorẽ masculinum simpliciter pręfecerit, nõ inserẽdo scilicet in literis præfectionalib⁹ utrunq́; sexum: tunc hujusmodi jura possessionaria, mortua ipsa muliere, solum̃odo in filios (si habuerit, aliter autẽ rursus in Fiscum Regium) devolvũtur, & filię suæ jurib⁹ duntaxat earum Quartalitijs, de eisdem, juxta hujus regni cõsvetudinem provenire debentibus, contentari debebunt.

Par. 1. T. 78

Ezt-is mondom amá czickel felől, *utrumq́; sexum*, az az, mint az két ágat, mellyet ha bőtű ßerént az Király levelében irnak. Illyen dologban, mikor Király ő Fölsęge egy leánt, avagy aßßony-állatot, az attya vagy attya-fiai akarattyából (ha az attya-fiainak őrőckesse nem leiend, és ez dologhnak enged) fiúi ágá és őrőckessę téßi, de az levélben ha mind az két ágat meg nem nevezi, és bőtű ßerént bé nem irattya: tehát az fęle leány avagy aßßony-ember halála után, az iőßág kiben fiú ágá tőtték vólt csak az fiakra ßál, (ha penig fia nem leiend, az Király kamorára ßál) és ha leányi vólnának-is, ez Orßág törvénye ßerént, csak negyedet vehetnek, ez illyen iőßágbol.

QVARE IVRA POSSESsionaria servitijs acquisita, jus fœmineum non sequantur.

TITVLVS XVIII.

SI autem quæratur, Quare bona, ac jura possessionaria servitiis acquisita, jus fœmineum non sequantur? Responde, quòd ideò, quia regnum istud Hungariæ, cũ parti-

AZ SZOLGAlattal nyert jóßág, mi okon nem illet leány ágat.

XVIII TITVLVS.

HA penig valaki okát kérdi, hogy az ßólgálattal talált iőßág, miért nem illet léány ágat? Erre ez az felelet: Mivel-hogy az Magyar Orßág, hoz-

hozzá tartozo Orßágockal egyetemben eleit ól fogván, az ellenſęgnek torkában vólt, és fegyverrel óltalmazták, és az iósßágot ez okon nagyob réßre, fegyverrel, és vérek-húlláſával találták az mi eleink, és most-is ugy talállyák. Az Aßßony népek penig és leányok az ellenſęggel nem ßoktak vinni, ſ-erre elegtelenek-is, ez okon az fęle iósßag leány ágat nem illet.

partibus ſibi ſubjectis, in medio, faucibusq́; hoſtium ſitum, & poſitum eſt, quod gladio ſẽper & armis tutari defẽdiq; ſolet, bona etiam, & jura poſſeſsionaria (ut cõmuniter) arte militari, ſãguinisq́; effuſione, progenitores noſtri acquiſierunt, & modo quoq́; acquiri cõſueverunt. Mulieres autẽ & puellę armis militare, cum hoſtibusq́; decertare nõ ſolẽt, neq́; poſſũt. Et ob hoc bona ipſa juri fœmineo non deſerviunt.

Hungaria in faucibus hoſtium poſita.

Par. 1. T. 19 & 99.

VISZONTAG, AZ pénzen vót jóßág, miért illet mind leány, mind fiú ágat?

XIX. TITVLVS.

HA penig azt kérdenéd, hogy az mint az elót megh irám, az attyai vagy annyai pénzen vót iósßág, miért illeſſe mind az két ágat? Erre azt kel felelni: Mert ugy mond, az pénz az ingo bingo marha kóziben ßámláltatik: Az fiaknak penigh, és leányoknak egyenlő reßek vagyon attyoknak és annyoknak ingó és bingo

ECONTRA, CVRIVRA poſſeſsionaria pecunijs empta, jus fœmineum æquè ac maſculinum concernant.

TITVLVS. XIX.

SI verò è contrario quæratur. Cur jura poſſeſsionaria, pecunijs (ut præmiſſũ eſt) paternis, aut maternis empta, jus fœmineum æquè ac maſculinum concernãt? Dic, quòd ideò, quoniã pecuniæ inter res mobiles computãtur: de rebus autem mobilib⁹, tàm paternis quàm etiã maternis, & filii, & filiæ æquales portiones ſortiũtur:

Par. 1. T. 17. Par. 3. T. 29

& ex consequenti etiam de bonis, & juribus possessionariis hujusmodi pecuniis, de quibus, utpote decedente patre, vel matre, filiæ portionem habere debebãt, comparatis, portiones congruentes ipsis filiabus dantur. Licet originem, & fundamẽtum cõsiderando, quod etiam pecuniæ maximis servitiis, & laboribꝰ interdumq́; ingẽti sanguinis effusione acquiri, & cõgregari cõsueverint. Et quod onera bellorũ, & defensionẽ patriæ, mulieres seu puellæ per se gerere sustinereq́; nõ possint, etiam de emptitiis bonis, & juribꝰ possessionariis, portiones perpetuas nõ merẽtur habere: nè tamen à successione rerum & bonorum paternorũ penitùs exclusę viderentur, fraternus amor, & dilectio filiorum, quâ erga sorores afficiuntur, & jure quoq́; divino affici tenentur, permisit filias portiones cõgruas, perennali jure, cũ eis pariter de prænarratis bonis, ac juribꝰ possessionariis emptitiis habere, & onera bellorum, tutelamq; patriæ in hac parte maritis ipsarum imposuit peragere, atq́; sufferre.

Par: 1. T. 57.

Par: 1. T. 17.

gó marháiokban: Következik az-ért hogy effęle pénzen vött iószágból, melyből attyok avag annyok hólta után részt vehetnének, az leányoknak portióiok szerént illendö részt tartoznak adni. Ha mind az által az pénz keresęsnek fundamentomát meg tekintyük, hogy nagy szólgálattal fáratsággal, és véres vereytéckel szokták az pénzt találni. Az hadakozásra penig és hazánknak óltalmazására: sem az Asszonyi-állatok sem az leányok nem elégek. Erre tekéntvén męg az pénzen vöt iószágból és örökſęgből-is, nem érdemlenék hogy részt kévánhatnának: Mind az által, hogy az attyai iókból és iószágból mindenestöl fogván ki ne rekesztetnének, az attya-fiui szeretet kivel az fiak az ö Nényekhez és húgokhoz, Isten parancsolattya szerént-is tartoznak, vitte erre az engedelemre az fiakat, hogy az örök áron vöt iószágból az leányok-is az fiackal, egyetemben egyenlö részt vehessenek. Az hadakozást penigh és hazánknak óltalmazását ö képekben bizzák az ö fęriekre és Vrokra.

AZ Hi-

AZ HITETLENségnek notájában eſet embernek, ha Király megkegyelmez, mind az kétágra való iósága az után is mind az kétágra sólgálé?

XX. TITVLVS.

ISmęglen kérdés támad, hogy ha valaki hitetlenſégnek notaiával kárhoztatik, ſi mind az kétágra való ióságot birt, minek utánna az Király feiének, és ióságának megkegyelmez, az kegyelem után lőt leányokat egyaránt illetié azon ióság az fiackal, avagy nem? Mivel hogy minden előbbi sabadságát az hitetlenſégnek notáiában eſſęſe miatt elveſztette vólt. Az feleletez, hogy egyaránt. Mert az Király kegyelme által, az notában eſetnek minden elebbi privilegiomi, nézvén az ő tőlle való őrőckősſekre és maradékira, megélednek, és iſmęg az előbbi ereiekben maradnak, kiből ez következik hogy azon ióságok iſmęglen mind az kétágat illetik (de az egyenes líneában, és nem az óldal felt valókat) hanem ha az kegyelem levélben nyilván való emlekezet lenne felőlek, tudnia illik, hogy ióságának kegyelme nem

VTRVM BONA, NOTA infidelitatis condemnati, utrunq; ſexum concernentia, poſt factam gratiam iterum utriq; ſexui deſerviant.

TITVLVS XX.

ITem quęritur, ſi quis in nota infidelitatis condemnatus fuerit, cujus bona, juraq; poſſeſsionaria ſexum maſculinum ſcilicet & fœmineum contigiſſent, atq; ſecuta fuiſſent, & tandē ipſe condemnatus capiti ac bonis ſuis gratiā Regiam habere meruerit, utrum filię poſt gratiā naſcituræ, in bonis paternis æqualiter cū filiis ſuccedant an non? Quandoquidem priora privilegia, per ipſam notam infidelitatis mortificata fuêre. Dicēdum quòd ſic; Quia per gratiam Regiā omnia privilegia priora ipſius infidelis, quātum ad hæredes ac poſteritates poſt ſe (directè tamen & non collaterali modo) ſequentes, vivificantur, roburq; prioris firmitatis ſortiuntur, & ex conſequenti bona illa rurſus utrunq; ſexum ſequuntur. Niſi forſitā in literis gratioſis exceptio per expreſſum ſu-

Part. T. 16

Par. 1. Tit. 6. & 49.

perinde fieret. Nam in potestate Principis consistit gratiæ collatio, & bonorũ ipsorũ remissio. Quem admodum igitur, & quib⁹ sub cõditionib⁹ Princeps ipse gratiam fecerit, illaq; bona remiserit, sic etiã de cætero bonorum eorundẽ successio sequetur. De filiab⁹ autem ante condemnationem paternã natis, nulla est quæstio. Nam illæ portiones suas ob patris delictum non amittunt: ad successionem tamen mutuã cum eo ampli⁹ (sicuti in serie differentiarum notæ infidelitatis, & sententię capitalis prę-narratum est) non deveniunt.

Par. 1. T. 37.

Filiarum ius semper salvum.

Par. 1. T. 16

nem volna. Mi-ert hogy az Feiedelem ßabad vêle, mint adgya az kegyelmet, és miképpen ereßti megh mellette az iößágot. Az mint az-ért az Feiedelem adandgya az kegyelmet, és megh ereßtendi az iößágot, az iößágis ollyan-képpen ßal eggyikről az másikra. Az leányok felől peniglen, kik az attyoknak megh sententiazása előt ßülettettek semmi kérdés nincsen. Mert azok az ő réßeket, az ő attyok vétkeért el nem veßtik: De az-ért az attyok réße ßerént való iößágban réßessek nem lehetnek, az mint oda fel az hitetlensęgnek notáia, és az főben iáró sententia külömbsęgek felől, megh irtam.

AN BONA TVM PRO servitiis, tùm pecuniis simul collata, utrunque sexum sequantur.

TITVLVS XXI.

QVÆritur ulterius, Si Regia Majestas, aut quispiã Dominorum vel Nobilium, jus aliquod possessionarium, sive castrum, aut fortalitium, sive oppidũ, villa, vel prędium existat, tum pro servitiorum exhibitione, vel beneficio-

rum

AZ MELY IOSZAgot valakinek ßólgálatért és pénzeértis adnak, mind az két ágat illetié avagy nem?

XXI. TITVLVS.

TOvábbá eztis kérdhetik, hogy ha az Király ő Felsęge, vagy az Vrak, avagy Nemessek közzül valakinek avagy Várat, avagy Castélt, avagy Várost, avagy Falut, vagy pußta helyeket, hű ßólgálattyaért, és kedves voltaért aiándékoz-

kozna: Ez mellet penig bizonyos ſumma pénzben is, mely ſumma az Donatióban avagy effele ióságról való költ vallás levelben nyilván meg vólna irván, örökben adna avagy kötnè, effele ióság mind az két ágra fólgálnak, avagy penig csak az fiu ágat illetnè? Erre azt felellyük, hogy csak az fiu ágat illeti: Mert az ióságnak kereſésében és találásában mindenkoron az fondamentomra, és az ióság gyökerére kel tekintenünk és nem az ágra avagy fiztallyára, annakokáért effele ióságnak is az fundamentomra tekintvén, az az, Valakinek hú fólgálatyára, kinek illyen ióságot adnak: Igy nem pénzen vót ióságnak, hanem Király örök az domânnyának mondhatyuk. Mind az által az leány ágis effele ſummából az ő részét mélián ki vehetti. Holot penig ollyan nagy ſummában vólna, az ióság kórvè, hogy annyit nehezen érne: tehát azon ióságot az Orságnak Biráia egy Captalannal avagy Conventel köz bócſel intezék, és bócſúllyék megh, és ecképpen köz bócſel fizeſſék ki az fiak az leányok részére való ſummát.

rum & cõplacentiarum impenſione, tùm verò pro certa pecuniarũ ſuma: in literis ſuperinde Donationalibus, aut etiã Falſionalibus expreſſa, ſimul cuipiã perpetuò contulerit & inſcripſerit, utrum hujõmodi jus poſſeſsionarium utrunq; ſexum ſequatur: an autẽ maſculino duntaxat ſexui deſerviat? Dicẽdum, quòd virilem ſolumodo ſexum cõcernat, eò quòd bonorum acquiſitio radicẽ ſemper adeptionis & conſecutionis eorundẽ, non autem appendiculum, vel ramum reſpicit, propterea à radice acquiſitionis, hæreditariũ & nõ emptitium jus eſſe cõprobatur. Verumtamen filiæ ſeu fœminei ſexus homines, de ejuſcemodi pecuniarum ſuma portiones ſuas meritò habere poſſunt. Vbi autẽ ſuma ipſa pecuniarũ grandis adeò & notabilis eſſe videretur, ut jus illud poſſeſſionarium modò ante lata collatũ vix tanti valoris reputaretur: tunc jus idẽ poſſeſsionarium, per judicis & alicujus teſtimonialis loci homines, cõmuni æſtimatione mediante, æſtimari & ſecundum hujuſmodi æſtimationis exigentiam, portio pecuniaria filiabus cedens, per filios reddi debet.

Par: 1. Tit: 28. 57. 73. Item Par: 1. Tit. 47. 69 Item 18. & 88.

COROLLARIVM. Vnde ex radice adeptionis bonorũ elicitur, Quod frater quiſpiã vendens precio portionẽ ſuam poſſeſsionarium alteri fratri, in quẽ etiam alioquin jure generationis & ſucceſsionis hujuſmodi portio (venditore ipſo deficiẽte) devolvẽda erat, eadem portio jus fœmineum nõ ſequitur. Et per portionem intellige etiam totalem poſſeſsionẽ, & plura alia jura poſſeſsionaria ſimilia. Cauti ſunt itaq́; acquiſitores vel ẽptores bonorũ, prout enim literas ſuas formabunt, ita & bonorum ſuorum ſucceſsionem atq́; devolutionem habebunt.

Nyilvánſágnak okáért azért, az iósság kereſęſęből, illyen tanuſágot vehetünk; hogy ha eggyik atyafia az máſiknak oly iósságot ádna el pénzen, mely iósság az ő halála után, ugyan vér ſerént-is, arra az ő attyafiára ſállana, effęle iósságban az leány ágnak rèſe nem lehet. Męg ha nem cſak réſz ſerént való iósságot, hanem egéſz falut, avagy egy-nehány rendbéli iósságot el adna-is illyenképpen eggyik attyafiu az máſiknak.

Okoſok legyenek azért, az kik iósságot akarnak magoknak kereſni, avagy pénzen venni, mert az mint íratattyák az iósságról való levelet, azonképpen kel az iósságnak-is eggyikről az máſikra ſállani.

DE CLAVSVLA DONationis (per defectum ſeminis) quid per ſemen intelligatur.

TITVLVS XXII.

QVONIam in ſerie literarum Regiarum Donationalium cõficiendarum, ſuper bonis, ac juribus poſſeſsionariis illorum, qui hæredibus deficiunt, hæc clauſula (per defectum ſeminis talis, vel talis

AZ KIRALY ADOmányában mikoron az levélben, az magva ſzakadáſról ſzólnak, mit kellyen érteni az magon.

XXII TITVLVS.

MIvel-hogy az Király Adományáról való Donatio levélben, mikor valamely Embernek halála után, (kinek őröckőſſe nem vólna) iósságát

gât máſnak adgyák, ez Czickelt mindenkoron az levélben ſokiák irni, hogy ugy mond, *ennek s. ennek iószágát magva ſzakattól adgyuk, &c.* Annak okáért ſockan illyen értelemben vadnak ez czickel felől hogyha az ſçle megh hólt Vrnak avagy Nemes embernek leányi maradnak: ugyan megh kellene az levélben nevezet ſerént irni, hogy *firfiui ágnak* magva ſakadáſáért atta el az Király az iószágot &c. Es mikor igy nem irnak az Donatiót, haſonlatlan vólna és le ſállana: mivel hogy męg leányi vólnának, és ez okon męg magva ſakatnak az ollyan embert nem mondhatnak: De kűlömben kel ezt érteni, mert itt az magon, csak az firfiui ágat, és nem az leány ágat ſokatuk érteni. Héiában való dolog vólna azért azt oda irni tób beſéddel az mit annélkűl is az igének ereién meg érthetűnk. Ennek penig ugyan terméſet ſerént való oka is vagyon, mert mikor az firfiui magh bőſçgesb, ackor inkáb minő fiak léſznek tőlle: viſontag az aſſony magvából az leánzo.

Mélián mondhattyuk azért, hogy magva ſakadot annak (ha leányi vólnának is) kinek tób firfiu ága nem maradand.

In-

lis, &c.) ſæper apponi, interſeriq; ſolet, Ideò putaverũt aliqui, quòd ſi Dominꝰ, vel Nobilis ille, qui deficit, filias poſt ſe reliquerit: tunc neceſſe ſit, in ejuſmodi Donationalibus literis, per expreſſum deſcribere pariter & addere clauſulã (maſculini ſexus) ut cõtineatur in Donationis tenore, per defectum ſeminis maſculini ſexꝰ, talis, aut talis, &c. Alioquin autem Donationẽ ipſã nõ valere, neq; impetratori talium bonorum ſuffragari poſſe: arguẽtes & allegãtes, illum in ſemine (eò quòd filias habeat) nondum defeciſſe. Quod tenẽdum nõ eſt. Nam per ſemẽ virile duntaxat maſculinus ſexus, & non fœmineꝰ intelligitur. Fruſtrà igitur & ſuperfluum eſt, id addere, vel apponere, quod etiam alioquin vocabuli virtus continet in ſe. Et ratio eſt, quia naturaliter ex ſemine viri ſuperabundanti (ut plurimum) maſculꝰ concipitur: & è contra ex ſemine fœminę, fœmina generatur.

RECtè igitur dicitur is in ſemine defeciſſe (ſi etiam filias habeat) qui in virili ſexu defecit. Hinc eſt,

quòd

quòd ex Nobili Patre, & ignobili matre generati filij, veri nobiles reputantur & Patris familiam cōditionemq; sequuntur: sed nō è converso, prout & superi⁹ apertè declaravi. Verumtamē si bona & jura possessionaria cujuspiā utrunq; sexum manifestè cōcernunt, & uterq; sexus deficiet: tunc ritè & cōmodè ponenda erit in Donatione Regia (Per defectū seminis utri⁹q; sexus, talis &c.) ut in ea parte, per semen, successio intelligatur.

Par: 1. T. 71 & 51.

innet vagyon, hogy az Nemes Attyától, és parast annyától való fiak ugyan igaz Nemesseknek tartatnak, és az attyok nemzetsęgében és állapatban mennek elő: De vissontag nem, az mint arról oda elő nyilván sóltam. Mind az által, ha valamely iósság mind az két ághra nyilván sólgálna, és mind az két agh el fogyna: tehát ackor igazán és hassnosson belé irhattyák az Király adományról valo levélben, *hogy ennek s-ennek mind az fiu és leány agának magva szakadásaért adták el iószágát*, mint hogy itt az magon az successiot avagy őröckessęget értyük.

QVANTO TEMPORE jus Regium duret, & præscribatur.

TITVLVS XXIII.

QVIA igitur Regia Majestas, cunctorum Dominorū, Baronum, Magnatum, Procerumq; & regni [a] Nobilium in semine deficientium, verus (ut præmisi) & legitimus successor esse cēsetur: Sunt igitur plures Dominorū & Nobilium, ac regnicolarum, possessionatorum scilicet [b] hominum, qui jura regalia pro se malè vēdicātes, aut

a Par: T. 3. & 10.

b Par: 2. T. 71

AZ KIRALY IGASsága hány esztendeigh tart, és mikor telik ki ideie.

XXIII. TITVLVS.

MIvel-hogy az mint meg mondám, hogy Király ő felsęge mindenfęle Vraknak fő embereknek és Nemesseknek valakiknek magvok szakadna, törvény szerent való őröckesse vólna, erre való tekintetekbe sockan az Vrak, és ez Országbéli iószágos Nemessek közzűl, tudgyák hogy Király igassága fekszik iószágokban, de męgis azt költik, hogy avagy zála-

zalagúl biriák, avagy bizonyos vallások, és kötések vólna felöle (kiben azért semmi nincs, s az Király sem adot consensust réá) vagy hogy ök abban az iószág-ban öröckessek vólnának, és vér szerént s tórvény szerént is öket illetné. Avagy peniglen valami szin alatt, fö-képpen háború idöben, és hadkort valamely iószágban allattomban bé csusznak, és allatomban az iószágot mind birdogállyák, azt hányván vetvén, hogy ök annak az iószágnak sok idötöl fogván Vrassagában vóltanak, és idötis töltöttenek benne. Ez fęlék ellen azért iól meg tanúllyuk, hoǵ száz esztendeig tart az Király igassága effęle iószágban, és ez száz Esztendö forgássában, effęle csalárdok iószágát Király igasságával töllök el vehetik, és igy csak héiában lészen az ö idö töltéseckel való magok biztatása.

aut videlicet pignoris titulo, aut Fassione invalida & inefficaci, vel Regio cõsẽsu indigẽte, & necessario: aut alio successorio vel hæreditario jure, in se devoluta fingẽtes aut alia indirecta via, taliter, qualiter dominiũ eorũ (maximè guerrarum, dissẽsionumq́; tẽporibus) subintrantes, taciturnitatis silẽtio tenere gubernareq́; & possidere solent, sese in eisdẽ jurib⁹ possessionarijs longęvi tẽporis pręscriptione mediante, firmare & fundare prætendentes. VNDE sciendum est, quòd jus Regium centum añis in bonis & juribus possessionariis quorumlibet malæ fidei possessorum durat, & exquiri poterit, objectione præscriptionis alicujus non obstante.

MI LEGYEN VAlóban az Király igassága, és az Iószág.

XXIIII. TITVL⁹.

AZ Király igassága azért, az Király Coronának törvény szerént való igassága, és közi, mely alatomban, fek-

QVID SIT IVS REGIum definitivè, & quid jus possessionarium.

TITVLVS XXIIII.

IVS igitur Regium, dicitur jurisditio Sacræ Coronæ Regni, in bonis ac jurib⁹ possessionarijs, per quempiã pro se mala fide contra-

qué cõsensum Regium usurpatis, tacitè latens & cõsistens. Nomine autẽ possessionarij, generaliter intellige Castra, Castella, Fortalitia, Civitates, Oppida, Villas, Possessiones, Terras, Sylvas, & Prædia.

VBI sciendum, quòd possessio dupliciter accipiatur. PRIMO quidem pro dominio usuq́; ac gubernatione alicujus rei mobilis, vel immobilis. Et hoc modo dicitur possessio, quasi pedum positio in usum ac dominium ipsi9 rei, quam quis realiter tenet & gubernat. ALIO modo autem (prout in proposito) possessionis appellatione villa significatur & intelligitur: & hoc propriè loquendo. Nam castra, castella, civitates, oppida, & prædia, separata habent vocabula.

Verumtamen hoc in loco nomine juris possessionarij, generaliter intellige castra, castella, fortalitia, civitates, oppida, villas, portiones possessionarias, terras, prata, sylvas & prędia. Prædium autẽ nos dicimus agrum illum esse in quo

tekßik oly örökſęgben, és ióßágban, mellyet valaki mód-nélkül, és nem igaz úton s-király engedelme nélkül birná. Az Ióßágon penig értyük közönſęgesképpen mind az Várakat, Castéllyokat, erőſſęgeket, Kólcsos városokat, mező városokat, falukat, földeket, erdőket és telekeket.

It azért ércſük meg hogy mikor birodalomról ßóllunk, avagy az mi birtokunkat emlittyük, ezt két-képpen érthettyük. Mert ELSŐBEN, azt iedzi, az min nékünk hatalmunk vagon, akar ingo, bingo, akar örökſęg legyen az, csak hogy mi birhaſſuk és gond-viſeléſünk alatt legyen. Mert ez formán mondatik az poſſeſsio, lábainknak bé tévése, mellyel az ióßágot valaki maga ßámára foglallya, és valóſágos Vraſſágában és gond-viſeléſe alatt vagyon. MASODSZOR ez nevezeten tulaydonképpen ióßágot és falut értünk. Mert az Váraknak, Castéllyoknak, keritet kólcsos és mező Városſoknak és telekeknek ſaŋát, és tulaydon nevek vagyon. Mind az által it az poſſeſsion, az az, az ióßágon, közönſęgeskeppen ércſed az várakat, castéllyokat, erőſſęgeket, kólcsos városſokat, mező városſokat, falukat, ióßágbéli réßeket, földeket, réteket, erdőket és telekeket. Prædium, az az, Teleknek penig oly mezőt hivunk, kin az előt emberek lak-

laktak, de mostan pußta, sem ház sem lakó nincsen rayta, mint ha ki prædára hadta vólna: miért hogy ez íge az régiektől marat, kik oly földet, mellyet fegyverrel vöttek vólt meg, ön köztök prædának, az az, hadi nyeressęgnek tartnak vala. Azonképpen az Fundust, az az, az nemes ülés helyet, és iobbágyok házak helyet, mellyen mivel hogy sem ház, sem lakó nincsen, pußta teleknek mondgúk. Mik legyenek penig az várok, castéllyok, erőssęgek, kólcsos és mező városok nyilván vagyon, melyért nem kel azokról az magyarázat. Mert ez czickel alat, *cum omnibus pertinentiis*, az az, minden hozzá tartozóckal egétemben, közönsęges-képpen mind azokat érttyük, valami akar keritet kólcsos, akar mező városhoz, avagy valamely falu-hoz való: ugy-mint ßántó földek és gyepek, mezők és kaßáló rétek, nyomás, erdők, cserék, berkek, hegyek, völgyek, ßőlők, ßőlőhegyek, vízek, folyó vízek, tók, véßek, víz-folyások, mólnok, és malom helyek, summa ßerént, valamely városnak avagy falunak, akar mi iövedelmi haßnai és hozzá tartozó vólnának. Gyakorta peniglen érttyük ez ßón valamely Várnak minden törvény ßólgáltatásra való hatalmat és birtokat, avagy min-

quo prius homines habitare solebãt, modò tamẽ nulla ædificia apparent, neq; coloni habitent, quasi prædæ expositum: ab antiquis derivatum, qui agros, quos bello capiebãt, in prędæ nomine habebãt. Fundum etiã, seu locum sessionis nobilitaris, atq; jobagionalis, ædificijs & habitatore penitꝰ destitutum, similiter prędium appellamꝰ. Castra verò, & castella, fortalitia, civitates, & oppida nota sunt, & declaratione nõ egẽt. Pertinentiarum siquidem nominatione communiter intelliguntur, & cõtinentur omnia illa, quæ ad civitatem, oppidum, aut villã aliquã spectãt: prout sunt terræ arabiles cultæ, & incultę, agri, prata fœnilia, pascua campi, sylvæ, virgulta, nemora, montes, valles, vineæ, promontoria, aquę, fluvij, piscinæ, piscaturę, aquarum decursus, & molendina, ac eorundem loca. Et generaliter omnes utilitates ac proventus, ipsi civitati, aut oppido, vel villæ deservientes. Sæpè autẽ pertinentiarum appellatione cõprehẽduntur omnes jurisditiones alicujꝰ castri, Par. 3. T. 16

vel omnia bona im̃obilia, ubilibet adjacentia, ipsi castro annexa atq́; deserviẽtia. Sicuti civitates, oppida, villę, portiones possessionarię, & prædia. Tamẽ huj⁹ modi nomine, vel significatione rarò utimur, sed civitates, oppida, villas, portionesq́; & prædia ad castrum attinentia, si nõ specificè, generali tamen positione denotare solemus.

ET quãvis jus Regium ad universa ferè jura possessionaria, quæ donationi & collationi Regiæ, quovismodo vel titulo subjacent, generaliter referri & extẽdi queat, tamẽ si quis Dominorũ aut Nobilium, in casib⁹ vel criminib⁹ notã infidelitatis afferentib⁹ & inducẽtibus excesserit atq́; deliquerit: aut si quis in semine (de recenti) defecerit, huj⁹ vel horum bona, ac jura possessionaria non nomine juris Regij simpliciter, sed per notã infidelitatis (eã declarando) vel per defectum seminis ipsius defuncti hominis, impetrari, & sępè in ejuscemodi Donatione jus quoq́; Regium (si quid in illis bonis etiam aliter haberetur) impetratores appone-

Par: 1. Tit: 13. & 28.

minden iósagot, akar hol legyen, csak hogy ahoz tarcson és oda sólgállyon, ugy mint keritet és mező városok, faluk, rés béli és egés ióság, és pusta telekek. Mind az által ezzel az értelem̃el igen ritkán élünk, mert hogy-ha mindenkoron ki nem feńezzük-is, de summa serént, az keritet és mező városokat, falukat, rés ióságot és telekeket, valamely várnak csak tartományának soktuk mondani.

Ióllehet az-ért az Király igassága kőzőnsęges-képpen, mindenfęle ióságot az kit Király eladhat, avagy valamikeppen Királynak kőzi lehet hozzáia, ő magában bé foglallya: mind az által ha ki az Vrak, vagy az Nemessek kőzzül hitetlensęgben esendik: avagy uńonnan valakinek magva sakadand, effęle ióságot nem mindgyárt csak az Király igasságával kel meg kérni, hanem avaǵ az hitlensęgnek nevével és mint eset légen az hitlensęg meg magyarázván: avaǵ penigh magva sakattúl kérheti meg, és ez mellet az Király igassságát-is bé sokták az Donatioban iratni, hogy ha mi kőzi vólna, ő felsęgének affęle ióságban, azt-is oda engedgye: Az mint azért elsőben sóllék az Király igassága felől, hogy mi légyen

gyen, azt nem utolsó és közönséges király igasságáról kel érteni, hanem azokra váló képest kel magyarázni, az kik az Király igasságát iósságokban el titkolnák.

ponere consveverunt, ideò descriptio super jure Regio immediatè prædeclarata, non de hujusmodi genere juris Regij, sed quantum ad celatores jurium Regalium est intelligenda atq; referenda.

HOGY AZ KI KIrály igasságával, valaki iósságát méltatlan meg kéri, azon iósságnak örök bőcsűen marad.

XXV. TITVL'.

HA azért valaki Király igasságával valamely iósságot meg kérend, tudni illik, kinek Vraságában valamely Vr, avagy Nemes Ember, sok ůdőtül fogván békessęgessen élt volna, és az pőrnek folyását végig ůsvén, (mert ez mostani sokásunk serént, effęle pőrnek négy Octáván végének kel sakadni) az fęle Vr avagy Nemes ember meg bizonyithatiya, hogy ő ió moddal, és igassággal vagyon abban az iósághban, és igazán biria, tehát az ki meg kérte vólt, azon iósagnak, mellyet ővévé akarna tennie, és az ő igaz Vrát belőle ki akarná vetni, örök bőcsű-

QVOD IMPETRATOres bonorum injustè, nomine juris Regij in æstimatione eorundem bonorum perennali, condemnentur.

TITVLVS XXV.

SI quis itaq; nomine juris Regij, aliqua jura possessionaria pro se impetraverit, in quorum utpote pacifico Dominio, quispiã Dominorum aut Nobilium olim perstitisset, & elapsis legitimorum terminorum in causa superinde suscitanda processib⁹ (in quatuor enim terminis octavalib⁹, juxta consvetudinẽ modernorum ejuscemodi causa finaliter terminari solet) si Dominus, vel Nobilis ipse justo titulo, bonoq; jure, impetrata illa jura possessionaria se possedisse, possidereq; poterit cõprobare, tũc impetrator talis in æstimatione perẽnali,

nali, eorundē jurium possessionariorū, malè & injustè impetratorū (quorum perpetuitatē pro se usurpare, vendicareq́;, & legitimum possessorem illis perpetuò privare prætendebat) cōvinci debet & condemnari, ut simili mensura sibi remetiatur, & pari damno, quod alteri inferre satagebat, compensam sortiatur.

csűen marad. Hogy ecképpen hasonló mértéckel mérjenek nékie, az kivel ő másnak akar mérnie, és ő essęk abban az kárban, melyben ő mást akar eiteni.

Et idem est tenendum etiam de illis, qui per notam infidelitatis in prædeclaratis casibus, aliqua jura possessionaria à Regia Majestate pro se impetrāt: & hujusmodi crimē notæ infidelitatis adversꝰ eos, quorum jura possessionaria impetrata fuerint, cōprobare non poterunt, quod videlicet tales quoq́; in æstimatione ipsorū juriū possessionariorū perennali (si liti cedere noluerint) condemnentur: licet pleriq́; sentiant ipsos solummodò in emendatione linguæ eorum convinci & aggravari debere: Ex eo scilicet, ut innocentes & innoxios, coram Regia Majestate malè diffamasse intelligantur.

Ecképen iárnak azok-is valakik hitetlensęgért iószágot kérnek, és azt reáiok nem bizonijthattyák, mert ezek-is az megh kért iószághnak őrők bőcsűén maradnak (ha az pőrt le nem tészik) és mellőle nem akarandnak el állani: Iöllehet erről sokan illyen értelemben vadnak, hogy azokat kik hitlensęgh nevével, kérik megh valaki iószágát, csak nyelv válıságon kel az-ért maraßtani: Mivel hogy Király előt ártatlan, és bűntetlen embereket hamissan meg ßólották, és méltatlan kissebbittették meg nyelveckel.

Par: 2. Tit: 72.

QVOD IMPETRATORES bonorum, per defectum seminis quorumpiam, in nullo onere convincantur.

HOGY AZ KIK magva ßakattúl kérik meg valaki iószágát, azok semmi birságon nem maradnak.

TITV.

XXVI. TITVL⁹.

HA valaki peniglen valamely hólt ember iósságát magva ßakattúl Király igasságával, mint ha ő felsęgére ßállot vólna, megh kéri, és az után hogy tőrvényre kél az dolog, levéllel meg bizonyithattyák, hoǵ az Királt nem illeti, hanem vagy vęr ßerént való attya fiaira, vagy az meg hólt embernek leányi ágára, vagy egyéb rendbéli őrökkesire ßállot: Ez okon az ki meg kérte, semmin nem marad, mert fęrfiu ágnélkűl való hólt embernek kétsęges iósságát, kérte vólt meg: hogy azért az Királyi Coronának igassága űdővel ki tessęk, és az Király-is kétsęget ki vehesse belőle, ha ő reá ßálloté avaǵ nem az á iósság, ez-okáért mentsęge lehet az meg kérőnek. Mert netalán az-is az ki az meg kérő ellen az iósságot meg nyeri, és levelével őrőckessé teheti magát az iósságban, talám az magva ßakat ember éltében azon iósságot nem birta: Ahonnét következik, hogy effęle magva ßakat iósságról való Donatio levélben mikor bé irandgyák az Király igasságát-is, és az kinek Király atta, az iósságot, az Király igasságát kezdi az tőrvényben forgatni, hogy az iósságot azzal-is ővéie tegye, ezért nem marad semmin.

Mind

TITVLVS XXVI.

SI quis autem per defectum seminis cujuspiam decedentis, & hęredib⁹ deficientis, bona vel jura possessionaria, tanquam ad sacrã Regni coronam jure devoluta, ab ipsa Regia celsitudine impetraverit, & tandẽ in examine causæ, inde movendæ, eadem jura possessionaria, non ad collationem Regiã, sed ad fratres aliquos generationales, vel fœminei sexus ipsius defuncti homines, aut alios legitimos successores, derivata fuisse, literarũ testimonio verificabũt: tunc impetrãs ipse nulli subjicitur pœnæ, nec ullo onere propterea gravabitur, eò quòd mortui hominis bona, tãquã ambigua hęrede scilicet masculino carentis destitutiq́; impetravit: Vt jurisditio ipsius sacrę Regni Coronæ in tempore exquireretur, & ambiguitas devolutionis ipsorum bonorũ tolleretur. Nã ille quoq́; qui causam obtinuerit, & ad se bona illa devoluta esse declaraverit, forsitan vivente eo, qui jã occubuit, dominium eorundẽ bonorum reale nõ habuit: unde si

de si etiam jus Regium in hujusmodi literis Donationalibus per defectum seminis emanatis, casu insertũ vel annexum fuerit, & ulterius impetrator ille jus ipsum Regium prosequi voluerit: in nullo propterea judiciali gravamine convinci debebit.

Si tamen ampliori processu pertinaciter cùm jure ipso Regio agere nõ cessabit, rursusq; succubuerit: tunc pœnæ [a] præmissę subjacebit. Poterit autẽ impetrator ipse (si voluerit) in causa juris Regij legitimè procedere. Nam licet cõsideratione illi⁹ clausulæ, quæ in literis Donationalib⁹ semper inseri solet, videlicet (præmissis sic ut præfertur stantib⁹, & se habentibus &c.) arbitrati sunt nonnulli, cassata & invalidata prima parte Donationis, quę per defectum seminis erat etiã reliquã partẽ super jure Regio confectam, cessare & anihilari debere. Quoniam tamen hoc verum fuit, quòd ille, cuj⁹ bona impetrata erant, sine semine decessit: clausula prænotata totali Donationi, & cum hoc juri ipsi Regio derogare non videtur. Idcirco impetrator ipse, si voluerit, causam suam super dicto jure Regio, ritè prosequi valebit.

a Par: 1. Tit: 25.

Par. 1. T. 23

Mind azon által, ha męgh-is vakmerő képpen kezdi az Király igasságát hánni vetni, és męgh-is el esik mellőle: igy az megh mondot bűntetéssen marad. De azért ki effęle iósságot megh kért, ha kedve léßen hozzáia, ugyan tőrvény ßerént-is megh láthattya, hogy ha Király igasságával hozzá fęrhet az iósághoz: Mert mivel hogy, ez Czickelt effęle Donatio levélbẽ bé ßokták irni, ugy mint (az dolog igy léven, az mint mongák) sockan illyen értelemben vóltak, hogy ez illyen Donatiónak első réßeből, mely ßól arról, hogy ennek s-ennek, az kinek iósságát magva ßakattúl meg kérték, valóban magva nem ßakat, tehát az levélnek tőb réße-is, mely ßól á Királyi igasságáról le ßál és sem mit nem haßnál az megh kérőnek. Mind az által, ha azt meg bizonńthattyák, hogy az el hólt embernek, kinek iósságát valaki meg kérte, magva ßakat: az meg irot Cickel, az egéß Donationak és evel eggyűt az Király igasságának egyßer s-mind ártalmára nem lehet. Ezokáért az meg kérő fęl ha akaria, Király igasságával is, ió módgyával, pőrelheti az meg kért iósságot.

HOGY

HOGY AZ MELY jóßág pörben vagyon, azt magva ßakattúl megh nem kérhetik.

XXVII. TITVL⁹.

DE az-ért ezt eßünkben vegyük, hogy ha valaki valamely jóßágot pörleni kezdené, és minek elötte megh nyerhetné és az pört véghez vihetné, azonban magtalanúl történnék megh halni, tehát efféle jóßágot magva ßakattúl, az Feiedelemtöl meg nem kérhetnék. Mert az ö vér ßerént való attyafiuságát, kire való képeſt, az az megh hólt ember, mégh élében kereſé az jóßágot, azon embernek halála, ſemmivé tötte. Mind azáltal az Feiedelemis nem lehet annyéra való örökössé efféle embernek, hogy az mely jóßágot élében ſáiattyáva nem tehetett, hanem még az pör folyáſában lévén, kérſéggel csak remélhette annak meg nyeréſét.

QVOD BONA, IN LITE exiſtentia, per defectum ſeminis impetrari non poſsint.

TITVLVS XXVII.

ADvertẽdum eſt autem, quòd ſi quiſpiam prætextu hæreditatis, aliquorum jurium poſſeſſionariorum, [a] cauſam litem q; ſuſcitaret, & antequam eam ad finẽ effectũq; perduceret, ab hac luce ſine ſemine decederet, tũc in eo caſu, bona & jura ejuſcemodi poſſeſſionaria in lite exiſtẽtia, per defectũ ſeminis ipſius decedentis, à Principe impetrari non poſſunt. Quoniã [b] propagatio ſanguinis, cuj⁹ reſpectu decedẽs ille bona ipſa acquirebat, & proſequebatur, extincta eſt. Princeps autem, licet ſucceſſor ej⁹ ſit reſpectivè ad bona, quæ vivens poſsidebat aut poſsidere poterat, non tamen cenſetur eſſe [c] propagativus hæres ab ea conſequenda, quæ decedens ipſe, juri ſuo nondum appropriaverat & addixerat, ſed in dubio adhuc litis illa ſe conſecuturum ſperabat.

[a] Par: 2. Tit: 7.

[b] Par: 2. Tit. 47.

[c] Par: 2. Tit. 17.

Mind az által ha oly jóßágh marat vólna az meg hólt embernek, mellyet avagy zálogban vetett vólna, avagy penig iegy ruháért

Verum tamẽ, ſi habuerit bona ac jura poſſeſſionaria, prę manib⁹ alienis, pignoris titulo, vel pro Dota-

litio aut Quartalitio, ſive etiã alio redemptibili modo obligata, talia bona Regia Majeſtas, vel ille qui Donatione Regia potietur, cui ea contulerit, ad ſe redimendi facultatem ſemper habebit. Nam hujꝰmodi obligatio nõ excludit bonorum proprietatem, qua defunctus ipſe, vivens potiebatur. Et hoc idẽ eſt de fratribꝰ quoq; adoptivis per omnia ſentiendum atq; tenẽdum, qui ſucceſſores legitimi non tamẽ hęredes veri fratris defuncti reputãtur, & ejuſcemodi bona redemptibilia ſibi vẽdicare optimo jure poſſunt. Hinc prodiit tritum illud & vetuſtum proverbiũ, quòd (lites pręcio venundari, & coëmi nõ poſsint.) Quòd quidẽ dictum nõ eſt ſic accipiendum, ut miſerabilis aliqua perſona egeſtate & inopia gravata, vel alio defectu prævẽta, nõ poſsit bonorũ ſuorũ juſto titulo ſe concernentium, acquiſitionẽ & recuperationẽ cauſarumq; & litium inde ſuſcitatarum, aut movẽdarum directionem & perſecutionẽ alteri cõmendare. Vel etiã hujuſmodi bona litigioſa, ſeu in lite exi-

háert, avagy leány negyedert, avagy váltſágos-képen valakinek el kötöt vólna: Effele ióſágot avagy az Király, vagy az kinek az Király adandgya, mindenkoron magához válthattya. Mert az ióſágnak effęle el kötéſe, tulaidonſágát az ióſágnak el nem veſſti, hanem azomban megh tarttya, mint éltében az meg hólt ember birta. Ezén értelemben legyünk mindenképpen az hites attyafiakról-is, kikre az megh hólt hites atyafiunak ióſága, iöllehet törvény ſerént, de azért nem vér ſerént ſál, és effęle el zálagoſitot, és el költet ióſágot kiről ſöllék, effęle attyafiak-is magoknak meg válthattyák. Ez okon ſöktuk köz példa beſedben-is mondani, *hogy az pört pénzen el ſem adhattyák, meg ſem vehetik.* Mely példa beſedet nem kel arra magyarázni, hogy valamely nyomorult ſegény, és meg ſükült ember, oly ióſágának gondgya-viſeléſét és meg kereſęſęt, ki ötet méltán illetne, avagy el kezdet pörnek, avagy mellyet el akarná kezdeni, forgatáſát és véghöz vitelét máſra nem bizhatná. Avagy az fęle pöres ióſágot, ió modgyával el nem adhatná máſnak. Hanem ezt kel ezen értenünk, hogy az ki-

az kinek el adná az iósságot, avagy az kire bizná az pörnek gondgya-viseléssęt: Effęle ember ő maga képében az el adónak sem éltében, sem hólta után, az iósságot nem pörelheti, hanem csak az el adó nevével.

Mivel hogy penigh az törvénnek vége kétsęges, męg az el adó-is, valamed dig az pört, ugy mint fel pöres, véghez nem vissi, addig az iósságot sáiattyának nem mondhattya, és ez okon sockal inkáb az meg vévőis, ő maga képében az el adónak iósságát törvénnyel nem keresheti. Innét azért ez következik, hogy ha az el adó fęl, ez pör közben, míg az törvénnek végét nem érne megh haland. Az vévőnek mind pénze, s-mind az iósságh oda lésen. Mert az mint megh mondok az után semmiképpen nem pörelhet: és ez okon meg tapasztalhattyuk, hogy az pört pénzen-is heában vötte vólt megh.

HOGY

existentia, bonis sub conditionib⁹ vēdere & à se alienare. Sed ita proverbium ipsum est intelligēdum, ut ille, cui bonorum ipsorū venditio facta, vel ejus causa prosecutio cōmēdata fuerit, nomine suo proprio, in eadem causa, nec vivente, sed neq; decedēte eo, qui venditionē hujusmodi bonorū fecit, procedere potest, sed nomine ejusdē venditoris, causam ipsam dirigere & prosequi debet. Exitus autem & finis litis dubi⁹ est, & interim, quoadusq; pro parte actoris causa ipsa finem sortietur, vēditor ille, bona hujusmodi litigiosa sua esse, nō poterit rectè affirmare. Ideò neq; emptor, valebit pro eisdē nomine suo proprio, tanquā pro bonis venditoris in judicio cōtendere. Vnde si litis intermedio, antequam scilicet bona prænotata per sententiā diffinitivam reobtenta fuerint, vēditor ille decesserit, tunc emptor ipse impensā & oleum pariter perdet. Nā ex ratione præallegata, ampli⁹ in causa illa procedere non poterit: & ex consequenti lites, hoc est bona litigiosa, non potuisse precio cōparare, manifestū erit. Quod

QVOD BONA, DONAtione Regia acquisita, Si etiam pecuniarum summa contradictoribus solvatur, jus fœmineum non concernunt.

HOGY AZ KIrálytól adatot jóßág, leány ágat nem illet, męgh ha az ellenzőnek ellene mondását pénzel le ßállitanák-is.

TITVLVS XXVIII.

ITEM, sæpenumero contingit, impetratores aliquorum bonorum, & jurium possessionariorum aut per defectũ seminis quorumcunq́; decedentium, aut per aliam quamvis notã, vel etiam juris Regij titulo, cum contradictorib⁹ illis, qui tempore executionis [a] hujusmodi Donationũ apparuerunt, & statutioni earum cõtradictionis velamine obviaverunt cõcordare & in unionem devenire, atq́; summam aliquã pecuniarum, eisdem contradictoribus solvere, ut citiùs faciliusq́; dominium bonorũ impetratorum adipiscerẽtur, aut eadem bona ab omni prorsus ampliori solutione, cui fortè prætextu jurium Quartalitiorum, aut dotum, & rerum Paraffernalium, & aliorum hujusmodi negotiorum subjacebant, liberarent.

[a] Par: 1. Tit: 3. & 32.

XXVIII. TITVL⁹.

EZ-IS gyakran esik, hogy valaki magva ßakattúl, avagy hitlensęg nevével, avagy Király igasságával, kér meg valami ióßágot, és mikor iktattya magát ellene mondnak, mely ellene mondóckal az után meg békéllik, és meg egygyez: Es az mi igasságok vólna az ióßágban, abból pénzel ki fizeti őket, hogy avagy kőnnyebben sęrkezzék azon ióßághoz, avagy hogy az ellenzőknek, vagy leány negyedék vólt benne, vagy iegy ruháiok, vagy abból az ióßágból ki kellet vólna őket házasitani, avagy egyéb valami kőzőket mondhattak vólna hozzáia, és effęle kőtelessęgtől és fizetéstől hamaréb meg ßabadithassa az ióßágot.

Vnde putaverunt noñulli, talia bona jus fœmineum perindè atq́; masculinũ sequi debere: quod mi-

Ennek-okáért, hogy illyenképpen való fizetéssel-is iut az ióßághoz, sokan azt vélik, hogy

hogy effęle iósságh, mind az két ágra ßólgál: mely igaznak lenni nem láttatik. Mert az iósságnak tulaydonságát az fundamentomából és gyűkőréből kel megh itilni, és honnét legyen első eredeti effęle iósságh keresetinek és talalasának, mint az előt-is erről irásomban emlekeztem: Igy azért az Király adományára tekéntvén, effęle iósságot, Király adományának kel tartanunk, és nem vőt iósághnak, bár ha valami fizetés léßen mellette-is. Miért hogy az adomány az oka, hogy az pênzbéli fizetés lőt.

nimè verum videtur. Nam jurium possessionariorũ proprietas ad radicem atq; originem acquisitionis semper est referẽda, prout superi⁹ quoq; breviter declaratum est: Et ob hoc ex stipite Donationis acquisita bona, & non ramo solutionis, emptitia esse censentur. Donatio enim, quæ præcessit, in causa fuit, ut solutio pecuniaria subsequeretur.

Par: 1. T. 21 37. & 73.

MIKEPPEN KEL el foglalni, az magva ßakattúl megh kért iósságot.

XXIX. TITVL⁹.

MIKEPpen kellyen penighlen el-járni az magva ßakattúl megh kért iósságnak Donatioiával, és effęle iósság felől tőrvény ßakattaigh mit kellesęk mivelni: Továbba mi-képpen kellesęk tőrvénnyel vêget ßakaßtani: Mivel hogy erről az kőzőnsęges decretomban elég világos emlekezet lőt és Articulus iratot felőlet Annak-oká-

ért

QVOMODO CVM DOnatione Regia, per defectum seminis procedendum sit.

TITVLVS XXIX.

QVAliter autem cum Donationibus Regijs, per defectum seminis æditis & confectis, procedendum sit, quidvè de bonis & jurib⁹ possessionariis impetratis, infra decisionem causæ, inde inchoandę, agendum existat: quomodo etiam causa ipsa finiri & terminari debeat, ex quo in decreto generali clara super ea re mentio & articul⁹ conscript⁹ habetur: Ideò mo-

dus ille ibidē denotatus in hac parte obſervandus relinquitur, licet vetuſtæ conſvetudini Regni hujꝰ, in quibusdā clauſulis præjudicari videatur: Nihilominus, ut hujꝰ rei notitia facilior habeatur, articulū, in eodem decreto, inde conſcriptum verbotenus inſerendum & hîc annectendū curavi, qui ſic incipit:

ITEM, ſi in quocunq; comitatu, aliqua jura per defectum ſeminis quorumcūq; decedentiū devoluta fuerint, & de hujuſmodi poſſeſſionibꝰ, manifeſtè nō cōſtet, an ad jus Regium pertineāt, vel aliquos fratres generationales, ſeu homines fœminei ſexꝰ cōcernant, ſed inter iſta duo, videlicet jus Regiū, & jus aliorum ſcilicet generationalium, vel fœmineum, dubium intervenerit, tunc homo communis Nobilis & Idoneꝰ, in quolibet comitatu, ad id per comitē parochialem, cum judicibꝰ Nobilium & alijs Nobilibꝰ comprovincialibꝰ, in unum locum congregatis, non tamen ex Baronibꝰ, nec de potentioribꝰ, ſed de mediocribus Nobilibꝰ electus, hujuſmodi jura devoluta, & dubia, & alia ſimilia, ſi quæ con-

ért az mint otmeg vagyon irva, ahoz kel magunkat tartanunk, noha az az Articulus, nemūnēmū czickelekben, ez Orſágnak régi ſzokáſával, nem mindenben eggyez: Hogy penigh ez dólgot könnyebben és iobban meg értheſſük, azon Articuluſt, igiről igire ugyan itis bé iratuk, mely ecképpen következik:

Továbba ugy mond ha valamely Vármegyében valamî iōſág magva ſzakattul, Királyra ſálland, és nyilván nem tudhatni, ha valóban Királyra ſálloré, avagy ver ſzerént való attyafiait, avagy penig leány ágot is illetné: Es mind az két dologról kétſég volna, Király igaſſága ha legyené benne, avagy penigh az attyafiaknak, és leány ágnak legyen kózi és igaſſága hozzája: Tehát az kort az Vármegyé Iſpánnya á ſólga birackal és tōb nemeſſéggel gyūllyōn ōſſve, és válaſſon egy iámbor tōckélletes Nemes embert, de nem az Szabad Vrak kózzūl, ſem peniglen az maga birōk kózzūl, hanem az kózép ſzerént valo, az az, ſél huſú és állapatu Nemes emberek kózzūl, és adgya ennek kezéhez az iōſágot, hogy megh eſſéle kételkedéſnek, és felōle való pórnek vége ſzakad, addig az

joſá-

ióßágot, kár és fogyatkozás nélkül biria: Mind az által effęle ióßágnak ßokot haßnából mértékletes-képen költhet-is maga ßükſęgére, mind addig, mig az ióßág kezénél léßen, miglen az Király udvarában és az törvény ßékben fel nem hirdetik, hogy az ióßágh magva ßakat legyen: de azért effęle költſęgéről, az az válaßtot köz Nemes ember tartozik ßámot adni. Holot penig az ióßághnak magva ßakadot vóltat az Király meg hirdettetti, valaki azon ióßághoz közit mondgya, tartozik hogy eßtendő forgáſſának allatta igaſſágot elő hozza, és Király előt el hitteſſe, hogy őtet illeti. Es hogy ha meg bizonyithattya, az Orßág biraia vißßa adaſſa az ióßágot, és belé iktaſſa. Ha peniglen meg nem bizonyithattya, az ióßágh az Királyé léßen. Es ha valaki meg-is közit mondana hozzáia, és megh-is igaſſágát remelli benne törvénnyel kereſſe, és vegye ki az Király kezéből.

Holot peniglen effęle magva ßakat embernek feleſęge és leányi maradnának, az ióßágot nem kel kezekből ki venni, hanem elſőben megh kel valóban érteni micsoda igaſſágok legyen az

tigerint, tamdiù conſervet, & manu teneat, abſq; damnificatione qualibet: excepto ſolum, quòd de proventibus conſvetis hujuſmodi poſſeſsionum (quā diu in manibus ſuis remanent) expēſas moderatas capere, & facere poſsit: de quibus tandem rationē reddere valeat, & teneatur, quouſq; hujuſmodi devolutio juriū, ſine hęredibus decedētiū in ſede judiciaria curiæ Regiæ publicata fuerit: ipſaq; publicatione facta, quicunq; eaſdē poſſeſsiones, & jura ſibi pertinere allegaverit, infra anni uni⁹ integri revolutionem, jura ſua producendo eaſdē ad ſe pertinere comprobet. Quod ſi facere poterit, Iudex curiæ Regiæ, eidē ſtatui mādet, & faciat cum affectu. Si verò improbatione defecerit, juri Regio relinquantur. Et ſi qui ulterius ad eaſdē ius habere ſperaverint, eas de manibus Regijs legitime requirant.

Vbi autem uxores, & filię hujꝰmodi hominū abſq; hæredibꝰ maſculinis decedētium, in talibꝰ poſſeſsionibꝰ & juribus remanſerint: tunc poſſeſsiones eędem & jura, à manibꝰ earum occupari, & aufferri non debent, priuſquā de earum

juribus, videlicet an hęreditariè & perpetuò ad jus fœmineũ pertineãt, an ne, veritas inquiratur. Quòd si repertum fuerit, eadem jura juri fœmineo non competere: tunc dictis uxorib⁹ talium decedentium, antequam de dominio dictarum possessionum excludãtur, per Regiam majestatẽ, vel alios, ad quos repertæ fuerint esse devolutæ, de earum dotib⁹, & juribus, plena satisfactio impendatur. Filiab⁹ verò usq́; ad tempus maritationis earũ, domus paterna, cum quarta parte possessionũ paternarũ, pro quarta filiali, secundùm consvetudinem Regni sequestretur, & possidenda relinquatur. Postquã verò maritatę & traductę fuerint, de earum jure Quartalitio, pecuniaria solutione mediante, satis fiat. Vbi autem aliqua ex ipsis filiabus homini impossessionato maritata fuerit, dictante eadem Regni consuetudine, in perpetuo jure & dominio hujusmodi quarta filialis possessionaria succedere debet, & remanere. Ita tamen, si ipsa de voluntate & consensu fratrum, seu consangui-

az iószágban, és ha őrőckössecké benne, és leány ágat illeté az iószág avagy nem. Ha azért megh érthetik hogy leány ághra nem szólgál az iószág, tehát minek előtte, az meg hólt ember felesęgét és leányit az iószágból ki tenné, vagy Király ő felsęge, vagy akar ki az kire szállot vólna az iószág, tartozik iegy ruháiát, és egyéb igasságát megh adván, az iószágból ki fizetni. Az leányokat peniglen migh ki nem házassittyák, addig az attyok udvar-házát, és iószágának negyed részét nékiek kel engednie, hogy az Ország törvénye szerént mint leány negyedńeket biriák. Ha penig fęrhez mennek, az leány Negyedét pénzel kel nékiek meg fizetni: Ha peniglen effęle leányok közzűl valamely iószágtalan emberhez menend, ez ország törvénye szerént, az ő leányi negyedben, ugyan őröckes lehet, és belőle ki nem fizethetik. De ugy maradhat megh az iószágban, ha az báttyainak és attyafiainak akarattyából (uǵ mint kikre szállana, az leány negyedben adot iószág, effęle leányoknak ki házasitása után) menend iószágtalanhoz. Ha penigh attyokfiai, avagy szűlei, hire és akarattya nélkűl menend iószágtalanhoz: igy az attya udvarházából és iószágából, akar Zaszlos Vr, akar Nemes ember leánya legyen, részt nem vehet, hanẽ csak pénzel fizetik ki az ő negye déből.

EZEN

guineorum suorum, in quos post ipsi⁹ matrimonium hujusmodi jura seu Quartalitia reverti, & redundari debeant, homini, ut præfertur, impossessionato nupserit. Alioquin sive de domo paternali, sive de curiis & servitiis Baronum, seu majorum Nobilium, dictis suis fratribus cum sanguineis, aut parentibus irrequisitis, & nolentibus, seu non consentientibus id fecerit: jus suum Quartalitium, non cum possessione, sed cum satisfactione pecuniarum, requirendi habebit facultatem. Par. 3. T. 19 Par. 1. T. 30

EZEN MAGVA ßakat ióßágról való Articulusnak világosb értelme.

XXX. TITVL⁹.

DE az mint mondám, ez meg irt Articulus valami réßéből mayd kűlömbez ez Orßág régi törvényétől.

Es EL SÖBEN is effęle magva ßakat kétsęges ióßágnak meg hirdettesęvel.

MASODSZOR hogy bizonyos ideie nincsen, mikor látassęk törvény felőle.

HARMADSZOR, az leány negyednek, ióßággal való meg adassában, mikor ióßágtalanhoz menend fęrhez. Mert effęle ióßágnak magva ßakat vóltát ez Orßághnak megh rögzet törvénnye és ßokása ßerént, nem az Király udvarában ßokták meg

DECLARATIO ARTIculi Decreti, super bonis, per defectum seminis impetratorum æditi.

TITVLVS XXX.

QVI quidem Articulus, prout præmisi, vetustæ consvetudini Regni huj⁹ prejudicare videtur.

PRIMO siquidem in publicatione jurium, modo pra declarato, dubiorum.

SECVNDO verò in termini octavalis non præfixione.

TERTIO insuper in Quartalitiorum puellarum, ignobilib⁹ nuptarum restitutione. Nã hujus publicatio juxta veterẽ & approbatã Regni legem, non in curia Regiæ majestatis, sed in facieb⁹ ipsorum

jurium possessionariorum, maximè verò in loco solitæ residentiæ illius, qui in semine defecit, tẽpore videlicet legitimæ statutionis eorum, præsentib⁹ vicinis & cõmetaneis fieri debet, & à die ejuscemodi statutionis atq; publicationis, infra ipsius anni uni⁹ integri revolutionẽ, quicunq; statutioni prẹnarratæ cõtradixerint, vel etiam alij, qui postea causæ & liti ipsi sese ingerere & immiscere voluerint, sive sint filiæ illi⁹ defuncti, in domo paterna relictẹ: sive fratres generationales, sive autem cæteri fœminei sex⁹ homines, jura sua producẽdo coram Iudice suo, ad id specialiter & expressè deputato, Nunc videlicet corã domino Iudice curiẹ Regiæ, (nam aliàs corã Domino Palatino consveverant) sive celebrẽtur octavẹ, sive non, ad se & ad jus eorum pertinere tenentur cõprobare. Aliter autem in jure Regio, & per consequens illi, cui majestas Regia bona prẹnotata contulerit, relinquuntur possidẽda: Prout in Decreto Serenissimi Principis quõdã Domini Mathiæ Regis, de quo præ-

Par:2. T.71

meg hirdetni, hanem az hol az iósság vagyon, és kivált-képpen, az magva szakat embernek lakó helyére, és az iktatásnak ideién, az szomszédok, és kik egy határban laktanak véle, azoknak ielen létekben. Igy szokták penig megh hirdetni az iktatáskort, hogy valaki ellene mondaná az iktatásnak, avagy az pőrben akarna bé állani, akar az megh hólt ember leányi, kik męgh az attyok házában laknak, akar vér szerént való attya-fiai, akar valaki az leány ágból akarna ellenzeni az iktatást, tehát egy esztendő forgásában, tartozzék ez-fęle pőrnek megh láttására rendelt Biró előt, ugy mint mostani szokásunk szerént az Országh biráia előt (avagy Nador Ispán előt, mint ez előt szoktak vala) minden leveleit, és igasságát elő hozni, akar follyon egyeb-fęle szokot tőrvény, akar ne, és igy bizonijcsa meg, hogy ő őröcket legyen az iószágban. Mert ha meg nem bizonijttya, az iószág, avagy az Királyé lészen, avagy azt az kinek Király adandgya, az mint erről nijlván szól, az felsęges Máttyás Király Decretuma-is, melyből vettek-is ez meg irt articulust, ióllehet valami

czik-

ezickellyében ott kűlőmben vagyon megh irva. Ezért kel peniglen, ez illyen magva szakadot iőszágnak el foglalasában és iktatasában meg nevezni az Birót, hogy akar mely fél is tudhassa, mely Biró eleiben tartozzék mennie, és kitől várion tőrvént és igasságot, az meg mondot dolgokban. Az leányok penigh (az mint meg mondám az articulusban) az Attyok udvar-házában, és iőszágának negyed részében, házasságok ideiglen meg maradhatnak. Az megh hólt ember feleségé is, ugyan ott az megh hólt Vrának udvar-házában lehet mind addég, mig valakihez férhez megyen, és addég belőle senki ki nem rekeztheti, az mint ez után erről nyilvabban szóllok az legyruha meg fizetésének meg irásában. Effele magva szakat ember leányit is, nem azoknak akaratyokból, kel ki házasitani, kikre szállana, az ő leány negyedik, holtok után, hanem oly attyok fiai akaratyából, kik attyokról való attyok-fiai, és őket pénzel ki tehetik, azockal egyet értvén, adassanak férhez.

præsens Articulus est excerptus, sed variatus & immutat⁹, manifestè cõtinetur. Ideò enim Iudex in tali defectu seminis causa, per expressum denominatus est, ut sciat quęlibet partium, infra terminum sibi præfixum ad Iudicẽ suum recurrere, & justitiã in præmissis ab eo postulare. Filię autem in domo paterna (prout in articulo cõtinetur) cum quarta parte bonorum ipsorum, infra temp⁹ maritationis earum, habitabunt. Vxor etiã seu relicta defuncti, ex domo & curia ipsa mariti, quousq; ad secundas nuptias se nõ transtulerit, excludi nõ poterit, sicuti infra, ubi de solutionib⁹ Dotalitiorum tractabitur, clari⁹ dicetur. Puellę quoq; seu filię Nobilium, nõ cum illorum vel illarũ consensu, ad quos vel ad quas jura earum quartalitia redundari debebunt: sed cum patris vel fratris ipsarum, qui scilicet hujusmodi quartalitia solvere tenentur, cõsensu, nuptui dari debent.

Par: 1. T. 67

Par: 1. Tit: 98. 102. & 134.

Par: 1. T: 29

AZ KI KIRALY igasságával ál bé valaki pőriben,

TI-

DE EO, QVI CVM IVre Regio in causam cujusquam se immittit.

TITVLVS XXXI.

ITEM super jure Regio, noviter impetrato, si quis in causam cujuspiã se cum literis Donationalibus im̃ittat. Non tenetur in causam attractus, vel actor, ad id, vel cõtra illud, literas statim producere: sed impetrator ille procedat de Regni cõsvetudine cum Regio jure, & hoc, si actor, vel reus triumphabit (nã aliter, si uterq; deficiet) jus Regium locum ibidẽ habebit.

Par: 1. Tit: 65. & 66. Et in hoc casu judex causæ, etiam post latam, & pronunciatam inter ipsas partes sententiã, literas super hujusmodi jure Regio Donationales, ab impetratore rursus ad se

Par: 2. T. 84 acceptare, & eidem judicium super eo facere tenetur.

XXXI. TITVL⁹.

TO Vabba ha valaki, Király igasságát magának megh kérendi, valamely iosságban, ki immáron pőrben vólna, és az Király adományával, az pőrben ő-is bé álland, sem az alpőres, sem az fel pőres, nem tartozik hogy ez ellen mingyárást elő adgya igasságát: hanem ha mit meg kert Királytól, Királyi igasságával azt ez Orsság törvénye follyása szerént, vigye véghez, ebben-is ug lehet módgya, ha valamellik pőres fęl, vag az fel pőres, vagy az alpőres, nyerendi meg az pőres iosságot: Mert ha mind az kettő el veszendi, igy mindgyárást hellye lehet az Király igasságának. Es ebben az dologban, ez pőrnek biráia az Sententiának ki mondása után-is, az pőres fęlék közt tartozik, az Király iussáról való adomány levelet, az meg kérétől ismęglen bé venni, és annak arról törvént tenni.

QVOD VNIVERSÆ donationes Regiæ, infra anni unius revolutionem, statutione legitima, firmari debeant.

TITVLVS XXXII.

Par: 1. Tit: 13. & 28. ET sciendum, quòd omnes Donationes Regiæ, sive per defe-

HOGY KIRALYnak mindenfęle adományit, törvény szerént való iktatással, egy esztendőnek forgássa alat, meg kellyen erősiteni.

XXXII. TITVL⁹.

TVdnia meg-is illik, hogy Királynak minden ado-

adományit, akar magva fakkadás miatt legyenek megh kéretetvén, akar némely gonosz embereknek hitlenségek miatt: akar Király igasságának nevével, kik hamisson Király igasságit magoknak tartyák: akar uy adománnak nevével, önnen ióságokat mélto igasságal, és igaz törvény szerént kik biriák: és ezekről levelek kelvén és megíratván az Donationak napiától fogva számlálván, egy egész esztendőnek forgássa alatt, törvény szerént való iktatással megkel erősíteni, és helyre állapitani, akar ellenzi valaki akar ne. Mert ha ez nem lészen, az adománnak ereie el telik, és az Donatio levél is hasontalan lészen, és ereiében megh fogyatkoztatván marad.

defectũ seminis quorumcunq; decedentium, sive per notã infidelitatis aliquorum pravè agentiũ, sive nomine juris Regij, mala fide jura regalia detinentiũ, sive novæ Donationis titulo bona sua justo jure possidentium, emanatę & cõfectæ, infra integrã uni° revolutionẽ, à die Donationis computãdã, legitima statutione firmari, stabiliriq; debent, sive fiat cõtradictio, sive non. Nã aliter Donationis vigor, seu virtus, expirabit, & ipsa Donatio inefficax viribusq; destituta manebit. Part. 1. T. 41 Part. 2. Tit. 12. & 71.

AZ IKTATO HATÁR-JÁRÓ, Intõ, avagy Kénáló, és rővid Hivatal leveleknek, hány napigh tarcson ereiek, az clégtételre.

XXXIII. TITVLVS.

EBben ezt-is eszünkben vegyük, hogy az bé vivő, s-mind penigh az Király Iktatólevelek, akar mi Donatiokról, mellyekben valakinek hű szolgálatyát, Király kimeyezi, és ilyenképpen kezdik el az

DE LITERIS STATVtorijs, Reambulatorijs, Admonitorijs, & brevibus Evocatorijs, quot diebus durent ad exequendum.

TITVLVS XXXIII.

VBI notandum, quòd literæ Introductoriæ, pariter & Statutoriæ Regales, super qualibet Donatione, cum servitiorũ declaratione editæ & cõscriptæ, incipientes sic: Cum nos debitum habẽ- Part. 2. Tit. 18

CVM NOS: *annum complectuntur.*

tes respectũ, &c. Vel, Cum nos attentis & cõsideratis &c. Prout scilicet Donationis Exordiũ seriesq; vel cõtinentia verbalis se habet, ad ipsam usq; anni revolutionẽ, ad exequendã hujuscemodi Donationem Regiã efficaces sint, roburq; sortiantur firmitatis. ALIÆ verò õnes literæ similes, tàm scilicet Introductoriæ & Statutoriæ seu Recaptivatoriæ, quàm etiã Reambulatoriæ: Sed & Admonitoriæ quælibet, per: Dicitur nobis, cũ clausula illa, (Ad terminum competẽtem &c.) emanatæ, sexaginta duntaxat diebus, à die emanationis ipsarum literarum supputandis, pro executione peragenda, validæ reputantur.

DICITVR: *60. Dies.*

SI tamen in literis hujusmodi Introductorijs, seu Recaptivatorijs, aut Reãbulatorijs, vel Admonitorijs, terminus aliquis octavalis ad quem scilicet Evocatio (ex ratione in eisdem literis expressa) fieri debeat, denotatus & conscriptꝰ fuerit: tunc ad octavum usq; diem illius festivitatis, cujꝰ videlicet octavæ inferuntur & inscribũtur, executio

el az levelet: *Mivel hogy ugymond mi méltán meg tekintettük vólna, &c.* Avagy eckèppen: *Minek-utánna eszünkben és elönkben vôttük vólna ennek s-ennek hüséges szolgálattyát, &c.* Az mint az Donationak kezdeti vagyon, és az tób réßet-is iriák, egéß eßtendeig tartnak, és ereiek vagyon arra, hogy effęle Királyi adománban, azzal bé irathassák magokat. EGYEB, mindenfęle hasonló leveleknek, ugymint, Bé vitel, Iktató, Vißßa foglaló, s-mind penig Határ iáró, sót Kénáló leveleknek, mellyeket kezdnek megh irni, *Dicitur nobis, az az. (ielenti minékünk, ez ez.)* Es mellyikben ez czickel-is benne leend. hogy hijatok reiá, az ßokot tórvény napiára, &c. Ez fęle levélnek ki adássának utánna, csak hatvan napig elhetnek vélle, az után erőtlen léßen.

Mind az által effęle Belé vittél és Vißßa foglaló, avagy Határ-iáró, és Intő levelekben, valamely octavára való nap iratik, melyre az hivataly (kinek okait azon levélben meg iriák) megh legyen: Tehát annak az Innepnek, mellyet az Octavának, az az, tórvénynek ki ßolgáltatásának napiának téßnek, nyolczad napiára elő kel vinni annak tórvé-

venye ßerént. Az nyolczad nap mind az által nem az Innepnek utánna, hanem elötte tartatik meg, annak végben vitelére. Az hatalomra való hivatal-is, kit az mostani ßokásunk ßerént, harminczkettödik napra ßoktunk irni: hasonlatosképpen ezis csak hatvan napig tart, azon levélnek ki adássa után: Es ha hatvan napnak alatta el nem iárnak dólgokban, levelek mellet, az után nem leßen leveleknek hellyek.

cutio cum illis ritè legitimèq; peragi poterit. Octava tamē dies ante festū & nō post intelligatur. Cum literis quoq; Evocatorijs, ratione quorumcunq; actuum potentiariorum, ad tricesimum secundū diē secundū modernorum usum sonātibus, Similiter infra spacium sexaginta dierum, à die emanationis isparum computandorum, procedendum est. Nam aliter etiam illę viribus de cætero carebunt.

AZ DONATIOKról való iktató levelek, mit haßnállyanak, mikor az okát meg magyarázzák, avagy nem magyarazzák, miért atták legyen az Iößágot.

XXXIV. TITVL⁹.

TO Vábba ezt-is tudnunk kel, hogy Királynak minden-fęle adományáról költ iktató levéllel, akar ßólgállattyának emlekezetivel, akar penig, ha ßólgállattyát ingyen sem emlitik-is benne, hanem csak, *Cum nossal*, avagy *Diciturral* iriák, mely ez Orßág Birat közzül akar mellyik elöt, költ legen

QVID LITERÆ STAtutoriæ donationum cum declaratione, & quid sine declaratione valeant.

TITVLVS XXXIV.

CÆterum hoc quoq; sciendum, quòd universæ Donationes Regiæ, quocunq; jure & titulo factæ, cum literis Introductorijs, & Statutorijs, non solum cum declaratione, scilicet per clausulam, Cū nos &c. Verumetiam simplici modo per aliam clausulam, videlicet: Dicitur nobis &c. confectis, & per quoslibet judices regni ordinarios datis

Par: 1. T. 86

datis, executioni demãdari possũt. Verũ tamẽ si introductio per clausulam: Dicitur nobis &c. fiet, tunc in judicio etiam literæ Regiæ Donationales penes Statutum in specie produci debebunt: Vt intelligatur, quo jure, vel titulo, aut quib⁹ sub cõditionib⁹ Donatio ipsa facta existat. Nam aliter statutio ipsa nulli⁹ censebitur fore firmitatis. Si tamẽ cum declaratione, videlicet, per, Cum nos, &c. Introductio & Statutio executa fuerit: tunc in casu, quo literæ Donationales super eo confectæ periclitarentur, & amitterentur: sola ipsa Statutoria sufficiet. Nam seriem Donationis, & rationem, seu causam, propter quam videlicet eadem Donatio facta est, in se declaratam habet.

legyen, ember iktathattya magát vele. De ha az iktatás, csak az *Dicitur rol* leßen, és ßölgállattyának nemét meg nem iriák, tehát az tőrvényben nem eleghsęges csak az iktató levél, hanem az Donatio levelet is elő kel hozni és bé mutatni: hogy ugyan valóban ki tessęk, mi okon és mi módon atta legyen Király az ióßágot. Mert ha az Donatiót elő nem adhattya, az iktatásnak is semmi ereie nem lehet. Ha penig az ßölgállatnak ki nevezéssel irván: *Cum nos*, által, az az, mikoron mi &c. megyen végben, az bé vitel és Iktatás: tehát ha az Donatiók avagy adományról való levelek el veßnének is az tőrvényben csak effęle Iktató levél is elegedendő. Mert ez elégge meg magyarázza, mi okon atta legyen Király az ióßágot.

DE LITERIS CONSENsualibus Regijs, absq; fassionis verbali tenore confectis.

TITVLVS XXXV.

ET hoc idem, quod de literis Statutorijs pręmittitur, tenendum est etiã de cunctis literis, cõsen-

AZ KIRALY CONsensussáról, és engedelméről való level felől, kiben az vallást, igiről igire, be nem irták volna.

XXXV. TITVL⁹.

EZen értelemben kel lennünk affęle levélről is, kiben az Király Consen-

ſenſuſſáról, avagy engedelméről való emlekezet vólna: Mert ha az az vallás, melyre Király ő Felſęge conſenſuſt adot igiről igire, bé nem leend irva, az engedelem levélben: tehát ha az fęle valláſt ßőrín elő nem mutathatnak az Biró előt, Királynak effęle engedelme és Conſenſuſſa erőtlen és haßontalan léßen.

ſenſum Regiæ majeſtatis explicātib⁹: quod videlicet faſſio, cui majeſtas ſua conſenſum ſuum Regiū præbuit, ſi in ipſis literis conſēſualibus verbotenus inſerta nō fuerit: tunc niſi faſsio illa in ſpecie coram judice producatur: conſenſus hujuſmodi Regius penitus invalidari debebit, & inefficax erit.

AZ KIRALY VY adományáról, ſumma ßerént, és honnan legyen eredeti.

XXXVI. TITVL⁹.

SOKAN ßokták az ő őrökſęgeket és jóßágokat, uy adományúl meg kérni az Királytól, és gyakorta az Király igaſſágát-is, ez fęle Vy adományról való levélben, magoknak és maradékioknak meg kérik, ielentvén Királynak, hogy az ő eleik régtől fogván azon ióßágnak békeſſęges Vraſágában voltanak vólna. Es iólléhet ez-féle Vy adománnyal, ſockan igazán és ió móddal élnek: vißontag azért kik leikeket nem ßánnyák, ſockan csalárdúl, és hamiſſan ßokták kérni az uy adománt: Mert ez ockal ſockan ki

DE NOVA DONATIONE Regia, in generali, & unde ortum habeat.

TITVLVS XXXVI.

ITEM ſolent nonnulli, bona & jura ipſorum poſſeſsionaria, à Regia majeſtate novę Donationis ſuæ titulo, ſępè cum omni ſuo Regio jure, pro ſe & eorum hęredib⁹ impetrare, aſſerētes, progenitores ſuos ab ātiquo, vel etiā ſemetipſos duntaxat à tempore adeptionis, & conſecutionis hujuſmodi bonorū, in dominio pacifico eorundē perſtitiſſe. Et licet pleriq; ejuſcemodi Donatione nova, juſtè bonoque modo utātur: in cōtrariū tamē plurimæ fraudes per noñullos, ſalutis eorum im̄emores, in hac parte cō-

Par: 1. Tit: 13. 14. Item 25. 27. 29. 30. Item 36. 37.

Par: 2. T. 77

mittuntur. Quidã enim fœminei sex⁹, generationis suæ homines, de ipsis jurib⁹ possessionarijs per hãc excludere nituntur, literas originales, quę scilicet jura possessionaria emptitia fuisse, aut alio titulo jus fœmineum sicuti masculinum cõcernere declararent, occultantes, igne comburentes, velaliter dilaniantes. Quidã verò fraternæ charitati contrariantes, & uxoribus filiabusq; suis favẽtes, dum potissimè semẽ masculinum in se deficere conspiciunt, & jura sua possessionaria in fratres condivisionales devolvi metuũt, nomina uxorum filiarumq; suarum in literis novæ Donationis inscribi faciunt, fratres ipsorum generationales prætermittẽdo, & illis bonis seu jurib⁹ possessionarijs eosdẽ privare, vel magis despoliare satagendo.

kiakarják tagadni az leány ágat mikor az iószágról való oklevelet, kiből kitetczenek, hogy ha az iószágot pénzen võttek vólt, avagy egyéb-képpen is, mind fiu és leány ágra szólgálna az iószág, avagy el reytik, avagy tűzben vetik, avagy egyéb-képpen el szakattyák. Némellyek penigh az attya-fiai szeretetet megh tagadván, feleségeknek avagy leányinak akarván kedveskedni, kivált-képen mikor ebekbe vesik, hogy ő raytok az férfiu ágh el fogyna, és félnek, hogy iószágok az tőb egy oszlásson való attyok-fiaira szállana, tehát feleségeknek, és leányinak neveket az uy adományban, bé irattyák, az vgr-szerént való attyok-fiainak nevét az levélből ki hadgyván, és illyen móddal ígyekezik, őket az örökségekből és iószágokból ki tudni és rekeztetni.

QVID SIT NOVA DONATIO, descriptivè, & quòd dupliciter illa potest attendi.

TITVLVS XXXVII.

Bertr. T. 77 VNDE sciendum, quòd nova Donatio, cum clausula, præsenti

MI LEGYEN AZ nova Donatio, ugy mint, az uy adomány, és hogy kétképpen értheti.

XXXVII. TITVL⁹.

KIből it megh kel értenünk, hogy az

Ki-

Király uy adomânya, melynek levelében ez Czickelt bé fokták irni (hogy ennek ſ. ennek az iôſágnak békeſſęges Vraſágában éltenek vôlna az ô elei, és ô maga is benne vôlna) ſemmi nem egyéb, hanem az elôbbi adomânnak uíjonnan való megh erôſítéſe: mely igéből ezt magyarázhatni, hogy męg az elôtis megh kereſſet iôſág vôlt ez, akar Donatio által, akar az iôſágnak egyéb úton való talalâſſa által.

De hogy az uy adomânt inkáb megh érthetſük, vegyük eſſünkben, hogy ez ſęle uy adomânt két okáért mondgyák uy adomânynak.

ELSŐBEN az Király koronâra való képeſt, melytől fűg az iôſág adomânya.

MASODSZOR az vér ſerént való attyafiakra és leány ágra való képeſt.

Az Király méltoſágára való képeſt azért nem ſükſęg, hogy az uy adomânnak, az elôt való adományra tekinteti legyen. Mert ha az Király valakinek valami iôſágot egyſzer el adot, és az tôrvény ſerént beleis iktatá magát: nem vólna ſükſęg, hogy

ſenti tempore inſeri ſolita, videlicet, In cujus, vel quarum pacifico dominio progenitores ſuos perſtitiſſe, ſeq; perſiſtere aſſerit, etiã de præſẽti, &c. facta, nõ eſt aliud, quã prioris Donationis, legitimę factę, iterata roboratio, quæ ex ſui vocabuli ſignificatione ſemper preſupponit priorem Donationẽ, vel aliã bonorum ipſorum acquiſitionẽ.

Sed ut clari° præmiſſa deſcriptio novæ Donationis intelligatur, NOTANDVM eſt, quòd nova Donatio dupliciter poteſt attendi vel conſiderari.

PRIMO reſpectu jurisditionis ſacræ Coronæ Regni, ſeu Principis noſtri, ad quem ipſa Donatio ſpectat.

SECVNDO autem reſpectu fratrum generationalium, & fœminei ſexus hominum.

Reſpectu itaq; jurisditionis Principis noſtri nova Donatio non requirit, neq; præſupponit priorem Donationem. Nam ſi prior Donatio, ſuper aliquo jure poſſeſſionario, legitimè facta, & ſtatutio exinde juridicè ſubſecuta haberetur;

nō esset necessariū, jus illud possessionariū de novo impetrari, sed poti⁹ deberet prior ipsa Donatio cōfirmari. Im̄ò neq; Confirmatio videretur esse necessaria: cum Confirmatio non sit de necessitate: sed solum̄odo de benè esse Donationis & juris possessionarij gubernationis. Nec valet ex se Cōfirmatio, si Donatio in ea inserta non valere dinoscatur. Vnde nova Donatio sive cū jure Regio simul, sive simpliciter solet à Principe impetrari. Quod licet impetrator ipse sit in dominio juris alicuj⁹ possessionarii, tamen dominium illud, indirectè forsitan, & contra jurisditionē ipsius sacræ Coronæ; considerat se possidere pariter, & habere. Non enim omnes Dñi, vel Nobiles per Donationes Regias: sed etiam per Fassiones instrumentales, seu privilegiales, diversis sub Titulis, & coloribus, consueverunt jura possessionaria gubernare. Proinde hujusmodi defectum juris sui, per Donationem ipsam Principis, studet reformare, effectiveq; instaurare. DICITVR autem Donatio ipsa

hogy ez-fęle iôßágot, uñulan megh kérne, sőt inkáb csak az előbbi Donatiot kellene megh erősiteni és confirmáltatni. De męgh az Confirmatio sem ßükſęges az iôßágnak első adománya ra, mind azon által nem árt nékik. Mivel hogy az Confirmatio-is ő magában erőtlen, ha az Donatioia semmire kellő léßen. Az uy adománt azért avagy csak ő ßintén, avagy az Király igasságával egyetemben ßokták meg kérni az Királytól.

Ez-okáért hogy iôllehet, az ki az uy adományt kévánnya, az iôßágnak Vrasságában ül, mind az által eßében vőtte, hogy nem ió módgyával, és ne-talám Király igassága ellen-is biria az iôßágot. Mert az Vrak, és az Nemessek, nem minnyáian Király adománnyával biriák az iôßágot, hanem külőmb külőmb okokból, és móddal lőt kőtésseckel, és ok leveleckel. Holot ez-ockáért igasságoknak effęle fogyatkozását ismérvén, az Király uy adománnyával ßokták hellyére állatni, és ió karrban ütni. Vy adománnak penigh csak

csak ennyiben mondatik, és ezokáért, hogy azkort atta elsőben valakinek az Király azt az iőßágot. Az mint az réghi Magyar Királlyoknak, LAIOS Királynak és SIGMVND Csaßárnak Privilegiomok leveleiben láttam és olvaßam is, hogy uy adományúl attanak iőßágot, de az levélben semmi emlekezet arról nem vólt, hogy annak elei az iőßágban eleitől fogván békeßégeßen éltek vólna: Avagy ő maga is békeßéges Vraßágában lőtt vólna: Hanem (az mint az Donationak ßokot follyáßa és tenora) az uy adomány levélben, csak hű ßólgálatyát irták bé: Es effele iőßág el adáßt, és rólla költ levelet, az fellyűl megmondot iőkből, ezokáért mondom, hogy uy adománnak ßoktak hűni és mondani, mivel hogy az ki az uy adományt nyerte, akar vólt az elől az iőßághnak Vraßágában, akar nem vólt: Mind az által ackoron uűjolag atta néki Király az iőßágot, és nem az elől.

ipsa nova, pro eo, & in tantum, quòd tunc & de recẽti facta sit per Principem bonorum sibi collatio: prout in noñullis privilegijs, & literis Donationalib' excellentisimorum Principum, quondã Dominorum, Ludovici, & Sigismundi Imperatorum, Hungarię Regũ vidi, atq; legi, possessionarias collationes novæ Donationis titulo factas, nulla clausula appositа, nullaq; mẽtione habita de hoc, quòd progenitores impetratoris, in dominio bonorum, & juriũ possessionariorum hujusmodi, nova Donatione collatorum, aliquãdo perstitissent, vel impetrator ipse perstitisset: Sed cũ servitiorũ duntaxat (prout in omni Donatione fieri cõ svevit) declaratione æditas, atq; cõfectas: quas quidẽ possessionarias collationes. Sed & literas super ea re emanatas, ex ratione prędallegata, existimo, teneoq; hoc titulo novæ Donationis factas, & ęditas fuisse, quòd scilicet impetrator ipse, dominium bonorum impetratorum, prius sive non, tamen per Principem, tunc de recenti, & non per prius, fuit bonorũ ipsorũ facta sibi Donatio. Si enim pri' quoq; Donationẽ super eisdẽ jurib' & bonis habuisset, tunc (ut prędmisi) nõ nova Do-

Mert ha az elől is atta vólna, (az mint mondám) az iőßagra

va Donatio impetrari, ſed potius prior debuiſſet cõfirmari, & ejuſcemodi nova Donatio, reſpectu juriſditionis ipſi⁹ ſacrę Coronę, ſeu cõtra juriſditionem Principis noſtri, ſive cum jure Regio (ut pręfertur) ſimul, ſive ſimpliciter facta, ſẽper valet, & ſemper eſt efficax: nec poterit per alterum quempiã jus tale poſſeſsionarium, nomine juris Regij, vel alio defectus ſeminis titulo de cætero impetrari. Princeps enim ipſe, Donationi ſuæ ſemel factę, per ſe vel per alium de jure nequit iterum refragari, dum̃odo ſit hoc verum, quòd aut impetrator ipſe, aut progenitores ejus, in reali ac pacifico dominio (hoc eſt non abſoluta potentia, vel non occupatione temeraria ſibi uſurpato) juris ejuſdem poſſeſsionarij fuêre. Nã ſi aliàs fraudulenter, & iniquè bonorum impetratio pręmiſſo titulo fieret, puta, dicẽdo quiſpiam, villã aut poſſeſsionem unã, ſuam eſſe, & ſe in dominio ejuſdem jam dudum perſtitiſſe: cum tamẽ poſſeſsio illa non ſua, ſed Regiæ majeſtatis, ad aliquod caſtrorum ſuorum

nem uy adományt, hanem confirmatiot kellet vólna kérni: Es effęle uy adománnak penig, kit az Király az Szent Coronának igaſſágával ßokot adni, męg ha az Király igaſſága ellen eſnék-is, akar minden Király igaſſágával adna, akar penig csak uy adománnyal, mindenkoron hellye és ereie vagyon. Effęle ióßágot penigh más ember, ſem Király igaſſágával, ſem penigh magva ßackattúl, ennek utánna megh nem kérhet: Mert męg az Feiedelem-is, az mely adománt egyßer meg adot, ſem ő maga, ſem máſſal meg nem máſſolhattya és ſemmiſſe nem teheti, csak hogy ez igaz legyen, hogy az ki az uy adománt nyerte, avagy ő maga avagy penig az ő elei, annak az ióßágnak békeſſęges Vraſágában valóſággal vólt. (Az az, nem ſáiát hatalmockal, ſe vakmerő-képpen máſtól ne foglalták legyen el) Mert ha csalárdúl és hamiſſan kérne megh valaki az ióßágot, tudni illik, mondván, hogy valamely falu avagy ióßág, ővé vólt vólna, és annak Vraſágában régtől fogva lőt vólna: de az á ióßág nem ővé hanem Királyé lőt vólna, és régtől fogván igazán Király ő Felſęge vala mellijk várához tartozot

zot vólna: tehát effęlében és hasonló csalárdságában, az uy adománnak semmi ereie nincsen: Sőt azt az ki igy csalárdkodik és hazud, ßőrnyű képpen meg kel bűntetni. Hasonló ez-is ehez, ha valamely hatalmas ßánßándékból való hatalmassággal és vakmerőképen, egy falut magának foglalna, és mivelhog Vraságában, egy eßendőt tőltené, és az Királynak azt adná eleiben, hogy ő annak az ióßágnak bizonyos Vraságában sok űdőtűl fogván vólt, és ez okon uy adománnyúl kérne meg az Királytól. Mert ez-képpen-is az Király igaßágával meg nyert uy adománnak-is, nem lehet ereie, más embernek igassága ellen, az kitől, tudni illik, az az hatalmas el foglalta vólt az ióßágot: Mert reá bizonyittyák hogy nem ió úton és igassággal kérte vólt meg más ember ióßágát,

rum Regalium, de jure & ab antiquo pertinens fuisset: tunc in tali, & alijs similibus casib⁹, ipsa Donatio nō valeat: Imò impetrator ille, tanquā falsarius & mendax propterea acriter est puniend⁹. Secus etiā est, si quispiā Potentum, absoluta potentia & occupatione temeraria, villam unam pro se usurparet, & in ejus dominio, malè sibi vendicato, revolutionem unam añualem transigeret, seq; postea in reali dominio villæ ipsi⁹ longo tēpore perstitisse Regię majestati diceret: & sic eam novæ Donationis titulo pro se impetraret. Nam hoc quoq; modo, ipsa Donatio, etiam cum jure Regio facta, contra jura illius, à quo villa ipsa fuit occupata, nil tenet, nulliusq; censetur esse firmitatis, eò quòd expositio, pariter & impetratio sinistrè facta fuisse comprobetur.

MASODSZOR mondám, hogy az uy adománt érthettyűk, az vér ßerént való attyafiakra és leány ághra valo képest, és az mint elsőben meg mondám, mi legyen az uy adomány, arra való képest kel érteni,

SECVNDO verò, nova Donatio potest attendi & considerari, respectu fratrum generationalium, ac fœminei sexus (ut prætactum est) hominum: & hac consideratione pręmissa, descriptio novæ Donationis est intelligenda. Par: 1. T. 36

Tanu-

Par: 1. Tit: 21. & 73.

AD declarandum igitur quòd jura ejuſcemodi poſſeſsionaria, nova Donatione, cũ clauſula prænotata, In pacifico dominio &c. impetrata, jus fœmineum non cõcernant, Literę ipſe novę Donationales, im̃ò etiã diviſionales inter fratres maſculini ſex⁹, Ac Expeditoriæ, ſuper Quartalitiorum ſolutione confectę, inſufficiẽtes reputantur. Sed originales quoq́; literę quib⁹ videlicet eadem jura poſſeſsionaria, aut pri⁹ acquiſita, aut empta, vel aliter adepta fuerint, in judicio producãtur, neceſſe eſt. Quę ſi produci & exhiberi nõ poterunt, quia nõ habẽtur (multorum enim Nobilium, & poſſeſsionatorũ hominum privilegia, ac literalia inſtrumẽta, aut diſturbiorum tẽporib⁹, per ęmulos Regni direpta: aut pacato quoq́; tempore, ignis ſæpe voragine cõflagrata dinoſcuntur) tunc in cauſã attracto, juramẽtum quinquageſimo ſe Nobilib⁹ meræ nobilitatis titulo, & privilegio fungentibus, præſtandum imponitur. Qui ſi jurare poterit: Tunc à poſſeſsionaria datione abſolvitur, & jus Quartalitium duntaxat perſolvere compellitur: Si quitantia ſeu recognitio ſuper ea re non habeatur.

Tanulágunk azert innét ez, hogy ez-fęle uy adományról kőlt levél, melyben ez vólna írva hogy az fiu agában az iószághban, békeſſęgeſſen élt vólna, nem elégſęges az leány ágnak, azon iószágból való ki tudáſára, męg ha az mellet az fęrfiui ágh, ő magok kőzőt való Oſzlás levelet adna elő-is, avagy az leány negyednek ki fizeteſſęről való menedék levele vólna-is. Hanem az Originált, az az, az iószághnak eredetiről való levelet hozza elő az tőrvényben, hogy megh teſſęk mint találták az iószágot, pénzen vőtteké, avagy egyéb ió uton, mint s hogy ſzerzették. Mely levelet ha elő nem hozhatnák, mivel hogy ſok iószágos Nemes embernek ok levelei az hadak miat, és kűlſő ellenſęg miat el veſztenek: avagy męgh békeſſęges űdőben-is tűz miá meg égtenek, tehát ackor az alpőreſnek őtven Nemes emberrel, tiſzta Nemes ſzeméllyeckel, hitet vett az tőrvény, hogy leány ágat nem illet az iószág Mely alpőres ha meg eskűſzik nem tartozik az leány negyedik iószágtúl ki adni, hanem csak pénzel fizeti ki: ha annak ki adáſſáról menedék levele nem leſzen.

VNDE

HONNET LEgyen az attyafiui vérarulás.

XXXVIII. TIT:

HOLOt peniglen az alpŏres illyen módon megh eskŭßik, és más felŏl az tŏrvényben, avagy ŏ maga, avagy Procatora az Originál levelet, az iŏßágnak eredetirŏl valŏt, elŏ adandgya, és élni akar véle, avagy végére mehetnek, hogy ez fęle Originált, el reytet és titkolt vŏlt, és ugy kêrte megh az iŏßágot uy adományúl, vér ßerént való attyafiai avagy az leány ágh ellen, és azok nevét az Donatioból avagy uy adománybol ki hatta vŏlna, kiket az iŏßág igazán illetnê, és ez ockal, effęle iŏßágtŏl, attyafiait, avagy nênnyeit és hugait hamiſſan, ki akarta vŏlna rekkeßteni, és az ŏrŏkſęgből ki tagadni, mihelt egyem ez dolgot valóban reiá bizonyíthattyák: tehât ez fęle embert az tŏrvény hamis hŭtŭnek és vêr árulŏnak mêltán ítilheti. Az kik penigh mellette meg eskŭttek, azokis mind hŭti ßegettek, és mindnyâian hamis hŭtŭe lêßnek. Mikor peniglen az leány ágat, az mint

VNDE PROVENIAT proditio fraterni ſanguinis.

TITVLVS XXXVIII.

VBI autem alio ex latere facta, & prębabita hujuſmodi juramentali depoſitione, prætactis literis originalib⁹, impetrator ipſe, ſi per ſe, vel procuratorem ſuum uſus fuerit, vel etiam aliter illas occultaſſe, & cŏtra contēta earundē literarum jura ipſa poſſeſſionaria, prębmiſſo novæ Donationis titulo, malè & in prębjudicium juriumfraternorum, vel etiā fœmineorum, pro ſe impetraſſe, & nomina eorŭ, quos bona illa ritè concernere dinoſcebātur, de literis Donationalib⁹ emiſiſſe, per hocą; de eiſdē bonis, fratres, aut ſorores perperā exhæreditare voluiſſe, ſufficienti & evidenti documento, poterit declarari atą; cŏprobari: tunc talis in pœna perjurij, ac proditionis fraterni ſāguinis, meritò debebit cŏdemnari. Conjuratores nihilominus ej⁹ in fidefragio, pœnaą, ſimiliter perjurij omnes convincētur eo facto. Vbi autem juramentum

non præcesserit, sed exhæreditationis solum̃odò causa declarata fuerit: pœna perjurij tunc sublata erit, & proditio duntaxat ipsa fraterni sanguinis locum habebit.

mint meg mondám, ki nem eskűßi valaki az iößágból, hanem csak réßetlene akaria azt tenni, hamis hűtűe ezzel nem léßen, hanem csak vér arulásnak terhen marad.

QVID SIT PRODITIO fraterni sanguinis definitivè & de pœna ejusdem.

TITVLVS. XXXIX.

FRaterni autem sanguinis proditio, est fratris, vel sororis, justis suis jurib⁹, per alterum fratrẽ, aut sororem, dolosa adumbrataq́; & fraudulenta privatio, vel exhæreditatio. Per fratrẽ autem & sororẽ, hoc in loco, intelligequemlibet generationis suæ hominem, in jurib⁹ possessionarijs secũ æqualiter succedentem. POENA autẽ proditionis fraterni sanguinis, ultra dedec⁹ & infamiã, inde cõtrahendã, hæc est. Vt ille proditor, ac condemnatus, universis bonis & hęreditatib⁹ suis, perpetuò destituatur, & in illum fratrem aut sororem, quem scilicet vel quam fraudare, justisq́; suis jurib⁹ despoliare, & de eisdem exhæreditare nitebatur, eadem

MI LEGYEN AZ attyafiui vér arulás, és mi legyen bűntetése.

XXXIX. TITVL⁹.

AZ vér-arulás peniglen ez, mikoron eggyik attya fiu az másikat, avagy eggyik vér ßerént való leány ágh, az másik attyafiat, az ő igassága mellől, mely az iößágban vagyon, álnokúl és csalárdúl, ßűn alatt ki reckeßti, és őrőksęgéből ki tudgya. Itt peniglen az attya-fiu neven értiyűk, hogy valakinek mind báttyát, őcsęt, nényét, hugát, és summa ßerént, minden-fęle nemzetet, kit egyaránt illetné az iößágnak őrőckes vólta. Az vér arulásnak bűntetése penigh nem csak ez, hogy híret nevet tißtessęget el veßti, de annak felette valakit effęle vér arulásban tapaßtalhatnak, az minden iößágát, és őrőksęgét őrőckőn őrőcké el veßti; Es minden iößága és

őrők-

örökſége annak az attya-fiának adatik, mellyet az iőßágból ki igyekezet tagadni, és örökſégétől megh foßtani, és affélét ez illyent attya-fia kezében kel adni, hogy ugy tarcſa mint egy ßólgáiát. Mellyet mind hólta napiaiglan tartozik étellel, italal és ruházattal, mind eggyik háza népét el tartani.

eadem cuncta bona & hęreditates transferantur, & ipſemet quoq; in perſona ſua, ad fovendum pariter & ſerviẽdum illi tradatur. Quem uſq; ad obitus ſui diem, frater ipſe proditus, vel ſoror prodita, victu & amictu, tanquam unum de familia ſua conſervare tenebitur.

Ezen bűntetéſek vagyon az Aßßony-népeknek is, avagy az Vrak és Nemeſſek leányinak, ha ki kőzzülők az attya iőßágában, mely leány ágat-is illetné, az Királytól fő embernek kőnyörgéſſęvel és tőrökedéſſęvel ſęrfiu ága teherne magát, és az tőb vér ßerént való attyafiat, és az tőb leány ágot, az ſęle örökſęgből ki akarná tudni.

ET hoc idem intelligendum eſt etiam de mulieribus, ſeu filiabus quorumcunq; Dñorum, ac Nobilium; quarum ſcilicet aliqua, in juribꝰ paternis (quæ etiam alioquin jus fœmineum contigiſſent) per Regiam majeſtatem, ad ſupplicationem quorumpiam, in verum hæredem, & ſucceſſorem maſculinum ſe pręficere procurabit, per hocq; alias ejuſdem generationis, ſeu progeniei fœmellas, bonis ipſis privare machinabitur. Par: 1. Tit. 44.

Ennek felette ha ki vér ßerént való attyafiat, vagy ſęrfiat, vagy Aßßonyi-állatot vakmerő-képpen el tagadná, hogy nem az ő nemzetiſęgéből való vólna, és ez megh tagadot attyafiu, vagy levéllel, vagy ha levele nem vólna, emberi bizonyſággal, (kinek hatvan eßtendeiglen való emlekezetivel ßabadon élhet,

Præterea ſi quiſpiã fratrum, aut ſororum, alterũ generationis ſuæ hominem, de genealogia ſua exiſtere pertinaciter negaverit, Et ille tandem literali documẽto, vel deficientibus literis, humano forſitã teſtimonio, uſq; ad ſexaginta annorum ſpacium, ſed nõ amplius, ſede Par: 1 Tit. 47. & 82.

ipsa genealogia esse comprobaverit: tunc ex istis quoq; casibus pœna proditionis fraterni sanguinis, sequi debebit. Nam exinde alterũ justis suis juribus fraudare, exhæreditareq; se voluisse declarabit.

de nem fellyeb) az ő nemzetsęget megh bizonyithattya, hogy ő-is attya-fiu hozzáia: Ez dologból-is vér arulás iő ki, mivel hogy ez-is az megh tagadot fęlt az ő törvény ßerént való igasságából ki akarta tudni, és őrőksęgétől meg foßtani.

DE DIVISIONIBVS bonorum Paternorum, & avitorum, inter fratres fiendis.

TITVLVS XL.

ITEM præhabita Donationum Regiarum declaratione, jam ad ramos earundẽ est recurrendum. Et primò de fratrum carnalium bonis, ac juribus possessionarijs, per Donationes acquisitis: & tandem alio quovis titulo adeptis, & cõsecutis, ac eorundem bonorum divisionibus erit disserendum.

VNDE notandum, quòd universa bona, & quęlibet jura possessionaria cunctorum Dominorum, Baronum ac Magnatum, & Nobilium, Paterna & Avita, quocunq; nomine cẽseantur, inter filios eorundem Dominorum, & Nobiliũ, fra-

AZ ATTYAI ES őssi jóßágot, miképpen oßßák megh az attya-fiak.

XL. TITVL'.

MIVel-hogy eddig az Király adományáról ßóllottam, immáron ier ßóllyunk közelb-is, azon Királyi adománnyoknak ágairól. Es előßőr-is, az vér ßerént való attya-fiaknak ióßágáról és őrőksęgéről, mellyet avagy Király adománnya által, avagy egyébképpen-is, valami módon találtak és ßerzették, és ez fęle ióßág miképpen oßollyon meg köztők.

Itt azért summa ßerént ezt vegyük eßünkben, hogy minden Záßlos és Nagyságos Vraknak és Nemesseknek attyai és őssi ióßága, akar mi nével neveztessęk: Ez fęle Vrak és Nemessek fiai közöt, ugy mint egy test és vér ße-

ßerént való attyafiak közöt, eggyenlő-képpen megyen oßlásban, és valamennyin leendnek az attyafiak, annyi réßre kel fel oßtani. Az attyai ház penigh az kissebbik fiának iút lakó hellyül: de azért az tőb attyafiainak és báttyainak, az iößágnak közönsęges haßnából, az köz földön, ahól ßintén ki ki akaria, mindeniknek az attyok házához hasonló házat kel éppiteni: Es ez uy házhoz az köz ßántó földből, erdőből, rétből, ßéna fűből, annyit annyit kel ßackaßtani, az mennyi az attyok háza után vólna, hogy az uy házhoz, örökben biriák és éllyék.

fratres scilicet carnales, æqualiter dividātur, & quot sunt fratres, in tot sequestrātur partes. Dom⁹ autē paterna filio juniori deputatur, ad residendum, & habitādum: ita tamen, ut cæteris quoq; filijs, seu fratrib⁹, de cōmuni proventu hujusmodi bonorum, & jurium possessionariorum, alię domus, illi paternæ similes, in loco cōmuni, ubi videlicet illorū quilibet voluerit, exstruantur, & ędificentur habitādæ: ad quas de terris arabilib⁹, sylvis, pratisq;, & fœnilib⁹ consimiliter cōmunib⁹, tot & tantum, quot scilicet & quātum ad ipsam domum paternam spectare dinoscitur, excidatur, & sequestretur, atq; annectantur perpetuò possidenda, pariter & habenda. Et hoc verum est, si tantum habuerint de communibus terris, sylvisque, & pratis, ut hujusmodi divisio eorum debitè peragi & expediri possit. Nam alioquin omnes terræ, ac sylvæ, prataque, & fœnilia, ad dictam domum paternā attinentia & pertinentia, in tot debebunt dividi partes, quot de novo ædificabuntur dom⁹ Nobilitares, & ad quālibet illarum domorum æqualis portio assignabitur

Ennek penigh ugy kel lenni, ha oly bő léßen az köz föld, hog mind az ßánto föld, mind az erdő, és az ręt, ki tellyék belőlle, és mindeneknek ió módgyával réße iuthasson belőle. Mert ha ki nem telnék, tehát az attyok háza után való földet, erdőt, rętet, és kaßáló fűvet, annyi réßre kel fel oßtani, mennyi udvarházat éppitenek, hogy mindenik háznak egyenlő réße iusson, kin élhessen. Es męg ennek felette

tur utenda. Inclusa tamen semper illa quantitate atq; portione terrarum, ac sylvarum, & pratorum, quæ ad sessionē, vel locum sessionis jobagionalis, in cujus scilicet facie dom⁹ nova construetur, spectabat, atq; pertinebat.

lette, ugyan ezen uy udvar házhoz kel azt-is az ßántó földet, erdőt és rêtet, tellyessęggel ßakkaßtani, az mely iárt az hely után, avagy az iobbágy ůlés után, az kín az udvarházat uijon nan éppíttették.

QVID SI DOMVS PAterna, lapidea vel magnis sumptibus constructa fuerit?

TITVLVS XLI.

VBI autem domus ipsa paterna lapidea, aut latericia, vel aliter sumptuoso ædificio cōstructa, fabricataq; fuerit, & tantę æstimationis reputata fuerit, ut de cōmuni proventu talium bonorum similes dom⁹ cōstrui non possint, ita ut nè una quidem ædificari cōmodè possit: tūc in tali casu dom⁹ ipsa paterna, unà cum magistris lapicidis, ac muratoribus, & fabris lignarijs, per hominem judicij, cōsciētiosè ęstimari, taxariq;: & summa æstimationis in tot portiones, quot sunt fratres, dividi debebit, filiusq; junior, seu frater, portionē sibi

MIT KEL CSELEkedni, ha az attyai ház, kőből csinált léßen, avagy sok költsęggel éppíttetet?

XLI. TITVL⁹.

HA penig az attyok háza kő avagj tegla leend, avagy frissen, és sok költsęggel faragtatván éppíttettek, és oly sokat érne, hogy az iósßághnak kőzőnsęges haßnából, hozzá hasonló házakat nem éppíthetnének: Sőt męg csak eggyet sem éppíthetnének hellyessen: Tehát effęle dologhban az attyai házat Kő-művesseckel, és Acsockal az Orßágh biráiának egy embere ielen lévén istenessen igaz lelkek ismeretek ßerént meg kel bőcsűltetni, és az mennyi summára megyen az bőcs, azt annyi réßre kel oßtani, az mennyin az attya-fiak vadnak.

az

az kisſebbik fiu penigh, avagy attyafia, az ő részéhez, az mennyire őtet illeti ingyen iúl, de az tőb bátyainak részeit pénzel tartozik ki fizetnie, az el intezet és meg mondot ſumma ſerént.
Ezt pedigh értsed, ha az kisſebbik fiu annyi üdős léßen, hogy maga iovaira haßnoſſon gondot nem viſelhetné. Mert egyéb képpen, effele drága ſummában kéßitet éppülettel egy-aránt oßtnak meg az attyafiak. Továbba effele ioság egy-aránt illeti, az leány ágot-is, mint sintén az fiu ágat, és az attyok halála után fiak és leányok maradnak, és az eggyik leánya kisſebbeend köziök: tehát ugyan olyan dologban-is, nem az leánynak, hanem inkáb az fiunak ki leg közelb vólna az kisſebbik leány elől üdővel, adatik az attya ház sako helyül, ugy mint méltoſágosb, és bőcsülletesb személynek, de az felyül meg mondot okok alat.

sibi cedentem, gratis habebit. Sed portionē cæterorum fratrum pecuniaria ſolutione, juxta ipſius taxationis & æſtimationis ſeriem refundere, illisq; perſolvere tenebitur. Et hoc intellige, ſi filius ipſe junior tantę ætatis fuerit, ut rebus ſuis cōmodè proſpicere nō poſsit. Nam aliter in tali ſumptuoſo ædificio ęqualis fieri debebit inter fratres diviſio. Cæterùm ſi bona, jura ejuſcemodi poſſeſsionaria, jus fœmineum æquè veluti maſculinum concernant, & patre defuncto filij filięq; ſuperſtites manſerint, ac filiarum altera junior ętate fuerit, tunc in tali quoq; caſu non filię, ſed poti⁹ filio, filiam ipſam juniorē natam immediatè prędecendi, tanquam digniori ſexui & perſonæ, domus paterna dabitur habitanda, ſub cō-ditionibus tamen prædeclaratis.

HOGY AZ OK LEveleknek tartáſa, öregbik attya-fiat illeti.

XLII. TITVL⁹.

EZEN értelemben legyünk az Ok levelek tartáſſa felől-is, hogy nem

QVOD LITERALIA inſtrumenta frater natu major conſervare debeat.

TITVLVS XLII.

ET hoc idem eſt intelligendum etiam de literarum, ac literalium in-

um instrumentorum cõservatione, quòd scilicet non filiæ majori, sed filio, etiam si junior ætate fuerit, literę, & literalia instrumenta, factum bonorum ac juriũ possessionariorum ipsorum tangẽtia & concernentia, dari debeant ad cõservandum. Quas, & quæ inter filios, seu fratres major natu cõservare sẽper solet. Et hoc verum est, si frater ipse major natu sanę mentis, & non furiosus vel amens extiterit, ac dissipator bonorum suorum manifest⁹ nõ fuerit, vel cæteros fratres suos de bonis paternis & avitis, ac etiã suis, exhæreditare palàm non prætenderit. Nã casib⁹ in istis, non fratri natu majori, sed alteri ex fratrib⁹, ad lineam generationis paternæ propinquiori, literæ, ac literalia instrumenta, dari & assignari debebunt, ad retinendum, atq̃ue conservandum. Filiæ verò transsumptum, seu paria literarum, ac literalium instrumentorum bona, utriq́; sexui deservientia, tangentium, pro se, coram judicibus regni ordinariis habere possunt, & illis earum fratres dare tenentur. SCIENDVM hîc præterea, quòd illi erit omnium causarum, & litium, contra fratres motarum vel

az öregbik leányra, hanem az fiúra, męg ha az Nénnyénél kisseb időű vôlna-is, kel az iőßágról való ok leveleknek tartássát bízni. Az fiak, avagy attya-fiak közzűl penig, az öregbik sőt az idősbik bátyokra. De azért ugy kel az öregbik bátyokra bízni, ha tißta eßű leend, és sem ßelesnek, sem bolondnak, sem penig nyilván való tekozlónak nem találtatik lennie: Avagy az tőb attyafiait nem igyekezik, az attyai és őssi iőßágból, őreksęgből ki ßinleni. Mert effęle fogy atkozássok miat, nem az öregbek bátyoknak, hanem másnak, az ki attyáról leg közelbek bátyok avagy attyok-fia léßen, annak kel az ok leveleket kezében ßámlálni, és meg tartásnak, meg maradásnak okáért arra kel bízni. Az leányok penig affęle iőßágról való leveleknek, mellyek mind az két ághra való iőßágról ßóllanának, az Orßág birai előt máßát vehetik, mellyet az fęrfiui attyafiak-is tartoznak nékiek ki adnia.

Ennek felette ezt-is iő megh tudnunk, hogy az kit illet az leve-

veléknek tartáſſa, azon attyafiunak kel az tőb őcſei ellén való pőreknek-is gondgyát viſelni (kőzönſęges kőltſęgből) mind addég migh az iőßág valóban meg nem oßland kőzőttek.

vel movendarum, infra diviſionis tempus, ſupportatio (cõmunitamen ſumptu) ad quem literarum ipſarum ſpectabit conſervatio.

AZ ATTYAFIAK kereſet jóßágának meg oßtáſáról, Es az Király adományának imez Czickellyéről: PER EVM, &c.

XLIII. TITVL⁹.

TOvábba ezt-is megkel jedzenünk, hogj ha kéſ avagy tőb teſt ßerént való attyafiak, avagy egy mêhből valók az őſsi vagy attyai iőßágban oßtozatlanok vólnának: kiknek eggyikké Király udvarában, avagy egyéb Vraknak való ßólgálatban, foglalta vólna magát, az máſik attyafiu peniglen, otthőn az háznak gondgyát viſelne, és munkálkodnék: azomban amaz ki ßólgálatra atta vólt magát, akar Királytól ő felſęgétől, akar más rendbéli Vrától, valami őrőkſęget és iőßágot, iámbor ßólgálattyával nyerhetné: és az otthőn való attyafiainak neveket-is, az ő Donatio levelében, illyen módon belé irhatná, hogy ő álttala, ugymond, vagy ő utánna, az tőb attyafiaknak-is adta vólna az Vra

DE DIVISIONIBVS bonorum, per fratres acquiſitorum, Et de clauſula Donationis: Per eum.

TITVLVS XLIII.

VLterius notandum, quòd ſi duo, vel plures fuerint fratres carnales, aut etiam uterini, in bonis, & jurib⁹ poſſeſsionarijs avitis, vel paternis indiviſi, quorum alter in curia Regia, vel aliorum dominorum larib⁹ ſervitio ſe mancipaverit, Alter autem domeſticis curis & laboribus domi vacaverit, & ille ſervitio dedit⁹ bona aliqua, ſeu jura poſſeſsionaria, ab ipſa majeſtate Regia, vel alijs etiam forſitan Dñis, ſervitiorum ſuorũ meritis, ita exigentibus, pro ſe impetraverit, & nomina fratrum ſuorũ, domi manentium, clauſula cum illa: (ET PER eum &c.) in literis, ſeu privilegijs Donationalib⁹ inſcribi & inſeri procuraverit: Tunc licet

impetrans ipse, ante temp⁹ divisionis cum fratribus suis fiendæ, de hujusmodi bonis, per eum acquisitis & inventis, liberã, prout voluerit, disponẽdi habeat facultatem. Et hoc intellige non pro se, vel suis hęredibus, aliquo sub colore usurpando, aut reservãdo: sed à se pri⁹ realiter alienando. Tempore tamẽ divisionis, unusquisq; fratrũ portionem suã, de illis sibi cedentem, æquè ut impetrator ipse principalis, habere de jure potest. Iura enim possessionaria in quibuscunq; literis, seu privilegijs Donationalibus contenta, sẽper in tot debent dividi partes, quot sunt personæ, vel nomina hominum literis, in eisdẽ specificè denotata. Nisi forte exceptio, vel distinctio fuerit ibidẽ super hoc declarata. Clausula itaq; ipsa (PER EVM) non est intelligenda, ut tantum valeat, quantum post eum: prout quidam plus sapere volentes, quàm oportet sapere, intelligẽdum arbitrati sunt, arguentes & astruẽtes, inde cęteros fratres vivente principali impetratore, portionem de hujusmodi bonis ac-

Vra azt az iôßágot: Tehát az dologh igy lévén: noha az az ßólgáló attya-fiu, annak előtte migh az tőb attya-fiaival megh nem oßtozik effęle iôßágot, mellyet saŋát ßólgálattyával talált, akar kinekis el hadgyhat, és valamint kedve tartya el idegenethet. De azért valami ßin alatt magának, avagy az ő maradékinak meg nem tarthattya: hanem tellyessęggel tőlle űresnek kel lenni. Mind az által, ha az oßtásra kęl az dolog, az tőb attyafiak-is effęle nyert iôßágból, ßintén annyi réßt vehetnek, tőrvény és igasság ßerént, mint az ki találta. Mert valamely iôßág felől, avagy adomány, avagy egyéb ok levél és Privilegium kęl, annak az iôßágnak annyi réßre kel oßlatni, mennyi ember nevére ßólland az levél. Hanem ha azon levélben, nyilván ki válaßtottak és ki neveßték vólna, hogy kié legyen az iôßágh s-kié nem.

Holot azért az levélben azt iriák: és ő általa, ugy mond, Ez Czickelt nem ugy kell érteni, hogy annak az iôßágh találó attya-fiának (halála után) ßállyon másra, az mint egy-nehányon vißßa magyarázzák: és azt akariák ki hozni belőle, hogy, az míg él, az ki az iôßágot találta, addég az tőb attyafiak réßt nem vehetnének belőle, hanem hólta

hólta után, az fiaival kellene osztán meg osztani: de ennek az ő igaz értelme nem ez: Mert az osztozotlan attya-fiak, valamedég megh nem osztoznak, mind az hasznokat, s-mind az kárt egy-aránt vesik, fenvedik, és egyenlő-képpen kel tűrniök.

Honnét ez-is következik, hogy ha valamely, test szerént való attyafiaknak, avagy kik attyával, és annyával eggyek vólnának: avagy csak attyokról vólnának eggyek is, és míg meg nem osztoznak vólna, neveket az Donatioban bé nem irák vólnais, mind az által, mikoron osztozni akarandnak, mindenik attya-fiu, mélán ki veheti az ő részét: Annakokáért, ez czickelyén tudni illik, Es ő általa, nem azt értsük, hogy (ő utánna) hanem ő általa, és vele egyetemben ennek és ennek: Mint ha azt mondaná: Az Király hogy ennek s-ennek az ő iámbor szolgálatyát, és hűségét meg tekintvén, adta vólna ez iószágot, avagy falut néki és ő általa, avagy ő érette, és ő vele egyetemben másnak-is.

HA AZ ATTYAFIAK közzűl valamellyik, az iószágot mellyet ő maga keresett, magának akarja tartani, medgyen

acquisitis, & inventis habere non posse, sed illa, post decessum ipsius impetrantis, cum filijs ejusdem dividenda esse: quod tenendum nō est. Fratres etenim indivisi, infra divisionis temp°, & lucrum, & dānum æqualiter participare, sufferreq;, & tolerare debent. Hinc est, quòd si etiam nomina aliquorum fratrum carnalium, aut uterinorū, vel etiam patruelium, divisionem bonorum inter se nondum habētium, in literis hujusmodi Donationalibus inscripta non fuissent, tamen tempore divisionis, portionē suam unusquisq; illorum (ut præmittitur) de jure habere potest: Vnde per hunc terminum, PER EVM, &c. semper intellige, medio, vel per medium ejus, scilicet impetrantis: quasi diceret majestas Regia, consideratione servitiorum talis fidelis sui, eidem, & medio ejus, vel propter eum, etiam alteri possessionem seu villam unam contulisse.

QVOD FRATRVM quispiam bona per se inventa, pro se reservare voluerit.

TITVLVS XLIV.

VBI tamen fratrum aliquis (cęteris corpori, & negligentiæ, desidiæq; deditis) continuè serviendo, sanguinis sui effusione, vel aliter servitijs, aut virtutibus suis, bona aliqua, seu jura possessionaria quæsiverit, & cum cæteris fratrib⁹ suis illa participare noluerit: tunc si omnibus bonis, & juribus paternis renunciaverit, acquisita per se ipsum bona totaliter pro se, & hæredibus suis perpetuò reservare valebit. VNDE SEQVITVR, quòd proditio fraterni sanguinis nõ in acquirendis bonis, & jurib⁹ possessionarijs (prout nonnulli putaverunt) sed in exhæredandis, de acquisitis, paternis scilicet & avitis bonis consistit.

XLIV. TITVL⁹.

HOGY-ha peniglen valamely attya-fiú láttya hogy az tőb attyafiai csak restsęgben, és veßteg heverésben mennek elő, ő penig vérehúllásával ßolgálván, avagy egyéb-képpen való ßolgálattyával és iósságos cselekedetivel, valami iósságot, avagy falut, találand, és az tőb attya-fiaival nem akaria közleni: Tehát ha ő-is az attya őrőksęgéből iósságából, és minden-némű iovaiból, réßt nem kéván, hanem az tőb attya-fiainak hadgya: az ő maga kereste iósságát, találmányát, csak magának és maradékinak őrőcké meg tarthattya. Kiből ez iő ki, hogy az vér árúlás az attya-fiak közőt, nem az iósságnak sáiát találása és keressęsęben esik meg (az mint némellyek vélik) hanem az attyai és őssi meg keresset iósságból való ki rekeßtéssęben és ki tudássában.

QVOD DIVISIO BOnorum inter fratres carnales, non processu litis fieri debeat.

TITVLVS XLV.

SCIENDVM est deinde, quòd divisio inter fratres carnales, & etiam uterinos, nondum tamen divi-

HOGY AZ EGY test-vér attya-fiak közőt, az iósság oßtásnak nem hoßßú perrel, kel meg lennie.

XLV. TITVL⁹.

EZT-is megh tanúllyuk, hogy az vérßerént való attya-fiak, avagy az kik

kik egy méhbeliek vólnának-is, ha még oßtozotlanok, nem oßtoznak perr folyás által, és hoßßú tőrvénykezéssel: hanem az Királytól vegyenek parancsolatot, az Vármegye Ispánra, avag Vice Ispánra, és ßólga Birákra, az mely Vármegyében leend az iósßág mellyet megh oßtozni akarnák: Ha peniglen az az iósßág külön külön Vármegyékben léßen, az Király levele ßóllyon eggyik itélő mesternek, és illyen-képpen, avagy az Ispánok, Birák, vagy az itélő Mester által, minden attyai, és ősi iósßágokat, és valamit ő magok találtak vólna-is, minden ingó bingo marháiockal egyetemben, akar mi fęle legyen, még ha az attya-fiak közzül valaki ellenzene-is, mind annyi réßre oßßák, az mennyire leendnek az attya-fiak.

Ez illyen oßtás után penig, ha valamely az attya fiak közzül ezen fęle iósßágban, valami igaz és méltó okból uy oßtást kevánna: avagy azt hánná vetné, hogy ő nékie kisseb és haßontalamb réß iutot, avagy hogy ő tőle el pőrlőtték vólna az ő réßét: tehát illyen másod úttal való oßláshoz tőrvénnyel fęr, de oly tőrvén-

divisos, non processu litis, sed per literas duntaxat Regiæ majestatis Præceptorias ad comites, vel vice comites, & judices Nobilium illi⁹ comitatus, ubi bona & jura possessionaria dividenda sita sunt, & adjacent, sonãtes: vel si eadem bona in pluribus comitatib⁹ habeantur, ad unum magistrorum Prothonotariorum datas, & directas fieri solet, atq; debet, per quos vel quem universa bona, & quælibet jura possessionaria, paterna & avita, ac etiam per eos cõmuniter acquisita, simul cum universis rebus mobilibus, cujuscunq; speciei seu materiei existant, cõtradictione alicujus ex fratrib⁹ non obstante, juxta numerum personarum dividi, & ab invicẽ sequestrari sẽper possũt.

FACTA autem semel inter ipsos fratres (modo antelato) divisione, si quispiam forsitan fratrum in ej⁹cemodi jurib⁹ possessionarijs, aliqua ex causa legitima, rursus divisionem habere voluerit, aut portionem suam minorem, vel inutiliorem cęteris esse, aut juris ordine de manibus suis ablatam fuisse allegãdo:

do: tunc diviſio hoc modo nõ niſi proceſſu juris, unico tamen termino octavali (ſi per judicem ex propoſitis & allegatis partium admittenda cenſebitur) fieri poterit, atq; debebit. Sæpè numero enim abſq; rationabili & legitima cauſa, ſecũdò diviſio poſtulatur. Et hic articulus etiam de fratribus patruelis, nondum diviſis, eſt intelligendus.

vénnyel, melynek egy octáván vége ßakadgyon (ha az Biró, mind az két peres ßavából meg értendi, hogy ßükſęges leend az máſodßor való oßlás-is) Mert gyakorta tőrténik ez, hogy oknélkűl és heltenűl kévánnya némely attya-fiú az máßor való oßtáſt. Ezen articulus tartáſa ßerént kel értenűnk, az vér ßerént két attyafias Attyáktól való attyafiaknak-is oßtáſokról, kík męg meg nem oßtoztak vólna.

QVANDO NOVA DIviſio bonorum inter fratres condiviſionales admittatur, & quando non.

TITVLVS XLVI.

INTER fratres verò condiviſionales, ſi aut avorum, aut abavorum temporibus diviſio in aliquib⁹ bonis & juribus poſſeſsionarijs facta fuiſſet, & literæ quoq; diviſionales ſuper ea re confectę extitiſſent: deinceps diviſio non eſt admittenda. Niſi forſitan alter fratrum, potentior cæteris evadens, poſt rectam diviſionem particulã aliquã juris poſſeſsionarij, vel territorij, alterius ſui fratrjs, violenter pro ſe uſurpaſſe ſeu vẽdicaſſe, cõ-

proba-

AZ OSZTOZO ATtya-fiak kőzőt, mikor kel megh engedni, az uy oßtozáſt, és mikor nem kel meg engedni.

XLVI. TITVL⁹.

EGY oßláſon való attyafiak kőzőt penig, hogy ha az iob attyok, őſſek és régi eleiek, oßláſt tőttek vólna, és erről, levél is kőlt vólna kőztek: annak utánna uńulán való oßlás, meg nem engedtetik. Hanem ha az attya-fiak kőzzűl valamellyik hatalmasb kezdene lenni, és az igaz oßláſnak utánna, az máſik attyafia iőßágának, avagy határának valami réßét, darabiát, hatalmaſúl magának foglalna, és tulaydonitana, mel-

lyet

lyet réá is bizonyithatna; Tehát mivel-hogy, az erőtlemb attya-fia, az másik hatalmasságának ellene nem álhat, az oßlásnak meg igazitását uijulán, meg kévánná. Mert ez okon, uy oßlásnak kel kőztők lenni: Mely oßtást mind az által, hoßßú pőrnek folyásával, vihet elő, ezt-is męg ugy, ha az attya-fiú, ki az oßtást kévánnya, kivánságának az mint meg mondám, oly elégsęges okát adhattya. Mert ha csak erre való tekintetiben kévánná az uy oßtást, mivel-hogy látná, hogy ő kőztők avagy az attyok kőzőt való oßtás után, más attyafiának az ő réße ßerént való sáiját földőn, ió plántált ßőlői, és gyűmőlcsős kertei vólnának, avagy réßét irtovánnyal iobbá tőtte vólna, az ővé peniglen ezen kőzben műeletlen és irtás-nélkűl marat vólna; Ez okon az uy oßlást, męg hoßßú pernek folyásával-is, ugy-mint négy octáván-is, megh nem nyerheti; meg sem engedtetik. De ha azt forgatná, hogy határának, valami réßét, ok nélkűl és hatalmasúl foglalta vólna el az attya-fia: Tehát effęle dologban, holot hatalmasúl és méltatlanúl vőtték vólna el ióßágát, avagy ióßágának valami réßét, az foglaló és hatalmas attyafiat, meg rővid tőrvény folyássával, ugy-mint magyarázattal való hiva-

probaretur, Et impotētior frater, violentię potētioris fratris resistere non valens, ęquā divisionem ex novo postularet. Nā hoc casu, divisio ipsa de novo peragēda dinoscitur: Lōgo tamen processu litis, & hoc quoq; eo modo, si frater ipse divisionem postulās, legitimā (ut præmisi) assignaverit rationē. Nā si cōsiderans alterum fratrem, post factā cum eo, vel progenitore suo divisionē in terris sibi cedentibus, vineas & promōtoria plātasse, vel aliter frutices & virgulta extirpasse, ex eoq; utiliorum sua portione, quæ fortè inculta mansit, existere, & propterea divisionem postulare compert⁹ fuerit; Etiā lōgo litis processu, hoc est, in quatuor terminis octavalib⁹, novā divisionem bonorum consequi nō debebit. Si autem temerariè particulā aliquam juris sui, vel territorij, alterum per fratrem occupatā fuisse allegaverit; tunc super potentiaria hujusmodi usurpatione bonorum suorum, vel particulę juris sui possessionarij, etiā insinuatione mediante, fratrem suum juri, in causāq; con-

convenire licitè poterit. Et hoc, si tempus præscriptionis, in actibus potentiarijs obseruari cõsuetum, nõ transcenderit, quod triginta & duobus annis allegari obseruariq; solet. Nam super hæreditario jure & proprietate juris possessionarij inter fratres, præscriptio nũquam est admittenda.

PRÆTEREA, si fratres aliquãdo per metarum inter se erectiones, & distinctiones, divisionẽ fecisse reperti fuerint, tunc divisio bonorum de cætero inter eos, & ipsorum hæredes fieri nunquã permittitur. Hujusmodi tamen metalis distinctio & erectio, mutuam in se bonorum devolutionem inter fratres non excludit; neq; exclusisse intelligitur.

hivatallal-is réá keresheti. De ugy keresheti meg, hogy ha ez fęle attyafiak kőzőt való hatalmaskodás az foglalásban az kőzőnsęges hatalmaskodásnak módgya szerént Idő tőltés nem lőt, az mint szoktunk vélekedni, ha harmincz két esztendőt nem tőltőt, az hatalmas attyafiu az el foglalt részben. Mert egyébképpen az iószágnak tulaydonságára nézvén, az attyafiak kőzőtt, üdő tőltés soha nem lehet.

Annak felőtte valamikor az attyafiak egyszer ugy osztoznak meg, hogy ki ki megh határozattya az ő részét, és ki szakasztya az tőb attyafiai részéről, effęle iószágban sem ő magok, sem maradekiok soha tőbbé osztást nem tehetnek. De azért ha igy megh határozzák-is, egy más részbéli iószágot, mind az által, ne vedd azt hogy ez okon az vértől el idegenűlne az iószág, hanem eggyik attyafiunak része az máſikra szokot szállani.

QVOD VNIVERSA bona, inter fratres divisa, altero fratrum deficiente, in alterum devolvantur, etiam matrimonio interveniente.

TITVLVS XLVII.

SCIendum ulterius, quòd universa hujusmodi bona, & jura pos-

HOGY AZ ATTYAfiak kőzőt, megh osztot jószág, ha egygyiknek magva szakadna, az máſikra száll, ha kik házaſságra mentenek vólna-is kőzzűlők.

XLVII. TITVL.

TOvábba ezt-is tanúllyuk meg, hogy az at-

az attya-fiak kőzőtt, effęle megh oßtot iőßág, ha valamellyiknek magva ßakadna, ßáz, avagy két ßáz, és tőb eßtendő után-is (męg ez idő alat ha negyed iz után, eggyik attyafiu ág az másik attyafiu ágban házasúlt vólna-is) az tőb első attyafiakra, és azoknak maradékira ßokot ßállani. Csak hogy az élő attyafiak leveleckel bizonyithassák megh, az ő nemessęgeknek igaz rendi, és lineái a ßerént, hogy az magtalanúl megh hólt attya-fiu, az ő nemzetsęgekből lőt légyen, és annak eleivel az ő eleiek-is iőßágokban igaz oßlás atyafiak vóltak, és azockal vólta-képpen megh oßtoztak egy-mással. Ha penig leveleckel fel nem érnek, emberi bizonysággal, hatvan eßtendeig (de sellyeb nem) az ő nemzetsęgeket és attya-fiuságoknak ágait meg bizonyithattyák. Kiből elsőben ez kővetkőzik, hogy az oßlás után, ha valamely attyafiu, ő magának iőßágot keresend, és találand, s-magtálanúl haland megh, és őrőckőssi nem leendnek, iőßága ennek nem az egy oßlásson való attyafiakra, hanem az Királyra ßál.

possessionaria, inter fratres divisa, altero ipsorum hęredibus carente, etiam post centum, ducentos, & etiam plures annos (si matrimonia quoq; post quartum generationis ipsorum gradum, inter eos, vel alterum eorum celebrata fuissent) in cæteros fratres superstites, & hęredib⁹ gaudentes devolvuntur; dum modo fratres ipsi, in humanis agẽtes, per rectam generationis lineã, fratrem defunctum & hæredibus destitutum, de sua vera progenie fuisse, & cũ progenitore illi⁹, in bonis & juribus possessionariis, ab ipso derelictis, progenitores eorum divisionẽ habuisse, vel fecisse valeant, literali documẽto cõprobare. Deficientib⁹ verò literis, etiã humano testimonio ad sexaginta añorum curricula, sed nõ ampli⁹, prosapiam & genealogiæ suæ stirpem, ramumq; de jure poterunt verificare. VNDE sequitur, quòd bona & jura possessionaria, post divisionem inter fratres factam, per aliquem fratrum acquisita & inventa, eodem fratre acquisitore præmortuo, & hęredibus destituto, non in fratres condivisionales derivantur, sed Fisco Regio applicantur.

HOC quoq; necessariò interserendum occurrit, quòd bona, & jura possessionaria, duob⁹ aut trib⁹ personis, alienis sanguine, non fratrib⁹, nec cõsanguineis, per Regiam majestatẽ qualitercunq; Donata, aut aliter per eosdem acquisita, altero eorum decedente, & hæredibus carente, rursus ad collationem Regiam devolvuntur. Sola enim sanguinis propago, & fraternalis mutua divisio, efficit ex se mutuam & reciprocam bonorum in alterutrum condescensionem, atq; devolutionem, allegatione cujusvis præscriptionis non obstante.

Ezt-is ugyan innét megh tanulhattyuk, hogy ha az Király két vagy három embernek, kik idegenek és nem attya-fiak vólnának, iószágot adna: avagy akar mi képpen iószágot szerezne nékek magoknak, ha valamelyik megh hall magtalanúl, annak réßé ismégh az Királyra száll. Mert csak az vér szerént való attyafiuság, és attyafiak között egy mással való osztozás, tessi, hogy eggyik attya-fiuról az másikra száljon az iószág, melyben semmi idő tóltés ne lehessen.

VTRVM BONA, MARITO & uxori simul collata, deficiente marito, in uxorem ipsam devolvantur, & è converso?

HA AZ VRANAK feleségével eggyütt adgyák az iószágot, és az Vrának magva szakad, az iószág az feleségére szálle? avagy visszontag az feleségéről az Vrára?

TITVLVS XLVIII.

QVoniam nonnulli Dñorum, & Nobilium, solent nomina uxorum suarum in literis, seu privilegiis Donationalib⁹, super bonis & juribus possessionariis, justo titulo servitiis eor⁹ acquisitis conficiendis, ponere pariter & inseres. Ideo

XLVIII. TITVL.

MIvel-hogy némelyek az Vrak és Nemessek közzül feleségek nevét-is szokták bé iratni, az szólgálattyokkal talált iószágról való Ok levelekben: Annakokáért, szok-

Sokiák másodsorais azt kérdemi, hogy ha az Vra magtalanul meghalland, az ő iószágbéli réße feleségére szállé, avagy nem? Holot az asszony ember nem atyafia, hanem csak feleségge vólt az ő férjének: Es viszontag az feleségeis ha magtalanul meghalland, az ő réße az Vrára szállé? Kire ez az felelet, hogy egygyikről az másikra szál. Mert iólis lehet az férfiat az ő feleségének, és viszontag az feleséget, az ő Vrának nem mondhatyuk vérént való atyafiaknak: mind az által az házassághban való eggyesülésért, eggyiket az másikhoz mégh atyafiaknál is közelb valóknak mondgyuk.

re. Ideò quæritur secundò: Vtrũ decedente marito sine hęredibus, portio sua in hujusmodi juribus possessionariis & bonis habita, in uxorem suam devolvatur? Cum non frater, sed consors vel uxor duntaxat mariti fuisse mulier ipsa censeatur. Et è converso: An uxore absq; hæredibus defuncta, portio sua in maritum ejus condescẽdat, atq; derivetur? DICendum, quòd sic: Nã licet vir mulieri, & mulier viro non sit neq; censeatur esse frater sãguinis propagatione: carnis tamen unione, & copulatione plusquã frater esse reputatur. Iam enim secundùm Evangelicã doctrinam non sunt duo, sed una caro: frater autem altera caro existit. Propter unionem itaq; & copulam carnis, portio possessionaria mariti, in uxorem suam, & è contra uxoris in maritum, casu in prænarrato, ritè devolvenda erit. *Matt: 19. 6. Mar: 10. 8.*

Mert az házassok az Evangelium érént, egy testnek, és nem kettőnek mondatnak: Eggyik atyafiu penigh az másiktól más test. Annakokáért az házasságbéli eggyességért, az Vra iószágbéli réße, az feleségére, és viszontag az feleségge réße, az Vrára, az mint meg mondók, méltán szokot szállani.

Hîc tamẽ advertendũ est, quòd si in prœallegata Donatione, vel literis Donationalib⁹, clausula utriusq; sexus, non interferatur, Sed simplici modo Donatio emanat, *Par. 1. T. 22*

ITT mind az által vigyázni kell, hogy mikor az Donatioban, avagy az Ok levélben bé nem iriák, az *utriusq; sexus*, mind az leány és férfiu ágat, ha-

tunc jura hujusmodi possessionaria, fœmineum (si etiam filias ipsa mulier habeat) nõ sequuntur, sed masculinum duntaxat sexum concernere dinoscuntur: Vbi tamen in Donationis tenore, clausula ista adjecta & apposita fuerit, quòd videlicet, si impetratorem ipsorum bonorũ hæredibus masculinis carere contingat: tunc eadem bona in filias suas devolvantur. Tunc ipsa bona & jura possessionaria, ubi & postquam ad manus filiarum devenerint, propter clausulã & rationẽ prænotatã, utriq; sexui semper deservient. Et idem est tenendum de bonis quoq; emptitiis, si nomẽ uxoris in literis Emptionalibus & Inscriptionalibus insertum fuerit, Quòd scilicet altera partium deficiente, in alteram, illo modo antelato, devolvantur.

hanem csak ez czickel nélkül adgyák ki: Effęle ioßágh nem ßál az leány ágra, męg ha effęle aßßonnak leányi maradnának-is, hanem csak fęrfiu ágat illet az ióßagh: Holot mind az által az Donatioban ez czickelt belé iriák, tudnia illik, hogy ha az embernek fęrfiui magzattia nem lenne, azon ioßág leányra-is reá ßállyon. Tehát effęle ióßág ha leány kézre iutand-is, mind az két ágra ßolgál, illyen okokért, az mint meg mondám. Ezen értelemben legyünk, az vöt jóßágh és zálagos ióßágh felöl-is, hogy ha felesęge nevét-is belé iriák az levélben, ha eggyik megh hal-is, az ióßágh az másikra ßál.

VTRVM BONA, NOTA infidelitatis condemnati, in fratrem adoptivum, Regio cõsensu accedente, condescendant?

A. M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA

TITVLVS XLIX.

QVIA super devolutione bonorum nunc tractatur, ideò adhuc quæritur. Vtrum bona, & jura

HITETLENSEGben esset embernek jóßága, ßálhaté az Király engedelméböl fogadot fiura, avagy nem?

XLIX. TITVL'.

MIVEL-hogy arról kezdénk ßóllani, az ióßág mi-képpen ßállyon eggyikröl az másikra, azért męg-is illyen

lyen kérdés támadhat, tudnia illik, az hitlenségben eſett ember feiének és iószágának, ha az Király megh kegyelmezz, azon ember iószága szálhate az fogadot attyafiára, kivel az elől ugy végezet vólt, hogy eggyik iószág az másikra szállyon, es effele végezésekre az Király consensust adot vólt nékiek, és az által iovallotta szerzéseket? Kire azt felellyük, hogy az fogadot attyafiára nem szál. Mert effele fogadot attyafiuságnak sinten annyi ereie vagyon, mint az vér szerént való attyafiak közöt való osztozásnak, holott eggyikről másikra sokot az iószág szállani: Ez penighlen nyilván való dolog, hogy az hitetlenségben eſett embernek iószága, sem az elől való fiaira, sem peniglen vér szerént való és osló attyafiaira, nem szálhat. Hasonlatosképpen azért az fogadot attyafiurais, nem szálhat affele iószág, megh ha az Király engedelméből fogadot vólnais valakit attyafiának. De minek előtte Király az hitlen embernek megh nem kegyelmez, kire kellyen ezfele iószágnak szállani, nem szükség hogy ez felől valami kérdeſt támasszunk, mert az iószág azé lől vólna, az kinek az Király adta és aiándékozta vólna. Mert valameddig valaki az ő iószágának Vraſſágában ül, addigh oly vétek-

jura poſſeſsionaria cujuſpiam ob notam infidelitatis condemnati, poſt factã capiti & bonis ſuis gratiam, in illum, cum quo ſuper devolutione bonorum ſuorum pri⁹ fraternalem adoptionem & contractum fecerat, & hujuſmodi cõtractui conſenſus Regius acceſſerat, condeſcẽdant, an ne? Dicendum, quòd non. Quoniam contractus ipſe vim fraternalis condiviſionalitatis in bonorum ſucceſſione tenet. Modò certũ eſt, quòd talis infidelitatis nota inquinati & obfuſcati hominis bona, nec in filios ſuos, prius natos, nec etiam in fratres ejus carnales, aut condiviſionales derivẽtur. Et ideò neq; in fratrẽ adoptivum (ſi etiam conſenſus, ut prę̃fertur, Regius ſuper ea re fuiſſet impetratus) bona prę̃notata devolvuntur. Super condeſcenſione aut eorundem bonorum ante collatam gratiam Regiam nulla eſt quę̃ſtio: quia tunc ipſa bona illi ceſsiſſent, cui per Principem donata fuiſſent. Quam diu enim quiſquam dominium reale bonorum ſuorum tenet & poſſi-

det, interim semper ea, delictis suis & excessib⁹ ita exigentibus, perpetuò amittere potest, fraternali adoptione non obstante.

tekben eytheti magát, hogy az ő réßét őrőcké el veßtheti, az fogadot attya-fiusághoz bár ne bizzék, mert az sem menti meg, hogy ióßága arra ßállana.

QVID DE SVCCESSIONE filiarum duorum fratrum, in hæredes seorsum præfectarum, sit sentiendum?

TITVLVS L.

ITEM ulterius quæritur, Si duo fuerint fratres carnales, aut cōdivisionales, quorum uterq́; (sexui masculino destituto) filias suas, in proprijs bonis, ac juribus suis possessionarijs, seorsum & diverso tēpore, in hæredes masculinos, vel etiam utrunq́; sexum per Principē pręfici & creari procuraverit, neutro fratrum hujusmodi præfectionem alterius impugnante, utrum deficientib⁹ filiabus, vel hæredib⁹, aut posteritatib⁹ unius fratris, bona & jura ipsarum possessionaria, in filias vel posteritates alteri⁹ fratris superextantis, devolvātur ratione cōsanguinitatis earum, vel in Regium Fiscum condescendant? Dicendum, Quòd Regio Fisco e-

runt

MINT SZALLYON az jóßág két attjafiunak leányiról egy-másra, kiket kűlőn kűlőn időben tőtték vólna firfiu ágá?

L. TITVLVS.

TOvábba eztis kérdhetik, hogy-ha két vér-ßerént való oßló attyafiu leiend, kik nyilván láttyák, hogy ő nékiek firfiu magzattyok nincsen, s-ez okon őrőksęgekben és ióßágokban az ő leányokat kűlőn kűlőn űdőben, firfiu ága, avagy penig mind az két ága, tétetnek az Királlyal, s-ezen mind ketten meg alkunnának, hogy eggyik se ellenzené ez dologtól az másik attyafiát, hogy ha eggyik attyafiu leányinak magva ßakadna, és semmi őrőckesse nem maradna, az másik attyafiunak penig leányi maradéki élnének; az magva ßackatnak ióßága, az ő attya-fiuságokra képest, az másikra ßállanaé, avagy penig Királyra ßakadna? Kire ezt felellyűk, hogy Királyra ßál,

ra ßál. Mert az magva ßakat attyafiu immáron nem vér-ßerént kezdette birni az iößágot, hanem arról el menvén az præfectiohoz, az ő leányinak firfiu ága való tételéhez ragaßkodot vólt, és az után birta. Az leány ágnak penig firfiu ága való tételének annyi tulaydonsága és ereie vagyon, mint az Donationak, és első adománnak: itt peniglen nem egyßer ſamind adtak, az leány ágnak az iößágot, hanem külön külön és külömb üdöben; és ez okon következik hogy ez ſęle iößág az Királyra ßál. Mint ßintén mikor az attyafiak közöt való oßlás után-is, mikor eggyik attyafiunak iößágot ád az Király, és az máſik egy oßláſſon való attyafiának nevét az levélben bé nem irattya, ßokot az dolog ugy eſni, hogy-ha meg hal az attyafiu, ki uijontában találta vólt az iößágot, az oßtás után, azon iößág nem az vele meg oßtozot attyafiára ßál, hanem az Királyra, ßabad lévén véle valakinek ő Felſęge adni akaria.

runt applicanda. Quoniam ille nō ſucceſsionis, vel conſanguinitatis jure, ſed pręfectionis virtute, bona ipſa adepta fuiſſe dinoſcūtur. Pręfectio autem vim, naturamq́; Donationis repræſentare dinoſcitur, & ejuſcemodi Donatio ſeorſim, & non conjunctim facta fuiſſe reperitur, ideò tanquam inter alienas perſonas, diviſim, & diverſo tempore facta reputantur, & per conſequens in Fiſcum Regium derivantur: prout in Donationibus quoq́; fratrum carnalium poſt diviſionem impetrandis (ſi nomen alteri⁹ fratris diviſi non interſeratur) fieri conſvevit, quòd ſcilicet deficiēte fratre impetratore, bona poſt diviſionē obtenta, non in fratrem ſuperviventem, cum quo diviſ⁹ fuerat, condeſcendāt: ſed collationi Regię majeſtatis ſubjaceāt.

AZ ATTYAK ES az fiak közöt való jóßág oßtáſról, és az attyának fiain való méltóſágról.

LI. TITVL⁹.

DE DIVISIONE BOnorum inter fratres & filios eorum, & de paterna, ſeu patria poteſtate.

TITVLVS LI.

To-

Sci-

SCIendum deinde eſt, quòd quamvis inter patrem & filium diviſio bonorum non ſemper admittatur, ſunt tamen multi caſus, in quib⁹ (ſi etiam filius nollet) pater ſuus enim ad diviſionem peragendam compellere poteſt: & è converſo, ſi videlicet pater nollet, filius nihilominus diviſionem bonorum cum patre peragẽdi habet authoritatem. Sed antequam iſti caſus declarentur, neceſſarium videtur ſcire, qualem, & quot modis habeant patres in filios ſuos poteſtatem.

VBI NOTANDVM, quòd omnes filij, & filiæ parentum legitimæ, & illegitimæ ætatis, non emãcipati, hoc eſt à patria ſervitute nõ liberati, infra temp⁹ emancipationis, ſeu liberationis: quæ juxta cõſuetudinem patriæ noſtrę ex parte filiorum, per ſolã bonorum, & jurium poſſeſsionariorum cum patre diviſionẽ, Ex parte verò filiarũ per earum deſponſationem, & nuptiarum ſoleñitatẽ, ſeu matrimonij conſumationem fieri cõſvevit, in patria poteſtate conſiſtant. Qui ergo

TOvábba, jóllehet az attya és az fiu kőzőt az iőßág hogy megh oßtaſſęk, nem mindenkor engedtetik: Mind az által eſik oly dolog gyakorta, hogy (ha az fiu nem akarna-is) az attya kénßeritheti, hogy véle megh oßtozzék: Es vißontagh, ha az attya nem akarná-is, mind az által az fia véle meg oßtozhatik. De minek előtte ez fęle dolgokról ßóllyunk, ßűkſęg megh értenűnk, az attyáknak hány-fęle és minémű méltóſágok hatalmok legyẽ az fiakon.

Holot eßűnkben kel vennűnk, hogy minden fiak és leányok, ha az ő tőrvény ßerént való űdeieket el érték, avag nem érték vólna-is, az ő ßűleieknek birtokokban hatalmokbã vadnak, mind addig az mîg az attyoknak birodalmából megh nem ßabadúlnak. Ez Orßágnak ßokáſa ßerént penig az fiak attyoknak birodalmából, az iőßágnak fel oßtáſa által ßabadulnak ki: az leányok penig, az ő ki házaſitáskort, és haza adáſſok által. Az kik azért te tőlled, és fe-

és felesęgedtől ßármaznak, miglen az te birodalmadból megh nem ßabadúlnak, az te birtokodban vadnak: Sőt nem csak ezek, de męg az te unokaid-is, ugy-mint az ollyan fiak, kik az te birtokodbol ki nem ßabadúlt fiadtól nemzettettenek, az ő attyockal az fiai-is egyetemben az te méltóságod alat vadnak. De azok az kik az te leányodtól ßűlettettenek, az te hatalmodban nincsenek, hanem Attyok avagy Iob attyok hatalmában léßnek: akar Nemes, akar Nemtelen lőt légyen az attyok. Mert az fiak nem az annyoknak hanem az attyoknak nemzetsęgét kővetik. Es innét vagyon ez-is hogy az nemes annyától, és nemtelen attyától valókat, az igaz nemessek kőziben nem ßokták ßámlálni.

Az ATTYAI méltoságoknak, ELSő ez, hogy az fiu valameddég az attya hatalma alatt léßen, attya akarattya és híre nélkűl, az attyának sem ingo bingo, sem penig álló marhaiából, ióßágából, semmit pénzen el nem adhat, sem egyébképpen el nem idegenithet, sem penigh affęléről mással semminémű tokmát nem indithat, s-nem tehet.

MASODIK, hogy az attyák, az ő fiokat, męg ha iól fel serdűltek-is ideiek ßerént, vétkekért meg verhetik, meg dorgál-

ergò ex te, & uxore tua nascuntur, quamdiu emancipati non fuerint, in tua potestate erunt: Et nõ solum illi, verum etiam nepotes tui, hoc est filij, qui ex tuo filio non emãcipato generantur, in tua pariter potestate manebunt. Qui tamẽ ex filia tua nascuntur, illi nõ in tua, sed patris, vel avi eorum potestate erunt: sive pater nobilis, sive ignobilis existat, quia filij non matris, sed patris familiam sequuntur. Et inde est, quòd ex nobili matre, & ignobili patre generati, inter veros nobiles non computentur. Par: 1. Tit. 7. & 22.

PATERNARVM itaq; potestatum PRIMA est, quòd filius, quamdiu in potestate patris erit, de bonis paternis mobilib⁹, & immobilibus, invito & non consentiente patre, nil quicquam vendere, vel aliter alienare, neq; etiam contractum super his, cum aliquo facere, aut inire potest.

SECVNDA, quòd patres, filios suos, etiam legitimæ ætatis, ipsorum de meritis interdum exigentibus, castigare & corripere, im̃ò,

si excessus,& flagitiorum qualitas expostulaverit, incarcerare etiam possunt.

TERTIO,quòd necessitate rationabili ingruente, patres onera filiorum suscipere, ac super se levare,& sæpè etiã bona ipsorũ, nõdum tamẽ divisorum,in extremæ necessitatis casu,vẽdere&alienare possunt, prout declarabitur infra.

Par: 1. Tit. 2. & 60.

QVARTO, quòd invito patre, filium suum apud se retinere potest nemo.

QVINTO,quòd pater,potest filium suum obsidem pro se ponere; sed non è converso.

SEXTO,quòd filij non possunt testari quicquam de mobilibus paternis,nisi quantum patres eorum admiserint:Quia testamentum ex libero testantis arbitrio debet procedere. Tales verò filij,non in eorum,sed aliorum, videlicet patrũ, consistunt potestate. Secus tamen est,de rebus per filios,proprijs eorum servitijs,vel literarijs disciplinis acquisitis. Super illis namq;, etiam præter voluntatem patris, liberè testari possunt.

Pon. 1. T. 5.

CA-

gálhattyák: sőt ha nagyob vétek miat megh érdemlik, megh megis tőmlőczezhetik őket.

HARMADSZOR, hogy szükségek-koron az attyok-fiaknak terhét magokra vehetik, és felelhetnek felőlek, és gyakorta megh tőbbagokat-is (de az obtozásnak előtte) utolsó szükségeknek ideién el adhattiák és el idegenithetik, az mint effelől oda alább bőségesben szóllunk.

NEGYEDSZER, hogy az attya akarattya ellen senki az ő fiát nálla meg nem tarthattya.

ŐTŐDSZER, hogy az attya ki válthattya magát az fián, de az fiu az atyát ő magaért fogságban nem adhattya.

HATODSZOR, hogy az fiak, az attyok ingo bingo marhaiból, testamentomban semmit el nem hadgyhatnak, hanem az mennyiben az attyok meg engedi. Mert az testamentum tételnek, azoknak kik cselekesik, szabad akarattyokból, birtokokból kel származni. Esmégle fiak penig megh nem szabadok magockal, mert az attyok birtokában vadnak. De azért külömb értelmünk legyen, az fiaknak marhaiokról, mellyeket sajját szolgálattyockal, avagy penigh deáki tudománnyockal találtanak. Mert affélekről, még az attyok akarattyok ellen-is szabadon testamẽtomot tehetnek.

MICSO-

MICSODA OKkal kénßeritheti az atya az fiát, hogy véle meg oßtozék.

LII. TITVL⁹.

TOvábba ezt is meg ércsük, hogy az attya az fel nőt fiát, ki immar törvény ßerént való ideiét elérte: de nem az neveletlent, ez ide alá meg irt okokért az őrökſęgnek, és egyéb marháknak meg oßtáſára kénßeritheti: mind azon által azon iókból őrőcketlenne nem teheti.

ELSŐ, ha az fiu hatalmaſúl ßűleire támad, avagy nagy és nyilván való boßßuſággal illeti.

MASODIK, ha az ßűleit főben iáró vétkeckel vádollya, oly dologban, mely az Feiedelemnek avagy az Orßágnak veßedelmére nem vólna.

HARMADIK, ha ßűleinek életek ellen inczelkednék, méreggel vagy egyéb módon való gonoß tanácsból, halálokra iárván.

NEGYEDIK, ha latrokkal, és tißtátalan életű roß embereckel tárſalkodik, az attya akarattya nélkűl, és az fęléckel kőlti és eméßti latrúl attya iovait.

ŏtŏ-

CASVS, IN QVIBVS pater poteſt filium ad bonorum diviſionem compellere.

TITVLVS LII.

ITEM ulterius ſciendum, quòd pater poteſt filium ſuum puberem, atq; legitimæ ætatis: ſed non impuberem, in caſibus infra ſcriptis, ad diviſionem hæreditatum, & aliarum rerum, compellere: nõ tamen poteſt de illis eum exhæreditare.

PRIMO, ſi filius in parentes man⁹ violentas injecerit, vel aliam gravem & notabilem injuriam eis intulerit.

SECVNDO, ſi parentes criminaliter accuſaverit de tali cauſa, quæ in perniciẽ Principis, vel reipublicæ toti⁹ regni nõ vergit.

TERTIO, ſi vitę parentum inſidiatus fuerit, veneno ſcilicet vel alio modo in necem parentum conſpirando.

QVARTO, cum maleficis, vel aliis nephandæ vitæ hominibus, contra voluntatem patris perſeveraverit, bona paterna pravè conſumendo.

Quin-

QVINTO, si parentem captum, de manibus inimicorum, vel de carcere, cum potuerit, non redemit, neq; liberavit, vel pro eo fide jubere recusavit.

ÖTÖDIK, ha az attyát ellenſęgnek kezéből, fogſágából, és az tömlöczből, mikor ki ßerezhetne, ki nem válttya, ki nem ßabadittya, és felöle nem felelvén kezeſſęget érette fel nem veßen.

DE CASIBVS, IN QVIbus è contrario filius cum patre divisionem facere potest.

TITVLVS LIII.

ECONtrario verò, filius (etiam in potestate paterna cõstitut⁹) patrem suum in casib⁹ subnotatis, ad bonorum, & rerum divisionem faciendam cogendi & inducendi habet authoritatem, præmissa patria potestate non obstante.

PRIMO, quando pater dilapidator bonorum suorum extiterit, & bona sua, ac filiorũ suorum non ex necessitate, & causa rationabili, sed per fraudem potius alienavit, vel alienare manifestè prætendit, & de hujusmodi voluntate sua filio evidenter constabit.

SECVNDO, si quãdo hæreditates, & jura sua possessionaria, licet non alienavit, nec alienare intendat: tamen ea non debitè colit,

VISZONTAG MI ockal kénßeritheti az fiu az attyát, hogy véle meg oßtozzek.

LIII. TITVL⁹.

VIßontag peniglen, ez ide alá megh irt okokból, az fiu-is (męgh ha az attya hatalmában vólna-is) az ő attyát ióßágának és marhaiának megh oßtáſára, kénßeritheti, és az attyai hatalom az oßláſnak ellene nem álhat.

ELŐSZŐR, mikoron az attya, az ő iovait tékozolni kezdi, és mind ő maga, s-mind fiai ióßágát, nem ßűkſęges okokért, hanem helytelen helyre álnakúl kezdi veßtegetni, ßánßándéckal el-is akaria idegeniteni az fiatól, az fiu penig, az attyának effęle igyekezetinek végére mehet.

MASODSZOR, mikor ő-rökſęgét és ióßágát el nem idegenitene-is, sem el idegeniteni igyekeznék: mind az által nem

ele-

elegedendő-képpen műelteti, avagy óltalmazza, sőt el hadgya pußtulni.

HARMADSZOR, ha az attya az fiát méltó ok nélkül, és nyilván való vétek nélkül, kegyetlenül meg veri, meg kinza.

NEGYEDSZER, mikor az attya nem akaria, hogy az fia emberkort már érvén-is, megh házasullyon.

ŐTŐDSZŐR, mikoron az attya az fiát kételenitene, valami gonoßságra és ßarvas vétekre.

Es noha azért, az mint az előt-is megh mondám, az fiu az attyát halálra nem vádolhattya: mind azon által ha gonozra intene az fiát (mivel hogy Istennek kel inkáb, hogy sem mint ßűleinknek engedni) és az fia ezt értvén, nem hogy vádolna az attyát, és halálra keresne, hanem inkáb meg ßánván fogyatkozását, tißtessęges intéßeckel indicsa és erőltesse az ióßághnak meg oßtáßára.

De ez okokból való oßtást, ércsed mindenkoron az őstől marat ióßágban, és ingo bingo marhában, és nem affęlében kit az attya sáńát ßólgálattyával talált

aut custodit, sed desolari permittit.

TERTIO, si pater filium sine justa causa, & sine notabili culpa, impiè & crudeliter corripit.

QVARTO, quando pater filium post perfectum tempus legitimæ ætatis, matrimonium contrahere vetat.

QVINTO, quando pater cogeret filium suum ad peccandum.

Quamvis autem filius patrẽ criminaliter accusare (prout im̃ediatè prænarratum est) non valeat: tamẽ hoc casu (Deo enim magis quã parentib⁹ obediendum est) poterit filius, honestis conditionibus, patrem ad divisionem bonorum faciendam, non accusando, vel criminaliter contra eum agendo: sed potius errori, & defectui illi⁹ compatiendo, provocare & inducere, atq; etiam compellere.

DIVISIONEM autem prædeclaratam bonorum & rerum, propter præmissos casus fiendã, intellige semper de bonis & jurib⁹ possessionarijs, atq; rebus mobilibus avitis, & non proprijs servitijs vel

virtutib⁹ patris acquisitis. Nam si pater ob causas & rationes pręscriptas coëgerit filium suum ad divisionem: tunc de bonis & hæreditatibus, seu jurib⁹ possessionariis, atq; rebus mobilib⁹, per eum qualitercũq; conquisitis, & inventis, divisionem cum filio facere nõ tenetur. Verùm si cessantibus præmissis causis, divisio inter Patrem & filium facta subsecutaq; fuerit: tunc indifferenter de omnib⁹ bonis & rebus, inter eos divisio fieri debebit. Quoniam pater filio, & è contra filius patri, quicquid rerũ & bonorm poterit acquirere, jure naturali tenetur.

lált vólna. Mert ha az attya kenßeriti az fiát az oßtozásra, az meg írt okokért, tehát affęle iókból, őrőksęgből és ingo bingo marhákból, kit ő maga ßerzet és talált vólna, nem tartozik az fiával megh oßtozni. De ha ez meg írt okokon kűvűl indúltatik és léßen az attya és az fia kőzőt az oßtás: tehát egy-aránt minden-fęle iőßágnak, marhának kel kőztők fel oßlani. Mert az attya az fiának, és vißontagh az fiú az attyának, terméßet ßerént, tartozik egy-másnak keresni, és azt egy-mással kőzleni, akar mi marhát, iőßágot találhat.

ADHVC DE VNO CAsu divisionis, & de bonis, filium jure materno concernentibus.

TITVLVS LIV.

SCIendum etiam est, quòd postquam filius, añuente patre legitimam duxerit uxorem, (non obstantibus prænarratis casibus) poterit patrem suum semper (ritè tamen & legitimè) ad divisionem in omnem

AZ OSZTASNAK męg-is egy fő okáról: Es affęle jóßágról, mely az fiut annya után illet.

LIIII. TITVL⁹.

EZT-is tudni kel, hoǵ minek utánna az fiú, az attya akarattyából, tőrvény felesęget véßen magának (az fellyűl megh mondot okok ellene nem álván) tehát az édes attyát (ió módgyával és tőrvény után

után) az oßtásra mindenkoron és minden módon erőltetheti, holot egy-aránt mind az kettőnek, ugy-mint az attyai mind penig az fia iavaiban és iósságiban oßlást kel tenni.

De ha az fiunak külön való őrökſęge és iósága leend, mely az annyáról csak őtet illetné, sem az annya éltében, sem hólta után, ez illyen iósságot, nem tartozik megh oßtani az attyával. Mert effęle iósság, csak az annyáról, és nem az attyáról való nemzetſęg után iár, az mint ezt akar ki-is nyilván eßében veheti.

omnē eventum cogere, ubi æqualiter de utriusq́;, patris videlicet & filij, bonis ac reb⁹ divisio peragenda erit. Verumtamen si fili⁹ habuerit patrimonia, ac jura possessionaria separata, quę sibi jure materno provenerunt, sive vivente, sive decedente matre, ejusmodi bona cum patre dividere non tenetur. Quia in ea parte matris solum, & non patris familiā bona illa sequūtur, prout manifestè ratio quoq́; sola dictat.

HOGY AZ BALgatag és nem tißta eßű fiak, mindenkor az ő attyok birtokában vadnak.

LV. TITVL⁹.

EZT sem kel el feleytenünk, hogj az balgatag, kaba, és nem tißta eßű fiák, mivel-hogy nem mondhattyuk, hogy oly időt érhetnének, melyben az iót az gonoßtól megh tudnák válaßtani, és tőkélletes emberſęgben lehetnének, annak-okâ-ért, az ő attyok hatalmából, és kezei alól soha ki nem ßabadúlnak Melyért effęléket az ő ßűletek minden igaz és tißteſſęges dologra

DE FILIIS FVRIOSIS, & mente captis, quòd semper in patria potestate consistant.

TITVLVS LV.

NEC hoc prætermittēdum est, quòd filij furiosi, amentes, ac mente capti, quia nunquā ad annos discretionis & perfectæ ætatis pervenisse existimantur, ideò nunquam de patria potestate liberantur. Vnde parētes eorum possunt ipsos ad ōnia justa & honesta obligare, Bona etiam illorum in casu manifestæ necessitatis alienare.

kéte-

Atta-

Attamẽ ipsi quoq; tenentur de victu & amictu cõdecenter illis providere. Idem est intelligẽdum (patre defuncto) etiam de fratribus ipsorum furiosorum, Quod scilicet frater eorum, sanæ mentis, inter alios ætate grandior, curam eorundem furiosorum & amentiũ, tanquam pater supportabit.

kételenithetik és kénßerithetik. Sőt męg az illyen fiaknak ióßágát-is nyilván való ßűksęgnek okáért az attya el-is idegenitheti. Mind az által az attyák-is tartoznak véle, hogy táplálásokra és tißtessęges ruházattyokra gondot visellyenek. Ha penig az Attyok megh halna, annak gondviselése ßál az fiai kőzőt az naggyobbikra, tudni illik, hogy az ki űdősb és eßesseb az fiai kőzőt, az visellyen gondot az balgatagh és eßelyős attyafira, mint egy attya.

QVOT MODIS CESset & tollatur paterna potestas.

TITVLVS LVI.

QVAM vis autem filij, de potestate paterna, per divisionem bonorum (prout prenotatum est) eliberari & mancipari soleant: tamen sunt aliqui casus, in quibus etiam aliter cessat, & tollitur patria potestas.

PRIMO, per mortem patris, sine testamento decedentis, Si videlicet tutores testamentarios filio illegitimæ ætatis non substituit: & hoc si pater ipse jam sui juris fuerat, & in potestate patris sui nõ erat.

HANY-KEPPEN ßabadúllyon meg az fiú az attya hatalmából.

LVI. TITVL9.

IOllehet az fiak az attyai hatalmából, ki menekednek, mihelt egy-mással megh oßtoznak (az mint az előt-is megh mondók) mind az által tőb okokból-is, és más módgyával-is az attyai hatalom az fiakon meg ßokot ßűnni.

ELSŐBEN, mikor az attyok testamentom nélkűl megh hal, és neveletlen fiának testamentomában tutort nem hagyand: De ezt-is így, ha effęle attya-is magával ßabad vólt, és ha immár ő-is az ő attya bir-

toká-

tokából ki kôlt volt. Mert illyenképpen az fiú az Isb attya birtoka alá sokot maradni.

MASODSZOR, ha az attya hitlenségért, avagy egyéb sarvas vétekért ióságát el veszti, és ez okon fején maradand. Mert az mint hogy ez fele hitetlenség miat, mind fiaitól, és attyafiaitól, illyen hitetlen ember el sakad: azon-képpen az attyai méltoságh-is mindgyárt el veszti, és kétség nélkül semmivé lészi.

HARMADSZOR, ha az attya ellenség kezében, és fogságában esendik: Mert az ki fogságban esik, máson annak hatalma nem lehet: mivel-hogy míg fogságában vagyon addig ô magával sem sabad. Ha penig meg sabadúl, és haza iôhet, az ô attyai méltósága, és hatalma ismêt helyére állapodik.

Innêt vagyon ez, hogy ô az ô fogságában, sem ô más ellen, sem más ô ellene, nem præscribálhat, üdôt nem tôlthet: ha nem

erat. Nam hoc modo filiꝰ in potestatem avi sui reincidere debebit.

SECundò, aufertur patria potestas, si pater ob aliquod crimẽ infidelitatis, vel alios enormes excessus, hæreditate bonorum, & juriũ suorum possessionariorum privabitur, ac ad capitalẽ quoq; sententiam, per hoc condemnabitur. Nã sicut à mutua & reciproca bonorũ successione, per hujusmodi notã, seu criminis pœnam, tam de filijs, quã fratribus decidisse, Ita etiã patria potestas sublata, & extincta esse cõprobabitur atq; verificabitur.

TERTIO, cessat paterna potestas, si pater in manꝰ hostiles & captivitatem inciderit. Nam qui captꝰ est, alium in potestate sua habere non potest. Quia tunc sui juris non est: & hoc quãdiu in captivitate manebit. Nam postejꝰ eliberationẽ atq; reversionem, paterna potestas instaurabitur, & revivicet.

HINC est, quod etiam prȩscriptio contra ipsum interea nõ procedit, neq; ipse contra quempiam prȩscribere potest: sed infra rever-

ſionem ſuam, omnia in ſtatu eodẽ priori permanebunt: & poſt reditum ſuum in cunctis cauſis & earum articulis, atq; proceſsibus, ſtatum priorem ſortietur.

nem haza iöveteleigh minden dolga az elöbbi állapatban áll és marad: Megh téréſſe után-is minden pöri, és azoknak czikkellyei és follyáſi, az elöbbi állapatot nyerik.

QVOD QVILIBET Dominorum & Nobilium, ſuper bonis ſuis proprijs, liberam diſponendi habeat facultatem.

TITVLVS LVII.

Par: 1. Tit: 5. & 43.

SCIendum eſt autem, quòd quilibet Dñus, Baro, Magnas, ac Nobilis, & poſſeſsionatus homo, filios & filias habens, ſine omni cõſenſu, immò & contra voluntatẽ eorundem, de & ſuper rebus, ac bonis & juribꝰ ſuis poſſeſsionariis, per eum proprijs ſervitijs ſuis acquiſitis, & adeptis, ſive proprijs pecunijs, quæ etiã ſervitijs acquiri conſueverunt, comparatis & emptis, vita ſua comitè, liberã (prout voluerit) diſponendi, & ea etiã alienandi, plenariã habet poteſtatis facultatem, filiorum vel filiarum cõtradictione, inhibitione, vel alia quavis repugnatione nõ obſtante.

Et ſi

HOGY MINDEN Vrak és Nemeſſek, az ö ſaiát iöſſágokat ſzabadon el hadhattyák, és el adhattyák máſnak, az mint ſzintén akariák.

LVII. TITVLꝰ.

TVdnia való dologh penigh, hogy minden Szabad, Záſzlos, és Nagyſágos Vr, ſöt Fö Nemes, és Iöſſágos ember, kinek fiai és leánnyi vadnak, kik ha eggyet nem értenének-is, ſöt męgh akarattyok ellen-is, minden-ſęle marháiát, iovait, és iöſſágát, mellyet avagy ſaĩát ſzölgálattyával nyert és taláit vólna, avagy ſaĩát pénzen (mivel-hogy az pénzt-is ſzölgálattyával ſzokta az ember kereſni) ſzerzet és vöt vólna éltében, ſzabadon az mint ſzintén akaria, máſnak el hadhattya, és el adhattya, ſöt el is idegenitheti: Melytöl az fiainak és leányinak ellene mondáſſa, tiltáſſa és egyéb-ſęle ellen tartáſſa, ſemmiképpen megh nem fog-

hat-

hattya. Ha peniglen az attya, az ő marháiát iovait és iósságát męg éltében fiai és leányi kőzőt el osztotta vólna, hogy az ő hólta után kőzőttek, valami háboruság, gyűlőlsęg és perpatvar ne támadgyon. Ez-fęle osláſt męg az attyok halála után-is, fiai és leányi tartoznak hellyén hadni, és mind őrőcké ahoz tartani magokat. Ez ſerént kel megh tartanunk, effęle iókról és iósságokról-is, mellyet valaki, akar firfiú akar aſſonyi állát legyen, magának nyerhet, avagy másnak attya fiává való fogadáſſal, avagy firfiui ágá való tételével, kőlt végezéſt. Mert illyen-képpen mind az firfiu, s-mind az aſſonyiállat, ő maga talállya azt az iósságot, azért ſabad Vraſága vagyon rayta.

Et ſi quam Pater ipſe diviſionē in eiſdē reb⁹, ac bonis, juribusq́; ſuis poſſeſsionarijs, in humanis agēs, inter filios filiasq́; fecerit, ne eo è medio ſublato, diſſenſiones, odia, contentioneſq́;, & differentiarum materiæ inter eoſdē, prævia ratione, ſuboriantur, etiā poſt obitum Patris, filij & filiæ, diviſionem ipſā ratam habere, & in eadē perpetuò permanere tenebuntur. Et hoc idem eſt etiam de bonis, & juribus poſſeſsionarijs, vigore alicujus cōtractus, ſeu fraternalis adoptionis, vel etiam præfectionis, in aliquem virum, aut aliquam fœminam redactis & derivatis, tenendū. Quia ſol⁹ vel ſola, ejuſcemodi bona cōſecutus, aut adepta eſſe intelligitur, atq́; comprobatur.

Par: 1. Tit. 17. & 19.

HOGY AZ ATYA az ŏſtŏl maradot jóſſágot, fiai ellen, el nem idegenitheti.

LVIII. TITVL⁹.

DE azért az ŏſtŏl marat ŏrŏkſęget és jóſſágot az attya, fiai és leányi ellen:

QVOD PATER BONA Avita, in pręjudicium filiorum, alienare non poteſt.

TITVLVS. LVIII.

VERVM tamen ſuper bonis, ac jurib⁹ poſſeſsionarijs Avitis, Pater in pręjudicium filiorum, vel etiam filiarum, (ſi ea jus quoq́;

fœmineum sequantur,) & similiter frater, in præjudicium fratris, super bonis, ac jurib⁹ possessionarijs paternis, vel avitis, sine consẽsu filiorum, ac filiarum, vel fratrũ, quantum ad alienationem aut vẽditionem eorundẽ bonorum simpliciter, nullam penitus fassionem facere potest: Quæ si etiam fieret: nulli⁹ censeretur esse vigoris, neq; firmitatis.

SOLENT namq; nonnulli bona & jura possessionaria paterna, & avita sæpè necessitate cogente, interdum verò nulla rationabili causa adurgente, sed gula duntaxat & crapula, comẽsationeq; monẽte: interdum autẽ damnabili invidia, contra fratrem concepta, instigãte, pariter & Diabolo cooperante: Aliquando verò benè & rectè, sæpius tamen malitiosè, quibus possunt impignorare, aut perpetuò vendere, inscribere, & diversis titulis, exquisitisq; colorib⁹ obligare: & ut facta super eo fassio majoris firmitatis existat, & invalidari nequeat, onera filiorũ filiarumq; & fratrum super se, & hæreditates suas in tertio fassionis assumere atque levare,

QVID

len: (ha leánt-is illet) Es hasonlóképpen az attyafiu-is, más attyafia ellen, az attyai vagy ősi jószágról, fiainak, leánnyinak, és attya-fiainak akarattyok nélkül, semmi oly vallást, és kötést nem tehet mással, hogy mód nélkül mindgyárt el idegenithesse, és el adhassa: Ha penig vallást tenne-is, annak semmi ereie és helye nem lehet.

Mert vadnak ollyak, kik az ő attyai és ősi jószágokat, gyakran búkségekért, neha penigien semmi bizonyos dologért, és búkségekért, hanem csak torokért, tobzodásokért, és jó lakásokért. Neha penigien attyok-fia ellen való gyülölségekből, kire az ördög-is őket ösztekeli: Neha mind az által jól és igazán, de gyakrabban gonosz szándékal, akar kinek-is zálogban vetik, avagy örökben el adgyák, és külömb külömb fin alat el kötik: Es meg hogy effele kötés és vallás tétel effele jószágrol erősb lehessen, és fel ne bomollyon, fiainak, leányinak, és attya-fiainak terhét magokra, örökségekre, és jószágokra, sokták az vallás-tétel levélben fel veuni.

MI

MI LEGYEN AZ terhe fel vétel: Es hány-képpen vehetik fel fiok-nak és attyokfiainak terhét.

LIX. TITVL⁹.

VAL Akinek penig terhét fel venni ez, mikor valamely iósság meg vö-veijének felel valaki, hogy az attya vagy attyafia vallás-tételét, az el adot iósság felöl, meg állya és meg tarttya.

Melyböl megh értyük: Hogy az fiaknak és attya-fiaknak ter-hét három-képpen ßoktuk fel venni. Elößör módnélkül. Má-sodßor, bizonyos okokért. Har-madßor, az ßükſęgh reá kénße-ritvén.

ELSÔBEN, môdnélkül, mi-koron tudni illik, ſemmi nyil-ván való ßükſęg és ſemmi bizo-nyos okokért (az mint fellyül-is meg mondám) hanem csak go-noßul, avagy torkoſſágért, a-vagy boßßuſágból, fioknak a-vagy attyokfiainak veßik fel ter-hét: Es effęle terhe fel vételnek à törvényben ſemmi hellye nin-csen: hanem minden ellenvetés nélkül, és terhe nélkül, meg hi-hattyák, és az az vallás tétel-is ſemmie tétetik.

MASODSZOR, bizonyos és nyilván való méltò okokért:

Vgy

QVID SIT ONVS AS-ſumere, & quot modis onera filiorum, & fratrum aſ-ſumantur.

TITVLVS LIX.

ONERA autem aſſumere, eſt fidejuſsionem quandam ſu-per obſervatione paternæ vel fra-ternę faſsionis, emptori bonorum aliquorum facere.

VNDE ſciendum: Quòd one-ra filiorum, vel fratrum, trib⁹ mo-dis aſſumuntur. PRIMO modo, Simpliciter. SECVNDO verò, Rationabiliter. TERTIO autem & ultimo, Neceſsitate.

PRIMO inquam Simpliciter, quando ſcilicet nulla evidenti ne-ceſsitate, nulla etiam rationabili de cauſa, (prout im̃ediatè pręmiſi) ſed aut malitioſè, aut guloſè, aut etiã injurioſè, onera ipſa aſſumun-tur. Et ſic nihil tenet in judicio: Sed de plano, ſimpliciterq́; aſſum-ptio hujuſmodi revocatur, & faſ-ſio quoq́; invalidatur.

SECVNDO modo, Rationa-biliter, manifeſta videlicet & rati-

 tio-

onabili causa occurente, puta possessionem prę manib⁹ alienis in pignore habitã, ad se redimẽdo, vel dotẽ & res Paraffernales, atq; jus Quartalitium solvendo, ut scilicet una portio, aut particula venderetur, & residuitas omnium bonorũ ab onere necessariò eriperetur. Itẽ Piscinas, Molendina, Domosq;, & curias, ex necessitate cõstruendo, vel portionem aliã, & forsitan meliorẽ precio possessionis, aut portionis vẽditæ emendo, aut concãbium possessionarium faciendo. Quę quia filio, vel fratri in lucrum hęreditatis succedunt, ideò simpliciter onera præassumpta in tali casu revocari, & retractari non possunt. Sed si filius, in serie fassionis & in assumptione oneris, specificè nominatus, ea revocare voluerit, tunc vivente Patre, cum homagio & æstimatione cõmuni, universorum jurium possessionariorũ Patris, ubilibet adjacẽtium: Mortuo verò patre, solum̃odo cum cõmuni æstimatione ipsorum, jurium paternorum retractandi & añihilandi, habet potestatis facultatem.

Eti-

Vgy mint, mikor valakinek iósága, másnál vólna zálagban, és idegen kézből hozzá akarná váltani; vagy iegy ruhát, és az iegy ruhán kűvűl adatot aiándékot, avagy leány negyedet, akarná meg fizetni: hogy effęle bizonyos okokért az ióságnak eggyik reßét el adván, az tőb ióságot illyen ßűksęges fizetéssel meg menthesse. Továbba hogy Halas-tókat, Mólnokat, Házakat, és Nemes udvarakat, ßűksęg-képpen kellene épiteni: avagy ha az el adot iósághnak árrával más iósagot és haßnosbat venne, avagy cserélne rayta.

Mely dologból mivel-hogy az fiaknak avagy az attya-fiaknak iósága-is őrőcké éppűl és nevekedik: Annak-okáért effęle terhe fel vételt semminélkűl meg nem hihatnak. Mind az által, ha az fia, kinek nevét az Vallás-tétel levélben és az terhe fel vételben meg irták, és ugyan ki nevezték, az illyen kőtést megh akaria hini: tehát az attya éltében, azon attyának dńát, és mindenfęle ióságának akar minémű hellyen legyen kőz bőcsít le kel tennie: Az attya halála után penig, csak azon attya, ióságának kőz bőcsűvel meg hihattya és semmive teheti. V-

gyan

gyan ezent kel értenünk az attyafiaknak vallásokról-is.
De mind az által ezt eßünkben vegyük, hogyha az terhe fel vétel csak közönsęges képpen leend, és az fiaknak avagy az attyafiaknak neveket az vallásban belé nem iriák, és ki nem feiezik, tehát effęle terhe fel vételnek nincsen semmi ereie, hanem tellyessęggel le ßállithattya.

HARMADSZOR, és utolßor, ha az utolsó ßüksęg reá kénßeriti; ugy mint, mikor valakit, más ember ellen feiére, itilnék, és ne talám az ki mondot törvény ereiével ßeméllyében-is meg fogiák, és az sententia ßerént való büntetésre az Biro kezében adgyák: Avagy ha ßemélye ßerént meg nem foghattyák-is, mind az által az Király-is, feiének ha meg nem kegyelmezend, avagy ha meg kegyelmezend-is, illyen ockal enged meg ő nékie, hogy az ő peresęvel meg békéllyék: (mert az Király külömben meg nem kegyel mezhet, hanem hogy peresęvel meg alkodgyék) Avagy peniglen ha az Töröknek, Szerecsęnnek, avagy Tatarnak, avagy akar mi nevezeten való ellensęg nek fogságában esnék, és onnét kü-

Et idem est etiam de fratrum fassione sentiendum, atq; tenendum. Hîc tamē advertendum est, quòd si assumptio oneris generaliter facta fuerit, & nomina filiorum, vel fratrum, in fassionis serie nominatim expressa denotataq;, non extiterint, tunc ejuscemodi oneris assumptio nil tenebit, sed simpliciter invalidari valebit.

TERTIO verò & ultimo modo, extrema necessitate urgente, dùm videlicet quis sententia capitali, juris ordine, adversus alium convictus & condemnatus fuerit, & forsitā ī persona quoq; propria, vigore ipsius latę sententiæ detentus, ac ad man⁹ judiciarias ad infligendam sibi pœnam à jure statutā assignatus fuerit, Vel licet non detentus, gratiam tamen Regiam nō consequut⁹, Aut si gratia sibi data fuerit, ita tamē, ut concordet cum adversa parte: (Nā & alioquī Regia Majestas gratiam nō secus, nisi ut cōcordet, facere potest) Vel in Turcarum, Saracenorū, aut Thartarorum, seu aliorum quorumcunq; hostium, & inimicorum capti-

privitate detentus, & indè non secus, nisi pactione quapiã liberatus fuerit, Tunc hoc ultimo modo præmissi oneris assumptio nunquam revocabitur. Nulla etiam via, fassio super ea re facta, per filium vel fratrẽ retractabitur. Imò si Pater portionem filij, (quia propria portio ad caput suum redimendum non sufficeret) in casib⁹ præmissis, ante divisionem, cum filio factam, alienaverit, filius sufferre tollerareq́; debebit. Nec ejuscemodi fassioni, si etiam unica & singularis esset persona fatens, nec Regius, nec fratrum condivisionalium consensus est necessarius, sed semper de se rata manebit, atq́; firma.

COROLLARIVM itaq́; ex præmissis infertur, Quòd possessionaria venditio triplex est: scilicet, Simplex, Rationabilis, & Necessaria.

SIMPLEX venditio, nihil valet.

RATIONABILIS verò aliquando valet: & aliquando retractatur.

Neces-

külömben, ki nem ßabadulhatná, hanem ha nékiek megh saczolna. Tehát ez utolsó mód ßerént, az fellyűl megh mondot terhe fel vételét, soha meg nem hihattyák. Es semminémű úton az fellyűl meg mondot dolgokról való vallás-tételt, sem az fia, sem egyéb attyafia meg nem hihattya. Sőt ha az attya az ő maga réße iößágával feie váltságát fel nem érne, fiával-is mîg meg nem oßtozot vólna, az megh mondot ßűksęgekoran, az fia réßére való iößágot-is el idegenítheti, mellyet az fiának el-is kel tűrni és ßenvedni. Ez fęle vallás-tételnek meg erősitésęre, ha az valló ßemély immár csak eggyes és magva ßakattúl vólna is, sem az Király, sem az oßtozó attya-fiainak engedelme nem ßűksęges, hanem ő magától ereie vagyon, és meg álhat.

Ezekből azért summa ßerént ezt tanúllyuk, hogy az iößágnak el adása három-fęle: Tudni illik: Mód-nélkűl való, Bizonyos okokból, és ßűksęgből való.

Az mód-nélkűl valô el adásnak semmi helye nincsen.

Az bizonyos okból valónak penigh néha helye vagyon, s néha nincsen, és megh hihattyák.

De az

De az ßükſęges el adás mindenkoron ió, és hellye vagyon és ſoha megh nem hihattyák: Az mint az fiaknak és az attyafiaknak terhek fel vêtele, és meg hivaſának magyarázattyából, kiről moſtan ßöllánk, nyilván meg tetczik.

NECESSARIA autem ſemper valet, & ſẽper tenetur, & nunquam invalidatur, prout ex im̃ediata prædeclaratione aſſumptionis & revocationis onerum filiorum ac fratrum, clarè liquet.

AZ TŐRVENY SZERÉNT való meg kináláſról, kinek az iößág el adáſának előtte ßükſęges-képpen meg kellenni.

LX. TITVL⁹.

TOvábba, mivelhog némely embereknek, fő-képpen attyok-fia ellen való vallás tételekből, akar zálagos, akar őrők árron el adot iößág felől legyen, ſok kár ßokot következni: holot tudni illik, némely ötven forintot alig kért, az Captalanba penig és Conventben, avagy az Orßág biráia elöt ßánßándéckal, és nagy cſalárdúl azt vallya, hogy ßáz avagy két ßáz forintot vőt fel tőlle. Az Captalan penig és Convent, avagy az Orßág biráia, mindenkoron az vallás-tételnek, rendi ßerént tartozik az vallást, és az kőtés levelet ki adni:

DE LEGITIMA ADmonitione, in poſſeſsionaria venditione neceſſariò præmittenda.

TITVLVS LX.

NOTANDVM ulterius, quòd quia in faſsionib⁹, tàm impignoratio, quàm etiam perpetuitatis jure & titulo, maximè in prejudicium fratrum, per pleroſq; faciendis, damnabilis quędam abuſio ſuccrevit, quòd ſcilicet quinquaginta florenos interdũ à Fœneratore quis accepit, aut centum aut ducentos florenos corã Capitulo, vel Conventu, aut Iudicibus ordinarijs Regni, ſe accepiſſe, ſtudioſè & quidem malitioſè fatetur. Capitulum autẽ, & Convent⁹, vel judices Regni ordinarij, juxta faſſionis factæ ſeriẽ & modum, literas faſsionales, & Obligatorias dare te-

re tenentur: Sicq; nonnulli propediem tanta pecuniarum ſumma bona ſua obruunt, & involvunt, ut vix medietatem ſummæ eadem bona valere dinoſcantur. Vnde ſæpè evenit, ut hujuſmodi bona, ab ipſa ſua progenie, perpetuò alienẽtur.

ni: Es ez-képpen nagy ſokan oly nagy ſummában eyttik és kötelezik iószágokat, hogy felét ſem érne meg, honnét gyakorta ez is következik, hogy affele iószág az vériól öröcké el idegenül.

Et ideò quælibet poſſeſsionaria venditio, imò & inpignoratio, legitimam ſemper requirit filiorum aut filiarum, vel fratrum, ad quos ſucceſsio & devolutio hujuſmodi juriũ poſſeſsionariorũ vẽditioni, aut impignorationi expoſitorum ſpectare dinoſcitur (ut illã, vel illa ad ſe recipiant) admonitionem: qui ſi legitimè admoniti & requiſiti, poſſeſsionẽ ſeu jura hujuſmodi poſſeſsionaria, juxta cõdignam & cõmunem eorum æſtimationẽ, valorem pro ſe habere, & ad ſe recipere voluerint, ante omnes alios emptores, aut fœneratores, liberam plenariãq; habent pro ſe recipiendi, & emendi facultatem.

Szükſég ennek okáért az iószágnak el adáſában, ſőt csak el zálogoſitáſában is törvény ſerént megh kinálni véle az fiakat, leányokat és anya-fiakat, kikre az-ſéle el adó, avagy el zálogoſitandó iószág nézne, és kiket illetné, hogy inkáb ők vegyék hozzáiok: Kik ha az illyen megh kinálás után, az iószágot méltó és köz bőcs ſerént, avagy az mit érne az iószág, hozzáiok akarnák venni, minden egyéb vivők és árosſok ellen, ſeg elsőben is ők vehetik megh magoknak.

Admonitio. Par: 2. Tit. 20. & 24.

Si verò venditor, aut impignorator ipſe, admonitionẽ præmiſſã facere recuſabit, & jura ſua poſſeſsionaria, præter ſcitum vel cõſenſum, dictorum filiorum, aut filiarum, vel fratrum, cuipiã alienabit, vel

Ha penig az el adó, avagy zálogoſitó ſemély megh nem kinállya őket, és az iószágot fiai és leánnyi, avagy anyafiai hire és engedelme nélkül, valakinek el idegeniti, avagy el zála-

zálagosittya, és fiai, leánnyi, avagy attyafiai közzűl valaki, ez illyen iószágnak meg vévöiét, az Király udvarában reá hina: tehát ez pernek csak eggyetlen egy Octavân végének kel szakkadni, és az fel pőres az iószágot csak köz bőcsel vissza veheti, akar mely nagy summát irtanak legyen az kötés és vallás tételről való levélben, melynek el adták vólna az iószágot.

vel impignorabit, & ipsorum filiorum, aut filiarum, vel fratrum aliquis, aut aliqua, emptorem hujusmodi bonorum, seu juriũ possessionariorum, contra se in curiã Regiam propterea evocabit: tunc in uno duntaxat termino juridico, scilicet Octavali, causa ipsa finiri debebit, & actor ipse bona, seu jura possessionaria prænotata, sola ipsa cõmuni ęstimatione eorundẽ, pro se recuperabit: nõ obstante pecuniarum summa, quantumvis magna in literis fœneratoris, seu emptoris super ea re fassionalib⁹, specificata.

Mind az által ez okot ki vévén belőle, mikoron valakit feiére sententiáznak, s megh fogiák, és bűntetésre az Biró kezében adgyák: Mert illyen szűksęgekoran (mivel hogy csak harmad napiglan való szabadsága lehet, hogy pőressęvel meg alkudgyék) nem tartozik az meg mondot kinalással, hanem akar kinek-is, és mentel iob árron lehet, azon fogságban szabadon el adhattya.

Dempto tamen & excepto casu, quo quis in capitali sentẽtia cõvictus detineretur, & manib⁹ judiciarijs ad luendam pœnam traderetur. Nã hoc modo (quia pręter trium dierum spacium inducias ad cõcordandum cum adversa parte nõ habet) admonitionem (modo antelato) facere non tenetur: sed quibus, & in quanta summa poterit, liberã vẽdẽdi bonorum suorũ authoritatem ibidẽ semper habet.

Ezen szabadsága vagyon annak-is, az ki külső ellensęgnek fogságában vólna, mert az-is az ö

Et hoc idem est intelligendum etiã de eo, qui apud hostes externos in captivitate tenetur, quòd scilicet is quoq; bona sua sine õni

admonitione, pro capitis sui redemptione, vendere perpetuoq; alienare potest.

VBI autem admonitio prædeclarata, venditionē pereñalē bonorum, & jurium possessionariorum, legitimè pręcesserit, & nemo filiorum, aut filiarum, vel fratrum, bona ipsa, & jura possessionaria, venditioni exposita pro se habere seu emere voluerit, vel forsitā inopia præpediente cōparare non poterit: tunc ijdē filij, ac filiæ, fratres ipsi, non aliter postea, nisi pecunię sum̃a, in literis fassionalibus specificata, plenariè deposita & persoluta, vel etiam pereñali æstimatione mediāte, & longo litis processu bona illa pro se vēdicare valebūt. Nam & venditores bonorū suorū, in casib⁹, articulisq; rationabilib⁹, & admittendis, non sunt adeò coërcendi, & astringēdi, ut justis eorum juribus & rebus, uti aut frui debitè nequeant.

Attamen si quis filiorum aut filiarū, vel fratrum, bona ipsa ad se recipere velle, tēpore ipsi⁹ admonitionis responderit, & allegaverit:

az ő ióßágát, minden kinálásnélkűl feie váltsága-ért el adhattya, és őrőcké el idegenitheti.

Holot penig az meg kinálás után, az árúban ereßtet ióßágot, fiai, és leányi, avagy attya-fiai kőzzűl senki maga ßámára megh nem akaria tartani és venni: avagy ne talám ßegénysęge miat megh nem vehetné: Tehát az után, azok kűlőmben az ióßághoz nem fęrnek, hanem-ha az derék pénzt, ki az kőtés levélben ki léßen feiezve, avagy az ióßágnak őrők bőcsűet kel le tennie, és męg hoßßú pőr follyásával tehetik ővécké. Mert az el adó ßemélyeket-is, mikor ßűksęges dolgokért, és okokból indúltatnak az el adásra, nem illik ugy annyira megh kőtelezni és megh tiltani, hogy az ő sáńát ióßágockal, és marháńockal ßabadon ne élhessenek.

Ha penig az fiak és leányok, avagy attya-fiak kőzzűl valamely az kinálásnak ideńén, azt mondandgya hogy hozzá véßi az jó-

az iobbágot: Tehát az Biro, kinek ereiével és levelével kinálták meg, az iobbág megh vételével, egy rövid és illendő napot rendellyen, mellyen ő előtte, mind az két fél személye szerént ielen lévén, meg alkudgyanak az ára felől, és mélió árrát az vevőis tegye le az napra. Az nap el iővén, ha az Biró irileti, és az kőz bőcs szerént, le nem akaria tennie, tehát az el adó személy szabadon el adhattya idegennek az iobbágot.

De az zálagos iobbágról kűlőmb értelemben legyűnk. Mert akar kinállyanak meg vele máſt, akar ne, de az fiak, leányok és attya-fiak, avagy Király igaſſága ellen, az megh mondot kőz bőcsnél fellyeb az iobbágot el nem zalagoſithatyák. Mind az által az bőcsűnek oly rendel és móddal kel lenni, hogy nem csak az házakat, Nemes udvarakat, iobbágyos helyeket, puſta helyeket, és puſta telekeket, az mezző városok és faluk határán bőcsűllyék meghi de ezek felet még az földeketis, erdőket, rétéket, tókat, és mólnokat, mind

rit: tunc ad deponendam ſuñam ipſá cõdignã, & concordãdũ cum vẽditore, terminus brevis, & cõpetens, corã judice (cujus authorithate & literis admonitio ipſa fit & exequitur) ad cõparãdum, ſibi præfigi debebit. Termino autem ipſo adveniẽte, ſi ſuñam illam, juxta judicis ipſius deliberationem, & bonorum ipſorum comũnẽ æſtimationẽ deponere recuſaverit, venditor ille liberã bonorum ſuorum alienãdi facultatem habebit.

DE Impignoratitijs autem bonis & juribus poſſeſsionarijs, ſecus eſt ſentiẽdum. Nã jura aliqua poſſeſsionaria, ſupra valorẽ dictæ cõmunis æſtimationis eorundẽ, ſive pręcedat admonitio legitima, ſive nõ, in præjudicium ipſorum filiorum aut filiarum, vel fratrũ, aut etiã juris Regij, impignorari nemini poſſunt. Verùm tamen hæc ęſtimatio, & ejus ſeries, nõ ſolum domos, ac curias nobilitares, ſeſsionesq;, jobagionales, populoſas ac deſertas, vel Prædiales, in facieb⁹ oppidorum, villarum, aut poſſeſsionum adjacentes: ſed etiã terras,

Impignoratitia bona.
Par: 1. Tit: 10. 63. 80, 81. 82. 83, 102 & 103.
Par: 2. Tit: 18. 20. & 24.

ſylvas ac prata, piſcinas, & molendina (prout in Quartalitiorum ſolutione) per omnia includit: & in quãtum hujuſmodi æſtimatio juxta limitationẽ judicis ſe extendit, in tantum etiam depoſitio atq; reſtitutio pecuniarum pro jurib⁹ impignoratitijs, per filios, aut filias, vel fratres: ſed & per eos, qui forſitã cum juriſditione Regia (in caſu, quo impignoratio per unicam & ſingularem perſonam, defectuiq; ſeminis, proximã facta fuerit) procedere videbuntur, fieri debebit. Filias autem & mulieres, in caſib⁹ præmiſsis, illas intellige admonẽdas eſſe, quas jura ipſa poſſeſsionaria vendenda, vel impignoranda, cum ſexu maſculino, æquali jure concernunt.

Nam aliter filiæ, vel mulieres ipſæ pro extraneis in hac parte reputantur: Et nõ ſec⁹ quam vicini, aut com̃ætanei agere permittuntur. Hoc excepto, quòd ſi voluerint ante omnes vicinos & comætaneos ſeſe ad emptionem ac receptionem bonorum illorum ingerere, & illa pro ſe habere poſſunt: Vici-

mind oda tudgyák (ßintén mint az leány negyed ki adáſban, ßáz bőcs ßokot lenni): Es valamennyire az illyen bőcs, az Biró intezéſe ßerént nevekedik, ßintén annyi ſumma pénzt kelle tenniek az ióßágért, hogy ha az fiak, leányok, avagy attya-fiak, magoknak akariák meg zálagoſsitatni, és meg váltani: Sőt azok is, kik Király igaſſágával akarnának, az ollyan ióßágh mellé állani, ezzel tartoznak (mikor tudnia illik, egy ő magának való ßemély, ki magva ßackadáſához kőzelgetne zalagoſitot vólna el.) Itt peniglen affęle leánnyokról és aßßonyi-állatokról ßóllunk, hogy megh kel őket kinálni, kiket az ióßágh, mellyet áruban bocſátták, egy-aránt illet az ſęrfiui ággal.

Mert ha egy-aránt nem illeti, ő nékiek-is cſak annyi kőzek lehet az ióßághoz, mint az idegennek, és cſak ugy ßólhatnak az ióßághoz, mint az ßomßédok és határoſok. Ettől ki válván, hogy ha kedvek léßen hozzáia, minden ßomßédok és hataroſok előt, az ióßágh mellé álhatnak, és magok ßamára meg tarthattyák,

Az

Vicini et comætanei. Par. 2. Tit. 64. & 74. Par. 1. T. 70

Az ſomſédok penigh és határoſok, az fellyûl meg mondot kinálás után, az áruban bocsátot jószágot, jóllehet minden külſő ároſſok ellen magoknak vehetik; de azért nem kőz bőcſel, mint az attya fiak és leányok, hanem az derék ſummának, mellyet az kőtés levélben irták, éppen való meg fizetéſſével, avagy az jószághnak, örők bőcſűével. Es csak egy Octaván vége ſakad, ha az el adó ſemély őket megh nem kínálta, az ſomſédok penigh és határoſok ő magok képekben meg intetnék, és pénzeckel meg kínáltták az el adó ſemélyt. Mely határos ſomſédok az zálagos jószágért az derék ſummát, az mennyiben lőt vólt az el záloglás, tartoznak le tenni. Az bőcsben penigh magokat nem elegyithetik, ſem melléie nem álhatnak: mivel hogy ez illyen jószágnak tulaydonſága, őket nem illeti.

Vicini verò & comætanei, per admonitionem prędeclaratam, & pro ipſorum parte factã, jura poſſeſſionaria vẽditioni expoſita, pro ſe quidem ante ões alios emptores extraneos & remotiores vẽdicare poſſunt: Non tamen æſtimatione coñuni, prout fratres vel ſorores, ſed capitalis ſemper pecunię ſummæ, in literis Faſsionalib⁹ expreſſæ, depoſitione, & plenaria ſolutione, vel etiã ipſorum juriũ poſſeſſionariorum, pereñali cum ęſtimatione. Vnico tamen termino Octavali, ſi admonitio ex parte vẽdentium nõ præceſſerit, & ipſi nihilomin⁹ vicini, & coñætanei pro parte ipſorum, admonitionẽ ſuper ea re ſolitam peregerint. Qui pro jurib⁹ poſſeſsionarijs impignoratitijs, pari modo capitalem ſummam, pro qua hujuſmodi impignoratio facta fuerit, perſolvere tenentur. Nec de æſtimatione aliquali ſe in parte ingerere vel iñittere poſſũt: cum de proprietate & hæreditate talium jurium poſſeſsionariorum, nil ad eos pertinere dinoſcatur.

MIKEPEN KEL AZ attya-fiunak jószágbéli részét vissza venni, mellyet az másik attya-fia el adot avagy el zálagoſitot.

QVOMODO PORTIO fratris, per alterum fratrem vendita, vel impignorata, recuperari debeat.

TITV-

TITVLVS LXI.

NOtandum ulterius, quòd plerunq; solent natu majores, & interdum etiam minores, qui absentibus fratribus, natu majorib⁹, bona & jura possessionaria eorum, paterna & avita, nondum divisa, domi manendo possidēt, onerib⁹ cæterorum fratrum carnaliū, vel uterinorum, in se sumptis, eadē jura possessionaria impignorare, aut perpetuo vendere. Per hocq; emptores non solum portionē illi⁹ vēdentis, vel impignorantis, verum etiam cæterorum fratrum ejusdē, quorum utputa illa gravamina in se accepit, portiones possessionarias cōsveverunt pro se vēdicare.

Receptio. Vnde sciendum est, quod si aliquādo talis venditio, aut possessionaria alienatio, simplici modo per quēpiā cōmitteretur: tunc portiones cæterorum fratrum, sine omni prorsus solutione, actori vel actoribus, imprimis octavis reddi & restitui debent. Portio autē fratris venditoris æstimabitur, & valor duntaxat cōmunis æstimationis ipsi⁹ portionis, emptori recōpen-

LXI. TITVL⁹.

TOvábba ezt-is meg ércsük, hogy gyakran az öregb attya-fiak, néha penig az kissebbikis othon lakván, és attyoktól avagy össöktől maratt iószágot, mellyet köztök męg megh nem osztottak, az tőb, és öregb attya-fiaknak távól létekben, birván: Effęle vér-szerént való attya-fiai terheket magokra fel vévén, azoknak-is iószágát el szokták zálagositani, avagy örök árron-is el adni. Es ez által az vévők-is, nem csak az el adó, avagy el zálagositó személynek iószágbeli részét, de az tőb attyok-fiai részét-is, azoknak terhek fel vétele mellet, magoknak szokták tulaydonitani.

Annak okáért tanúllyuk meg azt, hogy mikor valamely attyafiu hasonlatosképpen oknélkül és mód-nélkül el adgya avagy zálagosittya az iószágot: tehát az tőb attya-fiai részét az fel peresnek, az első egy Octáván, minden fizetés, és váltságnélkül meg kel téritení, és vissza adni. Az el adó attya-fia részét penig csak köz bőcsel vehetik vissza, az megh vévő személj-

mélyrôl. Es azt-is az el adò atyafiu réßét, az fel peresnek kel adni: az fel vôt terhének megh hivása, le állitása, és mindennêmû megh fizetés-nélkûl. Az derék summának penig megh fizetéséért és megh téritéséért, mellyet az kötés levélben bé irtanak volt, az el adó személynek tôb iôßágát, valamigh fel érik véle, ugyan azon egy tôrvény ki mondásakor, tartozik az Biró meg bôcsûlni, és az vévô személynek kezében eresztesni, azon ockal az mint az kötés levélben megh vôlt irva. Ha penig az el adot iôßágánál tôb nem leend, és sátát ingo bingo marhájával-is fel nem éri, az meg irt summának meg terité-sét: tehát az vévô ez illyen môd-nélkûl való áruban (kirôl az elôtt-is, ugy-mint az elsôrôl szóllék) tûrie kárát. Mert mikor szükséges okokért adgyák el az iôßágot, az fellyûl meg irt második môd szerént hihattyák meg az fel vôt terhet-is: az summát-is penig az mennyire lehetséges lésen, megh kel az vévônek téritteni.

pensabitur. Sic etiã illa portio fratris vẽditoris, actori possidẽda dabitur, oneris vel gravaminis præassumpti revocatione, seu depositione prorsus sine omni. Pro residuitate autem, & superfluitate pecuniarum, sumæ in literis Fassionalibus denotatæ, reliqua bona, & jura possessionaria, fratris ipsi vẽdentis, quæ ad recompensã ejusdẽ sumæ se extendere sufficereq; videbuntur, mox & ulteriori processu juridico non expectato, per judicem æstimari, & manib⁹ emptoris sub conditionib⁹, in literis ejuscemodi Fassionalibus declaratis, dari debent possidenda. Si autem alia bona, præter vẽdita, nõ habuerit, & rebus quoq; mobilibus, ad portionem suam cedentib⁹, adeò destitutus fuerit, ut summa prænotata ex illis instaurari, & recuperari non possit: tunc emptor ipse damnum hujusmodi superfluitatis, necessariò tollerare cogitur: & hoc in casu (ut præfertur) simplici, superius declarato. Nam in casu rationabili, etiã oneris retractatio (modo antelato) subsequi, & de illo superfluitas prænarrata pecuniæ (in quantum poterit) emptori refundi debebit.

Et hoc idem est intelligendum etiã de patre, qui jura sua, & filiorum suorum avita, in prejudiciũ, & sine consensu ipsorum filiorum suorum, perperã & irrationabiliter alienabit, vel vẽditioni aut impignorationi exponere curabit: quod scilicet Fassio sua, in casu simplici præallegato, simpliciter invalidari, & portio filiorum, sine õni prorsus solutione, portio verò patris, cõmuni æstimatione mediãte, eisdem filijs reddi & instaurari debebit.

Ezen értelemben legyünk az attya felöl-is, ki az ő öss iószágát, az fiainak kedvek és akarattyok ellen, mód-nélkül és oknélkül el idegeniti, akar őrökben el adván, akar penig el zálagositván: tudnia illik, hogy az attya vallás tételit-is, effęle oknélkül első mód szerént való kötésben, terhe nélkül megh hihattyák, és az fiak részeket minden fizetés nélkül vissza vehetik: az attyok részét-is az fiak kezében csak köz bőcsel kel meg tériteni és meg szerzeni.

DE QVIBVSDAM FASsionibus non retractandis.

TITVLVS LXII.

HIC tamen attendendum & cordi imprimẽdum est, quòd si frater fassionẽ alterius fratris retractare & revocare volens, bonis aut jurib⁹ possessionarijs, per hãc venditionem aut cõmutatis, aut acquisitis scienter & sine juridica reclamatione usus fuerit, & fructum illorum realiter perceperit: tunc fassionẽ hujusmodi nunquã revocare valebit. Per usum enim

realem

AFFELE VALLAS-tételekről, mellyeket megh nem híhatnak.

LXII. TITVL⁹.

ERre mind az által jól réá figyelmezzünk, és eszünkben tarcsuk, hogy mikor eggyik attyafiu az másiknak vallás-tételét megh akaría hini, ha affęle az árrában adot, avagy cserélt, avagy egyéb módon szerzet iószággal, őrökséggel, tudván él, és hasznát-is ugyan valóban vészi, törvénybéli ellen mondás-nélkül: tehát effęle vallást soha megh nem hihat. Mert az véle való élés ál-

tal,

tal, az vallás-tételnek és kötésnek engednie lattatik. Ezent mondhattyuk, az attyának vallás-tételéről-is, kit az fia meg akarna hini.

realem, fasioni illi consensisse videtur. Et idē est de fasione quoq; paterna, per filium retractanda, dicendum.

Hasonlo értelemben legyünk affele vallástételekről-is, mely vér-szerént, és egy oßlásson való attya-fiak közöt, sőt akar minémű idegenek közöt-is, valami pőres iószág felől való szerződésből és békességből lésen. Effele meg alkuvásban penig gyakorta bizonyos részadatik, az pőres iószágból, valamely selnek, melynek azon kivől-is ne talám ió igasága vólna, az peres iószághoz: eggyik részecskéie penig, békeségnek okáért ugyan magánál marad és tellyes birtokában: Mely megh alkuvásról való vallás-tételek (miért hogy az pernek vége és ki menetele még kétséges vólt, és bizonialan mire mennyen) mindenkor meg tartatnak, és soha meg nem hihatni. Mert ezen kivől-is, affele vallástételt, mellyet meg hihatnak, nem az iószagnak vissza vételéről, avagy magához való kapcsolásról, hanem az iószágnak csak el idegenétéséről, kel érteni.

Sic pariformiter sentiendum est de fasionibus illis, quæ inter fratres generationales, aut cōdivisionales, vel etiam qùoscunq; alienos & extraneos, prętextu jurium possessionariorum litigiosorum, per modum cōpositionis & cōcordiæ fiunt atq; celebrantur. Et in hujusmodi compositione, certa portio vel particula jurium ipsorum possessionariorum, uni partium, per alteram partem, bona illa litigiosa tenentē, & possidentem, vel aliter efficatia forsitā jura ad ea habentē datur, aut remittitur: reliqua verò particula seu portio, causa pacis & unionis, apud se remanebit, & relinquetur perpetuò possidenda: Quæ quidem fasiones (quia finis & exitus litium dubius adhuc, & incertꝰ erat) semper observantur, & nunquam retractantur. Nam & Part. 1. Tit. 70. & 72.

alioquin fasiones prædeclaratæ, quæ invalidari & retractari possunt, non de recipiendis ad se, vel obtinendis pro se, sed de alienandis duntaxat à se bonis, & juribus possessionaris intelliguntur.

DE FASSIONIBVS, quæ statutione legitima indigent, & quæ non.

TITVLVS LXIII.

Par. 1. T. 65

ITEM Fassio perennalis, inter fratres generationales & condivisionales, aut in præmissis, aut etiam alijs casibus, prętextu talium jurium possessionariorum, quæ etiam alioquin in alterutrum essēt devolvēda, corā quovis judice ordinario, vel alio loco testimoniali & autentico facta: Nec Regio cōsensu, nec etiā juridica Statutione indiget. Aliæ verò ōnes fassiones pereñales, super quibuslibet bonis ac jurib⁹ possessionarijs, inter alienos ac extraneos, quocunq́; modo factæ. Immò etiam pignoris titulo ultra sum̄am quinquaginta florenorum celebratæ & emanatæ, infra integram uni⁹ añi revolutionē statutione legitima firmari solent, atq́; debent. Et hoc, si ille cui fassio facta fuerit, extra dominium ipsorum bonorum extiterit. Nam si in dominio eorundem reali etiā antea fuerit, aut medio ejus, qui fassionē fecit, Dominium hujusmodi re-

Inscriptiones ultra flor: 50. factæ Statutione egent.

AFFELE VALLAS-tételekrōl, mellyek után iktatás kel, avagy nem kel.

LXIII. TITVL⁹.

TOvábba, ha az meg mondot, avagy egyébfęle okokból, az vér-ßerént és egy oßlásson való attyafiak, az fęle ióßágokat, mellyek annélkül-is egyrōl az másikra ßállana, egy-másnak vallyák, akar az Orßág Birai elōt, avaǵ Captalanban, avaǵ Conventben: Effęle vallásra sem az Király engedelme, sem penig egy eßtendő alat való iktatás nem ßükſęges. De az idegenek közt való, örök vallástételek, akar minémű iók és ióßágok felōl valók, annélkül ßükölködnek: Sōt męg zálagost-is, ötven forintnak ha felette vagyon, egy eßtendőnek forgása alat, törvény ßerént való iktatással, ßükſęges-képpen ßoktanak megh erősiteni. Ezt-is ugy, ha az, az kinek az ióßágot vallyák, ackoron az ióßágnak Vrasságában nem vólna. Mert ha az vallás és kötés elōt-is, minden vólta-képpen Vrasságában vólt az ióßágnak: avagy ez valló ßemély, ha az jóßá-

ioßágot fogyatkozás-nélkül kezében adhattya: Tehát az eßtendőnek forgása el múlván-is, az megh mondot iktatást végben viheti.

De ezt iól meg látván, hogy ha valamely vallás-tételre ßükſęges leend az Király engedelme, és ezt az engedelmet, egy eßtendeig az Királytól megh nem nyerhetik, tehát effęle vallást, mind addig sem illik iktatni, valameddig az Király-is meg nem engedi, és Consensust nem ád réá: Ha penig meg engedi, egy eßtendőnek forgásában, az Király engedelme ereiével, el kel iárni az iktatással-is, akar ellene ßóllyon valaki akar ne az iktatáskort. Es ezt êrcsed ollyan vallásról, mely nem iővendő dologról ßól, hanem ielen valóról.

Mert ha valaki, mást fiává, avagy attya-fiává fogad, és ha ióßágáról ollyan vallást ês kötêst téßen, hogy hólta után, az másikra ßállyon; avagy mind ketten ugy végeznek, hogy vißontag egy-másra maradgyon ióßágok: tudni illik, illyen formán, hogy ha valamely fęlmagtalanúl halna meg, hát annak

di reale & possessorium, de facto consequi poterit: Tunc (etiã transacta ipsa añuali revolutione) Statutio pręnotata semper exequi valebit.

HOC quoq; præviso, quod si forsitan fassionum aliqua Regio cõsensu egeat, & cõsens⁹ talis, usq; ad añualem ipsam revolutionẽ impetrari nequeat, tunc fassio hujusmodi nõ prius, nisi post impetrationem ipsius consens⁹ Regij dicti, usq; ad integram uni⁹ anni (ut pręmittitur (revolutionẽ, vigore ejusdem cõsensus, Statutione legitima (sive sequatur contradictio, sive non) roborari debet. Et hoc intellige de fassione, non cum futura conditione, sed de præsenti facta.

Nam super aliquo cõtractu, seu fraternali adoptione, bonorumq; in alterutrũ devolutione, si fassio per quempiam alteri, vel forsitan per duas partes sibi ipsi⁹ mutuò & in alterutrum celebraretur: Ita videlicet, ut si quã partium hęredib⁹ deficere contingeret, bona & jura possessionaria ejusdem in partẽ superviventẽ devolverentur, & Regia

gia Majestas hujusmodi fassioni seu cõtractui, & fraternali adoptioni, suum Regium cõsensum largiretur. Quia fassio ipsa, & ex cõsequenti consens⁹ ipse Regius cõditionalis est, & nõ nisi altera partium deficiente locum habebit. Ideò utriusq; partibus superviventib⁹, vel fortè illa persona, quæ alteri fassionem cum cõditione prę-notata fecit, in humanis adhuc agẽte, Statutionem aliquã subsequi non est necesse: Nisi forsitã in bonis illis, & juribus possessionarijs jus Regium fuisset, vel esset impetratum. Isto namq; casu Statutio ipsa super jure Regio, quod in multorum sæpè bonis occultatum jacet, ut legitimè subsequatur necesse est.

IDEM super præallegato consensu Regio dicendum, ut altera partium deficiẽte infra anni unius revolutionem integram consens⁹ ipse, qui vim Donationis tunc habebit, & ex consequenti, fassio in eodem consensu scripta, legitimã sortiri debebit statutionem.

QVID

nak az iósága, az élő ßemélyre ßállana, és effęle vallás tételt iąvallana és helyén hadna, Király ő Felsęge: Miért hogy az vallás tétel, és az Király engedelme-is iővendőre ßól, és csak ugy mehet véghez, ha valamellyik meg haland. Annak okáért valameddig, avagy mind ketten élnek, avagy az az ßemély megh nem hal, az ki halála után másnak vallotta iósságát, nem ßűksęg mindgyáráſt az illyen vallásra az iktatás: hanem ha az Consensus mellet az Király igasságát-is megh kérték vólna azon iósságban. Mert igy az Király igasságát-is megh kérvén (mely sok Nemessek iósságban allattomban fekßik) ßűksęg hogy eßtendő alat az iktatást, véghez vigyék,

Az mint penig ßollánk, az Király engedelméről-is, ezenképpen tarcsuk, hogy mihelt az más fęlnek magva ßakad: Az Király engedelmében (kinek annyi ereie vagyon mint egy Donationak) be irt vallással, bé kel magát egy eßtendőnek forgása alat iktatni,

MI

MI LEGYEN AZ Király engedelme.

LXIIII. TITVL.

AZ Király Conſenſusa és engedelme ez, mikor az Királyi Coronának méltóſága és ſabadſága ſerént, valamely iobbág az Királyra ſállana, és ő felſége ſabad akaratiya ſerént azon iobbágot másnak engedi. Hogy penig ez moſtani ſokáſunk ſerént az magva ſakat iobbág, ez Országnak Coronás Királlyára, és az Feiedelemre ſállyon, nem moſtan kezdetet, hanem még az Fölſéges LAIOS Király ideiétől fogván, ugy mint, (Chriſtus Vrunk ſületéſe után, Ezer háromſáz és ötven egy Eſtendőben) kezdetet, melytől fogván, minden utánna való Királyoknak ideiében is ez óraiglan minden czickellyeiben megh tartották, és naponként megh erősitették: Hogy minden Zászlós, s. Nagyságos Vrak, Nemeſſek, Fő és vitézlő rendek iobbága (valakinek magva ſakadna, avagy immár csak egyedül való ſemély vólna, és immár magva ſakattat várhatnak) az Királyi Coronára ſállyon.

QVID SIT CONSENſus Regius definitivè.

TITVLVS LXIV.

CONſenſus autem Regius, eſt jurisditionis Sacræ Coronæ Regni, ſuper juribus poſſeſſionarijs, in eã ſucceſſorio modo jureq; devolvendis, per Principem, ſeu Regiam Majeſtatem, ſpontanea ceſsio. Quæ quidẽ jurisditio ſacrę coronę Regni, quantum ad devolutionem & ſucceſsionẽ bonorũ, ac jurium poſſeſsionariorum, iſto quo nunc utimur modo, à tẽpore regiminis ſeu imperij, excellentiſſimi Principis quondam Dñi LVDOVICI Regis, ab anno ſcilicet Dominicæ incarnationis Trecẽteſimoquinquageſimo primo, ſupra milleſimum originẽ ſumens, cunctorum Regum, ſucceſſorum ſcilicet ſuorum tẽporibus, uſq; modo inviolabiter & incõcuſsè ſervata, atq; ratificata, ſuper univerſorum Dñorum, Baronum & Magnatũ, ac Nobilium Procerumq; Regni bonis, & juribus poſſeſsionarijs, (qui utpote in ſemine & hęredib⁹ deficiunt, vel in unicã & ſingularẽ perſonã deveniunt: Sicq; defectui ſeminis approximabunt) legitimè ſucceſsionis virtutem ſemper habet.

Sup. Tit. 23. 24. 25. 26. 29. 35.

Par. 1. Tit. 78. 79. Conſenſus quando ſumſit originem.

1351.

Ante

ANTE enim ejus Principis tẽpora, quilibet Baro, Magnas, Nobilisq;, & possessionat⁹ homo, super juribus suis possessionarijs, (si etiam hæredibus defeciſſet) prout voluit, sine omni consensu Regio, liberam disponendi habuit facultatem. Et in eo solumodo casu, si hęredibus & omnibus propinquis destitutis ac intestat⁹ quisquam illorum decesisset, iurisditio prænotata locum habuisse dinoscitur.

Laios Király ideiének elötte minthogy az Nagyságos Vrak, sőt az fő és Nemes vitézlő iószágos embernek, ha semmi örőckősi nem vóltak vólna-is, Király engedelme nélkűl-is szabad vólt oda hadni iószágát, az hová akarta, Király igasságának penig csak oly ember iószágában vólt helye, kinek semmi örőckős maradékia, és semmi attya-fia nem volt, és testamentum tétel nélkűl el hólt.

QVALES FASSIONES consensu Regio indigeant, & quales non?

TITVLVS LXV.

Part. I. T. 59 VNDE sciendum, quòd nunc omnis Fassio Dominorum, ac Nobilium, & aliorum possessionatorum hominum, per singularem & unicam personam, ac defectui prolium vel seminis approximantem, quibuscunq; personis, & ex quibusvis casibus ac rationib⁹, conditionibusq; & articulis, super quibuscunq; bonis, & juribus possessionariis, perpetuò facta, consẽsu Regio (propter jurisditionem suc-

MINEMŰ VALLAS tételekre szűkség az Király engedelme, és mineműekre nem szűkség?

LXV. TITVL⁹.

INnét következik azért, hogy mostan minden Vrak, Nemesek és iószágos ember vallás-tételére, ha csak egyedűl való személy leend, és magva szakadásához közelgetne, akar kinek-is, és akar mineműszűkséges okokból, és móddal akaria örőckesképpen éltetni iovait, és iószágát, Király engedelme igen-is szűkséges, mivel-hogy effele iószág ő Felségére szállana, az mint megh

mon-

mondám. Mert Király engedelme nélkül, nem csak örök áron el adot iószág felöl, de csak el zálagositás felöl való vallás-is, (ha az köz böcset megh haladgya) akar mint kösse, és vallya el valaki, ugyan erötlen léßen.

Ebböl ez következik, hogy mikor egy-nehány attya-fias ember, avagy ha idegen leßen-is, avagy ö magoknak, avagy külön-külön vallást téßnek egy-másnak, effęle vallásra nem ßükſęg az Király engedelme. Mert holot mind az két felé eggyikröl az másikra ßálhat törvény ßerént az iószág, itt az Király igasságának helye nem lehet. De ugy, ha az vallás tévö ßemélyeknek oly igasságok vagyon, hogy eggyikröl az másikra ßálhat az iószág öröckes-képpen. Ha peniglen illyen igasságok nem vólna, mindenkoron ßükſęg az Király engedelmét meg kérni és nyerni. Mert az vallás tévö ßemélyeknek sokasága, az Király igasságát, ki nem rekeßt-

succeſsionis prænotatæ) ſemper indiget, eſtq́; neceſſaria. Nam ſine ipſo conſenſu nõ ſolum ſuper bonis, pereñali jure obligatis, verùm etiam pignoris titulo (ultra communẽ æſtimationem ipſorum bonorum) inſcriptis, faſsio prænarrata, qualitercunq́; (ut præmittitur) facta atq́; celebrata, virib⁹ deſtituta manebit. Par: 1. Tit: 10. & 60.

VNDE ſequitur, Quòd faſsio inter plures, & per plures perſonas fraternas, vel alienas, mutuò aut ſeorſum quibuſpiam facta, Regio conſenſu non indiget. Ius enim ſucceſsionis, propter alias perſonas ex utraq́; parte hæreditario modo & jura ſucceſſuras, locum in Principe, ſeu juriſditione Regia, nondum habet. Et hoc eſt verum, ſi perſonę ab una parte ſtantes, ſeu faſsionẽ facientes, vim ſucceſsionis invicẽ & in alterutrum habent. De perſonis quoq́;, ab altera parte ſtantib⁹, idem eſt ſentiendum atq́; tenendum. Nam aliter Regi⁹ ipſe conſenſus impetrandus ſemper & neceſſari⁹ erit: Pluralitas enim perſonarum, non excludit juriſditio- Par: 1. Tit: 63.

nem Regiam, ubi nulla dinoscitur esse fraternitatis, neq; consanguinitatis coñexio, vel alterius successionis in bonis mutua, reciprocaque vicissitudo.

rekeßtheti, holot semmi vérßerént való attya-fiúság, avagy oly kötelessęg nem vólna köztök, hogy eggyikről vißontag az másikra ßálhatna az ióßág.

QVID SIT CONTRACTUS definitivè, & quando indigeat legitima Statutione.

TITVLVS LXVI.

NOTANDVM igitur est, Quòd quilibet contract⁹, inter quoscunq; possessionatos homines aut alias personas, super devolutione quorumcunq; bonorũ in alterutrum, altero deficiẽte, fiẽda formatus, tàm scilicet consensu Regio stabilitus, quàm etiã pluralitate personarum fatentiũ modo præallegato roboratus: Statutione legitima, post defectum seminis, partis cujuspiã, infra añualem (ut præmisi) revolutionẽ ratificari debet. Interim autẽ pars supervivẽs, vigore juris successorii, ex hujusmodi cõtractu, vel fraternali adoptione, sibi attributi, dominiũ bonorum partis deficientis, tanquã scili-

Par: 1. T. 63
Par: 2. T. 71

MI LEGYEN AZ contractus, ugy mint az ióßág felöl egymással való végezés, Es mikor kellessęk abban az iktatás.

LXVI. TITVL⁹.

TAnúllyuk meg azért, hogy valamikor az ióßagos emberek, és eggyes ßemélyek-is egy mással alkuvás ßerént végezést téßnek, hogy eggyik ióßága az másikra ßállyon, ha valamelliknek halála történik, és effęle végezést, akar az Király engedgye megh, akar affęle ßemélyek közöt legyen az végezés (az mint felöle ßóltam) mihelt az eggyik fęlnek magva ßakad, mindgyárt az más fęl egy eßtendőnek el forgása alat az ióßágban iktassa magát. De minek előtte iktatná-is magát, az élő fęl, mivel hogy effęle végezés által, avagy attya-fiuivá fogadásnak ereiével őröckesse lőt, ez oká-ért az meg

meg hôlt embernek ugy-mint oſtozô attya-fiának iôſágát ſabadon el foglalhattya, és (ha valami tôrvény ſerént valô akadály az dologban nem eſik) kezéhez veheti.

Az egy-máſſal valô végezés penig, avagy attyafiui fogadás ez, mikor valaki lattya, hogy vér ſerént valô ôrökkeſsi nincſenek, más idegent engedelmébôl attya-fiuvá fogad, és iôſágában bé bocſát, hogy iôſága réá ſállyon. Holot ezt az Czekeli eſünkben kel vennünk, hogy efféle embernek vér-ſerént való ôrökkeſsinek nem kellenni. Mert ha élô ôröckôſsi vadnak, kikre az iôſág ſálhat, az idegent ezek ellen attya-fiuvá nem fogadhattya. Ha kedig ôröckeſi nincſenek, az fogadot attya-fiura, avagy fiára ſokot ſállani és nézni az iôſág. Engedelmébôl való fogadáſnak penig azért mondgyuk, mert az Király akarattya és engedelme nélkûl ſenki máſt fiává, ſem attya-fiává nem fogadhat: miért hogy afféle magva ſakat iôſág, igyeneſſen az feiedelmet nézné és illetné. Az fogadot Attyafiuis penig avagy fiu, Király engedelme nélkûl afféle jóſág-

ſcilicet fratris ſui condiviſionalis, ſimpliciter pro ſe vendicandi, manibusq; ſuis (dùm modo legitimũ aliquid nõ obſtet impedimẽtum) applicandi habet authoritatem.

CONtractus autẽ, ſeu fraternalis adoptio, eſt alienę cujuſvis perſonæ per quempiam (hæredib⁹ legitimis deficientib⁹) in bonorum ſuorũ ſucceſsione permiſsiva ſubſtitutio. Dictum eſt autẽ notanter, hæredibus deficientibus. Nam veris & legitimis hæredib⁹ ac ſucceſſorib⁹ ſuperextantibus, & ſuperſtitib⁹, fraternalis adoptio locum nõ habet. Verum illis deficientibus, adoptat⁹ ipſe frater, vel filius, ſucceſsionis hujuſmodi virtutẽ & facultatẽ, in bonorum ipſorum devolutione, ſortiendus erit. Dictum eſt etiam, permiſsiva ſubſtitutio, quoniam ſine permiſsione, vel cõſenſ⁹ adhibitione Principis noſtri, ejuſcemodi ſubſtitutio, ſeu adoptio, nullius eſt vel erit firmitatis: ſed bonorum ipſorum devolutio in Principem, ac juriſditionẽ ſacrę Coronę directè ſpectabit, atq; pertinebit. Neq; ſine conſenſu Princi-

Par. 1. T. 8.

Par. 1. Tit 6. 7. 8.

pis adoptivus ipse frater, aut filius, dominium talium bonorum ingredi, vel pro se vẽdicare valebit.

ióßágnak Vrasságában bé nem mehet, magának sem foglalhattya.

QVOD DOMINIVM bonorum duplici modo quispiam dicatur habere, & de contractibus in fine.

TITVLVS LXVII.

ADVERtendum autem est, Quòd duplici ratione atq; via Dominium aliquorum bonorum quis habere dicitur.

PRIMO, jure possessorio, dùm quis reale pacificumq; dominium, tàm in fructib⁹ percipiendis, quàm etiam servitijs per colonos exhibendis, bonorũ aliquorum apertè tenet: & hic modus generalis est, ac omnibus manifestus.

SECVNDA via, dominium bonorum dicitur aliquis habere, jure vel modo successorio, quãdo devolutio aliquorum jurium possessionariorum, ad ipsũ manifestè spectat, prout in bonis, & juribus possessionarijs fratrum carnaliũ, vel etiã cõdivisionaliũ, in propinqua linea generationis habetur.

Verbi

HOGY AZ IOSZAGnak Vraságát birnia, két-képpen mondatik: és végtére az végezéssekről.

LXVII. TITVL⁹.

EZtis vegyük eßünkben: Hogy az jóßágnak Vraságát birni, kétképpen ßoktuk érteni:

ELSŐBEN, minden vóltaképpen: mikor valaki az ióßágot valóban és békesęgessen biria, és az ióßágnak haßnát véßi, s-az iobbágyokat-is nyilván ßólgáltattya: Es az ióßágnak effęle birása, közönsęges és mindeneknél nyilván való.

MASODSZOR, őröckesképpen: Mikor valakire oly ióßag ßál, mely őtet nyilván illeti: az mint az vér ßerént, és egy oßlásson való attya-ßiak ióßágában, kik nemzetsęgek ßerént egy-máshoz közel vadnak, ßokot lenni.

Mint

Mint példának okâ-ért: Iól-lehet eggyik vér ßerént való attya-fiu, az másik attya-fiának, megh oßlot ióßágát éltében valóban és nyilván nem biria, mind az által arra tekintvén, hogy halála után mindgyárt ő réá kel ßállani, ugyan Vrasága vagyon abban is: melynek ereñével, ha az attya-fiának magtalanúl, tőrténik megh halnia, mindgyárt az ő ióßágát ßabadon és minden iktatás nélkűl, és tőrvény follyás nélkűl, magának foglalhattya, és az ő maradeki ßámára tarthattya. Ha penig az megh hólt attya-fiának leányi és felesęge maradna, s-az ióßág penig leány ágat nem illetne, és nyilván vólna, hogy sem az megh holt attya-fiu éltében, sem az ő ősseknek ideiében, az fęle ióßágban az leány ágnak valóban valo Vrasága, és réße nem vólt vólna, tehát az attya-fia leányit mind házassagokiglan, az felesęgét penig az Vra nevét viseli, és őzvegysęgben élvén, ßintén azon-képpen és módon, mint az megh hólt attya-fia éltében, étellel és ruházattal, az mint az ióßágnak haß-

nából

VERbi gratia: Licet frater carnalis, altero fratre similiter carnali supervivente, dominium reale ac possessorium bonorũ suorum post factam condivisionem, nõ habeat: jus tamen, ac dominium successorium de facto & immediatè habet: Cujus virtute postquam frater ipse sine hæredibus decesserit, mox & im̃ediatè superstes, & in humanis agens frater, bona defuncti fratris simpliciter, absq; õni scilicet Statutione juridica, & alio processu juris, pro se vẽdicabit, & potestati suæ justè, meritoq; applicabit. Et si frater ipse defunctus, uxorem & filias post se relinqueret, & bona sua sexum fœmineum non sequerentur, Ita videlicet, quòd pri⁹ vivente fratre præmortuo, & progenitorum quoq; suorum tẽporib⁹, reale dominium aliqua fœminarũ in eisdem bonis nõ habuisset: tunc easdem filias, infra temp⁹ maritationis earundem, Vxorem autẽ seu relictam illius, tamdiu quousq; sub nomine & titulo domini & mariti sui vixerit, & tempus viduitatis suę peregerit, eo pręcisè jure & modo,

Par: 1. Tit: 47. 63.

Par: 1. Tit: 29. & 66.

quo frater ille defunctus, dùm superviveret, victu & amictu, omnibusq; vitæ necessarijs, juxta bonorum illorum exigentiam, educare providereq; & conservare, ac honestè tandem filias nuptui tradere: Vxorem autē (si voluerit) nuptui pariter tradere, & insuper Dotalitium, ac res Parafernales ejusdem persolvere, frater ipse supervivens de jure tenebitur.

Itidem quoq; de contractibus, seu fraternalibus adoptionib⁹ (ubi de eo contractu manifestè cōstat) est sentiendū. Nā licet frater præmortuus, hæredibus, ex suis lumbis descendentibus caruerit: hęrede tamen substituto, qui successor legitimus appellatur, nondum defecit. Secus tamen est de illis fratribus, qui ante sexaginta, aut centū, ducentos vel plures años, in bonis & jurib⁹ eorum possessionarijs divisi fuissent, & à tāto jam tempore vix etiam Genealogię suę linea memoriæ haberetur, sed solo quasi nomine fratres cōdivisionales dicerentur. Nam in hoc casu ea lege procedendum est, prout in facto jurium

nából lehet, táplálni kel, és az leányokat fel nevelni, tißtessęgessen ki házasitani: Ha az felesęge akaria azt-is adgya fęrnek, és annak felette legy ruháiát és paraphernumalis, az élő attya-fiu tartozik tőrvény ßerént megh fizetni.

Ezen értelemben legyünk az fiuvá avagy attya-fiuvá való fogadás felől-is, mert it-is iöllehet az megh hólt attya-fiunak, test ßerent való őrőckesse nem marad, mind az által vagyon kire ßálhasson iößága:

De azért affęle fogadot attya-fiaknak iößága, külömben ßál eggyikről az másikra, kik hatvan, ßáz, avagy két ßáz, vagy tőb eßtendőnek előtte iößágokban oßtozták vólt, és annyi időtől fogván, nemzetsęgeknek-is ágait sem tudgyák elő ßámlálni, mind az által męg-is oßtozó attya-fiaknak mondgyák és tartyák magokat. Mert ez fęle dologban

ban azon tôrvény follyásával kelélni, mint ßintén az magva ßakadot iósságot, Király ô Felsęge adománya után ßoktak meg pôrleni.

jurium possessionariorum per defectum seminis aliquorum decedentium à Majestate Regia impetratorum procedi solet. Par:1. T.29

HOGY AZ IOSZAGnak hatalmas el foglalóit, hatalmasúl belöle ßabad ki hánni.

LXVIII. TITVL⁹.

TOvábba ha valaki az fęle jóßágnak Vraságában hatalmasúl bé menne, avagy valamint el foglalná, mely nem ô réá, hanem másra ßállot vólna: tehát az kire az iósság nézne, egy eßtendőnek forgása alat az hatalmas foglalót az iósságnak Vraságából, hasonló hatalommal ki vetheti, és ki rekeßtheti. Mert effęle hatalmast, hatalommal ßabad ki verni.

Ha penig az foglaló eßtendőt tölt benne, tôrvénnyel kel az után ellene iárni, és az iósságnak méltatlan el fogla-

QVOD VIOLENTI occupatores bonorum, iterum violenter de illis ejici possunt.

TITVLVS LXVIII.

ITEM, si quispiam hominum se in Dominium talium bonorũ, & jurium possessionariorum violenter ingereret, ingrederetur q́;, & quovis modo im̃itteret, quæ in alterum, & nõ ipsum derivata fuissent: tunc ille, qui vim, jusq́; successionis in illis bonis habet, infra anni unius integri revolutionem, etiam per potentiam, & parem violentiam, ipsum occupatorem, de dominio eorundem, ejiciendi & excludendi habet facultatẽ. Quoniam in hac parte *vim vi repellere licet.*

Transacto verò añi unius spatio, processu juris contra occupatorẽ eum agere debebit: & cum prætextu indebitæ occupationis, usurpatio-

pationis hujusmodi bonorũ, brevi Evocatione, vel Insinuatione mediante, in causã attrahere poterit: Vbi eo directè modo, quo ratione bonorum de manib⁹ suis proprijs occupatorum, violens occupator, eo quòd jurisditionem alterius vi & potentia pro se vẽdicavit, in sẽtentia capitali convinci debebit: si tamen actor, bona illa jure successorio ad se devoluta fuisse cõprobaverit. Et idem est tenendum de illorum quoq; jurium possessionariorum violenta occupatione, in quorũ reali dominio quispiã à diuturno spatio perseverasset: quòd scilicet spoliatus ipse, occupatorẽ de illis, pari violentia, si poterit, intra unius añi spacium, ejiciendi & expellendi habet authoritatem.

foglalásáért, rövid hívatallal pörben foghatni: holot ßintén ollyanképpen, mint ha az ióßágot sáiát kezéből foglalta vólna ki, az hatalmas foglalót az törvény feién itili, mivel hogy más ember igasságát erővel és hatalommal magának foglallya. De azért ugy marad feién, ha az fel peres meg bizonyithattya, hogy az az ióßágh törvény ßerént őtet illetné, és ő réá ßállot vólna.

Ezent kel értenünk, affęle ióßágnak-is el foglalása, Melynek Vrasságában valaki sok ůdötől fogván vólt vólna: tudni illik, hogy az ióßágtól megh foßtatot ember, az foglalót, ha lehet, hasonló hatalommal, ßabadon ki vetheti és ki verheti.

DE CLAVSVLA: NIL IVRIS, & qualia bona iterum in donantem, vel vendentem redeant.

TITVLVS LXIX.

VLterius sciendum, quòd si in serie literarum aliquarũ fassionalium, clausula illa, (NVLLVM

AZ NVLLVM IVSról: mikor ember, semmi igasságot az ióßágban magának nem tart: és minémű ióßág, térien ismęg arra, ki el aiándékozta, avagy el adta.

LXIX. TITVL⁹.

TOVABba ezt-is tanúllyuk megh, hogy ha valamely vallás, és kötés

tés levélben, avagy ßánßándékkal, avagy penig feleytſęgből ez czickelt belé irandgyák, hogy az ióßágnak ſemmi igaſſágát és tulaydonſágát, az valló ßemély az után magának nem akaría tartani: Tehát effęle ióßág ſoha az valló ßemélyre többé megh nem tér, męg ha az vévő ßemély maghtalanúl meg halna-is, hanem az Kiraly adományára ßál mindeneſtől.

HA peniglen ez czickelt az levélben nem iriák, akar cſere ióßágról, akar őrőkben való el adáſról legyen, az vallás tétel, mint hogy gyakorta valakinek ió ßolgálattyaért, és egyéb ßűkſęges okokért ßoktanak ióßágot adni, zálagoſitani, avagy ſummában kőtni: hát, ha az magtalanúl megh haland, és ſemminémű attya-fia nem kezd maradni, az kinek az ióßágot adták, vagy kőttették vólt, az ióßág az ő előbbi tulaydonſága ßerént, iſmét az el adó ßemélyre, mely azt el adta vólt, és rólla valláſt-is tőt vólt, avagy maradékira viſßa tér, és az előbi igaſſággal hozzá tér, és vi-

LVMIVS, nullā vè juris & dominij proprietatē pro ſe reſervando, &c.) aut ſtudioſè, aut ignorāter inſerta fuerit: tale jus poſſeſsionarium, ſuper quo videlicet hujꝰmodi faſsio facta extiterit, nunquam in eum, qui faſsionem fecit (etiam ſine hæredibus, eo, in quē jus ſuum tranſtulerat obeunte) de cętero reflectitur aut redundabit: ſed collationi Regiæ majeſtatis penitus ſubjacebit.

V Erumtamen, ſi Faſsio absq́; clauſula prænotata celebrabitur, ſive in mutua & concambiali bonorū aliquorū permutatione, ſive alia perennali collatione, utpote pro ſervitiorum remuneratione, (prout plerunq́; ſolet) aut alia quavis rationabili ex cauſa, datione inſcriptioneq́; vel obligatione: tūc eo ex humanis ſublato, & hęredibꝰ alijsq́; legitimis ſucceſſoribꝰ deſtituto, cui collatio aut quęvis inſcriptio bonorum ipſorum facta fuerat, rurſꝰ & iterum in illum, qui faſsionem fecerat, vel bona ipſa contulerat, ejuſdemq́; hæredes & poſteros univerſos (quoniā juris ſuc- Par: 1. T. 21

T ceſso-

Cum refusione iusti precij.

cessorij proprietatē & dominium pro se reservaverat, nec à se in alterum perpetuò transtulerat) ipsa bona devolvuntur, & juri pristino effectivè derivantur, atq; reintegrantur.

és vissza válthattya, mert az iósság szállásának tulaydonságát, és Vraságát magának meg tartotta, és őrőcké másnak nem kőtette vólt.

QVID SIT CONCAMbialis permutatio bonorum, & quare sit adinventa.

TITVLVS LXX.

QVOniam autem semper concābiali permutatione bonorum, & jurium possessionariorum mētio habita est. Hinc sciendum, Quòd concābialis bonorum permutatio, est jurium possessionariorum, duarum vel plurium partiū sibi ipsis vicissitudinaria cōmutatio, & in alterutrum legitima trāslatio. Adinvēta autē est, tùm propter quietioris status cōsequendi facultatem: tùm propter uberioris fructus percipiendi emolumentū. Plurimi namq; bona sua in longinquis partib9, à loco residētiæ ipsorum, magna adeò instātia & intercapedine sita habent, ut plus ad provisionem illorū exponere cogantur, quàm de fructibus eorum

MI LEGYEN AZ jószágnak el cserélése, és miért találták az cserét?

LXX. TITVL9.

MI-ért hogy az jószágnak cserét, egnehány helyen emlitettük: Annak-okáért az csere, két, avagy tőb ember iószágának viszontag való el változtatása, és eggyiknek másikért törvényszerént való adása. Találták penig az cserét, az iószágnak békeséges állapattya-ért, és bőségesb haszna vételeért.

Mert sok embernek házátol oly messze vagyon iószága, hogy gondgya viselésére tőbbet kel kőlteni, hogy sem mint mennyi hasznát venné. Némel-

mellyeknek penig iószágok az hatalmas és káros Szomszédoknak veszekedések miat, el is sokot pusztúlni. Sokaknak penigh effele iószágok miat, oly szüntelen való perei vadnak, hogy megh éhjel sem alhatnak miatta, és ez okon több kárát vallyák, hogy sem mint hasznát vennék iószágoknak.

percipere possint. Non-nullorum autem bona, propter potentum pernicioſam & violentiam vicinitatem in extremam devenêre desolationem. Pleriq; verò ratione talium bonorum continuas habẽt lites & controverſias, ut ne nocte quidẽ propter eas quieſcere poſſint. Ita ut longe plus jacturæ, quã utilitatis inde reportent.

Annak okáért minden iószágos ember, az ő iószágát, örökségét haszonſson és alkalmatoſſon szabadon el cserélhetí, fiai, leányi és attyafiai oknélkül való tilalmával, és ellenzéſſel ſemmit nem gondolván. Mind azáltal az melyrész iószágot cserében veszen (ha magtalanul haland megh) az több vér szerént való, és egy osztáſſon való attya-fiaira száll, mint hogy az is az rész, az mellyet cserében adot vólt, az több attyafiaira szállot vólna örökkes képpen.

Quapropter quilibet poſſeſſionatus homo de bonis & juribus poſſeſſionarijs ſuis concambium ſibi utile & proficuum jure, libereq; facere poteſt, contradictione filiorũ ac filiarum, vel fratrum ſuorũ ſimpliciter non obſtante. Attamẽ portio illa, quę in cõcambium ſibi dabitur, in fratres generationales, vel condiviſionales) deficiente eo fratre, qui cõcãbium fecerat) devolvitur, tanquam alia portio ſua; per quã cõmutatio cõcambialis facta fuerat, quæ in ipſos fratres, vigore juris ſucceſſorij, derivanda erat.

CSALARDSAG. gallót cseréről.

TI-

QVID SI CONCAMbium fraudulenter & ſimulatè factum & celebratum?

TITVLVS LXXI.

VERVM, quia plurimæ fraudes in hujuſmodi concambiali bonorum permutatione per pleroſq; fieri & cõmitti conſveverunt. Quidam enim bona ſua, in præjudicium & jacturam fratrum ſuorum, non verè, neq; juſtè, ſed fictè & ſimulatè vendere, pariter & alienare prætendẽtes, ne fratres ipſi bona ejuſcemodi ab ẽptorib⁹, ne dicam fœneratorib⁹, pro ſe repetere, & juri eorum vẽdicare, appropriareq; poſſẽt, titulum vel colorem cõcambialis permutationis (quæ juſto & recto modo, liberè fieri permittitur) in literis, ſeu privilegiis faſsionalibus inſeri procurant, jus aliquod poſſeſsionarium remoto in loco, vel fortè etiã propinquo ſitum, & adjacens per emptorẽ, ſeu fœneratorẽ, in concambium ſibi datũ eſſe profitentes, tamen dominiũ hujuſmodi juris poſſeſsionarii, ad modicũ ſolùm tempus (ut fraus ipſa interim palliaretur) aut nunquam pro ſe vendicabunt, ſicq; fratres eorum, ad quos ſucceſsio bonorum, & jurium poſſeſsi-

LXXI. TITVL⁹.

DE ez-fęle jóſágnak el cseréléſęben ſok ember nagy ſok cſalárdſágot ſokot cſelekedni. Mert ſokan iósságokat attyok-fia ellen, ſőt nyilván való károkra, nem igazán, hanem valami ſín alat el akarván idegeniteni, hogy az attya-fiak ez ſęle iósságot az vévékről, avagy inkáb az uſorásokról hátra ne veheſſenek ő magok ſámára: azt kőlik, hogy cſerélienek egy máſſal, tudván azt hogy az igaz cſerét mindennek meg engedi az iórvény) Es az vallás-tételi levélben azt irattyák bé, hogy más távol való iósságot, avagy kőzelb való attak vólna nékiek: De azért az megh nevezet iósságnak Vraſágát, avagy cſak kevés ideigh biriák (hogy az cſalárdſágot inkáb el fedezheſsęk) avagy penigh ſoha kezekhez ſem veßik: Es illyen-képpen az ő attyok-fiait, kikre az illyen ſín alat el veßtegetet iósságnak Vraſága mélián ſállana, megh cſalván, az iósságból őket ki tudgyák, és gyakorta azt-is az iósságot, mellyet cſerében mondnak hogy nékiek attak, azon embernél hadgyák, az kiről kőltőtték vólt, hogy el cſerélték.

Hogy

ſeſsionariorum ipſorum, hoc ſub titulo alienandorum ſpectaret, defraudantes, illos exhæreditabunt, etiã, eo jure poſſeſsionario, quod venditori per emptorem in concambium dari ſimulabatur, atque fingebatur, apud eundem emptorem perpetuò remanente.

HOGY azért az csalárdſághoz és álnokſághoz ſenki ne bizzék: Mihelt az tőb attyafiak effęle csalárdſággal ßerzet, cſerênek végire mehetnek, mindgyáráſt azt az kinél talállyák tőrvényre kel hini, és az el adot iőßágnak kőz bőcſűét megh itélvén, csak egy Octáva alat tartozik az Biró viſſa venni tőle, és az fel peresnek meg kezében ereßteni.

NE igitur fraus & dolus cuipiã patrocinari videatur: Poſtquã hujuſcemodi fraudulentum concambium fratribus vendentis, & bona ipſa alienatis iñotuerit, mox ad inſtantiã ipſorum fratrum, facta primum legitima ſuper ea re evocatione, ſola cõmuni æſtimatione eorundẽ bonorum, præmiſſo modo alienandorũ mediãte, Vnico tamẽ ſemper termino Octavali, actori hujuſmodi bona, per judicem reddi, adjudicari, reſtituiq́; debebunt.

MIKOR NEM HIhattyák meg az cſerét ſemmiképpen.

LXXII. TITVL⁹.

TOvábba, ha az Attya, avagy attyafiu valakivel cſerél: Es fia avagy valamellyik attyafia, az cſere iőßággal, tudván, és tőrvény ßerént valô ellenzés nélkűl avagy tilalom nélkűl él, és haßnátis va-

QVANDO CONCAMbium nullo modo poſsit retractari.

TITVLVS LXXII.

ITEM, ſi Pater vel frater quiſpiam concambium aliquod fecerit: & filius aut fratrum aliquis eo concambio ſcienter, & ſine juridica reclamatione vel prohibitione uſus fuerit, fructumq́; bonorũ per-

mutatorũ realiter perceperit: concambium ipsum postea filius, vel frater ille, retractare nequibit. Vsus enim realis in hac parte, in vim cessionis consensusq; transibit.

SI IN CONCAMBIO pecunia superaddatur, Vtrum talia bona jus fœmineum sequantur?

TITVLVS LXXIII.

ITEM, Quia jura possessionaria, modo concambij permutata quãtitate, fructuositate & valore, nõ semper æqualiter sibi correspondent, Ideò solent plerique; quorum bona & jura possessionaria minoris precij valorisq; existunt, ad ea, ut concambium æquale fiat, sumam aliquã pecuniarum superaddere: Vnde noñulli putaverunt hujusmodi jura possessionaria, (eo quòd pecunia addita est) jus fœmineum æquè veluti masculinum sequi debere. Quod tenẽdum nõ est. Nã jurium possessionariorum conservatio & sequela, nõ à ramo, pecuniæ scilicet additione, sed à radice & origine acquisitionis, & inven-

Part. 2. Tit. 2. & 37.

is valóban vesi: effele cserét sem az fia, sem az attya: fia az után meg nem hihat. Mert abból hogy belőle lt, megh tetczik, hogy amaz mellől el álot, és az el cserélésben eggyet értet, és jóvalloua.

HA AZ CSEREhez pénzt adnak, affele jóság illeté leány ágat?

LXXIII. TITVL.

MIVEL hogy az Csere jóságh nem mindenkoron egy-aránt való, hanem eggyik több az másiknál, néha penig hasnosb, néha penig többet ér, annál mellyet érte adnak: Annak-okáért hogy az csere egyenlő, és egy arányu legyen, az mely félnek jósága kevesb érő vólna, pénzel sokra fel nevelni, summát hozzá adván: Ez okon némelyek azt vélték, hogy effele jóság, az pénznek hozzá adásáért, ugy illetné az leány ágat is, mint az fiu ágat. De ezt nem ugy kel értení: Mert az jóságnak tulaydonságát, hogy kit illessen, nem az ágáról, tudni illik, az pénznek hozzá való adássáról, kel megh ítélni, hanem

hanem az gyűkerét és eredetit kel meg tekinteni, az az, mint kerestek, és találták legyen elsőben az iószágot: Es ez okon, az leány ág, effęle iószágnak csak az fel pénzéből vehet részt: Az iószágnak penig tulaydonsága éppen szál az fęrszu ágra. De ez-is ugy lehet megh, ha affęle iószág eleitől fogván nem illette az leány ágat. Ha penigh kételkedni kezdnek affelől, hogy valamely iószágh, mind az két ágra szolgálé, avagy nem? Tehát mindenkoron az ok levelekre kel fogni, mellyekből ki tetczik, az iószágot elsőben-is mint kerestek és találták,

ventionis suæ, judicāda censetur: Et ob hoc in tali casu, homines fœminei sexus, nō nisi de pecunijs superadditis, portiones suas rehabere poterunt. Proprietas autē, hęreditas jurium ipsorum possessionariorum sexui masculino salva manebit. Et hoc verum est, si ex origine & radice ejuscemodi jura possessionaria sexum fœmineum nō sequantur. Super ea namq; ambiguitate, Vtrum aliqua jura possessionaria sexum fœmineū ęquè veluti masculinum sequi debeāt, nec ne? semper ad originales literas, quib⁹ bona ipsa acquisita & inventa fuerunt, recurrendum est.

MI HASZNA LEgyen az óltalom fel vételnek?

LXXIV. TITVL9.

MI-ért hogy az jószágnak el cserélésęben, és el adásában, az menedékben szoktak fel venni, és arra felelnek, hogy meg óltalmazzák egy-mást az iószágban, és az vallás-tétel levélben-is bé irattyák fogadásokat, mellyet az Deákok Evictionak mondnak.

QVID VALEAT EVIctio, seu expeditoria cautio præassumpta?

TITVLVS LXXIV.

CÆTERVM, quoniam in cōcambiali permutatione bonorum, ac jurium possessionariorū, Expeditoria cautio, quæ apud legistas cautio de Evictione nuncupatur, inseri & assumi plerunq; solet: Si igitur partium aliqua, legitimè re- Part. 1. T. 59

mè requiſita, alteram partem, juxta præaſſumptam tutoriã, expeditoriãq; cautionem, in dominio hujuſmodi jurium poſſeſsionariorum permutatorũ, adverſ⁹ quoſpiã cauſantes, & legitimos impetitores conſervare nõ poterit: tunc jura ſua poſſeſsionaria, in cõcãbium alteri parti data, (ſi reſtant) in ſpecie reddi & reſtitui: Si verò à manib⁹ ipſius partis alienata fortè fuerint & recuperari requiverint: tunc ſimilia jura ſua poſſeſsionaria quantitate ac fructuoſitate, & valore, jurib⁹ alienatis, ęquipollentia parti damnificatę, quę in dominio illorum conſervari nequibit, dari ſtatuiq; debent. Et hoc verum intellige, ſi Expeditoria cautio in literis faſsionalibus, ſimplici cõmuniq; modo inſerta fuerit. Nã aliter ſi clauſula ipſa Expeditorię aſſumptionis, cum de conditionibus & articulis aliquibus poſita declarataq; extiterit: tunc ipſæ eędem cõditiones, articuliq; poſiti, in hac parte obſervari debebunt. Et hoc idem intellige etiam de cæteris jurib⁹ poſſeſsionarijs, ſub expeditoria

nak. Annakokáért ha eggyik fęl az máſikat, tőrvény ßerént reá kereſi, hogy őtet az ő fogadáſa és igireti ßerént, az cſerében adot ióßágnak Vraſágában, az pereſſek ellen, kik őket háborgatnák, megh óltalmazza, de meg nem óltalmazhatya: tehát az cſerében adot ióßágot (ha męg ielen vagyon) tartozik ßőrin nékie vißßa adni: Ha peniglen kezeből ki kőlt vólna, és vißßa nem vehetné: tehát ackor hasonló ióßágot, annyi ßámút, ollyan haßnoſt, és annyi erőt, tartozik az kár vallot embernek adni, kit az néki adot ióßágnak Vraſágában megh nem óltalmazhatna. De ezzel ugy tartozik, ha az vallás-tétele, avagy menedék levélben, kőzőnſęges-képpen és tellyeſſęggel, az óltalmazáſra, réá igirte volna magát. Mert mikor egyéb bizonyos okokot és cikkellyeket irnak az menedekben, hogy azokra valo tekintetben igirte vólna az óltalmot: tehát ackor azon czickellyeket kel megh tartani. Es ugyan ezent kel érteni, egyéb ióßág felől-is, mellyet el adván és idegenitvén, felelnek felőle hogy meg óltalmazzák benne.

Ha

Ha kedig az vêvôt az eladó megh nem ôltalmazhattya az iôßágnak Vraſſágâban, mellyet eladot: tehât haſonlô iôßágot kel érte adni, mely iôßágâval, nagy vôltával, haßnával, annyi erô légyen, mint az elôbbi vôlt.

ria ipſa cautione per quampiã alienãtis, vel legitimè vẽdẽtis. Quod ſi emptor bonorum, in dominio corum per venditorem cõſervari nequibit: tunc ſimilia bona qualitate, quantitate, fructuoſitateq; & valore illorum loco ſibi dari debebunt.

KIKET ERCSENEK az tôrvény ſerént való háborgatókon?

LXXV. TITVL9.

AZ tôrveny-ſerént való háborgatókon és bántokon, értyük az pereſſeket, kik tôrvénnyel iárnak: Es nem azokat kik hatalommal foglalyák el az iôßágot, és erôßackal cſelekeßnek. Mert effélék ellen ſenki nem tartozik az eladot iôßágban, máſt meg ôltalmazni. Az vêvôt azért efféle iôßágban, ha valaki tôrvénnyel kezdi kereſni avagy perben fogni háborgatni: Tehât tartozik az eladó félt, kitôl az iôßágot vötte, az ô igaſſágának megh ôltalmazâſára melléie ínteni az tôrvényre, még minek elôtte tôrvént állana, avagy véghez, menne az per. Mert ha melléie nem hivat-

QVI INTELLIGANtur, per legitimos impetitores?

TITVLVS LXXV.

PER legitimos verò impetitores, accipiendi ac intelligendi ſunt, cauſantes & proceſſu juris agentes: non autem violenti occupatores, & manu potenti procedẽtes. Nam contra tales, non tenetur quis alterum in juribus venditis conſervare. Emptor itaq; bonorũ, dùm per quempiam, ordine juris prætextu hujuſmodi bonorũ emptorum impedietur, in cauſamq; trahitur: tùnc venditorem eorundem bonorum, in defenſionẽ cauſæ ipſius, antequã eadem deciſionẽ ſortita fuerit, penes ſe evocare tenetur. Nã ſi evocare neglexerit:

& sic jura ejusce modi possessiona-
ria seu bona juridicè amiserit: vē-
ditor ipse ab onere expeditoriæ
cautionis absolvetur, liberabiturq́;
& deinceps emptorē in dominio
eorundē conservare nō tenebitur.

QVÆSTIO NOTABI-
lis, super Evictione, seu Ex-
peditoria cautione.

TITVLVS LXXVI.

ITEM quæritur, Si quis alterum
in dominio cujuspiam possessi-
onis conservaturum assumpserit,
& se ad conservandum obligave-
rit, & aliqua terrarum particula ab
ipsa possessione, temporum pro-
cessu per quempiā metali Ream-
bulatione, vel alio titulo, distracta
juridicèq́; sequestrata fuerit, cor-
porali possessione salvare manēte,
Vtrum teneatur assumēs, alterum
in illa quoq́; particula terræ cōser-
vare? Respondē, Quòd nō tene-
tur. Quoniam ipse possessionē il-
lam, cum cunctis suis utilitatibus,
& pertinentijs, ad eandem de jure
spectantibus, alteri contulit: & sic
ipsum in dominio ejusdē conser-
vare

hivattya: és igy az iōßág mel-
lōl tōrvény ßerént el marad és
el veßti az el adó fęl az ōltal-
mazásnak terhéről megh ßaba-
dúl, és ennek utánna az vévōt
nem tartozik tōbbē, az iōßág-
nak Vrasságában meg tartania
avagy ōltalmaznia.

EEFELE OLTAL-
mazásrúl való fō
kérdés.

LXXVI. TITVL.

TOvábba it illyē kér-
dés támādhat: Ha
ki fel fogadgya, és másnak ma-
gát arra kōtelezi, hogy vala-
mely iōßágban azt megh ōltal-
mazza: Es ūdō iárában, a-
vagy hatār iárással, avagy más
formán, de tōrvény ßerént,
az iōßágnak egy darab fōldét,
valaki el ßakaßtana és el tulay-
donitaná, az iōßágnak dere-
ka békével maradván: Az el
adó fęl, tartozikē amazt ab-
ban az darabocska fōldben
megh ōltalmaznia és megh tar-
tania? Erre ez az felelet, hogy
nem tartozik. Mert ō azt az
iōßágot minden hasznaival és
tōrvény ßerént hozzá tartozan-
dō réßeivel, tulaydonságival,
adta vōlt el másnak: és ugy
aiánlotta vōlt magát, hogy ō-
tet annak Vrasságában meg a-

karja

karia tartani, óltalmazni. Az pe nig az darab föld, törvény ſerént, nem ahoz az ióſágho z való vólt: Sőt męg az el adó fęl-is, mód-nélkül birta. Ezokáért más ember igaſſágát el nem adhadta, mint-hogy nem-is adta, az megh írt czickel tartáſſa ſerént; holot azt irta, hogy abban óltalmazza megh, az mi törvény ſerént az ióſághoz való vólt. Hanem ha ugy kötelezte vólnamagát, hogy azon határral óltalmazza megh őtet, az ióſágnak Vraſágában, az mellyel ő birta addiglan. Mert ezképpen az el vőt föld hellyében, más haſonló földet kellene nékie adni.

vare aſſumpſit. Particula autē illa terræ, ad hujuſmodi poſſeſsionem de jure non ſpectabat. Et ſic ipſe quoq́;, qui vendidit quo ad particulam eandē, malæ fidei poſſeſsor erat. Ideò alterius jura vendere nō potuit, prout neq́; vēdidit, vigore illius clauſulę: (Ad eandem poſſeſsionem de jure ſpectantib⁹, & pertinere debentibus &c.) Niſi forſitā ſe ita obligaſſet, ut cum eiſdē curſibus metarum & limitibus, quib⁹ per eum poſſeſsio illa obtenta fuiſſet & poſſeſſa, in dominio ejuſdem alterum conſervaret. Hoc enim modo ęquivalentem terram, loco amiſſæ terræ alteri dare tenetur.

HOGY AZ IOSZAGnak el ajándékozoi, és el adoi, azoekal kik az ióſágot biriák, ő magok ſemélyek ſerént nem pőrelhetnek.

LXXVII. TITVL⁹.

EZ dologban ez eggyet męg-is eſzünkben vegyük, hogy az óltalomnak fel fogadáſſa, kiről ſólánk, mindenkoron az külső és idegen pőreſſek, s-törvénnyel való hábor-

QVOD DONATORES & venditores bonorum, contra poſſeſſores eorundem, per ſemetipſos agere non poſſint.

TITVLVS LXXVII.

HOC unum tamen advertendum eſt, Quòd Expeditoria cautio prænarr[illegible]a, ſemper ad exteros & alienos cauſantes, ac legitimos impetitores & actores: non Part. I. T. 59.

autem ad ipsos donatores & venditores bonorum est referenda, prout quosdã, bona sua alteri conferentes ipse vidi, contra possessores & dominos eorundem bonorum, per semetipsos causam atque litem suscitasse: quasi non possent illos in dominio bonorum ipsorũ conservare, per hoc eadem bona rursus pro se vendicare satagẽtes, quod nunquã est admittendum.

háborgatók és fel peressek ellen ßokot lenni, és nem azokra való képest kel érteni, kik az ióßágot avagy el aiándékozták, avagy el adták vólna: Mint hogy egy nehány embert láttam ennen magam, hogy ióßágokat másnak adván, azonra támadot, és perlet aval, ki ő utánna birta az ióßágot. Mivel hogy ugy-mond az ióßágnak Vraságában meg nem tarthatna és óltalmazhatna, s-azért azon igyekeztenek az ióßágot hogy ismét vißßa vehessęk, kiben semmi módgyok nem lehet.

QVID SIT PRÆSCRIPTIO definitivè, & quot annorum curricula diversimodè cõplectatur.

TITVLVS LXXVIII.

QVoniam pręscriptionem tàm prætextu bonorum hæreditariorum, quàm etiam ratione juriũ possessionariorum impignoratitiorum, sed & actuum potentiariorum, in judiciis allegare sæpenumero consueverunt; Pauca igitur de præscriptione necessariò dicenda occurrunt. Et primò de ejus quiditate: Deinde verò de ipsius duratione, & diversitate.

Præscriptio

Scien-

MI LEGYEN AZ ŭdŏ-mulás, és kŭlŏn kŭlŏn-képpen hány eßtendőt foglallyon bé magában.

LXXVIII. TIT:

MIvel-hogy az ŭdŏ muláſt mind az ŏrŏckes ióßághnak, és mind az zálagosnak keresęsęben, sőt męg az hatalomról való pőrben-is gyakorta ßokták emlegetni: annak-okáért ßűksęgh hogy az ůdő muláſról avagy el teléſről, hogy kevés beßéddel ßóllyunk. Es leg elsőben mi legyen: az után penigh, hány eßtendőt foglallyon bé, és hány-képpen vettetik.

Tud-

Tudgyuk meg azért, hogy az ůdő-mulás, valamely iőßágnak pőrrel való megh tartássának, vagy meg keresęsęnek, az tőrvénytől rendeltetet határnak, ůdő ßerént való bé tellyesitésse. Mely ůdő-mulás az Király igasságara tekintve, akar minémű ioßághban kit el atták vagy el foglaltak, vagy akar miképpen el idegenittették vólna, ßáz eßtendőre telik bé: az Egyházi iőßághban penigh negyvenre: az Nemessek iőßágában harmincz két eßtendőre: az Városbéliek kőzőtt penigh tizen két eßtendőre telik el. Az hatalom dolgában is harmincz két eßtendeigh tart az ůdő tőltés. Az falubéliek kőzőt penig az ůdő múlás eßtendot és három napot foglal magában bé. Az vér ßerént való, és oßtozó attya-fia kőzőt, az iőßágban mellyet eggyűt birnak (hatalomtól el válva) és az iegy ruha felől, és az leány negyed felől való ki fizetésről, az ůdő múlás soha megh nem engedtetik. Az Egy-házi ßéken azért más-képpen és kűlőmben emlekeznek az ůdő telésről, de miért hogy mostan az egyházi ßékről ßólni nem igyekezem, el halgatom és azokra hagyom kik azt forgattyák.

Vég-

SCIendum igitur, quòd præscriptio est termini ad juridicam, tùm retentionē, tùm reacquisitionem bonorū, de jure statuti temporalis completio, quę super bonis, seu jurib⁹ possessionariis venditis, occupatis, & quomodolibet alienatis, Regalibus, centum, Ecclesiarum quadraginta, Nobilium triginta duorum, Civium verò duodecim annorum curriculis completur. In actibus siquidem potentiariis, triginta duorum similiter annorum spatium præscriptio requirit: Villanorum autem pręscriptio, unius anni integri duntaxat, & unius diei terminum complectitur. Inter fratres verò generationales & condivisionales, ratione juriū possessionariorum, (demptis actib⁹ potentiariis) ac in Dotalitiorum & Quartalitiorum per eos solutione, præscriptio nunquam admittitur. In foro autem Ecclesiastico præscriptio aliter allegatur. Sed quia non est mei instituti, aliquid de Ecclesiastico foro disserere, illud silentio pertranseo, & quibus interest limitandum committo.

Par: 1. Tit: 23. & 82

Par: 3. T. 15.

Cæterùm, quanquam in metis quoq; rectificandis, & jurib⁹ impignoratitiis plurimi peritorũ, præscriptionem non esse admittendã, communi sententia & proverbio
Part. 1. T. 54 astruant; Quia tamen hæc allegario nõ simpliciter est intelligenda, sed recto moderamine discutienda, Illam igitur suis in locis inferiõ dilucidè declarabo.

Vegtere azert nona az határoknak megh igazitásában, és az zálagot ióságban, sok értelmes emberek, kőz beszédben mondgyák, hogy üdőt nem hadnak tőlteni: mind azáltal miért hogy ez beszédet módgyával kel értenünk, és igaz rendel el igazitanunk, ide alab felőle világosban kel szólnunk.

QVIBVS TEMPORIBUS præscriptio non currat, locumq; non habeat.

TITVLVS LXXIX.

Part. 1. T. 85 SCIENDVM tamen est, Quòd si quempiam in Turcarum, Sarcenorum, Thartarorum, aut aliorum Infidelium manus & captivitatem incidere, & ibi tempus præscriptionis transgredi contigerit: tùnc eo casu præscriptio nil tenet: Sed Nobilis, bonis suis destitutus, postquam ad propria remeaverit, processu juris ea pro se recuperare poterit: obstaculo præscriptionis obviare non valente. Et si quis per Regiã Majestatem exilio damnaretur, & filius ejus, metu fortasse Prin-

MINEMŰ ŭDŐBEN nem lehet az ŭdő mulás és helye-is nincsen.

LXXIX. TITVL⁹.

TVdnia illik azérton hogy ŭdő mulás, nem lésen azoknak dolgaiban, kik az ellenségnek, ugy-mint, Tőrőknek, Szerecsennek, Tatároknak, avagy egyéb Hitlenneknek kezében és fogságában esnek, és ot történik az megh határozot ŭdőt el tőlteniek: Mert az olyan Nemes személy, mely iavaitól megh fosztatot, mihelt haza kerűl, tőrvény útyán, azokat ismęglen vissza szerezheti és foglalhattya: az ŭdő-múlásnak tőrvényét héában forgatván. Es ha ki Királytól számkivetteinék, annak az fia,

az Fe-

az Feiedelemtöl való fęltében, avagy attyához való kegyes-fęgből, az attyával eggyűt menne az ßám-ki-vetésben, azomban ot való létében, iósßágókat idegen birná annyéra hogy űdőt-is töltenének benne, az Nemessek iósßágának törvénye ßerént: Megh iövén az fiu (melynek az attya vétkének terhét hogy viselné nem illik) az ő réße ßerént való iósßágot męg az űdő mulás után-is ßabadon meg keresheti, és az idegen kézből méltán vißßa veheti: Effęle űdő mulást penig, pőr inditásnélkül-is tilalom vagy tudomány tétel level által, mindenkort ki rekkeßthetik. Mert az pőr inditás-is, ez mostani ßokasunk ßerént, többet bé nem fog, harmincz-két Eßtendőnél. Es ha az pőrben ez alat el nem iárnának, az harmincz-két Eßtendő el telvén, az pőrt ismęg uñolag kel meg inditani.

Principis, aut pietate suadente, cũ Patre pariter proficisceretur, ibiq; cõmorando, super jurium suorum aliena detentione, tempus pręscriptionis, jura Nobiliũ Regni transscribentis, evolveretur ac compleretur: Redeunte filio, (qui iniquitatem patris portate non tenetur) bona sua alienata, ad portionẽ suam cedentia, nõ obstante præscriptione idem pro se se restaurandi habet authoritatem: Quę quidem præscriptiones, etiã absq; litis motione, per literas prohibitorias, ac protestatorias, excludi sẽper possunt. Nã & litis motio, modernorum tempore, nõ plurium, quàm ipsorum triginta & duorum añorum spatium complectitur. Et si causa interim prosequuta non fuerit, expletis illis, ex novo litis motio ipsa suscitari debet.

ZALAGOS IOßágokról, derékképpen.

LXXX. TITVL9.

MEgh irván ide fellyeb, az jóßágoknak

DE IVRIBVS POSSESsionarijs, impignoratitijs, in generali.

TITVLVS LXXX.

EXPLICATIS superius jurium possessionariorum proprie- Par: 1. Tit: 60 & 61.

prietatib⁹ & hęreditatib⁹, earumq; ſpeciebus, Nunc de jurium Impignoratitiorum ſerie & quidditate dicendum reſtat. Et quanquã jura poſſeſsionaria, impignoratitia nedum poſsidere, aut gubernare dãnabile ſalutiq; contrarium, verùmetiam aliquid de illis ſcribere formidabilè videatur: quoniam tamẽ leges imperiales atq; civiles ejus uſum admittunt, Ideò in hoc Regno, partibusq; ſibi ſubjectis, uſus iſte pernicioſus multum inolevit, incrementumq; grande cœpit: Adeò, ut ſi quoſdã pœna generalis decreti, ſuper ea re inter cætera æditi nõ perterreret, Etiã depoſita & perſoluta pecunia, eis debita bona ac jura ipſa impignoratitia, remittere nuſquam curarent: ſed in pernitiem animarũ ſuarum, quamdiu poſſẽt, ea detinerẽt. Propter quod de pignorationis ipſi⁹ modo & vigore, pauca hic ſubnectẽda ſtatui.

nak tulaydonſágiról, és örökſęgekről, és azoknak nemeiről. Moſtan ſólok az zálagos jóſágoknak rendiről, és mi vóltáról. És jóllehet az zálagos jóſágokat birnia-is bũn és lelek ellen való dologh, nem hogy ſęlelmes nem vólna aſſelól valamit írnia, mind azáltal miért hogy az Cſáſári és az Pólgári tórvények birnia megengedik, azért-is ez Országban, és hozzá valo tartományokban, ez veſzedelmes ſokás-is igen felkólt, és annyira felis vették: hogy-ha némellyeket az Decretombeli el vegezet bũntetés megh nem rettentené, męg ha ſimién az ő pénzeket letennék és megh fizetnék-is, az ő náll ok lévő jokat, és az zálogban vetett jóſágokat, megh bocſátani ſoha nem igyekeznének: Hanem lelkek ellen-is, az mig lehetne, magoknak megtartanák. Annak-okáért az el zálagoſitáſnak modgyáról és ereiéről, ez helyen rövideden írni akarok.

QVID SIT BONORVM pignoratio, & quot modis intelligatur.

TITVLVS LXXXI.

Vnde

MI LEGYEN AZ jóſágnak el zálagoſitáſa és hányképpen értęſſęk:

LXXXI. TITVL⁹.

Itt

IT tehát meg tudgjuk, hogy az iósághnak el zálagosítása kétképpen értetik: Tudnia illik, az el zálagosító avagy zálagban vetö fçlről: és az vévö avagy zálagra adó fçlről. Az zálagban vetö fçl az, az ki az ő tulaydon ióságát, kételen sükségemiat, ideig másnak engedi élni: Az vévö fçl kedig mondatik ehezképest, más ember ióságának hasna vévöje, és az derék pénznek meg kérője, sőt ideiglẽ válló vesedelmes és kárhozatra méltó meg tartóia. Ez magyarazat penig nem arra megien, hogy valaki az zálagos ióságnak hasnátis vegye, és annakfelette az derék pénztis meg kérie: sőt inkáb illyetén vissza kérést, és hasó vételt meg tilt és kárhóztat. Mert ha valaki ezen módon zálagos ióságokból él, uforát vẽnie nyilván ismértetik. De ha minden hasnot (az költ fçgtől el válván, mellyet az igaz földes Vrais az ióságnak meg tartásaért tartoznék költenie) az derék pénzhez számlálna, és az ki telvén, az ióságot meg bocsátaná: Vgy az zálagos iosságot tartani nẽ völna bátalmas, sőt nagy dicsiretre völna méltó: mert ez által á pénzes megh hivő fçl, az ő felebaráttyához, és attya-fiához való kegyes völtát hogy megh mutatta, meg bizonyitaná.

VNDE sciendum, Quòd Impignoratio jurium possessionariorum dupliciter intelligitur, Videlicet ex parte pignorãtis, seu dantis: & ex parte creditoris seu recipientis. Ex parte igitur dantis, Impignoratio est juris proprij, necessitate cogente, temporalis ad utendum alteri concessio. Quantũ autem ad creditorem seu recipientem, Impignoratio, est juris alieni, cum fructuum perceptione, ac capitalis sumæ repetitione, pernitiosa, damnabilisq; ad temp° detẽtio. Et hæc definitio non eo tendit, ut fruct° & utilitatis bonorum impignoratorum quispiã percipiat, & insuper capitalem quoq; summam repetat: sed potius ejuscemodi repetitionem & usum cõfundit, atq; damnat. Nã si quis hoc modo, bonis impignoratis utitur: usurã palàm comittere dinoscitur. Verùm, si omnes fruct° (demptis expensis: quas etiam verus dominus pro cõservatione ipsorum bonorũ facere deberet) in capitalẽ sumam computaret: hoc modo bona impigno

rata tenere, non damnabile, sed summè laudabile foret: per hoc q; creditor ipse, pietatis opus ad proximum suum feciſſe comprobaret.

QVALITER INTELLIgatur præſcriptio, in bonis impignoratitijs non admittenda.

TITVLVS LXXXII.

QVIA verò in cauſis impignoratitijs, præſcriptionem non eſſe allegandam neq́; admittendā, in commune jam proverbium venit: quæ quidem proverbij ipſius deductio non ſimpliciter eſt intelligenda; ſed quemadmodum immediatè præmiſi, pignoratio dupliciter attenditur: Ex parte ſcilicet impignorantis, vel dātis: & ex parte recipientis. Authoritas itaq́; ipſa ex parte ſolummodo dantis & impignorantis, vera eſt, admittendaq́; intelligitur. Ex parte autem creditoris, ſeu recipientis, penitus rejicienda cenſetur.

SOLENT enim plurimi bona eorum, neceſsitate urgēte, pignori obligare, & ea ad obitus uſq́; diem ipſorum non poſſe redimere. Filij etiam, aut fratres, decedente patre, vel fratre, aut inopia præpediti, aut negligētia ignaviaq́; ducti, Interdum etiam in ſervitiis ſuperiorū longinquis & remotiſsimis in par-

MIKEPPEN ERTESſęk az ŭdŏ-múlás, hogy az zálagos ióſágban meg nem engedtetik.

LXXXII. TITVL.

MIvel-hogy penig, ugyan kŏz példa beſéddé lőt, hogy az zálagos ioſágban ŭdŏ múlás nem lehetne, ſőt megh ſem kellene engedni: De az kŏz beſédnek értelmét nem illethettyük mindenre: hanem az mint az előt meg mondám, az el zálagitáſra két felől kel vigyázni: Egy felől arra ki zálagban veti és adgya: más felől ki magához véſi. Az el zálagló ſęlnek penig úttya vagyon réá és meg is engedtetik: De az Creditornak és ki pénzét adgya réá, ſemmiképpen meg nem engedtetik, hanem megh vettetik, az kőtés.

Mert ſokan ióſágokat, az ſűkſęg miat, zálagban ſokták vetni, mellyet mind hóltok napiaiglan-is meg nem válthatnak, De męg fiai-is és attyokfiai, az attyok halála után avagy ſegényſęgek miat, avagy gond-viſeletlenſęgek, és tunyaſágok miat; Néha penig hogy

hogy iósságoktól igen el távoznak, és messe földön szolgálnak, avagy az Ország kivül iárnak (és ez okok miat iósságokat megh nem válthatván) az alat az üdő mulásnak rendelt határát és üdeiét sockal megh haladgyák, mely effęle történetben azért az üdő mulás, az el ado sęlre való képest megh nem engedtetik. Holot ezokásért ez illyen el szálagositó Nemesseknek fiai, és attyokfiai avagy maradéki meg bizonyithattyák, hogy ezek az iók és zálagos iósságok idegen kéznél csak zálagban vadnak, és magoknak vissza váltani akariák: tehát az kinél talállya az el zálaglot iósságát, annak nem használhat az üdő mulásnak törvénye (ha ugyan kétszer avagy háromszor, avagy többszer-is, el tölt vólna az üdő) és ha ugyan azon gazda (ne mondgyam usorás) az zálagos iósságot, Király igassága nevével azomban magának megh kérte vólna is: tartozik kezéből ki bocsátani. Es ha valami közit mondgya ahoz az iósághoz, az iósság Vralágán kivül, törvény sittyán keresse,

Ezt-is penig ugy ércsed, ha az előbbi el zálaglás után, örök áron nem adta az iósságot, az örök-

in partibus addicti, vel aliter extra Regnũ pręoccupati, annos & terminos præscriptionis, (ejuscemodi jura impignoratitia nõ redimẽdo) longè transcendere, & in tali casu pręscriptio, ex parte dãtis, nõ est admittẽda. Vbi namq; filij, aut fratres Nobilium impignoratorũ seu impignorãtiũ, illorumq; hęredes, bona ipsa & jura possessionaria impignorata, ad ipsas manꝰ alienas, titulo pignoris devenisse poterunt comprobare, & ea pro se voluerint rehabere, atque redimere: Par: 1. T. 27
tunc possessor ille juriũ impignoratitiorũ, obstaculo præscriptionis non suffragente (si etiam binario, aut ternario, vel ampliori numero præscriptio intervenisset.) Et si idem possessor (ne dicã fœnerator) bona ipsa impignoratitia, nomine forsitã juris Regii, interea temporis pro se impetrasset: bona eadem remittere tenetur. Et si quid tandẽ juris ab ea bona se habere prætendit: id extra dominiũ eorundẽ processu juris prosequi debebit. Par: 2. T. 72

ET hoc intellige, si post factam prius impignorationẽ, jure postea

perennali, impignorans ipse, bona ejusmodi illi possessori non obligavit. Nã hoc casu, bona eadem remittere non tenetur: Sed filij, aut fratres impignorantis, si ipsa bona in prejudicium eorum nõ potuisse jure pereñali obligare, vel alienare allegabunt: eo processu, quo super jurib⁹ hereditariis solitum est procedere, talia bona & jura possessionaria requirere tenebuntur.

Part. 2. T. 18

Nam duplici titulo, Impignoratitio videlicet, & perennali simul, nemo jus aliquod possessionariũ tenere potest: Sed postquã perpetuitatis titulo quis illud possidere cœperit, mox virtus impignorationis cessabit, & expirabit omninò. Verumtamen eandẽ authoritatẽ, quæ in causis, juribusq; & reb⁹ impignoratitiis præscriptio nõ est alleganda, Nonnulli perperã abusivèq; & sinistrè interpretãtes, intelligereq; satagentes, multa bona & jura possessionaria Dñorũ Prælatorum, ac Baronum, & Regni Nobilium, mediantibus literis impignoratitiis, ante sexaginta, septuaginta, centum & plures annos confectis & emanatis, prenarrato pignoris titulo, pro sese vendicare usurpareq; nituntur.

öröckes, ki zálaghban vettette vólt. Mert ez formán, nem tartozik pénzét fel venni, és az iószágot megh ereszteni: hanem ha az el zálaglo fiai, avagy attyafiai, azt forgattyák, hogy ő ellenek és nyilván való károkra örök áron el nem köthette, el nem idegenithette vólna az iószágot: tehát illyen törvénykezésben azon módon iárianak el, az mint szokták az örökségh és iószágnak megh keresęssęben el iárni.

Mert két úton senki iószágot nem birhat, ugymint, zálagossúl és öröckessül egyszer s-mind: Mert minek-utánna az iószágot valaki öröckessül kezdi birnia, ottan az zálagnak ereie megh szünnik, és vóltaképpen el telik. Mind azon által ezt az méltoságot, tudnia illik, hogy az zálagos iószág felől való törvénykezésben, az ődő-mulást nem-kel forgatni, némellyek nem igazán magyarázván, ollyan értelemre akariák vinni, mellyel az Pap Vrak, szabad Vrak, és az Országbéli Nemesseknek iószágit, affęle el zálagló levelek ereiével, mellyek hatvan, hetven, száz, és néha tőb esztendők előt költek, ugy-mint zálagos iószágot, magoknak venni és foglalni akarnak.

Qua-

Ennek-okáért vigyázni kell, és tudni, hogy minden effele réghi zálagos levelek, mellyekben az üdö-mulásnak határa ki tölt, hasontalanok és erötelenek (hogy ha az fel pörös, ki ollyan leveleckel valaki iöszágát pörli, elégedendö bizonysággal, sökeppen levélbéli tanubizonysággal, meg nem bizonyithattya, hogy öreti abból az zálagos iószágból, mely kezénél volt és birt, hatalmasúl vetettek ki, és ok nelkül, s. váltságh nélkül vöttek el tőle az zálagos iószágot.) Mind azon által, ha effele hatalmaskodást és ki üzést, avagy az iószághnak ok nélkül valo el foglalását, mely ö rayta esset volna, hatvan Esztendönek alatta, emberi bizonysággal (elégedendövel és igazzal) meg bizonyithattya, hellyén kell hadni.

Mert gyakorta az zálagos iószágért az summát le tesik, melyben másnak iószága kötve volt, és Creditorának meg fizet. Kire az zálagos leveleket sörin ki nem veheti: hanem menedék és Quittantia levelek kelnek rolla, és azokat adgyák néki: mellyet gyakorta el téved-

nek

QVAPropter advertendū est, quòd omnes ejuscemodi antiquæ veteresque literæ impignoratitiæ, quæ tempus præscriptionis transcēnderunt, (si de violenta expulsione, vel indebita ablatione bonorum, & jurium ipsorū possessionariorum impignoratitiorum, per actorem & acquisitorem eorundē bonorum legitimū probabileque documentū & testimoniū, literali fulcimento produci non poterit) inefficaces, nulliusque firmitatis sunt censendę atq; comittendę. De violenta tamen, & indebita hujusmodi expulsione, vel bonorū ipsorū ablatione, sexagesimi usq; anni spatium, & non amplius, etiam humanum testimonium (si sufficiens & justum per actorem produci poterit) acceptandum erit.

SÆPE numero namq; super eā integra pecuniarū summa, pro qua videlicet quis bona sua alteri impignoraverit, creditori suo satisfacit. Attamē literas impignoratitias in specie non semper poterit rehabere: sed solumodo literæ, super ea re Expeditoriæ, seu Quitantia-

les illi dantur: Quæ sæpè periclitãtur, maximè, si eundem hominem hęredibus deficere, & bona sua ad manus Regias, aut alterius ex Donatione Regia, vel etiã aliter, applicari devenireq; contigerit.

IN simili igitur casu, contra veteres literas impignoratitias, nõ tenetur quis signãter alienigena, decedẽte deficienteq; impignoratore, literas Expeditorias exhibere: nisi forsitã minus justè violenterq; jus pignoratitium, de manibus sui possessoris (sicuti prænarratũ est) per quempiã ablatum fuisse, possit comprobari. Nã hoc modo nõ videtur æquum, pecunijs suis illum debere frustrari. Res enim vel possessio, in hac parte, cum onere trãsit. Verumtamen, si meminerit capitalem summam per prius de illo se extorsisse: studeat ipsi pignori poti°cedere atq; renunciare, quàm animæ suæ periculum parere.

nek es el vesznek, fõképpen, ha azon embernek magva szakadássa történik, és az ki váltot iószág avagy az Királyra száll, avagy az Király másnak aiándékoza, avagy egyéb úton valaki kezében jút.

Effele ígyben ennek okáért, az régi zálagos levelek ellen, sőrin nem tartozik az menedék leveleket elő adni az idegen gazda, mikor megh hólt és magva is szakadot az el zálagosító személynek: hanem ha meg bizonyithatya (az mint megh mondám) ezt, hogy ő tőle mód nélkűl és hatalmasúl vőttek volna el az zálagos iószágot: Mert ecképpen, nem láttzik méltónak lennie, hogy annak pénzét héában el vesznék. Mert akar mi fele marha és iószág, az ő terhével sokot eggyik Vráról az másikra szállania. Mégis azért ha meg emlekezik róla, hogy az derék summát annak előtte meg võtte légyen: Igyekezzék inkáb az zálag nélkül el lenni, hogy nem mint az által lelkének vesedelmét szerzeni,

QVOD IVRA POSSESsionaria, ultra cõmunem eorum æstimationem pignorari non possunt.

TITVLVS LXXXIII.

Hoc

HOGY AZ IOSZAgot kõz bõcsnek felette el nem zálagosithatyák.

LXXXIII. TITVLvs.

De az

DE az mint az elöt-is rövideden emlitém, ezt iöl eßedben ved, hogy az iößágot akar mely Nagyságos Vré, Fő emberé, Nemes és akar minémű rendbéli iößágos emberé legyen-is, kőz bőcsnek felette, akar mi okon-is, el nem zálagosithatni.

Mind az által ha valaki iößágát kőz bőcsnek felette el zálagositaná: Tehát az tellyes életének forgásában, ßemélye ßerént, kűlőmben meg nem válthattya, hanem ha annyi pénzt, az mennyit fel vőt, egy summában le téßen, és ugy válttya vißßa. Hólta után az-ért, avagy męg éltében-is, annak az ki el zálagositotta, fiai, avagy attyafiai, az kikre, tudnia illik, effęle meg váltás nézne, az fellyűl meg mondot, kőz bőcsel meg válthattyák. De az el adásban és záloglásban való ßer-tartást mindenkor megh tartván. Az kőz bőcsben penig it ércsed, nem az ökröket, lovakat, teheneket, ſuhokat, avagy egyéb effęle el adó marhákat,

HOC unum tamē attende (prout superi⁹ quoq; breviter tetigi) Quòd jura possessionaria quorumcunq; Dñorum, Magnatum, Nobiliū possessionatorumq; hominum, cujuscunq; status, conditionis, dignitatisq; & præeminentiæ existant, ultra valorem cōmunis æstimationis eorundē jurium possessionariorum, in quocunq; casu, titulo pignoris obligari nequeunt. Verumtamen, si ultra cōdignam & cōmunem ęstimationē eorundem cuipiam forsitan obligarentur: tunc ille, qui alteri obligavit, vita sua comite, per seipsū, nō aliter quàm depositare stitutaq; pecuniarum summa, per eum ad id levata, ad se redimere poterit. Eo tamen decedente, aut etiam in humanis agente, filij vel fratres ipsi⁹ impignorantis, ad quos videlicet hujusmodi redemptio spectare videbitur, præmissa cōmuni æstimatione mediante, pro se redimere valebunt, casib⁹ venditionis, vel impignorationis prędeclaratis, sēper observatis. Per cōmunem autem æstimationem in hoc loco intelli-

Par: 1. Tit: 10 & 60.

Par. 1. T. 58 59 & 60.

tellige, nõ Boves, Equos, Vaccas, Oves, aut alias res vendibiles: Sed valorẽ bonorum, ac jurium possessionariorum impignoratorum, in quantum scilicet se cõmuni ipsa æstimatione mediante, inclusis etiam terris, sylvis & pratis, ac alijs pertinentijs & utilitatibus (prout etiam supra notatum est) valor eorundẽ bonorum extendit, secũdum enim ejuscemodi valorẽ solutis tandem pecunijs, fieri debebit.

Par: 1. Tit: 60 & 63

hákat, hanem az zálagban vetet iószágnak bőcsűét és érteket, ugy mint, az kőz bőcsűnek általa, az mennyi summára megyen, fel számlálván földét, erdeiét és réteit, és egyéb hozzá tartozót és haszna-it: Mert az zálagban vetet iószágnak effęle értéke szerént, kelletik annak utánna az pénznek summáiát váltságában, le tennie.

DE METARVM DIstinctionibus & rectificationibus in generali.

TITVLVS LXXXIV.

Par: 1. Tit: 38 & 82.

ITEM, quoniam in metis quoq; rectificandis, pręscriptionẽ non currere superius diximus, Ideò de metarum reambulatione, simul & rectificatione breviter aliqua subjungam. Vnde sciendum est, quòd roborato solio, regimineq; hujꝰ inclyti Regni Hungariæ, & populo Hungarico, ad agnitionem veritatis, & veræ fidei professionem, inspirante Spiritus S. gratia, veniẽte, gloriosꝰ Rex & Apostolus noster, beatus STEPHANVS, Inclytus

AZ HATAROKnak megh választásáról, és el igazitásáról.

LXXXIIII. TITVLꝰ.

TOvábba, mivelhog ez elôt megh mondók, hogy az határoknak meg igazitásában-is az ůdő múlás nem lehet, és nem foly: azért az határoknak iárásáról és meg igazitásáról szóllok. Holot eszűnkben vegyűk, hogy minek utánna az Magyarok, ez országot valóban kezdettek birnia, és az szent Lélek aiándékát vévén, az igasságnak ismêretire és keresztyensęgre iutván, az mi felsęges Királyunk és Apostolunk szent ISTVAN

Király

Király, és Szent LASZLO Király, sőt Magyar Országnak sok szentséges következet Királyi, sok földeket (mellyeket most falluknak nevezünk) az Királyi várakról, mellyekhez, ugymint ez Magyar Országi Koronának birodalmához valók voltanak, el szakasztván, Kalastromok és egyházokhoz, örök alamisnában adták: Annak felette az szolgáló rendnek (kiket most Nemesseknek mondunk) szolgállanyok ezt kévánván örökben adtanak: Mely földeket, az el aiándékozás üdeiében, határoknak fel hánnyásával, egyéb földektől néha el hasitottak: Annak utánna megszaporodván az Országban az Szabad, és Nagyságos Vrak, és Nemesek, egy földnek avagy falunak határában, gyakran két, és néha három avagy több falut is ültettek és népet szállitottak réá. Az hol némelykor semmi jegyes határi nem tőttenek, hanem csak élésekre az faluk számára el intéztenek az földben. Néha kedig határoknak fel hányásával is azt egymástól el választották. üdő iártában azért az Vrak és Nemesek fiai és örőckesi, jószágokat magok közőt megh osztván, az osztásban eggyik részére egy falu, és az másiknak más falu iutot, Kik annak utánna el hal-

quoq; & pius Rex S. LADISLAVS, Multi deindè divi serénissimiq; Reges Hungariæ, eorum scilicet successores, plurimas terras (quas nunc possessiones vocam⁹) à castris regalibus, ad quæ, veluti jurisditionē sacræ Coronæ Regni hujus spectabant, sequestrantes, tùm Monasterijs, Ecclesiisq; in perpetuam eleëmosinam: tùm verò servientib⁹ ipsorum, (quos jā Nobiles appellam⁹) exigentib⁹ eorundem, servitijs, in perpetuam hæreditatem contulerunt: Quas quidē terras, tempore hujusmodi Donationis, metali etiā distinctione ab alijs terris segregari fecerunt: Multiplicatis dehinc Baronib⁹, ac Magnatibus, & Nobilibus hujus Regni, sub inclusione metarum uni⁹ terræ seu possessionis, sępè duas, & interdum etiam tres aut plures villas, noñulli eorum condescendi ac collocari, populisq; & inhabitatorib⁹ decorari fecerunt. Nullam aliquando metalem distinctionē, sed quandam duntaxat ad utēdum limitationem, inter villas ipsas facientes. Interdum tamen etiā meta-

rum erectione, easdem à sese separantes. Procedente itaq; tempore, filij hęredesq; ipsorum dominorũ, Baronum & Magnatum, ac Nobilium, jura eorũ possessionaria inter sese dividentes, uni una, alteri altera villa in portionem devenit atq; cessit: Quib⁹ tandem defunctis, & sæpè deficientibus, ejuscemodi villæ ac possessiones, ad diversorum man⁹ hominum ex Donationib⁹ divorum Hungariæ Regum, vel aliter, simul cum literis metalib⁹ devenerũt. Sicq; in Reãbulationibus, & rectificationibus metarum, differẽtiæ primûm subortę fuerunt. Nam illi, quorum ad manus literæ metales, cum possessione, easdem literas tangente, inciderunt, ex hujusmodi metali inclusione, etiam alias villas & possessiones, virtute literarum ipsarum ad se pertinere putaverunt. Novissimis siquidem temporibus, etiam per manifestam potentum, violentorumq; occupationem, & terrarum distractionem, variæ contentiones in ipsis metis rectificandis suborti cœperunt.

halván, és tellyessęggel el fogyván, effęle faluk és iôßágok, kűlőmb kűlőmb-fęle embereknek kezéhez iutnak, néha az Magyar Orßági ßent Királyoknak Adományából, néha penig más uton-is, az határ iárt leveleckel egyetemben. Es ecképpen az határ iárásban és igazitásban, kezdet támadni az igyenetlensęg. Mert azok az kiknek kezekhez iutottak az határ iárt levelek, az faluval gyetemben, melynek az levelek ßolgáltanak, effęle határnak fel vetésęvel, más falukat-is és iôßágókat, az leveleknek ereiêvel, ő véknek itiltenek lennie. Főképpen ez utólsô űdőkben, az hatalmassoknak nyilván való el foglalások, és földeknek el vétele miat, az határoknak meg igazitásában sok-fęle vetélkedések kezdettek támadnia.

QVALITER INTELligatur, in metis rectificandis, præscriptio non admittenda?

MIKEPPEN KELlyen érteni, hogy az határ igazitásban űdő-mulás nem lehet?

TITV-

LXXXV. TIT:

IOLlehet azért, hogy az határ igazitásban ůdő mulás nem lehet: Mind az által, ha valaki határában, kiről derék határ iárt levél vagyon, más falut ůltetet vólna, (fő-képpen azon okockal az kikről ßóllék) az uyionnan ůltetet és ßállitot falut, az első határ iárt levélnek ereiével, melyben az falu földe nevezetképpen bé irva vagyon, el nem foglalhattya. Mert az megh telepedésnek ůdeién kelletet vólna annak, az ki az határt birta, és az meg határozot föld, az kié vólt el tiltani (hogy ott őrőksęget avagy falut ne éppitcsenek.) De ha nem tiltotta, és abban az határban más falut hagyot le telepedni: Azoknak az paraßt embereknek, kik ez illyen falut lakiák, az Orßág biráia méltó és igaz intezése ßerént, az mint régtől fogván, ezen ott való lakos paraßt emberek élték és birták, azon falu határának tartományából, az ßerént ßakaßßon és határozzon el az földben, az uńulán le telepedet lakóseknak ßůksęgekre, mind földőkből, erdőkből, mezőkből, hegyekből, vizekből és

ßéna

TITVLVS LXXXV.

LIcet itaq; in metis rectificandis non sit præscriptio admittenda: verùm tamē corporales possesiones, sub inclusionib⁹ quarumcunq; literarum metalium adjacētes (maximè in casibus præmissis) anihilari, vel occupari virtute talium literalium metalium non possunt. Tempore etenim fundationis, & descens⁹ hujusmodi corporalis possessionis reclamatio, & inhibitio (ne ibi possessio aut villa extrueretur) per eum, ad quem terra vel meta pertinebat fieri debuisset. Verùm ad hujusmodi villam, & possessionem corporalem, sub inclusione ipsarum literarū Metaliū (ut præfertur) adjacentem, juxta rectam & æquam judicis ordinarij limitationē, & diuturnum usum, ac reale dominium terrarum, sylvarum, montium, promontoriorum, pratorumq;, per colonos & inhabitatores hujusmodi villę, vel possessionis habitum & tentum. Metalis distinctio pariter & annexio, earundem terrarum, sylvarū, virgultorū, moutiū, promontorio

rũ, aquarũ, pratorũq; & fœniliũ ad usum ipsorũ colonorũ sufficiens, fieri constituiq; debebit: Reliquis clausulis literarũ ejuscemodi metalium, actori salvis permanẽtib⁹.

Particulæ verò aut quantitates aliquarũ terrarum, sylvarum, promontoriorum & pratorum, paulatim à suo membro, corporali videlicet possessione, quovismodo distractæ vel occupatę, vigore literarum metaliũ, (dùm tamen ipsæ literæ rité sint emanatæ) instaurari, & suo principali membro, (vetusta & approbata regni hujus consuetudine dictante) per actorem, juramento mediante, juxta ejusdẽ particulę distractę, vel occupatæ quãtitatem, & æstimationem, reincorporari possunt atq; debẽt: Allegatione cujusvis præscriptionis non obstante. Qualiter autẽ ejusmodi terræ, aut sylvæ, ęstimari debeant, & quid duo, aut tria, vel plura terrarum jugera fœnetaq́ue, vel sylvæ valeant, in serie æstimationum infra clarè descriptam habebis.

Par: 1. Tit: 133 & 134.

ßena rétekből: Mely dologh megh lévén, mind az által, affęle határ iárt leveleknek tőb czickellyei az fel peresnek éppen meg maradnak.

Továbba ha valamely réßßerént való föld, erdő, hegy avagy rét, az derék határból, ki ßakadot vólna, avagy el foglalták vólna, az határ iárt levélnek ereiével (csak hogy iól költ legyen) ez Orßágnak régi megh rőgzőt ßockása ßerént, vißßa veheti, az fel peres, az előbbi derék ioßágának határához, de annyi magával való hitivel, az mennyit az el foglalt földnek, bőcsűie ßerént, az törvény hűtet talál nékie: Akar mely űdő múlás forgatássa, ellene nem álhatván. Mire bőcsűltessenek penig az földek, erdők, és két avagy három, akar tőb hóld földek, ßena rétek, és erdők mit érienek, az bőcsűről valo titulusban ide aláb világosson megh találod.

QVALES LITERÆ Metales valeant: & quales non?

MINEMŰ HATAR járt levelek jók: és minéműek nem?

LXXXVI. TITVL⁹.

EZt-is továbba vegyük eßünkben, hogy az határoknak iárásában, és az határ iárt levelek irásában, és ki adásában, sok csalárdságok és nyilván való vétkek ßoktak esni. Mert némely emberek üdvössęgekről, és tißtessęgekről el feleytkezvén, az vagy az Király határ iáró levelével, avagy az Orßág Birai parancsolattyával, mellyek ez Clausulával, tudni illik, (*Dicitur nobissal* ßoktak kelni, és iratni) az ő határoknak megh igazitására, és el iárására, Király emberét, avagy Nador Ispánét, valamely Captalannal avagy Conventnek, bizonyságúl bocsátot emberével el mennek, és őket pénzel, avagy aiándéckal gyakran hamisságra haytyak: Mert az mint othon megh beßéllik, hogy mi módon iárták vólna el az határt, erre való képest (ha hamissan beßéllik-is, csak hirével sem lévén az más fęlnek hogy meg iárták vólna) ollyan határ iárt levelet, ok levélnek módgya ßerént iratnak magoknak, és az Captalomból avagy Conventbôl-is ki ßerzik, az minemüt ßeretnek: effęle leveleket penig annak utánna nállok el titkollyák, és tiz, avagy tizen-hat, néha penig húß Eßtendeig, avagy tőb ideig csak halgatnak alatta, mint ha annyi

TITVLVS LXXXVI.

SCiendum ulterius, quòd in metarum Reambulationib⁹, & literis, super ea re conficiendis, plurimę fraudes, apertaq́; scandala cõmitti cõsveverunt. Noñulli enim salutis & honoris eorum im̃emores acceptis literis Regijs aut aliorum judicum Regni ordinariorum reambulatorijs, per clausulam: (DICITVR NOBIS) emanatas, Hominem Regium aut Palatinalẽ, ac alicujus Capituli, vel Conventus testimonium, ad Executionem seu Reambulationẽ ipsã transmissos, pecunijs aut munerib⁹ sæpè corrũpere, & ad eorum relationem tales quales voluerint, literas metales, privilegij more, pro ipsorum parte conficere, & à Capitulo, vel Cõventu, (altera parte, cujus scilicet perambulasse iniquè retulerunt, penitus ignorantem) pro sese extrahere, easdemq́; literas apud se demum occultare, & reambulationem ipsam taciturnitatis silentio usq́; decem, sedecim, & interdum viginti quoq́; & plura añorum curricula præterire: & tandem vigore illa-

Par. 1. T. 87 & 134.
Par. 2. T. 36

illarum, decedentib⁹ forsitan jam Regio, ac Capitulari vel Cōventuali hominibus: sed vicinis, & commætaneis, quorum nomina fraudulenter in literis metalib⁹ inserta fuerunt, Reambulationē metalem publicè, & jam juridicè peragere: sicq; terras plurimas, juri eorum iniquè & dolosè vendicare sæpenumero solent: quorum dānabili lucro ut via pręcludatur, & veritas ex literis eliciatur, per judices Reni ordinarios, & eorum Prothonotarios, hujusmodi literę, (per clausulam: DICITVR NOBIS) ad relationem aliquorum Regiorum, vel Palatinalium, Capitulariumq; aut Conventualium hominum emanatæ, diligenti semper examine, curaq;, & sollicitudine ruminentur, atq; super usu earum, si videlicet post factā Reambulationē illam metalem, vigore earundem literarum, dominium & usum terrarum in ipsis specificatarum ac inclusarum, aliquando actor ipse tenuisset, atq; possedisset, veritas inquiratur; Et si nullum usum ac domi-

nyi ideie vólna, hogy ők az levelek tartása ßerént, el iárták vólna az határt: Ez után penig mikor gondollyák, hogy netalántan immár az Király, avagy Captalan, avagy Convent emberi, de męg az határos Szomßédi-is, kiknek nevei csalárdúl az határ-iárt levélben iratván vadnak, ez világhból ki múltak vólna, az határ iárást nyilván és tőrvény úttyán, azon levélnek ereiével uijonnan el kezdik, és ezen-képpen sok földeket hamissan és álnokúl ßokták gyakran magoknak tulaydonitania; hogy azért effęle csalárd embereknek útát el foghassák, és az igassag az levelekből ki tessęk, az Orßág Birái és Itilő mesteri, effęle levelekről, mellyek ez igickel, (hogy csak mondgyák nékik) kelnek ki, avagy Király emberé, vagy Nador Ispáné avagy Captalané, vagy Conventnek bizonyság tételére, és Relatioiára, hogy mint iártak lêgyen az határ, vadnak iratva: Mindenkor ßorgalmatos gond viselésſel, értekezzenek, és kérdezkedgyenek, sőt ugyan végére mennyenek, tudakozván ezen: Hogy-ha az határ iárás után, azon határ iárt levélnek ereiével, ez földeknek uráságában, az levélben bé irt határok és barázdák ßerént, birta legyené ez illyetén fel peres, valamikor, és volta-képpen élte legyené? Ha azért ez megh

bizo

bizonyittatik, hogy az fel peres, soha nem élte, uraságában sem vólt, ez földeknek: ottan meg tetczik, hogy effęle leveleket méltatlan az Orßágnak igaz follyássának ellene ßerzettek és irták, és ez okon azon levelek erőtlenek és haßontalanok léßnek.

OLLYAN határ iárt levelek penig iok, mellyek az Orßág Birainak ki mondot tőrvények hagyásából kelnek: Es mikor az tőrvény ßerént-való határ-iárásból, két avagy három ßemély, avagy tőb fęlék közt (mikor ez-fęlék eggyet értnek) kelnek: Ennek felette ha alkuvásbol, avagy egymásnak való vallás-tételből vadnak: Csak hogy más ember igasságát avagy földét önnön köztek méltatlan fel ne oßtották légyen.

Továbba effęle határ-iárt leveleknek-is helyek vagyon, mellyek az közönsęges megh rögzőt ßokás ßerént irattatnak és kelnek, ugy-mint, mikor az határ-iárás az Király avagy Nador Ispán, avagy egyéb helynek hiteles emberi által lőt, és az iárta meg az határt, ielen lévén, az Szomßédok-is: és kiváltképpen azoknak ielen létekben, kiket két felől az iößágnak el határozot földe illeti, és biriák, és immár uraságában-is vadnak; avagy kik tißtán határos Szomßédoknak tartatnak

dominium penes illas se habuisse verificabitur: tùnc constabit, ea sdũ literas in debitè, contraq; justũ processum Regni confectas fuisse, & per hoc inefficaces esse.

LITERÆ verò metales, ex juridica comissione, quorumcunq; judicium Regni ordinariorũ, nec non ex legitima Reambulatione, inter duas aut tres, vel etiam plures partes (eisdem partib⁹ consentientibus) facta: præterea per modum concordiæ, & fassionis, inter quospiam celebratæ: dum̃odo aliorum jura seu terras inter sese sinistrè non dividant, vel divisisse nõ comprobentur.

CÆTERVM com̃uni quoq; & consveta, de Reambulatione per Regium, aut Palatinalẽ, alicujusq; loci testimonialis homines, præsẽtibus vicinis, & com̃ætaneis juriũ possessionariorum, seu terrarum Reambulatarum, præsertim illis, ad quos terræ ipsæ pertinent, vel vicinitas saltem terrarum illarum spectare dinoscitur, palàm, manifestèq;

festeq́;,& legitimè peracta,confectæ,& emanatæ, efficaces censentur semper, & robur sortiuntur firmitatis.

CVRSVS etiam, & distinctiones metales, in literis Donationalibus,quorumcunq́; Dñorum Regum Hungariæ legitimorũ,denotatæ & explicati, semper obseruãtur. Et hoc verum tene,si post factam Donationem metalemq́; distinctionem, terræ seu possessiones hujusmodi, in alias diversasq́; terras, vel possessiones nõ fuerint diviſæ, aut metaliter per usum & dominium segregatæ.

és vólnának: és igy nyilván, mindenek előt, kiknek tudnia illik, és az tőrvénynek igaz folyása szerént el iárt határról, határ-iárt levelek mikor kelnek, elégedendők, ereiekben-is meg maradnak meg-is tartatnak.

Affele határ-folyások-is és az határoknak fel hanyások, mikor az tőrvény-szerént való Magyar Orſági Királyok,Donatio avagy adomány levelekben, nevezet-képpen bé vadnak írva, mindenkor ereiekben megh tartatnak. De igy tartatnak meg hogy-ha az Adomány és határ iárása és fel hányása után, azon földeket és iószágokat egy-más-tól el nem faggattak, és egyéb iószághoz avagy faluhoz nem kezdek bírnia: avagy mellyek vagy osztozáskor, máshová nem iuttak volna, avagy ha valaki más határhoz ió módgyával foglalván, nem élte, nem bírta vólna.

DE TERRIS, PER FLVviorum vehementiam distractis, quid sentiendum sit?

TITVLVS LXXXVII.

ITEM, Quià plurimarum Civitatum, Villarum,ac possessionũ multorumq́; oppidorum, & prædiorum metæ, ac cursus metales, fluviorum & aqvarum fluvialium

MIT KELLYEN ERteni oly földekről, mellyeket az follyó viznek árradása és sebessége, más-felé szakasztot?

LXXXVII. TIT:

MIvel-hogy sok keritet és kólcsos,sőt mezõ városſoknak, faluknak, iószágoknak, telegeknek határit

nagy

nagy follyó vizek körül és közte follyák, és az határt el válaßtyák: ez follyó vizek árradása és febeſſége penig gyakorta az földeknek, berkeknek, erdőknek nagy részét el ßakaßtya, és más Szomßéd Városnak avagy falunak részéhez veti. Mint hogy az folyo vizek febeſſégek és ereiek miat, az ő ßokot follyáſokból, és menetelébôl, gyakorta uy és más follyáſra ßoktak begnie és mennie.

Honnét némellyek azt vélték, hogy effélé földek, rétek és erdők, mellyeket, az viznek follyáſa, és más árokra menése miat, az Szomßéd város, avagy falu részére ßakaßtot hogy azhoz az Városhoz, avagy faluhoz való vólna az az föld: Ezt hozván belé, hogy az ő határokat az víznek follyáſa ßokta tartani. De ezt nem ugy kell érteni és tartani. Mert ez formán ſok csalárdſág következhetnék, holot akar mi vizet és follyó vizet reytek csatornákon, és apródonként való áſſáſok által, vagy gát és iáßol kötéſekkel, és töltéſeckel, oda vehetnék az hová ßeretnék, hogy igy más ember földét, erdeiét és réteit magoknak tulaydonithatnák.

distinctione cinguntur, pariter & clauduntur: per hujuſmodi autem fluvij inundationem, atq; vehemẽtiam, magnæ ſæpè numero terrarum, pratorum & ſylvarum particulę ſcinduntur & ad partem alteri⁹ vicinæ Civitatis, aut oppidi, vel poſſeſsionis ſegregantur & accedunt. Impetus enim, & vehemẽtia fluminis de ſuo ſolito curſu alveoque, & meatu, in aliũ novũ meatũ ſæpenumero vergi dilabiq; ſolet.

Vnde noñulli putaverunt, & opinari ſunt ejuſcemodi terras, prata, vel ſylvas, quæ ſcilicet ex ipſius aquæ curſus, meatusq;, ſeu alvei tranſmutatione, in partem alteri⁹ vicinæ Civitatis, oppidiq;, vel poſſeſsionis ceciderint, & ſegregatæ fuerint, ad eandẽ Civitatẽ, aut oppidum vel poſſeſsionẽ poſtea ſpectare pertinereq; debere: Allegantes & aſtruẽtes, metas ſuas per curſum meatumq;, & alveũ fluminis dirigi. Quod tenendum nõ eſt. Nã hoc modo plurimę fraudes coñitti, & aquæ ſeu flumina per occulta canalia, ac foſſata interdum ſatis exigua, vel aggerum poſitionẽ &

repleturam, in eum, quem quis mallet locum, & alveum deflui, terræq́ue, & ſylvæ, aut prata alterius facilimè per hoc uſurpari poſſent.

SIC itaq́; contraria opinio intelligenda eſt: Quod ex quo fluvialis ſeu fluminis, præſertim verò navigabilis, provent⁹ magnæ æſtimationis cẽſetur, Ideò quocunq́; aqua, ſeu fluvi⁹ labatur & defluat, Civitas aut Oppidum, vel poſſeſsio illa, de cujus territorio, in alterius terram ſeu territorium verget aut divertet, nunquam per hoc ſuis proventib⁹ puta molẽdinis, vadis, vectigalib⁹, piſcaturis, alijsq́; utilitatib⁹ privabitur: ſed quemadmodũ prius, dùm fluvius in ſuo vero, ſolitoq́; & antiquo meatu currebat: Ita etiã tunc, cum in alium novum jam alveum declinaverit, liberam plenariamq́; ſuis proventib⁹, & utilitatibus fruendi & utendi habet facultatem. Verumtamen ſylvæ, prataq́;, & terrę ſolummodo illius erunt, cujus prius erant. Et qui pacificum eorum dominiũ habebat.

Hinc eſt, quòd noñulli aggeres & repleturas, pro defẽſione terrarum ſuarum, & pratorũ, aut ſylvarum

De ezt az vélekedéſt viſſza kel érteni: Mivel hogy effęle follyó vizeknek fő-képpen haiós vizeknek, az ő iővedelmek ſokra ſzokot menni: Ezokáért akar mely felé legyen az viznek folyamattya, az az Város, avagy mező város, ſőt męg cſak egy falu-is, melynek határából, más földére és határára ſzakadot az viz, és arra foly, ſoha ez változás által az ő iővedelmét, mely vólt az malmokból, révekből, vámokból, tanyakból, és egyéb haſzon vételt el nem veſzti: hanem valamint annak előtte, az mig az follyó viz az ő igaz, és régi megh ſzokot follyáſában folyt; ugy annak utánna-is, mikor uy árkot moſſot, ſzabad és tellyes iővedelmét és haſznát, veheti és élheti, Igazán penig mind az erdők, rétek és földek cſak azé léſznek, az kié annak előtte vóltak: és ki azoknak békeſſęges uraſágában vólt.

Es ez oká-ért némely embereknek ſzabad gátokat és töltéſeket, maga földének, réteinek és erdeinek óltalmára, más ember

ember földen és határán kötni, tölteni, és tartani, hogy fáját földén és határin az viznek árradása és sebessége miat kárt ne vallyanak. Ezzel mind az által más ember földét magoknak nem foglallyák, sem el nem tulaydonithattyák. Hasonló itilet vagyon, az malmoknak töltések és gátiyai felől, az ollyan follyó vizeken, mellyeknek egyik márttya, egy faluhoz valo, az másik penig az másik faluhoz való: mely gátok és töltések noha más ember földéhez vadnak raggasiva, kit meg az törvény-is meg enged (csak hogy effele töltes és tuhasitás, nyilván való kárára ne legyen, és munkát ne csinállyon az más-félnek) mert ez által, sem az follyó vizet, sem másnak földét, nem élik: hanem az ő igaz Vrának tartatik meg mindenkor,

rum, in terris, & territorijs, aliorũ facere, tenereq; permittuntur, ne scilicet in proprijs terris & territorijs, per aquarum inundationem, aut vehementiã damna patiantur. Per hoc tamen alienas hujusmodi terras pro se vendicare nõ intelliguntur. Simile est de molendinorũ aggeribus, & repleturis, super decursum illorum fluviorum, quorũ medietas uni, & altera alteri possessori vel villæ deservit, constructorum, quorum finis licet in terris alterius adjaceat, adiacereq; de jure permittatur: (dumodo hujusmodi repletura, damnum apertũ alteri parti afferre non videatur) tamẽ per hoc nec fluvius, nec terra alterius usurpatur: sed vero domino suo semper reservatur.

MI LEGYEN AZ leány negyed, és kiknek kel meg fizetni?

LXXXVIII. TIT:

EL végezvén eddigh az jószágról való dolgoknak irását, akar örökben, akar penig zálagossúl birjon

QVID SIT IVS QVARtalitium definitivè, & quibus solvi debeat?

TITVLVS LXXXVIII.

PRÆhabita jurium possessionariorum, tùm perpetuitatis jure, tùm verò pignoris titulo cõservationis, sed & metalium Reã-

bulationum, rectificationumq; descriptione, Iã consequenter super quarta puellari, seu jurium Quartalitiorum, nec non dotum, & rerum Paraffernalium solutione, restitutioneq; disserendum est.

VBI scias, quòd jus Quartalitiũ, est jus possessionariorũ, puellis & mulieribus, de bonis ac jurib⁹ paternis hæreditarijs, in signum parentelæ propagationis, non perênali, vel hæreditaria, sed redemptibili lege, conditioneq; deputatũ.

QVARE autem jura possessionaria paterna, servitijs acquisita, jus fœmineum nõ concernant, & filiæ de illis, cũ filijs pariter, & hæredib⁹ legitimis portiones habere nequeant: Et quibus de possessionibus, portiones hæreditarias habere debeant, superius, ubi de successione hæredum in bonis paternis fienda descriptio facta est, expressè reperies.

Par: 1. Tit: 28 29 37 73 Itẽ 47 69 Itẽ 18 88 17

ion valaki iosagot: Tovabbá mivel hogy sollék az határ iárásnak el igazitásának módgyáról-is: Immár ez után az leány negyedről, avagy negyednek, és az iegy-ruhának, aiándék marháckal való meg fizetésęről, és meg adásáról sollok.

Holot tudgyad, hogy leány negyednek mondgyuk, azt az iosagot, mellyet adnak az leányoknak, avagy assonyi-állatoknak, az Attyoknak iosagából, és örökſęgeből, az attyai nemzésnek ielensęgére, nem örökké, vagy öröckessül, hanem csak válisagos-képpen.

Az Attyai iosag penig, mellyet sölgállattyával, keresel, leány ágat miért ne illessen, és az leányoknak az fiackal és törvény serént való öröcköſſeckel, miért nem lehet az iosághban rések: Visontag minémű iosagból vehessenek ök-is rést, ide fel nyilván meg mondottuk, az hól arról sollottunk, hogy az attyai iosag, minémű öröcköſſekre sállyon.

DE MODO SOLVTIonis jurium Quartalitiorum, seu quartæ puellaris.

TITVLVS LXXXIX.

Adver-

AZ LEANY NEgyednek ki fizetesęnek módgyáról.

LXXXIX. TIT:

Essünk-

ESZŭnkben vegyŭk azért, hogy minden Szabad és Nagyságos Vrak és Nemes embereknek, akar egy, akar tíz, avagy tőb leányi vólnának is, egy fizetéssel elegithetik ki őket az ő leányi negyedekről: Illyenképpen, hogy az attyának minden iószágát, minden haßnával, és hozzá tartozóval egyetemben, négy egyenlő réßre oßttyák: melynek az negyedik réßet, mely egy leány Negyedet téßen, bőcsű ßerént, kéß pénzel kel le tenni, és az leányokat véle ki fizetni, és nem valami egyéb ſęle el adó marhával. Az iószágnak penigh tulaydon Vraſága, és ennek az negyed réßnek birâſſa és őrőkkes vólta, az tőb réßeckel egyetemben mindenkor az fiaknak és az tőb őrőcköſſeknek marad.

Kűlőn kűlőn penig kereshetik az leányok, az ő negyed réßeket. De az fiak avagy őrőkköſſek okoſſok legyenek, hogy egynek ne fizeſſenek annyét, az mennyivel mind azoknak tartoznának fizetnie.

HOGY

ADvertendum eſt autē, quòd quiſq; Baro, Magnas, vel Nobilis, ſive unam, ſive decem, vel plures habeat filias, una ſolutione quartæ puellaris eas abſolvere poterit: ita videlicet, ut univerſa jura poſſeſsionaria paterna, ſimul cum cunctis ſuis utilitatib⁹, & pertinentijs quibuslibet, in quatuor rectas & coæquales ſegregantur partes: quarum quarta pars, in ſortē ſcilicet Quartalitiorum cedēs, cōmuni æſtimatione mediante limitabitur, & æſtimabitur, juxta cujuſvis æſtimationis ſeriem, ſuper eodem Quartalitio, omnib⁹ filiab⁹ una & eadem ſolutione, pecuniaria tamē & nō rerum venalium, ſatisfactio impēdi debebit. PROPRIETAS autē, & hęreditas hujuſmodi quartæ partis, unà cum cæteris partib⁹ ſeu portionibus, filijs & hæredibus perpetuò remanebit. QVÆLIBET autem filiarum poterit ſeorſum, ſi voluerit, Quartalitium ſuū repetere. Verumtamen hæredes, à quib⁹ repetitur, cauti eſſe debēt, ne uni tantum ſolvant, quòd pluribus ſolvere tenentur.

Par: 1. Tit: 19. 80. 96.

QVODSI VNI FILIArum quarta puellaris data fuerit, Altera adhuc ſuper hæreditate contendere poterit.

TITVLVS XC.

SI verò uni filiarum, absq; ſtrepitu juris, productioneq; literarum, ac literalium inſtrumentorũ, factum jurium poſſeſſionariorum paternorum tangentium, quarta puellaris perſoluta fuerit: altera nihilominus filiarum, (ſi voluerit) ſuper proprietate, ſeu hæreditate eorundem jurium poſſeſſionariorum paternorũ, poterit in judicio cum eo, (cujus interereit) cõtendere, Et utrum jura ipſa ſexũfœmineum ſequantur, nec ne, experiri.

HOGY HA 'AZ EGgyik Leánynak, 'az Leány negyedét megh attàk: az máſik az örökſęg felől meg-is perelhet.

XC. TITVLVS.

HA penig az Leány negyedet eggjik leánynak tőrvénykezés nélkűl, és az ok leveleknek, és menedekeknek elő hozattáſſa és látogatáſa nélkűl megh adgyák-is: az máſik leánnya (ha akarja) az iőſághnak Vraſága és örőckes tulaydonſága felől, mely iőſágot az attya birt, tőrvénybe foghatya azt, (az kinek az iőſág kezében vagyon) Es tőrvény ſerént végére mehet, hogy ha az iőſágh illette leány ágat, avagy nem.

QVOD PVELLÆ, IN capillis conſtitutæ, Faſsiones facere non poſſunt.

TITVLVS XCI.

VErum, quia puellæ pleruną; animi levitate ſeducuntur: Ideò in capillis exiſtentes, (ſi etiã legitimam & perfectam attigiſſent ætatem) nunquam, Faſsiones pe-

genna-

HOGY AZ HAIAdon Leányok valláſt nem tehetnek.

XCI. TITVL.

MIért hogy az leányokat, az ő elméieknek gyenge erőtlen vőltaért, könnyen meg csalhatnyák: Azért mig hajadonok (męgh ha tőrvény ſerént valo tőkéletes

időre

időre mentenek, és emberkori értenek volna-is) soha őrőcké való vallás-tételt, avagy mégh ideiglen valót-is, magok számára, avagy az őrőcköſſeknek, avagy attyok-fiai ellen soha nem tehetnek. Es ez annak-is az oka, hogy az leányok mégh az kiſſeb idetű attyok-fioknak-is, tutori és gondviselői, óltalmi nem lehetnek, sem tutorságnak tiſztit, az Orſzágnak meg rőgzőt ſzockáſſa ſzerént, viſelni nem engedik.

AZ HAIODON LEánnyok az ő ki házaſitáſoknak ideiglen, mi modon maradgyanak az attyok házánál?

XCII. TITVL9.

AZ hajadon leányok penigh az ő attyok halála után, az attyai házban, és ióſzágban, az ő el hazaſitáſoknak ideiglen, miképpen maradgyanak, és annak utánna, mi-képpen kelleſęk abból őket ki házaſitania, ide fel ahol az magva ſzakat ióſzágnak el kereſęről ſzóltunk, nyilván való tanuſág vagyon felőle. Miképpen kelleſſęk penig megh bőcſűlni, az leány negyedet, és az Vár, az Nemes udvar hely, és az Iobágy hely avagy űlés, és ez fęle bőcſű ſzerént mi-érien, az bőcſűléſnek rendiben ide alá nyilván meg léſzen irva.

rennales, vel etiam temporales, ſibi ipſis, aut ſucceſſoribus, vel fratribus earum præjudicantes, facere poſſunt. HINC eſt etiam, quòd puellę ipſę ad tutelam fratrum minoris ætatis nõ admittuntur; neq; tutorum officia, ex Regni conſvetudine gerere permittuntur.

QVALITER PVELLÆ, infra tempus maritationis earum, in domo paterna maneant?

TITVLVS XCII.

QVO verò pacto puelę, quæ capillos adhuc velamine nudatos geſtant, decedentibus earum genitoribus, in paternis laribus, juribusq; poſſeſsionarijs, usq; ad nubiles ipſarum años permanere, Et qualiter de illis tandem ex maritari debeant, ſuperius, ubi be bonis, per defectum ſeminis decedẽtium, impetratis tractatũ eſt, manifeſtum habes documentũ. Qualiter autẽ quarta puellaris æſtimari debeat, & quid caſtrum, quid curia nobilitaris, quid ſeſsio jobagionalis &c. valeat, in ſerie æſtimationum infra clarè patebit,

Par: 1. Tit: 29. 67. 101.

Par: 1. T. 33

QVID

QVID SIT DOTALITIUM definitivè, Et quid Paraffernum.

TITVLVS XCIII.

Par: 1. Tit: 67. 93. 97. 100. 103. Par: 2. Tit: 18. & 24.

ITEM ſuper ſolutione Dotum, & rerum Paraffernalium id occurrit animadvertendum, quòd quanquam Dos (unde Dotalitium deſcendit) ac Donatio, & Paraffernum longè differant. Nos tamen, confuſo vocabulo, Dotē & Donationē ſimul permiſcentes, Dotalitium, vel ſolum̃odo Dotem dicimus, quę uxori propter ejus defloratione m & cōcubitum, de bonis mariti datur. Paraffernales autem res, dicimus omnia bona mobilia, quæ mulieri, aut per maritum, aut parentes vel fratres, ſive etiā alios quoſcunq́;, tēpore ſoleñitatis nuptiarum, aut deſpōſationis vel ſubarationis ejus dantur. VNDE ſciendū, quòd de Regni noſtri veteri approbataq́; conſvetudine, Dotalitium eſt merces fœminarum, legitimè conjugatarum, ob debitum matrimonij, de bonis & juribus poſſeſsionarijs maritorum, juxta ſtatus illorum exigentiam, dari con-

MI LEGYEN AZ jegyruha vólta-képpen: és mi legyen az Paraphernum.

XCIII. TITVL9.

TOvábba az jegyruhának megh fizetéſſęben, ezt-is eßünkben kel vennünk, hogy ióllehet, az mely aiándékot, az vő legény ád az meny-aßßonnak, és az mit az meny-aßßony attya házától ő magával hoz, ſockal külömb eggyik az máſiktól. Mind az által kőzőnſęges-képpen mi ezt iegyruhának ßoktuk mondani. Az iegyruha azért az aßßony-állatnak, az ő Vrok marháiából és ióßágából, az házaſſágban eggyűt való lakáſokért, adot iutalom. Paraphernumnak, az az, menyekezői aiándéknak minden marhát mondunk, mellyet az aßßonyi-állatoknak vagy az Vra, vagy az Attya, annya, vagy attya-fiai, vagy akar ki házaſſágának, kéz-fogáſának és gyűrő váltáſſának ideién, adnak. Az mi Orßágunknak régi ßókáſa, és tőrvénye ßerént, annak-okáért az iegyruha, az tőrvény ßerent el házaſitot aßßony-állatoknak iutalma, mellyet az ő ßűzeſſęgeknek el vételeiért, és vélek haláſért, az ő Vrok ióßágából az ő rendek és állapattyok ßerént ßoktanak nékiek

ciek adni. Mert az Vroknak ál-
apattyok, méltóságok, és iósá-
goknak rendi, és mi vólta ſe-
ént, hól tőbbel hól keveſeb-
bel ſizetik meg az iegy ruhát.

Mint példának okáért, az
Szabad záſlós Vr meg hagya-
ot feleſęgének, tőb az ő iegy-
ruháia, hogy nem mint az kőz
Záſlós Vré: Továbba az Ne-
mes ember feleſęgét, mely Ne-
mes embernek ſáz, avagy őt-
ven ház iobágya vólna, tőb
iegyruha illeti, hogy nem mint
az kinek keveſſeb iobágya vól-
na. Mert ha az Vra Szabad záſ-
lós Vraſágnak tiſtit viſelte,
annak az ő iegyruháia téſen
ſáz Girát, az az, négy ſáz forin-
tot: az ki penigh effęle tiſtet
nem viſelt, hanem csak Száſ-
lós Vrnak mondották, hogy ha
azért ieles Nemes ember, avagy
ieles Vitéz vólt, és leg kőnnyeb-
ben őtven ház iobágya vólt, an-
nak feleſęge iegyruháia őtven
girát ér; minden girát négy
négy ſáz pénzre, avagy négy
négy forintra ſamlálván.

Egyéb nemeſſeknek kik an-
nál aláb való állapatbéliek,
azoknak feleſęgek iegy-ruháia,
az ő

conſveta. Nã ſecundum ſtatus, & dignitatis maritorum præeminentiã, ac bonorum, & jurium poſſeſſionariorum eorundẽ quantitatẽ variatur, fitq; ſolutio Dotalitiorũ.

Verbi gratia: Relicta Baronis plus cõſequitur ratione Dotalitij, quã relicta unius Magnatis. Itidẽ relicta Nobilis, centum vel quinquaginta colonos poſsidentis, plus nomine Dotis aſſequitur, quã alterius Nobilis, cui minor fuerit colonorum numerus, Si enim marit⁹ officium Baronatus geſſerit: tunc mulier ipſa centum marcas: Si verò Magnas vel Baro ſolo nomine fuerit, & officio Baronatus caruerit, Aut inſignis Nobilis, vel miles extiterit, & quinquaginta ſeſsiones Iobagionales populoſas, vel plures habuerit: relicta ejus quinquaginta marcas pro Dote ſua cõſequitur. Marcam quamlibet per quatuor florenos Hungaricales, aut quadringentos denarios, præſentis monetæ computando. Relictæ autẽ aliorum inferioris ſtat⁹, & cõditionis Nobilium, de bonis, & jurib⁹ maritorum poſſeſsionari-

is, ſecundum magis & minus, juxta ſcilicet bonorum quantitatem eſtimatione communi mediante (excluſis agris, ſylviſq; & pratis, ac alijs pertinentijs, & proventib⁹ bonorum exteriorib⁹) dotes ſuas rehabere poterunt. Mortua verò muliere, qui ſibi in linea conſanguinitatis propinquior erit, Dotalitium ejus requirendi, ſibiq; vendicandi habet facultatem.

az ô iobágok szerént neha tot néha kevesseb, mellyet kőz bőcsel kel meg adni, ki rekeßi vén az bőcsből az mezőket réteket, erdőket, és az iobágnak kűvűl való iővedelmét Ha penig az aßßony embe meg hal, az ki ô neki leg közelb vér-szerént való attya-fia, a keresheti meg az iegy-ruhái, é az veheti meg.

QVI SINT, ET INTELligantur ex Officio veri Barones Regni.

TITVLVS XCIV.

NE autem ſuper officijs, & nominibus Baronatuum, dubiũ ſuboriri poſsit, eorum nomina hîc inſerenda exiſtimavi. Sunt itaque veri Barones, quorum ab antiquo nomina, decretis & literis cõfirmationalibus Regijs inſeri conſueverunt. PALATINVS Regni Hungariæ, Iudex curię Regiæ, Regnorum Dalmatię, Croatiæ, & Sclavoniæ Banus, Wayvoda Tranſylvanus, & Syculorum Comes, Banus Szerinienſis: (Nam Maczonienſis Bana-

KIK LEGYENEK az Orßág kőzőt, tißtekßerént igaz Szabad záßlós Vrak.

XCIIII. TITVL⁹.

HOGY az Szabad záßlós Vraknak tißtekről, és nevekről kétsęg ne támadhaſſon, azoknak neveket ide alá meg irtam. Mert ezek az igaz ßabad záßlós Vrak, kiknek neveit régiől fogván, az Királyoknak Decretumiban, és Confirmálo leveleiben bé ßokták irnia, ugy mint, Az Magyar Orßágnak Nadór Iſpánnya, Királynak Orßág Biráia, Dalmatiában, Horvát Orßágban, és Toth Orßágban az Ban, Erdélyi Vayda, és az Szękelyeknek Iſpánya, Szerini Bán, Mert az Maczoniai Bánſág

ſá az Tőrők miat ugyan mi i-
dőnkben el veſzet: Továbba az
Thárnok meſterek, és az Király-
nak és Királyné aſzonnak aytón
Ilóinak, Pohárnakinak, Aſztal-
nakinak és Lováſzinak meſteri.
Is az Temeſvári és Poſoni Iſpá-
nok. Mind ezeknek az meg ha-
gyot feleſęginek, az ő iegy-ru-
háiokért, és aiándók marháiok-
ért (az mint megh mondottuk)
ſzáz ſzáz girát, ſzoktak adnia,
mellyet tartoznak azok meg fi-
zeni kiket ez dolog illet.

Banatus per Turcos noſtro ævo
delet⁹eſt.) Item Thavernicorum,
Ianitorum, Pincernarum, Dapi-
ferorum, Agazonum Regalium,
& Reginalium Magiſtri. Nec non
Themeſienſis, & Poſonienſis co-
mites. Horum omnium relictis,
pro earum Dotibus, & reb⁹ Paraf-
fernalibus, centum (ut præmiſſum
eſt) marcæ, per eos, quorum inter-
erit, dari ſolent, atq; debent.

HOGY AZ IEGYruhának felét kéſz pénzel, felét ingó marhával fizeſſęk: Es mi legyen az ingó marha.

XCV. TITVLVS.

AZ Iegyruhának ki fizetéſe penig léſzé
fęl réſzént kéſz pénzel, fęl réſzént
ingo marhával, mellyet el ad-
hatnak, bizonyos ió és igaz ár-
ra ſzerént. Ki vévén az fóldo-
zot ruházatot, fegyver ſzerſzá-
mot, és ſánta béna lovakat, ők-
rőket, és egyéb béna barom-
nak bőcſűét: mellyeket az iegy-
ruhának ki fizetés kort, ſzámban
bé nem veſznek. Ez dologban
penig

QVOD DOTALITIorum ſolutio, partim pecunijs, partim rebus venalib⁹ fieri debeat: Et quales ſint res venales.

TITVLVS XCV.

DOtalitiorum autem ſolutio, partim pecunijs numeratis, partim verò rebus mobilib⁹ & venalibus (juxta tamen verum precium, & valorem earundem rerum) fieri ſemper ſolet. Excluſa tamen veſtium ſartitarum, ac armorum & equorum boumq;, ac aliorum pecorum claudorum ęſtimatione. Quæ in ſortem ſolutionis Dotalitiorum non acceptantur. Res au-

Par. 1. T. 67 104 105. Par. 2. T. 18 24. 60. Par. 1. T. 93 94. 95. 96. 97. 103. 109 134. Par. 3. T. 3.

tem mobiles & venales, in hac parte, tales esse debent, quæ in foro quotidiano vendi possunt, prout sunt oves, boves, equi, capræ, vaccæ, vituli, & porci, qui se movere de loco in locum com̃odè possũt.

penig, az ingo és el adó mérha ollyan legyen, hogy az mindennapi vásárt el adhassák, ugy-mint, iuh, ökör, ló, kecke, ünö, boriu és dißnö: mellek egy helyröl másra könnyen el mehetnek.

QVOD MVLIER, A primo marito integram: & à secundo mediam Dotem habeat: Et unde Dotalitia solvantur.

TITVLVS XCVI.

ITEM, Advertẽdum est, Quòd quælibet Fœminarum, à primo marito (ratione floridæ virginitatis, in qua nuptui tradita fuit) integram Dotẽ: A secundo verò, post deflorationem scilicet nubendo, mediam duntaxat Dotem: A tertio quartam partem: A quarto octavam solùm partem dotis habet. Si quæ autem etiam quinto, vel sexto marito nupserit, Dos sua in tãtum minuetur, ut admodũ exigua sit futura. Solvuntur autem Dotalitia mulierib⁹ de bonis & juribus possessionarijs maritorum, ad quę fuerint traductæ. Nam de juribus pater-

HOGY AZ ASZßonyi-állat az elsô Vrától, egéß iegy ruhát vehet Es az második Vrától felét: Es honnét fizessęk megh az iegy-ruhát.

XCVI. TITVL,.

TOvábbá męg-is értenünk kel, hogy az aßßonyi-állatnak az ö tißta ßüzessęgeért, az elsö Vra iößágából egéß iegy-ruhát adnak: Az második Vraéból, ßüzessęgének le tétele után, fęrhez menvén felét: Az harmadik Vrától, csak negyed réßét: Az negyedik Vrától az iegyruhának csak nyólczad réßét kérheti meg: Ha penig valamely ötödßör avagy hatodßor fęrhez megyen, iegyruháia annyira meg ßál, hogy végtére igen kevés léßen. Az iegy-ruhát penig az ö fęriek iößágából fizetik meg az aßßonyállatoknak, az mely iößágban ötet vittek vólt. Mert az Attyai iößágból, nem az iegyruhát, hanem

nem az negyedet kel meg fizetni: hanem ha valamellyik közzülök az annya, avagy iob annya réßéröl való iegy ruhát kereſne: mellyet tőrvény ßerént megis kereshet: Ha annak előtte hogy el igazodot arról való menedéket nem adtak vólna felőle.

AZ IEGY-RVHAT és az negyed réßt miképpen keresheßik egyßer s-mind.

XCVII. TIT:

MInd az által ezt megh kel érteni, hogy az annya, és az ßép, avagy nagy, akar iob-annya, iegy-ruhâiât, egyßer-smind egy és azon ßemêly nem keresheti. Mert ha az én anyâm negyedét kereſem, tehât az én ßép annyâmnak iegy ruhâiât kel kereſnem: mert az ên annyâmnak az annya énnékem ßép avagy nagy annyâm. Ha kedig ő maga az én annyâm az ő negyedét az attyai iôßágból kereſi: tehât az én annyâm az ő annya iegy-ruhâiât keresheti, és nem az ßép annya iegy ruhâiât. Mert az ő ßép annyának iegy ruhâiât az közelben való nemzetnek kel meg kereſni, az kinek nemzetiből az aßßonyi-állat ßármazot vôlt.

AZ

paternis, nō Dotem, ſed Quartalitium hàbere debent: Niſi forſitan aliqua earum Dotalitium, matris vel aviæ ſuæ requireret: quod de jure facere poterit: ſi Expeditoria ſuper eo prius non fuerit data.

QVALITER DOTALitium & Quartalitium ſimul quæri poterit.

TITVLVS XCVII.

SCIendum eſt tamē, Quòd Dotalitium matris & aviæ, ſimul una & eadem perſona quærere nō poteſt. Nam ſi matris meæ Quartalitium quæro: tùnc Dotalitium aviæ meæ quærere debeo. Quià Mater matris meæ, avia mea eſt. Si autem ſola mater mea Quartalitium ſuum de jurib⁹ paternis quęrat: tunc ipſa Dotalitium matris ſuæ, & non aviæ quærere debebit. Nam aviæ ejus Dotalitium, illius generationis, & quidem propinquioris eſt quærere, de cujus proſapia mulier illa proceſsiſſe dignoſcitur.

QVOMODO FOEMInæ, de bonis maritorum ejici possint, & quomodo non: Et de rebus eorum mobilibus.

TITVLVS XCVIII.

Par. 1 T. 99. 20. 92. 102. 110.

ITEM, universę res mobiles mariti, sine liberis atq́; sine testamẽto defuncti, cujuscunq́; materiei existant, & quocunq́; nomine censeantur, ad suam uxorẽ devolvuntur: quæ de bonis & jurib⁹ possessionarijs, domoq́; residentię & curia mariti, quamdiu sub nomine & titulo defuncti mariti, viduitatis tempore peregerit, & ad alia vota se nõ transtulerit: etiam cum restitutione Dotis suę, excludi non poterit. Postquam tamẽ maritata nuptaq́; cuipiam fuerit: tùnc illæ, ad quem bona, & jura possessionaria mariti defuncti, jure hæreditario successorioq́ue devoluta fuisse dignoscentur: mulierẽ ipsã, restituta primûm ejus Dote, de eisdẽ bonis ejiciendi & excludendi plenariam habet authoritatem. Imò si bona, & jura possessionaria, viri ipsi⁹ prę-mortui, adeò copiosa fructiferaq́; fuerint,

AZ ASzSzONY-ALlatokat, az ő Vrok jóßágából, miképpen tehetik ki, és miképpen nem: Es azoknak ingo bingo marháiokról.

XCVIII. TITVL⁹.

FIak nélkül és testamẽtumnélkül, meg hólt Nemes embernek, mindeu ingo bingo marháia, akar minémű legyen és akar mi neven neveztessęk, az ő felesęgére ßál: Kit az ő Vrának ióßágából és lakó házából, avagy Nemes udvar hellyéből, mind az ideiglen-is, az mig az ő Vrának névét viseli, és özvegysęgben léßen, avagy más fęrhez nem megyen, ki nem tehetnek, ki nem rekeßthetnek: męg ha az ő iegy ruháiát néki meg adnáiák-is. De minek utánna máshoz megyen, és haza-is adgyák: tehát az, az kire, az meg hólt Nemes embernek ióßága, tőrvény ßerént való őrőckesképpen ßállana, azt az aßßonyállatot, előßőr az ő iegyruháiát néki meg adván, az ióßágból ßabadon ki teheti és ki rekeßtheti. Sőt inkáb ha az meg hólt Nemes embernek el annyéra bősęges, és haßnos ioßága vólna, hogy az felesęgének iegyruhaiát sockal fellyül haladna, tehát

hát az, az kire az iószág szállana, ezt az asszonyi állatot, még ha az Vra nevét viselné is, az iószágnak több részeiből, tudni illik, mely az egy ruházának bőcsűét fellyűl haladna törvény szerént, az ő birája előt abból ki teheti és ki rekeszthetí, és csak annyit kel ki szakasztani az iószágból, és néki hadni életére, az mennyi az ő egyruháia vólna. Mind az által az ő Vrának lakó hellyéből, avagy Nemes udvar házából az asszony-állatot ki nem rekeszthetik: ha nem ha az lakó ház, Vár avagy Castély vólna. Mellyet az asszony-állatnak nem illik engedni: hanem az Vrának valahol az Váron és Castéllyon kivűl való udvarházat kel neki lakóúl hadni. Azokról pedig kiknek sok várok vagyon, és kik több Várat birtak, és benne laktak kűlömb értelemben kel lennűnk. Mert ez okon az asszony-állatnak is lakászára egy Várat rendelheinek.

fuerint, ut Dotalitium uxoris longè excedere videantur: tùnc is in quem bona ipsa derivabuntur, poterit mulierem illam, si etiã nomẽ & titulum mariti sui gereret, de reliqua parte bonorum, quæ scilicet æstimationem Doti sue præcellere & excedere videbitur, juris ordine coram suo judice excludere, & tãtum duntaxat sibi ad utendum de jurib⁹ illis possessionarijs deputare quantum Dotis quantitas postulabit. De loco tamẽ & domo, curiaq; solitæ residentiæ mariti, excludi mulier ipsa nequibit: nisi forsitã domus ea castrum fuerit. Quod sibi nõ conceditur: sed domus alia mariti, extra castrum alicubi sita, ad habitandum eidẽ deputabitur. Secus est de illis, qui multa habent atq; possident castra, pro loco habitationis deputata. Nam hoc casu etiam mulieri castrum deputari poterit habitandum.

MEGH HOLT NEmes embernek marhájának, feleségge, gyermekí, és attya-fiai közöt való meg oszlásáról.

XCIX.

DE DIVISIONE Rerum mobilium mariti, inter relictam, & liberos, ac fratres ejusdem.

TITV-

TITVLVS XCIX.

Par. 1. T. 18 & 19.

VBI autem maritus decedens, filios & filias, simul cum uxore, nec non fratrib⁹ indivisis in domo sua post obitum suum reliquerit: tùnc primûm portio defuncti, à portionib⁹ fratrum indivisorum super extantium, in cunctis rebus mobilib⁹, dividi ac sequestrari debet. Deinde verò õnes res mobiles ipsius mariti prę mortui, quocunq; nomine censeantur, inter uxorem ac filios, & filias, ejus communiter dividuntur, & in tot partes, quot personę sunt in domo nondum divisæ, vel e maritatæ sequestrantur: ac unicuiq; portio sua restituitur, dẽpto eo, quod equos curriferos, & vestem, potiorẽ mariti, defuncti domina relicta illius per se tollet. Arma verò militaria sine divisione, filijs, aut fratribus indivisis cedent. Illis autẽ omninò deficientibus, nõ solum ea, sed & omnia bona mobilia (prout jam præmissum est) in ejus relictam (nisi forsitan super eisdẽ maritus testamentum fecerit) devolvuntur. Filios autem hoc in loco, cum patre defuncto, non-

XCIX. TITVL⁹.

HA peniglen valamely meg hólt Nemes embernek, házánál hólta után, fiai és leányi, felesęgével egyetemben, és az ő oßtatlan attyafiaival maradnának, tehát elsőben-is az megh hólt Nemes embernek réßét, minden-fęle ingo bingo marhákból, az tőb élő és oßtozatlan attya-fiai iövaitól kűlőn kel venni. Az után azon megh hólt embernek minden-fęle ingó marháia, akar mi nével neveztessęk, őzvegy felesęge kőzőt, és az ő fiai, és leányi kőzőt, kőzőnsęggel annyi egyenlő réßre oßol, mennyi oßtozatlan és ki nem házasitot ßemély leend, az attyai házban: és igy mindeneknek az ő reße meg adatik, ezt ki vévén, hogy az ßekeres lovakat, és az Vrának iobbik ruháiát, előßőr-is magának véßi az őzvegy aßßony. De az hadi ßerßámok és fegyver, óßtás kívűl, fiainak, avagy oßtozatlan attya-fiainak iutnak. Ha penigh sem gyermeki, sem Attya-fiai nem léßnek, nem csak ezek, hanem minden ingó bingó iók és marhák (az mint otfen megh mondám) az felesęgére ßálnak (hanem ha az Vra testamentomot tőt vólna rólla.) It kedig ez hellyen, oly fiakat éres, kik az meg

meg hôlt atyockal oßtozatlanok vôltanak, ês oly leânyokat, kiket mçg ez iôkbôl el, ês ki nem hâzaßitottak. Mert az oßtozâßnak utânna az fiak, ês az ki hâzaßitâßnak-is utânna az leânyok, atyoknak effçle ingo ês bingo marhâiâból, rêßt nem vehetnek.

AFFELE MARHAról, mellyet az menyaßßonnyal az menyekezőnek ideién adnak.

C. TITVLvs.

EZt-is azonban eßünkben vegyük, hogy affçle ruhâzat, ês minden egyéb-fçle marha, mellyet az meny-aßßonnyal ßülei ês atyafiai, ês egyéb rendbéliek, az menyekezői lakodalomnak, avagy kéz-fogâßnak, akar gyűrő vâltâßnak ideién adnak (mely marhâkat mi Paraphernumnak, az az, vêle adot ês hozot aiândok marhânak mondunk) ha az Vra, gyermeki nem lêvén, meghal, azon meny-aßßonnak, az az, feleßçgnek (hogy-ha el nem kôltek) az ő iegy-ruhâiával egyűt, éppen nékie marad, ês meg-is kel nékie adni. Egyéb ingó marhâknak oßlâsakortis, effçle vêle adot marhák, oßlâsban nem mennek. Sőt mçg ha

nondum diviſos: Filias verò, de bonis ſuis nõdum nuptui traditas & emaritatas intellige. Nam poſt diviſionem, filii, & poſt coñubium filiæ, portionem de hujuſmodi rebus, & bonis mobilibus paternis habere non poſſunt.

DE PARAFFERNIS, & rebus cum ſponſa, ac tempore nuptiarum ſponſæ datis.

TITVLVS C.

NOtandum tamen eſt, quòd veſtes, & aliæ quælibet res, cum ſponſa, per parentes, vel fratres, aut alios quoſpiam, tempore (ut prçnotatum eſt) ſoleñitatis nuptiarum, aut deſponſationis, vel ſubarationis ejus datæ (quas nos res Paraffernales dicimus) mortuo marito ſine liberis, eidem ſponſæ, hoc eſt uxori, (ſi quæ ex illis reſtabunt) ſimul cũ Dote ſua ſalvæ manebunt, reſtituiq; debebunt. Nec tempore diviſionis aliarum rerum mobilium, hujuſmodi res ſecum traditæ diviſioni ſubjacebunt. Immò, ſi etiam liberos, filios videlicet

& filias habuerit, & ad ſecundas nuptias forſitã ſe mulier ipſa trãſtulerit, vel aliter cum eiſdem liberis ſuis cohabitare noluerit, liberè res illas pro ſe retinebit. Sponſa verò, ſine liberis & teſtamento defuncta, res ipſas parentes ejus, vel fratres propinquiores recuperare, ſibiq́; vendicare poſſunt. Liberos tamen, ſi poſt ſe reliquerit, ad illos devolventur. Res autem, per ſpõſum ſponſę, aut pro honore nuptiarum, aut pro ſubaratione traditę, decedente (antequã convenirent) ſponſa, nunquam per ſponſum recuperari poterunt. Verumtamen poſt copulam carnalẽ, ſi ſine liberis & inteſtata (nam teſtamentum ſuper illis facere poteſt) ab hoc ſeculo decederet, apud maritum manebunt.

ha fiai és leányi vólnának-is, és ez aſſonyi-állat más ſęrhez menne-is, avagy ha az ő gyermekivel lakni nem akarna, ſabadon ez marhákat maganak tarthattya. Az meny-aſſony penig, mikor gyermekek és teſtamentom-nélkül megh hal, az aiándok marhákat, az ő ſülei, avagy közelbik attya-fiai, magoknak vehetik és tulaydonithattyák: Ha gyermeki maradnának mind az által azokra ſállana. Az mely marhákat kedig, az vő-legény az meny-aſſonynak, avagy az menyekezőnek tiſteſſęgeért, avagy gyűrő váltáskort adot vólna, megh halván az meny-aſſony (minek előtte egyben kelnek) ſoha az vő-legény viſſa nem veheti. De az egyben keléſnek és el háláſnak utánna, ha gyermekek és teſtamentum tétel nélkül megh hal (mert affęlékről teſtamentomot tehet) az Vránál maradnak.

DE EQVIS EQVATIalibus defuncti, ad quinquagenarium uſq́; numerum.

TITVLVS CI.

ITEM, Hoc quoq́; advertendũ eſt, quòd ſi maritus equos gregales (quos equatiales dicimus) infra

MEG HOLT NEmes embernek ötven ſámig való lovak menéſęről.

CI. TITVL.

TOvábba erre-is vigyáznunk kel, hogj ha valamely Nemes embernek

nek lovak ménesse léßen, és az ménesben nincsen ötven ló: Kiket felesęge éltében egyben gyűytőt avagy vőt vólna: ezeket önnön köztök egy-aránt kel meg oßtani. Sőt ha házaságának előtte ßérzette vólna-is, csak hogy ötvennel kevesseb legyen, ugyan közönsęggel oßßol el köztök: Ha penig ötven léßen, avagy annál töb-is: tehát az Vra testamentomot tehet rólla, mint sáiát keresményéről: De ha azokról testamentumot nem téßen és ugy hal meg, az fiainak örökſęgekhez kel azt-is ßámlálni.

Igaz azért ha östöl maradot léßen: Az Testamentomnak semmi ereie és hellye nincsen: hanem csak annyiban, mennyit az testamentom tenne, ki á Vra réßére iutna: Es edig az törvény testamentomot hadgy tennie. Az töb rêßét penig, az fiakra és oßtotlan attya-fiakra, és törvény ßerênt való öröckessekre ßál, és azokat illeti: Es abból az özvegy felesęgének iegy-ruháiát, és leány negyedet ßoktak fizetni: hogy effęle fizetésęrt ne kénßeritessenek az öröckössek, az örökſęgeket el idegeniteni, holot ezen kivül-

is az

fra quinquagenarium numerum habuerit: stante & durante conjugio suę uxoris aggregatos vel emptos: æqualiter inter eos dividuntur. Imò si etiam ante conjugium ad manus mariti, equi hujusmodi equatiales devenissent, dum̃odo numerum quinquagenarium non attigissent: pariter dividi, & communes esse debebunt. Si tamen eundem numerum attigerunt, vel excesserunt: tunc maritus poterit de eisdem tanquam reb⁹ per eum acquisitis testari. Sed si super eisdẽ intestatus decesserit, circa hæreditates filiorum computabuntur.

VERVM tamen, si aviti fuerint: tunc testatio quoq; de eisdem non tenebitur, neq; locum habebit: nisi quantum ad portionẽ mariti testãtis cederet, quòd de jure fieri permittitur. Reliqui tamen, cum jurib⁹ possessionarijs pariter, ad filios vel fratres indivisos, & alios successores legitimos derivabuntur, atq; pertinebunt, cum quib⁹ solutio Dotalitiorum, & Quartalitiorũ fieri debebit: ne prætextu ejuscemodi solutionis, cogantur succes-

 sores

fores hęreditates ſuas alienare, qui & alioquin filias de jurib⁹ paternis emaritare, nuptuiq; tradere tenebuntur. Et hoc ſi filiæ portiones de rebus mobilibus paternis, poſt ejus obitum, non tulerunt. Nam hoc modo portiones hujuſmodi ad maritationem cedent: inſuper & Quartalitia ſua rehabebunt.

is az fiak, az leányokat az atyai iószágból tartoznak férnek adni, és ki házaſitani. Ezt-is ugy hogyha az leányok az ő atyok halála után rész nem vöttek az ingo marhából. Mert ha vöttek, effęle rész az ki házaſitáſokra tudatik: De azért ennek felette az ő negyed részek megh adatik.

DE IVRIBVS POSſeſsionarijs Mariti, durante conjugio uxoris comparatis.

TITVLVS CII.

ITEM ulterius ſciendum, Quòd ſi etiam durante conjugio, maritus quiſpiam poſſeſsiones, & jura poſſeſsionaria precio comparaverit, & nomẽ conjugis in literis Faſſionalibus inſeri non fecerit: tunc de talibus poſſeſsionibus, ac jurib⁹ poſſeſsionarijs (etſi emptitijs) mulier ipſa pro ſe portionẽ habere nõ poterit. Verùm ſi voluerit, & nomen titulumq; mariti ſui præmortui geſſerit: ſemper, vita ſua comite, in bonis ac jurib⁹ poſſeſsionaris filiorum ac filiarũ reſidere, permanereq; liberè manebit: Sub cõ-

AZ FIRFIVNAK oly jószágáról mellyet házaſságának idejekort feleſęgével éggyűt ſzerzet.

CII. TITVL⁹.

TOvábba ezt-is tudni kel, hogy valamely házaſságbéli Nemes ember feleſęgével eggyűt laktában, pénzen avagy örök áron iószágot ſzerez, és az feleſęgének nevét az vallás levélben bé nem iratnya: tehát effęle iószágból és faluból (noha pénzeken vöttek) az aſſony ſemmi részt nem vehet. De ha akaria, és az ő meg hólt Vra nevét viſeli, hóltig az ő fiai és leányi iószágában ſzabadon meg maradhat: De ezen felyűl való artículus tartáſa ſzerént, melyben nyilván megh

ma-

magyarázok (az aßßonyi-állatokat miképen kellyen az Vrok avagy fęriek ióßágából ki tenni.) Az leányok ióßágában penig, ugy mondom hogy meg maradhat: Ha az ióßág az leány ágat-is illeti. Mert holot másodßor-is fęrhez menend az őzvegy aßßonyi-állat, az ő iegyruháiát meg adván, az Vra ióßágából, az kit az dolog illeti, ki teheti és ki rekeßtheti. Az ki azért felesęgének azzal akar kedveskedni, hogy az ióßág őrőcköſſen illeſſe felesęgét-is, az vőt ióßágról való vallástétel levélben az felesęge nevét-is bé iraſſa.

Ha penig az meg hólt Nemes ember, hólta után zálagos ióßágot hágy, mely ióßágot akar mely időben, tudni illik, házaſſágának előtte, avay házaſſágának ideiében vetették zálagban néki, és oda kőtőtték: męg ha felesęgének, avagy mind az két ágnak neve az zalagos levélben nincsen-is: Męg-is mind az által, az felesęge kőzőt, fiai leányi, és attyafiai kőzőt, ha kiknek réßek volna benne, ßintén mind egyéb ingó bingo marhákat, hasonló-képpen egy aránt kel meg oßtani. Mert az zálagos ióßág váltságos, és hogy meg váltyák, pénze léßen: az pénz penig az ingó marha kőziben ßámláltatik, mellyet egyenlő-képpen ßoktak megh oßtani, Ezt. is igy ér-

csed

ditione tamen, ſuperius in articulo (Quomodo fœminę de bonis maritorum ejici poſsint) planè declarata. Dico autem filiarum: Si bona illa jus quoq; fœmineum ſecuta fuerint. Vbi enim adſecundas nuptias mulier ſe tranſtulerit, reſtituta Dote ſua, de illis, per eum, cui cõpetet, ejici & excludi poterit. Qui enim per jura hæreditaria uxori ſuæ cupit complacere, ſtudeat nomen ejus in emptionis, & Faſsionis ſerie ponere. Par. 1. T. 98

VERVM, ſi jura Impignoratitia marit⁹ ipſe defunctus, quocunque tempore, ante ſcilicet conjugium, vel in conjugio ſibi obligata, poſt obitum ſuum reliquerit, etiam ſi nomen uxoris ſeu uterq; ſexus hæredum, in literis Obligatorijs, & Impignoratitijs non contineatur: ęqualiter tamen inter cõjugem, filios, filiasq;, vel fratres indiviſos, inſtar aliarum rerum mobilium dividentur. Quoniam jura Impignoratitia redemptibilia ſũt, quæ poſt redemptionem in pecunias convertentur. Pecuniæ autẽ inter bona mobilia computantur.

Et hoc, si hujusmodi jura impignoratitia postea in hæreditates conversa non fuerint.

QVOD MVLIER DE bonis Mariti, etiam pignori per eum obligatis, Dotem suam rehabere potest.

TITVLVS CIII.

SCIENDVM deinde est, quòd si maritus mulieris necessitate fortè ingruente (prout sæpe numero fieri solet) jura sua possessionaria alteri cuipiam impignoraverit, maximè absq; uxoris suæ cõsensu: tùnc mortuo marito, poterit mulier ipsa Dotem suã ab eo, qui jura hujusmodi possessionaria pignori tenet, requirere, pariter & rehabere. Quoniam impignoratio non excludit proprietatem & perpetuitatẽ jurium ipsorum possessionariorum. Alioquin enim, si mulier ipsa redemptionem illorum expectaret, nec prius Dotem suam assequi posset: Interim forsitan, quoad redemptio fieret, ex humanis decederet, & sic Dote sua fraudaretur. Attamen tempore redemptio-

ised, ha az zálagos jószágot az után, örökben nékie nem adták, és nem kőtőnék vólt.

HOGY AZ ASZszonyi-állat, az Vra el zálaglot jószágából is, az ő iegyruháiát meg veheti.

CIII. TITVL.

EZ-is értésünkre legyen, hogy-ha valamely asszonyi-állatnak az Vra avagy férie, az szükség őtet arra kénszerítvén (az mint gyakorta történik) az ő jószágát, valakinek el zálagosítya, főképpen az feleségge engedelme nélkül: tehát az Vra halála után, az asszonyi-állat az ő iegy ruháiát attól meg keresheti, és rayta meg veheti, effele zálagos jószágot az ki biria: Mert az zálagosítás nem rekeszti ki az jószágnak tulaydonságát és örcökes vólát. Mert egyéb-ként, ha az asszonyállat az jószágnak váltását várná, és az ő iegy-ruháiát, addigh nem keresne, ne talám azonközbe, az mig az jószágnak meg váltása lenne, ez világból is ki múlnék, es ez képpen az ő iegy ruháiából meg csalatkoznék. Mind az által az jószágnak

meg

meg váltásakort, az az, az kire az iósságnak megh váltása néz, nem csak az derék summáról, az miben az iósság el vólt zálagositván, de męg annak felette, elég tételt tartozik tennie arról-is, az mit amaz iegyruhában fizetet az zálagos iósságból.

ptionis eorundem jurium possessionariorum, ille, ad quem redemptio ipsorum spectabit, non solùm super capitali summa, pro qua utpote impignorata fuerant: sed etiam super solutione ejusçemodi restitutæ Dotis satisfactionem impendere tenebitur.

HOGY FELESEGENEK jegy-ruhája, az Vrának gonosságaért el nem vész.

CIIII. TIT:

ENnek felette, ha valamely embernek gonosságaért, avagy egyéb hitetlensęgnek notáia miat, iósága tőrvény-szerént el foglaltatnék (męg ha az ollyan firfiunak feiét vennék-is) az ő felesęge mind az által iegy-ruháiát attól, az ki az iósságot biria, mindenkor meg veheti.

QVOD DOTALITIVM uxoris, pro maleficio mariti non amittitur.

TITVLVS CIV.

PRæterea, si jura possessionaria mariti, pro ejus maleficio, aut etiam per notam aliquam infidelitatis ejusdē, juridicè occupabuntur (etiamsi maritus capite plecteretur) uxor ipsa nihilominus Dotē suam, ab eo, qui jura ipsa possessionaria possidebit, semper recuperare valebit.

HOGY AZ ASZSONYI-állat, ki paráznaságban találtatot, az ő iegyruháiát el veszti: De nem az véle hozot és aiándók marhát.

CV. TITVL⁹.

Ha

QVOD MVLIER IN adulterio depræhensa, perdit Dotalitium: sed non res Paraffernas.

TITVLVS CV.

Adver-

ADVERTendum insuper est, Quòd si mulier violata fide, qua marito suo tenetur, adulteriũ commiserit: & in adulterio deprẽhensa, divortium tandẽ subsecutũ fuerit: perdit ipsa Dotem suam: sed non res Paraffernales, hoc est res, secum tempore nuptiarum, per parentes, aut fratres, vel virum suum, sive etiam alios quospiã datas, vel etiam per virum suum traditas. Verùm si post adulteriũ maritus mores ejus scienter approbaverit, cum ipsa cohabitando & cõcumbendo: tunc etiam Dotem suam recuperabit, Et postea neq; necem illi propter adulterium (si etiam secundò peccaverit) marit⁹ inferre valebit: quam prima fronte, ubi scilicet ad notitiã ejus adulterium devenit, liberè jureq; inferẽdi habet facultatẽ. Vbi autem ipsa mulier ob hujusmodi adulterium juridicè extremo supplicio mulctata fuerit: fratres ejus solumodo res Paraffernales, & non Dotalitiũ ejus recuperare poterunt. Et hoc, si liberos nõ habuerit, aut testamẽtum de illis non fecerit: Nam hoc modo ad liberos suos devolventur: vel testamentarijs ipsis cedẽt.

HA penig az asszonyi állat az õ hitit meg segvén, mellyel az õ Vrának tartozik, és paráznaságban leledzik, és abban tapasztaltatik, melyért egy-mástól el válnak: õ az paráznaságért iegy-ruháját el veszti: de az vêlehozot és aiándok marhát el nem veszti, ugy-mint, az mit néki menyekezõi napján, fülei, atya-fiai, avagy az Vra adot vólna, avagy egyéb vendégek és az Vra-is fel mutatot. De ha paráznaságа után az Vra feslet erkõlcsét tudván el halgattya, és vêle eggyût lakik és hál: tehát iegy-ruháját-is el nem veszti. És annak utánna ez paráznaságáért halállal sem büntetheti (ha ugyan másodszor vêtekeznék-is) holot elsõ vêtkéért, mikoron bizonyosson meg tutta paráznaságát, méltán és tõrvény szerént megh ölethette vólna. Mikor penig efféle asszonyi-állat az paráznaság-ért tõrvény szerént halállal büntetõdik: az õ attya-fiai csak az aiándók marhát, az Paraphernumot, és nẽ az iegyruhát nyerhetik meg. Ezt-is ugy, ha gyermeki nincsenek, és testamentomot nem tõt felõle: Mert-ekképpen, vagy gyermekire marad, vagy kiknek testamentomban hadta, azoknak iúta.

DE

AZ ATTYA-FIAK

közöt való házasság, melyben őket tudva, avagy azt nem értvén egyben adták.

CVI. TITVL⁹.

AZonképpen mikor oly firfiat és aßßonyi-állatot, miért hogy vér-ßerént való attyafiuságokat avagy sógorságokat nem tutták, nem értették, meg-is egyben adták és házasitották, az törvény egy-mástol el válaßt: Ackor az aßßonyi-állat mind iegyruháiát s-mind az Paraphernumot az Vrán meg veheti. Magzattyok-is, kik eggyüt lakásokban léßnek, attyai és annyai ióßágokban, az successionak törvénye ßerént meg maradhatnak. De ebből azért nem azt kel érteni, hogy mind az két ágat illetné: hanem ha az ióßág csak az firfiu ágat illeti, csak az fiakra ßál: ha kedig mind az firfiui s-mind az leány ágat illeti: tehát az ióßág mind az fiakra, mind penig az leányokra egyaránt ßál. De mind ez által, hogy ha tudván, és az attyokßainak, és azoknak, kikre ő utánnok ióßágok ßállana, ellenzések és tilalmok ellen, egyben házasultak, és ugy lőt vólna az el válás, avagy el nem váltak vólna-is: Magzattyok, kik eggyüt lackásokban ßülettettenek, ßüleicknek iövaiból, és ióßágok-

DE MATRIMONIO, inter Consanguineos scienter, vel ignoranter contracto.

TITVLVS CVI.

ITEM, si inter virum & uxorem, propter consanguinitatem, vel affinitatem ignoratam, divortium factum fuerit: tunc fœmina, tàm Dotem, quã res Paraffernales à viro rehabebit. Soboles etiam ipsorum, stante conjugio procreatę, in bonis & jurib⁹ utrorumq́; parentũ possessionarijs, jure successorio permanebunt. Per hoc tamen non est intelligendum, quòd uterq́; sexus æquè succederet: sed si bona ipsa juri solum̃odo masculino deserviunt, ad filios duntax at spectabunt. Si verò utrumq́ue sexum sequuntur: tũc & filij, & filiæ, æqualiter succedunt. Attamen, si scienter & contra prohibitionẽ fratrũ, vel eis succedere debentium, matrimonium contractum, & tandẽ divortium secutum, vel non secutum fuerit: soboles durante matrimonio generatæ, in bonis & jurib⁹ possessionarijs eorum parentum succedere non possunt: sed ad fra-

Par. 1. Tit. 107. Item Tit. 47 53. 54.

tres generationales, vel alios ſuccedere debentes, eo facto devolvuntur. Quas etiam ſi Papa legitimaret: tamen ad ſucceſsionem bonorum (quæ ad fratres generationales: & illis non exiſtentibus, Regiam majeſtatem reſpiciunt) ipſa legitimatio locum non haberet. Mulier præterea Dote ſua carebit: res Paraffernales ſolummodo ſuas à marito ſuo rehabere valebit.

gokban öröcköſſek és rèßeſſek nem lehetnek: hanem az vér ßerént való attyafiakra, avagy egyebekre ő utánnok valókra ßállanak. Mely magzatokat ha Papa méltó házaſſágból ßületetteknek mondana-is: meg-is az ióßágoknak ßállása ellen (mellyek az vér ßerént való attyafiakra: avagy, azok nem lévén, az Királyi méltoſágot illetik) az legitimationak és igazláſnak nem lenne hellye. Ennek felette, effęle aßßonyi-állat iegy-ruháiát el veßti: és csak az aiándék marhát veheti meg Vrán.

QVOMODO NOSCITUR, Matrimonium inter Conſanguineos ſcienter contractum?

TITVLVS CVII.

SCIentia autem conjugum apparebit ex hoc, ſi matrimonium illud, reclamantibus & contradicentib⁹ fratribus, vel alijs, ad quos ſucceſsio ſpectat, Aut in tali propinquo gradu cõſanguinitatis fuerit contractum, quod eorum eis utriſq́; notoria fuiſſet. Conſanguinitas enim, ſecundum ſacros canones, & Regni quoq́; noſtri legẽ, uſq́; ad quartum gradum incluſivè coñubium prohibet atq́; vetat.

QVOD

MIKEPEN ISMERtetik megh az attyafiak kőzőt való házaſſág, hogy tudván lőt.

CVII. TITVL⁹.

HOGY penig effęle házaſſok tutták legyen vérſęgeket, ebből tetczik megh, ha az attyafiak, avagy egyebek, kiket az ióßág ő utánnok illetne, meg ellenzettek, és tólla el tiltották: Avagy ha oly kőzel való attyafiuſágok és vérſęgek oly igen nyilván vólt, hogy mind az két fęlnek értéſęre és tudáſſára lehetet, męgh-is egy-máſt el vötték. Miért hogy az Egyházi és az Orßágnak törvényi, az házaſſágot *incluſivè*, az az, bé ßámlálván, negyed iziglen meg tiltya.

HOGY

HOGY AZ ATTYAfiak kőzőt valô házaſágból mely tudatlanſágból lőt, igaz ágyból valô magzatok: viſſontag á kik attyafiuſágokat tutták, magzatyok nem igaz ágyból ſűleteinek.

CVIII. TITVL'.

INNET kővetkezik, hogy nem tudván enyéből vérſęgeket, az házaſſok igaz tőrvény ſerént valo ágyból ſűleteteknek tartatnak olyatén magzati: viſſontag az ki tudván vérſęgét, meg-is feleſęgül el veſi, amaz-is hozzá megyen, tőrvény kűvűl, és nem igaz ágyból ſűletet magzatnak tartatik az ő gyermekek: attyoknak, annyoknak és attyokfiainak iovaiban nem-is réſeſűlteknek, reáiok ſem állanak ſűleinek őrőcki. Ez illyeneket penig ſem Papa (az mint oda felis meg vagyon) ſem az mi Feiedelmünk, az igaz fiak és attyafiak igazſágok ellen, kikre tőrvény ſerént néznek effęle iők, nem legitimál, az az, nem igazithat: hanem ha fiak és attyafiak nem lévén, az iőſág tiſztán csak az Feiedelmet illetne. Mert ez úton, valakinek valaminta akaria az Feiedelem, az ſerént végezhet effęle iőſág felől, és elis adhatya.

AZ

QVOD IGNORANTIA legitimas, ſcientia verò illegitimas proles, inter conſanguineos generet.

TITVLVS CVIII.

INDE ſequitur, quòd ignorantia in hac parte legitimas: ſcientia verò illegitimas, ad ſucceſsionem bonorum immobilium utrorumque parentum proles generat atq; producit: & illegitimas proles, quantum ad ſucceſsionem prædictam. Neq; ſumus (ut præfertur) Pontifex, neq; etiam noſter Princeps, in præjudicium, & cõtra voluntatem filiorum legitimorum, & aliorum, de jure ſuccedentium, legitimare poteſt: niſi in caſu, quo filijs, aut fratrib⁹ non exiſtentibus, ſucceſsio directè ad Principem noſtrum ſpectaret. Nam in eo caſu, cuicunq; & qualitercunq; voluerit, ipſe Princeps liberam ſuper illis bonis & juribus poſſeſsionarijs, diſponendi habet poteſtatem.

QVALITER VXOR, Dotalitium ſuum marito ſuo relaxare poſsit?

TITVLVS CIX.

ITEM, quanquam durante matrimonio, uxor Dotem ſuã marito (ut com̃uniter) triplici de cauſa relaxare ſolet. PRIMO, ſi maritus bona ſuæ conjugis, quorum ſucceſsio non reſpicit, neq; cadit in virũ ſuum, ampliaverit, & augmentaverit. SECVNDO, ſi expenſas neceſſarias, etiam alio modo bonis in illis vir fecerit. TERTIO, ſi uxor marito ſuo, ut prætextu Dotalitij ſui, ipſa decedente, ſaluti animæ ſuæ conſulat, com̃iſerit, vel aliter ſuper illo diſponendum ordinaverit. Tamen, juxta modernorum conſuetudinẽ, etiã præmiſsis cauſis ceſſantibus, poterit mulier ipſa viro Dotalitium, maximè in mortis articulo, quãdo de metu & timore viri ſuſpitio tollitur, relaxare. Secus eſt tamen, ſi uxor in humanis agens, & ſana exiſtens, per maritum, metu & terrore ad relaxandũ ſibi cogeretur. Nã in tali caſu, facta per mulierẽ ſuper ea re legitima reclamatione, atquè retractatione relaxatio huiuſmodi, & Faſsio quoque inde celebrata, locum non habebit.

AZ FELESEGE AZ Vrának miképen engetheti meg iegyruháiát.

CIX. TITVL⁹.

NOHA az aſſonyiálat Vrával eggyűt éltében három kiváltképpen való okokert megh engedheti, Vrának az ő iegyruháiát. Előſőr, mikor az Vra az ióſágot, melyben az Vrának, ſemmi réſze nincsen, nem-is illeti, őrögbitette és őröckittette; Máſodſor, mikor az Vra az feleſęge ióſágára ſűkſęges kőltſęgeket tőt. Harmadſor, ha az feleſęge megh hadgya Vrának, hogy az ő hólta után, az ő iegyruháiáért, lelke űdvőſſęgére gondollyon, avagy egyéb-képpen-is teſtamentomot tenne felőle. De mind ez okoknél-kűl-is, az moſtani ſokás ſerént, halála oráián, holot nem tart Vra haragiától, meg engedheti néki az iegyruhát. Kűlőmb azért ez, ha az féleſęge éltében és egéſſęgében, Vrától arra kénſerittetnék, ijeſztéſſel és fenyegetéſſel, és igy tőlle való fęltében engedné meg. Mert ez úton, ha az aſſonyi-állat tőrvény ſerént meg ellenzi, megh hivandgya, effęle engedelemnek, ha valláſt tőt vólna rólla-is, nincſen helye.

MIKEPEN TEHET vallást az Vra az felesęgének, az ő maga iószágáról, és viszontag az felesęge az Vrának?

CX. TITVL⁹.

TOvábba noha sok embereknek értelme szerént, az fęrie az felesęgének, és viszontag az felesęge az ő Vrának iószágáról való vallást, sem őrökben, sem penig zálagosúl nem tehetné, (mivel hogy vagy csak egymáshoz való buzgó szerelmekből lenne, avagy az asszonnak az Vrától való fęltében:) Mind az által ez mi Országunknak régi és megh rögzöt törvénye és szockása szerént, mindenfęle iószágokról, főképpen mellyet ő magok keresték, avagy egyébként szerzették vólna, (mellyeket męg idegennekneksis el hagyhatnak, az szerént, az mint oda fel az iószágnak el adássáról és el idegenitessęről szóllottunk) szabadon egymásnak vallást tehetnek. Csak hogy effęle vallás-tétel az fiaknak és attya-fiaknak károkra ne legyen. Sem penigh kételensęghből, vagy fęlelemből

QVOMODO MARItus uxori, & è contra consors viro suo, super bonis suis Fassionem facere potest?

TITVLVS CX.

CÆterùm, quamvis opinione multorum, maritus uxori, & è contra uxor marito, super bonis & juribus suis possessionariis, (aut ob immensum, & eximium erga conjugem viri amorem, aut mulieris à marito timorẽ) nec perẽnali, neq; impignoratitio jure Fassionẽ facere queat: de veteri tamen & approbata lege huj⁹ Regni nostri, tàm marit⁹ uxori, quàm etiã uxor viro, de & super cunctis juribus suis possessionariis, potissimũ per se se acquisitis, vel aliter obtẽtis,) quibus videlicet etiam alteri ignoto, vel alienigenæ, de jure, sub conditionibusq;, de venditionib⁹ & alienationibus bonorum, superius expressis & declaratis, disponere, Fassionemq; facere posset) liberam disponendi, & perennalem Fassionem celebrandi, atq; faciendi habet facultatem. Dum̃odo Fassio hujusmodi, non sit in præjudicium

cium filiorum vel fratrum, manifestè vergens. Neq; sit coactè & violenter, vel timore celebrata. Nam his modis facta per mulierē legitima super ea re reclamatione, nullius erit firmitatis.

Par. 1. T. 60 TITVLO autem vel jure Impignoratitio, Fassiointer conjuges simpliciter nō admittitur: nisi manifesta, evidentiq; ex causa & ratione celebretur. Puta uxor aut de paternis, aut prioris mariti laribus, & domo, paratas pecunias, sive jocalia, gemmas, & monilia, vel res aureas, aut argenteas, palàm & ad notitiā multorum, ad maritum attulit: maritusq; illas, & illa, aut ad bonorum emptionem, vel redemptionē, aut piscinarum, vel molendinorum constructionē, sive domorum ædificationem, manifestè cōvertit. Isto & alio consimili (si scilicet abfuerit dolus omnis) casu, Impignoratio & inscriptio ipsa admittenda censetur. Nam si simpliciter admittenda foret, Marit' ob amorem & favorem consortis suę, bona sua tanta pecuniarum sæpè sum̄a involveret, (si præsertim erga su-

ből ne legyen. Mert ha abból leiend, és törvény szerént ellene mondand az asszony, az vallás tétel semmissę lészen.

Hogy peníglen az házassok egy-másnak zálagban vessęk és el kőssęk iószágokat, mód-nélkűl, nem szabad: hanem ha bizonyos, nyilván való okai és mentsęgi vólnának rólla. Vgymint, hogy az felesęge édes attyának házától, avagy az előbbi Vra mellet szerzet iókat, vagy annak házától kész pénzt, drága kőveket, győngyőket, fűggőket és kapcsokat, avagy egyéb arany és ezűst marhákat, nyilván és sok embereknek tuttára, hozot az Vra mellê: az Vra penig azon iókat látható-képpen kőltőtte vólna, őrőksęgeknek szerzésęre, avagy az iószágnak meg váltására, avagy halas-tónak, és molnoknak csinálására, avagy házaknak épűletire. Igy azért és hasonló-képpen (ha semmi csalárdság az dologban nem lészen) az házassok el kőthetik és zálagban vethetik egy-másnak az iószágot. Mert ha mód-nélkűl egy-másnak válhatnak és kőthetnek, gyakorta az Vra, az ő felesęgéhez való szerelméből, oly nagy summában nékie kőtne az iószágot (főképpen ha azo-

azokat gyűlölné, az kikre időre nézne az időség) hogy hólta után az feleſége kezéből nehezzen, avagy ugyan ſoha ſem veheinék ki, főképpen ha őis másnak kezdené kőini. Vgyan ezt kel érteni viſſontag az Aſſonyról, az Vrára való képeſt (hogy ha valami nyilván való oka nem leiend vallás-tételeknek.)

ga ſuos ſucceſſores odio ducerētur) ut vix, eo decedente, ſucceſſores ipſi, ea bona prænotata, de manib⁹ uxoris, vel cui illa tandem inſcriberet, eliberare poſſent. Et idē eſt ex parte quoq; uxoris ad virum (ſi rationabilis & evidens cauſa caſusq; occurrerit) intelligendum.

AZ GYERMEKEKnek törvény ſerént való és viſſontag neveletlen ideiekről: és azoknak Prokátor vallâſokról.

CXI. TITVL⁹.

MIvel-hogy az Szabad Záblós Vraknak, Nagyſágoſſoknak és Nemeſſeknek, ez világból ki mulâſoknak utánna, gyakorta ſokot gyermekek kicſid és neveletlen korokban tőllők maradnia, és más embereknek ôltalma alá, és fel neveléſére iutnia: Ez-okáért az gyermekeknek ôltalmáról-is és fel neveléſéről ſükſég és illik ſóllanom. De minek előtte az ôltalomról, és azokra való gondviſſeléſről irnék, az gyermekeknek ideiekről ſóllok valamit.

Holot elſőben-is ezt kel meg tud-

DE LEGITIMA, ET Illegitima puerorum ætate, & Procuratoria eorum conſtitutione.

TITVLVS CXI.

QVOniam decedentibus, & ex hoc ſeculo migrantibus Dñis, Baronibus, Magnatibusq;, & Nobilibus, liberi & pueri eorum in tenera ſæpè, & illegitima ætate, ſolent remanere, & in tutelam, educationemq;, & defenſionem aliorum meritò, de jureque coguntur devenire: Ideò ſuper ipſorū quoq; puerorum tutela, & educatione, tractare neceſſariò congruit. Antequā tamen de ipſa tutela tractetur, de ætatib⁹ eorundē puerorum aliquid diſſerendum occurrit. *Par. 1. Tit. 27. & 115.*

Vbi ſciendum, quòd liberorum alii

alij ſunt perfectę ætatis, alij imperfectæ. Perfectæ ætatis ſunt maſculi viginti quatuor añorum. Fœminę verò juxta modernorum conſuetudinem ſedecim annorum. Imperfectę autē ætatis ſunt, qui infra hujuſmodi perfectæ ætatis annos vitam agunt. Et horum alij ſunt legitimæ ætatis, alij verò illegitimę. Legitimæ ætatis (qui & puberes dicuntur) maſculi pariter & fœmellæ, noſtra hac tempeſtate, ſunt duodecim annorum. Licet de noſtra veteri conſvetudine, maſculi decimo quarto, fœminæ autem duodecimo eorum anno dicantur eſſe legitimæ ætatis. Vocantur autē, vel dicuntur legitimę, pro eo, quòd lites jam cum alio agere, & inſtituere poſſunt. Omnes autem alij infra hos años vitam agentes, illegitimæ ætatis nominantur.

Quanquā igitur, ſecundum antiquorum uſum & cōſuetudinem, maſculi quartodecimo ętatis eorū año, procuratores conſtituere cœperint

tudnunk, hogy az gyermekek avagy magzatok kőzzűl, némellyek meg állapodot emberkorokban iuttak, némellyek penig męg tőkélletes emberkorokat meg nem érték. Tőkélletes megh állapodot emberkorokban vadnak az Firfiak, huſzon négy Eſztendős korokban. Az leányzok penig, az moſtaniok ſzockáſok ſzerént, tizenhat eſztendős korokban. Az kik penig kőzzűlők ezt az űdőt el nem érték, męg alkolmatlan ideiű embereknek tartatnak. Ezek-is avagy tőrvény ſzerént való ideiűek avagy űdőtlenek. Az tőrvény ſzerént való ideiűek (kiket iól fel ſerdűlteknek-is mondunk) mind az firfiak, ſ-mind penig az leánzók azok, kik tizenkét eſztendőtſek. Vgy vagyon az mi régi ſzockáſunk ſzerént, az firfiak tizen négy eſztendős korokban, az leánzók penig tizenkét eſztendős korokban vóltanak tőrvény ſzerént való űdeiűek. Mondatnak penig, hogy az tőrvény ſzerént való ideiek megh vagyon, ezért, hogy immár egyebeckel perelhetnek és prokátort-is valhatnak. Valakik penig ezt az időt męg nem érték, neveletlen árváknak mondhattyuk.

Noha azért az régieknek ſzokáſok ſzerént, tizennégy eſztendős korokban kezdettenek az firfiak prokátort vallani; mi időnkben azérton, és az moſtaniak

niak sockálok szerént, tizenkét esztendős korokban közönségessen prokátort valhatnak: tizenhat esztendős korokban adósságokról és zálagokról: Tizen nyólcz esztendős korokban penig, arányról és ezüstről, és mindennémű ingo marhákról vallást tehetnek. Végtére penig, huson négy esztendős korokban mindennémű iószágokat, örökségeket, el adni, el cserélni, és akar mely úton el idegenitteni szabadok. Meg tartván, mind az által, az el adásról, és el idegenitésről, az fellyül meg irt okokat,

Az leánzók-is hasonlatosképpen tizenkét esztendős korokban prokátort valhatnak: Tizennégy esztendős korokban az adósságokról, zálagos iószágokról, aranyról, ezüstről, és egyéb ingo iókról felelhetnek: Tizenhat esztendős korokban, annyai negyedről, iegyruhárol, és mindennémű egyéb igasságokról, tulaydon örökségeknek el adásáról-is (az fellyül megh mondot mód szerént) szabad

perint, noſtro tamen ævo, & juxta modernorum uſum, anno ætatis ipſorum duodecimo generaliter procuratores conſtituere: año verò decimo & ſexto, ſuper debitis ac pignoris titulo: año autem decimo octavo de auro & argento, cęterisq; rebꝰ ipſorum mobilibꝰ Faſſiones facere poſſunt. Anno tandē vigeſimo quarto univerſa bona, & quælibet jura eorum poſſeſſionaria vendendi, permutandi, & quocunq; titulo voluerint alienandi plenariam habent facultatem. Cōditionibꝰ tamen ſuper venditione, ac alienatione bonorum, & juriū poſſeſſionariorum, ſuperiꝰ cōſcriptis, per omnia ſemper obſervatis.

PVELLÆ verò, año nativitatis earum conſimiliter duodecimo, procuratores conſtituere: decimo quarto de debitis ac juribus Impignoratitijs, auroq; & argento, ac alijs rebus mobilibus reſpondere: Sexto decimo verò anno, ſuper Quartalitijs, Dotibus, ac cunctis alijs earum juribus, etiā poſſeſſionaria datione ipſas concernētibꝰ, Faſsiones (modo præallegato, &

conditionibus ſub prædeclaratis) facere,& prout libuerit,de eiſdem diſponere poſſunt. Dumodo puellæ, in capillis exiſtentes, & præcipuè ſub tutela alienorum conſtitutæ,ad Faſsionē aliquam, ipſo ſexto decimo anno, vel etiā poſt peragendam,violenta coactione non inducantur. Nam hoc modo poſtquam nuptui traditæ fuerint, Faſsionem hujuſmodi coactam, ſimpliciter revocandi & retractandi habent authoritatem: cum potiſsimè ſui juris tunc nō fuiſſe dignoſcantur, hoc eſt, non in poteſtate propria conſtitutæ.

QVI VEL QVÆ INtelligantur ſui juris eſſe: Et de puerorum triplici tutela.

TITVLVS CXII.

SVI juris autem dicuntur eſſe, qui in nullius poteſtate conſiſtunt. Virgines autem,& puellas, quamdiu viro nupſerint, ſemper ſub alterius tutela & poteſtate perſiſtere conſtat. Nam aliter, carentes Tutore puellæ ipſæ, ex ingenij earum

Szabad tetczésekből végezhetnek és vallást tehernek. Csak hogy az leányzók, kik még hatodon fővel vadnak, és maſnak gond-viſeléſſe és tutelâia alatt vadnak, valami végezésre, tizenhat eſztendős korokban avagy az után-is az vallás tételre erős szak szerént való kénszerítéſsből ne hayttaſſanak. Mert ekképpen miheli házaſsághra adgyák, effele erővel és kénszerítésből való végezést és vallás-tételt igyen és mélián-is megh híhatnak, és fel fordíthatnak: miért hogy bizonyos dologh ez, hogy magockal megh nem szabadok, az az, magok Vraſágokban meg nem vóltak.

KIK ERTESSENEK magockal szabadoknak lennie: Es az gyermekeknek hárem fele óltalmiról.

CXII. TITVL.

MAgockal szabadoknak lennie penigh azok mondatnak, kik ſenki hatalma alat nincsenek. Nyilván való dolog penig ez-is, hogy az szűzek és leánzók, mind addig, az migh ki nem házaſitnyák őket, más óltalma és hatalma alat vadnak. Mert egyébként, ha tutorok

rok és gondviselőiők nem vólna, az ő elméieknek gyenge és haylandó vólta miat, könnyen el hitethetnek, és megh csalhatnak. Ennekokáért méltán az óltalomról és tutorságról illik valamit irnom. Holot Elsőbenis ezt vegyük eszünkben, hogy az TVTORSAG három fęle, tudni illik, első az tőrvény szerént való: málodik, Testamentum szerént való: harmadik ollyan tutorság kit az Feiedelem ád. Az tutorság penigh noha oly hatalom, mellyet az tőrvény adot és engedet meg, annak óltalmára, az ki magát gyenge idősen és alkolmatlan ideie és neveletlen vólta miat, meg nem óltalmazhatya: mind az által az ő nevezetinek ereiével, mindenkoron óltalmat iegyez. Honnat az Tutoroknak is csak arra vagyon hatalmok, hogy az árvák iovait óltalmazzák, és nincsen az el idegenitésre.

earum levitate, facilè seduci, decipiq; possent. Vnde meritò de tutela, & Tutorib⁹ puerorum, aliquid dicendum congruit. Vbi notandum, quòd triplex est tutela, scilicet, Legitima, Testamentaria, & Dativa: Quæ licet diffinitivè sit potestas, ad tuendum eum, qui ob imperfectam ætatem se defendere nequit, de jure data atq; permissa: tamen virtute sui vocabuli: defensionem semper designat. Vnde & Tutores authoritatem solummodo defendendi, & non alienandi bona pupillorum habent.

Tutor in lingua Hungarica similiter Tutor usitatius dicitur.

AZ ELSŐ TVTORSÁGRÓL, mely tőrvény szerént valónak mondatik.

CXIII. TITVL⁹.

TŐrvény szerént való Tutorsaghnak mondatik, az szűleink és attyánk-fiai gond-viselések és óltalmok. Mert az attyok el halván, és az annyok megh maradván, és nevseletlen fiok avagy leánnyok kik

DE PRIMA TVTELA, quæ Legitima nominatur.

TITVLVS CXIII.

TVtela igitur Legitima, dicitur parentum, pariter & fratrum defensio. Nam si patre præmortuo, & matre superstite, filius vel filia, illegitimę ætatis, in domo pa-

terna remāserit, mater sua, quamdiu titulum & nomen mariti sui præmortui gesserit, & ad secundas nuptias se non trastulerit, & tutelam filij & filiæ gerere exercereque permittitur. Et è converso: si mater decesserit, patre superstite, si etiam de ignobili, ac rustica progenie pater ipse oriundus fuerit, & jura possessionaria in filium vel filiam, non paterno, sed materno jure redacta extiterint: tutelam bonorum, atq; etiam liberorum, pater, & nemo alter exercebit. Major namq; reputatur tutela personæ, quám bonorum conservatio, & hoc infra tempus illegitimæ ętatis puerorum. Licet puellas etiá post tempora legitimæ ætatis, infra maritationis tempus, sub tutela semper esse conveniat: prout immediatè prænotatum est.

Animadvertendum tamen est, quòd si pater ignobilis secundam uxorem duxerit, & bona pupillorum, à priore uxore relicta, dilapidare cæperit: hoc casu tutela ejus cessabit, & in alterum trāsibit. Verumtamen pater Nobilis existens, etiam

kik męg az tôrveny-ßerént való idôt el nem érték, az attyok házában ha maradnak: tehát az annyoknak engedtetik, fiának és leánnyának tuteláia, óltalma és gond-viselése mind addigh mig az ő megh hólt Vra nevét visseli, és második házasságra el nem megyen. Azonképpen vißontag: ha az annyok megh hal, az attyok élvén, ha ugyan paraßt nemből való vólna-is, és az fiokra avagy leánnyokra nem attyai, hanem annyai ághról maradot iók és őrőksęgek vólnának-is: meg-is mind az ióknak, mind az gyermekeknek, az attyok és senki nem egyéb visseli gondokat, és az tutorságot. Miért hogy nagyobnak tartyák az neveletlen ßemélyre való gond-viselést, hogy nem az ióßágnak megh tartássát: Az leányzókhoz-is noha illik, bátor ugyan tőkélletes ideiekre nevekedtenek legyen-is, az meg el adgyák, hogy más tutorsága, óltalma, és gondvisselése alat legyenek: az mint meg-is irtam.

Mind az által erre vigyázzanak, hogy az paraßt nemből való attyok, ha más felesęget hozzand, és árváknak iovait, mellyek az első felesęgétől réáiok maradtak, tékozlani kezdi: ily esetben az ő tutorsága megál, és másra bizzák. Ha penig az attyok Nemes ember (és

az fia

az fia megh halván) az ő unokaira-is tartozik gondot viselni, és az tutorságot fel venni, mint azoknak fő elei, és őrögbik attyok. Ezt-is el nem hagyván, hogy ha az árváknak az annyok, külön iószágot és őrökseget birna, mely csak ő magát, és nem az Vrát illeti: az Vra meg halván (ha máshoz haytaná feiét-is) fiainak és leányinak tutorságától ennyi részében nem kel megh fogni, miért hogy az iószágnak, az gyermekekre való maradása oka az tutorságnak: Es az annyok legyen az, ki tartozzék aval, hogy hólta után fiait és leányit hadgya effęle iókban őröckösseknek. Ahól penig az fiunak attyafiai vadnak, kikre az attyai iószág üdővel szálhatna, azon attyai iószágnak, gondgyát és tutorságát, az közelbik attyokfia, és nem az annyok visseli: az mint továbba az attya-fiaknak tutorságáról világosban meg mondgyak.

etiam nepotum suorum (filio decedente) tutelam, & provisionem, tanquã caput principale, supportabit. Nec id prætermittendũ est, Quòd si pupillorũ mater, separata patrimonia, ipsã solam, & non maritum cõcernentia habuerit: mortuo marito (si etiã ad secundas nuptias se transtulerit) à tutela filiorũ vel filiarum, in ea parte mater excludi non debet, ex quo successio bonorum sit causa tutelarum: & ipsa censeatur esse, quę debet filios & filias in hujusmodi bonis suis, post se relinquere successores & hæredes. Verumtamen, si fili⁹ fratres habeat, ad quos successio seu devolutio jurium, & bonorum paternorum, spectare videatur, curã & tutelam eorundẽ bonorum paternorum, frater propinquior, & non mater exercebit: sicuti de fratrum & consanguineorum tutela, infra clarius dicetur.

AZ MASODIK TVtorságról, mely Testamentom szerént valónak, mondatik.

CXIIII. TITVL⁹.

Az

DE SECVNDA TVTEla quæ Testamentaria appellatur.

TITVLVS CXIV.

SECunda tutela dicitur Teſtamentaria, Dum videlicet pater in agone conſtitutus, & filios vel filias tenere illegitimęq; ætatis exiſtentes,& fratrem (cui onus tutelę congrueret)aut non haberet: aut quidem haberet,ſedillum ad bona ſua diripienda aſpiraturum, & ex eo ſuſpectum Tutorē futurum eſſe conſiderans, filios ſuos, vel etiam filias, tutelæ defenſioniq; cognatorum, aut conſanguineorum, vel ſępè amicorum ſuorum ſubmittit. Et hæc tutela,non ſolùm ad filios, vel filias ſuperſtites: ſed etiam ad poſthumos & poſthumas ſe extendit, quæ (niſi fratrum carnalium, vel uxoris legitima & juſta præpediatur contradictione:& dummodo talibus perſonis, quæ ad tutelam, ſecundum conſuetudinem patriæ noſtræ, admitti conſueverunt, teſtatio tutelæ fiat) ſemper tenet atq; valet.

AZ máſodik tutorſág mely Teſtamẽtom ſerént valónak mondatik, ez: Mikor az attya halálos ágyában fekßik, és aprô neveletlen fiakat leányokat hadna, és nem vólna oly bátya, avagy ôcſe, (kit az tutorſágnak gondgya-viſeléſe illetné) avagy ha vólna-is, de azt által látná, hogy idővel az ô iovait magának kezdené foglalni és ragadozni, és igy kerſęges Tutor fogna lenni, azon fiait, avagy leányit, rokonſáginak, avagy vér-ſerént való attya-fiainak, avagy gyakorta bizot barátinak-is tutorſága avagy gond-viſeléſe alá hadgya teſtamentomban. Es ez tutorſág alá ſámláltatnak nem cſak az élô fiak, leánnyok: hanem męg az annya mèhébe valók-is. Effęle Teſtamentomnak penig mindenkor ereie és hellye vagyon; hanem ha az teſt ſerént való attya-fiak, avagy az tulaydon feleſęge, tôrvény ſerént és igaz okból, ellene mondana, és fel bontanák: Miért hogy az Teſtamentom ſerént való tutorſágot ollyan ſemélyekre kel bízni, kik az mi hazánk ſockáſa ſerént, az tutorſágnak gondviſeléſęre elégendôk.

DE TERTIA TVTEla, quæ Dativa nuncupatur.

TITY-

AZ HARMADIK Tutorſágról, mely adatoinak mondatik.

CXV.

CXV. TITVLvs.

AZ harmadik Tutorság az, mellyet az Feiedelem fokot adni: az Feiedelem penig, és az Patronus, ackor ád Tutort, mikor fem tőrvêny ſerént való, ſem Teſtamentom ſerént való tutor nincſen, az az, mikor az attyok Teſtamẽtom tétel nélkül hal meg, és fem attyafiát, ſem oly rockonſágot (kit az Tutorſág illetné) nem hágy utánna. Mert mikor valakinek attya-fiai nincſenek, kiket illetnê az tutorſágnak gondviſelêſe, az ſucceſsionak ereie ſerént: ottan annak igaſſága az Feiedelemre ſál: ki ugy mint tőrvêny ſerént, az árvâknak igaz ſucceſſora, őrőckeſſe, és fő ólalmazôia, az tutorſâgra való válaſztâſra gondot fokot viſelni, és minden okvétetlen, Iſtentől réá bizot tiſzti ſerént, tartozik az Arvák fogyatkozáſának eleit venni.

Itt illik ezt is tudni, hogy az mi Feiedelmünk az megh mondot doleg igy lévén, oly Tutorokat tartozik az Arváknak adni és válaſztani, az kiket bizonyoſſan meg értet, hogy oly meg hit emberek, az kik az árváknak iovait és iószágit magokê-

TITVLVS CXV.

TErtia tutela dicitur Dativa, quia datur à Principe, quæ etiã Principis & Patronorum tutela nuncupatur. Et habet fieri, quando tàm Legitima, quàm etiam Teſtamentaria tutela deſinit & deficit, hoc eſt, ſi pater inteſtatus deceſſerit, & nec fratres, nec conſanguineos (quibꝰ tutela competeret) poſt ſe reliquerit. Tutelæ datio ad Principem & Patronum ſpectat. Quoniam deficientibꝰ cunctis fratribus, qui vigore ſucceſsionis bonorum onus tutelæ ſubire debebant: mox hujuſmodi jus ſucceſsionis in Principem redundabit: qui tanquam legitimus & verus ipſorum orphanorum & pupillorum ſucceſſor ac patronus, de tutela ipſorum providere conſuevit, & de facto, ex ſuſcepti regiminis ſui officio, ſubvenire debet.

Patroni lingua Hungar. dicuntur.

Az jobbagyoknak fől des Vrok.

Az Varoſokban az Birák és Tanács.

VBI ſciendum, quòd Princeps ipſe noſter, præmiſsis ſic ſtantibꝰ, tales Tutores Orphanis & pupillis dare deſignareq; debet, quos intellexerit, ad bona & jura illorũ poſſeſsionaria non aſpirare: & in eo comi-

comitatu habitare, ubi orphani quoq; ipsi residentiam personalem habent: Et quòd de alienatione, vel dilapidatione bonorum eorundem pupillorum, per ipsos Tutores facienda, non timeatur.

DEbent autem hujusmodi Dativi Tutores, corã Comite, vel vice-comite, si fieri poterit: aliter autem coram uno, aut duob⁹ judicibus Nobilium illius comitatus, in quo (ut præfertur) pupilli ipsi habitare dignoscuntur. Vel si bona & jura possessionaria eorum, multa & magna, in diversisq; comitatibus sita fuerint & posita, coram uno ex judicib⁹ Regni ordinarijs, vel eorum vices gerentibus, (prout videlicet bonorum ac jurium ipsorum possessionariorum qualitas & conditio requirit) super omnibus rebus, & bonis ipsorum orphanorum Inventarium & Regestum facere, Vt expleta tutela, de omnibus rebus inventis, & manibus eorum assignatis, & de fructibus quoq; bonorum, tempore medio perceptis, congruam ratione reddere queant. Quoniam de malè di-

goknak nem kévánnyák: és hogy abban az Vármegyében laknak, az hol az Arváknak is ſemélyek szerént, lakáſok vagyon: Es hogy ne legyen félő, hogy az árvák iovait el idegenicſék, és el tékozollyák effele Tutorok.

Effele válaſtot Tutoroknak tiſztek penig ez, hogy vagy az Vármegye Iſpánok elöt, vagy az vice Iſpánok elől, hogy ha lehetſges: Avagy penig egy avagy két Nemes Birák elöt, azon Vármegyében, az hol az Arvák laknak. Avagy hogy ha az iók és az iószág bő és ſok vólna, és külömb külömb Vármegyékben vólna, ez Orſzág Birai közzül eggyik elöt, vagy penig képebéli embere elöt (az mint az iószágnak állapattya és mivólta kévánnya) az árvákonak minden iovokról és iószágokról Inventariomot és Regeſtomot csinállyanak, az az, mindeneket ſorgalmatoſſon fel iratnaſſanak. Hogy így az tutorſágnak ideje el telvén, minden fel irt iókról, és valamit kezekhez ſámláltak vólna, és meg az iószágnak haſznárolás, igaz ſámot adhaſſanak. Mert ha valamit ok-nélkül és mod-nélkül adnak ki, az Arváknak iovaiban, miheli fel nevekednek, az Tutorok tartoznak, az árvákat károkrol megh elégíteni; és

nit: és nem csak azok az Tutorok tartoznak számadással, kiket az Feiedelem rendel, hanem mind az Törvény szerént valók, mind penig az Testamentomos tutorok, az fellyül megirt számadásra kötelesek.

Hogy peniglen az neveletlen és elégtelen Ifiacskáknak, és árváknak, bizonyos tutorság alat kellessék lenniek, az Természet és okossághnak törvényétől vagyon és alkul: hogy azok, kik erőtlen, elégtelen ideiek miat, magokat megh nem óltalmazhattyák, más emberek óltalma, gondviselesse és tutorsága alat, viseltessenek,

AZ TVTORSAGhoz mikor legyenek közelbek, az ſerfiui ágról való attyafiak, és az leány ágról valókra mikor szállyon.

CXVI. TITVL.

DE hogy az tutorság dolgát világosban meg értsük, tudnunk kel, hogy azokat az személyeket illeti, és az szerént adatik az kikre kellene az megh hólt embernek iószága birodalmának és tulaydonságának szállani. Ha azért Testamentum szerént való tutorok nem lésznek: tehát az meg hólt embernek attyafiaira, és vér szerént való

lè dispensatis, orphanis illis, jã legitimam ętatem agentibus, Tutores ipsi satisfacere tenentur: & non solum Dativi, verum etiam Legitimi, ac Testamentarij Tutores, ad præmissa facienda pariter obligantur.

QVOD autem impuberes, seu illegitimæ ætatis pupilli, & orphani, sub tutela esse debeant, Naturali juri rationiq; consonum & cõveniens videtur: ut illi, qui propter imperfectam ætatem sese defendere nequeunt, aliorum tutela defensioneq; gubernentur.

QVALITER VIRILIS', & qualiter Fœminei sexus fratres in tutela succedant.

TITVLVS CXVI.

SED ut præmissa clarius innotescant, Sciendum est, quòd quia onus tutelæ, eo ordine defertur & notatur, quo bonorum successio, seu jurium possessionariorum devolutio. Deficientibus igitur, & nõ existentibus testamentarijs tutoribus: ad fratres, & consanguineos defuncti hominis, in quos videli-

cet (eo hæredibus deficiente) bona sua devolvi deberent, tutela pupillorum defertur & derivatur.

Fraternalis autem propagatio, duplicem per lineam, virilem scilicet & fœmineam, descendere cõsuevit. Fratres itaq; per lineam virilis sexus descendentes, (qui & agnati nominantur) semper consãguineis, & fratribus, muliebris sexus, (qui etiam cognati dicuntur) in tutela subeunda præferuntur: & isti fœminei sexus cognati, nõ aliter, nisi deficientib⁹ per omnia fratribus virilis sexus, sive agnatis, ad tutelã exercendam admittuntur. Et tunc quoq; non aliter, nisi bona & jura possessionaria pupillorum, & orphanorum, utrumq; sexum, virilẽ scilicet & fœmineum, apertè concernere, manifestèq; sequi dignoscantur. Nã, si de bonorum & jurium possessionariorum successione, atq; devolutione (utrum scilicet illa utriq; sexui deserviant, vel certè sexum solumodo masculinum cõcernant) dubitatur: tunc cognati ipsi (etiam agnatis nõ extantib⁹) ad tutelam non admittuntur;

való rokonyságra, az kikre (ha tellyességgel magva szakadna is) az iószág iövendőben szálhatnakel bizni és adni.

Az attyafiak penig kêt ágról szoktak gyarapodni, férfiui és leány ágról. Az férfiui ághról ez okáért az kik vadnak (kik férfiui ágbéli attyafiaknak mondatnak) azok iárnak elől, az tutorságnak viselésében, minden egyéb leány ágról való vér szerént való rokonságh elől is, (kik leány ágról való attyafiaknak mondatnak) és először is azokat illeti: Es ez leány ágról való attyafiak, külömben sem viselhetnek tutorságot, hanem ha az férfiui ágról tellyességgel el fognak vólna az attyafiak: Es ackor is külömbén reáiok nem bizzák, hanem ha az árvák iovai és az iószág nyilván mind férfiui s mind penig leány ágat illetne, és idővel arra is szálhatna. Mert mikor kételkednek az iószághnak szállása felől (tudnia illik, hogy ha mind az kêt ágat illetié, avagy penigh egyedül csak az férfiui ágra szál:) ackor az leány ághról valókat (ha az férfiui ágról nem vólnának is) az tutorságh mellé nem eresztik, reáiok sem bízzák: hogy az árvák iószágának

nak birodalmát és Vraságát, az tutorságnak sine alat, magoknak tulaydonitani ne láttassanak. Kiért ez dologban is, inkáb idegen Tutort kérhetni az Feiedelemtől.

tur: ne bonorum ipsorum orphanorum dominium & possessionē, sub hujusmodi tutelæ colore, pro se vendicare videantur. Vnde in hoc quoq; casu Dativi magis Tutores à Principe postulantur.

MIKOR AZ IOság mind az két ágat illeti, mit kel műelni, az Tutorság felől.

CXVII. TITVL.

VIgyázni kel azért, hogy ha az árvákнak iósága, mind az két ágat nyilván illeti, az az, hogy ha az atyonyi ágról valók, azokban az ióságokban, még az árvákнak attyok életében is, nyilván való Vraságok és birodalmok vólt: Tehát az tutorság viselésről illyen kűlömbség vagyon. Mert avagy az két ágról való attya-fiak avagy egy ideiűek: avagy üdővel egy-mástól kűlömbőznek. Ha egy ideiűek és huson négy esztendősek, és az tutorságra elégedendők: tehát az attyai ágról való attya-fiaknak kelletik az tutorságot viselni: Ha penig az fiui ág kisseb, és az leány ágról valók nagyob ideiűek: tehát addég, az migh az

QVID, SI IVRA POSsessionaria utrunq; sexum concernant, de tutela faciendum sit.

TITVLVS CXVII.

ADvertendum tamē est, quòd si jura possessionaria pupillorum utrumq; sexū apertè sequuntur, hoc est, si etiam fœminei sexus homines, in illis juribus possessionarijs, vivente adhuc orphanorū ipsorum patre, reale Dominium habuerint: tunc de tutela gerenda distinguendum erit. Aut enim agnati & cognati, unius & ejusdem sunt ætatis: aut annis & ætate inter se differunt. Si ejusdem ætatis & tutelæ capaces fuerint, hoc est, viginti quatuor ānorum extiterint: tunc agnati, (prout immediatè præmissum est) tutelam ipsam gerere debebunt. Si tamen cognati majo-

res, & agnati, minores añis fuerint: interea temporis, quoadusq́; agnati tutelæ capaces erunt, cognati sunt ad tutelam gerendam admittendi. Licet post tempus legitimæ ætatis, etiam infra perfectam puerorum ætatẽ, viginti quatuor annos, modo antelato repręsentantem, plerosq́; fratrum, & agnatorum, ad tutelam deputatos fuisse recolimus: In casu præcipuè, quo matrem orphanorum ad secundas nuptias transisse, & per hoc bona eorum desolationi, subjacuisse cõperimus: & ejuscemodi quoq́; tutela in casu præmisso tenetur.

Intelligendum tamen semper est, tàm de agnatis, quàm etiã cognatis, hoc est fratrib⁹ virilis & fœminei sexus, modo præhabito, onus & exercitium tutelæ, qui in gradu lineæ cõsangvinitatis propinquiores orphanis, & proximiores, annisq́; & ætate majores esse dignoscuntur.

az fiui ágról valók, fel nevekedvén, és az tutorságnak viseléssęre elégsęgessek léßnek, az leány ágról valókat-is az tutorságnak gondgyaviselésére elő veßik.

Ióllehet emlekezünk arról, hogy néha az fęrfiui ágból való attyafiakra, az tőrvény ßerént való ideieket megh érvén, adtak az tutorságot, meg állapadot ideiét, ugy-mint, mikor az hußon négy eßtendőt meg el sem értek vólna-is. Főképpen, olykort, mikor az árváknak az annyok, más fęrhez ment, ki miat az iößág el kezdet pußtulni: és ez illyen tutorságh, ez meg mondot dologban meg maradhat.

Ezt penig mindenkoron igy ércsük, az két ágról, ugy mint, fęrfiui és leányi ágról való attyafiakról, hogy az megh irt mód ßerént, az tutorságnak terhe és gondgyaviseléſſe, azokat illeti, az kik az árváknak, az vérsęgnek lineaiján leg közelb való vérek, és idővel-is naggyobbak.

QVID SIT AGNATIO, & Cognatio, vel agnatus & cognatus.

MI LEGYEN AZ Agnatio és Cognatio, az az, az fiu ágról, és leány ágról való rokonság.

TITV. CXVIII.

CXVIII. TITVL9.

EZ-is rövideden tudásunkra legyen, hogy ez ige *Agnatio* nem terméßet ßerént való név, hanem polgári ßokás ßerént való név es az Városi törvényből formáltatot, az terméßet ßerént való vérsęgnek külömbsęgére: hogy ez által az fiaknak és leányoknak eredetinek külömbsęge ki tessęk. Melyből nyilván megh tetczik, hogy mindenek, kik *Agnatussok*, ugyan azon *Cognatussok*-is, az az, attyafiassok: De nem vißontag. Mert az Nemnek az feńe az *Agnatio*, az tagiai penig az *Cognatio*: Noha az *Cognatio*-nak neve-is, az közönsęges rokonságnak neve: Mely mind az fiakhoz, mind az leánnyokhoz illik. De itt ez helyen, az *Agnatio*, csak az fiui ágról való rokonságbéli embereket iedzi: az *Cognatio* kedig, annyai ágról valókat.

TITVLVS CXVIII.

VBI breviter sciendum est, quòd hoc nomen Agnationis non est naturale, sed civile nomē: & inventum est jure civili, ad differentiam naturalis Cognationis: ut per hoc diversitas originis masculorum, & fœminarum distingueretur. Ex quo claret, quòd omnes, qui sunt Agnati, sunt etiā Cognati: sed non è converso. Quoniam Agnatio, species est Cognationis: Cognatio verò generale nomē est: tàm ad masculos, quàm ad fœminas pertinens. Quamvis Agnatio (sicut prætactum est) virilis duntaxat, & cognatio fœminei sexus homines, hoc in loco designat.

AZ TESTAMENtum ßerént való Tutorság, meg álhaté, az törvény ßerént való Tutorság ellen: Es vißontag.

CXIX. TITVL9.

DE it egy kérdés támad, tudni illik, hogy az Testamentom ßerént való tutorság, az törvény ßerint való tutorságot; avagy vißontag, az tör-

VTRVM TESTAMENtaria tuitio, destruat legitimam: Et è converso.

TITVLVS CXIX.

SED quæstio suboritur: Vtrum Testamentaria tutela, adimat Legitimam: vel è contra, Legiti-

ma Testamentariam. Dicendum, quòd Testamentaria ritè, bonoq́; modo, & illis personis, quæ ad tutelam de jure admitttuntur, facta, aufert sæpè Legitimam: sed non semper. PRO cujus lucidiori notitia & intelligentia, advertendum est, Quòd si pater (etiam sui juris existens) filios suos impuberes, & teneræ ætatis, talibus personis, quę perjuri, vel publici aucarij, patria
Par: 2. T. 30 lingua, Ludas, nuncupati: aut aliter infames, sive proscripti essent: vel notam infidelitatis quovis modo incurrissent (si etiam per virilis sexus lineam de parentela sua descendissent) tutandos com̃itteret: quia per eorum hujusmodi infamiam & notam, à jure successionis deciderunt: ad tutelam, in prę judicium fratrum, de jure succedere debentium, non admittuntur.

Similiter, si pater filias suas (non existentib⁹ filijs) Cognatorum cuipiam in Testamento submitteret defendendas: hujus quoq́; tutela in præ-

vény ßerént való tutorság veßiê el, az Testamentom ßerént való tutorságot: Melyre azt monǵuk hogy az Testamentom ßerént való Tutorság, mellyet méltán és iô móddal, és azokra az ßemélyekre bizták, az kiket az tőrvény az tutorság viselése mellé bocsát, gyakorta az tőrvény ßerént valót el véßi: de nē mindenkor. Mely dolognak nyilvábban való megh értéseért vegyük eßünkben, Hogy ha az Atya (magával ßabad lévén-is) az ő neveletlen gyenge fiait, affęle ßemélyeknek, hadná, Testamentomban, kik hiti ßegettek, és nyilván való hamis hitűek, magyarúl kit Ludasnak mondnak: avagy az kik gonoß hirben névben forgonának, és tißtessęge veßtettek avagy levelesek vólnának: avagy peniglen hitetlensęgnek notáiában estek vólna (męg ha az fiui ágról való attyafiak vólnának-is:) Mert az ő gonoß hirek nevek, és hitlensęg miá, az tőrvény ßerént való igasság mellől, mely őtet illethette vólna, el estek: azért az tutorságnak gondgya viselése mellé, az tőb attya-fiaknak károkra, kik utánnok következnek, nem bocsáttatnak.

Azonképpen, ha az Atya az ő leányit (fiai nem lévén) valamely leány ágon való rokonnak Testamentomában tutorsága alá hadgya; Ennek-is az ő tu-

ő tutorsága az fiafiui ágból valóknak és ostozó attya-fiaknak, kikre valaha állani kellene az iószágnak, károkra, és nyilván való veszedelmekre, megh nem álhat, megh sem engedtetik: Hogy effele sin alat való tutorság miat, az attya fiak igazságokban meg ne fogyatkozzanak. Mert gyakorta, az Attya látván, hogy fiu magzati nem maradnak, az ő leányihoz való szerelméből: nem csak ollyan tutorságnak neve alat, de még egyéb-fele sin alat-is, igyekezik azokat örökessecké tenni, azoknak az attya-fiaknak, kikre még ez után állani kellene az iószágnak, nyilván való akadályokra. VISZONTAG is penig, mikor az Attya esében vészi, hogy az ő attyafiai közzül valamellyik, bátor ugyan fiu ágból való legyen-is, az ő iószágát szomszuhozza, és aval hogy vagy uy oszlást kévánna, avagy egyéb uton és sin alat való fogásockal igyekezik ellene pert támasztani, és azt magának foglalni: semmit nékie nem használván, az örvény szerént való igazsága az tutorsághoz: az attya szabadon az kinek akarja, annak hadhattya magzatit testamentomban: De nem az leány ágról való attya-fiaknak: az fellyül megh mondot okokért: Hanem ha nyilván az iószág mind az két ágbéliekét illeti. Mert ily dologban, az leány ágról való attya-fiaknak

in prejudicium, & periclitationem jurium Agnatorum, seu fratrum condivisionalium, & in bonis suis, ritè successentium facta, nõ tenet, nec admittenda censetur: Ne sub colore ejuscemodi tutelæ, fratres ipsi, justis eorum juribus fraudari dignoscantur. Sæpè namq; pater, filijs orbatum secernens, amore filiarum captus: ne dum per tutelã, verum etiam alijs exquisitis coloribus, & titulis in bonis suis, illas in fratrum succedentium præjudicium hæreditare nititur. E CONTRARIO verò, ubi pater fratrũ, sive Agnatorum suorum quempiam ad bona sua, novę divisionis, vel alio titulo & colore aspirare, vel de facto lites illum inde suscitare cognoverit: non obstante successionis, & cõsequenter legitimæ tutelæ jure, filios suos, cui maluerit, protegendos testando comittere poterit: Non tamẽ Cognatis: ob rationem, superius prædeclaratam: Nisi fortè bona & jura possessionaria utrunq; sexum manifestè sequantur atq; concernant. Nam hoc casu, etiam Cognatis suis, pupillos

pillos & filios ſuos tutandos ſubmittendi habet poteſtatem.

DVO COROLLARIA notanda, de ſucceſsione Tutoria.

TITVLVS CXX.

EX præmiſsis itaq; duo corollaria ſubinferuntur. PRIMVM quidem, quòd Tutores Teſtamentarij, ritè conſtituti, cæteris tutoribus, videlicet Legitimis, & Dativis, præferentur: ita ut primò Teſtamentarij, deinde Legitimi, & ultimo loco Dativi, ad tutelam exercendã admittuntur. COROLlarium ſecundum, Quòd quia tutela ſecundum bonorum (ſicuti jam prædeclaratum eſt) devolutionem defertur: ideò etiam fratres adoptivi, ad quos bona & jura poſſeſsionaria cujuſpiam, virtute alicujus contractus & Regij conſenſus derivanda ſunt, eo in ſemine maſculino deficiente, & filias habente gerendam ad tutelam, rãquam agnati ritè ſuccedunt & admittuntur, cognatorum quorumcunq; jure vel tutela non obſtante.

DVO

fiaknakis, hogy árvainak gondgyokot viſeljék, ſabadon el hadhatiya.

EMLEKEZETRE való két Czickel, az tutorſágnak fel vételéről.

CXX. TITVL⁹.

EZ fellyűl meg mondot dolgokról, két Czickelt vegyünk eſűnkben. Elősőr, hogy az Teſtamentom ſerént való tutorok, kiket iő módgyával hadnak, az iőb tutoroknál, tudni illik, az tőrvény ſerént valóknál, és az kiket arra rendelnek, mélióſágosbak: ugy hogy elősőr, az Teſtamentom ſerent valók, az után az tőrvény ſerént valók, és utólsór az rendelt tutorok, viſelhetnek tutorſágot. Az máſodik Czickel ez, miért hogy az tutorſág (az mint meg vagyon mondva) az iőſágnak ſállása után iár: azért még az fogadot attya-fiak is, kikre valakinek iőſága, valami kőtéſnek, az az, fiává, vagy attya-fiává való fogadáſnak ereiével, és Királyi Conſenſuſſával, ſállana, fiui ágban megh fogyatkozván, de leányi azért lévén, az tutorſágnak gondgya-viſeléſſére elő bocſátnyák, és réáis ereſtik, ſintén mint az firfiui ágról való attyafiakat, az leány ágról való attyafiaknak igaſſaga az tutorſághoz, azoknak ſemmi nem árthatván.

AZFELE DOLGOKról, mellyekben az attyafiaknak az Tutorság nem engedtetik.

CXXI. TITVL⁹.

TOvábba ezt-is tudnunk kel, hogy kiválti-képpen négy rendbéli igék vadnak, mellyekért az firfiui ágról való attya-fiaknak-is, sem vér ßerént, sem test, sem egy mehbéli, avagy egy oßlasson valóknak-is, az Tutorságot visselni nem engedik.

ELSŐ, mikor valamellyik feiét és ióßágát el veßti: mint azok, kik feieken ióßágokon maradnak: Mert valameddiglen az attya-fiúnak az Sententia feién lêßen, tutorságot nem viselhet.

MASODIK, ha elégedendő és nyilván való ok-nélkül oly falut idegenit el, mely egy masra ßállandó vólna. Męg ha fele váltságában adta vólna-is: tehát az tutorságnak tißtit nem viselheti. Mert kétsęg fęr hozzáia, hogy az árvák ióßágát-is el veßtegetné.

Har-

DE CASIBVS IN QVIbus Fratres ad tutelam non admittuntur.

TITVLVS CXXI.

SCIendum ulterius, quòd quatuor sunt pręcipuè casus, in quibus agnati, seu fratres, sive carnales, sive uterini, sive condivisionales, ad tutelam subeundam non admittuntur.

PRIMVS, quando fratrum quispiam caput suum & bona sua amittit: prout sunt qui in sententia capitali convincuntur. Quamdiu enim frater ipse, gravamini & oneri hujusmodi sententiæ subjectus fuerit, tutelam exercere non permittitur.

SECVNDVS casus, si villam (quæ ad successionem fraternam mutuò pertinebat) sine rationabili & evidenti causa, vendendo, vel aliter à se alienando amiserit. Si etiam per hoc libertatem capitis retinuerit: tunc tutelæ officium amittitur. Nam etiã dedilapidandis & alienandis orphanorum ac pupillorũ bonis, præsumptio pariter, & suspitio de illo per hoc habetur.

TERTIVS casus est, Si quis fratrum, sive agnatorum, alieno juri, hoc est potestati, se subjecerit, vel subjici permiserit. Qui enim juris sui non est: alterius tutelam gerere non potest.

QVARTVS casus, Quando quis notam infidelitatis incurrit, aut de perjurio convictus, vel aliter infamis effectus sive proscriptus fuerit. Prout enim exinde à jure successionis cecidit: ita per hoc tutela quoq; deperiit.

HARMADIK, ha az attyafiak közzül való magával nem szabad, hanem más hatalma alá vetette magát, avagy engedte magát vetnie. Mert az ki magával nem szabad másnak tutorságát sem viselheti.

NEGYEDIK, ha hitlenségben esset, vagy hamis hűtűnek találtatot, vagy egyébként tisztessége vesztet, avagy szamkivetet. Mert miképpen ő, az istenségnek idővel reá való szállása mellől el esset: azonképpen ennek miatta az Tutorságot is el vesztette.

QVOT MODIS POSsint excusari Tutores ab onere tuitionis.

TITVLVS CXXII.

NOtandum deinde, quòd Tutores, & præsertim Dativi, multis modis ab onere tutelæ sese excusare possunt.

PRIMO, propter filiorum multitudinem, & loci distantiam. Quia varijs negocijs incumbere nequeunt.

SE-

HANY-KEPPEN menthetik magokat az Tutorok, az Tutorságnak terhétől.

CXXII. TITVLVS.

TOvábba ezt-is jedzük meg: Hogy kiváltképpen, az ollyan tutorságtól, az mellyet az Feiedelem és az Patronussok sokiak adni (ha akaria) ember sok-képpen menthetí és óltalmazhattya megh magát.

ELSÔBEN, gyermekinek sokságával, és az lakó helynek messzeségével. Mivelhogy sok féle dologhnak gond-viselésségre nem érkezhetik.

MA-

MASODSZOR, ha sok faluñok vagyon, és kűlömb kűlömb Vármegyében.

SECVNDO, propter villarum seu possessionum, in diversis locis & comitatibus adjacentium multitudinem.

HARMADSZOR, az Feiedelmeknek szűntelen való hadak miat, miért hogy vitézlő ſerfiak és vitézséggel sokták kenyereket enni.

ITEM, 3. propter continua bella Principum, si fuerint milites, actu & opere militiam exercentes.

NEGYEDSZER, ha az közönséges szolgálatban, és az Feiedelem dolgáiban lésen foglalatos, az mint vadnak a Cancellariusok, Oratorok, és kűlső Országra való követségre kiket választnak, az Itilő mesterek, Vdvarbirák, az lövedelmeknek bé szolgáltatói, és az pénznek és egyébsége eggyet másoknak komorniki, és egyéb hasonlatos tisztieknek viselői.

ITEM, 4. propter servitium Reipublicæ, & expeditionem negociorum Principum, prout sunt Cancellarij, Oratores, extra regnũ delegati, Magistri, Prothonotarij, Provisores curiarum, Administratores proventuum, Dispensatores rerum & pecuniarum, & alij consimilia officia gerentes.

ŐTŐDSZŐR, ha gyogyulhatatlan betegségben vadnak.

ITEM, 5. propter insanabilem & incurabilem infirmitatem.

HATODSZOR, ha iráſt nem tudnak.

ITEM, 6. Sæpè etiam ob literarum inscientiam.

HETEDSZER, ha ſő halálos ellenségi, és gonoz akarói vóltanak az árvák attyának, és az árváknak is.

ITEM, 7. propter capitalem inimicitiam, quam habuerint adversus patrem pupillorum, Et i. idem habent contra pupillos.

NYOLCZADSZOR, az vénség miat, mikor tudni illik, az hatvan esztendőt ideieckel meg haladtak.

ITEM, 8. propter senium, quando videlicet sunt ultra sexaginta annos.

KILENCZEDSZER, mikor

ITEM, 9. dum imperfectæ ætatis,

tatis, seu minores viginti quatuor annis fuerint, ab oneribus tutelarum gerendis, sese (si volunt) excusare poterunt.

kor męg igen tifiak, és męgh az hußon negyedik eßtendőt el nem érték.

QVOD TVTORES FIdeliter tenentur gerere officium tutelæ: Et quot modis fiant suspecti.

TITVLVS CXXIII.

CONsiderandum demum est, quòd Tutores fideliter & probè debent, tenenturq́; gerere pupillorum tutelã. Nã aliter, si comperti fuerint in suspitione, malèq́; & sinistrè tutelã gesserint: non solùm removentur ab officio & administratione tutelæ: verum insuper, (si in reb⁹ ac bonis pupilli temporalibus suspecti depræhensi & agniti fuerint) ad duplum reddendum pupillo condemnãtur. Si autem in personam pupilli vel causã ejus, prętextu juriũ suorũ possessionariorum motam, contrariè infideliterq́; egisse cõperti extiterint: infamia sempiterna inde sequi debebit. De damnis pręterea, per hoc illatis, ad duplum (ut præfertur) reddendum, sunt compellendi.

HOGY AZ TVTOrok hiven tartozzák, az Tutorságnak tißtit viselni: Es hány-képpen teßik magokat kétsęgesse.

CXXIII. TITVL⁹.

EZT-is jól megh kel gondolnunk, hogy az Tutorok tartoznak aval, hogy híven és igazán visellyék az árváknak tutorságát. Mert ha ezen kívůl, kétsęg kezd hozzáiok fęrni, hogy gonoßúl és nem hűven viselték vólna: nem csak az tutorsághból vetik ki: hanem annak felette (ha az árvák jóvaiban és jóßágokban kétsęgben találtatnak) két annyit kel érette fizetniek.

Ha penig az árvát ßeméllyében bántottak meg, vagy jóßágáról való pőrit, álnokúl és csalárdúl forgatták, viselték: őrőcké tißtessęge veßtettek léßnek érette: Es az kárnak két annyi fizetésen maradnak.

Léß-

Leßnek penig az Tutorok kétſęgben ſok-képpen:

ELŐSZŐR, ha magok iovait és iőßágit bolondúl megh eméßtik és el veßtegetik.

MASODSZOR, hogy ha az Arváknak, életre való ßűkſęgeket, mind ételből ruházatból méltót, ki nem ßólgáltattyák.

HARMADSZOR, ha az árvákat ok-nélkűl, rongállyák és gonoßúl tartyák.

NEGYEDSZER, ha őket ió és tőkélletes erkőlcſre nem tanittyák: avagy az Tutorok ő magok roß erkőlcſűek.

ŐTŐDSZŐR, ha felette ßegények.

HATODSZOR, ha az Arvák attyának halálos ellenſęgi vóltanak: avagy az meg halván, az árváknak akarnak iővendőben nyilván való ellenſęgi lēni.

HETEDSZER, ha fęlő, hogy az árvák iőßágára vágódnak, és azt magoknak kezdik tulaydonitani, és immár-is magok ßámára élik.

TVTORES autem redduntur fiuntq; ſuſpecti, pluribus de cauſis.

PRIMO, ſi bona eorum propria ſtultè conſumunt.

SECVNDO, ſi pupillis neceſſaria vitæ, victum ſcilicet & amictum debitè non adminiſtrant.

ITEM, 3. ſi nulla exigente cauſa rationabili, ipſos pupillos malè tractant.

ITEM, 4. ſi illos bonis moribus non erudiunt: vel ipſi Tutores malorum morum exiſtant.

ITEM, 5. ſi ſunt nimium pauperes.

ITEM, 6. ſi fuerint capitales inimici patris pupillorum: aut eo decedente, ſunt jā vel eſſe volunt ſolis pupillis hoſtes manifeſti.

ITEM, 7. ſi timetur, quòd ad bona pupillorum, ſibi ipſis vendicanda aſpirant, & ea pro ſe uſurpare contendunt.

AZ TVTOROKAT miképen vádolhattyák. Es az eßtelen árvákról.

QVALITER TVTOres accuſari poſsint. Et de pupillis furioſis.

CXXIIII. TITVL9.

TITVLVS CXXIV.

CÆterum advertendum est, quòd hujusmodi Tutores, sive Testamentarij, sive alterius generis existant, super præmissa suspitione, hoc est de crimine malæ dispensationis & dilapidationis rerum & bonorũ orphanorum, omnes indifferenter, sive sint viri, sive mulieres, extranei, consanguinei, & affines, accusare possunt: si ob pietatis causam id faciunt. Pupilli tamen, illegitimæ ætatis per se Tutores suos accusare nequeunt. Verùm adveniente transactaq; legitima ipsa ætate, ubi scilicet lites jam gerere & instituere poterunt, si orphani sanæ mentis fuerint, curatores suos, ex consilio proximorum suorum accusare possunt. Vbi sciendum, quòd postquam filij legitimæ ætatis años transegerint: invitis, & non consentientib⁹ eisdẽ, patres eorum Tutores illis in Testamento substituere non possunt: Cum illi⁹ sint jam ætatis, ut se processu juris defendere queant.

Vbi autem volentibus, vel forsitan postulantibus filijs, post tempora pubertatis, per parentes ipsorum

TOvába ezt kel meg érteni, hogy effęle Tutorok, akar Testamentom ßerênt valók, akar penig másfęlék legyenek, az fellyűl meg irt kêtsęgért, az az, gonoß gond-viselésekért, és az árvák marhaiának és iôßáginak el têkozlásaêrt, minden, ßemély-válogatás-nêlkűl, akar firfiak, akar aßßony-népek, akar idegenek, akar attya-fiak ês Sógorok, ßabadon vádolhattya őket, csak hogy ezt kegyes indulatból cselekedgyék. De az árvák ő magok neveletlen korokban nem vádolhattyák. De ha fel nevekednek, és az tőrvény ßerênt való ideieket el érven, ackor mikor immár pőrt indithatnak, hogy ha az illyen árvák tellyes eßűek léßnek, az ő gond-viselőit, attyok-fiainak tanácsából ßabadon vádolhattyák. Holot eztis tudgyuk meg, hogy az árvák, minek utánna tőrvény-ßerênt való időre, és emberkorba iutnak: akarattyok ellen, és ha ők nem kivánnyák, az attyok Testamentom-ßerênt, Tutorokat nékiek nem hagyhat: mivelhogy immáron annyi ideiűek, hogy az tőrvénnek follyása ßerênt, magokat meg óltalmazhattyák.

Ahol penig az fiak akariák, ês kévánnyák az ő tőrvény ßerênt való ideieknek utánna, az ő ßűleiek nékik tutorokat adhatnak, de azokat immár nem

Tutor

Tutoroknak, hanem inkáb Curatoroknak, az az, gond-viselőknek mondhattyuk: Mert az Tutorokat gyermecskéknek, és ollyanoknak kik nem kivánnyák; az Curátorokat penig örög fel serdült iffiaknak, és kik azokat kivánnyák, ßokták rendelni. Ezeket-is ugy, hogy ha azok, az kik kévánnyák, tellyes eßűek léßnek. Mert egyébként, ha az fiak, elméiekben meg fogyatkoztanak és balgatagok, avagy havasok, avagy eßnélkűl ßűkölködők, męg az törvény-ßerént való ideiek után-is: az Testamentom ßerént való tutoroknak, avagy azok nem lévén, attyok-fiainak firfiú ágból valóknak: és azokis el fogyván, az Feiedelemtől kel Tutort kérni, avagy netalám az Orßág Birái törvény-ßerént neveznek kit illessen az Tutorság, és ezeknek tutorságok alá léßnek rendeltetve: mert ezeknek gond-viselések alat léßnek minden iovockal, és ióßágockal.

Mely Tutorok, ßűksęges ügyőkben, kiváltképen az árváknak táplálására való dolgokban, az árváknak terheket és felőlők való felelést, fel vehetik, és ióßágokból, az mennyire kivántatik mindent rendelhetnek: de az árvák ióßágát el nem idegenithetik.

HOGY

rum Tutores assignantur: illi jam non Tutores, sed potius curatores appellantur. Quia Tutores impuberibus & invitis, curatores autem puberibus & petentibus dantur. Et hoc si petentes ipsi compotes sint rationis. Nam alioquin, si filij amentes, furiosi, lunatici, vel mente capti fuerint, etiam post tempora legitimæ eorum ætatis: Tutelæ Testamentariorum, aut illis non existentibus, fratrum sive agnatorum suorum: & illis quoq; deficientibus, Dativorum, à Principe scilicet, vel forsitan judicibus ordinarijs, in judicio deputatorum subjiciuntur: & illorum provisione, simul cum bonis, & juribus eorum possessionarijs, gubernantur.

QVI quidem Tutores, in casu necessario, & præsertim ad sustentationem illorum cedenti, tàm onera eorũ super se assumere, quàm etiam de bonis eorum, prout necessitatis conditio postulabit, disponere possunt: Ea tamen alienare non possunt. *Par: 1. Tit. 112. & 126. 127. 59.*

QVOD

QVOD PRINCEPS, etiam extra terminos judiciorum, de Tutore providere potest.

TITVLVS CXXV.

CVM itaq; onus tutelæ pium opus sit, accusatio Tutorum de suspitione, etiam extra terminos Octavales, & Brevium judiciorum, semper (dum suspitio occurrit) liberè fieri, & ad Principem sive Regiam majestatē deferri poterit: ne bona pupillorum malè & inutiliter cōsumantur. Et postquā aliquis Tutorum de suspitione ipsa hoc est de crimine malæ dispensationis & dilapidationis bonorum orphanorum accusat⁹ fuerit: mox illi administratio tutelæ, & omniū bonorum pupillorum, per Principem interdicitur: & infra decisionem causæ, ad manus communes illa dantur & assignantur.

Vbi autem Tutor ipse suspect⁹, priusquā cognitio suspitionis terminaretur, ab hac luce decederet: tunc conditio, pœnaq; suspitionis extinguitur quidem: attamen hæredes & successores ejusdem Tutoris,

HOGY AZ FEIEdelem męg az Octávánkűvűl-is Tutort adhat.

CXXV. TITVL⁹.

MIvel-hogy az-ért az Tutorságnak visselése az kegyes ió cselekedetek közzűl eggyik, az kétsęges tutorokat minden Octava, és rövid törvény kűvűl-is, mindenkor (mihelt ßó fęr hozzáiok) akar ki-is vádolhattya, mind az Feiedelem, s-mind Király ő felsęge előt: hogy az árváknak ióßága gonoßúl, és haßontalanúl megh ne eméßtessęk. Es minek utánna valamely kétsęges tutort, az gonoß sáffárságaért, és az árvák ióßágának tékozlásaért, kezdenek bê vádolni: Azontúl az tutorságnak, és az árváknak minden ióßága gondgya-viselésęt, az Feiedelem meg tilttya: és törvény vége ßackattaig, az ióßágot köz kézhez adgyák.

Holot peniglen azon-közben, az kétsęges tutornak hólta történnék, minek előtte az törvény véghez menne: tehát az kétsęges tutorságnak gyalázattya, és bűntetése véle megh hal: de az maradéki és őröckesi tar.

tartoznak ſzámot adni, és az ő gonoſz ſáffárſágáról, az árvákat meg elégíteni.

Hogy ha penig oly Tutor találtatik, ki az tutorſágnak tiſztit gonoſzúl viſelte vólna: noha az kárnak megh fizetéſęre kéſz vólna, és arról kezeſſeket is vetne: mind azon által, az tutorſágnak tiſztit tőlle el kel venni: és az Feiedelem ő hellyében más Tutort adgyon, ki iámbor és tiſzteſſęgbéli ſzemély legyen.

Mert az tutornak effęle elég tételről való ígireti gonoſz cſelekedetit el nem ſedezi, ſem penig tőb gonoſz cſelekedetre való ſzándekát el nem távoztattya: ſőt inkáb az árvák ióſzágában és marháiában, akarattyának, továbbá való kegyetlenſęgét és tékozláſát ielenti és mutattya: az erre való gond-viſelés penig és annak Orvoſſága, cſak az egy Feiedelmet illeti.

toris, rationem ſuper malè diſpēſatis rebus, dare tenentur, & ad ſatisfactionem compellentur.

Si verò Tutorem quiſpiam, tutelam & officium tutelæ fraudulēter gerere, & adminiſtrare depræhenſus fuerit: etiam ſi ſatis facturū vel ſatis daturum ſe offerat, & ſuper ea re fidejuſſores etiā promittat atq́; ponat, nihilominus tamen removendus eſt ab officio tutelæ: & alius per Principem, bonæ famę & conditionis Tutor, loco illi⁹ aſsignandus, atq́; ſubſtituendus.

OBLATIO enim ſatisfactionis Tutoris, propoſitum malum non tollit, & animum iterato malè agēdi non evitat: quin potius voluntatem diutius graſſandi in rebus & bonis pupillorum præſtat atq́; demonſtrat: ſuper his autem providere, remediumq́; adhibere, ad ſolum Principem ſpectat.

HOGY AZ TVTOrok, az árváknak minden pőrőkben el iárhatnak.

CXXVI. TITVL⁹.

Ezt

QVOD TVTORES, in cunctis cauſis pupillorum procedere poſſunt.

TITVLVS CXXVI.

Gg Item

ITEM, hoc quoq; non prætermittendum est, quòd cum tria sint genera Tutorũ, videlicet, Legitimi, Testamentarij, & Dativi: super eorum tutela, testimonium evidens, in judicijs produci debet. Quòd postquã productam fuerit, & sese Tutores esse docuerint, in cunctis causis, differentijs, & earũ processib⁹, & alijs negotijs orphanorum & pupillorum, tàm coram judicibus Regni ordinarijs, quàm etiam alias ubilibet, vigore literarum Revisionalium, usq; ad tempora legitimæ ætatis eorum procedendi, & omnia ritè expendendi, habent authoritatem: sine quorum scitu, & consensu, pupilli ipsi, nec procuratores (adveniente Legitima ipsorum ætate) constituere debent. Nec etiam Fassiones aliquas infra temp⁹ pupillaris ætatis eorum facere possunt. Qui si Procuratores constituerent, aut Fassiones interea facerent, Nullius erunt firmitatis omnino.

EZt sem kel el hadni, mint hogy háromfęle Tutor vagyon, ugy mint: Tőrvény ßerént, Testamentum ßerént, és Rendeltettet: Ez-okáért az ő tutorságokról, az tőrvényben, nyilván való bizonyságot tartoznak elő hozni. Azt elő hozván, és hogy ők az tutorok megh bizonyitván, az árváknak minden-némű ügyekben, perekben és azoknak follyásiban, és egyéb dolgokban, mind az Orßág Birai előt, mind penig egyébűtis, az űdő látot levélnek ereiével, mind addig mig az gyermekſęgből ki nem kelnek, vagyon az igaz tutoroknak méltóságok, hogy el iárhassanak, és mindeneket ió rendre hozhassanak: mely tutoroknak hirek és értelmek nélkűl, az árvák, Prokátorokat sem valhatnak, ha elégedendő ideiek el iőt vólna-is. Sőt egyéb vallást sem tehetnek, miglen árva ßámban léßnek. Kik ha Prokátort vallanának-is, avagy ez alat vallást tennének: Annak mindenestől fogva semmi ereie nem léßen.

DE ÆTATIBVS PVpillorum revidendis, & literis inde Revisionalibus.

AZ ARVAKNAK idejeknek megh láttásáról, és arról való Revisionalis, az az, űdő látot levélről.

CXXVII.

CXXVII. TITVL9.

AZ Arvák idejét penig, az Orßág Birai előt, avagy azoknak ítélő mesteri előt, avagy Captalamban és Conventben, ßoktak meg látnia, és az Arua hány eßtendős legyen meg arányoznia. Mely ůdő látásnak (csak hogy levél kellyen rólla) mindennémű tőrvényben hitele vagyon. Az ůdő látot levélnek ereiével penig, az árváknak Tutori, az árváknak nevében, és ßeméllyekben perelhetnek, ellent felelhetnek, és réá felelhetnek. Sőt, ha valami perben látnyák, hogy az árvák dolgait el veßtenek, az mint az pernek érdeme kévánnya, meghis békélhetnek az más fęllel, az árvák haßnáért, de ugy hogy azoknak károkra, és meg rontásokra ne essęk.

TITVLVS CXXVII.

AEtates autē pupillorum, per judices ordinarios Regni, vel eorum Prothonotarios: aut in locis testimonialib9, hoc est Capitularib9 vel Conventualib9 revideri, metiri & discuti solēt. Et hujusmodi revisioni (dum̃odo literæ super ea re Revisionales conficiantur) in omnib9 judicijs fides adhibetur. Et earundē literarum Revisionaliū virtute, tutores in personis orphanorum, tàm agere & opponere, quàm etiā ad objecta & proposita respondere semper possunt. Imò si in causę cujuspiā processu pupillos convinci, & succumbere agnosceretur, pro utilitate pupillorum: nō autē eorum destructione, plenariā cum adversa parte, nominibus & in personis eorundē orphanorum concordandi, & in unionem (prout negociorum qualitas exigit) deveniendi habent facultatem.

Revisionales literæ.

Pars 2. Tit: 41.

Par: 1. Tit. 112. & 124.

AZ ůDő LATOT levél mit haßnálljon: Es az tőckélletes ůdő előt, az mi mi vallások lőttenek miképpen hihassák megh?

CXXVIII. TIT:

QVID LITERÆ REVIsionales valent: Et quomodo Fassiones, infra perfectam ætatem factæ, retractari debeant?

TITVLVS CXXVIII.

CÆterùm Literę Revisionales, quæ vim literarum Procura-
Par.2.T.41 toriarum in omnibus negocijs & causis habent, etiam transacta & exspirata pupillari ætate, tantum juvãt & conferunt orphanis: Vt si ipsi muneribus fortè corrupti, vel blandis sermonib⁹ seducti, sive metu & cõminationibus aliquorum perculsi atq́; coacti, Fassiones pereñales, super bonis & juribus eorum possessionarijs, infra & usq́ue perfectam ipsorum ætatẽ, viginti-quatuor scilicet annorum spacio, cuicunq́ue, quandocunq́; & ubicunq́; facerent: conspectis postea ipsis solum̃odo literis Revisionalibus, poterunt hujusmodi Fassiones per orphanos retractari, & in irritum revocari: Ita tamen, si orphani Fassiones illas, inconsultè se se fecisse perpendentes, antequam tempus perfectæ ætatis eorum expleatur, easdẽ coram Iudicib⁹ ordinarijs Regni, vel Magistris illorũ Prothonotarijs, aut in locis Testimonialibus, ore proprio revocabunt atq́; retractabunt. Et ejuscemodi revocatio non solum ibi, vel corã

TOvábba az Revisionálnak, az az, az ůdő látot levélnek, mindennémű dólgokban, annyi ereie vagyon, mint az Procátor levélnek, męg ha az árvák az tutorságh alól ki kőltèk vólna-is, megh-is valóban haßnos és iavokra vagyon: mert ha őket valaki vagy aiándéckal vagy ßép ßóval megh kerűlte és arra haytotta vólna: avagy ijeßtéssel és fennyegetéssel megh remitette és arra kénßerittette vólna: hogy az iósßágot valakinek őrökben vallanak, az ő elégsęges ideiek alat, ugy mint, az hußon négy eßtendőnek forgása alat: megh tekintvén annak utánna csak az ůdő látot levelet, ßabadon effęle vallástételt megh hihatnak, és ßavokat meg czáfolván semmissę tehetnek: Igy azért, hogy ha az Arvák eßekben vévén, hogy tanács-nélkűl bolondúl cselekedtèk legyen az vallás-tételt, minek előtte az tőkélletes ideiekre iutnának, azon vallás-tételt, az Orßág Birai előt, avagy azoknak Itilő Mesteri előt, avagy hiteles hellyen, sáiát ßáiockal megh hiják és ellene mondanak. Ez meg hivás peniglen nem csak az előt lehet

meg

megh, az ki elôt az vallâst tôrték: hanem más rendbéli, Országh Birai, ugy-mint, Capitalanokban, Conventekben és hiteles hellyeken, az fel tôt czél elôt, az az, minek elötte az tôkélletes ideiek el telnek, iô módgyával mindenkor megh eselekedhetik. Mind azon által, ha el mulattyák, és effélle vallás tételeket meg nem hinak: annak utánna azok az vallástételek örökké való vallásoknak tartatnak, és mindenkor hellyek lésen. Az iôságh el adâssának formâia, az mellyet orsen meg ielentettünk, mindenkoron az által éppen megh maradván. Az megh hivás-is illyenképpen megh levén: az meg hivo fél, az idô mulâsnak sokot ideie alat, ugymint harmincz két estendônek forgâsa alat, azon ô meg hivâssa mellet sabadon pôrt indithat.

corâ eo, quo Fassio facta fuit: sed etiam in cõspectu aliorum judicũ & testimoniorum, infra præfixi termini, perfectæ videlicet ætatis ipsorum spacium, ritè semper fieri valebit. Si tamen interea Fassiones hujusmodi revocare, & retractare nõ curabunt: postea Fassiones ipsę perpetuæ firmitatis robur obtinebunt, semperq; locum habebunt. Conditionibus tamen, in possessionaria venditione requirendis, superius prænotatis, semper, salvis. Facta verò præmissa revocatione, & retractatione ejuscemodi Fassionis: revocans ipse semper infra tempus præscriptionis, triginta videlicet duorum annorum spacium, lites & causas, prætextu ipsius revocatæ Fassionis, suscitandi habet facultatem. Par. 1, T. 60

HOGY AZ ARVAK oly pörben, mellyet ellenek gyermekségeknek ideién, kezd valaki, nem tartoznak meg felelni. CXXIX. TITVL.

TOVábba ezen üdô látásból ez-is következik,

QVOD ORPHANI, IN causis contra eos tempore pupillaris ætatis ipsorum motis, respondere non tenentur. TITVLVS CXXIX.

HINC est etiam, quòd orphani, durante pupillari eorum ætate,

te, ſolumodo per productionem & oſtenſionem literarum Reviſionalium, ab omni cauſa & lite, tẽpore pupillaris ætatis ipſorum cõtra eos mota, liberantur: nec coguntur ad inſtantiam alicujus, in proceſſu cujuſvis cauſæ vel litis, ſive ratione jurium poſſeſſionariorum, aut Dotalitiorũ, vel Quartalitiorum, ſive actuum potentiariorum, vel damnorum, aut etiã aliorum quorumcunq; negociorum, adverſus eos, in ipſa pupillari ſeu illegitima eorum ætate, ſuborte & ſuſcitatæ (demptis tamen cauſis, tempore patris ipſorum inchoatis) infra tempus legitimæ ætatis eorum reſpondere.

Verumtamen, ſi occaſione jurium poſſeſſionariorũ, ſtante adhuc & durante pupillari & illegitima ipſa ætate, cauſa aliqua, per longũ litis proceſſũ terminari ſolita, contra pupillos exorietur: tunc tenebit quidẽ proceſſus usq; ad reſpõſionis terminum: ſed in ipſo reſpõſionis termino, virtute literarũ Reviſionalium, pupillaris vel illegitima ætas orphanorum allegari, & cauſa

kezik, hogy az árvák, az ũdõ látot levélnek megh mutatáſával minden perekből, mellyeket gyermekſégeknek ideién ellenek kezdenének, megh ſzabadulnak: Nemis kételenítetnek ſenki ellen, akar minémũ pőrben, akar iőſágh felől valóban, avagy iegy-ruha, és leány negyed felől, avagy penig kár tétel felől valóban, mellyet gyermek korokban ellenek valaki akarna kezdeni, tőrvény ſerént való ideiglen, meg felelni, (az annyok ideiében kezdetet pertől el válva.)

De ha valami pőr iőſágok felől, hoſſu pőrnek follyáſſa ſerént, megh árvaſágokban és neveletlenſégekben, támad ellenek: tehát az pőr mind addég folyhat, mig az árváknak meg kel felelni: de mikor arra iutnak hogy megh felellyenek, az Reviſionalis, az az, ũdõ látot levélnek erejével, az árváknak gyermeki vóltokat és elégtelen ideieket, kel bé hozni es elő vetni, mely miat az pőrt, az árváknak tőrvény ſerént

rént való ideiteknek első estendőre, ugy mint, mikor az árvák tellyes tizenkét estendősek lésznek, és immár Procátort vallani kezdnek, el kel hálassaniok és vontatniok. Mert ha egyébként előb kénszeritőtnek meg felelni, talám tudatlanságból, sabad akaratyok szerént is meg felelnének: Affele felelet penig nem álhat meg, hanem éppen és terhe nélkül megh hivattatik.

causa ipsa per hoc ad primum annum legitimæ ętatis, hoc est ad duodecimum añum orphanorum integrum, quando videlicet jam primò Procuratores constituere incipient, prorogari differriq; debebit. Nam aliter, si prius respondere cogerentur, vel etiam ex imperitia sponte responderent: talis responsio non tenebitur, sed simpliciter & de plano retractari valebit.

HOGY AZ ARVAK, az attjok idejekben kezdettet pőrben, tartoznak megh felelni.

CXXX. TITVL.

DE ide fel az Cickelt (hogy ugy mond, az árváknak attyok idejében kezdettet pőrtől el válva) nem héában mondám. Mert effele dologban, az árvák, akar mely kicsidék legyenek-is, mindenféle pőrre, mellyet attyoknak élében ellene kezdettek és inditottak, tartoznak megh felelni, és mind végiglen tőrvént állani. Es ha az tőrvénnek folyásában valamely árvanak

QVOD PVPILLI, IN causis, tempore patris eorum inchoatis, respondere coguntur.

TITVLVS CXXX.

SVperius autem clausulam hanc (DEMPTIS causis tempore patris orphanorum inchoatis) nõ frustra posui. Quoniam isto casu pupilli, quantumcunq; parvuli, ad omnes causas, vivente patre eorũ, contra se motas & suscitatas respõdere, & debitum finem in illis, facta responsione, consequi & habere tenentur. Et si in processib9 e jusmodi causarum, juramentum fortè per aliquem pupillorum prę-

Part. II. 119

standum

ſtandum judicaretur: depoſitio ejuſdem juramenti, ad primum annum legitimæ ætatis ipſius pupilli prorogabitur: prout hac de re limpidius in ſerie juramentalium depoſitionum, in ſecunda parte hujus opuſculi tractabitur.

Par. 2. T. 32.

vának hitet itilnek: az hit le tételnek, az árvának törvény ſzerént való elſő eſztendőiére kel haladni: miképpen erről az dologról, az hit le-tételnek rendiben, ez könyvnek máſodik réſzében, nyilvábban megh iriuk.

CASVS QVIDAM, IN quo pupilli etiam illegitimæ ætatis reſpondere tenentur.

TITVLVS CXXXI.

PRæterea reperitur etiam alter caſus, in quo pupilli, non obſtante illegitima & pupillari eorũ ętate per Tutores ſuos reſpondere, & proſecutioni cauſarum, in ipſa eadem ætate motarum, ſuperintẽdere tenentur: quando videlicet Introductioni, & Statutioni, vel metali Reambulationi, aliquorum juriũ poſſeſsionariorum, per quoſcunq; factæ, nominib⁹ & in perſonis ipſorum orphanorum, contradictionis velamine obviatur. Et ob hujuſmodi contradictoriã inhibitionem, pupilli ad Octavales terminos evocantur. Nã iſto quoque

AFFELE DOLOGról, melyben az Arvák, męgh az törvény ſzerént való ideiek előt-is, tartoznak meg felelni.

CXXXI. TITVL⁹.

ENnek felette találtatik más dolog-is, melyben az árvák, nem tekéntvén azt, hogy męg az törvény ſzerént való ideieket el nem érték, és męg gyermek ſzámban vadnak, az Tutorok által tartoznak meg felelni, és az pőrnek follyáſára, mely ő ideiekben indult, vigyázni: Tudnia illik, mikor valamely ióſzágban való bé vitelnek, avagy iktatáſnak avagy határ iáráſnak valahol az ióſzágokban, akar ki által, az árvák nevében és képekben, ellene mondanának. Es effęle tilalomért és ellenmondáſért, az árvákat az Octavára hiják; Mert ez dologban-is e-

is, egyéb tőrvény szerént való ideiű embereknek módgya és szokása szerént, az tőrvény folyásának rendit megh tartván, kőtelesek megh felelni, és ellene mondásoknak okat adni.

Ennek penig az oka ez: mert szabad akaratyokból, és magok indulatyokból avatyák magokat efféle pőrekben. Es noha más ember inti őket az tőrvényre: mind az által inkáb ők látatnak fel pőrességnek lennie, hogy sem mint alpőrességnek, miért hogy ők igyekeznek az más fél igasságának nyilván ellene állania. Mert ha az iktatásnak, avagy határ iarásnak, és summa szerént, az más fél igasságának, szabad akaratyok szerént ellene nem mondanának, sohová őket reá nem hinak. Es azért nem ellenek látatik az pőrnek inditássa, hanem inkáb, ennyi réßében, ő általok indul.

Külőmben vagyon azért ez, ha valaki afféle földeknek avagy iőßágnak uraságában iktatná magát, avagy abban határt iártatna, melynek az árvák békessęges uraságában vóltanak. Mert ez illyen dologban, vagy akariák vagy nem, de az iktatásnak, avagy az határ iarásnak is ellene kel mondaniok.

que casu, more, & instar aliorum legitimæ ætatis hominum, processu juridico observato respondere, & rationē contradictionis eorum reddere debebunt.

Et ratio est: quia sponte & proprio eorū motu, causæ hujusmodi sese ingerunt. Et quamvis ad alteri⁹ instantiā evocentur: tamen ipsi magis videntur actores, quàm in causam attracti, tunc existere, qui conantur jurib⁹ alterius partis manifestè resistere. Nisi enim statutioni, vel reambulationi, & per consequens, jurib⁹ partis alterius sponte cōtradicerent, nusquam eos in litem attraherent. Et ideò nō contra eos, quin potius per eos causa, in hac parte, suscitari videtur.

SECVS tamen est, si statutio vel reambulatio metarum per quępiam in dominium talium terrarum aut bonorum, & jurium possessionariorum facta fuerit, quę pacificè prę manibus orphanorū habentur. Nam hoc casu, velint, nolint, ipsi Statutioni, vel etiā Reambulationi contradicere debebunt. Aliter enim per taciturnitatem, de domi-

nio illorum, aut illarum excluderentur, & idcirco respõdere in hac parte, sicuti in prænarratis cæteris causis, infra temp'legitimæ ætatis eorum non tenebuntur. In causis verò ratione bonorum, per defectum seminis aliquorum decedentium, à Principe impetratorum, vel vigore contractuum in quempiam derivatorum, motis, processus & ordo superius, exinde conscriptus atq; declaratus, observari debebit.

Part. 1. Tit. 29. & 30.

ok. Mert ha el halgatnak, az iósságnak annyi részének urasságából ki reckesztetnének, de azért ebben-is törvény szerént való ideiglen, nem tartoznak megh felelni, mint szintén az fellyűl megh mondot egyéb dolgokban-is. Az mely pör penigh, magva szakattul való iósságnak meg kéresęből, az Feiedelemtől, avagy valami végezésből, valakire szállot iósságról, támadna: abban az fellyűl megh ért follyás, és rend tartassęk meg.

QVOD EVOCATORES pupillorum, in Homagijs eorum convincantur.

TITVLVS CXXXII.

SCiendum postremò, quòd ex quo pupilli, usq; tempora legitimæ eorum ętatis, quando scilicet ab omni tutela liberãtur, nec cum scitu, nec sine scitu Tutorum aliquid facere possunt: quia sui juris non sunt. Ideò, si quis tales orphanos occasione actuum potentiariorum (asserendo per ipsos, aut de eorum cõmissione, ejusmodi actus potẽtiarios fuisse patratos) in causam convenerint & attraxerint;

HOGY AZ KIK AZ Arvákat törvényre hiiák, az Arváknak dian maradnak.

CXXXII. TITVL9.

VEgtére ezt-is tudnunk kel: Mivel hogy az árvák, törvény szerént való ideiglen, tudni illik, miglen az tutorság alól ki szabadulnak, az tutoroknak, sem hírekkel sem hírek nélkűl, semmit nem cselekedhetnek: mert nem szabadok magockal: Ha valaki azért effęle árvákat, valami hatalomért perben fogna, és törvényre hína (azt mondván, hogy az árvák, avagy az ő hagyomásokból cselekedték vólna ray-

na raytok az hatalmat) tehát mindgyárást diokon marad (az mint az hivataloknok rendiben, ez második részében, meg mondgyuk.)

MI LEGYEN, ES mint legyen, az ingo marhának, és veßteg álló iobságnak bőcsűe.

CXXXIII. TIT:

MI-ért hogy penigh az marhának bőcsűe, egy-nehány dolognak véghez vitelében igen bűkségesek: Annak-okáért illik, hogy ıt valamit bőlyunk felőle. Az bőcs azért on, az mi Országunk régi meg rőgzőt bokása szerént, az ingo és ingatlan, avagy az mozdúlo és veßteg álló iobságnak és ioknak, illendő értéke szerént, való el rendelt és végezetet, és meg határozot bőcsűlése. Avagy az ingo marhának, és veßtegh álló iobságnak, értéke szerént való megh intezése, és megh irt határozása. Két fele penig az Bőcs, tudni illik, őrők és köz Bőcs, Az őrők bőcs, az mely csak veßteg álló iobságban, és nem ingo marhában bokot lennie, tíz annyit részben, hogy nem mint az köz bőcs.

mox in Homagio illorum (quemadmodum super Evocationē conditionibus, in ipsa secunda parte declarabitur) convincuntur. Par: 2. T. 25

QVID SIT, ET QVALiter fiat bonorum mobilium & immobilium æstimatio.

TITVLVS CXXXIII.

QVoniam autem ad nonnullorum negociorum expeditionem, perneceſſaria eſt bonorum æſtimatio: Ideò ſeries ac modus ejus hîc meritò ſubnecti debet. Vnde notandum eſt, quòd juxta veterem & approbatam hujus Regni noſtri conſuetudinem, æſtimatio, dicitur bonorum mobilium & immobiliū competentis valoris, limitata quædā ac ſtatuta taxatio. Vel aliter, æſtimatio eſt rei mobilis & immobilis, ſecundum ſui æquivalentiā, vel valorem, taxata quędam limitatio. Et duplex eſt æſtimatio, ſcilicet, Perennalis & Communis, Æſtimatio Perennalis, quę in juribus duntaxat poſſeſſionarijs, & nō rebus mobilibus fieri ſolet, decies Pars 2. Tit. 59. 60. 61. 83. 134. Par. 3. Tit. 5. & 26.

tantum facit, quantum Com̃unis. In æstimatione namq́; Communi, una sessio Iobagionalis populosa, pro una Marca, seu ad unam Marcam, quatuor Florenos facientem. In Perennali verò æstimatione, ad decẽ Marcas, quadraginta Florenos cõtinentes, computatur. Quæ Pereñalis æstimatio, paucis in rebꝰ ac causis com̃ittitur: sed universus ferè cœtus Dñorum Prælatorum, ac Baronum, Magnatumq́; & Nobilium, æstimatione Communi (ut plurimũ) utitur. Nisi enim in Fassionibꝰ, vel obligaminibꝰ quorumpiam, æstimatio Perennalis claro sermone declarata, aut in constitutionibꝰ Regni publicis expressa fuerit, ejus usus ratò admittitur.

Cujus quidem æstimationis, series hoc modo sequitur:

ITEM, Castrum lapideum æstimatur ad Marcas Centum.

ITEM, Monasteriũ sive Claustrum, sepulturam Patronorum, & aliorum specialium Nobilium habens, æstimatur ad M. C.

ECCLESIA cum duobus pinnaculis, ad modum Monasterij fũdata, æstimatur ad M. L.

bőcs. Mert egy iobbágy hely, mellyen leknak, kőz bőcsel, egy Girát, avagy négy forintot teßen. Az őrők bőcs ßerént penig, tiz Girára ßámlállyák, mely negyven forintot téßen.

Effęle őrők bőcsel kedig, nem igen élnek: hanem tőbbire, az egéß gyűlekezet, ugy mint, az Pap Vrak, Szabad Vrak, Nagyságos és Zaßlós Vrak és az egéß Nemessęg az kőz bőcsel élnek. Hanem ha affęle vallásztételekben; és kőtésekben, avagy az Orßágnak valami ßerzésęben nyilván való ßóval megh vólna irván, de kűlőmben hogy éllyenek véle, ritkán engedtetik meg.

MELY KŐZ BŐCSnek rendi ez módon kővetkőzik:

EGY Kő vár bőcsűltetik 100 Girára.

Monostor, vagy Kalastrom, melyben Patronusok, és egyéb fő Nemesseknek temetések vagyon, bőcsűltetik 100. Girára.

Egy házat két tornyost, Monostor módra rakottat 50 Girára.

Egy ház

Egy-ház kinek két Tornya vagyon, de nem Monostor módra fundáltatot 25. Girára.

Egy-ház melynek csak egy Tornya vagyon, és temetô hely. 25 Girára.

Ha penig tornyá nincs, de temetô helye vagyon 20. Girára.

Egy fa Kapolna, temetô helyével, 5. Girára.

Temetô helye nélkûl 3 Gir:

Az mely Egy-házak avagy Kapolnák kedig az megyes egy házon kívûl fundáltatva vadnak, nem számláltatnak az bôcsû köziben.

Egy Nemes ûlés, kiben ember lakik 3. Girára.

Ha pedig puszta, más fél Gir:

Ha penig megh epûlett fincs, 1. Girára.

Egy iobbágy ûlés, kiben ember lakik 1 Girára.

Ha pedig puszta, fél Girára.

Ha penig csak ház hely, hogy

ECCLESIA cum duabus turribus, seu duob⁹ pinnaculis, nõ Monasterium existens, vel nõ per modum Monasterij fundata ad M. XXV.

Omnes aliæ Ecclesiæ matronę, cum una turri, sepulturam habentes, æstimantur ad M. XV.

Sine turri autem, constructæ tamen cum sepultura, ad M. X.

CAPELLA lignea, seu Sacellum, non lapideum, sepulturam tamen continens, ad M. V.

Absq; sepultura verò, ad M. III.

ECCLESIÆ autem & Capellæ, extra Matronam Ecclesiam fundatæ, non ponuntur in serie æstimationis.

ITEM, Sessio seu Curia Nobilitaris populosa, ad M. III.

Habitatore verò carens, ad M. unam cum media.

Ædificijs autem omninò destituta, ad M. I.

ITEM, Sessio Iobagionalis populosa, ad M. I.

Deserta verò, sed ædificia habens, ad M. mediam.

Ædificijs autem penitus carens,

tamẽ in ordine aliarum ſeſsionum ſita, ad quartam partem uni Marcæ, videlicet denarios. C.

Extra ordinem ſiquidẽ aliarum ſeſsionum poſita, pro campo reputantur, & in ordine æſtimationis non computatur.

ITEM, Pomarium Nobilium, cum adultis & fructiferis arboribꝰ conſitum, in uno jugere terræ, regalis menſuræ adjacens, ad M. III.

In inſula tamẽ Czallokõz, quælibet arbor adulta & fructifera, æſtimatur ad centum Denarios, uſq; numerũ duodecim arborum: ultra verò duodenarium ipſum numerum, quotquot ſunt arbores, ſimul tamen computatæ æſtimantur, ad M. III.

POMARIVM verò Iobagionale, extra villã habitum, ad M. I.

Retro autem, ſeu penes ſeſsionem exiſtens, non ponitur in æſtimationis ſerie.

ITEM, Terra communis, vel arabilis, ad unum aratrum regalis menſuræ ſufficiens, ad M. III.

ITEM, Sylva communis, de qua decima porcorum, vel tributũ ge ne-

hogy ſemmi épület nincs rayta, de falu ſeriben vagyon 1. Forintra.

Ha penig falu ſerin kívül vagyon, mezőnek mondatik, és az bőcs közzé nem ſámláltatik.

Nemeſſeknek egy gyümölcs kerte, óreg és gyümölcs fákkal ültetett, Egy Király-höldgyánt földön. 3. Girara.

Czallokőzben azért minden óreg és gyümölcſező fa tizenkettőig, Száz pénzre bőcſültetik: Tizenkettőnek felette kedig akar mennyi legyen, egyben ſámláltatyán: 3. Girára.

Iobbágy gyümölcs kertí, az falun kívül való. 1. Girára.

Az házhelyhez való kertet penig nem ſámlállyák az bőcſű közíben.

Kőz föld, mely egy Királyi ſánió földet megtenne. 3. Girára.

Kőz erdő melyből díſznó tízedet, vagy egyéb közönſeges

ges adót nem ßednek, nincs, is valami bizonyos iövedelme, bőcsültetik mint köz föld, egy Királyi eke allya. 3. Girára.

generaliter nõ exigitur, nec habet aliquem certum proventum, æstimatur sicut terra communis, ad unum aratrum, videlicet Regalis mensuræ adjacens, ad M. III.

Az tövis bokrokról és cserés hellyekről, azont kel érteni.

De rubetis etiam & Virgultis, idem sentiendum.

Továbba az nagy Erdő, mellyet ereßtvénnek hinak, köz faragásra és épületre alkolmas, ha három Királyi ekéie mértékénél kisseb léßen, minden eke bőcsültetik, 10. Girára.

ITEM, Sylva magna, quæ aliàs permissoria dicitur, pro communi opere & labore apta, infra quantitatem trium aratrorum Regalis mensuræ existens, quodlibet aratrum, ad M. X.

Ha penigh három eke allyánál töb léßen, töbre nem bőcsültetik, hanem csak három eke bőcsüre.

Vltra verò tria aratra adjacens, non æstimatur, sed ad ipsa solummodo tria aratra reducitur æstimanda.

Továbba az nagy bárdos, és mackos erdő, bárdolni és vadáßni ió, és minden műre, három Király ekeiéni földön lévén, minden eke allya bőcsültetik 50. Girára.

ITEM, Sylva major, puta dolabrosa & glandifera, seu sub dolabro & venatione existens, ac pro quolibet opere & artificio valens, in spacio vel quantitate trium aratrorum, regalis mensurę adjacens, quodlibet aratrum æstimatur, ad M. L.

Ha penig az eßtendőnkéni való haßnát iól megh vehetik, ielesben ha mackos erdő léßen, tiz annyira bőcsültetik, mit az eßtendeig való haßna ten-

Si verò proventus ejus annualis benè potest computari, signanter, si fuerit glandinosa: tunc pro decies tanto æstimatur, quantum facit

cit proventus suus annualis: ultra verò ipsa tria aratra (prout permissoria) non æstimatur.

ITEM, si terra arabilis non extendit se ad unum, vel mediũ aratrum regale: ita videlicet, ut si fuerint quinq́; aut sex, vel decem &c. jugera: tunc (opinione nonnullorum) quodlibet jugerum, æstimabitur ad denarios quadraginta: & de sylva quoq́; permissionali, ac nemore, idem dicunt esse tenẽdũ. Verumtamen, hæc limitatio, pro communi ęstimatione accepta, respectu præcedentis, justa & recta non videtur, sed omnino abjicienda censetur. Nam, si terrã vel sylvam cõmunem, ad unum aratrum regale sufficientẽ, ad tres Marcas æstimabis: & aratrum ipsum ad cẽtum ac quinquaginta jugera regalis mensurę sequestrabis: tunc si benè computabis, non plures quã duodecim denarij ad quodlibet jugerum terræ cedent: & quatuor tantum jugera inæstimata manebunt, quæ ad quinquaginta denarios se extendent: Quinquaginta autẽ denarij, ad centũ & quinquaginta

tenne: ha penig nagyob léßen három ekénél, nem bőcsűltetik tőbre mint az ereßtvény.

Továbba ha az ßántó főld, egy egéß Királyi ßántó főldnél, avagy fęlnél kisseb leiend: mikor, tudni illik, őt, hat, avagy tíz hóld főld: tehát (az mint némellyek vélik) minden hold főldet, negyven negyven pénzre kellene bőcsűlleni: és ezen értelemben vadnak az ßabad erdőről-is és berekről.

Mind az által effęle kőz bőcs ez megh mondot vélekedés ßerént, az elsőre tekintvén, nem tetczik igaznak, hanem tellyessęggel megh kel vetni. Mert ha egy Király hóldént való főldet, avagy kőz erdőt, három Girára bőcsűlendeß, és az őreg hóld főldet, az Királyi mérték ßerént, más fęl Száz hóld főldre tudandaß: tehát ha iól megh vetended, egy egy hóld főldre, csak tízen két két pénz iút, és bőcsűletlen csak négy hóld marad benne, kinek az bőcsűe őtven pénzre megyen, az őtven pénzt peniglen más fęl Száz fillyerre, avagy mangurra ió móddal nem oßthatod. Azért ha az nagyob réßßel, az meg

megh mondot négy hôldot ôßve vetended, ez négy hôldnak bôcsû nélkûl kel maradni.

Mert az ereßtvênyes erdônek, ês bereknek bôcsûében, ki az mint mondâm, kôz épûletre iô vôlna, ha egy ôreg fôldni leend, mellyet tiz Girâra sokatak bôcsûlni, tehât minden ßántô fôldet, hußon heted fçl pénzre kelletik bôcsûlleni, ês igy-is hußon ôt pénz léßen az fôlé. Ha penig ez Summât Girâra akarandod osztani, nem hât minden hôld fôldnek, hußon hét hét pénzt kel érni, ês igy hét pénzel kel megh fôldanod. Az megh mondot fôld dolgâban-is ha akarod ezent kel cselekedned, ês ennyit kel hozzâ adnod.

Továbba, egy Kaßa allya réth vagy ßéna fû, egy Kiralyi hôldgyân ki vôlna, egy negyed réßre bôcsûltetik, tudni illik, Száz pénzre, 1. Forintra.

Rétsçget penig az mezôsçgben, mellyet noha megh kaßâlhatnak, de ritkân, avagy soha nem

ginta obulos, seu quadrantes commodè dividi non possunt: Ideò quatuor illa jugera, cõsideratione majoris partis, ut inæstimata maneant necesse erit. In supputatione siquidẽ sylvæ permissoriæ vel nemoris, pro cõmuni (ut præfertur) opere valentis, ad unum aratrum se extendentis, quòd ad Marcas decem æstimatur: quodlibet jugerum ad denarios XXVI. cum obulo taxari vel çstimari debebit, & pro superfluo, seu residuitate, denarios XXV. habebit. Si verò aliter ad Marcas summam ipse dividere volueris: tunc quodlibet jugerum ad denarios XXVII. æstimabitur, & tu denarios VII. superaddere debebis. De prænarrata quoq; terra, idem (si volueris) cum superadditione facere valebis.

ITEM, Pratum seu Fœnetum, ad unam falcem sufficiens, vel aliàs in uno jugere terræ regalis adjacens: ad unum quartale videlicet denarios C.

FOENETA autem in campestribus, quæ falcari quidem possunt, rarò tamen, vel nunquam

defalcantur: in ordine æstimationis non ponuntur.

ITEM, Molendinum subtus, vel desupter currens, & tempore æstus non deficiens, ad M. X.

Deficiens autem, ad M. VI.

MOLENDINVM desuper volvens, & tempore siccitatis non deficiens, ad M. V.

Deficiens autem, ad M. III.

LOCVS Molendini deserti, subtus currentis, ad M. III.

Desuper autem volventis, ad M. unam cum media.

ITEM, Fons scaturiens, seu puteus affluens, & non deficiens, in quacunq; possessione, de quo populus potare solet, ad M. duas cũ media. Si autem plures fuerint, nõ ęstimantur, sed ad unum solum includuntur omnes, quoniam ad usum unius villę sufficit pute'unus.

ITEM, Piscina effluens, & non deficiens, ad M. X.

Non effluens autem, & tempore siccitatis deficiens, ad M. V.

PISCINA magna, cum clausura existens, Gyalmos tó, vel etiã Morotva dicta, nec nõ alia piscatura

nem kaßállyák, az köz böcsű köziben nem ßámláltatik.

Alat csapó és folyó malom, ßáraz idön mely megh nem ál. 10. Girára.

Az mely penig meg ál, 6. Gi:

Fellyűl csapó avagy follyó malom, ßáraz űdön mely meg nem ál, 5. Girára.

Ha penig meg fogyatkozik, 3. Girára.

Pußta Malom hely, alat forgó, 3. Girára.

Fellyűl forgó Malom hely, más-fęl Girára.

Egy ki follyó kút, ki soha megh nem fogyatkozik, és az Nep abból él, harmad-fęl Girára. Ha tőb léßen azok megh nem bőcsűltetnek, mert elég egy kút egy falu éléſęre.

Egy halas Tó, ki follyó, meg nem fogyatkozó, 10. Girára.

Az mely ki nem foly, és ßáraz idön el fogy, 5. Girára.

Nagy halas Tó, rekeßes, ǵalmos Tó, vagy Morotva, és egyéb halâßó víz, Dunán, vagy Tißán

Tiſán, vagy Szávân, vagy Dravân, Tannyanak mely mondatik, ha eſtendőnként rendelt iővedelme vagyon: tehát tiz annyit téſſen az bőcſű, mint az eſtendőnként való iővedelme vólna. Ha penig nintſen ſakaſtot iővedelme, azt mi közönſéggel ſoktuk bőcſülni, 50. Girára.

tura Danubialis, vel Thicialis, ſive Szave, aut Drave, Thania nũcupata, ſi habet deputatũ proventũ annualem, Decies tantum eſtimatur, quantum facit ejus provent⁹ añualis. Si verò computatum proventum nõ habuerit, prout nos generaliter utimur, æſtimatur ad M.L.

Továbba, Varſaknak helyét, Veſſnek kit hínak, tizig, mindenekét egy, 1. Girára. Tiznek felette ſázigh, vagy még ha több vólna is, 10. Girára.

ITEM, loca ſagenarum, Vveſs appellata, uſq; ad denarium numerum, pro ſingulis Marcis, ultra verò decem uſq; centum, vel amplius, ad M.X.

Továbba, Rekeſt az Arvízkort kit teſſnek, ha kiválképen való haſna, vagy csak ugyan közönſéggel vagyon, mindenik Száz pénzre bőcſűltetik, 1. Forint.

ITEM, Clauſura, quæ fit tempore inundationis aquarum, Rekez dicta, ſpecialem vel ſingularẽ proventum habens, quælibet ad denarios C.

Vámot mind vízen, és mind földön, kit méltán ſoktak ſedni, tiz annyira bőcſűltetik, mint az eſtendőnként való haſnai

ITEM, Tributum tàm ſuper aquis, quàm in terris, ritè exigi cõſuetum, decies pro tanto æſtimatur, quantum facit proventus ejus annualis.

Továbba, ſőlő hegynek iővedelme és haſna, mely dézmából, és egyéb ſedő vedő ſokás-

ITEM, Tributum promontorij, ſeu montis vinearũ, quòd com- *Vineæ.*
putatum, & notabile proventũ annuatim domino ſuo terreſtri mini-

ſtrat, ſimiliter ad decies tantum æſtimatur: ſed hoc in pereñi duntaxat æſtimatione locum habere cẽſeo. Nã vineæ generaliter, tanquã rubeta & virgulta, de Regni noſtri antiqua conſuetudine æſtimari ſolent: ex eo, quòd ubi & poſtquam cultores vinearum, aut defuerint, aut earum labores prętermiſerint, vineæ citò de faciliq́; in rubeta & vepres cõvertentur. Verùm, ſi ruſticum quempiam, vel etiã Nobilem, in territorio alterius vineã habentem, Dñus terreſtris de ipſa vinea ejicere & excludere voluerit: authoritatem quidẽ ejiciendi habet: attamen non æſtimatione illa cõmuni, quæ de virgulto & rubeto immediatè prænotata eſt: ſed competentem valorem, ſeu cõdignum precium ejus, juxta æquam rectamq́; limitationem & taxationem judicis, ac juratorum civium ejus loci, ad quem ipſum promontorium pertinet, illi refundere tenentur.

ISTA

ßokásból adatik, mely nyilván való haßnot hoz eßtendőnként az ő Vrának, azonképpen tíz annyira bőcſűltetik, mint az eßtendőnként való haßna volna: de azt itilem, hogy az őrők bőcs ßerént tenne annyit. Mert az Szőlők, ez mi orßágunknak régi ßokáſa ßerént, cſak úgy bőcſűltetnek mint az tőviſkék és haraßtok: Miért hoǵ mihelt az ßőlőt nem művelik, és az ßőlő művet el hadgyák, az ßőlők hamár és kőnnyen tőviſk bokrocká és parlaggá léßnek. Mind azonáltal, ha valamely Paraßt embert, vagy męg Nemes embertis, kinek más ember földén vagyon ßőlőie, az földes Vr, ki akaria ßőlőiéből vetni, megh lehet, de nem az kőz bőcſel, kit moſt az tőviſkről és haraßtról mondék: hanem az otvalô Bírónak és eskűt Pólgároknak, mely hegyben az ßőlő vagyon, igaz intezéſek és bőcſűiek ßerént, kel le tenni az árrát.

EZ

EZ MERTEKNEK, mely itt az ßélin vagon iegyezve, tízenhata téßen egy Királyi ſinget avagy ölt.

EGY Királyi ßántó földnek avagy erdőnek, hóldgyának hoßßaſſága, ez mértéckel teßen hetvenkettőt: az ßéleſſęge penig tízenkettőt.

Egy Király ekéiében penig vagyon más-fęl ßáz hold föld, az marhának bőcſűléſęben.

AZ BAROMNAK bôcſűjéröl.

EGY ökör ki nem Sánta, avagy penig egyébként ſem bénna, téßen 1 Girát.

Két űnő boryá nélkűl 1. Gir:

Egy űnő boryával 1. Girát.

Négy iuh 1. Girát.

Négy Diſznô 1 Girát.

Egy Kaczola, vemhe nélkűl 1. Girát.

Hijm vemhével penig 2. Gi:

Nőſtény vemhel Más-fęl Girát.

Egy nyerges Lô az ő árra ßerént bőcſűltetik.

ISTA MENSVRA, SEdecies ſumpta, facit unam menſuram, ſive ulnam Regalem.

ITEM, unum jugerum terrę arabilis aut ſylvę, Regalis menſurę, continet in ſua lõgitudine, ſeptuaginta duas: in latitudine verò duodecim mẽſuras, ſeu ulnas Regales.

ITEM, unum aratrum continet in ſe centum & quinquaginta jugera terrarum, Regalis menſuræ in æſtimatione rerum.

DE IVMENTORVM æſtimatione.

NOtandum, quòd unus bos non claudus, vel aliter non deſtructus, ad M. I.

Duæ vaccæ ſine vitulis, ad M. I.

Vna vacca cum vitulo, ad M. I.

Quatuor oves, ad M. I.

Quatuor porci, ad M. I.

Caballa ſine poledro, ad M. I.

Cũ poledro maſculo, ad M. II.

Cum poledro fœmineo, ad M. unam cum media.

Equus ſellatus, ſecundum valorem ejus æſtimatur.

QVOT MODIS, ET quibus reſpectibus, æſtimationes bonorum & rerum fiant?

TITVLVS CXXXIV.

SCiendum ulterius, quòd præmiſſa bonorum mobilium, & immobilium, æſtimatio diverſis modis, diverſiſq; reſpectibus fieri conſuevit.

PRIMO quidem, ad ſolutionem onerum judicialium, quæ cõmuni & uſitato vocabulo Birſagia nuncupatur, & in illis, tàm jumenta, quàm etiam terrę & jura poſſeſſionaria, juxta limitationem præſcriptam, æſtimari pariter & acceptari debent.

SECVNDO, in Quartalitiorũ, & jurium Impignoratitiorum, ſolutione ac bonorum per ſententiã capitalem, vel emendæ capitis occupandorum redẽptione, in qua (jumentis excluſis) tamẽ caſtra ac curiæ Nobilitares, & ſeſſiones Iobagionales, populoſę, deſertæque, & prædiales, quam etiã terræ, ſylvæ, virgulta, prata, piſcinę, molendina, fontes, clauſtra, monaſteria, & Ec-

HANY MODON, ES mire tekintve, legyen az iôßágnak és egyéb marhának bôcſûie?

CXXXIIII. TIT:

TOvábba ezt-is tudnunk kel, hogy az fellyûl megh mondot marhának és iôßágnak, bôcſûie, ſok kûlômbképpen, és kûlômb tekéntetbôl ſokot lennie.

Mert ELSÔBEN, az ſékeſſinén való maratſágban, mellyet kôzônſęgeſen nyelvûnken Birſágnak mondunk, meg fizetéſęben, mind az Barmot, mind ſânió ſôldeket, mind egyéb iôßágot avagy ôrôkſęget, ez fellyûl meg mondot intezés ſerént, illik el bôcſûllenî és ſâmban bê venni.

MASODSZOR, Leány Negyednek, és Zálagos iôßágnak, megh fizetéſében, Capitalis ſententiaért, avagy fô váltſágért, el foglalandô iôßágoknak ki váltáſában, melyben (ki vêvén az barmot) minden iôßágok, ôrôkſęgek, Várak, Nemes udvarok, iobbágy ûléſek, kikben emberek laknak, mig puſztâk, maiorok, minden hozzâ tartozôckal egyetemben, ſôt ſôldek, erdôk cſerék, ſéna rétek, halas-tók, malmok, kûnok, klaſtromok, monoſtorok, és

Egy-

Egy-hâzak: ezeknek îövedelmét: gyümölcs kerteket, vízeknek és tannyaknak hellyét: és kőzönségesképen minden hozzá tartozóckal egyetemben, az megh mondot köz bőcsű szerént, kel bőcsülni és el venni. De az szántó földeket, és széna réteket, mellyek az lakós iobbágy ůléshez valók, azon-képpen az irtot szántó földeket, és széna réteket, mellyek kiváltképpen az parasti népeké, és nem az iobbágy ůléshez valók, meg nem bőcsűltetnek. Es ez bőcsűlés szerént lésen, az leány Negyednek-is, és az zálagos iobbágnak való megh váltásának fizetése. Vgyan ezen értetik, és ezenképpen fizettetik ki, az idegen ember az ollyan iobbágból, mellyet az attya-fiak ellen törvénytelenül és módnélkül el idegenittették.

& Eccleſiæ: nec non tributa, pomaria, ſagenarum q; & clauſurarũ loca: & generaliter omnes pertinentiæ jurium poſſeſsionariorum æſtimandorum, modo prædeclarato taxantur. Terræ tamen arabiles, & prata, ad ſeſsiones Iobagionales populoſas ſpectantes, & pertinentia (demptis terris & pratis extirpatitiis, quæ colonos propriè concernunt, & non ad ſeſsiones pertinent) non æſtimantur: & tandẽ ſecundum hujuſmodi æſtimationis quantitatem, ſolutio Quartalitiorum, & jurium Impignoratitiorum, fieri debebit. Et hoc idẽ eſt etiam de jurib⁹ poſſeſsionarijs, in præjudicium fratrum, vel aliter indebitè venditis, intelligendum atq; tenendum.

HARMADSZOR, Iegy-rubának megh fizetésében, csak az Nemes udvarok, lakós iobbágy ůlések, puſztak, maiorok, mellyek az tőb iobbágy ůlésnek rendiben vadnak, bőcsűltetnek meg, és az falu derekán kűvűl semmi meg nem bőcsűltetik:

TERTIO, in Dotalitiorum reſtitutione, in qua ſolum modo curiæ Nobilitares ac ſeſsiones Iobagionales populoſæ & deſertæ, atq; prædiales, in ordine aliarum ſeſsionũ ſitæ æſtimantur, & extra corpus poſſeſsionis, nulla in hac parte æſtimatio admittitur: & demum juxta ejuſcemodi poſſeſsionariæ æſti-

Part. 1. Tit. 9. & 93.

estimationis seriem, restitutio Dotalitiorum, partim pecuniis paratis, partim verò rebus mobilibus, etiam jumentis inclusis, fieri solet, Iuxta verum præcium aliorum, prout videlicet in foro vendi possent, acceptari debebunt.

Pars 1. Tit. 29. 67. 98. & 134.

HOC tamen advertendum est, quòd si qua mulierũ, mortuo marito suo, in bonis ac juribus ejusdẽ mariti possessionarijs, titulum & nomen ipsius ferendo, vita sibi comite permanere voluerit: & filius vel frater, aut alter successor ejusdem mariti legitimus, ipsi mulieri, ad quantitatem & valorẽ dotalitij sui, jura aliqua possessionaria, vita ejusdem durante, possidenda & utẽda sequestrare excidereq́; & dare decreverit: tunc in tali casu, nõ solùm curię nobilitares, sessioneq́; Iobagionales, populoę & desertę, ac prædiales: sed etiam extra villã terræ, sylvæ, pomaria ac fœnilia, & molendina, quę mulieri dabuntur, prout in Quartalitiorum solutione æstimabuntur, & tantum duntaxat sibi de juribus illis possessionarijs, quantum se ad valorẽ ipsi⁹ Dotalitij sui extendet, deputabitur, utendum atq́; possidendum.

Par. 1. Tit. 29 & 95.

tetik: Az illyen bõcsũ szerént fizetődik megh az iegy-ruha, rèß szerènt kéz pénzel, rèß szerènt ingo marhával, az barmotis oda számlálván, az ô igaz árra szerènt az mint az vásárt el kelne.

Továbba erre-is kel vigyázunk, hogy ha valamely asszonyi-állat, Vra hólta után, Vra iószágaban megh akar maradni, és élteig Vrának nevét akaria viselni: tehát az fia vagy az Vrának az atya-fia, avagy ezek után az kit az iószág illetne, az asszonnak iegy-ruhái szerént való iószágot akarand szakasztani: kiből az asszony hóltaig élhessen: tehát nem csak az udvarházakat, iobbágy széleket, pusztakat és lakosokat, és maiorhellyeket, de még az falun kívül való hellyeketis, ugy-mint földeket, erdőket, gyümölcs kerteket, kaszáló réteket, és malmokat, mellyeket az asszonnak akar adni, szintén ugy kel megh bõcsülni, mint az leány Negyednek ki fizetésében, és az iegy-ruha értéke szerént adatik élni és birni.

QVAR-

NEGYEDSZER, adóságokban és károknak, egy summában fel számlálván, és nevezetessen mellyet megh írnak: Annak felette patvar terhének le tételében, nyelv váltságban, Király Széknek és Vármegye Szék tőrésnek maratságában, az mit fizetnek, az ingo és el adó marhák, az ő igaz árra szerént: és nem ez felyűl megh mondot intezés szerént bőcsűltetnek.

QVARTO, in solutione debitorum, & refusione damnorum, summariè computatorum, vel specificè denotatorum, Præterea in depositione oneris facti calumnię, ac emendæ linguæ, & violatione sedis judiciariæ Regię majestatis, ac Comitum parochialium, quorũlibet comitatuum, & alijs ejuscemodi causis ac casib⁹, in quib⁹ pari modo res mobiles & venales, iuxta verum earum valorem: & non secundum limitationem præexpressam acceptantur. Par. 2. Tit. 60. 72. & 69.

ŐTŐDSZŐR, és Vtólsor, Határ-járásban és igazításban, az kőz bőcsel szoktanak élni. Ennek kedig ez végső móddal, csak illyen tekintetből, és ennek-okáért mennek az bőcsűre, hogy az földek, erdők, berkek, vagy rétek, vagy hegyek, az mellyen az peressek nem alkalmának: avagy az földőt forogna az per, hogy valahány Girára számláltatik az peres hely, annyi magával, Nemes emberecskel, vegye el, és tegye övéie, az kinek hitet itil az Birő akar földet, erdőt, cserét, mezőt vagy hegyet ugy tulaydonitson magának,

QVINTO & ultimo, in metarum Reambulationibus, & Rectificationibus, æstimatio communis fieri solet. Hoc tamen ultimo modo, eo solum respectu æstimatio celebrari consuevit, ut terræ, sylvæ, virgultaq; , vel prata, aut promontoria, quæ inter causantes in lite manebunt, ad quot Marcas sese extendere videbuntur, cum tot Nobilib⁹ hujusmodi terras, sylvas, virgulta, prataq; vel promontoria, ille, cui juramentum, per judicem præstandum deponendumq; adjudicabitur pro se, & juri suo appropriare vendicareq; valeat atq; possit.

EZ DECRETVM ELSŐ részének Vége.

FINIS PARTIS PRIMAE.

DE SECVNDA PARTE IVRIVM ET Consuetudinum Regni in generali.

TITVLVS I.

POSTQVAM favente Deo, de Principalibus rebus, jurium scilicet possessionariorum Donationibus, earumq; speciebus, nec non bonorum Divisionibus, Venditionib⁹, Impignorationib⁹, Metarum distinctionibus, Dotalitiorum & Quartalitiorum solutionibus, & alijs ad ea spectantibus & annexis quibus utpote omnium Dñorum, Prælatorum, ac Baronum, Magnatumq; & Nobilium, fundatur exordium, fulciturq; Dominium, succinctè dictum est: In hac jam SECVNDA parte hujus opusculi, de causarum & litiũ processibus & executionibus, ac sententiarum super his ferendarũ serie disserendum restat. Sed antequam ad materiã specialem hujus partis explanandam veniam, quia constitutio Regni hujus plerunq; interseri debebit. Ideò in generali quali-

AZ ORSZAGNAK TŐRVENYEnek és ßokásának, Második réßéröl közönsęgessen.

I. TITVLVS.

MInek utánna Istennek segitsęgéböl rövideden ßöllánk, ez Decretumban való fő dolgokról, ugy mint ióßágoknak el aiándekozásáról, az fęle Donatióknak réßeiről, az ióßágnak meg oßtássáról, őrök árron való el adásáról, zalagositásáról, határ iárásáról, és leányi negyednek ki fizetéfęről, és ez felékhez tartozandó dolgokról, mellyeknek, tudni illik minden Vraknak, Pap, Szabad, Záßlós és Nagyságos Vraknak és Nemesseknek eredeti véßen fundamentomot, és ezek által Vrságokat biriák álhatatosson. Immár ez könyvecskének második réßében, ßöllok az törvény és az pőr folyássáról, és igaz tételéről, és ez felékről, minémű rendbéli Sententia kellyen. De minek előtte az második könyvnek kiváltképpen való magyarázására mennék. Mivel-hogy az Orßág végezéfęt irásomnak rendiben, gyakor hellyen kel emlitenem,

azo-

azokaert rövideden, elößör arról írok, az Orßág és Feiedelem közönsęges végezésit, hogy kellyen érteni. Továbba az mi ßokásunk, vagy iratlan törvényünk, kivel mostani időben közönsęgesen élünk, honnat ßármazot legyen.

qualiter constitutio seu generale Decretum Principis, & Regni, interprætari debeat: Præterea unde consuetudo nostra, seu Lex non scripta (qua hoc tempore comuniter utimur) initium & originem sumat, breviter præmittam.

AZ KÖZÖNSEGES Decretomot, az Orßág és az Feiedelem végezésęt, hány képpen kel érteni?

II. TITVLVS.

AZokáért az Fejedelem ßerzésęt, és az Orßág végezésęt (it ez hellyen az mint forog) négy-képpen vehettyük eßünkben. Mert némely végezés, az utánna való végezést, tellyessęggel semmivé téßi, és mindenestöl megh veti: Némellyet az utólsó végezés réß ßerént fel bont, réß ßerént penig ióvá hadgya: Némelyröl penig az után semmit nem ßóltak, sem nem végeztek, némellyet penig uñolag végeztek. Azért az tellyessęggel semmivé tőt, végezésben, az ůdőre kel tekinteni, mikorban vetettek megh (ugy-mint az Nador Ispánnak, akar az Orßág bitáiának itiletit, fel kiáltot gyűlést, bay viadal törvényét, és az törvényre háromßor való ki kiáltást. Mert ez

QVOT MODIS GEnerale Decretum intelligatur?

TITVLVS II.

COnstitutiones igitur Principum, sive Decreta Regni, quatuor modis (prout occurrit) considerari possunt. Quędã enim constitutiones sunt ex toto per posteriores abrogatæ, simpliciterq; revocatæ. Aliæ verò partim abolitę, partim approbatæ. Quædam autem silentio præteritæ, & quędam introductæ. In his igitur constitutionibus, quæ ex toto sunt deletæ (sicuti judicium Palatinale, Proclamata congregatio, Iudicium duelli, & Trineforensis proclamatio) attendendum est tempus abolitionis. Quia futuris & non præteritis causis ac negocijs, videntur

Prol. 8. Par: 2. T. 3. 6 8. Par. 3. T. 2

legem imponere: ita quòd de cætero non fiant hujusmodi judicia Palatinalia, & Duellorum dimicationes, neq; proclamatæ congregationes & Trineforenses proclamationes celebrentur. In causis tamen, vigore earundem inchoatis, servari debet modus pristinus: Quo ipsæ causæ inchoatæ fuisse dignoscuntur: non quantum ad earum iterum celebrationem, sed quo ad processum ipsarum observationem. Secus esset, si per verba in eadem constitutione posita & conscripta, leges ac constitutiones hujusmodi traherentur etiam ad præterita. Nam simpliciter constitutiones (ut immediatè prætactum est) non ad præterita, sed futura ligant.

SECVNDO verò, quando scilicet partim sunt approbatæ, partim verò abolitæ, innitendum & incumbendum est formis verborum, in ipsis constitutionibus & decretis positorum, ut approbata serventur: abolita autem rejiciantur, & non observentur.

TERTIO, quoniam priores leges

fęle végezés, nem el múlt pereknek, hanem követközendőknek ßab törvént: ugy hogy ez után meg ne tartassęk, hanem le tétessęk affęle Nádor Ispánnak itileti, se ne legyen bay vivás, se fel kiáltot gyűlés, sem penig az törvényre háromßor való ki kiáltás. De azért ez fęle régi végezések ereiével indult perekben, az régi módot kel meg tartani, melyben az pőr kezdettet vólt: nem ez okon, hogy ez után-is azon törvénnyel kellene élni, hanem hogy az mennyiben az régi mód ßerént indult vólt valamely pőr, azon régi ßerzet folyasa ßerént mennyen véghőz. Külőmben vólna ackor az dolog, mikoron azon végezésben ki feießték és magyaran meg irták vólna, hogy effęle törvény és ßerzés, az el mult dolgokra-is ßólgállyon. Mert az mint fellyűl is mondók, minden végezés, az ő tulaydonsaga ßerént, nem az el mult hanem az iővendő dolgokra kötelez bennűnket.

MASODSZOR penig, mikor az régi végezést, réß ßerént hellyén, és ereiében hadták, de réß ßerént le tőtték, affęle végezésnek bőtű ßerént való magyarságát, és értelmét iól meg kel érteni, hogy az mennyiben irva hadgyák, annyi réßeben megh tarcsák, az mennyiben le tőttek penigh, annyi réßében senki meg ne tarcsa.

HARMADSZOR, az hól az régi

régi tőrvény vagy végezés felől, az kiſſeb végezésben ſemmi emlekezet nincsen, hogy avagy hellyén hadták vólna, avagy megh változtatták vólna az utólſó végezésben. Tehát akkor az régi tőrvény ereiében marad, hogy ha az kőſſég affele tőrvény ellen ſokáſiban megh nem rógzőt: Mert az nyil ván és ſünielen való közönſéges ſockás gyakorta fel bontya az tőrvényt.

NEGYEDSZER, mikor uy tőrvént adnak ki, az ſerént kel tőrvént is tenni, akar ſullyosb, akar engedelmesb legyen, az elsö ſerzéſnél. Mert immár hogy ki adták, ſenki nem ſólhat, ſ. itiletet ſem tehet affelől, iólé vagy gonoſúl ſerzették legyen: hanem ugyan csak az ki adot ſerzés ſerént kel tőrvént ſólgáltatni.

leges vel conſtitutiones, fuerint ſilentio prætermiſſæ, ſic quod nulla mentio habeatur de prioribus per poſteriores, ſuper variatione vel imutatione earundem. Tunc priores leges vigorem habere dignoſcuntur, ſi contrarius uſus populi illis non prejudicaverit. Nam uſus realis & continuus, ſepè tollit legē.

QVARTO verò, dum videlicet novæ leges fuerint introductę, Tunc ſecundum illas oportebit judicare: ſive ſint efficaces, ſive mitiores prioribus. Iam enim nō poterit judicari, quòd benè vel malè fuiſſent conſtitutæ: ſed ſecundum ipſas oportebit judicare.

KIK SZEREZHETnek tőrvényt és végezéſt.

III. TITVLVS.

DE it egy kérdéſt kel megh feytenünk. Tudni illik, ha az Feiedelem önnön magától, ſerezhet tőrvént avagy végezéſt: Avagy fükſég legyen hogy az kőſſégnek értelme is hozzá iárúllyon. Holot ezt kel megh értenünk, hogy

QVI POSSINT CONdere Leges & Statuta.

TITVLVS III.

SED quæſtio occurrit pertractanda. Vtrum Princeps per ſe poſsit condere leges ac ſtatuta: an opus ſit, ut populi quoq; accedat conſenſus? VNDE advertendum, quòd quamvis olim populꝰ iſte Hungarorum, dum adhuc ritu *Prol. 6. 13. Par. 3 T. 2.*

viveret gentilium, & non Regem, sed Ducem, ac Capitaneos haberet directores: omnis potestas cõdendę legis & constitutionis, apud eos fuerit. Verùm, posteaquam ad fidem Catholicam sunt conversi, & Regem sponte sibiip sis elegerunt, tàm condendæ legis, quàm etiã cujuslibet possessionariæ collationis, atq; omnis judiciariæ potestatis facultas, in juriſditionem sacræ Regni hujus Coronæ, quâ cuncti Reges Hungariæ coronari solent, & subsequenter Principem ac Regem nostrum, legitimè constitutum, simul cum imperio & regimine translata est: & sic postea Reges ipsi, convocato interrogatoq; populo, constitutiones facere cœperunt: prout & temporibus nostris fieri consuevit.

Attamen Princeps, proprio motu, & absolutè, potissimùm super rebus juri Divino & naturali præjudicantibus, atq; etiam vetustæ libertati totius Hungaricæ gentis derogantibus, constitutiones facere non potest: sed accersito interrogatoq; populo, si eis tales leges

hogy noha mikor még régen ez az Magyar nemzet az pogánok módgya szerént élne, és nem Királyok, hanem hadnagyok és Capitányok vôlt, azok igazgattàk ôket: és minden tôrvény és végezés szerzésre ezeknek vôlt hatalmok. De minek utánna az keresztyêni hitre tértenek, és szabad akaratyokból ô magoknak Királyt választanának vólna, mind tôrvény szerzésnek, mind akar mi iószág el adásának szabadsága, és minden tôrvénybéli hatalom, szállot az szent Koronának méltóságára, mellyel minden Magyar Országi Király szokták meg Koronázni, az az, az mi tôrvény szerént való Feiedelmünkre, és Királyunkra szállot az birodalom, az gond-viselésſel egyetemben: Es ez ûdôtôl fogván az Királyok az ország népét ôssze gyûitvén, és tetczését megh kérdvén, kezdettek végezést szerzeni, mint az mi idônkben-is szokot lenni.

Az Feiedelem mind azonáltal, csak ô maga indulatyából, és feiétôl, (ielesben oly dologban ki az Isten, és az természet tôrvénye ellen lenne, avagy az Magyar nemzet régi szabadsága ellen vólna,) semmit nem szerezhet, és nem végezhet: hanem az Ország népét bé kel hini, és megh kel kérdeni, ha az ſgle végezés, vagy

tôr-

törvény, tetczikè nékik avagy nem? Es ha az Orßág felel, hogy tetczik, az után az fęle végezést, törvény gyanánt kel meg tartani (de ugy hogy az Istennek és az terméßet törvényének mindenkor helye légyen) Gyakran penig az Orßág népe köz akarattal végez valami közönsęges haßonra való dolgot, és irva bé adgya, az Feiedelemnek, könyörögvén, hoǵ az ö végezésęt, törvény gyanánt engedgye meg néki. Es ha az Feiedelem affęle végezést iovallya, és hellyén hadgya, tehát hasonlatosképpen az fęlének-is törvény ßerént való ereie léßen, és mindgyárást valóban, törvény gyanánt meg kel tartani. Mind az által ez fęle iedzést, nem az kössęg, hanem sáiát az Feiedelem végezésęnek mondgyuk, ez okon, mert ha az Király minden-képpen nem iavallotta, és hellyén nem hatta, és meg nem Confirmálta vólna, az kössęg végezésęnek ö magától semmi ereie nem vólna. De azért közönsęges nével affęle iedzést, gyakorta Orßág-Decretomának és végezésęnek ßoktuk hini és nevezni.

ges placeant, an non? Qui cum responderint: Quòd sic: Tales postea sanctiones (salvo semper Divino, naturaliq; jure) pro legibus observantur. Plerunq; autem & populus ipse nonnulla, quę ad publicum bonum cōducere arbitratur, unanimi consensu decernit, in scriptisq; Principi porrigit, supplicans, super illis leges sibi statui. Et si Princeps ipse ejuscemodi sanctiones acceptaverit, & approbaverit: tunc vim legis pari modo sortiuntur. Et de facto pro legibus reputantur. Quæ tamen omnia, specialiter Principis, & non populi statuta nuncupantur: Eò, quòd nisi utroq; modo Principis accederet consens⁹ & confirmatio, nullius censeretur firmitatis ipsa constitutio. Verùm generali nomine constitutiones ipsæ, sæpenumero Regni decreta vocitantur.

AZ NEPNEK ES kössęgnek nevezetin kiket kel érteni?

IIII. TITVLVS.

QVI NOMINE POPVLI, & qui nomine plebis intelligantur.

TITVLVS IIII.

Az

No-

NOmine autem & appellatione populi, hoc in loco intellige solummodo Dominos, Prælatos, Barones, & alios Magnates, atque quoslibet Nobiles: sed non ignobiles: licet iste terminus populus, includat omnes Nobiles & ignobiles pariter. De ignobilib⁹ tamen, (qui plebis nomine intelliguntur) in hac parte nihil est ad propositũ.

Populus enim eo differt à plebe, quo species à genere. Nam appellatione populi, universi Nobiles, tàm Magnates quàm inferiores, etiam ignobilibus computatis, significantur. Plebis autem nominatione, soli ignobiles intelliguntur.

AZ Népnek nevezetin itt ez hellyen êrcsed csak az Orßágbéli Vrakat, Pap Vrakat, Zaßlós és egyéb Nagyságos Vrakat, és akar mely Nemesseket, de nem az nemteleneket avagy paraßtokat: néha ez ige NEP, mind Nemesseket, mind penig azokat kiknek nincsen Nemessęgek bé foglal, de az, azokra kik nem Nemessek, ez mostani dolog semmit nem néz, (mint hogy azokat az kőssęg nevezetin érttyűk) Mert az Nép annyit kűlőmbőz az kőssęgtől, mennyit kűlőmbőz valamely egéß dolog, az réß ßerént való dologtól. Mert az Népnek nevezetin érttyűk minden Nemesseket, Nagyságossokat, és męg egyéb renden valókat-is, męg azokat-is, kik nem Nemes emberek oda ßámlálván. De az kőssęgnek nevezetin, csak az nemtelen paraßtokat ßoktuk érteni.

QVOS LIGANT CONstitutiones & statuta?

TITVLVS V.

VLTERIVS si quæratur, Quos ligant constitutiones & decreta? Sciendum quòd primò li-

AZ KIRALY SZERzésęre, és az Orßág végezésęre, kik legyenek kőtelesek?

V. TITVLVS.

TOvábba ha valaki kérdi, az ßerzés és az végezés kiket kőtelezzen megh; tudni való dolog, hogy elsőben az Feiedelmet, kőtelezi meg,

meg, holot az végezést, az népnek ki vánsága szerént, ő szerzete, amaz példa beszéd szerént: *Engedgy ugy mond az törvénnek, kit te magad töttél.* De külömben kel érteni az Romai fő Pápa és az Cſászár felől, kik felől semmi emlekezetet nem tészünk it. Annak felette minden Feiedelem birtoka alat valók kötelesek az szerzésnek meg tartására, sőt nem csak azok, hanem meg akar mi idegen ember-is, a ki ez Országban lakik. De azért, ha az közönséges végezést ugy szerzették vólna, hogy az ki nékie nem engedne, annak büntetése és kára következnek, tehát ackor az más Országi, és idegen embereknek három hólnapíglan való haladékot enged az törvény, az üdő alat ug meg ércsęk az Ország végezésęt, mint ha ő köztök-is ki hirdették vólna. Mint példának okáért: Ha illyen végezés lenne, hog Bécsiek vagy Baraszlaňak, avagy egyéb külső népek közzül, senki feie iószága veszése alat, az Magyar Országi szokot sokadalmokra, ne merien iőni árúiával, avagy egy fólt ökret, nyai iuhot, akar egy Ló ménest, ez Országból ki ne merien haytani, tehát az három hólnap alat, ha szinte meg kapnának valami kövül való embert, hogy az végezés ellen cselekedet vólna, mind az által méltán törvény szerént, sem megh nem büntethetnék, sem marháiában megh

mò ligant ipsum Principem, qui eas populo postulante ædidit. Iuxta illud, *Patere legem, quam tuleris ipse.* Secus est de sum̃o Pontifice, & Romanorum Imperatore sentiendum, de quibus nulla in hac parte notatur mentio. Deinde ligant omnes jurisditioni Principis subjectos. Et non solum illos, sed etiam quoscunq; forenses in hoc Regno degentes. Verùm, si constitutio generalis tenderet ad pœnam vel damnum: tunc forensibus dantur indutiæ trium mensium, ut hoc tempus sit eis pro publicatione statutorum.

Verbi gratia: Si decerneretur, & constitueretur, Quòd nemo Viennensium, aut Vratislaviensium, vel aliorum forensium (sub amissione capitis & omnium bonorum suorum) ad nundinas in hoc Regno Hungariæ celebrari consuetas, cum mercibus suis venire, vel oves, boves & equos gregatim de Regno expellere & abigere auderet: tunc infra trium mensium spatium, si etiam deprehenderetur ta-

lis forensis, de jure plecti, vel rebus suis spoliari non posset. Quia ipsum ignorantia, & non publicatio statutorum excusaret. SI AVTEM non esset pœnalis vel damnosa, sed juris alicujus aut judicij medela, vel prosecutionis causæ modus: tunc forensib⁹ unic⁹ mensis assignatur. Interius verò cujuscunq; status, dignitatis, & conditionis existant, sufficit temp⁹ provulgationis statutorum: & hoc modo nec intranei, nec forenses excusantur. Namq;

Cum fueris Romæ Romano vivito more.

nem ka rosithatnák: mert ötet az ö tudatlansága, hogy nem értette vólna, az végezésnek ki adását meg mentené. Ha penig az közönsęges ßerzésben bűntetést avagy kárt be nem irták vólna, hanem az ßokot törvénnek és itiletnek meg iobbitását, vaǵ törvény follyásának módgyát nézne, tehát abban az kivűl valóknak egy hólnapot teßnek, az itben valóknak penig akar mi állapat és méltoságban valók legyenek, igaz elég az végezés ki hirdetésęnek ideie, hogy minden ember ahoz tarcsa magát, és ezképpen, sem az kivűl valók sem az Orßág népe, magának mentsęget nem vehet, hoǵ nem értette vólna, mert azt ßokták mondani:

Hogy mikor Romában vagy, Romai módon ély.

VNDE TRAXERIT originem consuetudo nostra, in judicijs observanda?

TITVLVS VI.

SCiendum secundò, quòd quanquam omnia ferè jura Regni huj⁹ originaliter ex Pontificij Cæsareiq; juris fontibus progressum habeant: municipalis tamen hæc nostra consuetudo, qua in judiciis modo generali utimur, ex tribus fundamentis constat.

PRIMO

HONNAT VÖT LEgyen eredetet, az mi törvénnyűnkbéli ßokkásunk?

VI. TITVLVS.

TVdnia illik másodßor, hogy noha ez Orßágnak, mayd minden törvénye, az Romai és Csáßári törvénynek kút-feiéből ßármazot, de mind az által az mi Orßágunkbéli közönsęges ßokásunkat, három fundamentombol vettűk.

Elô-

Előßőr, az Orßág közönſęges végezéſſęből és ßerzéſſęből.

Máſodßor, az Királlyoknak Privilegiomokból.

Harmadßor, az Orßág rendelt Birainak Sententiaiokból.

ELŐSZŐR, mondám hogy az Orßág közönſéges végezéſęből, kinek eredetit, hogy méllyebben megh mondgyam, eßünkben kel vennünk, hogy mindeneknek előtte, amaz mi diesiretes elſő Királyunk és Apoſtolunk, az bóldog emlekezetű Sz: ISTVAN Király (ki az Magyari Királlyok közőt elſőb, és főb vólt, és ki az Magyar nemzetet az ßentſęges hitnek világoſſágára teritette) ieles végezéſt ßerzet, mely mind az által az kereßtyéni hitnek elſő fundamentomának tanitáſára és megh értéſęre inkáb ßólgál, hogy nem mint az törvényre való perpatvarkodáſra. Annak utánna az mi ßentſęges LASZLO Királ; és Confeſſorunk, ki az ö ßablyaiával Dalmatiát, és az tenger mellyékét Magyar Orßághoz hayta, és ki az Tatár nemzetet, ki Magyar Orßág határit gyakorta bé ütéſſel ßokta vala háborgatni, ßemben való viadallal meg rontá, és ez Orßág határiból ki kergeté, és futva ßalaßta őket, ieles ió törvényeket ßerzet. Annak utánna az győzhetetlen AN-

PRIMO, ex conſtitutionibus & decretis publicis.

SECVNDO autem ex Principum privilegiis.

TERTIO verò ex judicum ordinariorum Regni ſententiis.

PRIMO (inquam) ex conſtitutionibus publicis, cujus rei ut origo altius repetatur, advertendum eſt, quòd primus omnium glorioſus ille Rex, & Apoſtolus noſter beatus STEPHANVS (primitias Regum Hungariæ qui tulit, quiq́; ad ſacrę fidei lumen gentem Hungaricam convertit) præclaras ędidit conſtitutiones, fidei tamen magis rudimenta, quàm litium fomenta, præ ſe ferentes & declarantes. Deinde Sanctiſsimus Rex, & Confeſſor noſter LADISLAVS, qui gladio ſuo Dalmatiam, partesq́ue maritimas, Regno Hungariæ ſubjecit, quiq́ue gentem Tartaricam, fines Hungarorum crebris incurſionibus invadere conſuetã, aperto Marte ſæpè conterens, ab hujus Regni finibus procul amovit, pedemq́; longè referre coêgit, leges optimas conſtituit. Invictiſ-

ſim⁹ poſtea Rex ANDREAS tertij BELÆ Regis filius, ac beatæ ELISABETH viduę genitor, quē nos Hieroſolymitanū vocitam⁹, poſt fœlicem, ab expeditione Hieroſolymitana, quā pro ſacrę fidei Catholicæ defenſione, adverſus Saracenos ingenti Hungarorum cum exercitu ſuſceperat: reditum, ſuper Nobilium præſertim im̄unitate ac pręrogativis libertatib⁹, egregias ſanctiones pręclarataq́; decreta ſtabilivit, quæ uſq́; in præſētem diem gens Hungarica, tāquā ſacra decreta, ad uſq́; ſydera tollit. Demum excellentiſsimi Principes Dñi, LVDOVICVS, SIGISMVNDVS, ALBERTVS, & MATHIAS, Reges Hungariæ, temporibus ſuis, certas pari modo conſtitutiones fecerunt. Noviſſimè etiam ſereniſsimus Dominus noſter modernus Rex LADISLAVS, non minus cæteris præſtantiores leges condidit, cujus memoria laudabilis apud Hungaros in benedictione ſemper erit. Et licet hujuſmodi conſtitutiones ac leges præſertim ſanctorum STEPHANI & LADISLAI Regum,

ANDRAS Király-is, az harmad BELA Király fia, és az ſzentſęges özvegy ERSEBET Aſzonnak attya (kit mi Ieruſalemi ANDRAS Királynak hivunk) az ő Ieruſalembéli hadából való győzedelmes haza iövetele után (mellyet ő az Kereſztyéni hitnek óltalmáért az Aſiában és Syriában lakó Törökök ellen, az Magyarockal inditot vala) ielesben az Nemeſſek ſzabadſágáról, és méltoſága felől, ieles articuluſokat, és Decretomat ſzerzet, mellyet ez mai napig az Magyar nemzet, többire mint ſzent Decretomot és végezéſt felette igen dicſir, és az éghben fel magaſztallya; végezetre az felſęges Királyok-is LAIOS, SIGMOND, ALBERT, és MATTYAS Király, az ő ideiekben haſonlatosképpen bizonyos ſzerzéſeket ſzerzettenek.

Végtére penigh az mi moſtani kegyelmes Vrunk LASZLO Király-is nem aláb való törvényeket ſzerzet az tőb Királyoknál, kinek emlekezeti az Magyaroknál meg marad, és mindenkor áldásban léſzen. Es iöllehet ezfęle régi ſzerzeſek, és törvények, ielesben az Sz: ISTVAN és LASZLO Király törvényit (kiket az ſzentek közzé mélián

ſzám-

ßámlálták és írták bé) az felettéb való régiſęg miat mayd erőtlenek kezdettek lennie. De miért hogy ők annélkül-is az Iſten tőrvényéről írtak inkáb, hogy nem mint ez világi tőrvénye felől, és az utánnok való Királyok Decretumokat-is, bizonyos czickelyekben és réßekben megh-is váltoßtatták, és külömben rendelték, végezték felőle. Mind az által nyilván vagyon, hogy minden ßentſęges Királyok végezéſęből, hoßßú ideig való ßokás által iőt bé, valamely tőrvény, kivel ßoktunk élni, mellyel immár ßáz eßtendőnél tőb ůdőtől fogván ugyan tőrvény gyanánt élünk.

MASODSZOR azért az mi ßokot Tőrvényünknek az Feiedelmek Privilegiomiból, és ki adot ok leveleiből lőt eredeti, mely privilegiomokat mikor az ßükſęg kévánnya, és az peresek Tőrvény eleiben hozták, és gyakorta megh-is olvaſták vólna, és az Birák-is értvén, (okoſſágockal-is meg tapaßtalván) hogy iől és igazán adták vólna ki, ők-is iovallották: Ezfęle tőrvénybéli levél olvaſáſa és gyakorláſa által az mi ßokot tőrvényünknek nagyob réßében, ugy igazodtanak el az Birák.

HARMADSZOR, és utólßor penig az Orßág Birainak ſententiáiból, és egy-nehány ütal

való

qui Cathalogo Sanctorum aſcribi dignè meruerunt, vetuſtate nimia jam penè ſint abolitæ. Qui cum & alioquin magis de divina, quàm humana lege tractaſſe dignoſcantur, reliquorumq́; ſubſequentium Regum decreta, in certis clauſulis & articulis mutata variataq́, habeantur: tamen ex omnium ferè ipſorum Divorum Regum conſtitutionibus, per longum uſum aliquid legis in conſuetudinem noſtram, plus quàm per centum annos jam approbatam, derivatum traductumq́; eſſe dignoſcitur.

SECVNDO, ex Principum privilegijs conſuetudo noſtra proceſsit, quæ cum ſæpè rebus ita expoſcentibus, in judicio producta legerentur, & honeſtè juſtèq́; (dictante ratione) ædita & confecta fuiſſe approbarentur, longum per ejuſcemodi judiciarium exercitium, certa pars noſtræ conſuetudinis progreſſum habuit.

TERTIO verò & ultimo, ex Iudicum ordinariorum Regni ſẽtentijs, literisq́; Adjudicatorijs ite-

 ratis,

ratis, imò pluribus vicibus, uno & eodem ordine, ac modo processuque latis & confectis, ac executione juridica roboratis, consuetudo ipsa emanavit. Verum tamen, processus iste judiciarius, & usus processuum, quem in causis inchoandis, prosequendis, discutiendis, & terminandis, observabimus, regnante ipso domino CAROLO Rege, prædicti LVDOVICI Regis genitore, per eundem ex Galliarum finib⁹, in hoc Regnum inductus fuisse perhibetur: qui ad hæc usq; tempora, (variatis solumodo per publicas constitutiones quib⁹dam terminis) inviolabiliter semper extitit observatus: observandusq; est etiam in futurum semper. Nam aliter, totius Nobilitatis Regni Hungariæ jura, novarum legum per inductionem (quoad usq; illæ addiscerentur, in usumq; cõmunem traherentur) ut in nihilum redigerentur, necesse foret.

való meg irúlt levelekből: sőt gyakorlatossággal azon ég rendel, móddal, és folyással, ki módot, ki sólgáltatot törvénßerént való igaz tétellel, meg erősítetet törvény levelekből, származot ez mi törvénbéli sokásunk. Végvagyon, hogy ez törvény folyásat és rend tartását, mellyet az pereknek kezdésében, viselésében, látogatásában, és el végezésében sokunk megh tartani, CAROL Király az meg nevezet Laios Királynak az Attya ideiében, sőt ő maga hozta vólna bé ez Orßágbã Francia Orßágból, mely Törvény folyást mind ez ideiglen fogyatkozásnélkül meg tartottunk (csak hogy némely czickelt köz akaratból az Orßág meg változtatta) de azért ez után is mindenkor meg kel tartani. Mert ha meg nem tartanók kételen uy Törvént kellene sőrözni (mellyet meddiglen csak meg tanúlhatnánk is, mint kellene vele élni) ez egéß Magyar Orßágbeli Nemességnek igazsága, az uy Törvénnek bé hozásának miatta, mind fel forgúlna és semmivé tétetnék.

QVID SIT PRIVILEgium definitivè: Et quòd duplex sit Privilegium.

MI LEGYEN AZ Privilegium, az ok és szabad levél, vóltaképpen: Es hogy két féle az Privilegium.

TITV-

VII. TITVLVS.

TOvábba mivelhogy az mi Bokásunkat, némely részében az Feiedelmek Privilegiomiból vőnők, ezokáért akarék az Privilegiumról valami keveset szólni; Holot szükség meg tudni, hogy az Privilegium mondatik, társaságlayadon magának való Törvénnek, melyhez egynek avagy csak egy nehánynak vagyon igasságа. Egyébként mondatik az Privilegium (mellyet az Magyarok ok és szabad ievélnek neveznek) egyéb emberek szólót való bőcsületnek, avagy kivaliképpen való tisztességnek. Mellyet az Feiedelem ió akaratyából, gyakran még az közönséges Törvény ellen is engedet valakinek.

Az Privilegium penig kétféle: eggyik közönséges, az másik személyre nézve nevezetes: Az közönséges az, mellyet az egész kősségnek avagy gyülekezetnek, ugyamint, Varosnak, Capitalannak avagy Conventnek enged az Király: Es ez féle Privilegium, örőcké tart, és állandó. Az személyre és nevezetesen mely Privilegiumot engednek és adnak az mellyet csak egy személynek adnak: Es az féle szabadság, ezen személy meg halván, semmivé lészen, vélle megh hal. Hanem ha azon Privilegiumban bé volna szerzve gyalván, hogy az szabadságnak ercie örőkösüre is szállyon és

TITVLVS VII.

ITEM, ex quo consuetudo nostra in quadam sui parte ex Principum (ut præmissum est) privilegijs sumitur, hinc de privilegio aliqua dicenda statui. VNDE sciendum, quòd Privilegium dicitur, quasi lex privata & singularis, quæ ad unum, vel ad paucos perrinet. Aliter autem Privilegium dicitur prærogativum, aut honor singularis. Et est Principis beneficium, sæpè contra commune jus indultum. Part. 2. T 8. 9 10 11, 12, 14, 16.

DVPLEX est autem privilegium, scilicet Generale & Speciale: Generale est, quod Vniversitati vel Collegio, prout Civitati, aut Capitulo vel Conventui conceditur. Et illud est perpetuum. Speciale autem est, quod personę dunta xat donatur. Et illud cum persona extinguitur: Nisi forte in eo caveatur, quòd virtus privilegij etiam ad hæredes & successores ipsius privilegiati derivetur. Nam hoc modo etiam heredibus ac succes-

sso-

cessoribus ejus suffragari dignoscitur.

maradékira. Mert ec-képpen tudni való dolog, hogy meg öröckesinek is és maradékinak-is ßólgál.

VTRVM DECRETVM tollatur per Privilegium: & è contra.

TITVLVS VIII.

SED quæri potest, (prout ipse quoq; sæpè quæsitum audivi) utrum Decretum, seu jus commune tollatur per privilegium: & è contra, si privilegium tollatur per Decretum? Quanquam multi multa dicant, aliterq; & aliter sentiant, & pro utraq; parte probationes nonnullæ in medium afferri queant: Nos tamen generaliter omnium & omnia privilegia, per jus commune seu Decretum, tolli & invalidari tenemus: In casibus illis, quibus expressè facta fuerit in generali constitutione mentio. Prout habetur in Decreto moderni domini nostri Regis, libertatis Civitatis Vissegradiensis abolitio, nonarum à Civitatibus liberis exactio, & alia hujusmodi. Quæ & si pri-

AZ DECRETVM fel bonttyaé az Privilegiumot: avagy vißontag az Privilegium az Decretumot?

VIII. TITVLVS.

DE it kérdhetik (mint hogy én-is gyakorta hallottam hogy kérdették) hogy-ha az Decretumot, az az, az orßág rendeléſęt, és közönſęges törvényét fel bonthattyaé, avagy ſemmivé tehetié az Privilegium? Avagy penig vißontag az Privilegiumnál erőſſeb leheté az Decretum? Ez kérdésre noha ſokan ſok képpen felelnek és külömb külömb értelemben vadnak felöle, és mind az két fęl az ő értelmek bizonyos okoskodásockal erősitik: De mi mind azon által azt tarttyuk, hogy az közönſęgeſſes Orßág végezése és rendeléſe, mindeneknek mindennémű Privilegiomit erőtlenné téßi, és fel bonttya: Oly igyekben, mellyekről az közönſęges vegezésekben nyilván való emlekezet léßen. Az mint az moſtani Királyunk Decretomában-is meg vagyon, Viſſegrád Városſának ßabadſága fel bomlása, az ßabad

bad Varossoknak ki fizetése, és tőb effęle dolgok. Mely Városoknak noha régtől fogván Privilegiomok vagyon rólla és ßabadságok, hogy kilenczedet raytok ne vegyenek, ők se fizessęk megh: De azért ennyiben nem az Privilegium tartatik ereiében, hanem az Decretum és az kőzőnsęges végezés marad helyén. Az Privilegium mind azon által meg nem erőtlenedik hanem ha valamely ellen nevezetesképpen az Orßág más tőrvéni irat, és kőz akarattal ellene való végezést ßerez: az [illegible]int ide fel az Decretumnak ismeretiről nijlvabban meg vagyon.

si privilegia super eorum libertate, atque nonarum exemptione & non solutione, pro ipsarum parte dudum habeant confecta: tamen non privilegium, sed Decretum ac generalis constitutio in hac parte observatur. Privilegium autem, cui non fuerit expressè derogatum per legem contrariam, vel generale Decretum, non invalidatur, prout superius de consideratione & intelligentia Decreti latius habes.

HOGY AZ PRIVILEGIUM két fęle lehet, és két-képpen kelhet ki: és előßőr tőrvény ßerént.

IX. TITVLVS.

AZ Privilegium felől penigh két-képpen kel gondolkodnunk, tudni illik: Eggyik az mellyet az Feiedelem az ő tellyes méltoságából, és tőrvény ßerént ßokot adni. Az második az, mellyet nem igy, hanem egyebeknek kárára, avagy męg az kőzőnsęges végezés ellenis engedne valakinek az Feiedelem. Ezokáért az mennyiben az Privilegium

QVOD PRIVILEGIUM dupliciter potest attendi & emanari: Et primò legitimè.

TITVLVS IX.

DVplex est autem Privilegij consideratio, scilicet in quantum ex mera Principis authoritate ritèq; & legitimè procedit: Et in quantum non, sed in damnum aliorum vergit, Vel aliàs, constitutioni communi derogare videtur. In quantum igitur Privilegium ex mera Principis authoritate procedit, prout jurium possessionariorũ

Donatio, à tributaria, tricesimarũque solutione exemptio, Fororum liberorum ac Nundinarum generalium, Vadorumq; & tributorum collatio, quæ ad solum Principem spectat, semper observari debet. Dummodo jurib⁹ aliorum manifestè non præjudicet. Et propterea in calce hujusmodi Privilegiorũ, clausula ista sẽper apponi inseriq; solet, SALVO IVRE ALIENO. Nam si Princeps ipse quempiam hominem ruralem, vel civitatem, à solutione tributorum de pręsenti eximeret, & libertate donaret: prius tamẽ tributariam exactionẽ justè fiendam, alicui fidelium suorum contulisset: tunc per istud posteri⁹ Privilegium, scilicet exemptionale: quia priori Privilegio, super tributo confecto, palàm præjudicaret, primum invalidare, & hujusmodi tributariam exactionẽ tollere non potest. Verùm, in bonis & tributis proprijs Principis, qui Privilegiũ donavit, exemptio ipsa tenebit, atq; locum habebit.

QVOD

um az Feiedelemnek tellyes méltoságából ßármazik, ugy mint, mikor valakit iôßággal aiándékoz megh, avagy adó, és harminczad fizetésből valakit ki veßen, és valakinek ßabad vásárt, sokadalmot, ręvet avagy vámot enged, ezfęle Privilegiomot, melynek adássa csak az Feiedelmet illeti, mindenkor meg kel tartani: csak hogy egyebek igasságának nijlván való ártalmára ne legyen. Mert ennekokáért ßokták az Privilegiomok végében, ezt az czickelt bé irni: SALVO IVRE ALIENO, az az, más embernek Igassága hellyén maradván.

Mert ha az Feiedelem valamely paraßt embert avagy Városi az adó fizetésből mostan ki venne, és ßabadsággal aiándékozná: Annak előtte kedig, az adónak igazán fel ßedésęt hivei közzül valakinek engedte vólna: tehát ez utolsó Privilegium, miért hogy az előbbi Privilegiumnak, mely az adó felől költ, nyilván való ártalmára vólna, az elsőt erőtlenné és ez fęle adozást semmisse nem teheti. Hanem az Feiedelem iôßágiban és saiát ádaiban, ki az Privilegiomot engedte, effęle ßabadsághnak helye léßen.

HOGY

HOGY AZ PRIVILEGIUM kétképpen lehet ártalmára más ember igasságának és ßabadságának.

X. TITVLVS.

TOVABba az Vasárok, Sokadalmok, és Révek engedelméről-is azont kel értenünk, hogy azokról való ki adot Privilegiomot-is mindenkor meg kel tartani, ha egyebek igassága fogyatkozására nem leiend. Ezek penig két-képpen árthatnak más ember igasságának.

Előßőr az időt megh tekintvén, az mint az előt-is megh mondám. Mert előb kőlt az más fęlnek Privilegioma, mellyet nem bonthat fel az késsőbßeri, męgh ha azt irták vólna-is belé, hogy az előbbi Privilegium ellene ne álhasson.

Másodßor az helyt megh tekintvén: Mert vizi adókat, avagy Rév vámokat, tőrvény ßerént senkinek nem engedhetnek: hanem ha az hely, melyhez az Vámot engedik, az más helytől, kihőz az előt Vámot engettek vólt, legh közelb egy mély földnire vólna: Iöllehet közzelb-is meg engedhetni, ha az-fęle engedelem az első Vámot

QVOD PRIVILEGIUM duobus modis intelligitur juribus aliorum præjudicare.

TITVLVS X.

ITEM, de concessionibus quoq; Fororum, Nundinarum & Vadorum, idē est sentiendum: Quòd Privilegia, super eisdem ædita, semper sunt observanda: si in præjudicium jurium aliorum non fuerint collata. Quæ duobus modis possunt juribus aliorum præjudicare.

PRIMO, ratione temporis, prout dictum est, im̄ediatè. Quia priùs emanavit Privilegium alterius, quòd non potest tolli per posterius: etiam cum clausula derogatoria.

SECVNDO ratione loci. Quia vectigalia fluviorum, seu Vada, concedi de jure non possunt, Nisi ea loca (ad quæ concedentur) sint ab aliorum locis, (ad quę videlicet prius fuêre concessa) in distantia, ad minus unius miliaris: licet possint etiam propinquius concedi, si destructionem priorum, vel illis

notabile damnum concessio ipsa non esset allatura.

Fora etiam Hebdomadalia, ac Nundinæ generales, per tantam distantiam, & ad loca propinquiora conceduntur, concediq; poterunt: dum̃odo una & eadem die, aut uno tempore, cum prioribus Nundinis, seu Foris Hebdomadalibus, noviter concessa, non celebrentur, & aliàs nova manifestè priora non destruant.

mot el ne fogna, avagy annak valami egyéb bizonyos kár belőle nem következnék.

Heredßaki Vásárokat, és közönsęges Sokadalmakat-is annyi távoly földön, és közelb-is megh engedhet az Feiedelem, csak hogy azon napon, vagy azon időben, az első sokadalmockal, az uijonnan engetteret Vásár ne essęk, és egyéb képen-is az uy Vásár az elsőt el ne boncsa.

PRIVILEGIVM, SEcundo modo formatur illegitimè.

TITVLVS XI.

ALIO modo potest considerari Privilegium, in quantum non ex mera Principis authoritate procedit: hoc est, quòd Princeps nõ habet justam legitimamq; facultatem concedendi tale Privilegium: Quia vergit in præjudicium aliorum, vel quòd juri communi, ac constitutioni generali præjudicare dignoscitur. Et hujusmodi Privilegium non valet: prout, exempli gratia, in Decreto cõmuni

AZ PRIVILEGIVM másodßor, tőrvény ellen léßen.

XI. TITVLVS.

DE más-fęle Privilegiumotis találunk, mellyet neha az Feiedelem nem tißti és méltósága ßerént enged valakinek: az az, kire az Feiedelemnek nincsen igaz és tőrvény ßerént való ßabadsága, az fęle privilegiumnak engedésęre: Mert avagy másnak kárára vólna, vagy az Orßág tőrvényével, és az közönsęges végezéssel ellenkeznek: Effęle privilegiumnak azért ereie nem lehet, mint példának okáért: Az Or-

Orßág Decretuma azt tartya, hogy affęle levelek mássanak, ki octávás törvényben nem kelne, az törvénybe ne legyen hitele. Az Feiedelem azért ha valaki privilegiumának csak ő magától mássát veteine, és ez czickelt-is utánna iratná, hogy ugy-mond, az mi orßágunk törvénye és végezése ellenis, azt akariuk, hoǵ ez levél mássanak helye legyen, &c. Avagy ha valami Iktató levelet gratiával engedne: tudni illik, hogy eßtendő el múlván-is az Donatiót iktathassák véle, és ereiében maradgyon az iktatás.

muni continetur, Quòd transsumptis literarum, extra terminos Octavales confectis, in judicijs fides non adhibeatur. Princeps autem, si cujuspiam privilegium simpliciter transsumi faceret, cum clausula derogatoria, videlicet (NON OBSTANTE Lege, vel Decreto Regni nostri, hujusmodi transsũpto volumus fidem adhiberi, &c. Aut Statutorias literas cum gratia concederet, Quòd scilicet non obstante annuali revolutione jam transacta, Donationem aliquam executioni demandare teneantur.

Mivelhogy az Feiedelemnek effęle privilegiuma, ez orßágh törvénye, és ßokásának nyilván való-képpen ellene vólna, azokáért helye és ereie nem lehet, nem-is méltó hogy mégh tartassęk. Hasonlatos-képen erőtlen az fęle privilegium-is, mellyet az Feiedelem valak inek avagy meg engedet vólna, avagy ez után akarna engedni, hoǵ a Vármegye ßékin az Ispánok előt, senkinek ne tartozzék meg felelni, se ez orßágnak egyéb rendelt birai előt, törvényben ne foghatnák, hanem csak Király ßemélye, avagy képe előt pörelhetnének véle.

Quia juri & consuetudini Regni hujus, apertè derogare videtur: ideò non observatur, neq; observandum censetur. Idem est sentiendum super illis privilegijs, si quibus super ea concessa fuerunt, vel in futurum concederentur, Quòd in sedibus judiciarijs comitatuum, coram comitibus parochialibus, ad cujusvis instantiã respondere non teneantur, neq; in præsentiam aliorum Iudicum Regni ordinariorum: nisi in pręsentiã solius majestatis Regiæ, vel personalis pręsentiæ suæ, in causã conveniri possint.

PRÆ-

PRÆTEREA, Si juramentum cuipiam Dñorum, vel Nobilium, præstandum adjudicaretur, & Privilegiũ inde produceretur: quòd non ipse reus in persona sua, Sed officialis suus illud deponere teneretur, & hujusmodi, &c. quia generali consuetudini, totius Regni olim approbatæ, tale privilegium præjudicat, nusquã tenetur. Omnes enim Dñi, & Nobiles, tàm scilicet spirituales quàm seculares: cæteri etiam possessionati, utriusq; sexus homines, qui in hoc Regno Hungariæ, bona ac jura possessionaria gubernant, pari lege, unaq; & eadem consuetudine, in ipsorum jurium possessionariorum conservatione atq; cunctarum causarum, inde emergendarum prosecutione, uti debent, prout in PRIMA quoq; parte prenotatum habetur.

Ennek felette, ha valamely Vrnak, akar Ne mes embernek hitet itilne az tőrvény, és arról oly Privilegiumot hozna elő, hogy nem ßemély ßerént az Alperes, hanem az ő tißt tartóia tartoznék az hittel, &c. és tőb ez fęle tőrvénytelen dologról ßóllana az privilegium: Mivel hogy az egéß Orßágnak meg rőgzőt tőrvényének és ßokásának ellene vólna, ez fęle privilegiumot sohúlt nem illik megh tartani. Mert minden Nemesek és Vrak mind egy-házi és külső renden valók, és mind két ágon való ßeméllyek, kik iőßágot Magyar Orßágban birnak, egy tőrvénnyel és egyenlő ßokással tartoznak élni, az ő iőßágoknak óltalmazásában, és az iőßágról való minden-fęle inditot pereknek forgatásában, mint az Decretumnak első rêßében-is megh vagyon irva.

QVOT MODIS CArebit Privilegium sua firmitate.

TITVLVS XII.

NOTANdum ulteriùs, quòd Privilegium multis modis suo carebit vigore. PRIMO enim perdi-

HANY-KEPPEN Erőtlenedik megh az Privilegium?

XII. TITVLVS.

TOvábba ezt-is vegyük eßünkben, hogy az Privilegium sok-képpen,

pen, meg romolhat, és erőllenné léßen. Mert ELŐSZŐR, semmivé léßen, mikor valaki az ő néki engedtetet Privilegium, és ßabadság ellen cselekeßik, vagy azzal gonoßúl él. Mert megh érdemli az-fęle ember, hogy Privilegiumát el veßesse, az ki az néki engedet hatalommal gonoßúl él. Mint az kinek az ő határában tapaßtalt gonoß tévőknek bűntetésęről privilegiuma vagyon az Feiedelemtől, és az Orvot, akár tolvayt megh fogván, nem akaßtya fel, sem fel nem nyársollya: hanem meg ßerződik véle, és summa pénzt avagy birságot vévén rayta el bocsátya. Ez illyen ember gonoßúl él az ő ßabadságlevelével. Mert az Feiedelem nem az gonoß tévőknek el bocsátására, hanem az ő érdemek ßerént való meg ölésęre, és bűntetésęre adot vólt nékie méltóságot.

MASODSZOR, megh romol az Privilegium, mikor valaki illendő űdőben nem él az ő néki adattatot, és engedtetet Privilegiummal. Példának-okáért: Ha valakinek Király ő Felsęge Várat, vagy valami egyéb ióßágot aiándekozna, és az az ember az ő Donatio levele mellet egy eßtendő forgasában, Király emberi által, vagy Nador Ispán, vagy valamely Captalan avagy Convent embere által, magát az ióßágban nem iktatná, tehát eßtendő után affęle Donatio-

nak

perditur, & invalidum fit Privilegium, quando quis fecerit contra privilegium sibi concessum, aut malè eo utitur. Quia meretur Privilegium amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Quemadmodum ille, qui super malefactorum, in territorio suo deprehensorum, punitione, Privilegium Principis habet: & capto fure, vel prædone, non eum suspendit, vel palo affligit: sed pactatam pecuniæ summam ab eo extorquendo dimittit: talis privilegio suo abutitur. Quia Princeps malefactores non dimittendi, sed juxta eorum demerita, feriendi mulctandiq; præstitit authoritatem.

SECVNDO, amittitur privilegium, dum quis tempore debito nõ utitur privilegio, sibi dato atq; concesso. Verbi gratia: Si cuipiam Regia majestas, castrum, vel quodcunq; jus aliud possessionarium donaret: & ille donatarias literas suas donationales, infra añi revolutionem, per Regium, aut Palatinalem, & alicujus loci testimonialis homines executioni nõ

de-

demandaret: tunc peracta reuolutione ipsa annuali, hujusmodi Donatio omni firmitate carebit. Neq; etiam cum literis Statutorijs, per gratiam, (prout immediatè præmisi) confectis, restaurari valebit: sed de novo donatio ipsa fieri cõficiq; debebit: si interea alter quispiam jus illud possessionariũ pro se nõ impetraverit. In facto etiam Fororum Hebdomadalium, Nũdinarumq; & Vadorum idem est faciendum. Vt si Princeps alicui Forum, aut Nundinas, vel Vada, concesserit: Ille infra anni revolutionem, Donatione & Privilegio hujusmodi utatur, & uti incipiat. Nam aliter, anno transacto virtus ejus expirabit. HIC tamen advertendum est, quod si peracta infra dictam annualem revolutionem executione ipsius Statuti, error aliquis, aut in literis super ea re relatorijs, aut in processu ejusdem executionis, vitio, vel negligentia hominis Regij & testimonij, vel etiam Capituli, aut convẽtus commissus fuisse deprẹhendetur: tunc in tali casu donatio efficax

nak semmi ereie ninclen, nem is léßen: Sőt męg ha az fęle iktató levelet adna-is az Király (az mint ide fellyeb meg ielentém) hogy eßtendő után-is, bé iktathassák az iőßágban, ennek sem lenne ereie, és az Donatio levelet véle hellyére nem állathatná: hanem az Donatiót uyionnan kel meg kérni, és azzal magát bé iktatni: ha valaki azonkőzben azt az iőßágot magának megh nem nyerte leend. Az hétkőzbéli Vásárok és Sokadalmok, és révek dolgában-is, ugyan azont kel művelni, hogy ha valakinek az Feiedelem Vásárt vagy Sokadalmot, vagy révet enged, az eßtendő el forgássa alat, az ő Privilegiumával éllyen és élni kezdgyen, mert egyéb képpen az eßtendő el telvén, annak ereie fűstben megyen, és semmi vé léßen. De azért it ezt-is eßűnkben vegyűk, hogy ha az eßtendőnek el forgása alat valaki az nékie adot iőßágban magát bé iktatná, de az iktatásban, vagy az iktatásról való levélben, vagy penig az executiónak, az az, igaz tételnek rendiben, Király, vagy valamely bizonyság helybéli, az az, Capitalan vagy Convent emberinek vétkek, vagy tunyaságok miat, valami fogyatkozás esnék, avagy az iktatásnak rendiben el nem tudtak vólna iárni, tehát ez fęle tőrténetben, az

Do-

Donatio ereiében marad, és effęle fogyatkozást meg kel iobbitani, illik-is hellyére állatni. Holot penig az Eſtendő alat való iktatást, csak el henyęlnék, vagy az executióban, avagy az Király adományában eytene valami fogyatkozást, az megh aiándékoztatot ſzemély: Ez-fęle vétket ſoha megh nem iobbithattyák, hanem (az mint megh mondók) az Várat, vagy az iószágot uionnan kel meg nyerni.

HARMADſzor, ſemmivé léſzē az Privilegium, oly eſet miat, mikor valaki Feiedelem méltóſaga ellen való vétekben, vagy hitetlenſęgnek notáiában eſnék. Mert ez fęle vétek nem csak Privilegiumot, hanem feiét, és minden iószágát el veſzti.

NEGYEDſzer, ha az Privilegium, máſnak nagy kárára lenne: mint ezt az okot ide fellyebis meg magyaráztuk. Mert nem méltó dolog vólna, hogy az Feiedelem ollyat engedne valakinek, kivel máſnak moſtan, avagy iővendőben igaſſágát nyilván meg háboritaná.

ÖTŐDſzer, ha az Feiedelem, vagy más ki az Orſzágnak rendelt Biráia vólna, látván és értvén, hogy az privilegium nem ió: annak ereie ellen ſok rendbéli törvényt ſzólgáltatna. De azért más az, mikor valahogy az

cax manebit. Et ejuſcemodi executio, prout caſus rei ſe obtulerit, reformari poterit atque debebit. Verumtamen, ſi ſimpliciter executio ipſa neglecta, vel aliter error aliquis per donatarium in ea commiſſus fuerit, reformari nuſquam poterit: ſed de novo (ut prædictū eſt) caſtrum, vel jus illud poſſeſsionarium, impetrari debebit.

TERTIO, perditur privilegium, in caſu, quo quis incurrit crimen læſæ Majeſtatis, vel notam infidelitatis. Et hoc modo non ſolùm privilegium, ſed etiam caput, & quælibet bona perdit.

QVARTO, Si privilegium in alterius enorme damnum redundet, ſicuti jam hunc modum prædeclaratū habes. Quia & alioquin non eſt veriſimile, Principem concedentem, jus alterius præſens vel futurum, graviter velle lædere.

QVINTO, ſi Princeps, vel alter Iudex Regni ordinari⁹, ex certa ſcientia vidēs & agnoſcens, privilegium non valere: multis judicaverit contra illud. Secus tamen eſt, ſi aliquando contra privilegiū

per errorem fuisset judicatum: Nã isto casu poterit error ipse, & ex consequenti privilegij tenor per novum judicium, servatis de jure servandis, reformari.

SEXTO, per impressam, vel etiam tacitam renunciationem ipsius privilegij. Per expressam, sic, quòd publicè renunciarit vel renunciaverit quis Privilegio suo. Per tacitam autem, sic, quòd publicè actum sit contra illud privilegium ipso sciente, & non contradicente, sed per omnia subticente. Quæ taciturnitas, cùm sit in sui præjudicium, inducit contra se quandam renunciationem.

SEPTIMO, per posterius derogatorium priori: quando videlicet utrunque confectum est, vel emanavit ad unam & eandem personam aut communitatem: tunc Primum cassabitur, & secundum observabitur.

OCTAVO & ultimo perditur Privilegium, per expressam renovationem concedentis Principis: Idque ex causis rationabilibus, in revo-

az Privilegium ellen tudatlanságból tenne törvént: Mert ez illyen történetben affęle vétket meg iobbithattyák, uy itilet által-is, holot az Privilegium-is ereiében marad, az törvénnek ßokot follyását meg tartván.

HATODßor, az Privilegiumnak nyilván, vagy a lattomban való belé hagyásával. Nyilván illyenképpen, hogy ha valaki, mindeneknek tuttára belé hadgyandgya, az ő Privilegiumát. Veßtegletéssel való belé hadgyással penigy ugy, hogyha valaki, az ő Privilegiuma ellen nyilván cfelekednék, és az privilegiomos embernek tuttára lenne az dolog, ellene nem ßóllana, hanem tellyessęggel el halgatná. Mely halgatás mivel-hogy ő néki kárára vólna, követkőzik, hogy-ha ßabadságával akarna élni, és halni nem hadna, el nem halgatta vólna.

HETEDßer, meg romlot későbben költ Privilegium által, mely az elsőt valami réßében fel bonttya: mint mikor mind az két privilegium, azon ßemélyre költ ki, avagy azon kőssęgre iriák, tehát ackor az első privilegium el bomol, és az második tartatik meg.

NYOLCZADßor és utolßor, az Privilegium le ßál, az Feiedelemnek ki feiezet meg hivása által-is: Mélto okokból azért, mellyeket affęle meg hivo levélben

ben, világoson meg kel magyarázni. Mert ha az megh hivásnak méltó okát nem adandgák, hanem az megh hivó vagy másaló levélben ugy léßen meg iegyezve, hogy az megh másolás csak semmi okokból nem lőt, tehát az meg másolásnak semmi hellye nem léßen. Mert ebből sok kár kővetkezhetnék, és ki ki naponként kételkedni kezdene privilegioma felől és kétsęgben esni. Es eddig az privilegiumoknak magyarázattyával meg elégedgyűnk.

revocatione hujusmodi clarè declarandis. Nam, si causæ rationales revocationem non firmaverint, sed simpliciter factam fuisse, literæ revocatoriæ denotaverint: ipsa revocatio locum non habebit. Aliàs enim incommoda multa sequerentur: & quilibet de privilegio suo dietim desperare cogeretur. Et hæc de Privilegijs dicta sufficiant.

MI LEGYEN AZ Pecsęt vólta-képpen és hogy két-fęle.

XIII. TITVLVS.

DE miért hogy minden Privilegiumot pecsęttel ßokták meg erősiteni; az-ért illik hogy ennyi réßéből, az pecsęt felől is valamit ßöllyunk. Holot meg ércsűk, hog az pecsęt ismeretes iel, kit aranyból, avagy egyêb érczből megh meczvên, viaßban nyomnak le, hogy ezáltal minden megh lőt dolog erős, és állandó legyen.

KET-fęle penig az Pecsęt, tudni illik, Méltóságos, avagy hihető, és kétséges. Méltoságos pecsętnek azt mondgyuk, melynek miért hogy oly bőcsűleti-va-

QVID SIT SIGILLVM descriptivè, & quod duplex sit Sigillum.

TITVLVS XIII.

VErùm, quia omnia Privilegia Sigillis roborari communiriq́ue solent: ideò super Sigillis quoq́ue in hacparte aliquid dicendum convenit. Vbi sciendum, quòd Sigillum est notorium signũ, auro aut alio metallo vel ceræ impressum, corroborans omne factum. *Par. 2. T. 58 Par. 1. T. 14 Par. 2. Tit. 13. 17.*

Et duplex est Sigillum, scilicet Authenticum, & non Authenticum. Authenticum dicitur, quasi authoritatem tenens, cui credi debeat. Et est propriè Principum, *Sigillum.*

ac ordinariorum Iudicum Regni: Nec non Capitulorum & Convẽtuum. Et hujusmodi Sigillum Authenticum, literis appositum, confirmat omne factum in ipsis literis expressum atq; declaratum. Habent præterea etiam Civitates & Oppida Sigilla Authentica per Reges & Principes ipsis cõcessa. Quæ in factis, & rebus coram eis, & in medio eorum vertentibus, ac emergendis robur sortiuntur firmitatis.

NON Authentica verò sunt privatarum personarum Sigilla. Et talia nihil perpetuitatis sub se continere possunt. Quorum multa sunt genera: Alia enim sunt Dominorum, Prælatorum, nec non Comitum perpetuorum, & aliorũ Baronum, officia Baronatuũ pro honore tenentium, & alia ab eisdẽ Baronibus propagatorum. Alia verò Nobilium & Procerũ Regni veris & peculiaribus, armorum insignibus exsculpta & effigiata. Superiores itaq; Prælati, ut Archiepiscopi, & Episcopi: nec non prior Auranæ, ac Comites, liberi & perpetui

vagyon, hogy annak kétsęg nélkül hinni kellyen. Effęle pecsętek penig az Feiedelmeké és az Orßágbéli rendelt Biráké: Sőt Captalanoké és Conventeké. Es effęle méltoságos bizonyos pecsęttel, valami leveleket meg pecsętelnek, megh erősiti és álhatatossá téßen, minden benne meg irt dolgot. Vagyon effęle pecsętek az Várasoknak-is, bizonyossok és méltóságossok, mellyeket az Királyok és Feiedelmek engedtek nékik. Ezeknek az pecsęteknek ő előttők, és ő köztők forgot, indúlt és meg lőt dolgokban mindenkoron ereiek vagyon.

BIZONTALAN és méltóság nélkül való pecsętnek mondgyuk, az kiváltképen való ßemellyeknek magok pecsętit. Ezek alat semmi őröckes dologh véghez nem mehet. Mely pecsętek sok fęlek: Mert némely az Vraké, Pap Vraké, sőt az őrök Ispánoké, és egyéb Zálagos Vraké, kik effele tißtet és méltóságot birnak, és más azokké-is, kik Záßlós Vraktól ßármaztak. Más ismet, az Orßágbéli Nemessecké és fő emberecké, mellyekben kiváltképpen való Czimereket ßokták ki metczeni és irnia. Az felső rẽden való Pap Vraknak azért, ugy-mint, Ersekeknek, Püspökök-

kőknek: az Auranæ Apat-Vraknak, és az Orßágnak ßabad és őrőckes Ispáninak. Es męg az Rácz-Orßági Deßpotnak is, az önnön tulaydon sáiát es ismeretes pecsęteckel, megh erősitetet levelek által, ßabadságok vagyō Prokátorokat vallaniok. De az tőb Záßlós Vrák, Nagyságosok és Nemesek mind Prokátor vallást, mind penig egyéb vallás-tételeket, ez Orßágnak rendelt Birái előt, és bizonysághellyeken, ugy mint Captalan és Conventben tartoznak vallania. Mert ez Orßág rendelt Biráinak pecsętek alat, és az bizonság hellyeknek, mellyeknek erős pecsętek vagyon, mind Prokátort állathatni, s-mind penig egyéb vallás-tételt ßerezhetni, melyről méltóságok is vagyon, de ió rendel es törvény ßerént.

petui Regni. Etiam Rascie Despotus, per literas eorum proprias veris & notorijs Sigillis ipsorum roboratas Procuratores constituendi facultatem habent. Cæteri autem Barones & Magnates atq; Nobiles, coram ipsis Iudicib⁹ Regni ordinarijs, ac in locis testimonialibus, Capitulis scilicet, & Conventibus, & Procuratores constituere, & alias Fassiones (ut verbo domestico utar) facere tenentur. Iudices siquidem Regni ordinarij, ac ipsa loca testimonialia Sigilla Authentica habentes, sub eorū Sigillis, tàm Procuratores constituendi, quàm etiam cunctas alias Fassiones (ritè tamen & legitimè) faciendi habent authoritatem.

MELY KIRALYOK nak Privilegiumit kel meg tartani és mellyeknek nem.

XIIII. TITVLVS.

HOlot immár megh magyarázók, à Privilegium, és az pecsęt mi légen, ßükseg megh látnunk ez Orßág Kirá-

QVORVM REGVM Privilegia serventur, & quorum non.

TITVLVS XIV.

ITEM, habita jam Privilegiorū & Sigillorum declaratione, necesse est videre, quorum Regum & Principum hujus Regni Privilegia observentur, & quorum in

judicijs rejiciantur, nulliusq; vigoris & firmitatis esse censeantur. VBI SCIENDVM, quòd universæ literę sanctissimorum, STEPHANI & LADISLAI Regum: Præterea serenissimorum primi ANDREÆ genitoris SALOMONIS, nec non primi BELÆ Patris: & primi GEYSSÆ, fratris ipsius, B. LADISLAI Regis ac COLOMANNI filij dicti GEYSSÆ, qui primum Episcopus Varadieñ: fuit: sed per dispensationem Apostolicam, deficiente hærede Regio, Regni gubernacula suscepit. Et ideò Hungarico idiomate Kőnyves kalmã, in hunc usq; diem appellatur. Itẽ, STEPHANI secundi filij ejusdẽ COLOMANNI, atq; secundi BELÆ, qui Cæcus appellatus est, filij videlicet Ducis Almi & GEYSSÆ, atq; secundi filii ejusdem BELAE, Cæci. Nec non tertij STEPHANI filij ipsius secundi GEYSSAE. DEMVM BELAE tertij, filij ejusdem GEYSSAE secundi fratris scilicet præfati tertij STEPHANI. Et hic est ille

rályi és Feiedelmi közzül, mellyeknek Privilegiumit tarcsák megh, és az ßék ßinin mellyeknek privilegiomit vesse meg az tőrvény, és erőtlenné tegye. HOLOT tudni való dolog ez, hogy ezeknek levelei meg tartatnak, ugy mint, az Szentsęges ISTVAN és LASZLO Királyoké: Azonképpen az Felsęges első ANDRAS Királynak, (ki SALAMON Királynak attya vólt) és az első BELA Királynak, ki LASLO Király attya vólt: és az első GEYSANAK-is (ki azõ Láßló Király báttya vólt) és ez megh nevezet GEYSA fiának-is KALMAN Királynak leveleit, ki előßőr Váradi Püspek vólt, de Pápa rendelésęből és engedelméből, az Orßág gondgyát fel vette, az Királyok magva ßakadások miat. Es azért hiiák most-is magyarúl Kőnyves Kalmánnak. Továbbba az második ISTVAN Királynak KALMAN fiának leveleit: és az második BELA Királynak, kit vak Belának hittak, ki tudni illik, ALMVS hadnagy fia vólt: Es az második GEYSA leveleit, azon vak BELA fiaét. Azon-képen az harmadik ISTVAN Király leveleit, ki második GEYSA fia vólt. Továbba az harmad BELA leveleit, az másod GEYSA fiáét, az az, harmad ISTVAN Királynak

őcse-

ocsçiét: Es ez volt az BELA Király az ki az orvokat, és tolvaiokat kergette és ki gyomlálta ez országból. Végezetre harmad BELA fia IMRE Király levelét kel megh tartani. Mely IMRE az Váradi Egy-házat, bizonyos Donatiókkal és aiándékockal mondgák, hogy meg gazdagitotta, és fel ékesitette. Es némely irásokban ezt az IMREHET, valami megh változtatot nevezettel HEINRICHNEK nevezik és irják: De azért nem az Magyarok, hanem az Németek szokása szerént nevezik ugy. Nem-is lőt volna szükség, ezeknek az Királyoknak neveket elő számlálnunk, hanem ezt csak igen rövideden meg mondhatom vala. Mind az által, mivel-hogy ez Országbéli Nemességeknek igen kevés privilegiomok vagyon, ki ezeknek ideiekben kőlt volna, az ő nemességekről és szabadságokról, kik inkáb az Istennek Egy-házára, és ez Országban, úgmint ujulán plántáltatot Keresztyén népre igyekezték üdvösséges gondot viselni,

ES noha ezek közőt némely bizonyos Feiedelmek vőltak, ille BELA, qui fures & latrones perſequutus eſt, atq; de Regno extirpavit. TANDEM EMERICI filij ejuſdem tertij BELAE Regum. Qui quidem EMERICVS, Eccleſiam Varadienſē certis Donationibus decoraſſe, pariter & amplificaſſe perhibetur, literæ ſervantur. Et ſecundum aliquos iſte EMERICVS, alio quaſi corrupto vocabulo HEINRICVS appellatur atque ſcribitur: nō tamen Hungarorum, ſed Germanorum potius uſu ſic intitulatur. Nec erat neceſſarium, nomina Regum iſtorum coñumerare: ſed poterat hæc commemoratio breviùs perſtringi, pariter & annotari. Ex quo tamen Nobiles Regni Hungariæ, ſuper eorum nobilitate, ſimul & libertate pauca admodum privilegia temporibus horum Regum, qui potius incremento Eccleſiarum Dei & populo Chriſtiano, hoc in Regno quaſi noviter plantato, curam ſalutis impendere ſtuduerunt, condonata habent.

Et aliàs certi fuerunt Principes inter

inter hos, pro Regibus nominati, quorum literæ in irritum transiêre, puta, Petrus Theutonus, Aba Hungarus, SALOMON filius primi ANDREAE & STEPHANVS quartus, filius dicti Regis BELAE Cæci, qui quinq́; duntaxat mensibus, Corona sceptroq́; potius, de Regno turpiter fuit expulsus. Nec non LADISLAVS tertius, filius prælibati EMERICI, sive HEINRICI, qui sex solum̃odo mensibus regnavit. Propterea, ut nomina pariter & Privilegia Regum ipsorum lucidius agnosci queant ea prolixè posui.

VLTERIVS advertendum, quòd infra scriptorum quoq́; Regum & Principum literæ ac privilegia in quovis facto & negocio observantur: sed eorum nomina seorsim propterea notavi: quoniam tempore hujus gloriosi principis secundi ANDREAE, filij (ut prænotatum est) tertij BELÆ Regis, qui primus erit in ordine Regum subsequẽtium, laudabilis præclaraq́; libertatis prærogativa Nobilium, qua generaliter usque mo-

kiket az Királyi level illetet azért, de levelek mindenestül fogván le fiállottak, ugy mint, Nemet Peter Király, Magyar Aba, SALAMON elsö ANDRAS Király fia, és negyedik ISTVAN K. az meg mondot vak BELA fia, ki csak öt hôlnapig birhatta az Coronát és az Királyságot, s-mindgyáráft ki kergettek ez Orßágból. Azonképpen az harmadik LASZLO az megh irt IMRENEK avagy HENRIKNEK, fia ki csak hat hólnapig uralkodot. Es igy ezokáért ßámlálám elö ez meg nevezet Királyokat, hogy ezeknek mind privilegiumokat, s-mind neveket világosban megh ismêrhessük.

TOvábba erre-is vigyáznunk kel, hogy ez ide alá megh iratot Királyok és Feiedelmek privilegiumit, és leveleitis minden dolgokban megh kel tartani; Azoknak neveit mind az által ez-okáért iedzettem külön: Mert ennek az dücsössęges Feiedelemnek az második ANDRAS Királynak, az harmad BELA fiának, (az mint fellyebis meg iedzettük) ideiében (ki az ide alá megh irt Királyoknak rendiben leg elsö leßen) az Nemesseknek dicsiretes, és híres neves

ves szabadságoknak méltóságát, mellyel mind mostaniglan közönségesen élünk és örvendezünk, levélben irták és ki nevezték, és Decretum avagy közönséges végezésnek módgya szerént kelvén, ezen ANDRAS Király által meg erősittetet. Mert noha az mi szentséges első Királyunknak ISTVAN K. életében, és az tőb utánna való Királyok idejekben is ez Országban sok Nemesek vóltanak: mind azáltal néminémű mod szerént való szólgálattal, és az ő alattok való iobbágyoktól, bizonyos fizetéssel tartoztanak és kötelesek vóltak az ő Királyoknak: Mely fizetésből legh elsőben az Nemeseket, kiket ackor szólgáló embereknek neveztenek vala, ez ANDRAS Király vőtte ki, és effélé adozástól szabadította megh őket. Ez azért az oka, hogy mind ez ideig, minden ő utánna való Királyok, minek előtte az Szent Coronával megh koronáznak őket (mint ide fel is meg mondók) azon ANDRAS Király Decretuma, és végezésnek meg tartására, az Pap Vraknak, Zászlós es Nagyságos Vraknak, és ez Országbéli fő embereknek, és Nemeseknek meg sokták eskünni.

Ennek az ANDRAS Királynak Privilegiuma, mely az Thábor hegyen, kin az mi Vrunk és Idvözitőnk szine el vál-

to-

modò fungimur & gaudemus, in scriptis declarata per modumque decreti & constitutionis generalis roborata extitit. Quamvis etiam regnãte sanctissimo ipso Protho-rego nostro STEPHANO, & aliorum quoq; succedentium Regũ temporibus, multi fuerint in hoc Regno Nobiles, conditionaria tamen quandam servitute, collectorumq;, ex parte colonorum suorum solutione, Regibus ipsis obnoxij erant atq; tenebantur: à qua primum per hunc ANDREAM Regem, ipsi Nobiles, qui eo tunc servientes dicebãtur, exempti fuerunt atque immunes. Et propterea cuncti Reges, usq; in præsens tempus sibi succedentes, sacro (sicuti præmarratum est) priusquam diademate coronarentur, super observando decreto ac cõstitutionibus ejusdem Dñi ANDREAE Regis, Prælatis ac Baronib⁹ & Magnatib⁹, Proceribusq; & Nobilib⁹ regni hujus, juramentũ præstare cõsueverunt. Part. 1. T. 9.

Hujus ANDREÆ Regis privilegium in monte Thabor, ubi Dominus & Salvator noster trãsfiguratus fuerat, super quadã pos- Andreæ R. privilegium servatur.

sessionaria collatione emanatum & confectum, in Comitatu Hontensi habetur hac etiam tempestate. Ad prosequutionem itaq; cœptæ materiæ redeundo prænotati secundi ANDREAE: Nec non quarti BELAE, ejusdem ANDREAE filij, cujus tempestate Hungaria per Tartaros devastata fuit: Præterea quinti STEPHANI filij ipsi' quarti BELÆ (demptis literis tempore ducatus ejusdem STEPHANI, qui se juniorem Regem Hungariæ, & Ducé Transylvanienſem tunc intitulare solebat) confectis & emanatis. Nam tales literæ suæ non servantur: nisi forsitan ipso postea Regni gubernacula justè suscipiente, pariter & possidente, per eum fuissent confirmatæ.

Stephani 5. non servantur.

ITEM quarti LADISLAI, filij ipsi' quinti STEPHANI, qui Kun Laßlo nominatus extitit, Regum privilegia valent & observantur.

Andreæ 3. Veneti non servantur.

ITem, literæ tertij ANDREÆ Regis, qui Venetus cognominatus est, non servantur. Exceptis illis, si quæ per Dñum CAROLVM

tozot vólt, valami időbagh adás felől kőlt és adatot vólt, az Honty Vármegyében, mostani időben-is ielen vagyon. De hogy az el kezdet dologra téritek, ez meg irt ANDRAS Királynak, és negyed BELA NAK azon ANDRAS Király fiának (melynek idejében az Tatárok el pusztitottak vólt Magyar Országot,)

Annak felette őtődik ISTVAN Királynak, az negyed BELA fiának levelei és Privilegiumi mindenkor meg tartatnak, (azokle levelektől megh válva, melyek azon őtőd ISTVAN Királynak Hadnagyságakor költenek, ki ackor iffiab Magyari Királynak, és Erdélyi Herczegének irattya vólt magát) Mert azon ISTVAN Királynak effele leveleit meg nem tartyák: hanem ha az után igaz Királyságában azon leveleit megh confirmálta vólna.

ENnek felette az negyedik LASZLO Király ezen őtődik ISTVAN K. fia, (kit Kun Laßlónak hittak) levelei és Privilegiumi iók és meg tartatnak.

Továbba az harmadik ANDRAS Királynak levelei, kit Velenczeinek nevezték vólt, megh nem tartatnak: Azoktól

meg

megh válva, ha mellyeket CAROLY Király, ki mentést utánna az tißtben ßállot, pecsétes gyűrőiével, veres viaßban, melyben iob kéz felől óldalúl egy K. nevű bőtű vagyon, confirmalásnak okáért meg pecsétlet vólna: Mert ez formán valókat meg tartatnak.

Ismęg CAROLY Királynak három pecséte vólt, és az kettei ő maga megh hitta és erőtlenné tőtte, mely két pecsét alat kőlt Privilegiumokat, megh nem tartnak, hanem ha az utolßori harmadik pecséttel uñonnan meg confirmálta vólna. Mely harmad pecsétet igy ismérhetnek megh, hogy az pecset kőzepín az ki meczet paisnak két fęlén (mely paisban, tudni illik, kettős kereßt vagyon) két Sárkány kép vagyon.

Męgh-is LAIOS Királynak, az CAROLY Király fiának-is két pecséte volt, mellyek kőzzűl az elsőbiknek, mely az Vzura tartományban veßet vólt el, mint hogy az Eßtergomi Miklos Ersęktől Király Cancellariussától lopták vólt el, nincsen ereie, meg sem tartatik, hanem ha az második pecséttel vólnának effęle első pecsetű levelek annak utánna meg confirmálva uñulan: mely uy pecséttel mind azon

LVM Regem, im̃ediatum suum successorem, annulari Sigillo suo in cæra rubea, in qua habetur litera K. circa imaginem à parte dextra, pro signo confirmationis apposito, fuissent confirmatæ. Nam tales observantur.

ITem, Rex CAROLVS tria Sigilla habuit, quorum duo priora per eundem fuerunt revocata, & Privilegia sub illis emanata nõ servantur, nisi per tertium posterius fuissent roborata. Quod quidem tertium sic agnoscitur, ut ex duabus partibus clypei in area Sigillis exsculpti (in quo videlicet clypeo duplicata crux continetur) sint duæ figuræ draconis. *Caroli non.*

ITEM, LVDOVICVS Rex, ipsius CAROLI filius, duo Sigilla habuit, quorum primum in partibus Vzurę deperditum, & à Reverendissimo Dño Nicolao Archiepiscopo Strigoniense, Cancellario suo, subtractum, non tenetur, nisi per secundum novum fuissent literæ sub priori Sigillo æditæ, postea confirmatæ: sub quo novo Sigillo tàm literæ ejusdem Regis *Ludovici partim non.*

LVDOVICI, ſub ipſo priori Sigillo ſuo confectæ, quàm etiã prędicti Dñi CAROLI Regis patris ſui, ſub duobus prioribus Sigillis caſſatis, añulatis emanatæ per appenſionẽ ejuſdem novi ſeu ſecundi Sigilli fuerunt tandem confirmatæ. Et tales ubilibet ſervantur. Breviter itaq́; privilegia ipſius Dñi LVDOVICI Regis, ab anno Dñi trecenteſimo ſexageſimo quarto, ſupra milleſimum uſq́; ad obitum ſuum, videlicet annum ſalutis milleſimum trecenteſimum octuageſimum ſecundum confecta, robur ſortiuntur firmitatis. Sed priora non valent, niſi fuiſſent modo antelato poſtea confirmata.

Partim ſervantur à 1364. uſq́; 1382.

Quæ ut lucidius intelligantur, clauſulam per eundem LVDOVICVM Regem, ad confirmandas tales literas ſuas apponi ſolitã, & per me ex ejuſcemodi literis ſuis confirmatis, quarum plures inſpecie vidi atq́; perlegi, excerptam verbotenus interſerendam ſtatui, quæ ſic incipit:

AD

azon LAIOS Királynak, elſő pecséte alat kőlt leveleket, mind az meg mondot CAROLY Királynak az ő Attyának, két elſő meg hívot, és erőtlenné tőt pecsęti alat kőlt leveleit, hogy ha ugyan azon LAIOS Király, az ő uy, avagy máſodik pecsétével, az után megh confirmált. Ollyanoknak minden hellyűt ereiek vagyon és megh tartatnak: Rővideden azért LAIOS Királynak az ő Privilegiumi, mellyeket Vrunk ſzűletéſe után, Ezer három ſzáz és négy eſztendőtől fogván, hálaláiglan, az az, Ezer három ſzáz nyolczvan két eſztendeighlen nevére kőltenek, hellyes ereiekben vadnak. Az előtte valók penig nem iók, hanem ha az után meg confirmálták vólna, az meg mondot mód ſzerént.

Mely dolgot hogy világoſban meg érthesſűnk, az czickelt, kit az ő levelének confirmáláſában ſzokták bé irni, kit én az fęle megh confirmált leveleiből ki ſzedtem, mely levelek kőzzűl én egynehánnyat ſzememmel láttam és olvaſtam-is, melynek eggyiket itt bé akarék irni, mely igy kezdetik:

AZ

AZ DOLOGNAK, *ugymond örök emlekezetire. Mi az felül meg nevezet* LAIOS *Király, ielentyük mindeneknek, hogy mikor Boſznaſághban, az mi Orſzágunkban ſzántolan ſok eretnek Pateranuſok támattak vólna, az igaz hitnek ellene. Azoknak az mi Orſzágunkból ki gyomlaláſára hadat támaſztván, egy felöl ſzemélyünk ſzerént indultunk vólna. Más felöl penig az mi Chriſtusban tiſztelendö Atyánkat, az Eſztergomi* MIKLOS *Erſeket, mi Cancellariuſſunkat (kinél mind az két pecsétünk vala,) és az Nagyſágos Garai* MIKLOST *az Nador Iſpánt, az több Orſzágbeli Pap Vrackal, Záſzlos és Nagyſágos Vrackal, Vzura fele rendeltük vala. Az Erſeknek néminémü ſzólgai és udvara népe, kiket örizeſére rendelt vólt, ſzánſzándékkal való gonoſſágból, mind az két ſaját pecsetünket el lopták. Mi azért ideien el akarván távoztatni, hogy effele pecsét elveſztés miat, az mi Orſzágunkbéliekre idövel vala mi kár, vallás ne kövétkeznek, két uy pecsétet metczettettünk magunknak, mellyet végeztünk, hogy minden Privilegiuminkra, és az mi Atyánknak* CAROLY *Királynak koronazaſakort csinált elsö pecséte alat költ Privilegiumokra (mely történet ſzerint Havaſelföldében veſzet vólt el) az megh mondot három pecset mellet, az mi uy pecsétünkis ott legyen. Atyámnak penig valamely két megh mondot elsö pecséti alat költ Privilegiumira, az mi Vy pecse-*

AD PERPETVAM REI memoriam, NOS LVDOVICVS Rex præfatus, univerſis declaramus, quod ubi in Regno noſtro Boznæ, innumerabilis multitudo Hæreticorum & pateranorum pullulaſſet, in errorem fidei orthodoxæ: ad extirpandos quoq; de ipſo Regno noſtro eoſdem, ex una parte nos perſonaliter inſtaurato, valido exercitu proficiſcebamur: ex alia verò parte Venerabilem in Chriſto patrem Dominum NICOLAVM Archiepiſcopum Strigonienſem noſtrum Cancellarium (penes quem utrum que par Sigilli noſtri Authentici habebatur) & virum Magnificum, Dominum NICOLAVM Palatinum cum cæteris prælatis, Baronibus & regni noſtri Proceribus, in Vzuram deſtinaramus,

Quidam familiares ipſius Domini Archiepiſcopi, pro cuſtodia deputati utrunque par dicti Sigilli noſtri Authentici, præconcepta malitia ſubtraxerunt. Nos itaque præcaventes, ne ex huiuſmodi Sigilli noſtri deperditione Regnicolis noſtris, in eorum iuribus ſucceſsivè periculum poſsit imminere, Sigillum novum in duobus paribus fecimus pro nobis ſculpi, quod ad omnia privilegia noſtra, & quondam Domini CAROLI Regis, Patris noſtri, ſub priore Sigillo eiuſdem tempore ſuæ Coronationis ſculpto, & demùm per eundem (eò quòd ſub ipſo plurimæ infidelitates perpetratæ extitebant) permactato, ac ſub alio Sigillo ipſius in partibus Tranſalpinis caſualiter deperdito, confecta, iuxta dicta tria Sigilla decrevimus fore apponendum. Ad quæcunque verò privilegia paterna, dictis duobus prioribus Sigillis ſuis conſignata, quæ per eundem patrem noſtrum,

per Sigilla eiusdem posteriora, vel per nos cum Sigillo modo præmisso deperdito confirmata non haberentur, & ad ipsa Privilegia ipsum novum Sigillum nostrum non appenderetur, vel quæcunq; patentes literæ non confirmarentur; ea privilegia & literæ, sicut per eundem patrem nostrum fuerunt revocatæ & annulatæ sic & nos ipsas, seu ipsa commisimus viribus caritura, nullam quoque roboris obtenturæ firmitatem. Inter quæ præsens privilegium nostrum, omni prorsus suspitione destitutum, & omnia in eo superius contenta & expressa, pro eodem T. suisq; hæredibus & successoribus, dicti Sigilli nostri novi, duplicis & authentici appensione renovavimus, & perpetuò confirmavimus. Datum per manus eiusdem Domini Nicolai, Archiepiscopi, Cancellarij nostri, decimo Calendas Mensis, T. Anno Domini, millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. Regni autem nostri anno vigesimo tertio.

Sigismundi R. literæ ante annum 1406. emanatæ non servantur.

ITEM LITERÆ Dñi SIGISMVNDI REGIS & IMPERATORIS, ante annum millesimum quadringentesimum sextum emanatæ, non servantur: ex eò, quòd idem SIGISMVNDVS Rex, de consilio Dñorum Prælatorum & Baronum, regniq; sui Nobilium, per modum generationis Decreti sanxerit, ut à festo beati Georgij Martyris, in anno Dñi quadringentesimo quinto, supra millesimum, usq; ad aliud festum ipsius B. Georgij Martyris, in prætacto anno

esétünket nem függesztenek. és mellyeket az ő utolsó pecsetivel, vagy az mi fellyül meg mondot képpen el veszтet pecsetünkel meg nem confirmáltuk volna, avagy valamely kinyitot leveleket megh nem confirmálnánk, az ollyan Privilegiumokat, mint hogy attyám is semmissé tötte volt, azon képen mi is erötlené teszük, és héában valokat. Mely meg confirmált Privilegiumok közöt, ez ielen való mi Privilegiumiskat, kiben semmi kétség ne legyen, minden fellyül bé irt dólgockal egyetemben azon Ez és Ez személyeknek, és az ő örökösinek és maradékinak, az mi meg mondot uy kettös pecséttünk alat meg uijtottuk és örökké megh confirmaltuk. Költ azon Miklos Ersek mi Cancellariusunk által, ez 5. ez hónak 22. Napián. 1364. Esztendőben, Az mi Királyságunknak 23. Esztendőiében.

AZONKEPPEN AZ SIGMOND KIRALY Es ROMAI IMPERATOR Levelei is, kik 1466. esstendő elöt költek nem tartatnak meg: Ez okáért hogy ugyan azon SIGMOND Király, az Országbéli Pap Vrak, Zászlós és Nemes Vrak tanácsából, közönséges Decretumnak és végezésnek módgya szerént, ezt rendelte és parancsolta vólt, hogy Ezer négy száz ötödik Esstendőbeli Szent György napiától fogva

az

az Ezer négy ßáz hatodik Eßtendőbéli Sz: György napiaig (ki ackor iővendő vala, de most el múlt) minden Donatio, és egyêb privilegium levelet, kik az megh mondot LAIOS Királynak titkos pecsęti alat kőltek vólna: és az őzvegy ERSEBET aßßony, és azon LAIOS Király leánya MARIA aßßony, ugy-mint Magyar Orßágnak Királyné aßßonya leveleit, és azon SIGMOND Királynak, az előt akar hogy ki adot leveleit confirmáltatni bé hoznak: annélkül penig erőtlen és heában való lenni,

Ez ůdő után penig azon SIGMOND Király és Csáßár leveleit, mind hólta napiaig, tudni illik, 1 4 5 7. Eßtendeig, az mellyek kőltek mindenkor iók, és megh tartatnak. Hogy kedig ez dologról senki ne kételkedhessęk, hanem mindeneknél ielen legyen azon SIGMOND Királynak, és némůnémů Donatio levelének mássát, mellyet az fellyůl megh mondot confirmatióról, ki adot, és az Octávás törvényben régen elő-is adták vólt, annak értelmét semmi ré-

ßé-

anno gratiæ, millesimo quadringentesimo sexto, tùnc venturum, jàm verò transactum, universæ literæ Donationales, & aliæ privilegiales, præfati quōdam Dñi LVDOVICI Regis, sub illius secreto duntaxat Sigillo emanatæ, ac Dominarum ELISABETH relictæ, & MARIÆ filiæ ejusdem LVDOVICI Regis, Hungariæ scilicet Reginarum. Nec non ipsi⁹ SIGISMVNDI Regis, ante illa tempora qualitercunq; confecta, ad confirmationem importarentur: alioquin inefficaces, viribusq; per ōnia destitutæ relinquerentur.

Post hæc autem tempora, literę ejusdem Dñi SIGISMVNDI Regis & Imperatoris, usq; in diem obitus sui, annum videlicet gratię quadringentesimum tricesimum septimum, supra millesimum æditæ, semper valent & observantur. Vt autem hujus rei notitia pro tollendo dubio cunctis pateat, formam ac continentiam quarundā literarum Donationalium, ejusdē Domini SIGISMVNDI Regis, super præmissis confectarum, &

in

in Iudicio contradictorio dudum productarum, sensu in nulla parte mutato, adjeci, hujusmodi sub tenore:

Paria literarum Sigismundi R.

NOS SIGISMVNDVS DEI gratia, Rex Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Marchioque Branden: &c. Sacri Romani Imperij Vicarius generalis, & Regni Bohemiæ gubernator, memoriæ commendam⁹ per præsentes: quòd cum nos Prælatorum & Baronum, ac Regni nostri Procerum, sana deliberatione exinde subsequuta, pro bono utili, & tranquillo statu regnicolarum nostrorum, omnes & singulas literas, quondam excellentissimi Principis, Domini LVDOVICI, Dei Gratia inclyti Regis Hungariæ, Patris & Soceri nostri charissimi, sub ipsius secreto Sigillo tantummodo, ac illustrissimarum Principum, Dominarum ELISABETH Matris, & MARIAE contoralis nostrarum charissimarum, Reginarum dicti Regni Hungariæ, felicium recordationum, nec non nostras sub ipsarum, atque similiter nostris, tàm maioribus quàm minoribus Sigillis, super factis quibusvis, & præsertim possessionarijs, confectas & emanatas, quibuscunque personis dignitate quavis fungentibus, ad tollendum omne dubium, removendum scandalum, & ad evitanda multa atque varia incommoda, quæ propter Sigillorum ipsarum Dominarum, atque nostrorum deperditionem, ac nostri maioris, videlicet duplicis, ex causis & rationibus legitimis confractionem multorum iuribus, & præ-

sében el nem változtatván, itt bé akarám irni, mely illyen rendel követközik:

MI (ugymond) SIGMOND, Istennek kegyelmességéből, Magyar, Tótt, Horvát Országnak Királya, &c. Brandeburgi Herczeg, &c. Az szent Romai birodalmának Vicariussa hely tartóia, és Cseh Országnak Gubernatora, adgyuk emlekezetre ez ielen való levelünk által, hogy mikor mi ez mi Országunkbéli fő fő embereknek, közönséges tanácsokból, és végezesekből, ez Ország közönséges iovának, és csendes álapattyának meg maradásáért, ezt iegyeztük vólna, hogy az nehány LAIOS Királynak, Magyar Ország Királyának (ki minekünk Atyánk, és Ipunk vólt) mindenféle leveleit, mellyek csak az ő titkos pecseti alat költenek vólna: Es az mi szerelmes Anyánk és Napánk ERSEBET Asszony, és MARIA Asszonnak, az mi házas társunknak ugy mint Magyar Országnak, bódogh emlekezetű Királyné asszonnak leveleit, és azok mellet az mi leveleinket, mellyek avagy az ô pecsétek alat, avagy az mi sáiát őrôgb vagy kisseb pecsetünk alat, akar minémű dologról és főképen iószágról, még ha nagy méltóságbéli fő ember nevére, költenek vólnais, hogy kétség effele levelekhez ne férne, és senki miatta meg ne botrankoznék, sőt sok-fele alkalmatlanság le szállana,

lana, mely tudni illik, sok ember iószágán meg eshetet vólna, az megh nevezet Királyné aszszonyok, és az mi peesétünknek el veszése miat, és hogy mivis az mi óregh kettős pecsétünket, bizonyos és méltó okokért, ószve rontattuk, 1405. Esztendőben eset Sz: György napiától fogván, és iövendő Esztendőben ugyan azon Sz: György napiaiglan, az meg nevezet minden fele leveleket, mi elönkben hoznának, hogy őket meg látnók, és meg hánnók vetnők, és ha szükség vólna, ez mostani uy és kettős pecsétünkel meg confirmálnánk, és hellyén hadnók. Valamellyet penig elönkben nem hoznának, annak az után semmi helye és ereie nem lenne. Végezetre mikoron az mi parancsolatunknak és végezésünknek ideie el tölt vólna, ez mi Országunkban való Vármegye Ispáninak szerte szerént megh hadtuk vala, hogy az ő Vármegyeieket bé gyüytenék, és meg látnák s meg olvasnák minémű leveleket hoztak vólna bé mi elönkbe, és mellyeket nem hoztak vólna elönkben, és mellyeket confirmáltatnak vólna meg, ez mostani kettős óreg pecsétünkel, és mellyeket nem confirmáltanak vólna megh. Annak okáért holot ez T. Vármegyében lakó T. T. Nemessek, ez T. Faluban, T. Vármegyében való részbéli iószágokról (mellyet mi régen T. T. az ő attyának és vele egyetemben, ő nékiek is T. T. mint őröckessöknek adtunk vólna) az mi confirmált levelünket, az mi képünkbeli emberünk, és az meg nevezet T. Vármegyének hitös asses-

& præsertim possessionarijs uti potuissent derogare, à festo beati Georgij Martyris, in Anno Domini, quadringentesimo quinto proximè præterito, usque ad annualem eiusdem revolutionem, sub pœna revocationis, annulationis, & cassationis earundem (si non præducerentur) per nos videndæ & examinandæ. Et si opus fuisset, sub præsenti moderno novo nostro authentico duplici Sigillo confirmandæ & approbandæ, nostræ claritati exhibendas & præsentandas decrevissemus. Tandem elapso huiusmodi Decreti & statuti nostri termino, pro examinandis & relegendis huiusmodi literis coram nobis productis, vel non productis, per nosque cum præscripto nostro moderno maiori duplici Sigillo confirmatis & non confirmatis, in singulis dicti Regni nostri comitatibus, per Comites nostros, provinciales congregationes iussimus celebrari generales. Demùm, quia T. & T. Nobiles comitatus T. literas suas super Donatione portionis possessionariæ, in possessione T. vocata, in comitatu T. prædicto, existente habitu, dudum per nostram Maiestatem dicto T. filio T. patri ipsorum, & per consequens eiusdem T. T. ipsorum hæredibus facta,

Confirmationales coram nobis, seu homine nostro in nostra personali præsentia, ad id specialiter deputato, nec non iuratis assessoribus huiusmodi congregationis generalis prædicti comitatus T. producere nequierunt, seu non potuerunt. Ideò nos præmisso nostro Decreto, iuxta vigorem eiusdem satisfacere volentes, ipsumque robur perpetuæ firmitatis obtinere volentes, præmissas lite-

ras Donationales pro annotatis T. filio T. & per consequens ipsis T. & T. ipsorumq; hæredibus, super Donatione dictæ portionis possessionariæ, per nos modo supra datas, per ipsosque præscripto Authentico duplici nostro Sigillo confirmare non procuratas, seriatim & verbotenus revocantes, cassantes, ac suis viribus prorsus carituras decernentes & relinquentes, eademque portionem possessionariam rursum nostris Regijs manibus annectentes, memoratis T. & T. ac ipsorum hæredibus & posteritatibus universis, occasione & prætextu præscriptæ portionis possessionariæ, in dicta possessione T. existentibus, ac cunctis earundem utilitatum, & pertinentiarum, perpetuum & irrevocabile silentium imponendum duximus, & imponimus per præsentes. Nos siquidem, qui ex suscepto Regiæ dignitatis officio, fidelium nostrorum actus, virtuosos & merita (prout Regalem decet dignitatem) æquo libramine ponderantes unicuique iuxta meritorum qualitatem, Regio favore occurrere debemus, consideratis, & in memoriam nostræ Celsitudinis revocatis, fidelitatis & fidelium servitiorum præclaris meritis, virtuosis gestis, & acceptis complacentijs fidelium nostrorum dilectorum, magnificorum virorum T. & T. filiorum quondam T. quibus ijsdem, nobis & sacræ nostræ Coronæ Regiæ, sub diversitate locorum & temporum, cum omni sinceritatis zælo, fidelitatis fervore, devotionis constantia, & solicitudine continua, labores in personis subeuntes, & expensas in rebus cum adiectione laudabi-

sori eleiben nem adhattak és megh nem mutathatták vólna. Azért mi az mi végezésünket ereiében meg akarván tartani, és kivánván, hogy ez után-is őröckè meg tartassék, az mi fellyúl meg irt Donationkot, mellyet az megh nevezet Tnek, és T. T. az ő fiainak mint örökes maradekinak, az megh nevezet részbéli iószágban, adtunk vólt, és kinek levelet azon T. T. az mi moštani kettös pecsétünkel megh nem confirmáltatták vólt, minden czickellyeben meg hiván, és mindenkeppen erőtlenne tévén, és az meg mondot részbeli iószágot, az mi Királyi kezünkhöz vévén, az megh nevezet T. T. és minden maradekoknak meg hattuk és parancsoltuk hogy az meg nevezet iószág felöl mely ez T. T. falúban lót vólna, minden hozzá tartozandó iovaival egyetemben örökön örőcké ez után meg csak megh se merienek emlekezni. sőt hadgyuk és parancsollyuk ez moštani levelünk által. Mert mi holot az Királyi méltoságnak tiszti szerént, minden mi hűveinknek iószágos cselekedetit és méltóságát (az mint az Királyi felséghez illik) tól meg tekintven es elönkben vévén, illik hogy mindenekhez, az ő érdemek szerént Királyi kegyelmeſségünket meg mutassuk: Elmelkedven és meg emlekezven, ez mi szerelmes híveinknek az Nagyságos T. T. az nehai T. T. fiainak teles dolgairól, iószágos cselekedetekről es kedves szólgálattyáról, mellyet mi mellettünk, és az Királyi szent Corona

mellet

mellet, kûlömb kûlömb féle hellyeken és ûdökben, buzgó szeretetből, nagy hûséggel, álhatatossággal, és szorgalmatossággal, személyek szerént fáratságokat, és ennek felette marháiokat és költségeket is sok ió és dicsíretes munkáiockal egyetemben nem szánván az mi Királyi szemeink elôt igyekeztek magoknak kedvet találni és nyerni. Mi is azért, hogy az ô hû szólgálattyokat mostan Királyi kegyelmességünkből megh tekintenők azon mi részbéli iószágunkat, az meg mondot T. Faluba és T. Vármegyében, minden hozzá tartozandó haszнaival, tudnia illik, Vgar, és egyéb szántó földeivel, Mezôivel, Kaszáló réteivel, Erdeivel, Berkeivel, Vizeivel, Tovaival, Molnaival, és Vizfolyasival, Hegyeivel, Szôlôivel, és summa szerént azon részbéli iószágnak, minden haszna vételével, akar mi névei meg neveztessék azon régi és szokot határival, kivel az elôt is birtak, az meg nevezet T. T. es ô általok, minden örôckes maradekiocknak az mi bizonyos ió akaratunkból, és az mi tanácsunknak, Pap-Vraknak es Zászlós Vraknak tanácsokból, az mi Királyi kezünkbôl uy adományúl, és azon igasággal, mellyel az meg nevezet részbeli iószág, ki az meg mondot T. Faluban vólna, mind az meg mondot okokért mind peniglen egyebkeppen is, ha valamiként minket és az mi adományunkat illetné, adtuk és aiándékoztuk, sôt adgyuk, és aiándékozzuk örôckûl, és meg hihatatlanúl, hogy mint sáiáttyát biria és ellyes

dabilium operum, se studuerunt coram oculis nostræ Maiestatis, reddere gratos utiq; acceptos. Volentes ab hoc eisdem pro præmissis ipsorum fidelium obsequiorum meritis, ad præsens aliquali nostro Regio favore occurrere, eandem portionem nostram Regiam possessionariam, in dicta possessione T. vocata in antefato comitatu T. existente habitam, simul cum universis suis utilitatibus & pertinentijs, videlicet terris arabilibus, culis & incultis, pratis, fœnilibus, sylvis, nemoribus, aquis, piscinis, molendinis, aquarumque decursibus, montibus, vineis, & generaliter quibuslibet eiusdem portionis possessionariæ utilitatum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub eisdem veris metis, & antiquis limitibus, quibus eadem per suos possessores ritè tenta fuisset, possessa, memoratis T. & T. & per ipsos eorum hæredibus & posteritatibus universis, ex certa nostra scientia, ac Prælatorum & Baronum nostrorum consilio, de manibus nostris Regijs, novæque nostræ Donationis titulo, & omni eo iure, quo prædicta portio possessionaria, in præacta T. habita, tâm prævia quâm alijs quibuscunq; rationibus, seu de caulis ad nostram legitimè spectat collationem, dedimus, donavimus, & contulimus: imò, damus, donamus & conferimus, perpetuò & irrevocabiliter possidendam, tuendam pariter & habendam, salvo iure alieno, assumentes nostro, & nostrorum successorum Regum scilicet Hungariæ, nominibus & personis prælibatos T. & T. ipsorumque hæredes, & quoslibet successores in pacifico dominio & quieto,

prædictæ portionis possessionariæ, & quibuslibet eius utilitatum, & pertinentiarum præscriptarum contra quoslibet impetitores causidicos & actores, intra vel extra iudicium, semper & ubique proprijs nostris, & eorundem nostrorum successorum laboribus & expensis, indemnes & illæsos protegere, expedire ac conservare, harum nostrarum vigore, & testimonio literum mediante: quas dum nobis in specie reportatæ fuerint, in formam nostri privilegij redigi faciemus. Datum, &c.

Sigismundi R. Anno 1410. æditæ literæ semper observantur.

Anno Domini, millesimo quadringentesimo decimo, æditæ semper observantur.

Alberti R. valent.

Item, literæ Dñi ALBERTI Regis, successoris immediati dicti Domini SIGISMVNDI Imperatoris, valent & servantur.

Elisabethæ filiæ Sigism: R. non valent.

Item, omnes Donationes, & aliæ quælibet concessiones quondam dominæ ELISABETH, filiæ ipsius Dñi SIGISMVNDI Regis, relictę scilicet dicti quondam ALBERTI Regis: nec non Domini VLADISLAI Poloni (qui nõ vera sa-

más embernek igassága hellyén maradván: Es magunk s az utánnunk való Magyari Királyoknak is képekben, fogadgyuk, és magunkat erre köttyük hogy az meg nevezet T. & T. és az ő utánnok való őröcskôs maradékit az megh mondot részbéli iószágnak, szabad és békességes Vraságában, minden hozzá tartozandó hasznaival egyetemben, mindenféle peressek ellen törvényben, és törvény kivülis mindenkoron, és mindenüt saiát költségünkel és fáratságunkal, mindenképen meg őrizzük, megh tartyuk, és megis oltalmazuk: kinek erősségére és bizonságára, attuk az ielen való levelünket: mellyet mikor mi hozzánk viszza hozandnak, az mi fügő pecsétünk alat, ok levél módgyára ismét ki adgyuk. Ez levél költ &c.

Valamely levele költ azért Sigmond Királynak, Ezer négy száz tizedik esztendőben, annak mindeniknek hellye és ereie vagyon.

Továbba ALBERT Királynak ki SIGMOND után volt, minden leveleit megh kel tartani.

De ERSEBET Asszonnak az SIGMOND Király leánnyának, és az megh nevezet ALBERT Király őszvegy fe-

lesę-

ra sacraq; Regni hujus Corona: sed reliquiarũ capitis S. STEPHANI Regis, ornamento insignitus fuerat: quiq; in partib⁹ Romaniæ juxta oppidũ Varna, marina propè ad littora per AMVRATEM Turcorum Cæsarem, circa festum B. Martini Episcopi & Confessoris, in Anno gratiæ quadringentesimo quadragesimo quarto, supra millesimum, debellatus occubuit) pro quorumcunq; parte, & quibuscunq;, ac quavis ratione vel titulo factæ, per omnia cassatæ, revocatæ, & viribus destitutæ sunt, quæ nunquam tenentur: excepta duntaxat Donatione, ac elemosynaria largitione, per ipsam Dominam ELISABETH, Ecclesiæ Albensis Regalis facta.

Vladislai Poloni non valent.

ITEM, literæ Dñorum, Prælatorum, Baronum, Procerumq; & Nobilium Regni Hungariæ universorum, sub eorũ Sigillo, in quo duplicata crux, ad instar signeti gentis Hungaricæ cõtinetur emanatæ, in quantum processus juridicos, nec non Fassiones judiciaq; concernunt, veluti literę unius judicis

Literæ Procerum, &c. quæ & in quantum serventur.

felségének adománnyit és arról való leveleit: Sőt az Lengyel LASZLO Király leveleit-is (kit nem ez Magyar Országi igaz és szent Koronával: hanem csak az Szent ISTVAN Király testének feiéből ki vőt koronáiával, koronásták vólt meg: Es kit az tenger felé Varsna mellet Bosnában, az AMVRATES Török Császár, Szent Márton napiaiban Ezer négyszáz negyven négy esztendőben, meg vert, és az Király önen maga-is ott veszet) mellyeket akar kinek és akar mi képpen, és mi módon adot vólna: effele levelek mind tűstben mentenek, és erőtlenek, semmi hellyek fincsen: az egy levélből ki válvan, melyben ERSEBET Asszony, az Szekes Feiérvári Szentegyházhoz alasmisnat adot

TOVABBA, hellye vagyon az Országbéli Vrak leveleinek-is, ugy mint, Pap Vrak, Szabad Zászlós Vrak, fő népek, és ez Országbéli egész Nemesség leveleinek: mely levelének pecsétiben két kereszt vagyon, ugy mint az Magyar Ország Címerit: de ezeknek-is csak az tör-

vény

dicis ordinarij obſervantur. Quãtum verò ad Donationes, annuentias, vel conſenſuum adhibitiones, nihil valent: prout ex tenore privilegij ipſorum in civitate Peſthienſi, ſecundo die feſti Aſcenſionis Domini, quæ ſeptima die Maij fuit, in Anno ejuſdem quadringenteſimo, quadrageſimo quinto ſupra milleſimum, inter cætera ſuper ea re æditi clareſcit: Quod (quia multa continet in ſe Capitula, pluresq; complectitur Articulos, propoſito noſtro non correſpondentes) verbotenus inſerere tædioſum exiſtimavi. Super ipſius tamen Sigilli ſculptura & virtute, articulum in eiſdẽ literis poſitum, ſub eadem forma verborum, qua ibi ſcriptum vidi atq; legi: hîc annectere curavi, qui ſic ſequitur.

ITem, quòd ex nunc diſponatur unũ Sigillum, in quo ſit ſignetum crucis, ſicuti ſignetum Regni Hungariæ: & illud Sigillum ſervetur in civitate Budenſi, ut quærulantes habeant ſub ipſo Sigillo literas neceſſarias & coñemoriales, & procedatur juſtitia mediante, ſecundũ quod decet, uſq; ad Coronationẽ Regis.

veny tollyaſában, és vallâſoknak bé-vételében vagyon ereiek, mint egy itilő Meſter, avagy ez Orſág rendelt Biraia leveleinek. De Donatio, engedelem, avagy Conſenſus dólgában ninesen ſemmi ereie. Mint az Orſágh Privilegiumából kiteiczik, mely Peſtben, Aldozó máſod napián, mely Pünkóſt havának hetedik napia vólt, Ezer négy ſáz negyven ót eſtendőben kőlt: Mely Privilegiumot (mivel hogy ſok Cickelből ál, és külömb-külömb-ſéle articuluſokról ſól, kik ez moſtani iráſomban nem ſükſégeſſek) ez okon ide mindeneſtől fogván nem akarâm bé irni. Mind az által az mely Cickelye az pecsétnek ki meczéſſéről és annak ereiéről ſól, mellyet azon Privilegiumban olvaſtam, igiről igire it-is bé akarâm irni, mely igy következik.

TVDNI illik, hogy ennek utâna rendellyenek egy pecſétet kiben legyen egy kereſt, az mint vagyon az Magyar Orſág Cimerében azt tarcsák Budán, hogy az panaſolkodóknak kelheſſen pecſét alat emlekezetre való levelek, és iárianak el tórvényekben, az mint illik, az Király Coronázattyáig.

Ecce

IGY azért nyilván ki vagyon nevezve az az pecſęt, hoǵ csak az tőrvény folyáſnak, és az igaſſághnak ki ſolgáltatáſára rendelték és ſerzették vólt. Holot penig azt irták, hogy az Király Koronázattyáig éllyenek azzal az pecſęttel, nem ugy kel érteni, hogy ackor nem ſok időre, uy Királyt kelletet vólna Koronázni.

ECCE clarè deſcribitur illud Sigillum, ad judicia ſolummodo celebranda, juſtitiamq́; miniſtrandam fuiſſe inſtitutum atq́; fabricatum. Clauſulam autem extremam ipſius articuli, ſuper Sigillo prætacto conſcripti (videlicet uſq́; ad coronationem Regis) noli accipere neq́; interprętari, quòd tunc in proximo novus quiſpiam Rex debuiſſet coronari.

Mert LASZLO az ALBERT Király fia, ſockal az előt, męgh Ezer nègy ſáz negyven eſtendőben Koronázva vólt; Ce azon az Czickelen, az Király Koronának tellyes birodalmát és hatalmát kel érteni, melyre mivel-hogy LASZLO az ő gyermekſęge miat, męg gondot nem viſelhet vala, az ő attyafiára Lengyel LASZLO Királyra bizták volt.

Nã illuſtris Princeps LADISLAVS, filius dicti quondam ALBERTI Regis, dudum prius, in anno ſcilicet Dominicæ incarnationis quadringenteſimo quadrageſimo ſupra milleſimum coronatus fuerat: ſed intelligenda eſt per clauſulam illam juriſditionis ſacrę Coronæ Regni, ac plenariæ poteſtatis Regiæ, quam tunc puerulus iſte exiſtens, regere & gubernare non poterat, in manus & authoritatẽ ipſius Dñi LADISLAI Regis perfecta in proximo aſsignatio.

Lengyel LASZLO Király halála után penig, mind addig mig HVNYADI IANOST Gu-

Poſt obitum autem prælibati Dñi VLADISLAI Poloniæ Regis, uſq́; ad electionẽ IOANNIS de Hunnyad, in gubernatorem Regni

Regni hujus Hungariæ, Nicolaus de Vylak, aliàs Vayvoda Transylvanus, in Capitaneum ejusdem Regni deputatus erat, & proinde Vicarium quoq; Regni Hungariæ intitulari se faciebat.

Gubernátorságra válaſztták, Vylaki Miklóſt, ki Erdélyi Vaydáia vólt, Orſzág Kapitánnyá válaſztották, és ez okon Magyar Orſzágnak helytartóiának iratta magát.

IOANNIS *Hunnyadi Gubernatoris literæ, usq; ad 32. iobbag. observantur.*

ITem universæ Donationes, & literę Donationales, ipsius domini IOANNIS de Huñyad gubernatoris, gubernaminis sui duntaxat officio durante, & non prius, neq; posterius, usq; ad numerũ triginta duarum sessionum jobagionaliũ, sed non amplius factę & confectæ observantur. Vnde infertur, quòd quælibet Donationes ac annuentiæ & cõsensum adhibitiones, per eundem IOANNEM gubernatorem, ultra numerum prætactarum triginta duarum sessionum Iobagionalium, cuipiam factæ vel collatæ, non valent neque tenent. ITEM, consensuum quoq; ,super quovis contractu, vel alio negocio, per eundẽ adhibitiones. Post exitum suæ gubernationis (quia tales omnes cõditionales fuerunt) locum non habent. Exempli gratia: Si cuipiam annuisset, ut decedente,

TOVABBA azért ha valami levél költ HVNNYADI IANOS Gubernátorságában, de nem elötte sem utánna, harmincz két ház iobbágyig, de nem fellyeb, annak helye és ereie vagyon. De viſzontag, valamely Donatio avagy engedelme, és consensussa, az harmincz két ház iobbágyot megh haládgya ereieben nem lehet. Ismét, mint hogy Gubernátorsága után való consensus adássa, akar mi dologh felöl lőt légyen (mivel-hogy effęle consensus adása csak conditióval bizonyos móddal vólt) erőtlen, s-helye sincsen.

Mint példának okáért, ha valakinek ollyan igiretet tőt vólna, hogy, ugymond, ennek az Nemes embernek halála és mag:

magva ßackadása után, az ő iößága ßállyon erre s:erre. Hát ez-fęle iößág, az harmincz két ház iobbágyot, megh nem hallatta vólna, és annak az Nemes embernek, az ő Gubernátorságában., Iőt vólna halála, effęle consensusnak hellye és ereie vólna: de ha az után halna megh, az terméßet ßerént való Király ideiében hellye nem lehetne: Mert az Gubernator-is, az ő tißtinek es hivatallyának czéllyán által nem hághatot. ő nékie penig tőbre való hatalmat és méltóságot nem engettek vólt, harmincz két ház iobbágynál, mivelhogy LASZLO, az ALBERT Király fia męg élt, és noha męg ackor kicsid vólt, mind az által az mint meg emlitém, megh vólt Koronázva, és őtet illette immár az Királyi Koronának tellyes birodalma. De hogy erről senki külőmb értelemben ne legyen, se az én irásom ellen ne ßólhasson, az mely articulusockal méltóságot adtak vólt nékie, hoǵ Gubernátorságaban, hány házig való iobbágyot legyen ßabad el adni, azon Orßág levelinek rendiből, melynek egy réße

dente, & hęredibus deficiente, tali Nobili, bona sua, in talem hominem devolvantur. Si hujusmodi annuentia vel consensus, numerũ præscriptarum triginta duarum sessionum Iobagionalium non excessisset: & ille Nobilis, stante adhuc gubernaminis sui officio, defecisset: tunc talis consensus ritè locum habuisset. Sed si in præsentiarum deficeret, regnante verò & legitimo jam Rege, locum nõ haberet: quia gubernator ipse, metas authoritatis sibi traditæ, transcendere nequivit. Authoritas autem sibi ad ulteriora majoraq́; data non fuit, neq́; dari cõmodè potuit: ex quo præfatus Dñus LADISLAVS ipsius ALBERTI Regis filius, licet tenerę adhuc ætatis, dudum tamen (ut præfertur) coronatus, ad quem plenaria jurisditio sacræ Coronæ spectabat, tùnc in humanis agebat. Et ne quispiam aliter sentiat, & temerariè contrarium objiciat, articulos super authoritate, in conferendis bonis ac juribus possessionarijs, prædicto gubernatori data & attributa, cõ-

fectos, & ex serie literarum prænotatorum Dñorum, Ptęlatorum, Baronum, Nobilium & Procerum Regni Hungariæ universorũ, Budæ in festo Añuntiationis Sacratissimæ Virginis Mariæ, ãno Virginei partus ejusdem, quadringentesimo quadragesimo septimo, supra millesimum æditarũ & confectarum: & articulos quoq́; in generali eorum congregatione, in civitate Pestiensi, circa festum Pentecostes tunc proximè (in año videlicet salutis, quadringẽtesimo quadragesimo sexto supra millesimũ) præteritum, quando nimirum idem IOANNES Hunniadinus, in gubernatorem Regni elect⁹ & sublimatus fuerat, decretatos atq́; formatos in se, seriatim continentium, per me verboten⁹ excerptos, absq́; omni variatione, pro tollenda omni in hac parte ambiguitate, apposui atq́; adjunxi. Qui quidem articuli (dimissis alijs ipsarum literarum continentijs) hujusmodi verborum sequuntur sub tenore.

réße Budán, Ezer négy ßáz negyven hét eßtendőben, Bódog Aßßony fogantatása napián kőlt: Azonképpen ezelőt való Orßág gyűlésęben végeztet articulusokat-is, mely Ezer négy ßáz negyven hat Eßtendőben Pűnkőst táiban lőt volt Pest Várossában; holot azon Hunnyadi IANOST, Orßág Gubernátorrá válaßtották vólt, minden változtatás-nélkűl ki ßedegettem, és hogy minden ember ez dólgot világosban meg érese, itt meg akartam irni: Mely articulusok az tőb dolgok kőzzűl, kikről it nem ßűksęg emlekezni, igy kővetkeznek.

Articuli super annuentias & consensus Ioan. Hunniad.

ITEM, ipse Dñus gubernator, his qui fideliter sacrę Regni Coronæ serviverint, de illis possessionibus, quæ deinceps ad sacram Coroná, purè legitimèq́; sine cujuspiam alterius jure, per defectum seminis. Item, propter delationem falsarum literarum, propter cussi-

TOVABBA, ugymond, Gubernator Vrunk, azoknak az kik ez Orßág Koronáiának hiven ßólgálnak, affęle iőßágból, mely magva ßakattúl, nyilván és igazán, s-más ember igasságának fogyatkozása nélkűl,

kül, az Királyi Koronára ßállot vólna, avagy ha ki ál levelet iárna, avagy hamis pénzt verne, avagy hamis pecsętet metczene és véle élne, avagy külső ellensęget hozot vólna házáiának romlására, avag gyutást tőt vólna, ki-ért iósság az Királyra ßállana: mely iósságban harmincz két ház iobbágy vólna, de ne tőb, nem-is lehetne tőb, és ismęg melyben harmincz két ház iobbágynál kevesseb vólna, avagy lehetne, azt ßabadon el adhassa.

Ha penighlen keritet Város, vagy mező Város, avagy Falu, melyben harmincz két házhelynél tőb vólna, az megh nevezet okokból Királyra ßál: Affęle harmincz kettőnként ne ßackadhassa, se senkinek el ne adhassa: hanem egéßen maradgyon az Koronának,

ISMEG, ha Gubernator Vrunk, az megh mondot módßerént, valakinek iósságot ád: Másodßor azonnak iósságot ne adhasson: Es mivel-hogy csak az

onem falsarum monetarum, & fabricationem falsi Sigilli, nec non propter inductionẽ extraneæ potentiæ in hoc Regnum ac positionem ignis, in eodem fuerint devolutæ, in quibus scilicet possessionibus, triginta duæ sessiones, & non plures fuerint, vel fieri poterint, & etiam in quibus infra eundem numerum triginta duarum sessionũ fuerint, vel fieri poterunt, facere valeat Donationes. Par. 1. T. 14

Si verò civitates, oppida, & possessiones, ultra numerum præscriptarum triginta duarum sessionũ, etiam præscriptis modis, ad Sacrã Coronam fuerint devolutæ: Illas partiri, seu dividere, in triginta duas sessiones non valeat, & sub nomine triginta duarum sessionum de illis facere cuipiam Donationẽ: sed hujusmodi omnes civitates, oppida & possessiones indivisæ, ipsi Coronæ reserventur.

ITEM, Dñus gubernator, si cui Donationem præmisso modo semel fecerit, ampli⁹ eidem donare non valeat: & cum Donationes castrorum, civitatum, oppidorũ, ac

ac possessionũ, & similium ad jus Regium duntaxat spectare dinoscantur: Igitur ipse, quibuscunq; Donationem fecerit, illi tempore suo tenentur accedere ad Dominum Regem pro confirmatione obtinenda.

az Királynak vagyonarra való méltósága, hogy Várakat, kerítet és mező Várassokat és egész Falukat el adhasson: Annak okáért valakinek az Gubernátor iószágot ád, mikor annak ideie lészen, tartozzék az Királyt ő Felsęgét megh találni felőle, és véle meg confirmáltatni.

ITEM, possessiones eorundem, quorum propter delationẽ falsarũ literarum, aut cussionem falsarum monetarum, aut aliquo modo, superius expresso, ad Coronam fuerint devolutæ: quousq; illi, qui per judices suos competentes judicialiter, secundum antiquam & approbatam Regni consuetudinem sententiati fuerint, occupare, & de eis Donationem facere non valeat, quovis modo. Reliquos autem literarum ipsarum articulos, quia huic rei non quadrant, prætermittendos duxi.

ISMEG, azoknak iószágát, kiket vagy hamis levél csinálásban, vagy ál pénz verésben, avagy az fellyűl megh mondot vêtkeknek, valamellyikben tapasztalnák, mind addig-is el ne foglalhassa, és semmi-képpen el ne aiándékozhassa, valameddig ez Országnak régi szockása és törvénnye szerént, szokot biráia előt rayta el nem érik, és sententiát nem mondnak az feiére. Az tőb articulusokat mivel-hogy nem ide valók, el hadtam.

Ladislai filij Alberti R. ab anno 1452. servantur.

ITEM, literæ prędicti LADISLAI filij antefati ALBERTI Regis, ab anno Dñi, quadringentesimo quinquagesimo secundo, supra millesimũ, quo ipse gubernator officio sui gubernaminis (quod septem per años feliciter gessaret) cessit, ad obitus usq; sui diem, an-

Továbba azért az megh nevezet ALBERT Kiraly fia LASZLO, Ezer négy száz ötven két esztendőtűl fogván, valamennyi levelet ki adot (mert ebben az esztendőben tőtte le

Hun-

Hunnyadi Ianos az Gubernatorſágot, mellyet hét eſtendeig nagy dicſirettel viſelt) mind hólta napiaiglan, ugymint, ötven hetedik eſtendeiglen, meg tartatnak. Noha az követközendö eſtendöben, az gubernatorſág le tétele után, ugymint, Ezer négy ſáz ötven harmadikban: mikor győrtya ſentelö Bódog aſſony napiaiban LASZLO Király Bécsből Budára hoztak, kezdet iöſſágot el aiándékozni, conſenſuſt adni, és egyéb ſzép leveleket iratni.

ENnek felette az Felſzeges és böldog emlekezetü MATYAS Királynak koronazattyától fogván való leveleit, mely vólt Ezer négy ſáz hatvan négy eſtendöben, Nagy Csötörtöken, mind halála oraiglan, mely lött Virág Vaſárnap után való kedden, Chriſtus Vrunk ſületéſe után az Ezer négy ſáz kilenczven eſtendöben, megh tartyák: mely levelek penig Koronázattya elöt kölnek, megh nem tartatnak, hanem ha annak-utánna megh confirmálta vólna.

num ut puta ſalutis quadringenteſimum quinquageſimum ſeptimũ ſupra milleſimum emanatæ ſervãtur. Licet ſequenti anno ceſsionis prænotati gubernaminis, videlicet, quadringenteſimo quinquageſimo tertio ſupra milleſimum, quo ipſe LADISLAVS Rex, circa Feſtum Purificationis Virginis glorioſæ de Vienna Budam reductus, bonorum collationes, conſenſuumq; adhibitiones, & aliarum rerum expeditiones, facere cœpiſſe dinoſcatur.

ITEM, Privilegia invictiſsimi Principis quondã Domini MATTHIÆ Regis, laudandæ recordationis, à tempore felicis ſuæ Coronationis, anno videlicet Dñi, quadringẽteſimo ſexageſimo quarto, ſupra milleſimum, in die Cœnæ Domini factæ, uſq; ad mortis ipſi° diem, feriam ſcilicet tertiam poſt Dominicam Palmarum, in anno incarnationis Dominicę, quadringenteſimo nonageſimo ſupra milleſimum præteritam, emanata ſervantur: ante verò coronationem ſuam confecta, non tenentur, niſi poſtea fuiſſent per eum confirmata. Item

Matthiæ R. privil. ante coronationẽ non niſi fuerint confirmata poſt 1464 emanata ſervantur.

Vladislai R. ſervantur.

ITEM, Literæ moderni & quidem gratioſiſsimi Domini noſtri VLADISLAI Regis, à die Dominico proximo, poſt feſtum exaltationis ſanctæ Crucis, in ipſo anno gratiæ, quadringenteſimo nonageſimo ſupra milleſimum tranſacto, die ſcilicet felicis Coronationis ſuæ uſq; modo confectæ, & in futurum quoq; emanandæ, ritè & legitimè ſemper perſervantur.

ITEM, Ez moſtani kegyelmes Vrunk LASZLO Király leveleiſis, Szent Kereſztemeléſe való Vaſárnapia után, ugyan azon kilenczven Eſtendőtől fogván, koronázattya után, mind ez ideiglen, és ez után-is, mellyeket iól és tőrvény ſerént iratna, és ki adna, mindenkoron meg kel tartani.

Literæ & Privilegia fraudul. confecta.

ITEM, quia diſturbiorũ temporibus, ſignanter verò poſt obitum memoratorum SIGISMVNDI Imperatoris, & ALBERTI Regis, plurimæ literæ multaq; Privilegia, diverſis ſub coloribus & ſigillis, nequitioſè fraudulenterque reperiuntur fulminata atq; fabricata, quę licet omnia vix in lucem prodierint, & omnia difficulter ſciri vel cognoſci poſsint, ut tamẽ aliquarum iniquè æditarum (ſaltẽ in particulari, ſi non in generali) literarum notitia habeatur, copiam ſeu tenorem cujuſdam privilegij præfatorum Dñorum, Prælatorũ, Baronũ Nobiliumq; & Procerum Regni Hungariæ, ſuper complurimis ejuſcemodi nequiter fulmina-

ITEM, mivel hogy ſok kűlőmb kűlőmb ſçle ſin, és hamis pecsét alat kőlt leveleket, és Privilegiumokat találunk, mellyek az háboru ődőben, kiváltképpen, SIGMOND és ALBERT Király ideiében, kőltek vólna, mely leveleknek igen nehéz végére menni, nem-is hozzák mindeniket nap-fénre. Mind az által, hogy effçle hamiſſan kőlt leveleket, ha nem mind-is, de réſs ſerént meg eſmérhesſük, ez Orſzágbéli Vroknak, Pap Szabad és Zászlós Vraknak, Nemeſſeknek, és ſő Embereknek, az egéſs Orſágnak Privilegiumat, mellyet effçle hamis leveleknek megh eſméréséről irtak, és az ő meg nevezet pecsétekkel meg pecsételték, és az tőrvényben énnékem-is előmben attak,

atták, itt igiről igire bé irni méltónak itilem. Mely Privilegiumnak bőtű ſerént való follyáſſa igy következik; MI Pap, Szabad, s-Záſlós Vrak, Nemeſſek, és fő Emberek egéſ Orſágúl, adgyuk emlekezetre, ez ielen való levelünkben, hogy az nehai ALBERT Király halála után, mikor ez mi Orſágunkban ſok külömb-külömbſęle Had támadot, és ſokáig tartot volna-is: Végtére Iſten ugy adá, hogy az had le ſállot vala, és mindnyáian eggyenlő akarattal megh haylánk, az mi terméſet ſerént való Vrunknak és Királyunknak LASzLO Királynak, az ALBERT Király fiának: Mikoron azért az mi békeſęgünknek alhatatos meg maradáſáért, az törvénts elő vöttük vólna, és az nyomorultaknak igaſſágot kezdettünk vólna ſolgáltatni, egy-ünnet-is mas-hunnat-is az pöreſſek ſok hamis leveleket kezdének az törvényben előnkben adni. Mikoron azért ez hamis levelek ſerzéſęről kezdettünk vólna tudakozni, egy Zemlyini Gabor Deákra találkozánk, ki effęle rettenetes csalárdſágot mert vólna meg probálni: Kit mikor törvény ſerént Biró kéz-

hez

tis literis confecti, & in judicio cõtradictorio, etiam coram me, cum Sigillo eorum prædeclarato producti, de verbo ad verbum apponere inſerereq; dignum duxi. Cujus quidem privilegij continentia verbalis tenorq; hoc ſequitur modo: Nos Prælati, Barones, Nobiles, & Proceres Regni Hungariæ, univerſi memoriæ cõmendamus per pręſentes quòd ortis guerris in hoc Regno noſtro, poſt mortem quondam Dñi ALBERTI Regis, & eis diutius agitatis: demùm Deo cõcedente, hujuſmodi guerris inter nos ſopitis, & in unum Principem atq; Dominum, videlicet Illuſtrem Dñum LADISLAVM, Filium dicti quondam Dñi ALBERTI Regis, veluti Dominum noſtrum naturalem, nobis ſimul concordantibus, cum judicia pro mutuæ & durandæ inter nos pacis amplexu facere, & juſtitiã oppreſſis miniſtrare inchoaſſemus, plures hinc inde falſæ literæ coram nobis in judicijs per cauſantes exhibebantur. Cumq; ſuper hujuſcemodi fabricatione falſi percun-

Paria literarũ ſuper falſis Privilegijs.

ctari

Gabrielis de Zömlyin fabricatoris falsarum literarum historia.

ctari cœpissemus, quendam Gabrielem literatum de Zömlyn curiforem, hujusmodi detestandæ pestis authorem comperimus: quo pro meritis sui sceleris, in manus suorum judicum competentium incidente, hujusmodi scelus suum ante mortem ejusdem, ad puritatem suæ conscientiæ, tùm verbis, tùmq; scriptis, suis proprijs manibus confectis, quarum seriem & continentiam præsentibus taxandam duximus, palàm publicè confessus fuit: quorum scilicet scriptorum suorum series & continentia hæc est:

hez attak volna büntetésre, az ő gonoszságát, halála előt, lelke esmérete szerént, mind nyelvével, s mind sáját keze irásával, illyen rendel, az mint ide alá következik, mindeneknek halottára megh vallotta: Mely ő irásának folyássa illyen képpen következik:

Falsarum literarum.

I. VNA litera, cum Regio consensu, litera scilicet quondam Domini SIGISMVNDI Regis, pro parte Dominorum filiorum Kompolth emanata, quod si semen quondam Ladislai de Solmos deficeret: tunc eandem Solmos, & non aliæ possessiones, in ipsos filios Kompolth reflecti deberet: sed ista litera non fuit de scitu ipsorum Dominorum filiorum Kompolth emanata.

Vagyon, ugymond, egy levél, Király consensussával SIGMOND Király nevére szól, mint ha az Kompolt fiainak atta volna, ez okon, hogha az nehai Solymosi Lászlónak magva szackadna, tehát azon Solymos (de nem az több iószág) ugyan azon Kompolt fiaira szállyon, és meg térien: De ez levél irásban az Kompolt fiainak semmi hirek sem értelmek nem volt.

II. ITEM, Libertas sub Sigillo Domini SIGISMVNDI Regis privilegialis, cum medio capite aquilæ, Civitati Gyöngyes facta.

ITEM, Az Gyöngyösieknek egy Privilegiomok az ő Városok szabadságáról SIGMOND Király nevére függő pecsét alat, melyben egy Feiü Sas vagyon.

III. ITEM, Duæ literæ una videlicet quondam SIGISMVNDI Regis, sub secreto Sigillo suo, cum medio capite aquilæ: & alia

IIII. litera Statutoria, sub Sigillo Capituli Budensis privilegialiter confectæ, super præfectione filiæ

ITEM, Vagyon két levél, egygyik SIGMOND Kiraly nevére való Privilegium felöl, az ő tiskos pecséti alat, kiben fél Sas fő vagyon: Az másik penig egy Iktatás levél az Budai Captalan pecséti alat, Privilegiom formáia szerent ex-

ez okon, hogy az Budai Polyak Peter feleſége leányit, fiú ággá tötte vólna az Király.

ITEM, Ez után egy vallás-tételről való Privilegiom, az Egri Captalan pecséti alat, hogy Peter Piſpek, es Rozgoni István fiával Jánoſſal egyetemben, kötéſt töttek vólna Zecséni Láſzlóval.

ITEM, Zabatka falunak ſzabadſágáról egy Privilegiom, azon SIGMOND Királynak öregbik pecséti alat, kiben fel feiű Saſs vagyon.

ITEM, Egy nyitot Privilegium, az Egri Captalan pecséti, és SIGMOND Királynak, öregbik pecséti alat, kit az Garai Vrak ellen, az Oros fiai nevére csináltam vólt, az Abon nevű iószágról.

ITEM, Más Privilegium, azon SIGMOND Király kisſeb pecséti alat, kiben fel Saſs fő vagyon: Mellyet az Király engedet vólna, az Tamás Vayda fiainak Laſzlónak és Hendrichnek, hogy ha ő nékiek magok ſzackadna, tehát mind öröckes semind penig lelemény iószágok ſzállana az Herczegh fiaira.

ITEM, Az gratia levél, azon SIGMOND Király pecséti alat, Kiben az fél Saſs fő vagyon, hogy Debrő Imre feiének és iószágának meg kegyelmezet vólna.

ITEM, Egy Privilegium az Váradi Captalan pecséti alat, az Telcki Egy-háznak, Kerepes cſelekedetiről mely szól.

ITEM,

ne filiæ in filium, hic Budæ conſorti Petri Polyak Sartoris datæ.

ITEM, Vna litera Faſsionalis, ſub Sigillo Capituli Agrienſis, privilegialiter ad Faſsionem quondam Petri Epiſcopi, & Stephani de Rozgon, ac Ioannis filij eiuſdem, pro parte Ladislai de Zeczen confecta. V.

ITEM, Vna litera, ſuper libertate poſſeſſionis Zabatka, ſub Sigillo SIGISMVNDI Regis ſecreto, cum medio capite aquilæ facta. VI.

ITEM, Literæ ſub Sigillis Capituli Agrienſis, privilegialiter & maiori Sigillo Domini SIGISMVNDI Regis patenter, ſuper poſſeſſione Abon, filijs Oros factæ, contra Dominos de Gara. VII.

ITEM, Vna litera privilegialis, ſub ſecreto Sigillo quondam Domini SIGISMVNDI Regis, cum medio capite aquilæ, ad ſupplicationem Dominorum, quondam Ladislai & Henrici, filiorum Vayvodæ de Thamaſij, in eo ſcilicet, quod ſi ipſos ſine hæredibus decedere contingeret: tunc eorum bona & poſſeſſiones, tàm hæreditariæ quàm acquiſitiæ, in filios Herczeg condeſcendant. VIII.

ITEM, Vna litera gratioſa, patenter ſub Sigillo quõdam Domini SIGISMVNDI Regis, cum medio capite aquilæ, pro parte Emerici de Debrő, ſuper eo, ut idem Dominus Rex capiti & bonis gratiam feciſſet ſpecialem, confecta. IX.

ITEM, Vna litera privilegialiter ſub Sigillo Capituli Eccleſiæ Varadienſis, Eccleſiæ de Telkij, in facto Kerepes eſt emanata; X.

XI. XII. ITEM, Duæ literæ, una videlicet Falsionalis, & alia Statutoria, super impignoratione Castri Beczæ, scilicet Domini Dezpoti, sub Sigillo Capituli Budensis, quondam Ladislao, filio Michaelis de Gezt factæ.

XIII. XIIII. XV. ITEM, Aliæ duæ literæ Imperiales, patentes in pergameno Falsionales, contra filios Sulyok, in facto possessionis Kölöd, eidem Ladislao, filio Michaelis factæ.

XVI. XVII. XVIII. ITEM, LADISLAO de Maylay Nobilis Comitatus de Zarand, Sigismundo de Paka, Nobili Comitatus de Bodrog, Ladislao de Paczaÿ, & illis quinque Civitatibus de Maromorosio, sub Sigillo Domini VLADISLAI Regis sunt literæ, in eo, ut patibula in facietbus possessionum suarum erigi possint.

XIX. XX. ITEM, Vna litera sub Sigillo Capituli Varadiensis privilegialis, & alia quondam Domini ALBERTI Regis similiter privilegialis confirmatoria, super præfectione filiæ in filium, Magnifico Domino Francisco de Csák factæ

XXI. ITEM, Vna litera privilegialis, sub Sigillo Imperialis, scilicet secreto, cum duobus capitibus aquilæ, super gratia quondam Ladislao, filio quondam Iacobi Vayvodæ facta, in facto omnium bonorum suorum consecta nunc erga Georgium, filium Davidis Baní habita. Et quamvis in inferiori margine eiusdem literæ scriptura Domini Matthiæ Episcopi, aliàs Cancellarÿ habeatur. Quia existi-

ITEM, *Két levél, egyik vallás, másik iktató levél, az Budai Captalan pecsèti alat, hogy Bécset az Deszpot Vram Castellyát, régen Lászlónak Geszti Mihály fiának zálagban adták volna.*

ITEM, *Két nyitot vallás tétel levél,, SIGMOND Király es Császár, öregbik pecsèti alat hárttyán, az Sullyok fiai ellen, mellyet Kölöd iószágtól irtam vólt, azon Geszti Mihály fia László nevére.*

ITEM, *LASZLO Király pecsèti alat, hogy Mayssai Lászlónak, Zarand Vármegye Nemesnek Pakai Sigmondnak, Bodrog Vármegyében Pachai Lászlónak, és az Maramorossa öt Városnak, Király meg engette vólna, hogy az ö iószágokban Akasztófát csinálhassanak.*

ITEM, *Egy Privilegium levél, az Váradi Captalan pecsèti alat, és az második ALBERT Király Privilegiuma, hogy az Nagyságos Csáki Ferenczneck megh engedte vólna, hogy az ö leánya fiu ága legyen.*

ITEM, *Továbbá más Privilegium, az Király kisseb pecsèti alat, kiben két Sass fö vagyon, hogy Lászlónak az nehai Iakab Vayda fiának mindenjószágának, ki most David Ban fia György kezében vólna, meg kegyelmezet vólna. Es noha az Király Cancellariussa Máttyás Püspek az levelnek alsó részére, keze iràsát vetette: mivel hogy én, az én sáiát kezemmel fellyül azt irtam, vólt, hogy Király ö felsége hatta, és ezt az en iràsomat, az Cancellarius igaz*

mi igaznak vélte, mind az által az levél is nem igaz levél.

ITEM, *Az Egri Captalan pecséti alat vagyon ismét két Privilegium levél, eggyik határ iárásról, az másik penig hogy Pohárnak András Sándori Mátyást Attya fiává fogadta vólna.*

ITEM, *Valami Kunoknak, ugy mint, Silij Péternek,* LASZLO *Király pecséti alat, az Beseg Matheusnak* ERSEBET *Királyné aszszony pecséti alat, attam levelet az ő szabadságokról, függő pecsét alat Privilegium módgyára.*

ITEM, *Attam, ismét* SIGMOND *Király és Császár pecséti alatt hárttyán, egy nyitot levelet, egy Thobágy szentgyörgy Iosának, ez okon, hogy az mely embert meg ölt vólt, annak attyafiai azt az levelet ő neki menedékül atták vólna.*

ITEM, *Madarási Iánosnak is, az Egyed fiának, attam egy Privilegium levelet, az ő szabadságáról,* LASZLO *Király pecséti alat.*

ITEM, *Attam egy levelet* SIGMOND *Király nagy pecsétе alat, hárttyán, kinek az hátára vettetem az pecsétet, ez végre, hogy az Vayda fiaknak Lászlónak és Henrichnek ősökről marat iószágok, ha magvok szakadna, szállana az Herczeg fiaira.*

ITEM, *Vagyon két levél, eggyik iktatás, az Budai Captalan pecséti alat: az másik* LASZLO *Király engedelme, privilegium módgyára*

existimans commissionem propriam Domini Imperatoris, manu mea propria, in superiori margine eiusdem literæ scriptam fore suam, tamen est falsa.

ITEM, duæ literæ sub Sigillis Capituli Agriensis privilegiales, una super metarum erectione, alia verò super spirituali adoptione fraternalis cum quondam Andrea Poharnoc Sandrino, & Matthiæ factæ. XXII. XXIII.

ITEM, Quibusdam comanis, scilicet Petro Silij, sub Sigillo Domini Regis VLADISLAI, & Matthæo Beseg sub Sigillo Dominæ ELISABETH Reginæ, super libertatibus privilegialiter factæ. XXIIII. XXV.

ITEM, Cuidam Iosa in Thobagy Sentgyörgy Commoranti, una litera Fassionalis, per fratres eiusdem hominis, per eundem Iosam interfecti, quòd eundem Iosam expeditum commisissent, sub Sigillo Imperiali confecta, patenter in pergameno. XXVI.

ITEM, sub Sigillo Domini Regis VLADISLAI super libertate privilegialiter cuidam Ioanni filio Egidij, nunc in Madaras commoranti, litera facta est. XXVII.

ITEM, Vna litera, sub maiori Sigillo quondam Domini SIGISMVNDI Regis, in pergameno, Sigillum à tergo positum habens, super eo, quòd universæ possessiones quondam Ladislai, & Henrici, filij Vayvodæ, scilicet hæreditariæ duntaxat: si semen deficeret, in filios Herczeg condescendant. XXVIII.

ITEM, Duæ literæ, una Statutoria, sub Sigillo Capituli Budensis, & alia Gratiosa Domini VLADISLAI Regis, super præfectione filiæ in filium privilegialiter factæ, XXIX.

cuidam Dominæ, filiæ scilicet Nobilis de Koska, quæ scilicet Coniunx Ladislai de Maczonka fuisset.

XXXI. ITEM, Vna litera patens Imperialis, super consensu Regio, Domino Gregorio de Erdőd Canonico Bacziensi data.

XXXII. ITEM, Vna litera cuidam Comano, scilicet Gregorio, filio Pauli super eo, ut in possessione consortis suæ, quæ est Hungara, instar Regni Nobilium commorari posset, sub Sigillo Domini VLADISLAI Regis, privilegialiter est facta: sed nondum ad suas manus perventa est, & ignoro ubi sit.

XXXIII. ITEM, Vna litera gratiosa, Iudæis facta, sub Sigillo quondam Domini SIGISMVNDI Regis, cum medio capite aquilæ, privilegialiter facta, ut ipsi mercantias facere valeant.

XXXIV. ITEM, Litera SIGISMVNDI Regis gratiosa, pro parte Ladislai de Zetsen, prædecessoribus eiusdem facta, quod possessiones eorundem, propter notam infidelitatis, non veniant in manus Regias: sed in fratres propinquiores condescendant, sub secreto Sigillo eiusdem privilegialiter emanata. Et

XXXV. etiam gratiosa litera super mineras Auri & Argenti.

XXXVI. ITEM, Litera super consensu Regio, pro parte Georgij filij Leonardi de Nemptij, super eo: ut ubi Ioannem, filium Henrici de Thamasii, hæredibus deficere contingeret: tunc Castra & universa iura possessionaria, in ipsum Georgium devolverentur, sub secreto

gyára, hogy egy Kokai Nemes ember leánya, ki Maczonka László feleſége vólna, fiu ága lenne.

ITEM, *Vagyon* SIGMOND *Király nevére, egy nyitot levél conſenſus, kit Erdődi Gergelnek, az Baczi Canóniknak adot vólna.*

ITEM, *Vagyon egy Privilegium levél-is Kun Gergely, az Kun Pál fia nevére* LASZLO *Király pecſéti alat, ez okon, mivelhogy feleſege Magyar vólna, azon ő feleſége iószágában ugy lakhatnék, mint az Orſzágbéli tőb Nemeſſek, mely levél még Kun Gergely kezéhez nem iutot, nem-is tudom hol vagyon.*

ITEM, *Az Sidóknak is attam egy levelet, az nehai* SIGMOND *Király pecſéti alat, kiben fel Saſs fő vagyon, hogy ők-is ſzabadon, marhátockal kereskedhesſenek ez Orſzágban.*

ITEM, *Szecséni László nevére* SIGMOND *Királynak egy privilegium módgyára költ Grat a levele, mellyet azon László eleinek adot vólna, hogy azoknak iószága, az ő hitlenſégek miá ne ſzállana az Királyra, hanem közelb való atyafiára, mely level költ az Király kăſſebbik pecſeti alat Mas levél-is költ azon Szecſini László nevére, hogy ſzabad Arany és Ezűſt Bányáia lehesſen.*

ITEM, *Az Királynak egy conſenſus levele, Nemptij Lenard fia György nevére, hogy valamikor Thamaſii Henrich fiának, Iánoſnak magva ſzakadna, tehát minden Vára és iószága Nemptij Györgyre*

ſzala-

szállana: mely levél költ privilegium módgyára SIGMOND *Király pecsétt alat.*

ITEM, *Az Varadi Püspek nevére is vagyon az Varadi Captalannak egy privilegiumia, hogy az Váradi Captalan, tartozzék nekie dézmát adni.*

ITEM, *Bathori Tamás fiai nevére is vagyon, Báthori Istvánnak egy vallás-tétel levele, hogy az leány ágfiui ággá lehessen, kire Király consensussa is vagyon, ugyan azon* SIGMOND *Király kissebbik pecséti alat.*

ITEM, ALBERT *Király pecséti alatis vagyon egy privilegium, az Maramorosi Várossok szabadságáról.*

ISMEtlen LAIOS *Király pecsétes gyűrőie alat, Pestnek és Budanak szabadságáról. Mely levelet én az Pesti Polgároknak attam.*

VEGTERE: *Ez fellyűl meg mondot leveleket azert senki én nálamnál egyéb nem szerzette és kiszittette, hanem én Gábor Déák csináltam. Es mindeneknek tuttara legyen, hogy valakiknek én az illyen levelet adtam, és kezekhez szólgáltattam, nem hogy ők csinaltatták vólna hamissan én velem: hanem én csináltam álnakúl és hamissan: ők penig igaz és ió móddal költ leveleknek vélték és tartottak Senki azért ne gyanakodgyek, hogy azoknak ebben vétkek vólna. hanem ez dolog én csalárdságom:*

MI *azért eszünkben vévén Gábor Déáknak ennyi káros és lélek ellen*

creto Sigillo Domini SIGISMVNDI Regis Privilegialis,

ITEM, Litera Capituli Ecclesiæ Varadiensis privilegialis, super decimis, contra idem Capitulum, pro parte Episcopi eiusdem emanata. XXXVII.

ITEM, Litera super præfectione filiæ in filium ad Fassionem Stephani de Bathor cum consensu Regio, sub Sigillo Domini SIGISMVNDI Regis secreto, pro parte filiorum quondam Thomæ de eadem Bathor confecta. XIIL.

ITEM, Literæ sub Sigillo Domini ALBERTI Regis privilegialis, super libertate Civitatibus in Maromesio habitis confecta. XII.

ITEM, Vna litera sub Sigillo Domini LVDOVICI Regis annulari, super libertatibus Civitatum Pestiensis & Budensis facta. Sed Civibus Pestiensibus per me assignata. XL.

ITEM, Omnia præmissa per neminem sunt facta, præterquam per me Gabrielem. Et omnibus notum sit, quod ista omnia, quibus data sunt, & assignata, non quod ipsi per me ea fraudulenter facere procurassent: sed per me facta sunt finistrè, & semper hi idem easdem crediderunt esse veras, & iusto modo emanatas. Ergò nullus debet suspicari, quod isti essent culpabiles in præmissis, quia non est de ipsorum fraudulentiis, sed exmeis.

NOS itaq; attentis tantis damnosis atq; pestiferis actibus ipsius Gabrielis, quæ mali- *Conclusio.*

seu cassa falsarum literarum.

gna opera, nedum ad sui corporis & animæ sed & aliorum sunt vergentia corporum & animarum pericula plurimorum; volentes huiusmodi verbo pestifero, oportuno remedio occurrere, decrevimus: ut omnes & singulæ literæ, quæ in præactis manu scriptis suis præsentibus, suo modo insertis, sunt nominatim designatæ, tanquam de falso fabricatæ, inanes & apud omnes Iudices, intra & extra iudicium reiectæ, reprobatæ, & viribus exutæ semper habeantur: quas & nos sic cassamus, reprobamus, & damnamus, præsentium per vigorem.

DATVM in nostra generali congregatione Pestiensi, feria secunda proxima post festum Sacratissimi Corporis Christi. Anno eius, Millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo.

ellen való cselekedetit, ki miat nem csak ő magának lelkében és testébẽ kárt tőt, hanem másnakis mind lelkében s testében hasonlatos képpen kárt akart tenni: Hogy effele veszedelmes csalárdságtól magũkat meg óhatnók, eleitis vehetnők: végeztük ezt, hogy minden levél, mellyet az meg irt rend szerént, az ő saját keze tráfával nevezetessen meg ielentet, ugy mint, hamis és ál levelek, minden Birák előt, minden törvényben szék szinin, és törvény kivülis le szállyanak, megvetessenek és erőtlenek legyenek, mindenkoron: az mint hogy azon ő leveleit, ez mostani levelünk által semmisse teszük meg vetyük, és hamisnak itillyük.

Kôlt ez levél, az mi Országos gyülésünkben, Pesten, Vr napia után való Hétfőn. Ezer, négy száz negyven nyolcz Esztendőben.

DE TRANSVMPTIS Literarum, & Privilegiorum, quid sit sentiendum.

TITVLVS XV.

ITEM, ultra prænarratas nequitiosè confectas literas, sunt etiã aliæ literæ, quæ etsi malitiosè non sint fulminatæ: tamen in judiciis non servantur, neq; locum habẽt: prout omnes trãsumptionales quę simpliciter & absolutè, in locis Capitularibus, aut Conventualibus, sive coram Iudicib⁹ ordinariis Re-

AZ LEVELEKNEK és Privilegiumoknak máſſáról, mit kellyen értenünk.

XV. TITVLVS.

TOVábba ez megh mondot hamis levelek kőzzűlis vadnak oly levelek, mellyeket iőllehet nem hamisſan csinálták, de azért az törvényben hellyek nem lehetnémű affele leveleknek máſſa, mel-

mellyet vagy Capralanban, vagy Conventiben, avagy penig az Orßág Iráló meſteri elől, ßoktak venni: Mely leveleket nem oknélkůl tőr erőſlenē ez Orßág decretoma: hanem ha azonis az levelet ßőrín elő adhattyák, az kinek máſſát vették. Mert ez okon, ha az elſő levél, kinek máſát vették, iő móddal, és igazán kőlt, tehát az máſſa is iő lésen, és hellyén kel hadni IT penigſen az levél máſſa vétele az, mikor valami Privilegiumot igiről igire, és nem csak ſumma ßerént bē irnak más levélben. Annak okáért ez moſtani ßokáſunk ßerént, csak affélé leveleknek máſſa iő, mellyet avagy az Király táblájān, az pereſſek elő adnak máſſára, avagy Octávakor kel, és az Orßág Iráló Birai elől, eggyik peres az máſikat ßemiől ßemben réá hňa.

Avagy mikor az attya fiak egymáſſal meg oßtoznak avagy azt láttattyák megh törvénnyel, mellyiket illeſſe az ok leveleknek tartáſſa, és valamellyik attya fiu, azon leveleknek máſſát kévánnya: Mert illik és ßükſéges, hogy az ſő ok leveleket az Orßág Iráló Birái, iól meghánnyák veſſék, iő modgyával és igā-

gni ſunt vel fuerunt tranſumptæ: & tales non ſine notabili cauſa per conſtitutionem generalem extiterunt in irritum revocatæ atque invalidatæ. Niſi fortè originales literæ, ex quibus ſcilicet tranſumptæ proceſſerunt, in ſpecie valeant exhiberi. Nam hoc modo, ſi originalia privilegia ritè bonoq; ordine & modo confecta fuiſſe dinoſcantur: etiam tranſumpta literarum locum habent. Tranſumptio autem, eſt alicuj° privilegij non ſenſualis ſed verbalis in aliud privilegium translatio. Vnde tranſumptiones literarum, aut in tabula, aut ſede judiciaria Regiæ M^tis, in judicio contradictorio, inter litigātes, aut corā ludicib° ordinarijs Regni, in terminis octa valib° per legitimā citationem facie ad faciem fiendū.

Et item inter fratres, quando bonorum diviſio inter eos ſequatur: vel aliter, ut literarū & privilegiorum ipſorum cōſervatione agitur coram eiſdem Iudicibus juxta morem & conſuetudinē modernorū, & nō aliter fieri poſſunt, ut per Iudices Regni benè diſcutiātur, exa-

mi-

minenturq́;& diligẽter ruminẽtur originalia privilegia, vel alię literæ primordiales, si ritè & debitè justo q́; modo, & nõ nequitiosè aut fraudulenter sunt confectę vel emanatæ: & sic tandem transumantur in literas & privilegia sine dolo fraudeq́ue redigantur. Et talia postea transumpta servantur: Secus tamẽ est de literis & privilegiis in Capitulis vel Conventibus, per literas Requisitionarias inventis aut inveniendis. Quia tales semper observantur. Dummodo originales ipsæ literæ non sint modo præallegato, inse transumptionales, quę (ut præfertur) non valent.

gazán kőltekê, avagy álnakúl és csalardúl szerzették, és ennek iól végire menvén, az után ugy kel pecsęt alá venni, és Privilegium módgyára ki adni, minden álnokság és csalárdság nélkűl. Mert effęle levelek mássának, mindenkor helye és ereie vagyon. Az Captalanban és Conventben-is az mely Privilegium leveleket parancsolattal kerestetnek fel és találnak, affelőlis ió értelemben legyűnk, mert az fęlének mindenkoron helye vagyon, Csak hogy nem az oklevélnek mássát iriák ki az Captalanban, hanem ő magát az ok levelet: mert (az mint megh mondám) csak ő magának az mássának, az első ok levél nélkűl ereie nem lehet.

SVPER PRIVILEGIIS, cum clausula (de cujus vel quorum notitia) confectis, & de larvis seu fictitiis personis.

TITVLVS XVI.

CÆTErùm universæ literæ ac Privilegia, quorumcunq́; Capitulorum, vel Conventuum, in quib⁹ clausula ista continetur: (De cujus vel quorum notitia nos talis homo

AFFELE PRIVILEgiumokról, mellyek ez Czickellyel kőltek (hoǵ az igy legjen ezektől értettettűk megh) Es az ál személyekről.

XVI. TITVLVS.

TOVABba minden levél és Privilegium akar mely Captalanba avagy Conventbe, kőlt legyen, az melyben ez Czickelt iriák (Kinek

nek, ugymond, vagy kinek ismêretiről minket illyen ember tőt bizonyossa, és biztatot) erőtlen, semmire kellő, az törvényben is nincsen semmi hellye. Oka ez: mert az ki ez képpen tészen vallást, nem az Captalan, sem Convent előtt hanem az előtt láttzik hogy vallást tőt, ki az Captalant avagy az Conventet, erről bizonyossá tötte, és réá biztatta: Vgy annyira, hogy nem az Captalan sem az Convent mondgya és iria maga felől, hogy illyen ember vallást tőt, és köteles sinált előttök, hanem amaz ki hirré tötte, és értésekre atta, az mondotta bizonyossan nékik. Az ki penigh vallást akar tenni, illik hogy az Captalan avagy penig Convent, azt nyilván személye szerént lássa, nevéről, nemzetiről, ideiéről, sőt lako-hellyéről is meg ismérie: hogy azon Captalan vagy Convent, méltán és nyilván annak ielen vóltát ő előtte valóban mondhassa, és miczoda vallást tőt legyen, szabadon megh irhassa, Ezen kűvül penig, valaki bizonyitására és biztatására nem tartozik, nemis adhat senkinek igaz és törvény szerént való levelet, avagy iò privilegiumot nem szerezhet.

NOHA találtatnak némelyek, üdvösségekről és tiszteségekről el feleytkezvén, kik gyakorta hamis ál személlyeket, kiket tetetésből arra rendelnek, vissznek az Captalan, vagy Convent

homo certificavit, aut assecuravit &c.) annulatæ, cassatæq;, & invalidatæ habentur, neq; in Iudicio aliquando locum habere permittuntur. Ratio est: quia Fasio, per quempiam hoc modo facta, non ad Capitulum vel Conventum: sed illum, qui ipsum certificavit & assecuravit, trahitur atq; refertur: ita, ut non Capitulum, vel Convêtus, sed ille certificans videatur astruere & affirmare, quòd talis Fassionem vel aliâ obligationê fecit. NOTItia autem ejus, qui fatebitur, Capitulo vel Conventui debet semper constare: ut idem Capitulum, aut ipse Conventus meritò talem coram se constitutum fuisse, & hujusmodi Fasionem fecisse liberè possit affirmare. Alioquin autem ad certificationem, aut assecurationem, cujuspiam non tenetur, neq; poterit justas & legitimas literas dare, vel ritè privilegia conficere.

LICet nonnulli reperiantur, salutis & honoris eorum immemores, qui personas sæpè larvales & fictitias, coram Capitulo vel Con-

ventu, interdum autem coram Iudicibus quoq; Regni ordinarijs, sistere, statuereq;, & iniquas Fassiones per eas pro sese fieri procurant, nihilominus tamen Capitulũ, vel Conventus, aut Iudices ordinarij, qui ad Fassiones talium personarum, ignoranter literas & privilegia dant, per hoc non peccant: quia ipsi non larvas, neq; fictitias personas: sed eos, quos illi sese nominant, realiter existere putant. Secus esset, si Capitula, vel Convẽtus, aut Iudices ordinarij scienter & studiosè id facerent, vel aliter falsas & iniquas literas cõficerent. Nam hoc modo tanquam falsarij & perjuri punientur. Et Capitula quidem vel Conventus in Sigillis: Illi verò, qui de membro Capituli aut Conventus, tempore confectionis & Sigillationis hujusmodi falsarum literarum pręsentes fuerint in beneficijs suis. Iudices verò ordinarij seculares, in sententia Capitali, nec non perpetua bonorum & jurium possessionariorum suorum, ipsos propriè concernentiũ: ac sigillorum pariter & honoris eorum

vent eleiben, néha penig męgh az Orßág rendelt Birai és itilő mesteri eleiben-is, és magoknak hamissan való vallást tétetnek véllek: mely dologban mind az által az Captalan vagy Convent, avagy penig az Orßág Birai, kik effęle ßeméllyeknek vallásokra, az álnokságot nem tudván, levelet és privilegiumot adnak ez miat semmit nem vétkeznek: mert ők nem az hamis ál és téttetet ßeméllyeket: hanem azokat, az kiknek ő magokat nevezték, minden vólta-képpen azoknak lenni-is itélték. Más azért az, ha az Captalan, vagy Convent, vagy penig az Orßág Birái tudván, és ßánßándéckal azt művelnék, avagy valamint hamis levelet ßerzenének. Ez okon, ugymint csalárd és hamis hitű embereket, méltán meg bűntethetnek. Vgy hogy az Captalan, vagy Convent pecsętit veßtené el, annak-felette azok kik az Captalanok avagy Conventek közzűl, affęle hamis levelek ßerzésęben, és pecsętlésęben ielen lőttek vólna, tißteket és Captalanságokat veßtenék el. Az Orßág rendelt Birái penig feieken maradnának, és iößágokon, mely tulaydon csak ő magok ßeméllyét illetné: továbba pecsęteknek és tißtessęgeknek el veßtéssęn.

ſęn. Annak-felette, hogy az tűzes pecſętet ſűſſęk az homlokokban, és orczáiokban, affęle Captalanoknak, és Conventnek, az kik affęle hamis levél cſinálásban, réßeſſek vólnának, az közönſęges Decretum-is tartya.

eorum amiſsione condemnentur. Inſuper, ut ſtigma ſigilli igniti frõtibus & faciebus Capitularium vel Conventualium, qui (ut præmittitur) in confectione & ſigillatione ipſarum iniquarum literarum interfuerint, ac participes extiterint, imprimatur & inuratur, decretum generale mandat.

MICSODA IELEKbôl iſmérhetni megh az hamis leveleket?

XVII. TITVLVS.

AZ leveleknek hamis vólta iſmértetik megh főképpen, az ki adásról, hogy hol költ, és mely napon iratot legyen az Privilegium, és mely eßtendőben: és láſſák megh az pecſętnek réá nyomáſát avagy réá fűggeßtéſęt, és az pecſętnek kerekſęgét, és az felső iráſát. Az ok levelekben penig láſſák meg, ha mely ßemélynek nevét, vagy vezetek nevét, vagy az levélben való ioßágnak nevét ki vakarták, vag által vonogatták vólna: és ezekel ßorgalmatoſſon megh látogatván, könnyen megh tetczik, az leveleknek és ok leveleknek igazán vagy hamiſſan való ßerzéſek.

QVID DEBEAT ATtendi in cognitione falſarum literarum.

TITVLVS XVII.

ITEM, in examine diſcuſsioneq́; falſarum literarũ præcipuè debet attendi, per Iudices Datum literarum, ſeu dies emanationis privilegiorum, atq́; annorum poſitio, nec non ſigilli impreſsio vel appẽſio ac circumferentia & ſuperſcriptio. ITEM Privilegiorum ac literarum, in nominibus vel cognitionibus perſonarum, aut poſſeſſionum, in eiſdem contentarum & expreſſarum abraſio, aut cancellatio: & his diligenter calculatis, facilè apparebit, literarum, ſive privilegiorum, juſta vel injuſta con-

Par. 1. T. 14. 25. 36. 38. 39. 58. 60. 71. 110. Par: 2. Tit: 14. 17.

fectio. Privilegia autem bono & justo modo confecta, etiã destructis & dirutis sigillis, semper observantur: dum̃odo circumferentiæ sigillorum, & scripturæ benè appareant atq; cognoscantur. Falsitas autem literarum, ad Fassionem prætactarum larvalium & fictitiarũ personarum, iniquè emanatarum, ex hoc maximè apparebit, si ille, cujus nomine & in persona ejuscemodi fassio facta extiterit, tempore emanationis & cõfectionis ipsarum literarum, se in alio loco, & nõ ibi, ubi Fassio fraudulenter peracta est, constitutum fuisse poterit bono testimonio cõprobare. Postquam igitur quispiã, Nobilium nomine, & in persona sua Fassionem aliquam, modo antelato, factam intellexerit: mox eidem contradicere & reclamare studeat. Quæ semper & ubiq; locorum credibilium ac testimonialium ritè fieri poterit: ubi hujusmodi falsitas ad notitiam sui devenerit, atq; deducta fuerit. Et hanc speciem falsitatis, articulus super delatione falsarum literarum in seriebus notarum infidelitatis prædeclaratus, in se comprehendit.

zèssek. Az Privilegiomoknak penig, és az ok leveleknek, mellyek ió móddal és igazán kőltek, męg ha az pecsęt romlotis, és el hullot vólna-is, mindenkor ereiek vagyon, és meg tartyák: csak hogy az pecsétnek kerűleti, és az irása benne iól meg tessęk, és meg ismériék. Az fęle leveleknek hamissága penig, az mellyeket, az fellyűl meg mondot ál ßeméllyeknek vallására ßerzették, ebből igen meg tetczik, ha az, az kinek nevében és ßeméllyében effęle vallás tétel lőt, az levél ßerzésęnek ideiekort, nem ot ahol ßerzették, hanem másut lennie magát, ió bizonysággal meg bizonyittya. Mihelt kedig valamely Nemes ember meg érti, hogy az ő nevében és ßeméllyében, valami vallást tőttek, az mint mondám: azontúl annak az vallásnak ellene mondgyon, és meg hija. Mely meg hivás és ellene mondás mindenkor és mindenűt meg lehet, bizonyos és hihető hellyen: valamikor effęle hamisságot meg érthet. Effęle csalárd álnok leveleknek csinálóit-is bé foglallya penig, az rendel meg irt hitlensęgnek notáia, és azokat-is kik véle élni igyekeznek.

Par:1.T.14.

TRO-

EZ DECRETOMnak Második részének nevezetes Czickellyéről: Es elsőször az törvényre valo hivatalról.

XVIII. TITVLVS.

MIvel-hogy eddigh egynehány fő és emlekezetre való dolgokról szóllánk: Vegyük elő immáron az el kezdet irásnak, ez Decretomnak második könyvének tulaydon czickelyit. Holot elsőbenis, az törvényre való hivatalról akarok szóllani. AZ TörRvényre való hivatal azért, semmi nē egyēb, hanem az rendelt Bírónak valaki által, más ellen tőt panaszolkodásért, azon Bírónak eleiben, törvényre való hivása. Az törvényre való hivatalnak kedig, ez mostani üdőben sok ágai, folyási és tulaydonsági vadnak.

Mert némely hivatalok az az, Evocatiok sunt

Simplices, *az az, csak kőz és szokot hivatal.*

Peremptoriales, *az az, haladék nélkúl valók, hogy tőbszőr nem hij, vagy mégy vagy nem, de törvént mondnak.*

Insinuationales, *az az, meg magyarázók, es bizonyossá tévők, miert hogy meg ielentik, az elót mint volt az törvény állapatya.*

Admonitoriæ. *Intő vagy kénáló hivatalok.*

Introductoriales, *Be vévesst avagy Iktatást kévánók.*

Reambulatoriæ, *Határ iárás kévánók.*

PROSEQVVTIO SEcundæ partis in speciali: & primò, de Evocationibus.

TITVLVS XVIII.

ABsolutis itaq; præmissis notabilibus, ad prosequutionem cœptæ materiæ hujs secundæ partis revertendum est. Vbi primò de exordio causarum, scilicet Evocationibus, dicere statui. VNDE sciendum, quòd Evocatio non est aliud, quàm ad actionē vel quærimoniā Iudici ordinario, per quēpiam, & adversus quempiam porrectam, in præsentiā ejusdem judicis legitima vocatio: QVÆ nostra hac tempestate plures habet species, multaq; complectitur genera.

Evocatio. Par: 1. T. 33. Par: 2. Tit. 25. 86. 34. 46. 19. 26. 27. 24. 20. 75. 71. 46. 51. 57. 82. 23. Par: 3. T. 19.

EVOCATIONVM enim aliæ sunt: Simplices, aliæ Peremptoriales, vel Insinuationales, aliæ Admonitoriæ, aliæ verò Introductoriales, & Reambulatoriæ.

CAVSÆ itaq; in facto jurium possessionariorum, impignoratitiorum jurium, Quartalitiorum, Dotum, & rerum Paraffernalium debitorum, obligaminum, divisionum, inter fratres indivisos fiendarum & novorum Iudiciorum, per quemcunq; impetrandorum, etiam per simplicem evocationē motæ, eo præcisè brevi termino, quo causæ per insinuationē intentatæ, levari, discutiq; & terminari debent. RELIQVÆ verò causæ, per admonitionem, vel aliam simplicem Evocationem, ac Statutionem, & Recaptivationem bonorum, vel etiam metalē Reambulationem inchoatæ, in quatuor terminis octavalib' finaliter concludi solent. SI quis etiam ad pręassumptam cautionem expeditoriam, in defensionem alicujus causę, vel ad literas, & literalia instrumenta apud quempiā forsitan habita, aut occultata, qualicunq; Evocatione fuerit vocatus, talis Evocatio semper unico termino (ubi videlicet principalis causa levata fuerit) decidi & finiri consuevit.

EVO-

Ezokáért minden-fęle pőrt az mellyet indítnak, akar valami ióßág felől, akar ßalagos ióßág felől, akar Leány negyedről, akar iegyruháról, és Menyekezői aiándék felől, adosságról, végezés felől, oßtatlan atyafiak kőzőt való oßtásról, és uy itilet felől, mikor vagy az Felperes, vagy az Al pőres kérij, és hozza hogy dólgát uijcsa, csak ugyan kőz ßokot magyarázatnélkűl való hivatal után-is, ugyan ollyan rővid mód ßerént kel elő venni, mint az meg magyarázó hivatallal kezdettetet pőrőket. DE egyéb pereket mellyek kinálásból, vagy magyarázatnélkűl való hivatalból, vagy iktatásból, avagy ióßágnak vißßa vételeből, vagy határiárásból indúlnak, nêgy Octáván ßoktak el vegeződni. HA valakit megênt, az ő maga kőtése ßerént valamely pernek óltalmazása mellé, vagy ok leveleknek ki adására, mellyek ne talám valakinél el reytetvén, és el titkolván vólnának, akar minémű hivatallal hinák-is tőrvényre, az fęle hivatal mindenkoron, csak egy terminusson, az az, egy Octáván (mikor az derék dolgot elő véßik) véghez ßokot menni.

AZ

AZ bizonyossá tévő hivatalt penig, akar minémű hatalomért való legyen, melyben űdő múlás męg nem tőlt, mindenkoron az ő módgya ßerént megh ßokták itélni. Męg az hoßßú perekben-is, ha az bizonyossá tévő hivatallal, harmadßor-is el iárhatnak, az háromßor ki kiáltot tőrvény, helyet léßen.

EVOCATIones verò cum Insinuatione ratione quorumcunque actuum potentiariorum, terminos pręscriptionis nondum transscribentes, ritè semper decernuntur. In causis etiam, longolitis processu motis, insinuationes tertio loco Trineforensis proclamationis subsequuntur.

MIKEPPEN ES KIK által kel az hivataloknak lenni.

XIX. TITVLVS.

TOVábba minden HIVATALnak, Király emberé, avagy Nador Ispáné által, vagy valamely hiteles helynek embere által kel meg lennie: akar őrőckes ióßágáról, akar zálagossáról, avagy tißtekről, az kiket réá kel hini. Tißtekről penig csak ackor hihatni, mikor az ő tißtekben, valami hatalmok estek: Mert ha ióßág felől, avagy egyéb dologból perelnek valakivel, nem engedtetik meg, hogy effęle tißtekről hiák réá őket.

AZ

QVALITER ET PER quos Evocationes fieri debeant.

TITVLVS XIX.

OMNis autem Evocatio, per Regium aut Palatinalem, & alicuj⁹ loci credibilis homines, de juribus possessionarijs, hæreditarijs, vel impignoratitijs, atq; etiam officiolatibus eorum qui sunt evocandi, fieri debet. De Officiolatib⁹ autem verum esse intellige, Si talis Evocatio prætextu actuum potentiariorum in illo officio latu perpetratorum, decernatur. Nam ratione jurium possessionariorũ, vel aliorum negotiorum, Evocatio, de officiolatibus cujuspiam fafacta, non admittitur.

OMNIS

OMNIS autem homo Regius, aut Palatinalis, Evocationem, nec non bonorum statutionem, restatutionem, metalem reambulationem & aliam quamlibet executionem juridicam faciens, in eo comitatu ubi executio fit, hæreditatem nobilitarē debet habere. Nam aliter executionem aliquā nequit facere: nisi fortè de curia Regia per Iudices Regni ordinarios ad ipsam Executionem fuerit deputatus atq; missus. Nam hoc modo quilibet nobilis, imò & ignobilis (si tamen ignobilis ipse scriba, vel notari⁹ curiæ Regiæ fuerit) in qualibet executione procedere potest. Antiquitus enim aulæ Regiæ milites & alij curiales ad Executiones, & pręsertim bonorum Statutiones mittebantur.

Executionis vocabulo utuntur plerūq; Hungari etiam in nativo sermone, &c:

AZ Király emberének penig, és Nador Ispánénak, ki hivatait, iktatást, határ iárást, sőt másodßor való iktatást, és minden tőrvény ßerént való executiot tésßen, az az, az tőrvényben, kit néki hattak, el iár: abban az Vármegyében, az melyben az executio léßen, mindentől kivántatik és ßűksęg hogy Nemes őrőksęge legyen. Mert ha nem léßen Nemes őrőksęge, executio nem tehet: hanem ha Király udvarából, avagy az Orßágtól rendeltetet Biráitól léßen az executiora válaßtva és bocsátatván. Mert ez formán kit bocsátnak, minden Nemes ember, sőt męg az kinek Nemessęge nincs-is (mind az által ha ez, kinek męg Nemessęge nincs, Király Vdvarában iró Deák avagy Notarius) mindennémű executióban el iárhat. Miért hogy régenten az Király ßólgais, vitézlő és egyéb Vdvarbélieket, bocsátták ki, az executióra főképpen az iößágoknak iktatására.

DE PERSONALI CItatione, Admonitione & Prohibitione.

TITVLVS XX.

Citatio Par. 2. T. 26

HIC tamen sciendum est, quòd si quispiam Dominorum, vel nobilium durantibus diętis, & cōventibus generalibus, vel octavis,

SZEMELY SZErént, avagy ßemtől ßēbe való idézésről, meg Kinálásrol, és Tilalomról.

XX. TITVLVS.

DE IT aztis vegyűk eßűnkben, hogy ha valamely Vr, vagy Nemes ember

ber, az Orßágnak közönſęges gyűléſe alat, akar Octáván, akar rövid törvényben, más embert, ki ugyan azon gyűléſre iöt vólna, vagy meg ölne, vagdalna, akar verne, avagy tißteſſęge ellen ßóllana, avagy gyalázatos ßöckal illetne, mely miat ió hirében nevében megh kezdené fogyatkozni: tehát azt mingyáráſt ßeméllye ßerént, mind Captalan mind Conventbéli ember nélkűl, csak Király Vdvarából egy iró Deák, avagy Notarius, az kit az rendelt Birak, akar azoknak egyike, arra valláßt, az megh bántot fęlnek panaßßa és kévánſága ßerént, ßeméllye ßerént eleikben ßolithattya és idezheti.

ANNAK felette, ha ki más ember ióßágát és örökſęgét ßalogoſſul biria, és valamely rendelt Biró elöt, az az, ki ßalagban vetette néki az ióßágot, avagy az, az kit törvény ßerént illetne, annak az ßalagban vettet ióßágnak megh váltáſa, ha csak nyilván való Procuratora által találtatot, megh-is hogy pénzét fel vegye, és az ióßágot és örökſęget meg ereßße: mindenkor megh kinálhattyák: Es az kénált ember, az megh kénáláſnak harmad napiára, avagy (ha akaria) azon naponis tartozik amannak megh felelni; De ugy, hogy ha az Fel-

pöres

aut alijs brevibus judicijs, alterum quempiam in hujuſmodi dieta vel conventu, aut octavis vel brevib⁹ judicijs conſtitutum morte, vulneribus, vel verberibus, aut etiam verbali dehoneſtatione, infamiam inducente affecerit, talis mox abſque quolibet Capitulari, aut Conventuali homine per ſolum ſcribã aut notarium curię Regiæ, per Iudices ordinarios, vel alterum eorum, ad id deſtinatum, ad inſtantiam læſæ partis, perſonaliter in ſui præſentiam citari poterit.

PRÆterea, Si quis alterius bona, ac jura poſſeſsionaria pignoris titulo tenens, in conſpectu alicuj⁹ Iudicis ordinarij, per eum qui bona ipſa ſibi pignoravit, vel ad quẽ redemptio eorundẽ bonorum, ac juriũ poſſeſsionariorum legitimè attinet, aut ſolum̃odo per procuratorem ejus legitimum, repertus ſit ad tollendam pecuniã ſuam, & remittenda ipſa bona, ac jura poſſeſsionaria; ſemper admoneri poterit: & ille tertio, aut eodem (ſi voluerit) die admonitionis, ſibi reſpondere debebit: Ita tamen, ſi co-

Admonitio. Par: 1. Tit: 60. Par: 2. Tit: 24.

piam seu patria literarũ Impignoratitiarum, actor ipse corã Iudice suo tùnc producere valebit. Nam aliter, admonitus ille respondere sibi hoc modo & processu non tenetur: sed actor per Regium, aut Palatinalem, & alicujus loci testimonialis homines, ut admonitionẽ ejuscemodi, pariter & Evocationem peragat, necesse erit. Et non solum in facto Impignoratio, ipsa admonitio: verumetiam in negotio Iuris hęreditarij, & perennalis, prohibitio personalis in conspectu Iudicum Regni ordinariorũ, semper & ubiq; fieri poterit: Dummodo prohibens & prohibitꝰ, coram ipsis Iudicibꝰ ordinarijs, personaliter, & nõ per procuratorem reperiantur. Nam aliter personalis hujusmodi prohibitio locum non habet, quę ratione potissimum indebitæ & potentiariæ detentionis jurium possessionariorum fieri cõ. suevit. Et virtutem Evocatoriæ, cum insinuatione factæ: imò majorem vim habet. Tertiò namque die prohibitionis, ipse prohibitus respondere tenetur. Si verò respõdere

Prohibitio. Par. 2. T. 26. Par. 3. Tit. 15. & 33.

pőres az ſállagos levélnek máſſát az Biró elől ackor elő adhattya. Mert ha elő nem adhattya, az kinált ember ſem tartozik azon uton mindgyárâſt meg felelni: hanem az Felpőreſnek, Király avagy Nador Iſpán, és valamely hitelyes helyênek emberi által, kelleték mind az meg kénáláſt, ſ: mind penig az reâ hivâſt, végben vinni. Es effęle kénálás, nem csak az ſállagos dologban, de męgh az őrőckes iőſág dolgában is, az ſemély ſerént való tilalom, mindenkor és mindenűt, ez Orſág Biraí elől megh lehet: Csak hogy az tilót és megh tiltot fęl-is az Birak elől ſemély ſerênt, és nem az Prokatorok által, jelen legyen. Mert egyébkeppen, az ſemély ſerênt való tilalomnak, helye nincsen, mely kiváliképpen valami iőſagnak méltatlan tartáſaért ſokot lenni: és annyi sőt nagyobereie vagyon, hogy ſem mint az megh magyarázáſſal való reâ hivatalnak. Mert az meg tiltáſnak harmad napián, az megh tiltot fęl, tartozik megh felelni. Ha pedig megh nem akar felelni:

ni: noha mindgyáráſt feyen, avagy egyéb ſententiân nem marad: mind az áltál, ha az megh tiltó fęlt, egy egéß eßtendőnek forgáſſa alat, reá nem hívattya: vagy penig ha hívattya-is: mind azon által hogy méltatlan birta és birńja az iößágot, mely felől az tilalmot tőtte vólt, az Biró által végére menvén, el éri rayta: csak hamar, azonképpen, mint ßintén az inſinuatióval, ugy mint, az megh magyarázáſſal való kezdettet pőrben (az ßemêllyeknek állapattya ßerént) vagy feién, vagy feie váltſágán marad, az megh tiltot fęl. Ahol penigh az tiltó, az feleletnek napián, minden ok leveleivel, ez pőres iößágot illendőckel, az Biró előt kéßen nem léßen, és elő nem ál: tehát ackor, az megh tiltot ellen, és az Biró ellen, az Király ßékin, hat Girán maraßtyák. Es ha továbba-is pőrelni akar, az hat Girán való maratſágot, és birſágot le tévén, más follyáſſal el kezdheti az pőrt:

dere noluerit: licet contra eum Capitalis, vel alia ſententia eo tùnc non feratur: tamen ſi prohibentẽ contra ſe, infra integram unius añi revolutionem, legitimè evocari non fecerit: vel ſi etiam fecerit: attamen indebitè bona & jura illa poſſeſsionaria, quorum ratione eadem prohibitio facta eſt, detinuiſſe, vel detinere per Iudicẽ compertus fuerit: eo præciſè modo, quo in cauſa, per inſinuationem mota, in capitali vel emendæ capitis (juxta ſcilicet perſonarum litigantium conditionem) ſententia prohibitus ipſe condemnatur. Vbi verò prohibens, cum omnibus literalibus ſuis inſtrumentis factum hujuſmodi bonorum litigioſorum tangentib⁹, coram ſuo Iudice, ipſa die reſponſionis nõ comparuerit, vel cum ipſis literis, paratus comparere nequiverit: tunc adverſus prohibitum, & judicem ſuum in Regali Iudicio, ſex Marcarum cõvincetur. Et ſi ulterius cauſam illã proſequi voluerit, depoſito ipſo onere ſex Marcarum, alio proceſſu proſequendi habebit facultatẽ.

Et hoc verum est, si prohibit⁹ præno tata die responsionis juri parebit, & ad prohibitionem illam de facto, & immediatè respondebit. Vbi autem prohibitus, vel in causam attractus literalia sua instrumenta ibidem producendo, bona ac jura ipsa possessionaria, quorũ prætextu ejuscemodi personalis prohibitio facta fuit, ad se justo titulo pertinere poterit comprobare: tunc Actor, seu prohibens ipse, mox in ęstimatione communi bonorum illorum convincetur. Si verò prohibitus ipse prædicta die tertia non responderit, neq; actorem contra se, infra dictam unius anni revolutionem ad ipsam personalem prohibitionẽ evocaverit: tunc idem prohibens, peracta hujusmodi annuali revolutione, prohibitum primò simplici Evocatione, secundò verò ex processu judiciario, insinuatione mediante, adversum se evocare debebit. Qui quidem prohibitus, & in causam attractus (quia respondere, & evocationem præmissã peragere, perq́ue hoc eandem prohibitionem viri-

pört: De ez ackor vagyon, mikor az megh tiltot fęl, az fellyűl megh mondot napon törvényre elő ál, és az tilalomra, keßen, minden haladék nélkűl, mindgyárt megh felel. Ha penig az megh tiltot fęl, avagy az Alpőres, levélbeli bizonyságát az ßék ßine eleiben hozván, meg bizonyithattya, hogy azt az ióßágot, mely felől az ßemély ßerént való tilalom lőt, ió módgyával és igaz uton biria: tehát ackor az Felpőres, avagy tiltó fęl, mindgyárt az ióßágnak kőz bőcsűen marad. Ha penig az megh tiltot Alperes, az megh mondot harmad napra meg nem felel, és az Felpőrest, egy eßtendőnek forgássa alat, az ßemtől ßembe való tilalomért törvényre nem hija: Tehát az tiltó fęl, eßtendő múlván, azon meg tiltot Alpőrest, leg előßer kőz hivatallal, másodßor kedig törvény uttya ßerént, megh magyarázván, és eßében iutatván, micsoda pőr forgot vólna kőztek, törvényre ßolittathattya és intetheti. Mivel hogy penig az megh tiltot fęl, ugy mint az Alpőres, sem megh nem akart az tiltónak felelni, sem reá nem ideztette, eßtendőd által, és ez okon, az ő ellene való tilalmat ereiében had-

hatta, és feiére nevelte: annak okáért az törvény tételkort, feién, avagy feie válisságán marad, ezért az cselekedetért, ha az tilalom az iószágnak hátalommal való foglalásáért, vagy méltatlan való tartásáért volt: és ha az Felpőres elegedendőképpen megh bizonyithattya, hogy az az pőres iószág őtet illette, és ő nékie vagyon ió igassága hozzáia.

virib⁹ contra accrescere permisit) in termino discussionis ipsius causæ, in sententia capitali, vel emendæ capitis si prohibitio ipsa potentiariam, & indebitam bonorum detentionem, vel occupationem denotaverit: & actor efficaci jure bona illa litigiosa ad se pertinuisse vel pertinere poterit verificare, condemnabitur eo facto.

AZ CAPTALANnak és Conventnek bizonyságiről, kiket az executionak el iárássára ki bocsátnak.

XXI. TITVLVS.

TOVABBA ezt-is vegy ük eszünkben: Hogy az Evocatiót, avagy az Király Vdvarában törvényre való hivást, az iószágban és őrökségben való iktatást, megh másodszor való bê iktatást, határ iárást, megh kenálást, és egyéb fęle törvény szerênt való executióknak véghez való vitelt, az Király avagy az Nador Ispan embere, viszi végben: de az Captalannak vagy Conventnek bizonyságával, az az az Király emberével, az Convent emberének kellenni, ollyannak penig, ki abból az Conventből való,

DE TESTIMONIIS Capitularibus, ac Conventualibus ad executiones mittendis.

TITVLVS XXI.

ADVERtendum prætereaest, quòd Evocationes, nec non bonorum ac jurium possessionariorum statutiones, Restatutiones metales Reambulationes, Admonitiones & aliæ quælibet judiciariæ executiones, per Hominem Regium, aut Palatinalem, cum testimonio illius Capituli vel Conventus: quod vel qui in ipso comitatu.

Par. 1. T. 14. Par. 2. T. 46. 47. 74. 16.

tatu, ubi exequutio fit habetur. Si autem neutrum eorum habetur: tunc cum teſtimono alterius loci, ſibi vicinioris, fieri ſemper & peragi debent. Aliter enim condeſcendet cauſa, per actorem (ſi voluerit) de novo inchoanda & reſuſcitanda: demptis teſtimonijs capitulorum, Albenſis, Budenſis, & Boßnenſis Eccleſiarum atq; conventus cruciferorum de Alba, qui in quibuſcunq; executionibus, per totum Regnum Hungariæ, & partes ſibi ſubjectas, procedendi habent authoritatem. SIMplices autem inquiſitiones ſuper actibus potentiarijs, etiam per aliorum capitulorum, Conventuum, propinquiorum teſtimonia, ubilibet exequi poſſunt.

való, mely abban az Vármegyében vagyon, az hol az executiónak kel megh lenni. Ha penig abban az Vármegyében ſem Captalan, ſem Convent nincsen: tehát más hiteles ſomßedos helynek bizonyſágával kel végben vinnie. Mert ha valaki igy nem exequáltat, annak pőrit le ßál, melynek utánna, az Felpőreſnek, (ha akaria) uȷ̃olan kel kezdeni és indítani az pőrt: Egynehány Captalanoknak bizonſágit ki vévén, ugy mint; Feiérvárit, Budait, Boßnait, és az Székes Feiér-vári kereßtes Conventeket, kik minden executióban, egéß Magyar Orßágban, és hozzá való tartományokban, mélıóſágoſſon el iárhattanak. Szokot vallátáſokat, határomról valókat, egyéb kőzelb való Captalanok, és Conventek bizonyſági által is, minden helyűt exequáltathatni.

DE POENA ILLIVS, qui homo Regius, ſimul & Procurator in una eademq; cauſa compertus fuerit.

TITVLVS XXII.

HOC autem ſciendum eſt, quòd homo Regius aut Palatinalis

ANNAK BŰNTETÉſÇRŐL az ki Király embere, és egyßerſ mind azon egy dologban Procuratornak-is találtatik lennie.

XXII. TITVLVS.

EZT penig tudnunk kel, hogy az Király em-

embere, vagy Nador Iſpáné, azon egy dologban (melyben valakit tőrvényre ßóllitot, avagy egyéb executiót tőt) Procurator, avagy hogy mellette ßólna, nem lehet. Mert ha valaki Királynak embere, avagy Nádor Iſpané, és Procátor-is ugyan azon egy dologban és pőrben találtatik lennie: az ellen, az ki ellen az Procátorſágnak tißtit viſeli, avagy viſelte, mindgyáráſt diján marad. Oka ez: Mert az Király embere vagy Nador Iſpánê, avagy akar mely hiteles helyről való ember-is, ugy mint, Captalan avagy Convent embere, az bizonyſág mellet, ollyan mint egy Biró, és az fő Biraiának képit és ßeméllyét viſeli és annak tartatik, tudnia illik, az ki őtet az executiora ki bocsátotta. Az Procátor penig ollyan mint egy Felpőres. Mert ő forgattya az pőrt, és felel-is reá: és igy nyilván ki tetzik, hogy Biró-is és Felpőres-is. Senki peniglen, ugyan azon egy dologban, pőres és Biró nem lehet, és lenni ſem engedik. Ezokáért méltán diján marad, és diján változik, az ollyan ember.

tinalis in eandem cauſa (qua evocationem vel aliam exequutionē fecerit) procurator ſeu advocatus eſſe non poterit. Nam ſi quiſpiam homo Regius vel Palatinalis, atq; etiam procurator in una eademq; cauſa repertus fuerit: contra eum adverſus quem procuratoris officium gerit vel geſſerit, in ſuo Homagio de facto convincetur. ET ratio eſt: Quia Homo Regius aut Palatinalis, penes teſtimonium, ſeu hominem cujuſcunq; loci credibilis, Capituli ſcilicet aut Conventus, tanquam Iudex, in perſona ſui ſuperioris Iudicis, ad exequutionem miſſus, ſtat & reputatur. Procurator autem pro actore æſtimatur. Nam agens & opponens eſt ſicq; Iudex & actor eſſe deprehenditur. Nemo autem in una eademq; cauſa, actor & Iudex ſimul eſſe permittitur. Ideò in Homagio ſuo meritò convincetur.

ANNAK BŰNTETEſęről, ki megh hólt embert, avagy neveletlen gyermeket tőrvényre idéztet: Avagy Nemes embert hádgy az tőrvényre elő álatni.

DE POENA EIVS, qui mortuum vel Puerum evocaverit. Aut Nobilem ſtatuendum commiſerit.

TITV-

TITVLVS XXIII.

HOC quoq; non prętermittendum, quòd si quispiam litigantium Nobilem quempiam jam præmortuum, & ab hac luce decessum contra se evocari fecerit, vel etiam familiares aliquorum Dominorum, Prętatorum, aut Baronum vel Regni Nobilium possessionatos, & titulo veræ Nobilitatis fungentes, tempore Evocationis Domino suo statui comiserit, vel etiam aliter statui facere procuraverit, aut aliquem puerum, illegitimæ ætatis, ratione actuum potentiariorum contra se evocaverit: tunc talis actor, & contra ipsum Nobilem præmortuum, & puerum illegitimæ ætatis, atq; singulos hujusmodi familiares Nobiles in singulis quinquaginta Marcis Homagialib⁹ (si exceptionem & objectionem adversus actorem super ea re fecerint, Convincetur & condemnabitur eo facto.

Nobiles enim evocari & non statui debent. Ad solos autem rusticos, vel rurales, Iobagionalis con-

XXIII. TITVLVS.

EZT sem kel el feleitenünk, hogy ha valamely pőres, és tőrvénykezŏ ember, valamely Nemes embert, ki immár meg is hólt vólna, és ez világból ki is múlt vólna, maga ellen tőrvényre hivatya és idezteti: avagy valamely Zászlós és Nagyságos Vraknak, avagy az Országbéli iószágos Nemes embereknek, igaz Nemes embernek nevét, kik viselnek és az szerént élnek, az Evocatiónak avagy reá hivásnak ideién, udvarbéli szólgáit, az ŏ Vrának hadgya, hogy tőrvényre elŏ állassa: avagy másképen is tőrvényre elŏ hozatatna és állatatna: avagy valamely neveletlen gyermeket, ki még tőrvény szerént való ideiét el nem érte vólna, valami hatalom dólga felŏl tőrvényre hivatna: Tehát az az Felpőres, mind az megh hólt Nemes ember ellen, mind penig az neveletlen ideiŭ gyermek ellen, s mind penig ez fęle udvarbéli Nemes rend és szólgák ellen, ez cselekedetiért ötven, ötven Girán, hólt díjok szerént valón, marad el, és aval bűntőtedik megh.

Mert az Nemes embereket az tőrvényre szóllítani és reá kel hini, s idezni, és nem elŏ állatni az tőrvényre. Mert az sek sinire való elŏ állatás, csak az parastokhoz, és az Faluſiakhoz, és

Iob-

iobágy renden való emberekhez, és oly Bölgákhoz illik, kik még nem Nemes emberek: kiket az ő sáját földes Vrak, és nem az tisztartók, tartoznak az Biró eleiben, törvényre elő vinni, és elő állatni.

conditionis homines, atq; familiares ignobiles attinet statutio: quos proprij domini ipsorum terrestres & non officiales, statuere ac in præsentiam Iudicis sistere tenentur.

AZ KINALASROL, mikor zálogban vetett jószágot akarnak megh váltani, avagy az iegy-ruhát meg adni; Es ebből micsoda büntetés következik.

XXIV. TITVLVS.

HOgy valaki pénzét fel vegye, és az zálagos iószágot megh eresse, avagy hogy az iegy-ruhát fel vegye, és Mennyekezei aiándékot, akar az Leány negyedén is, avagy egyéb effele dologh lévén, &c. Az kinálálnak személy szerént kel megh lenni: ha az Föl pórós, az Alpóróst, az kit meg kel kinálni, személye szerént meg találhattya. Ha penig személye szerént nem találhattya, lakó házáról, vagy sokot lakó udvar hellyéről is, meg lehet.

De az hivatalnak, az kinálás után, nem személy szerént, hanem az kinálttnak, vagy sáját, vagy

DE ADMONITIONIbus, ratione jurium impignoratitiorum & doralitiorum fiendis, & pœnis exinde sequendis.

TITVLVS XXIV.

ADMOnitiones siquidem ad levandam pecuniam, & remittendam portionem impignoratitiam, vel ad tollendas Dotes, & res Paraffernales, juraq; Quartalitia, & hujusmodi &c. personaliter: si actor, præsentiam ejus, qui vel quæ admonendus, aut admonenda est, habere poterit. Alioquin autem de domo habitationis ac solitæ residentiæ ejus fieri possunt. Par. 3. T. 60.

VERumtamen, Evocatio post admonitionem, non personaliter, sed de juribus ejusdem admoniti, vel admonitæ, possessionarijs, po-

pulosis, hæreditarijs, aut impignoratitijs, unde scilicet ad notitiam sui Evocationem factā fuisse possit devenire, fieri debet. Nam aliter, si Iobagione caruerit, etiam de curia sua Nobilitari, ac domo solitæ residentiæ suæ, talis ritè admoneri pariter & evocari poterit. Si tamen jobagionem vel jobagiones habuerit: de illis evocatio fieri debebit. Alioquin enim, si personaliter, aut de domo habitationis suæ evocat, aut evocata fuerit: actor contra evocatum vel evocatam, in homagio ejusdem convinci debet & aggravari.

Vbi sciendum, quòd si qui Nobilium, aut quæ mulierum, ad tollendas pecunias suas, & remittendas portiones impignoratitias, vel etiam levandam Dotem, & res Paraffernales suas, atq; reddenda & remittēda jura possessionaria mariti sui defuncti, illi ad quem de jure spectabunt, admoniti, aut admonitæ fuerint: & illis tempore ejuscemodi admonitionis non levatis, neq; juribus possessionarijs remissis, Evocatio subsequuta extiterit,

vagy zálagos iószágából kel lenni, ollyanból, kiben ember lakik, hogy az törvényre való hivatal az Alperesnek tudtára lehessen. Ha penig Iobbágya nincsen, hogy onnat hihatnák, tehát Nemes Vdvara házától, vagy sokat lakó hellyétől is, mind az kinálás, mind penigh az hivatal meg lehet. Ha penig Iobbágya, bár csak egy avagy több légyen is: abból kell az hivatalnak lenni. Mert ezen kívül ha személye szerént avagy lakó házától hják az iobbágyos Nemes embert, avagy Asszont törvényre: az Föl-pörös az Alpörösnek dján marad.

IT penig ezt is tudnunk kell, hogy ha valamely Nemes ember avagy nemes asszont, meg kinálnak, hogy pénzét fel vége, és az zálagos iószágbéli részeket meg eresse, avagy hogy egy ruháját, akar aiándók marháját fel vegye, és vissá adgya és eresse, az megh holt Vrának iószágát, annak kezében, kit törvényszerént illetné: Azok penig, az megh kinálásnak ideién, ez pénzt fel venni nem akarnák, és az iószágot is megh nem bocsátanák, melyért réá hitták volna ők-

na ôket, és ôk az hagyot napra, ugy-mint, octávára, avagy az brevis szerént való rôvid tôrvényre, elô iôni, avagy Prokátorok által elô állani nem akarnának: tehát tôb terminust és tôrvény napiát nem várván, az Fólpôrôsnek effele iosságot, minden pénzbéli fizetés-nélkûl, az Biró kezében szólgáltassa és megh adgya: Es amaz Alperesek, ha az iosághoz valami kôzek vagyon, ennek utánna az iosságnak birtokánkûvûl lévén, ugy keressék és fussák. Sôt affele usorás, ki pénzét fel venni, és az zálagos iosságot nem akarta meg bocsátani: az mi kôzônseges Decretumunknak ereiébôl, annak felette ottan annyi summa pénzen marad, az Fel peres ellen, az mennyiben az iosság zálagban vólt nálla. De ezt ugy lenni igy ercsed, ha azon ember kinálta meg, és réá-is azon hitta, az ki az iosságot zálagban vetette vólt: avagy annak az fia, avagy Attyafia kinállya meg, kire, tudni illik az zálagos iosságnak szálása néz, és réá maradhatot vólna. Mert ha az szomszédosok, és határosok kezdenek valakit meg kinálni, és réá hini, tehát ez fellyûl meg mondot bûntetésen nem sokot az Alperes el maradni. Az Asszonyi-

titerit, ac ad terminum, ipsis assignatum, octavalem videlicet, aut brevium Iudiciorum, venire vel mittere neglexerint: tunc ulteriori termino non expectato, actori hujusmodi jura possessionaria, sine omni prorsus pecuniaria solutione, per Iudicem restituantur & illi evocati, vel ipsæ evocatæ, jura sua, extra dominium ipsorum bonorum requirere & prosequi tenêtur. Imò fœnerator ille, qui pecunias tollere, & bona, juraq; impignoratitia remittere recusavit: vigore generalis Decreti nostri, in tanta præterea pecuniarum summa, qua sibi fuerunt jura illa impignorata, contra partem adversam, de facto convincetur. Et hoc verum esse intellige, si admonitio pariter & Evocatio, per eum facta fuerit qui pignorationem fecit: vel ejus filium, aut fratrem, in quem utputa devolutio bonorum ipsorum Impignoratitiorum manifestè respicit. Nam ad instantiam vicinorum aut cõmetaneorum, eorundẽ bonorum, pœna præmissa subsequi non consuevit. MVlier verò

admonita, & prætextu Dotis reiq; Paraffernalis suæ modo prę missso, evocata siquidem comparuerit, exquisitis tamen per responsionē, aliquib⁹ subterfugijs, ad alium terminum causam suā prorogari facere procuraverit: ut interea fructus bonorum illorum capere & percipere posset: & in ipso tandem termino, responsionē suam bono modo probare non poterit: Tunc dotem & rem suam Paraffernalem propter fraudem, & frivolam suā responsionem (ex quo multæ fœminæ bona pupillorum, hujusmodi cavillationibus, extremæ desolationi subjecisse dinoscuntur) per omnia amittet eo facto: & actori bona, ac jura possessionaria ipsa sine quavis solutione Dotalitij per Judicem suum reddi & restitui debent.

Sonyi-állatot penig, ha az ő egy-ruháiával és aiándokával meg kinállyák, és az meg mondot mód szerént réá hijják: noha elő ió, megh-is felel, de azért az pőrt, külömb külömb sines fogásockal, eggyik terminusról az másikra vontattya, csak hogy azonban az iószágnak haßnát vehesse: ha oßián ackorra, az ő feleletit ió módgyával meg nem bizonyithattya: Tehát mind egy-ruháiát, és aiándokáuis, álnok és tetovázó feleleti miat (mint hogy sok asßonyi-állatot ertek megh ebben, hogy effele idő vesztő fogásockal, az árvák iószágát, tellyességgel el hattak pusztúlnia) mindenestől el veßti: Es az Fel pereßnek, effele iószágot, minden egy-ruháia fizetés nélkül, tartozik az Biró, hogy megh adassa és kezében bocsáttassa.

DE CLAVSVLA Evocationis, (Litis pendentia) quid importet.

TITVLVS XXV.

ITEM,

AZ HIVATALBAN, imé Czickel (*Litis pendentia*) az az, hogy kőztek az pőr még fen ál, mint haßnállyon.

XXV. TITVLVS.

Továb-

TOVABBA, az hivatalnak ez Czikkellyeröl, (hogy ugy-mond, ez két ſçl közöt, minémü per fűg, avagy fenál, az ellene nem álván.) Ezt kel értenünk, hogy ha valaki az Patvart el akaria távoztatni, hogy tayta el ne maradgyon: mely Patvar néha abból ſokot lenni, hogy két úton keres ember valamit, ſöt néha hogy egy emberrel ſok külömb külömb ſçle dolgai vadnak embernek és perei, ez-okâ-ért ez Czickelt hozzâ ſokták az Evocatióban tenni: hogy az Fel pereſen, az Alpereſtöl valami dolgokban, az mellyek felöl immár az elöt perben vadnak, az pernek kellö közepette, hatalmaſſág ne eſſçk, és nyilván ne kelleſſçk véle perleni, és az miat az elöbbi per is nyilván ellene inditani: mert igy az elsö per indulattyának és follyâſának valahogy-hogy az nyilván való réá hivatal fogyatkozâſâra és kârâra lenne: avagy érette az Fel pereſt kezdenék marastani és Birſâgolni: avagy viſontagh nyavalyât ſzerzeni. Ezt az Czikkelt penig ſokták az elsö hivatalba bé irni. Mert az mâſodikban és harmadikban, nem ſükſçg hogy bé iriák, miért hogy immâron az per follyâſâban vagyon.

HA-

ITEM, ſuper clauſula Evocationum Litis pendentia, (ſi qua foret inter ipſos, Evocantem ſcilicet & evocatum) non obſtante. Sciendum, quòd propter evitandum calumniæ factum, quæ calumnia ex duplici & interdum lõgè multiplici cauſarum motione atq; proſecutione, maximè ſolet evenire, clauſula ipſa in Evocatione conſuevit apponi: ne actore cum reo, vel in cauſam attracto, prętextu aliquorum negotiorum, in lite exiſtente, & litis inter medio, partium ipſarum, altera quocunq; actu potentiario, per alterã læderetur, vel aliter litigare cogeretur: & propterea cauſa de novo ſuſcitaretur: cauſæ prius motæ & tentatę nova evocatio quovis modo poſsit derogari, vel quicquam oneris aut gravaminis actori vel è contra generari. Et iſta clauſula in prima evocatoria conſuevit inſeri. In ſecunda namq; vel tertia evocatoria, ex proceſſu cauſarum procedente, non eſt neceſſaria.

Par. 1. Tit: 70. 79. Par: 2. Tit: 77. 71.

TRIA REQVIRVNtur in Evocatione, expreſſè denotanda.

TITVLVS XXVI.

ITEM, in omni Evocatione & actionis declaratione, præſertim ratione actuum potentiariorum fienda, tria requiruntur expreſſè notanda. PRIMO, perſona, per quam, & contra quam, querela vel actio proponitur. SECVNDO, tempus vel terminus, quo quis alteri damna aut injurias patravit vel irrogavit. TERTIO, locus ac comitatus, ubi videlicet & in quo hujuſmodi damna vel injuriæ fuêre patratæ & commiſſæ. Item, ſi prætextu occupationis jurium poſſeſſionariorum cauſa mota fuerit: ut portio quoq; occupata benè ſpecificetur, neceſſe eſt. Nã abſq; conditionibus iſtis, Iudex ordinarius, inter partes, rectum congruenſq; judicium adminiſtra-
Per. 2. T. 8. re non poterit: maximè ſi cauſa ipſa ad cõmunem inquiſitionem, juxta reſponſiones partium, ſubmiſſa deductaq; fuerit: in cujus celebra-

HAROM DOLGOT ſükſęg az Hivatalban nyilván meg ielentení.

XXVI. TITVLVS.

MInden Hivatalban és az feleletnek meg magyarázattyában, avagy irâſában, kiválképen hatalom dolgában, hârom dolgot kel nyilván és tiſztán meg ielentení. ELŐSZŐR, Az Személt, mely által, tétetik az panaſz, és azt kí ellen indittya az per. MASODSZOR, Az ûdőt, és mikor vólt az, mikor valaki máſnak kârt tőt, és boſſút, hatalmat cſelekedet rayta. HARMADSZOR, Az hely, hol vólt, és mely Vármegyében, holot, tudnia illik, ez fęle kâr, boſſú és hatalom eſet. Ha penig valamely iószágnak el foglalâſa miat támad oly per: ſükſęg hogy az el foglalt részt iól meg nevezzék, és az felyűl meg irt hârom tanuſâg ſerént nyilván megh iriák. Mert ha ez fęle okokat, és kőrnyűl álló dolgokat el hadnák, az rendeli Birő az két fęl közőt, igaz és illendő tőrvényt nem ſólgáltathat: Kiválképpen ha az dolog, az pereſek feleleti ſerént ſokot köz vallatâſra és bizonyſágra megyen, és arra való kí bocſátâſra: mely valióknak és bizony-

bizonyſágoknak bé vételefelől, hogy az relatoria irásban kél, mind az időnek bizonyos vólta, az helynek és az Vármegyének meg irása és az meg esett cselekedetnek bizonyos rendi, mint és hogy hogy lőtt légyen, s mind penig az el foglalt iószág mennyi és micsodás lőtt légyen, minden üdőben felette igen szükséges.

celebratione, & temporis expreſſio, & loci ac comitatus deſcriptio, atq; etiam rei perpetratæ ſeries, vel quantitatis bonorum occupatorum declaratio, ſummè neceſſaria ſemper eſt, & erit.

MI LEGYEN AZ Köz-vallatás: Es hány dolgot foglallyon bé.

XXVII. TITVLVS.

TOVABBa ezt-is érteſsük meg, hogy az köz vallatás ez, mikor az két peres felelei szerént, az Biró előtt, oly homályos dolog forog, mellyet az bizonyſágoknak vallásokból érthetnek megh bizonyoſſon: mely dolgot annak az helynek, az hol az hatalom eſet, határos szomszédival, és mellette avagy azon Vármegyebéli Nemeſſeckel, és azon Vármegye székin, az hol az iószág vagyon, megh kel valóban bizonyitani: hanem ha valami módon, iószág, avagy földnek el foglalásáról

QVID SIT COMMVnis Inquiſitio, Et quot conditiones requirantur, ad ejus celebrationem?

TITVLVS XXVII.

VLterius ſciendum, quòd cõmunis inquiſitio, eſt dubietatis, ex reſponſionib⁹ litigantium coram Iudice emergentibus, per atteſtationes teſtiũ certa declaratio: quæ per vicinos, & coñetaneos illius poſſeſsionis, ubi actus potentiarij, de quo agitur, perpetratio accidit, vel illata eſt, Nobilesq; comprovinciales illius comitatus, in quo eadem poſſeſsio adjacet, in loco, utpote ſedis judiciariæ ejuſdem comitatus. Niſi forſitan, prętextu occupationis jurium poſſeſſionariorum, vel terrarum cauſa venti-

Par. 2. Tit. 31. 27. 32. 28 Prol. T. 13. Par. 3. Tit. 12. & 27.

ventiletur. Nam in hoc casu, non in loco sedis semper, sed in facie terræ litigiosæ, sæpè fieri & celebrari consuevit. Vt autem omnis cõmunis inquisitio, bono & justo modo celebrari possit, quinq; cõditiones sunt observandę: scilicet, Libertas, Ætas, Modalitas, conditio, & juramenti depositio.

PRIMO (inquam) requiritur libertas: ut liberè, & sine metu, sponteq;, & non violenta coactione: sed juridica duntaxat requisitione, quisq; testium veritati testimonium perhibeat: nè inter arma jura silere videantur.

SECVNDO, exigitur ætas: ut testis ipse tantæ sit ętatis, ut rerum gestarum, super quibus examinabitur, memoriam habeat atq; recordetur. Legi enim in reportatis seriebus communium inquisitionum: & non modo legi, verùm etiam vidi plerosq; dono & favore corruptos, vix sedecim, aut viginti, ad maximum annos agere, & de rebꝰ circiter vigesimum quintum prius annum patratis & gestis scitu, Fassionem & attestationem cõstanter,

sarol vagyon az per. Mert oly dologban, nem mindenkor az ßék ßinin, hanem az peres földén, ßokot gyakortáb az bizonyitás végben menni. Hogy penig minden köz vallatás, iól és igaz módgyával lehessen meg ebben, öt környűl álló dolgot kel meg tartani: tudnia illik, az ßabadságot, űdőt, módot, állapatot, és az hit le tételt.

ELSŐBEN, (mondom) az ßabadságot: hogy minden tanu ßabadon, és fęlelem nélkűl, ió akarattya ßerént, és nem erővel való kételenitésből: hanem csak törvény ßerént való kérdésből vallya meg az igazat: Hogy az fegyvertől való fęlelem miat, az törvénnek igassága ne láttassęk el halgattatni.

MASODSZor, kivántatik az űdő: hogy az tanu annyi űdős legyen, hogy az megh lőt dolgokról, az mellyekről kérdik, megh emlekezzék és eßébe iussón. Mert némely köz vallatásban olvastam; sőt nem csak olvastam, hanem ugyan láttam-is, hoǵ némellyeket adománnyal, és kedvért arra hayrották, hogy mikor tizenhat, avagy leg fellyeb húß eßtendősek męg nem volnának közel hußon őt eßtendő előt lőt dolgokról, oly vakmerő-képpen vállottak, mint ha u-

ha ugyan ot vóltak vólna, Mivel hogy penig az Orßág Birai eleiben, effęle vallókát ßemêlyek ßerênt, elő nem ßokták hozni: hanem vagy az Király, vagy Nador Ispán, vagy Captalan, avagy Convent emberét ßokták az illyen vallatásra ki vinni. Ennek-okáért ßorgalmatosson lássák meg, az bizonyságoknak ideiét, és vigyázzanak az ůdőre, mikoron lőt legyen az dolog, az kiről vallatnak, melyről tartoznak az Birónak igaz relatoriát, és levelet irni.

HARMADSZOR, kivántatik az dolognak módgya: hogy az valló az meg lőt dolognak az melyről kérdezik módgyáról, mint s-hogy lőt, nyilván és világosson vallyon: Es hogy ha látásból, avagy hallomásból tudgya az dólgot és annak mi vóltát? Avagy ne talám annak ßáiából hallotta, az ki azt az dolgot, (mely felől az veßekedés vagyon) cselekedte? Mert csak az tißta hallomásnak nincsen ereie, nem-is ßokták, sőt nem-is tartoznak helyt nékie adni. De az ßivem fáy rayta, hogy ez mostani ůdőben (holot az hamisság illyen igen bővölkődik, és az Kereßtyéni ßeretet, nem csak meg hidegűlt, hanem ugyan ki alutt az embereknek ßivekből) sok Vallók nem oly rendel, és

stanter, tanquam illis interfuissent fecisse. Et quia conspectui Iudicũ ordinariorum Regni, testes ipsarum inquisitionum personaliter adduci & præsentari non solent: sed per Regios duntaxat vel Palatinales, ac Capitulorum & Convẽtuum homines, ad id transmittendos examinationes hujusmodi testium fieri consueverunt. Ideò ipsi diligenter, & ætati testium, & tempori gestarum rerum superintendere veramq́; super ea re relationẽ facere tenentur.

Vvayvodales.

TERTIO, necessaria est modalitas: ut testis de modo patratæ rei super qua interrogabitur, apertè manifestèq́; fateatur: utrum scitu [a] vel auditu rem ipsam, ac causæ merita novit? Aut forsitan ab ore illius, qui facinus (de quo agitur) perpetravit, ejusdem seriem accepit? Simplici enim auditui locus dari non solet, neq́; debet: Sed, proh dolor, plurimi hoc tempore (dum abundat jam iniquitas, & non refrixit modò, verumetiam extincta est multorum charitas) non eo prout ipsis constat ordine

[a] *Vel visu, quo loco? in domo vel extra domum? Cuius? in qua parte dom⁹? Ea lignea vel lapidea? Qui fuerit præsens? Vtrum alij etiam præsentes? Stabant vel sedebãt? quibus vestibus induti? Tempus, an-*

nus, qua parte mensis, septimana, hora diei, Aura serena vel nebulosa? Quis tunc iudex vel Rector? An sponte vel rogatus visum venerit Vtrum in via, vinea, campo? Is cuius erat: Si auditu, à quo nominet.

vel modo: sed juxta nutum voluntatemq; actoris, aut in causam attracti, per quem scilicet vocati fuerint maculata coinquinataq; cõscientia, testimonia proferunt: idque ita fieri ego ipse conspexi.

QVArtò, advertenda est testiũ conditio: utrum videlicet nobilis, vel rusticus, testimonium veritati perhibeat. Nam rusticana attestatio (demptis officialibus Dñorum, Prælatorum, & Baronum, ac aliorum Regni Nobilium, in personis eorum, officia in vicinitate tenentibus, qui juxta antiquorum consuetudinem, in hac parte, pro personis nobilibus reputantur) contra personam nobilitarem nihil valet: nisi forsitan meritis causæ ita exigentibus, per Iudicem, ut Nobiles & ignobiles pariter examinentur, claro sermone fuerit descriptum atq; commissum. Hoc tamen rarò, & non nisi partibus sic volentibus, ac consentientibus, fieri & admitti consuevit. Rustici enim

móddal beßéllik meg az dólgot, az mint ők tudgyák es értik, hanem az Fölpőrősnek avagy Alpőrősnek kedves akarattya ßerént, az ki tudni illik őket hitta, lelkek ismérеti ellen-is hamissan vallanak: kiben én egynehányat ugyan meg tapaßtaltam.

NEGYEDSZER, meg kel érteni az tanúknak állapattyát: tudni illik, hogy-ha az, kit bizonyságnak bé akarnak venni, nemes avagy paraßt ember legyen. Mert az paraßtoknak bizonysága, Nemes ember ellen semmit nem haßnál (az Ispánokat és Tißt-tartókat ki vévén, kik az Pap Vrak, és Szabad Záßlós Vrak, avagy egyéb ez Orßágbéli Nemessek, ßemél-lyekben, az ßomßédságban, tißtet viselnek, kiket az régi ßokás ßerént, ennyi végre, nemessek gyanánt illik bé venni: Hanem ha, az pernek mi vólta és érdeme kivánván azt, az Biró, nyilván való ßóval iratná oda, és nevezetesen meg hadná, hoǵ Nemessel és paraßtal egy-aránt bizonyicsanak. De ez igen ritkán esik, és csak ackor ßokták megh engedni, ha mind az két fęl réá enged. Mert az paraßt kössę-

kőſſęget adománnyal, fęlelem-mel-is, ſockal hamarab el állat-hattyák az igazſág mellől, hogy az Nemes embert ugy-mint fellyeb való ßemélyt, paraßt ember bizonyſágával, feńére itilni, és halálra ſententiázni. Az mint ez mi Orßágunknak, ez dologról való régi, és dicſiretes ßokáſát, az Birák, és az Prokatorok-is nyilván tudgyak, és iól értik.

enim & plebeæ conditionis homines, tùm donis, tùm terroribus, longè facilius citiuſq́; , quàm Nobiles à tramite veritatis abſtrahi poſſunt. Et aliàs inconveniens incongruumq́; videtur, Nobilem tãquam ſuperiorem, teſtimonio inferioris, ſcilicet ruſtici, ſententia capitali plectendum judicari, vel aliter condemnari debere. Prout vetuſta & approbata Regni hujus ſuper ea re conſuetudo apud omnes ferè Iudices & advocatos nota manifeſtaq́; habetur.

ÔTŐDSZŐR, és utólßor, kívántatik az hit, az az, hogy az tanúk meg eskűdgyenek: mely hiteles ióllehet elſő dolog vólna, mikor az bizonyſágot bé véßik, és arról kel vala ßóllanunk, az fellyűl megh mondot kőrnyűl álló dolgok kőzőt: de miért hogy ez az rend tartás igen kőz dolog, és minden érti, s-az Birák-is az vallató levélben ugyan megh ßokták írni, hogy hittel kérdezzék meg az vallókat: Es effęle kőz vallatáſt, az után-is hitek ßerént ßokták megh írni, és végben vinni: az mint ide aláb iobban megh iríuk: melyért irtam végűl.

MI-

QVINTO & ultimò, In celebratione communis inquiſitionis, requiritur juramenti depoſitio: quæ licet prima fronte, à teſtibus exigenda ſit, primumq́; locum etiam inter conditiones prædeclaratas ſortiri debeat: qua tamen hæc conditio vulgata nimis & manifeſta eſt, ac in literis quoq́; adjudicarorijs judicium ſuper ipſa cõmuni inquiſitione conficiendis expreſſè ſemper deſcribitur: & aliàs, quælibet communis inquiſitio, juramẽtali depoſitione terminatur: prout clarè inferi⁹ declarabitur: Ideò loco ultimo illam poſui.

Par. 2. Tit. 31. & 32. Par. 3 Tit. 12. & 27

QVALITER SINT EXAminandi teſtes in communi inquiſitione: Et de pœna eorum, qui vocati ad teſtificandum venire recuſant.

TITVLVS XXVIII.

NECESſarium itaq; eſt quemlibet teſtium antequam fateatur, ſuper eo juramentum deponere, Quòd ipſe omni timore, odio, favore, amore, & præmio litigantium remoto ac poſtpoſito, veritatem non celabit, falſitatem non juſtificabit, juſtitiam non falſificabit: ſed prout res illa, de qua examinabitur ſibi nota eſt vel conſtat, juſtè declarabit. Et nè quiſpiam ab ejuſcemodi atteſtatione, dicendaq; veritate favore forſitan partis alterius allectus, vel munere corruptus, ſive metu perculſus, aut odio interno tactus, ſe abſtrahere & occultare poſsit: tùm vigore generalis decreti noſtri, tùm verò conſuetudine antiqua, & lõgo tempore obſervari ſolita dictãte, comes, aut vicecomes parochialis, illius comitatus, ubi cõmunis ipſa

MIKEPPEN KEL megh kérdezni az bizonyſágokat és tanukat, az kőz vallatásban: Es azoknak bűntetéſekről, az kiket bizonyſágúl hinak, és nem akarnak el iőni.

XXVIII. TITVL.

SZükſęgh azért hogy minden tanu, minekelőtte megh vallaná, azon megh eskűdgyék: Hogy ő minden ſęlelmet, gyűlőlſęget, engedelmet, kedvet, ſeretetet, és iutalmat, ſęl ſelé tévén, avagy háta hagyván, az igaſſágot el nem titkolya, az hamiſſágot igaznak nem mondgya, az igazat megh nem hamiſitsya: hanem az mint az az dolog, az kiről kérdik, és neki tudtára vagyon, avagy nála bizonyos, igazán megh mondgya. Es hogy valaki effęle bizonyſág tételről, és igaſſágnak megh vallâſától, valami módon, az más ſęlnek kedvéért, avagy aiándékáért, vagy tőle való ſęlelméért, vagy arra való gyűlőlſęgéért, magát meg ne vonhaſſa, és el ne reytheſſe: az mi kőzönſęges decretumunknak ereiével, és régi ſockáſunk ſerént, mely ſok űdőtől fogván ſokot megh tartatni, az Vármegyének Iſpánnyát, avagy Vice Iſpánnyát, ahol az kőz kerdezkedés és tudomány

domány megh értetik, és az tanúk meg halgattatnak, az rendelt Birónak itilt levelével avag penig más parancsolat levéllel, mely csak az dologról szóllyon, tólla meg találván, az Vármegyében való minden nemessęget, tizen hat Gira birság alat, minden Girát négy négy forintra tudván, azon Vár-megye Ispánya avagy Vice Ispánya egben hijon, és gyűycsön az bizonyitásra és köz vallatásra, tellyes hatalma arra lévén: Kik penig meg intervén és felőle megh találtatván vólnának, de meg-is ez vallatásra elő nem iönének, és engedetleneknek találtatnának, és az igaznak meg tudássára, meg vallani nem akarnának, ez okon tizen hat nehéz Girát minden engedelem nélkül, szabadon meg vehessen.

ipsa inquisitio celebratur & peragitur, per literas Iudicis ordinarij adjudicatorias, vel etiam alias, super ea re duntaxat præceptoriè emanandas, requisitus, quoslibet Nobiles ejusdem comitatus, sub onere sedecim Marcarum gravis ponderis, quamlibet Marcam per quatuor florenos, vel quadringentos denarios computando, per eundem Comitem, vel vicecomitem super eos, qui admoniti ac requisiti, attestationi hujusmodi interesse, in ibiq; testimonium veritati perhibere recusaverint, im̃ediatè & irremisibiliter exigendarum ad ipsam eandem attestationem & com̃unem inquisitionem peragẽdam, convocandi aggregandiq́ue plenariam habet potestatis facultatem.

HOGY AZ TANVKnak neveit az Relatoriákban két okból szokták bé irni.

XXIX. TITVLVS.

AZ tanuknak penig neveit, és vezetek neveit, és ki ő közzűlők szom-

QVOD DVPLICI RAtione solent nomina testium in literis Relatorijs conscribi.

TITVLVS XXIX.

NOmina autem & cognomina testium, & quis eorum vici-

nus, ac quis cõmetaneus, aut comprovincialis fuerit, in literis Capitularibus vel Conventualib⁹ ſuper celebratione ipſi⁹ cõmunis Inquiſitionis relatorijs ſemper ſunt perſcribenda: & hoc duplici ratione:

PRIMO, quoniam atteſtationes duorum vel trium vicinorum & cõmetaneorum, plus quàm viginti Nobilium comprovincialiũ in judicio valent & ponderant: qui longè verius, meliuſq; quàm Nobiles comprovinciales, ſuper meritis cauſæ ac geſtæ rei ſerie, propter propinquitatem, poſſunt eſſe certiores.

SECVNDO, ut teſtium nominibus, ſimul & atteſtationibus declaratis & conſcriptis: litigantium quilibet exceptiones, pro ſe neceſſarias, aut de perjurio vel mala teſtificatione, aut infamia, vel ætate, contra eos quos voluerit, & dignè poterit facere & apponere queat. Nè præſertim perjurium, ſi quòd

ſéd, és ki határos, avagy azon tartománybéli legyen, az Captalan avagy Conventnek relatoria leveleben, mely az kõz vallatáſról ſokot kelni: Mindenkor két okért kel belé írnia.

ELÕSZÕR, mert két, avagy három ſomſédnak és határoſnak vallâſa, és bizonyſága az tõrvényben, tõbbet haßnál, és tõbbet nyom, hogy nem mint az tartománybéli hûß Nemes ember vallâſa: Kik mivelshogy kõzel laknak, ſockal igazban, és iobban lehetnek bizonyoſok az pernek érdemérõl, és az meglõt dolognak rendirõl, hogy nem mint az tartománybéli Nemeſſek.

MASODSZOR, hogy az tanuknak neveit, és egyetembe bizonyſág tételit megh nevezvén, és ki iratván: minden pereſſek, ellenek való ſovokat, fogáſſokat, magok ígyeknek haßnoſſokat, méltán és ſerin ſerte forgathaſſanak, és ellene mondhaſſanak, azoknak kik ellen mondani akarnak, ugymint hogy azok az tanúk, vagy hiti ſzegetlek vólnának, avagy az elõt is hamiſ tanúknak találtattak vólna, avagy hogy gonoß hírben névben forognának, avagy hogy ideiek még arra való nem vólna, hogy bizonyſágot tehetnének. Kiválképpen hogy némely

mely hamis tanu, ki valamely tanu- bizonyság tételben (az mint gyakorta meg ßokot esni) hamissat vall, bűntetetlen ne maradgyon. Mert az bölcsnek mondása ßerént-is, az hamis tanu, meg bűntettessęk, mert ez, mint az Isten ellen nagyot vét, az ő igasságát el tagadván: és az ő felebarátyát-is megh károsittya, holot hamis tanu bizonyság tételével meg csallya.

quòd in attestatione per quempiã (prout jã crebrò fieri solet) commissum fuerit, impunitum prætereat. Nam & juxta Sapientem: Testis iniquus, non erit impunitus. Qui & contra Deum graviter peccat, ejus justitiam denegando: & proximum suum damnificat, Iniquo testimonio ipsum decipiendo. *Proverb. 19 vers. 5.*

AZ HITI SZEGETteknek bűntetésęrôl, kiket Ludasoknak nevezűnk.

XXX. TITVL'.

MELtó az-ért hogy az Istennek és embereknek törvénye ßerént, minden hiti ßegettet, és hamis tanút (kit mi közönsęges nével *Aucarium*, az az, Magyarúl, Ludasnak mondunk) keményen megh bűntetessenek. Mert mikor réá bizonyittyák, hogy hamis tanu bizonyság tétellel fertezette magát, minden-némű ióßágát, és akar mi néven neveztetet örökſęgit, és ingo bingo iovait, akar mely helyűt kik vólnának, el veßti. Sőt azokat kezéből ki foglallyák, és mind őrőcké annélkűl kel lennie: Es nem

DE PEONA PERIVrorum & Aucariorum, Ludas appellatorum.

TITVLVS XXX.

VNDE justo Dei & humano judicio, quilibet fidefragus & perjurus (quem nos communi vocabulo Aucarium, hoc est Ludas appellamus) acriter est puniendus. Amittit enim (ubi de perjurio fuerit convictus) universa & quælibet sua possessionaria, atq; cuncta bona mobilia, ubilibet adjacentia, & quocunq; nomine nũcupata. Imò proprietate bonorum suorum privabitur, & perpetuò carebit, & non solum his exhæredita- *Par: 1. Tit: 119.*

ditabitur, sed etiam in persona sua (amisso humanitatis honore) tanta ignominia afficietur, ut inter alios Christicolas, tanquam ab humanitate relegatus atq; segregat⁹ disparibus vestibus indutus, zonâ cannabeâ succinctus, discalceatis pedibus, & nudato capite, semper incedere cogatur.

In judicio verò, ipse contra neminem, adversus autem eum quilibet agẽdi habebit authoritatem. Et hoc intellige respectu jurisditionis sacræ Coronæ Regni & contra Principem nostrum fieri. Nam adversus actorem solummodo in Homagio & emenda capitis sui, ducentos florenos faciẽte, perjur⁹ & fidefragus, solet condemnari.

VBI sciendum, quòd perjurium duobus modis committi intelligitur. PRIMO modo, dicitur transgressio liciti juramenti, quando videlicet quispiã promittit aliquid alteri fide mediante, se daturum, vel hoc & id facturum: & deinde promissionẽ hujusmodi transgreditur. Et in hoc casu præmissa infamia, & bonorum amissio non semper

nem csak azokat idegenitik el tölle, hanem maga ßemellye-is (mint tißtessęge veßtet) oly gyalázattal illettessęk, hogy az egéb kereßtyének közöt, mint egy ßám-ki vettetet, és külön rekeßtetet, külömb külömb ßinű poßtoból csinált ruhában öltöztettessęk, kender madzaggal övedzettessęk, mezit láb és haĵadon fövel kénßeritessęk mindenkor iárni.

AZ törvényben penigh, ő senkivel nem perelhet, ő véle penig minden ßabadon perelhet. Ezen az bűntetésen, azt ércsed, mikor az ßent Corona birodalma ellen, avagy az mi Feiedelmünk ellen vétkeznek; Mert az Fel peres ellen, csak Dián, avagy feie váltságán, ugymint két ßáz forinton, ßokot az hiti ßeget hamis tanú el maradni.

HOLOT tudnunk kel, hogy az ember kétképpen esik abban hogy hiti hamis legyen. ELŐSZŐR, az eskűvéssel való fogadásnak meg törésével. Mikor, tudnia illik, valaki valamit másnak fogad, hogy az ő hitire bé tellyesiti, vagy oda adgya, és meg cselekeßi: az után ez fogadását által hágia, vagy megh nem állya. Ez illyen ügyben az meg mondot gyalázatban, nem mindenkor esik az ember, iößágát-is el nem veßti; Mert vagy

vagy betegſęge miat, vagy az útnak veßedelmes vôlta miatt, vagy az ůdőnek háboru vólta miatt, hogy nem lehetet, mentſęge lehet arról gyakorta. De azért ugyan tartozik, hogy az után-is beßédét megh tőkéllye és fogadáſát hogy bé tellyeſicſe ugyan réá-is kel kénßeriteni.

MASODSZOR, hamis hitűnek mondatik az, ki az hamis hazugſágot, tudva hamiſſan erőſiti, és réá megh eskűßik, és hamiſſat val, más igaſſágának nyilván való veßedelmére, kárára és romláſára. Es ecképpen bűntetődnek meg az hiti ßeget és hamis tanúk mindenkor.

ſemper ſequitur. Nam per validam ægritudinem, ac viarum diſcrimina, & temporum diſturbia, promittens ipſe, ſæpenumero ſuper his excuſatur: Nihilominus tamen promiſſum adimplere & obſervare compellitur. Par. 2. T. 59.

SECVNDO modo, perjurium dicitur mendacium juramento firmatum in fraudem & periclitationem jurium cujuſpiam, malitioſè commiſſum. Et hoc modo pœna Aucariorum prædeclarata, ſemper decernitur, atq; pronunciatur.

HOGY AZ KŐZ vallatáſt máſodßor az tôrvény meg nem engedi.

XXXI. TITVLVS.

VIGYAZni kel pedig, hogy mikor az tőrvény az kőz vallatáſra mind az két fęlt egyßer ki ereßtette, és azt ugy végben vihette, hogy valami nyilván való bántáſa és haladékia azt fęlben nem ßakaßtotta, ki miat valamely fęl elégedendő-képpen nem bizonyithatot vólna: tehát máſodßor, ha valamellyik fęl kivánna kűlőn, hogy azon kőz valla-

QVOD CELEBRATIO communis inquiſitionis, binario numero fieri non admittatur.

TITVLVS XXXI.

ADVERtendum eſt autem, quòd ubi ſemel communis inquiſitio per utramq; partem celebrata fuerit, turbatione notoria non interveniente: tùnc ſecundariò cauſa ipſa ad requiſitionem alicujus partis, ad eandem commu-

nem inquisitionem submitti non debet: prout nonnulli exquisitis diversis objectionibus, & coloribus fieri, & submitti debere sæpè moliuntur. De reliquis autem clausulis celebrationis, atq; etiam turbationis, communis ipsius inquisitionis, in decretis generalib⁹ manifestam claramq; habemus descriptionem.

vallatásra ki bocsássák, nékí meg ne engedtessék: Az mint hogy némellyek kűlömb kűlömb-féle agyaskodó ellen-vetéseckel, és fínalat való fogásockal azt vitattyák, hogy az ki bocsátás többször is megh lehet. De az köz bizony itásnak több tulaydonságiról, és mi-képpen sokták legyen megh háborittani, az derék Decretumokban, nyilván és világos irás vagyon felőle.

QVALITER POST communem inquisitionem, & etiam prius, litigantibus juramenta decernantur.

TITVLVS XXXII.

SCiendum ulterius quòd omnis cõmunis inquisitio, juramentali depositione terminatur. Si enim actor intentum suum atq; actionem, & acquisitionem suam, sufficienti testimonio, hoc est, sex vicinorum, & totidem commetaneorum, atq; duodecim nobilium comprovincialium attestatione comprobaverit: aut si tot præcisè vicinos, & cõmetaneos habere nõ poterit; nihilominus tamen testimonio

AZ KÖZ VALLATás után, és elötte-is, az Pörösseknek, kik az elöt is pörlettenek, miképpen itílnek hitet.

XXXII. TITVL⁹.

TOVABBA ezt-is tudnunk kel, hogy minden köz vallatás után, hitet itílnek, és abban végeződik. Mert ha az Fel peres az ő igyekezetit és keresetit, elégedendő bizonyságockál, ugy mint, Hat Nemes Somségeddal, meg hat határossal, és tizenkét tartománybéli Nemessel, meg bizonyitandgya: avagy ha szintén, számasson annyi Somségedot, és határost egyben nem szerezhetneis: mind azon által, ezt az fogyat-

fogyatkozást bé tellyesitheti, ezen tartománybéli Nemesseknek tanu-bizonyság tételeckel: Es ha az Alperes, elégedendő bizonyságot nem hozhat, avagy ha valami keveset bizonyitot-is: tehát az Felperes, az Alperesnek feiére, ötvened magával, Nemes ßeméllyeckel, az önnön maga dńa ßerént esküßik. Ha penig mind az két fęl az ő dolgát ió módon meg bizonyithattya, hát az Felperes valamennyi vallató levelet adhatot vólt elő, ackor az törvényben, (arról hogy az kőz tudományra mikor bocsátották ki őket) annak ßáma és ereie ßerént, vetnek az Alperesnek hitet: tudni illik, három vallató levél ellen, az Alperes ötvened magával: kettő ellen, hußon ötőd magaval: Csak egy ellen, tizenkettőd magával esküßik, Nemes embereckel, és ugy menti meg magát az Felperesnek keresetitől.

HA penigh az Alperes iob móddal bizonyithatot, és az bizonyság iobban ßölgál néki, hogy nem mint az Felperesnek: mind az által az Felperes-is bizonyi-

monio comprovincialium, hujusmodi defectum benè supplebit: & si in causam attractus, in comprobatione sua defecerit, vel si etiam modicum quid probaverit: tunc actor ad caput in causam attracti quinquagesimo se nobilibus juxta scilicet Homagium suum jurabit. Si verò utraq; partium actionem ac responsionem suam sufficientē verificaverit: tunc reo, vel in causam attracto, juxta vigores literarum inquisitionalium per actorē tempore adjudicationis (quo ad communem hujusmodi inquisitionem, causa submissa fuerat) productarum & exhibitarum, juramentum pręstandum adjudicatur: ita, quòd si trinæ literæ inquisitoriæ fuerunt productæ: tùnc reus, quinquagesimo: Si verò binæ, vigesimo quinto: si verò unicę dūtaxat, duodecimo se nobilibus jurabit, & se ab actione, acquisitioneq; actoris expurgabit.

VBI verò attestatio, pro parte in causam attracti, meliori modo, quàm actoris facta, celebrataq; fuerit: tamen etiam actoraliquid cō-

probaverit: tùnc reus ſecundum trium literarum inquiſitoriarum vires vigeſima quinta: duarum verò duodecima: unicarum autem ſexta nobilium adhibita manu, ſacramentum præſtabit, & ſe ab impetitione actoris eliberabit. Si autem actor in atteſtatione ſua per omnia defecerit, vel forſitan communem ipſam inquiſitionem neq; celebraverit: tunc reus ille ſimpliciter ab impetitione actoris abſolvi debet, & è converſo. Si in cauſam attractus communem hujuſmodi inquiſitionem celebrari obmiſerit, aut fortè celebrationem ejus peregerit: ſed pro ſua parte nullum teſtimonium reportare poterit: tunc ſententia mox definitiva, exinde per judicem contra reum pronuncianda erit. Et in reliquis quoq; cunctis Evocationibus idem eſt ſentiendum atq; faciendum. QVOD ſi actor trinas literas inquiſitorias produxerit, & reus propoſita adverſus eum ſimpliciter negaverit: quinquageſimo ſe nobilibus jurabit. Et inſuper, ſi in facto occupationis jurium poſſeſſio-

zonyitot ugyan valamít: tehát ackor az Alperes, három vallató levélnek ereie ſerént, huſon ötöd magával: két vallató levélnek ereie ellen tizen kettőd magával: egy ellen hatod magával Nemes ſemélyeckel, tegye le hitit, és az Felperesnek kereſetitől ugy mencſe megh magát. Hogyha penig az Felperes az ő kereſetihez képeſt ugyan ſemmit nem bizonyithatot, avagy ne talám az köz vallatáſt tellyeſſęggel el is mulatta: tehát olykor az Alperes minden maraſtáſg nélkül, az Felpereſnek kereſetitől, ment embernek itiltetik: Es viſontag, ha az Alperes, effęle köz vallatáſra ki kęredzvén, és az tanúk bé ſólgáltatáſát el mulattya, avagy ne talántan az bizonyſágot bé is fiedeti: de az ő részére, maga mentſégére és haſznára, egy bizonyſágot ſem találhat: tehát az Birónak mingyárást végső Sententiát, kel az Alperes ellen mondani. Az mint hogy az több perekben is és hivatalokban ugyan ezen itilet forog, és ecképpen kel cſelekedni. HOGY ha azért męgis három köz vallató levelet hoz elő az Felperes, az Alperes penig az ő ellene felelt dolgokat tellyeſſęggel és vóltaképpen tagadgya: ötvened magával Nemes ſemélyeckel, esküdgyék meg, s kereſetit rayta el éri: Es ennek felette, hogy ha valami iótágnak el foglaláſa felől indult

dúlt vólna az per kőztek: az Fel peres mindgyáráſt azon el foglalt iósságot viſſa nyeri. De ha tagadgya az Alperes, és az megh mondot kőz vallatás ſerént, magát ártatlannak lennie megh akaria bizonyitani és ki tiſztitani: az Fel peres penig azon kőz vallatás ſerént való meg bizonyitáſra, nem ereſzti és fel nem véſzi: tehát ackor az Alperes huſzonőtőd magával, igyeneſſen mind azon nemes embereckel, mencſe megh magát és igy rend ſerént aláb ſáldogálván, ugy mint két kőz vallató levél ellen tizenkettőd magával: Egy ellen, penig harmad magával Nemeſeckel téſzi le hitit.

MERT ennek-is az egy levélnek ereie nem igen lehet, ha az Fel peres az Alpereſt az kőz vallatáſra nem bocſátván, ellenzi. ISMEG, mikor az Alperes, az feleletnek első kezdetiben, magát az Fel pereſnek hitire hadgya, hogy az Orſzágnak tőrvénye ſerént, feiére eskűdgyék, az Fel peres penig nē akar feiére eskűnni: tehát az Alperes cſak harmad magával Nemeſſeckel tartozik megh eskűnni, męg ha három kőz vallató levelet hoztak vólna elő-is, az Felperes ſeméllyében. Ha penig az Alperes, cſak egyedűl az Fel-

ſeſsionariorum cauſa mota fuerit: actor de facto bona occupata pro ſe recuperabit. Si tamen negaverit, & ſe immunem eſſe communi præmiſſa inquiſitione mediante, declarare voluerit: actor autem eandem com̃unem inquiſitionem non acceptaverit: tunc attractus vigeſimo quinto ſe duntaxat nobilibus ſe expurgabit: & ſic conſequenter ad inferiora deſcendendo: ut videlicet contra binas literas inquiſitorias, duodecimo: contra unicas verò tertio ſe nobilibus ſacramentum præſtabit.

Nam iſtæ quoq; unicæ firmitate carebunt, ſi actor communem ipſam inquiſitionem acceptare recuſaverit. ITEM, ubi in cauſam attract⁹, in primo reſponſionis termino ſe juramento actoris, ad caput ſuum, juxta regni conſuetudinem deponendo ſubmiſerit, & actor hoc acceptare noluerit: tunc attractus tertio ſolummodo ſe nobilibus (ſi etiam tres literæ inquiſitoriæ fuiſſent pro parte actoris exhibitę ſacramentum pręſtare tenetur. Si autem juramento ſolius a-

ctoris, hoc est in persona duntaxat sua propria deponendo attractus se submiserit, & actor hoc quoq; acceptare recusaverit: reus ipse statim absolvetur.

IN cæteris verò minorib' causis, ubi per actorem nullæ literę inquisitoriæ fuerint exhibitæ: reus tertio semper se nobilibus jurabit.

Debitum vel mutuum

IN facto tamen debiti vel mutui, dum per actorem nullum probabile documentum poterit produci: reus, vel in causam attractus sola sua in persona jurabit. Vbi autem de facto debiti vel mutui, vel aliarum pecuniarum amissarum testimonium quidem extiterit allatum, de quantitate tamen sumæ illius experimentum afferri nō poterit: tunc actor pecuniam suam juramento mediante, quamlibet scilicet, Marcam quatuor florenos facientem juramento uni' nobilis recuperabit. Ruralis namq; & rustica persona non nisi ad unum florenū centum denarios valentem, jurandi habet facultatem, quæ in causis nobilium admitti non consuevit.

Par. 3. Tit. 3. & 22.

az Fel peresnek hitire hadgya magát, és az Felperes azt sem akarja igazlani: tehát az Alperes mindgyárást megh menekedik.

EGYEB aprô dolgokban penig, hol az Felperes, semmi kôz vallató levelet elô nem adhat: az Alperes harmad magával Nemesseckel eskûßik meg.

DE az adósság dolgában vagy kölcsönözésben, mikor az Felperes semmi bizonyos tanút elô nem állathat, avagy levelbéli bizonyságot nem mutathat: az tôrvényben fogot Alperes csak egyedûl önnön maga eskûßik meg, maga mentségére. Mikor penig vagy adósság felôl, vagy kölcsönözés felôl, avagy egyéb el veßet pénz felôl, valamit bizonyít-is summáját megh nem mondhattya, meg sem bizonyíthattya: akkor az Felperes pénzét, hitivel el veheti, de ugy hogy kûlön kûlön minden egy egy Girára, mely négy forintot téßen, mellette egy Nemes ember meg eskûdgyék. Mert Faluſi parasst embernek csak egyegy forintra, mely ßáz pénzt téßen, ßabad megh eskûnni: melynek az Nemesseknek keresetiben nincsen helye.

VTRVM HA

HA AZ NEMES EMbernek eskűvésse, az parast mellet, és vissontag az parasté az Nemes mellet, kárnak megh nyerésęben, hasnálé avagy nem?

XXXIII. TITVLVS.

INNET az-ért egy kérdés jö ki, az kárnak és adósságnak meg vételében, ugy-mint, hogy ha az Nemes ember meg eskűsik az parast mellet, hitinek annyi ereie vagyoné, mint ha Nemes ember mellet eskűt vólna meg, avagy csak egy parast ember hiti-ért kellyen bé venni? VISZONtag az Nemes ember-is, parast emberek hitivel, az ő módgyok serênt az ő kárát és adósságát meg vehetiê? ERRE azt felellyűk, hogy az Nemes ember hitinek, akar az Nemes mellet, akar az parast ember mellet, mindenkor helye, és ugyan azon egy ereie vagyon, és fogonattya: csak hogy igazán, es törvény serênt legyen az hitelês, Mert az igazán való eskűvésből, senkinek gyalázattya nem következik: és ez fęle hit le tétel, akar mely Nemes embernek-is, méltóságos Nemessęgének nem ártalmas.

DE

VTRVM IVRAMENtum Nobilis penes Rusticum, & è contra, in recuperatione damnorum valeat.

TITVLVS XXXIII.

VNDE quæritur, utrum juramentum nobilis pro damnorum vel debitorum recuperatione penes rusticum & ignobilē præstitum censeatur tantæ efficaciæ & virtutis esse, quantæ sit juramentum penes Nobilē depositum aut in vim duntaxat rusticani juramēti transeat? ET è contra, an nobilis quispiam, juramentum cum rusticanis, secundum facultatis eorum exigentiā deponendis, sua damna vel debita possit recuperare? Dicendum quòd juramentū nobilis, tàm penes nobilē quàm etiā ignobilem præstitum, semper valet, & semper ejusdem est efficaciæ, atq; virtutis: dùm̄odo justè legitimèq; deponatur. Nam per juramenti depositionem, justo modo factā, infamia non sequitur: & per hoc neq; nobilis quispiā dignitati suæ nobilitari renunciasse dinoscitur. Part. 2. T. 27.

VERum

VERumtamen, juramentum ignobilis & rustici, tanquam inferioris penes nobilem, & cõtra nobilem, veluti superiorem, non valet neq; admittitur: licet nobilis, contra ignobilem, cum ignobilib⁹ jurare permittatur. Et rusticus quoq; per eum, in causa contra nobilem ratione forsitan debitorum vel aliorum similium negotiorum mota cum ignobilibus, sibi similibus, juxta judicis deliberationem, juramentum pręstandi habeat facultatem: super juramentis tamen in causis nobilium imponendis, & deponendis modo præallegato sẽper est sentiendum.

DE az Falusi parasst embernek, az ki męg nem nemes, uǵ mint aláb való renden valónak, Nemes ember mellet, és Nemes ember ellen, ugy-mint fellyeb való ellen, bizonyság tétele erőtlen, és hitit bé sem véssik: iollehet az Nemes, az nemtelen ellen, az tőb nemteleneckel eggyűt, szabadon meg eskethetik. Azon-képpen noha az parasst embernek-is, mikor nemes ember ellen, vagy adósság dolgából, akar valami dologból-is pert indit, legyen szabadsága arra, hogy parasstockal, magához hasonlóckal, az Birónak ki mondot itileti szerént való számmackal, dolgát hitivel megh erősitheti és megh eskethetik: mind az által az Nemesseknek mint kellyen hitet vetni, avagy hiteket mint szokták le tennie, az meg mondot módot kel abban megtartania.

DE IVRAMENTIS, in facto literalium instrumentorum decernendis, & imponendis.

TITVLVS XXXIIII.

ADVERtendum deinde est, quòd super facto literarum ac literalium instrumentorum, per quemlibet occultatorum, vel aliter, apud manus cujuspiam habitorum

AZ LEVELEK DOLgáról forgandó perekben, miképpen szoktak hitet itilni.

XXXIIII. TITVL⁹.

EZT-is męg megércsűk, hogy mikor valakitől levelet kérnek ki, hoǵ vagy el titkolta vólna, vagy egyébkênt, valaki kezéhez iktatta vól-

ta vólna, és meg tartana, az Alpóresnek sullyosb terhét vett az törvény, maga mentsęgére, hogy sem mint egyéb hatalom dólgában. Mert ha az Felpóres, bátor csak egy, avagy leg fellyeb, két kőz vallató levéllel álhat elő, az Alpóresnek őttvened magával való hitet itilnek: Ha penig ugyan egy levelet sem ád elő-is, hanem csak egy általyában való ßóval, avagy törvény ßerént való intéssel, feleli hozzáia, hogy az levelek ő nála vadnak: mégh-is mind az által hußonőtőd magával való hitet, Nemes embereckel valót, itilnek, hogy le tegyen az Alpóres maga mentsęgére. Ki hogy ha ez hit le tételben megh fogyatkozik: tehát az iósßágnak, melynek leveleért, kellet vólna megh eskűnni, óltalmazóiának veti az törvény, és az Felpóreſt, és ő magzatit s-maradékit, tartozik mindenkor megh óltalmazni, abban az iósßágban, minden törvény ßerént való bántok ellen. De az hivatal levélben meg kel irni nevezetessen, mellyek és minéműek legyenek, azok az levelek, hogy az Felpóres az Hivatalban, csalárdságot ne cselekedhessęk. Mely levelek ßámat-is

torum reo, & in causam attracto, validior expurgatio, quàm in alijs actib⁹ potentiarijs imponitur. Nã si actor unicam duntaxat: vel duas, ad maximum literas inquisitorias super ea re produxerit, quinquagesimo: Si verò nullas prorsus exhibuerit, sed simplici duntaxat verborum prolatione, vel juridica admonitione quempiam literalia ipsa instrumenta habere astruxerit: deniq; vigesimo quinto se nobilibus juramentum reo deponendum adjudicatur. Qui si in depositione hujusmodi sacramenti defecerit: tunc tutor & expeditor illorum bonorum, ac jurium possessionariorum, super quorum literis jurare non potuit, esse declarabitur, & actorem, suosq; hæredes in dominio eorundem jurium possessionariorum, advers⁹ quoslibet causidicos & legitimos impetitores semper conservare tenebitur. In literis tamen Evocatorijs, literalia illa instrumenta, quæ & qualia existant, expressè debent denotari, nè fraus in Evocatione per actorem cõmittatur. Et hoc si

universas literas, & quælibet literalia instrumenta, factum aliquorum jurium possessionariorũ tangentia & concernentia, apud reum existere non proposuerit. Nã isto casu non erit necessarium, literarum numerum vel qualitatem, sed jurium duntaxat hujusmodi possessionariorum nomina situsq́; describere. Vbi enim omnes vel universas proponit, ibi nullas excipit: & si universas posuerit: caveat actor nè aliquas factum talium jurium possessionariorum, tangentes literas, postea producat vel exhiberi faciat. Nam in facto calumniæ, hoc casu mox convincetur.

SCIendum deinde est, quòd si plures fuerint fratres carnales, vel aliter indivisi, literas ac literalia instrumẽta, adversus fœminei sexus homines, in judicio contradictorio (prout plerumq́; fieri cõtingit) producentes & exhibentes: tunc non omnibus fratrib⁹ singillatim, sed solummodo natu majori, ad quem ut puta tàm literalium instrumentorum conservatio, quàm etiam causarum directio pertinere dino-

ßámat-is ackor kel megh irnia, mikor az Felpőres nem minden-fęle leveleket kéván az Alpőrestől, mellyek akar mi Faluról avagy iößágról ßóllanának, és arról kőltek vólna. Mert illyen módon nem-is ßűkfęg meg irni az leveleknek ßámát, mi vóltát, hanem csak az iößághnak vagy falunak nevét, hellyét, és Vármegyêt irńa megh. Mert mikor minden-fęle levelet kér, ackor semmit nem hádǵ el benne, mellyet meg kellene nevezni: Ha kedig azokat mind kéri: az Felpőres iól reá vigyázzon, hogy annak-utánna, affęle levelet az ßęk ßinin vagy egyebűt-is elő ne hozzon, mellyek arról az iößághról kőltek vólna és arról ßólnának: Mert ottan calumnian, az az, Patvaron marad érette.

ENNEK utánna penig ezt-is tudnunk illik: hogy ha egynehánnyan egy test vér attyafiak vadnak, fő-kêppen oßtozotlanok, kik az tőrvênyben, az leány ágh ellen, leveleket és levélbeli bizonyságokat hoznak és adnak elő (az mint hogy gyakorta megh tőrtênik:) tehát nem vetnek az attyafiaknak mindnyáian kűlőn-kűlőn hitet, hanem tißtán csak az űdősbiknek,

nek, hogy ötvened magával mind azon nemes emberekkel meg eskűdgyék, mint hogy azt illeti, mind az leveleknek tartássa, mind penig az közlők lévő pereknek fogássa.

dinoscitur, quinquagesimamanu, hoc est, quinquagesimo se nobilibus juramentum adjudicari debet.

MINEMŰ DOLgokban kel az peres mellet meg eskűvőknek neveit meg irni.

XXXV. TITVL.

EZT-is vegyük esűnkben, hogy az hit le tételkort, és az eskűvéskort négy rendbéli dologban, sűkségg hogy azoknak neveit, az relatoriákban és válas tétel levelekben, mindenkor megh iriák, kik az peres mellet meg eskűßnek: Elsö dologhban, az nemzetségnek meg bizonyitásában. Másodßor, az ki kért ok leveleknek bé adásában. Harmadßor, határ járásban. Negyedßer, valaki feiére való eskűvésben: Ezokáért, hogy bizonyos legyen, hogy iißán mind azon nemeseckel, és az Birónak itilt hagyása szerént, lőt legyen az hitnek le tétele és eskűvés. Egyéb hit le tételekben penig, az véle megh eskűt tanuknak neveit, sűkségesképpen nem kiványatik meg iratni.

AN-

INQVIBVS CASIbus sint perscribenda nomina conjuratorum.

TITVLVS XXXV.

ADVertendum quoque est, quòd in juramentali depositione, in quatuor casibus, videlicet super facto probationis genealogiarum, ac literarum & literalium instrumentorum: Item, metalium reambulationum, necnon ad capita quorum piam fienda atq; prestanda, nomina conjuratorum in literis, exinde relatorijs conscribi debent semper & declarari: ut veris cum nobilibus, & juxta judicis comissionem, juramentum ejuscemodi depositum fuisse comprobetur. In cæteris autem sacramentorum depositionibus, conjuratorum nomina non sunt ex necessitate conscribenda.

DE POENA EIVS, QVI alterum ignobilem, vel infamem dixerit: Et de diversis exitibus juramentorum.

TITVLVS XXXVI.

ITEM, si quispiam adversus cõjuratores, vel alterum illorum exceptiones in quatuor præmissis casibus fecerit quòd conjurator ipse, aut verus non esset nobilis & merę nobilitatis titulo non fungeretur: aut aliter infamis, vel perjurus haberetur: tunc ad declarandam pariter & verificandam illius nobilitatem, vel etiam propellendam ejus infamiam, unicus tantũmodo terminus juridicus actori præfigi debet & assignari: In quo si ipsum verum esse nobilem literali fulcimento, ac honestæ conditionis hominem, alio quoq; probabili documento poterit comprobare: tunc reus, qui exceptionem fecerat, in homagio illius cõjuratoris, contra quem objecerat, ducentos florenos auri faciente, eidem

ANNAK BŰNTETESęrŏl, ki máſt aval gyaláz, hogy nem Nemes ember vólna, avagy hogy tiſztesſęge veſztetnek mondgya: Es az kűlőmb kűlőmb-ſęle eskűvêſeknek végben való vételéről.

XXXVI. TITVLVS.

ISMEG hogy-ha valaki az tanuk és mellette való eskűvők ellen, illyen négy rendbéli fogáſſal kezdene élni: Hogy az eskűvőknek valamellyike, avagy nem vólna Nemes ember; avagy igaz nemesſęge nem vólna: avagy tiſztesſęge veſztetnek, avagy hamis hitűnek találtatot vólna: Tehát ackor csak egy tőrvény napot hadnak az Felpereſnek, hogy tanuiának igaz nemesſęgét meg bizonyicſa, és az rút hír nevet, rólla el adgya: Mely napon hoǵ ha meg bizonyithattya levélbéli bizonyſággal, hogy igaz Nemes ember, egyéb megh hihető bizonyſággal-is meg bizonyithattya: tehát az Alperes, ki ezt az ellenvetéſt belé fogta vólt, annak az megh eskűt tanúnak, diján marad, mely két ſáz forin-

rintot téßen, mely dija csak ő magát az vallót illeti: Kiről az Biró, az mely előt az dolog vagyon, az Alperesnek ingó marháiából: és ha ßűksęg léßen ióßágából is, akar hol találhassa, ez tanunak mindgyáráſt, és minden haladék nélkűl tartozik igaz elég tételt tétetni.

HA PENIG, az felyűl megh mondot bizonyságban megh fogyatkozik: az, az ki az tanúnak ellene mondot vala, nyeri meg az pert. Igy hogy ha Alperes vólt, feiét, és magát az Felperes kereseritől meg ßabadittya. Ha kedig Felperes vólt, tehát az Alperes abban az ióßágban, az kinek levelet el titkolta vólt, az Felperes mind őrőckê tartozik meg óltalmazni. Avagy, ha az pőr határ felől forgot: tehát az pőres földet őrőckê meg nyeri. Ha penig nemzetsęgének meg bizonijtásbã fogyatkozik meg: az ióßágot mely felől az pőr vólt el veßti. Es vißontagh ha megh bizonyithattya vérseget, meg nyeri, EGYEB dolgokban penig és perekben, ha az Felperes

eidem solum̃odo conjuratori persolvendo, de facto convinci debet & aggravari: Super quibus judex ipse ordinarius, coram quo ejuscemodi causa tractatur, de bonis & rebus mobilibus ipsius opponentis: & si necessarium erit, de juribus ejusdem possessionarijs, ubilibet adjacentibus, conjuratori illi, mox & indilatè, satisfactionem impendere tenetur.

Si verò in comprobatione præmissa succubuerit: tunc opponens ipse causam illam pro se obtentam habebit. Ita, ut si in causam attractus fuerat, caput suum eliberabit, & se ab impetitione actoris salvabit. Si autem actor erat, reum, bonorum illorum literas, quas occultavit & non restituit, expeditorem (ut immediatè prędeclaratum est) perpetuò habebit. Vel si prætextu metarum causa ventilabatur: terrã litigiosam in sempiternum pro se vendicabit. Si verò in probatione genealogiæ succubuerit: Iura possessionaria, pro quibus agebatur, amittet. Et è converso. IN cæteris verò causis & casibus, si actor

 in ju-

in juramentali sua depositione succubuerit: actionem & acquisitionem suam amittet. Si verò reus defecerit: tunc in actione & acquisitione contra se per actorẽ proposita convincetur, & per Iudicem sententia contra eum proferetur eo facto.

Felperes az hit le tételben meg fogyatkozik: tellyes keresetit el veßti. Ha penig az Alperes fogyatkozik meg, az Felperesnek keresetin el marad, és az Biró ő ellene ec-képpen sententia ki mondással tartozik.

QVOMODO IVRAmentum Patris, tempore medio decedentis, in filium vel fratrem condescendat.

TITVLVS XXXVII.

HOC quoq́; non prętermittendum est, quòd si quempiam actorum vel attractorum cui scilicet juramentum quodcunq́; præstandum fuisset adjudicatum, infra terminum juramentalis hujusmodi depositionis ab hac luce decedere contigerit, & fortè uxorẽ pręgnantẽ post se reliquerit: tunc ipsa juramentalis depositio, in filium, natu majorem, si filios prius natos habuerit. Illis verò non existentibus, in eum, qui tunc nascetur, filium (tempus enim puerperiji-

AZ ATTYANAK mikor hitet itiltek, és az közbe meg hal, fiaira avagy attya-fiaira miképpen ßállyon, annak le tétele.

XXXVII. TITVL'.

EZT se veßteglyük el, hogy-ha valamely Felperesnek, avagy Alperesnek, tudnia illik, kinek hitet itilt vólna az törvény, és az ůdő közben az mig az hit le tételnek napia elő iőne, hólta történnék, és ne talám felesęgét-is terhessen hadná: tehát az hitnek le tétele, az ůdősbik fiára, hogy-ha az előt-is fiai vadnak. Azok nem lévén, arra ßál, ki ackorba ßůlettetik (mert az aßßonyi-állat ßůlésęnek

léſęnek ideiét megh kel várni) ha penig nem fiú, hanem leánzó ßűlettetik, tehát az meg hólt embernek kőzelbik attyafiára ßál az hitnek le tétele, ugy mint, kire az iőßág meltán maradot: Az Biró-is tartozik más napot az hit le tételnek hadni: mellyen az fia, avagy attyafia az hitet kénßeritetik le tennie. De ha az fia, avagy attyafia, męgh neveletlen, és az hitnek le tételének elégſęges ideiét męgh el nem érte vólna, az Biraia annyi időre halaßßa az eskűttetéſt, hogy melyben annak módgya és tőrvénye ßerént, el iővén az ő tőckélletes ideie tehesse le ezt az hitit. Es tißta ezen tőrvények vagyon, az egy testvęr, oßtozotlan attyafiaknakis: hogy azoknak eggyike, űdő kőzbe megh halván, az máſikra marad az hitnek le tétele.

rij ipſius mulieris expectari debet) alioquin autem, ſi non filius ſed filia naſcetur, in fratrem propinquiorem illius defuncti, in quem utpote jura ſua poſſeſsionaria devolvuntur, condeſcendet: & per Iudicem ſuum terminus ad præſtandũ ipſum juramentum, filio vel fratri de novo dabitur: in quo illud idẽ fili⁹ aut frater deponere tenebitur. Et ſi filius ipſe, vel frater in ætate tenera, & ad ſacramenti depoſitionem nondum ſufficienti fuerit conſtitutus, per Iudicem ſuum, ad tanti temporis ſpacium juramenti ipſi⁹ depoſitio prorogari debebit, in quo ritè debitèq;, legitima illius ætate adveniente, ſacramentum hujuſmodi deponi valebit. Et de fratribus quoq; carnalibus & indiviſis, idem eſt tenendum: quod altero eorum tempore medio decedente, in alterum iuramenti depoſito illius defuncti redundabit.

AZ KI VALAKI mellet megh eskűßik, azon egj pőrben, menthete meg tőb ßeméllyeketis hitivel.

XXXVIII. TITVL⁹.

EZT.

VTRVM VNVS CONjuratorum, poſsit plures perſonas, in eadem cauſa, juramento ſuo expurgare.

TITVLVS XXXVIII.

ITEM

ITEM quæritur, si in una eadēq; actione, in causam attracti plu-plures fuerint, & per judicem ordinarium, unicuiq; illorum sacramentum, diverso in tempore & loco præstandum (prout plerunq; propter loci distantiam, & rei temporisq; exigentiā fieri consuevit) adjudicatum fuerit, atq; unus conjuratorum in primo termino, penes unum attractum, juraverit.

VTrum in eadem causa, & pro eadem actione, possit etiam penes alterum reum vel attractum, in alio tempore & loco, sacramentum pro illius expurgatione deponere? REsponde, quòd non. Quia una persona vel unus conjurator, suo juramento, præter unam personā in una eademq; actione, liberare & expurgare non potest. Nam si jurare, & plures personas expurgare posset facilimè quilibet reus aut malorum actuum patrator, se ab impetitione actoris liberaret. Hodie enim unum, & crastina luce secundum, tertiâ verò die tertium, & sic consequenter juramento suo

EZT-is kérdik, hogy ha azon egy perben sok idéztetet Alperes léßen, és az Biró mindeniknek, külön külön, külömb üdöben, és külömb helyen azt itili, hogy egynehányad magával hittel mencse meg magát (az mint hogy az helynek távól vólta, és az üdönek állapattya ßokta ezt egynehányßor vélek meg cselekedtetni) és azoknak eggyike, ki amaz eggyik idézet Alperes mellet, az elsö hit le tétel napián, meg esküßik.

HOGY ha azon egy perben és azon dologért, az második Alperes mellet-is, más napon és helyen, annak mentsęgére meg esküthetiké? ERRE azt feleld, hogy nem lehet. Mert egy ßemély, avagy egy esküvö az ö hitivel, azon egy perben, egy ßemélynél többet, meg nem ßabadíthat és meg nem menthet. Mert ha ßabad vólna más mellet-is meg es künni és meg menteni: igen könnyen, akar mely méltatlan háborgató, és gonoß tévö, mentsęget találna magának. Mert fizetésęrt-is megh fogadnak, hogy ma eggyike mellet, hólnap az másikia mellet, harmad napra az harmadikia mellet, avagymęg többiért-is

ért is megh eskünnék, és hitivel mentené. Ha azért valamikor ollyan találhatik, ki két személy mellet egy más után megh eskűdik; tehát az az személy, mely mellet ám az másod után avagy utólsor megh eskűt, ügyét es Pőrit el veßti, ez cselekedeti miat. Mert ez miat az ő vele eskűvő társainak báma, ki nem tőlt, hanem egy héával vagyon.

to ſuo, etiam precio conductus, expurgaret. Vnde ſi quando talis conjurator penes duas perſonas poſt ſeſe jurabit: tunc illa, penes quam ſecundariò juravit in actione & acquiſitione actoris, eo facto condemnabitur. Iuramentum enim illi per hoc inſufficienter depoſitum fuiſſe declarabitur.

HOGY AZ MI FEjedelmünk, fején nem maradhat: Es ſenki ellen nem tartozik ſemellye ſerént meg is eskünni: ſem penig ok leveleit elő hozni.

QVOD PRINCEPS noſter, nec Capitalem ſententiam incurrere poteſt, nec juramentum contra quempiam per ſe prę-ſtare: ſed neq; jura producere tenetur.

XXXIX. TITVLVS.

EZT is ércsük meg, hogy jóllehet Király ő Felſége minden panaßolkodóknak, és pőreſſeknek, az Nádor Iſpan elől, tartozik tőrvént állani, és az ő pőreinek gondgya viſelőie az Director által meg felelni: de ſem ſeién, ſem ſeie válaſágán el nem marad: ſem iőßágának el veßtéſſén: hanem csak az Tißtartói, avagy iobbágyi által tőri kárt, tartozik megh fizetni. HA penig vala-

TITVLVS XXXIX.

ITEM advertendum eſt, quòd Regia Majeſtas, in prę-lętia Dñi Palatini hujus Regni cunctis quærulantibus atq; cauſantibus, juri quidem ſtare, & per directorem cauſarum ſuarum reſpondere tenetur in ſententia tamen capitali, vel emendæ capitis, aut amiſsione bonorum ſuorum convinci non ſolet: ſed damna duntaxat per officiales aut Iobagionales ſuos quibuſcunq; illata refundere debet.

Si quando verò ratione terrarum, in metali reambulatione & rectificatione, vel prætextu aliorum negotiorum, aut actuum potentiariorum, juramentum sibi præstandũ adjudicabitur: tunc ipse director causarum suarum in majestatis suę persona, illud juxta Palatini deliberationem, deponere tenebitur. Literas etiã, & literalia instrumenta, ratione quorumcunq; bonorũ ac jurium possessionariorum, quę ad jurisditionem ipsius sacrę coronæ Regni quocunq; titulo devoluta dicuntur, producere & exhibere nusquam tenetur.

nig valamikoron, valami föld véget, határ járásban és igazitásban, avagy egyéb hatalom dolgában, hitet itílnek neki: tehát azon Director, tartozik ő Felsége képében megh eskünni, valamennyid magával az Nador Ispán itili. Ok levelei-is penig, és levélbeli erősségéi, akar mely időbéli felől-is, mely ez Országnak szent Coronára szállot vólna valami módon, soha nem tartozik elővinni és bé mutatni.

DE MODO IVRAMENTORUM Dominorum Prælatorum, & Baronum, ac Abbatum, & Præpositorum infulatorum.

TITVLVS XL.

SCIendum est autem, quòd quilibet Prælatus, & Baro, ex officio, Abbasq;, & Præpositus infulatus & annulatus, pro decem personis nobilibus, ratione suæ dignitatis, habet jurandi potestatem.

AZ PAP VRAKnak, Babad Vraknak, és Szkofiomos Apat Vraknak, és Præpostoknak eskövésseknek módgyáról.

XL. TITVLVS.

TVDNI való dolog ez-is, hogy Pap Vrak, és tiszток szerént való Babad Vrak, még Szkofiomos és gyürős, Apat Vrak és Præpostok hitit, az ő méltóságok szerént, tiz Nemes személyért vesik bé.

Præl atus

Az Pap

Az Pap Vrak penig, és Apat Vrak, Præpostok és Egy-házi ßeméllyek, megyes egy-házokban kik vadnak, lelkek esméretinek tißtasságára ßokták megh eskűnni, az Birótól meg nevezet Captalan avagy Convent előt: Az tőb ő véllek eskűvő ßemélyek, ugy mint, akar mely ßabad Vr, és Nemessek, az hellyűt, az mellet az Biraiok arra rendelt, eskűßnek, arra az ő hitekre, mellyel Istennel tartoznak: melynek okáért effęle Pap Vraknak Szabad Vraknak, és Apat Vraknak. Præpostoknak, ßáz Girára megyen dijók, mely négy ßáz forintot téßen.

Prælatus autem & Abbas, ac Præpositus in Ecclesia sua Cathedrali, ad conscientiæ suæ puritatem, coram testimonio alicujus Capituli, vel Conventus, per judicem ad id deputandi: Cæteri autem sui conjuratores, & item omnes Barones atq; Nobiles, ad fidem eorum Deo debitam in loco, ad id per judicem deputato, sacramenta præstare tenentur: & proinde etiam homagia ipsorum dominorum Pręlatorum & Baronum ac Abbatum, & Præpositorum infulatorum, ad centũ Marcas, quadringentos florenos facientes, se extendunt.

OCVLATA REVISIO, az az, az ßemmel való megh látás, mi és mint legyen.

XLI. TITVLVS.

MIVEL hogy meg mondók, hogy mi legyen az kőz bizonyittás, és az hit le-tétel utánna, mint kővetkezék, rővideden ßöllyunk immár az ßemmel való meg látás és megh nézés felől-is. Az ßemmel való megh nézés ezokáért ez, mikor valamely pőres ßem látomást meg mutattya,

QVID SIT OCVLATA revisio: & qualiter celebrari debeat.

TITVLVS XLI.

ITEM, habita comũnis inquisitionis & juramentalis depositionis, inde subsequendæ descriptione super oculata jam revisione breviter dicendum, atq; differendum restat. Est autem oculata revisio, violenti occupatoris aliquorum jurium possessionariorum in

Par: 1. Tit. 127. 128

dominio eorundem exiſtendi, viſibilis oſtenſio, quæ eodem modo, quo communis ipſa inquiſitio (vicinorum videlicet, & cõmetaneorum jurium ac bonorũ occupatorum, nobiliumq; comprovincialium illi° comitatus, ubi ipſa bona adjacent) cõvocatione pariter & teſtificatione celebrari conſuevit: præter hoc quòd actor oculata fide, viſibiliq; demõſtratione, Regio, aut Palatinali, Capitulariq́ue, vel conventuali homini reum, ſive in cauſã attractum in dominio bonorum, malè occupatorum, exiſtere debet comprobare, & atteſtatione illorũ vicinorum ac commetaneorum, nobiliumq́ue comprovincialium roborare. Poſt hujuſmodi autẽ oculatã viſibilemq; reviſionem, & demonſtrationem, atteſtatio eorundem vicinorum & cõmetaneorum, ac nobiliũ comprovincialium, plerunq; in loco ſedis judiciarię (ſicuti in communi inquiſitione) & ſępenumero in facie jurium poſſeſsionariorum litigioſorum & occupatorum prout ſcilicet cauſæ meritum exigit, fieri atq; celebrari debet. VBI

tya, az hatalmas foglalot, hogy az erővel el foglalt iószágnak, Vraſágában vagyon: Mely nyilván való megh látásban, ſinién azon módon kel el iárni, mint az kőz vallatásban, tudnia illik, az el foglalt iószágnak ſomſédit, határoſit, és azon tartománybéli Nemeſſeket, az mely Vármegyében vagyon az el foglalt iószág, az bizonyitáſra és vallás tételre ſokaták egyben gyűteni, ennek felette, az Felpőres nyilván és látható-képen tartozik meg mutatni, az Király, avagy Nadőr Iſpán emberének, akar Capitulan avagy Conventbélinek, hogy az Alpőres, az hatalmaſúl el foglalt iószágnak Vraſágában vagyon: és ezen dólgot, az ſomſédoknak, határoſſoknak, és azon tartománybéli Nemeſſeknek, ugyan azon Vármegyéből valóknak vallaſſával megh kel bizonyitani. Eſſęle ſemmel való meg látás, és meg mutatás után penig ugy kel megh vallatatni, azon ſomſédokot, határoſokot, és azon tartománybeli Nemeſſeket, néha az ſék ſinin (mint ſinién az kőz vallatásban-is) avagy gyakoráb, az el foglalt pőres főld ſinin, az mint az pőrnek érdeme mutatiya.

Holot

Holot tudnunk kel, hogy az ki valamit ßemével látót, arról igaz tanubizonyságot-is tehet, és ezokáért, az ßemmel megh látásnak, sockal nagyob ereie, és hitele vagyon, hogy nem mint csak az köz vallatásnak. Mert az mint meg mondók, ha mint az két fęl közönsęgesképpen bizonyitand-is, męgh-is az után hit ßokot követközni. De az nyilván való megh látásban, ha az Felpőres az ő keressetit látható-képpen megh mutathattya, és az meg mondot Nemesseknek bizonyságával megh erőssitheti: tehát az Biró eggyik fęlnek sem itil hitet: hanem az Alpőrest mindgyárást és haladék nélkül, vagy feién, vagy feie váltságán maraßtya, kiről ottan igazat-is kel tenni. Mind az által, hogy ha az Felpőres bizonyságában megh fogyatkozik; tehát ennyi réßében, mint ßintén az köz vallatás után ßükseg léßen, hogy az Alpőresnek hitet itillyenek.

VBI sciendum, quòd oculata revisio (quia quòd visu noscitur, verissimo testimonio comprobatur) longè majoris efficaciæ & virtutis est, quàm sola com̃unis inquisitio. Nam post celebrationem, per utramq; partem com̃unis inquisitionis juramentalis (ut prædeclaratum est) depositio sequitur. Post oculatam autem revisionem si actor actionem & acquisitionem suam oculata ipsa revisione verificavert, & dictorum nobilium attestatione, sufficienter roboraverit: tunc nulla juramentalis dopositio per Iudicem alicui partium decernitur: sed mox, & im̃ediatè, contra reum sententia capitalis, vel emendæ capitis profertur & pronunciatur, executioniq; eadem demandatur. Si tamẽ actor in probatione sua defecerit: etiam in hac parte, sicuti in com̃uni inquisitione, ut reo sacramentum præstandum imponatur, necesse erit.

AZ SENTENTIAKról, és az oknak külömbsęgekről, és végben való vitelről.

DE SENTENTIARVM speciebus, ac diversitatibus & executionbus.

TITVLVS XLII.

QVIA verò de capitali ſententia mentio facta eſt, Ideò de ſententiarum definitione ſpecieb⁹ executionibus, & diverſitatibus, hoc loco tractandum decrevi. SENTENTIA igitur, in quantum propoſitum noſtrum tangit, eſt judicis definitio, cauſæ & controverſiæ finem imponens, condemnationemq́; vel abſolutionem continens: quæ licet multa etiam alio ſẽſu habet ſignificata, multiſq́; capiatur modis; quia tamen propoſito noſtro, ea ſignificata non quadrant ſilentio pręterire cenſui. Differt autem ſententia ab opinione in hoc, quòd ſententia eſt indubitata & firma reſponſio: ſed opinio eſt cum quadam dubitatione (licet probabili cauſa) reſponſio. Vnde ſi variæ fuerint opiniones de aliqua cauſa: tunc illa erit tenẽda, quæ meliori & ſubtiliori fundabitur ratione.

Sententiarũ Partitio.

Vnde ſententiarum aliæ ſunt capitales,[a] aliæ emendam capitis tãgentes, aliæ [b] notam infidelitatis repræſentantes, aliæ verò[c] ſimplices,

a Par: 2. Tit: 43.

b Par: 1. Tit:

XLII. TITVLVS.

MIERT hogy az főben járó ſententiáról emlekezénk, annak-okáért it ez hellyen meg mondom mi legyen az Sententia, éshány-fęle, mint kellyen el iárnibenne, és egy máſtól mit kűlőmbezzenek. Az mennyire azért ezmoſtani iráſomat illeti. Az SENTENTIA, az Bírónak oly végezéſe, mely az pőrnek, és vételkedéſnek végét ſzakaſztya, és az pőreſſeknek eggyikét, avagy kárhoztattya, avagy menti: Az Sententiának mind azon által, noha ſok egyéb-fęle értelme vagyon, és ſok dólgot iegyez: de miért hogy azok nem az mi iráſunkhoz valók, iob azokat el halgatnom: Az Sententia azért kűlőmbez az velekedéſtől ennyiben, mert az Sententia kétſęg nélkűl való, és erős felelet: de az velekedés néműnémű kétſęges felelet, iőllehet lehetſęges okokból való. Ha azért kűlőmb kűlőmb velekedés támad valamely pőrben: tehát azt kel meg tartani, az melynek iob és méltób okai léſznek.

Az Sententiák kőzzűl azért némely főben iáró, némely fő váltſágot illet, némely hitetlenſęgnek notáiát hozza, némely penig

penig tiſta, némely nyelv váltſágot, avagy Patvári iegyez Az Főben iáró Sententián, ez moſtani űdőben, csak azokat maraſztyák: kik hatalmaſúl valaki házára mennek, és Nemes embert ölnek, vernek, ſebhetnek, és méltó ok nélkűl megh tartoſztatnak. Ennek-felette, minden ſęle ióſzágoknak, és hozzá tartozóinak (akar mi nével neveſtteſſenek) el foglaláſáért.

Es effęle főben-iáró Sententia csak az fęrfiakat, kik nem egyházi ſzeméllyek, és nem vér ſzerént való attya-fiak, ſullyoſittya meg. Mert az egy-házi ſzeméllyekre, aſſzonyi-állatokra és leányzókra, továbba vér ſzerént való attya-fiakra (ki vévén effęle dolgot, kiről ez után emlekezem,) főben iáró Sententiát nem mondnak: hanem csak feiek váltſágán maradnak, ez Orſzágnak régi ſzockáſa ſzerént: De kűlőmben, és kűlőmb ſzeméllyekre való képeſt, az mint ide aláb meg vagyon.

AZ

ces, & aliæ [d]emendam linguæ vel [e]calumniam denotantes. Capitalis itaq; ſententia, noſtro hoc ævo, non niſi ratione invaſionis domorum, ac interemptionis, verberationis, vulnerationis, & ſine juſta cauſa detentionis nobilium. Præterea prætextu occupationis quorumlibet jurium poſſeſsionariorũ & eorundẽ pertinentiarum, quocunq; nomine cenſeantur, decerni ſolet, & pronunciari. Et talis ſententia capitalis ſolum modo perſonas ſeculares, virilis ſexus, & alienas à ſe ſanguine reſpicit, atque tangit. Nam inter & contra Eccleſiaſticas, nec non muliebris, & fœminei ſexus perſonas, ac fratres generationales, capitalis ſententia (demptis caſibus infra declarandis) non decernitur neq; pronunciatur: ſed ſolum modo ſententiam emendam, hoc eſt redemptionem capitis concernens (vetuſta de regni conſuetudine) fertur & declaratur: diverſo tamen modo, diverſarum perſonarum reſpectu, prout infra patebit.

14. 16. 20. 49. Par: 2. Tit: 57. 65. 75.
c Par: 2. T: 67.
d Par: 1. T: 25. 134. Par 2. Tit: 72.
e Par: 1. Tit: 134. Par: 2. Tit: 25. 34. 70. 71. 72.
Capitalis Sententia. Par: 2. Tit: 67.
Par: 3. T. 19.

CAPI-

CAPITALIS SENTENtia, quomodo differat ab emendæ capitis Sententia.

TITVLVS XLIII.

SENtentia autem emendæ capitis, in hoc tantuñodo distat & differt à Capitali, Vt lata ipsa sententia emendæ capitis, reus & cõvictus, adversus quem fuerit pronunciata, vel etiam per non venientiam, & non comparitionem, extra-data, vigore & virtute ejus in persona sua detineri ac captivari, & capitis obtruncatione feriri puniriq; non poterit. Verumtamẽ eodem præcisè modo & ordine, quo per sententiã capitalem universa bona, & quælibet jura possessionaria, cunctas etiam res suas mobiles, ipsum solum propriè & præcisè concernentes, quocunq; nomine vocitentur, & cujuscunq; materiei vel speciei existant (in duabus judici, in tertia verò partibus actori statuenda & occupanda, atq; infra tempus redemptionis eorundem jurium possessionariorum,

AZ FEIEN VALO maratság, mivel legyen kűlőmb az fő váltságnál.

XLIII. TITVLVS.

AZ feje váltságos Sententia penigh, csak ennyiben kűlőmbőz, az capitalis sententiától, hogy az feie váltságos, Sententiát ha ki mondgyák-is, mind az által az Alpereſt, az ki ellen az Sententiát az tőrvényre való nem menésért, avagy ott ielen való nem létéért ki adiak, annak ereiével, személlyében, meg nem tartóztattyák, sem megh nem foghatyák, feiét sem vehetik, avagy egyébként-is meg nem bűntethetik, hanem ginten azon módon és rendel, mint az főben iáró Sententiával, el veßti minden ingó marháit, és minden iószágát, mely száztya, és csak ő magát az Alpereſt illeti, akar minémű iók legyenek-is, és azokat el foglallyák, két részét az Birónak, harmadát az Felperes birtokában adván és ereßtvén, hogy az iószágnak meg váltásaiglan,

riorum, titulo pignoris juxta valorem & exigentiam cõmunis æstimationis ipsorum possidẽda) perdit, & amittit eo facto.

EMENDam præterea capitis, hoc est redemptionem vel homagium suum, Prælatus ut puta & Baro quadringentos: nobilis verò ducentos florenos solum modo actori vel actrici solvere tenetur. Et primò a cante omnia per judicem super hujusmodi homagio, de rebus mobilibus, si reperiuntur: & tandem illis non repertis, si necesse fuerit de juribus possessionarijs convicti & sententiati hominis, satisfactio impendi, & demum residuitas rerum mobilium ac bonorum & jurium possessionariorũ ipsius convicti, inter judicẽ & actorem, vel actricem dividi debet & tripartiri, usq; ad tempus (ut prætactum est) redemptionis ejusdẽ, per illos possidenda, rebus mobilib⁹ in usum eorum liberè distributis, atq; conversis. Fœminæ præterea, & mulieres, non tantum jura ipsarum possessionaria, & res mobiles: sed etiam Dotalitia & quar-

Emenda Capitis. Par: 2. Tit. 35.

Par: 3. Tit: 26.

iglan, kõz bõcsũnek értéke szerint, zálagban biriák.

ANNAK felette az feie váltságát, az az, Dñát, tudni illik, Papi és Szabad Vr, négy száz forintot, az Nemes ember pénig két száz forintot, csak ő magának az Felperesnek tartozik megh fizetni. Es leg elsőbenis, avagy mindennek elõtte, az Biró affzle Dñáról, az Alperesnek ingõ marháiából, ha ingõ marháiát találhatnya, ha pénig nem találhatnya és szükségh lésen, iószágából is, tartozik az Felperest megh elégíteni: az után azon megh Sententiázot Alperesnek, ha valami ingõ bingó marháia és iószága maradna, azzal az Biró és az Felperes megh osztozik, három igyenes részre osztván, mely iószágot mind addig birnák, míg (az mint szllyűl meg mondók) tõlek meg nem válnak, az ingõ marhát pénig szabadon fel osztathatnyák, és magok szükségekre, elsis kõlthetik. Az Asszonyiállatok és leányzók penig nem csak iószágokat, és ingõ marháiokat veszik el, effzle Sententiának általa, de megh iegy-

quartalitia ipsarum, per hujusmodi sententiam amittunt.

Sciendum tamen est, quòd etiã contra fœminas ac mulieres, in casu quo earum aliqua maritum, vel parentes, aut liberos proprios malitiosè occiderit vel necari fecerit: (quia talis casus notam infidelitatis respicit) capitalis sententia, tanquam in personam virilem ferenda est, atq; pronuncianda.

iegy ruhálokat-is, es leány negyedeket-is el veßtik.

Ez-is nyilván való dolog, hogy mikor valamely aßßonyi-állat fęriét, avagy ßűleit, avagy sáiát gyermekit gonoßúl megh ölí, avagy meg ölettetí, tehát az aßßonyi-állatnak-is feiét el űtik, mint ßintén az firfiúnak, miért hogy effęle gonoßság hitetlensęgnek nótáiában eyti öket.

DE CASIBVS, IN quibus etiam contra Ecclesiasticas personas capitalis Sententia fertur.

TITVLVS XLIIII.

SCIendum ulterius, quòd tres sunt casus, in quibus, etiam cõtra spirituales & Ecclesiasticas personas, capitalis sententia pronunciatur: per quam ultra amissionem patrimoniorum & beneficiorum ipsorum, capitalis pœna decernitur, atq; sequitur. PRImus casus, Si quis eorum crimen læsæ majestatis cõmiserit. SEcundus, si notam infidelitatis manifestam incurrerit. TERtius, Si quis ipso-

AFFELE DOLGOKról, mellyekért az egyházi ßemélyeket-is fejeken maraßtyák.

XLIIII. TITVLVS.

TOVABBA három dolgok vadnak, mellyekben az Egyházi ßemélyek, mind sáiát ióßágokat, mind penig feieket el veßtik. ELSőBEN, Királyi Felsęgnek megh bántása. MASOD, ha nyilván való hitetlensęgnek notáiában esik. HARMAD, ha ßán-

ßán-ßándékból való gyilkossá-got cselekeßik, és tolváyságot mivel, avagy mással cselekettet-ti. Melyért (az Papságot rólla le vöván) feiével tartozik fizetni. Mely dolgokban ióllehet az Egy-ház ióßágát, az kibén éltek, el nem veßtik: de az ő magok sáiát, és őstől marat külön ióßágit és őrökſęgét, ha mi vólna: és annak felette minden Egy-házi tißteket, az kit birtak el veßtik. De az harmadik dologban, tudni illik, az ßán-ßándékból való gyilkosságért, és latorságért, az őstől ßállot ióßágnak tulaydonságát el nem veßtik: ha egy oßlásson való attya-fiai vadnak, kikre törvényßerént ßál az ióßág. Mert ennyé réßében, elég, ha főért fővel fizet.

Egyéb dolgokban penig és pőrőkben, az Egy-házi ßemély, az külső Nemes rend ellen, és vißontag az külső Nemes rend az Egy-házi ßeméllyek ellen, egyenlő terhen maradnak, tudnia illik, vagy fő váltságon, avagy diján, avagy az kárnak meg fizetéſſęn. Melyről az Biró, az Felperest avagy kár-vallot embert

ipsorum voluntarium & deliberatum homicidium ac latrocinium patraverit, aut perpetrari fecerit. Propter quòd (prę habita degradatione) capite plecti debebit. IN quibus quidem casibus licet bona Ecclesiarum, quibus præsunt non amittant: tamen privata ac separata Patrimonia, & jura possessionaria, si quæ habent: Insuper cuncta beneficia Ecclesiastica, quæ possident, perdere & amittere solent. Sed in tertio casu deliberato scilicet homicidio ac latrocinio, patrimoniorum proprietatem & hæreditatem non amittunt: si fratres habuerint cōdivisionales, ad quos illa jure successorio spectāt. Quoniam caput, in hac parte, capite compensari sufficit.

In cæteris autem causis & casibus, persona spiritualis & Ecclesiastica, contra secularem, & è converso secularis adversus spiritualē, æquali pœnæ & gravamini subjacet, emendæ scilicet capitis, vel homagij atq; damnorom illatorū refusioni. De quibus judex actori, & damnum passo, juxta modum

(superius prædeclaratum) satisfactionem impendere tenetur. Et hæc consuetudo, ex generali maximè decreto serenissimi Principis, quondam Dñi ALBERTI Romanorum & Hungarię Regis, Austriæq; Ducis excerpta est atq; processit: Quæ etiam in generali moderno decreto nostro roborata habetur & confirmata.

embert (az fellyül meg irt mód ßerént) tartozik meg elegiteni. Ezt az törvént penig kiváltképpen vették az Felsęges Romai és Magyari Királynak ALBERTNEK, ki Austriai Herczegh-is vólt, rendelt végezésęből, mellyet ez mostani derék Decretumban-is hellyén hadták.

QVALITER DEBITA, ac damna spirituales personæ reddere debeant.

TITVLVS XLV.

ITEM, Si persona spiritualis cujuscunq; status & dignitatis existat, ad solutionem & restitutionē aliquorum debitorum aggravata fuerit: tunc adversario suo pecuniaria solutione satisfacere tenetur. Et si noluerit, aut nō poterit: tunc de bonis Ecclesiæ per judicem adversario ipsi, infra illius spacium temporis, quo de proventib⁹ ipsorum bonorum debita recuperari poterit, statuēdis & occupandis solutio ac satisfactio est imponenda. Pecuni-

AZ ADOSSAGOT és kárt, mint fizessęk megh az egy-házi ßemélyek.

XLV. TITVLVS.

TOVABBA ha az Egy-házi ßemélyt, akar minemű állapatban és méltóságban legyen-is, az törvény valami adósságnak megh fizetésęre kénßeriti: tehát peressęt pénzel kel megh elégiteni. Kit ha nem akar, avagy nem lehet: az Biró az Egy-ház iößágát foglallya el, és iktassa és adgya az nyertes fęlnek kezéhez, ki mind addig biria mig az iößágnak iövedelméből, az ő adósságát ki veheti. Az pénzen penig

penig itt ez hellyen értünk akar mi Aranyat Ezüstöt, és mindenfęle pénzt, kivel ez most ani üdő ßerént élünk. Ha penig valami kár tételt érnek el rayta: és akarattya léßen réá, csak ingó marhával-is megh elegitheti, az ő peressęt, vásári bőcsű ßerént, az mint az ő igaz árrán el adhatni. Mellyet ha meg nem cseſekednek, az Biró az Egyház iósságából tartozik igaz elég tételt tenni, és annyi réßéből abban az győzedelmes fęlt bé iktatni.

Pecuniaria autem appellatione intelligitur, hoc in loco, quodlibet aurum & argentum ac omnis moneta, pro tempore currens. Vbi verò ad solutionem & refusionem damnorum illatorum condemnatus extiterit: isto casu poterit (si voluerit) rebus mobilib⁹ & venalibus, juxta tamen verum valorem hujusmodi rerum, adversario suo satisfactionem impendere. Alioquin de jurib⁹ possessionarijs Ecclesiæ, in hac quoq; parte, judex causæ, adversario illius personæ convictæ statutione debita, satisfacere tenetur.

AZ CAPTALANT, avagy Conventet egygyűt, avagy kűlôn kűlôn ßemélyenként mikêppen sententiázzák.

XLVI. TITVLVS.

AZ egéß Captalant, avagy Conventbéli gyűlekezetet, akar az nagyob, akar az kisseb hatalomért, akar micsoda sententiával: csak ugy Sententiázhattyák megh, mint ha

QVOMODO CAPITULUM, vel Conventus simul, & quomodo personæ privatæ seorsum sententiari debeant.

TITVLVS XLVI.

ITEM, Si Capitulum vel Conventus, collectivo nomine, pro actibus potentiarijs majoribus vel minoribus, quocunq; sententiarũ genere condemnatur: tanquam

unica & singularis persona gravatur, & non singuli singulariter debent condemnari: exceptis præmissis casibus, homicidij videlicet voluntarij & deliberati, ac criminis læsæ Majestatis, & notæ infidelitatis, pro quibus omnes delinquentes (modo antehito) sunt puniendi. VERùm si certæ personæ Capitulares, & non tota communitas aliquos actus potentiarios de bonis ecclesiarum perpetraverint: tùnc ipsæ personę seorsum à communitate, ex eo loco, ubi talia mala comiserunt, ad judicium liberè poterunt evocari. Præsertim si patrimonia non habuerint privata, nihilominus de loco prænotato citari & evocari querunt, ac juxta causæ meritum, sententia contra eos per judicem ferri poterit atq; pronunciari.

ha csak egy külön magának való személy vólna, és nem egy-egyenként kel őket külön külön meg büntetni: az elóbbi megh mondot három dologtól megh válva, tudnia illik, szabad akaratból lőt, szán-szándéckal való gyilkosság, Királyi méltóság ellen való vétek, és hitetlenségnek notáia: melyért minden vétkest, az megh mondot mód szerént, kel meg büntetni. Ha penig az Captalomból való külön bizonyos személlyek, és nem az egész gyülekezet, cselekedésnek hatalmat, az Egy-ház iószágából: tehát nem az egész gyülekezetet, hanem külön személlyek szerént, azokat abból az helyből, ahól az gonosságot cselekedték, hís hanyák réá. Fóképpen ha sáját ós iószágok nincs, tehát ugyan az meg mondot Egy-ház iószágából kel réá hínia, és az dolognak érdeme szerént, az Biró altal meg sententiázztatni.

QVID, SI VNA PERsona Capitularis Sententiata fuerit, agendum sit.

AZ CAPTALAN gyülekezeti közzül, ha külön egy személyt meg sententiáznak, mit kel cselekedni?

TITVLVS XLVII.

XLVII. TITVLVS.

ITEM

IS-

ISMEG, ha az gyülekezet közzül, valamely ßemély, kinek semmi külön öss iößága nincsen, vagy feie válisságán el marad, vagy kárt fizettetnek meg véle, és sémi ingó bingó marháia nincsē. Az az kérdés, honnét és miképpen, kel az peresset meg elégitetni? Mert nem az Captalan hagyásából cselekedet gonoßúl: következik tehát, hogy az egéß Captalant nem illik meg kárositani érette. Erre ez az felelet, mivel hogy az Captalan gyülekezeti közzül való, cselekedte vólna, ez gonosságot, melyért vagy feie válisságán, avagy az kárnak meg fizetésęn, el maraßtanák, mellyet avagy nem cselekedhetet vólna, avagy hellye sem lőt vólna, honnét cselekedte vólna, hogy ha ö-is az Captalannak eggyik tagia, és annak az iövedelméből nem nevekedet vólna: Ennek okáért annak az Captalannak iövedelméből, valamennyi az megh gyözettetnek ßemélyére iutna, tartozik az egéß Captalanbéli gyülekezet, az Felperesnek, az ki mondot törvény ßerént, meg fizetni.

ITEM, si una persona capitularis bona hæreditaria & patrimonia separata nō habens, in emenda sui capitis cōvincetur vel in refusione damni condēnabitur, & reb⁹ mobilibus destitutus reperietur. Quæritur unde, & qualiter adversario satisfactio fiat? Quia nō de comissione Capituli mala ipsa patravit: & ex consequenti bona Capituli propterea nō videntur esse diripienda. Dicendum quòd quia mala ipsa & facinora, unde videlicet emenda capitis vel damnorū refusio subsequuta est, de medio & tāquam de membro ipsi⁹ capituli illa patravit, quæ perpetrare aut non potuisset aut locū patrandi nō habuisset, si in hujuscemodi beneficio constitutus nō fuisset: Ideò de proventib⁹ beneficij ejusdem capitularis convicti, per reliquos capitulares, actori super eisdē reb⁹ obtentis satisfactio est impendenda.

AZ EGY-HAZI SZEmélyeknek Tißt-tartói, ha kárt téßnek, mint kel raytok meg venni?

XLVIII. TITVLVS.

AZ

DE COMPENSATIOne damnorum, per Officiales Ecclesiasticarum personarum irrogatorum.

TITVLVS XLVIII.

ITEM,

ITEM, universi officiales Ecclesiasticarum personarum, sive sint spirituales, sive seculares occasione quorumcunq; actuum potentiariorum, si quos de officiolatib⁹ eorum comiserint vel perpetraverint: de eisdem officiolatibus ipsorum, inster aliorum regni nobilium, & officialium, liberè cẽper jure conveniri atq; ad judiciũ citari & evocari possunt. Et si in judicio convicti fuerint, de dictis officiolatibus eorum, tàm adversario, quàm etiam judici ipsorum satisfactio administrabitur. Dñi autem illorum (si talia non comissione eorum fuerint illata vel irrogata) poterunt ipsos officiales, usq; ad debitam emendam & satisfactionem, etiam cum detentione personarum suarum compellere: prout hoc de officialib⁹ habetur etiam in decreto primo, moderni Dñi nostri VLADISLAI Regis, articulo vigesimo quarto.

AZ Egy-házi személyeknek Tiszt-tartói, akar magok közzűl valók legyenek, akar külső Nemes emberek, ha kárt avagy hatalmat cselekesznek, tiszt-viselésekben: tehát ugyan azon tisztieknek helyéből, ez Országbéli egyéb Nemesseknek módgya szerént, hihattyák őket az törvényre. Es ha el érik raytok, ugyan azon tisztiek alat való jókból, kel az peresh, s mind penig az Birót megh elégiteni. Az Vrak penig (hogy ha nem az ő hagyásokból esset az kár) az Tiszt-tartókat, még személlyeknek meg fogásával is megbüntethetik, és az elég tételre erőltethetik: az mint az mostani kegyelmes Vrunk, LASZLO Királynak első Decretomának husson negyedik részében is meg vagyon irva.

QVOMODO PRÆLATus, cum Capitulo simul, Et quomodo seorsum judicium portabit.

TITVLVS XLIX.

ITEM,

AZ PAP VRAKAT, miképpen itillyék meg az Captalannal eggyütt, avagy külön.

XLIX. TITVLVS.

AZ

AZ Prælatus az ő Captalannyával avagy Conventêvel, az kőz iôßágból lőt hatalomêrt, vagy mind eggyűt menekedík meg, vagy kárhoztatík: Az kűlőn iôßágból meg kűlőn. Azonképpen hitit-is, az kőz iôßág felől, az Prælatus, az ő véle eskűvőkkel, mind az ő ßeméllyében, és mind az Captalan avagy Convent képében téßi le. Az kűlőn iôßág felől kedig, az Prælatus esak az ővéről, eskűßik az ő coniuratorival, avagy mellette való eskűvőckel.

ITEM, si Prælatus cum suo Capitulo, vel conventu, fuerit ad judicium simul evocatus: tunc si Prælatus & Capitulum, vel Conventus in illis juribus possessionarijs de quib' actus ejuscemodi potentiarij aut alia malorum genera commissa vel patrata fuisse dicuntur & quæruntur, indivisi fuerint comperti: tunc Prælatus in hoc casu non separatim à suo Capitulo vel Conventu, sed simul cum eisdem, aut absolvi, aut condemnari debet. Quoniam ratione indivisionis cum suo Capitulo, vel Conventu, una com̃unitas esse censetur. Si tamen de divisis inter eos juribus possessionarijs mala ipsa suborta, perpetrataq; fuisse comperientur: tunc & Prælatus & Capitulum, vel Conventus separatim & seorsum condemnatur. HINC est, quòd si Prælatus cum suo Capitulo, vel Conventu simul evocabitur: tunc ratione divisionis, vel non divisionis, etiam juramentum illis diversimodè præstandum adjudicatur. Nã si modo antelato Prælatus cum suo Capitulo, vel Conventu, indivis' fuerit: tunc ipse Prælatus, cum suis conjuratoribus, tàm in sua, quàm etiam totius Capituli vel Conventus personis, sacramentum præstare debebit. Si verò divisus extiterit: tunc tàm idem Prælatus cum suis, quàm etiam Lector, aut Cantor, sive Custos vel Decanus, in persona ipsius Capituli, vel Conventus, iterum cum suis conjuratoribus, juxta deliberationem & sententiã judicis seorsim separatim juramenta eorum deponere tenentur.

Et per Prælatos intellige non solùm dominos Archiepiscopos, & Episcopos: sed etiam Abbates, atq; Præpositos, tàm seculares quàm regulares omnes.

Az Prælatuson ércsed penig, nem csak az Egy-háznak fő gond-viselőit, ugy-mint Erseket, Pűspőket: hanem męg az Apat Vrakat-is, és Præpostokat, mind az ßerzetben avagy az ßerzeten kivűl valókat.

DE ANNVALI PROrogatione, Dominorum Prælatorum, noviter electorum.

TITVLVS L.

ITEM, Prælati Ecclesiarum, à suis fratrib⁹, Capitulo videlicet vel Conventu divisi, à die electionis eorũ Privilegio pupillari gaudent: quibus de vetusta Regni lege, & approbata cõsuetudine permissum est & concessum quòd etiam in causis, tempore patris eorũ inchoatis, infra unius integri anni spacium, ad cujusvis instantiam respondere non teneantur: ut interim jura paterna, & literalia instrumenta revidere, calculareq; & deinde prosecutioni causarum suarũ cõmodè superintendere possint. Hoc tamen intellige in facto jurium possessionariorum & exhibitionis literalium instrumentorum fieri,

AZ PRÆLATVSOKnak kiket uijonnan válaßtnak, Eßtendeig való haladékokról.

L. TITVLVS.

AZ Egy-házoknak Prælatusi, avagy Fő gond-viselői, kik az Captalan avagy Conventbéli attyafiaktól kűlőn oßtozván vadnak, az ő válaßtásoknak napiától fogván, azon ßabadságban vadnak, melyben az neveletlen árvák: kiknek ez Orßágnak régi megh regzet tőrvénye és iő ßockása ßerént, illyen engedelmek vagyon, hogy męg az ő Attyok ideiében való kezdetet perben-is, egy egéß eßtendeiglen, akar mely peres fęl ellen-is, ne tartozzanak megh felelni, hogy tudni illik, azonközben az attyai ióßágot, és az ok leveleket meg láttassák és meg hányhassák, hogy annak utánna az ő pereknek follyását ió módon igazgathassák. De ez ßabadságot ércsed, mikor ióßág dolga, avagy az ok leveleknek bé adássa

adássa forog. Mert egyéb perekben, mellyeket hatalom dolga felől inditottak, mellyekben az leveleknek bê hozása nem szükséges, ez az engedelem ő nékiek semmit nem használ: mely engedelmet, az fellyül megh mondot mód szerént, az perekben, męg az törvény szerént való üdeiüeknek-is, az az, ha az tizen négy esztendőt meg haladták-is, az mostani szokás szerént azért az tizen kettődik esztendőre hozták azoknak üdeiét, az Feiedelem mindenkoron meg szokot engedni, és az törvényben-is hellyén hadgyák. Ha penig osztatlanok iésznek, tehát effęle engedelem és szabadság ő nékiek nem használ. Mert az Captalanok avagy Conventek az ő eleijeknek privilegiumával élnek, és az törvênybenis elégedendő üdeiüeknek tartatnak, ugy-mint, kik az huszon négy esztendőt már megh haladták: ennyi idősseknek penig effęle haladékot és szabadságot, nem illik engedni. Mert méltatlan dolognak látczanék az, hogy minden Apat-Vr, Præpost, Lector, Custos, Cantor avagy Canonok választása után, az régtől fogván kezdettet pőr, tellyes Esztendőnek forgásaig haladékba hagyatnék, és vége szakadatlan egy-nehány esztendeigh függene, és igy az ő érdeméről igazat sem tehetnének.

HOGY

fieri. Nam in cæteris causis prætextu actuum potentiariorum motis in quibꝰ productio literarum subsequi non debet, hæc concessio minimè suffragatur: quę promisso modo, & in præmissis casibus & causis, etiam legitimæ ætatis, hoc est, ætatem quatuordecim, juxta modernorum verò consuetudinẽ duodecim integrorum annorum habentibus, à Principe semper cõcedi: & in judicijs observari solet. Si tamen fuerint indivisi, tùnc hujusmodi permissio, & libertatis prorogativa, illis patrocinari non potest. Nam Capitula vel Convẽtus privilegio majorum gaudent, & ætatem perfectam, hoc est, viginti quatuor annorum integrorum semper repræsentant: quibus hæc pręrogationis libertas non cõpetit observari. Absurdum enim videretur, ut post electionem cujuslibet Abbatis vel Præpositi, aut Lectoris, Custodis, Cantorisq; vel Canonici, causa dudum mota, usq; ad añi integri revolutionẽ semper in suspẽso relinqueretur, & sic indecisa per aliquot annos penderet, conclusioneq; sua fraudaretur.

QVOD PRÆLATI Ecclesiarum ob delicta prædecessorum suorum condemnari non possint.

TITVLVS LI.

VLTerius: si de bonis & jurib⁹ possessionarijs cujuspiã Prælati, aut Abbatis, vel Præpositi, actus potentiarij, vel malorũ genera patrarentur atq; comitterentur: talis Prælatus aut Abbas vel Præpositus, quàm diu in humanis ageret, propterea in curiam Regiã non evocaretur vel aliter in causã quomodolibet non attraheretur: tunc decedente eo, succeſſor ſuus ratione hujuſmodi actuum potentiariorũ, quantum in perſona ſua, condemnari & aggravari non poterit: ſed ſoluñodo ex parte jobagionum ac familiarium illius Eccleſiæ, per quos mala illa perpetrata fuiſſe dinoſcuntut, judicium & juſtitiam actori facere & impendere tenetur. Quoniam bona, & jura poſſeſsionaria Eccleſiæ (ſicuti prænarratum eſt) nemo Prçlatorũ aut Abbatum, vel Præpoſitorum, ſeu

HOGY AZ PRÆLATuſokat, az ő elejek vétkeért meg nem bűntethetik.

LI. TITVLVS.

TOVABBA ha valamely Prælatus, avagy Apat-Vr, vagy Præpoſtſóſágából, hatalmat, avagy valami gonoſſágot cſelekedtek vólna: és ez illyen Prælatuſt, avagy Apat-Vrat akar Præpoſtot, az miglen él, ez dologért Király Vdvarában nem hivatták, avagy más módon valamiképpen pőrben nem fogták vólna: tehát az ő halála után, az kit hellyében válaſſnak, az ſçle hatalomért, azt ſemélye ſerent megh nem bűntethetik: hanem cſak az Egy-háznak iobbágyi és ſólgai felől, az kik gonoſſúl cſelekedtek, az Felpereſnek tartozik tőrvényt tenni. Mert az Egy-háznak iószágát, ſenki az Prælatuſſok avagy Apat-Vrak, akar Præpoſtok közzűl, akar egyéb

gyéb Egy-házi ßemelyek-is, az ő tulaydon vétkekért, el nem veßthetik, és az Egy-háztól el nem idegenithetik. De ha valamellyik azok közzül feie váltsága ßerént való sententián marad, tehát az dijáról, és az kártételről tartozik eleget tenni. Vtánna penig ki az Tißtben iút, arra nem őrőckes-képpen ßállot, hanem csak tißti ßerént biria az iőßágot, ezokáért az ő előtte való Tißtbélinek feie váltságaért (mivel-hogy męg abból az törvényre sem hitták vôlt) nem tartozik semmit fizetni, annak terhe sem ßál réá. Miképpen hogy az Fiak-is, az Attyok vétkeért, kit réá-is hittak vôlt, nem illik hogy feieckel fizessenek, avagy feiek váltságát adgyák meg. De ha az attyokért meg Sententiáztatnak: csak az attyok iőßágának maradnak bőcsűén. De ez-is igy lehet, ha az attyokat éltében réá hitták vôlt, Mert ha halála után hivandgyák az fiait réá, nem az attyok vétkét kel abbā az törvénnek tekinteni, hogy más ember iőßágát foglalta el, vagy más marháiát vette vôlt el: hanem az fiak cselekedetit, hogy az hatalmasúl el foglalt iőßágot akar egyéb-fęle gonoßúl el vôt marhát, hatalmasúl tartyák nállok.

seu etiam aliarum personarum ecclesiasticarum, propter suos excessus amittere, & ab ipsa ecclesia alienare potest. Sed si quispiam illorum in emendæ capitis sententia convictus fuerit: tunc solumodo de homagio & damnis illatis satisfacere (modo prædeclarato) debet. Successoritaq; suus, qui non hęreditario jure, sed via electionis successit, emendam capitis illius prædecessoris sui (ex quo evocatus non fuit) subire, compensareq; nō tenetur: Prout etiam filij, ob delicta paterna, facta prius evocatione, sententiarum capitalium, vel emendæ capitis gravamini, quantum ad pœnā, non subjacent. Sed si convicti fuerint: solummodo in æstimatione jurium paternorum convincentur. Et hoc si patres eorū in humanis agentes, evocati fuerint, Aliter enim, si post obitum parentum evocatio subsequetur: non jam delictum patris, qui jura possessionaria forsitan occuparat, vel res, & bona mobilia alterius diripuerat: sed filiorum, qui malè occupata vel res direptas detinēt,

compensari metiriq; solet. Si igitur in facto occupationis bonorũ causa mota fuerit: quia fortè ecclesia bona illa habet, & possidet: etiam decedente quolibet Prælato aut Abbate, vel Præposito, successor suus, in hoc casu semper evocari & condemnari potest. Et hoc idem est intelligendum etiam de illis ecclesiarum Prælatis, qui per translationem in alterius Ecclesiæ beneficium vel dominium se conferunt moraturos.

lok. Ha azért iósság foglalása felől való dologból pőr támadand: mert ne talám, az el foglalt iósságot az Egy-ház kezénél talállyák: az Prælatus, avagy Apat-Vr, akar Præpost, az ki az iósságot el foglalta vólt, ha azomba megh hal-is, mind az által, azt az ki utánna az tisztben kél, mindenkor érette réá hihattyák, és azért el marasthattyák. Es ugyan ezent kel érteni, azokról-is, kik hellyeket el változtatván, más Egy-háznak tisztiben mennek lakni.

QVOD CAVSA FACTUM juris possessionarij tangens, in foro Ecclesiastico tractari nequit: si etiam promissio vel Testamentum interveniat.

TITVLVS LII.

ITEM, quòd nulla causa factum juris possessionarij concernens, si etiam promissio vel testamentum occasione talis juris possessionarij intervenisset, coram ipsis spiritualibus personis vel eorum vices gerentibus, tractari poterit: sed omnis ejuscemodi causa, in curia

HOGY AZ IOSZAG dolgában, az Egy-házi széken nem perelhetnek: męg ha előben való igíret, vagy Testamentom forgot vólna benne-is.

LII. TITVLVS.

TOVABBA akar minémű pôr-is, mely iósság dolgát, avagy kerefetit illeti, męg ha igíret, akar Testamentum lőt vólna-is ez illyen iósság felől, az Egy-házi személyek előt, avagy képebéli emberek előt, nem foroghat: hanem minden effęle pőrt az Király

rály Vdvarában, az Királytól rendelt Birái elöt, kel megh inditani, és el-is végezni, Mert akar ki mit igirien, akar Testamentomot tegyen: mindenkor azért csak annak itiletinek kel meg állani, az kinek méltóságában és birodalmában, az dolog vagyon, az kit igirnek, avagy az ki felöl Testamentomot téßnek.

NYILVAN való dolog penig ez, hogy ez Orßágban, csak az Király Vdvarából rendelt Biráknak Sententiával, és itilt leveleivel, ßokták az ióßágot tartani és birni. Egyéb Vicariussoknak, és Egy-házi Biráknak levelei és Sententiái, itt ez dolgokban, sohúlt megh nem tartatnak. Miért hogy az pörnek Czickellyit-is, ugyan azon ßéken illik megh keresni, ahol az dereka forog. Annak-okáért az ióßágban iáró pör, az Egyházi Biró elöt nem foroghat, végben sem mehet. Vgyan ezent kel érteni affęle pörröl-is, melyben az adóßágot, vagy egyéb dolgait, valaki hitire fogadná. Az penig, ki hitire fogadta: minek elötte érette megh keresnék, el halna: ez illyen dologh-is az Szent ßéket nem illeti.

curia Regia, coram judicibus ejusdem ordinarijs, solet examinari, pariter & terminari. Quicquid enim quispiam promittat vel testetur: semper tamen standum est ejus judicio, ad cujus authoritatem & jurisditionem res ipsa (pro qua promissio & testamentum emittitur) principaliter spectat.

Certum est autem, Quia hoc in Regno non nisi Iudicum ordinariorum curiæ Regiæ sententijs, & lireris adjudicatorijs, jura possessionaria gubernantur. Vicariorum verò vel aliorum judicum spiritualium literæ & sententiæ, in hac parte nusquam observantur. Nam & alias accessorium debet sequi forum sui Principalis. Propterea causa, factum juris possessionarij tangens, in pręsentia judicis spiritualis ventilari concludiq; nequit. Et idem est sentiendum etiam de causa ratione fortè debitorum, vel aliorum negotiorum, in qua fides intervenerit. Ille tamen, qui fidem pręstitit, antequã causa suscitaretur, decesserit mota: quòd videlicet in sede spirituali ea tractari non

ri non potest. Nam fides, & ejus pœna, personalis est: quæ extincta persona, extinguitur in judicio semper. Si quid tamen debiti vel alterius rei, juxta fidem in promissione annexum & appositum fuerit, hoc coram judice suo seculari, actor ipse ab hæredibus, & alijs legitimis successoribus defuncti requirendi habet authoritatem.

illeti. Mert az hit és annak bűntetésse ſzemély ſzerént való: mely ſzemély meg halván, az bűntetése-is mindenkoron véle egyetemben le ſzál, és az törvényben meg hal. Mind az által, ha valamit hitire fogadot, vagy adóſſágot, vagy egyéb dolgot, azt az megh hólt ember maradékitól, az Nemes ſzéken való Biráia előt, az Fel peres megh keresheti.

QVID OFFICIALIS vel Decanus Capitularis, inter Iobbagiones Capitulares agens, valeat.

TITVLVS LIII.

ITEM, solent Capitula ac Conventus, in eorum villis Officiales & villicos, qui in medio Iobagionum suorum temporalem jurisditionem exerceant, tenere & conservare: quorum judicium, & judicij impensio eam virtutem & vigorem habere dinoscitur, sicuti personaliter fuisset per illos Capitulares, aut Conventuales administratum. Decanus etiam in persona Capituli eandem habet authoritatem.

AZ CAPTALANBEli Tiſztartónak és Decanoknak, az íobbágyok kőzőt való, méltóságáról.

LIII. TITVLVS.

AZ CAPtalan avag Conventbéliek, az ő faluiokban, Tiſzt-tartókat, avagy paraſzt Birákat, ſzoktak tártani, kik az ő íobbágyok kőzőt idő ſzerént parancſollyanak: kik az minémű itiletet és törvént téſznek, ollyan ereie vagon, mint-ha ſzeméllye ſzerént az Captalan avagy Conventbéliek mondották vólna ki. Az Decánnak-is az Captalan ſzeméllyében azon méltóſága vagyon,

gyon. De azért az ő tiszteviselésſenek határán kivül, Procator levél nélkül, az egész Capitalan nevében, nem pőrelhet.

tatem. Verumtamen extra Officiolatum ſuum ſine literis procuratorijs totius Capituli, pro eodem Capitulo reſpondere non poteſt.

AZ AVRANÆ PRIorról, és az ő állapattjáról, és ő reá való törvénytételről.

LIV. TITVLVS.

DE PRIORE AVRAnæ, & ejus conditione, ac de ſententijs in eum ferendis.

TITVLVS LIV.

Ezt az Tituluſt olvaſſa az kegyes Olvaſo az Déák Decretomból.

SCIENDVM ulterius, quòd licet Prior Auranæ utroq; titulo, ſpirituali videlicet & ſæculari gaudeat, jura tamen poſſeſsionaria inſtar Eccleſiaſticarum perſonarũ gubernat: Vbi advertendum, quòd Prioratus Auranæ olim in hoc Regno per excellentiſsimum Principem Dominum LVDOVICVM Regem fundatus & inſtitutus fuiſſe perhibetur. Qui quum Regnum Siciliæ, ſive Neapolitanum, valido cũ exercitu, necem fratris ſui carnalis, divi ANDREÆ, ejuſdẽ Regni & Hieruſalem Regis, vindicaturus invaſiſſet, à Rhodanis non parvum fertur auxiliũ navale ſibi collatum fuiſſe. Vnde & eorum zelo inductus, ſingulariq; amore permotus, in ſignum religionis & profeſsionis Rhodianorum, poſt felicem & victorioſum ſuum reditum, Prioratum ipſum Auranæ, multis poſſeſsionibus dotatum inſtituit, atq; fundavit. Cujus prior pro tempore conſtitutus ex Regulari Rhodianorum obſervantia, militiam ſecularem, pro fidei Catholicæ defenſione & tutamine ſemper exercere, uxorisque ſolatio procul motus atq; deſtitutus, caſtitatem perpetuam obſerva-

re tenetur. Quapropter, occasione ipsius abstinentiæ & castitatis dignè inter spirituales personas computatur. Cũ igitur Prior ipse, Auranæ utroq; titulo, spirituali & seculari (prout prænarratum est) gaudeat, venerabilisq; & magnificus in suo titulo scribatur: venerabilis, utpote propter castitatem & regularem observantiam. Magnificus, siquidem tanquam, Baronum unus, ob singularẽ militiam, quæ Magnifici generosiq; cordis esse debet: Bona etiã temporalia, quæ possidet, spiritualib⁹ & Ecclesiasticis patrimonijs quodã modo coñexa esse videantur, Ideò, si quando sententia contra eum fertur: non in emenda duntaxat capitis sui (quæ ratione sui Baronatus ad quadringentos florenos, adverſę tantumodo parti persolvendos se extendit) sed insuper in damnis, per eum coñissis, & de bonis ecclesiæ, more aliarum ecclesiasticarũ personarũ refundendis, & præterea cunctorum patrimoniorum suorum (si quæ ultra bona priorat⁹ habet (amissione cõvinci solet & aggravari. Et hoc si in facto majoris potẽtiæ cõdemnabitur. Nã in minorib⁹ actib⁹ potentiarijs, ipsum quoq; sicuti & alium quemcunq; onera & gravamina min⁹ lædunt. Intelligendum est etiã, si contra Magnates, vel alios Nobiles sęcularis conditionis cõvincetur aut sententiabitur: Nã contra ecclesiasticã personã, nec prior ipse majori onere gravabitur, quàm persona spiritualis adversꝰ eum gravaretur. SCIendum tamẽ est, quòd in præmissis trib⁹ casib⁹, videlicet criminis lęsæ Majestatis: Notæ infidelitatis, & voluntarij deliberatiq; homicidij, Prior ipse, ultra prędictam pœnã, etiã caput amittere, seu capitalẽ sententiam subire solet atq; debet: Dum tamen evidenter & iuridicè fuerit convictus & condemnatus. In alijs autem rebꝰ quantum ad iura Regni, privilegia Prælatorum uti, gaudereq; consuevit Exercitia nihilominus militaria mors Baronum & Magnatũ, pro Regni defensione feracturus.

DE CA-

AZ KIT FEIERE itilnek, mint kellyen véle bánni.

LV. TITVLVS.

TOVABBA ezt-is tudnunk illik, hogj az fellyül meg mondot dolgokért (ki vévén azokat, kik vér ßerént való attya-fiasok) valamikor Nemes renden való ßeméli feiére itilnek, és valamiképpen Sententiát mondnak reá: nem csak az ingó bingó marháiát és iovait, azon-képpen iößágát és minden őrőckét veßti el ez ollyan megh sententiázot ember: de megh feiét-is el ütik érette. Vgy, hogy valahól az Sententia levélnek ereiével őtet megh talállyák, és megh foghattyák, tehát az ő rendelt Biráia, avagy Biró embere, kit arra válaßt és bocsát, iößága el foglalassának utánna mindenkoron: az iößága el foglalássának előtte penig-len, egy egéß eßtendőnek forgássa alatt, az Sententia levél keléße napiától fogván, ßámlálván, az megh sententiazot embert, ßeméllyében megh tarthattyák és megh foghattyák, és az ő Biráia kezében adhattyák, hogy az mint az törvény találta, meg

DE CAPITALI SENtentia, & executionis ejus serie.

TITVLVS LV.

SCIENdum deinde est, quòd sententia capitalis, ratione & prætextu antelatorum casuum, contra secularem personam (demptis tamen personis fraternitate & consanguinitate conjunctis) lata, & quovis modo pronunciata non solùm res mobiles ac bona, & jura possessionaria talis sententiati & convicti hominis aufert: verùm etiam pœnam capitalem infert. Ita ut ubicunq; ille reperiri ac deprehendi poterit, vigore literarum sententionalium, per judicẽ suum ordinarium, vel hominem ipsius judicis, ad id per eundem deputatum, post executionem semper: ante autem executionem infra añi duntaxat unius integri, à die emanationis ipsarum literarum sentẽtionalium computandi, revolutionem, in persona sua detineri, captivariq;, & ad manus sui judicis ad infligendam sibi pœnam, à jure in hac parte statutam, dari & assi-

Par. 2. T. 58
Par. 3. Tit. 19. 20.

gnari valebit. Nam adversarius suus ipsum propria sua authoritate, absq; homine judicis neq; captivandi neq; etiam in domo sua, vel alibi (etiam per hominem judicis detentum) conservandi habet facultatem: sed ad manus judiciarias, quàm primùm poterit (dietim de loco in locum se domum residentiæ judicis vers⁹, vel ubi judex ipse fuerit constitutus movendo) assignare, præsentareque tenetur. Qui quidem judex hujusmodi detentum, tribus diebus, causa pacis & concordiæ, apud se conservare: Et si cum adversario suo concordare interim nequiverit: tunc manibus adversarij sui, ut capite plectatur, reatusq; sui pœnam luat, dare & assignare debebit. Cui si mortem, vel aliam pœnam condignam: à jure (ut præfertur) statutam, adversarius intulerit: nulla postea bonorum & jurium possessionariorum suorum occupatio per judicem, vel adversã partem, fieri & subsequi valebit: sed omnia bona, & jura sua possessionaria in filios, si habuerit, vel fratres

Par. 1. Tit. 16. 60.
Par. 2. T. 57

aut

megh bűntesse. De az ő pőresse őtet, maga feiétől és hatalmából, az Biró embere nélkűl, sem meg nem foghattya, (sőt ha az Biró embere meg fogta vólnaris) sem hazánál, sem másut fogva nem tarthattya: hanem mentől hamaréb lehet, az Biró kezében tartozik adni és vinni, oly sietsęggel, hogy napról napra, helyről helyre, az Biró háza felé, avagy ahól ackor az Biró léßen, mennyen véle. Mely Biró effęle meg tartot embert békessęghnek, és egyben alkuvásnak okáért, tartozik magánál harmad napig megh tartani: Es hogy ezenközben az ő peresęvel meg nem békélhetik: tehát az ő peresse kezében adgya és bocsássa, hogy feiét vegyék, és vétkeiért megh bűntessęk. Kit ha megh őletet, avagy egyéb méltó bűntetést, az ki megh mondot tőrvény ßerént, tétet rayta az ő peresse: annak utánna semmi iósságát, és semmi marháiát az Biró, és az peres el nem foglalhattya: hanem minden iósága és marháia fiaira, ha vadnak, avagy attya fiaira, akar egyéb tőr-

törvény ßerént való öröckesire, tißtán és fizetés nélkül ßál: De attól el válva, az mit fogságának ideién nálla találnak, mely az Birónak marad.

aut alios legitimos successores suos, purè & simpliciter devolvuntur: exceptis solummodo rebus, apud ipsum convictum tempore captivationis suæ repertis, quæ ipsi judici manebunt.

AZ SENTENTIA által el foglalt jóßágot, az Biró kezétöl, és az peres fęltöl, mint válthattyák megh.

LVI. TITVLVS.

HOLOT penigh az megh sententiazot ember Biró kezében nem esik, és megh nem foghattyák, mind az által az sententiával az más fęl el iárván, iößágát el foglallya: tehát iößágát az ö fiai, vagy attyafiai, akar maradéki és öröckessi, avagy kikre idövel ßálhatna az iößágh, az Biro kezéböl és az peresseböl, köz böcsel meg válthattyák, de az nap alat, mellyet az Biró eleiben rendel: Söt ha fiai, attyafiai, avagy valami öröckessi nem lennének, męg az ßomßedok is és határosok, affęle el foglalt iößágot és örökſęget hozzáijok vált-

QVALITER BONA per sententiam occupata, de manibus judicis, & adversę partis sint redimenda.

TITVLVS LVI.

VBI autem convictus, & condemnat' ille manus judiciarias evaserit, captivariq; non poterit, & lata hujusmodi sententia cõtra eum legitimè exequuta fuerit: tunc bona & jura sua possessionaria filij vel fratres, ac successores ejus, ad quos spectare dinoscuntur, à manibus judicis & adversæ partis, communi æstimatione mediante, redimi poterunt, in termino per judicẽ illis ad id præfigendo: immò filijs, aut fratrib' & successoribus non existentibus, etiam vicini & cõmetanei ejusmodi bonorum & jurium possessionario-

rum occupatorum (quia redemptibiles sunt, & modum virtutemq; jurium impignoratitiorum repręsentant) ad se redimere poterunt: dummodo[a] terminum, per hominem judicis, ac testimonium loci credibilis, tempore executionis ipsius sententię, ad redemptionem deputatum non transcendant. Nã postea in rem judicatam bona illa transibunt, & apud judicem adversamque partem tamdiu manebunt, donec de gratia Regia, vel novo forsitan judicio convicto illi provisum fuerit. Virtute etenim propria, & absq; gratia Regia sententiatus ipse & condemnatus, bona sua etiam per redemptionem & prætactam æstimationem, pro se recuperandi nõ habet potestatem.

[a] Par. 2. Tit 26. 56. 59. 82.
Par. 1. T. 16

válthatnak, (mert azok váltságra valók, mint ßintén az zálagos ióßágok) csak hogy az meg váltásra való hagyot napot, és orát, mellyet az Birónak embere, avagy valamely hiteles helynek bizonyos embere hagyot és rendelt az el foglalásnak ideién, el ne mulassa. Mert az után az ioßág azon meg itilt Sententiában marad, és mind addégh az Birónál, és peres fęlnél léßen, míg az sententiazot embernek, avagy az Királytól kegyelmet, avagy uy itiletet nyernek. Mert az önnön ereiével, és Király kegyelme nélkül, az megh sententiázot ember, az ő ioßágát, az emlitet bőcsęn, avagy váltságon, vißßa nem veheti, meg sem hadgyák váltani.

QVID GRATIA PRINcipis, homini sententiato facta, valeat, Et de partibus judiciarijs.

TITVLVS LVII.

Par. 1. T. 15 16. 20. 56.

SI verò Princeps hujusmodi sẽtentiato atq; convicto gratiam fecerit specialem: tunc ipsa gratia non

AZ KIRALY KEgyelme az meg sententiazot embernek mit haßnállyon, és az megh itilt réßekről.

LVII. TITVLVS.

HA penigh az Fejedelem nevezetesen megh kegyelmez, az megh sententi-

lentiázot embernek: ackor az kegyelem adatik, nem az dijáról, és iószágnak harmad részéről, mely immár az Felperest illeti: hanem csak az ő feijének, hogy azt el ne ůssęk, meg szabadulássára használ, és továbba iószágának két részét, mely az törvény tévő Biráknak iutna, szabadittya és tartya megh véle. Sőt az Nador Ispán székin, męg iószágának két részét-is sem tarthattya megh az kegyelemmel: Mert ez illyen el itilt két rész (az Országnak régi meg regzet szokása szerent (az Nador Ispánt illeti, avagy azt kit véle meg aiándékoz. Az ki penig hitlensęgh notaiában esik, annak iószágában semmi része nincsen az peresnek, mert mindenestől fogva Király ő Felsęgét illeti, és ő adományára szál. Kűlömb azért az ollyan hitlensęghnek notáia, mely az másod repulsioból következik, ez mostani szokásunk szerént. Mert annak iószágának harmad része, minden hozzá való tulaydonságával őrőcké az peres fele (az két rész penigh Királynak őrők adománnyát illeti) Ez penig nyilván legyen, hogy Királynak ez kegyelme-is nem tovább,

non de homagio, & tertia parte jurium possessionariorum ejusdem convicti, in portionem utputa actoris vel adversarij cedenti: sed capiti tantummodo, ut capitalem pœnam non subeat, ac duabus partibus ipsorum jurium possessionariorum, ad portionem videlicet judiciariam cedentibus, patrocinari suffragariq; intelligitur. Immò etiam super duabus partibus judiciarijs in causis, ac sententijs coram Domino Palatino Regni hujus vertentibus, & emanandis, ipsa gratia locum non habet: sed hujusmodi duæ partes judiciariæ (antiqua Regni consuetudine dictante) ad solum Palatinum, vel cui ipse contulerit, pertinent. In facto tamen & causa notæ infidelitatis per quam etiam hæreditas & proprietas jurium possessionariorum hominis, in ipsa causa succumbentis, & condemnati perpetuò amitti solet: collatio perennalis bonorum ejusdē condemnati, ad Regiā majestatem solam, & jurisditionem sacræ suæ coronæ spectat. Et nec actor, nec adversarius

rius ejus quicquam hæreditatis ex ipsis juribus possessionarijs, virtute ejuscemodi latæ sententiæ, pro se percipere potest. Sec° est autem in sententia notæ infidelitatis, ex secundaria repulsione, nostra hac tempestate ferenda. Nam in ea, etiam adversario tertia pars bonorum, & jurium possessionariorum condemnati hominis, simul cum hæreditate, & proprietate, vigore generalis decreti nostri, perpetuò cedit atq; datur. Et sciendū quòd hæc gratia Regia nō ampli°, quàm per añi integri uni° revolutionem efficax manebit. Aliter enim, si convictus infra ipsius anni spacium, penes Principis gratiam, actori vel adversario satisfacere, & cū eo concordare recusaverit: mox transacta eadem annuali revolutione, pristino oneri, gravaminiq; sententiæ præmissæ subjacebit, & sententiabitur: è converso, nullo ampliori processu juridico observato. Hinc est, quòd etiam actor, vel actrix, literas suas sētētionales infra integri unius anni (à die emanationis earundem computandi) revolu-

vàb, hanem csak eßtendeigh tart. Mert ha az meg sententiázot ember, azon egy eßtendő alat, az Király kegyelme mellet, az ő pőressét megh nem elegitti, avagy vele megh nem akar békélleni: az eßtendő el telvén, ismét az előbbi sententia lèßen az seijén, (melyben csak lelkeckel funi, és tőb tőrvény follyást nem kel inditani. ERŐL vagyon ez, hogy minden-fęle pőtes, egy eßtendőnek forgássa alat, (az levél ki kelleſçtől fogva számálván) tartozik aval, hogy az ő sententia levele tartása szerént, vagy Király embere, vagy Nador Ispán, avagy egyéb hiteles helynek emberi által, exequáltassson avagy igazattétessen. Mert ha egyebet cselekeßik, és eßtendeig az Sententiát véghez nem vißi, az Alperest, annak az Sententia levélnek ereiével sem személyében, sem semminemű marhaiában, megh nem bánthattya, sem háborgathattya, avagy megh sem tartoztathattya az Felperes: De ha akarja, az sententia terhének megh fizetésére, haladék nélkül való, meg magyarázot hivatalnal, rea hivattathattya, kire minden ok vételen, azon egy terminusson tőrvénnek kel szolgáltatni. Ezt

revolutionem, per regium aut Palatinalem, & alicujus loci testimonialis homines, executioni demandari facere tenetur. Nam aliter, post ipsum anniversarium convictum, & condemnatum, virtute illarum literarum sententionalium in persona, vel rebus ac bonis suis turbare, spoliare, vel detinere actor ipse non potest, sed si voluerit ad onus sententiæ deponendum contra se peremptoriè, & cum insinuatione evocari, facere valebit ex parte cujus indilatè, & ipso quidem unico termino judicium administrandum erit.

Ezt sem kel el feleitenünk, Hogy ha valamely Alpőres, kit feijen maraßtották, (az fellyül meg mondot mód ßerént) fogság által, az Biro kezében esik: tehát az Királynak kegyelme, mellyet néki fogságában ád, feie mentsęgére, az Felpőres ellen megh nem ál, és nem haßnál. Mert az Király külőmben meg nem kegyelmezhet, az meg sententiázot embernek, hanem hogy az ő pőresęvel meg békélyék, Mivelhogy penig immáron az pőres meg fogtatta, kételen véle, hogy az ki mondot sententiát exequáltassa, és abban el iárion: az békessęgre és alkuvásra penig ßabad akarattya ellen, az pőrest, nem kénßerithetni, sőt reá se erőltessęk. Ezokáért ő ellene az Király kegyelme meg nem álhat, nem is haßnál: hanem minden ßabadulássa, csak az Felpőres kezében vagyon, Innét vagyon ez, hogy

HOC quoq; non prætermittendum est, quòd si quispiam in sententia capitali convictus, manus judiciarias (modo præmisso) per captivitatē inciderit: tunc illi gratia Regia, ipsa captivitate facta etiam ad caput suum salvandum, cōtra actorem non suffragatur. Quoniam Princeps convicto & sententiato homini, gratiam aliter facere non potest, nisi ut convictus cum adversario suo concordet. Adversarius autem latam pro se sententiam, per illius detentionem, jam executioni demandatam habet: ad concordiam verò invitus compelli non potest neq; debet. Igitur gratia Principis contra eum non valet: sed tota salus detenti illius in manibus adversarij sui pendet.

Hinc est, quòd detentus ipse cuncta bona ac jura sua possessionaria etiam in præjudicium filiorum ac fratrum suorum, in redemptionem capitis sui perpetuò alienare potest: prout in prima parte latius declaratum est.

hogy effęle fogoly, illyen ßükſęgkort, minden iôßágát és ôrôkſęgit, męgh fiainak és attya-fiainak ellene-is, el adhattya, és ôrôcké el kôtheti, feie váltſágában: az mint ezen Decretumnak elſô réßében-is erről ßóllottunk.

QVANDO ET QVOmodo poterit detineri, in sententia capitali convictus?

TITVLVS LVIII.

ITEM, nemo litigantium adversam partem, vigore sententiæ capitalis, per non venientiã & non comparitionem alterius partis latæ, & promulgatæ, ante literarum sententionalium emanationem Sigillationemq́;, & manib⁹ actoris assignationem, in persona sua detineri facere potest: sed quãdiu literę ipsæ apud manus judicis fuerint, convictus ille tàm judicẽ ab extradatione, quàm etiam Capitulum vel Conventum, cui sonabunt, ab executione earundem semper inhibendi habet facultatẽ. Verumtamen, facta inhibitione apud

Per non venit.

MIKOR ES MINT fogtathattyák megh azt kit fejen maraßtották?

LVIII. TITVLVS.

TOVABBA, Az pôressek kôzzül, senki az más fęl pôrest, az ki mondot sententiának ereiével, azért hogy az tôrvényre el nem iôt, ielen-is nem vólt, az sententia levélnek ki adássa, pecsętléſſe, és az Felpôresnek kezében adássa elôt, ßemélyében, megh nem tartoztathattya avagy fogtathattya: Sôt meddiglen az levelek az Biró kezénél léßnek, az Alpôres, mind az Birót, az sententia levélnek ki adássáról, mind penig az Captalant, avag Conventet, az igaz tétel mellôl, mindenkor el tilthattya. Mihelt azért illyen tilalmat téßen az

az Biró elöt, ottan effęle sententiának terhêt le kel tenni, és az Felpöresnek keresetire tartozik meg felelni. De mikor az Biró, az két fęlnek feleletiböl, és az környül álló dolgoknak, forgatásából, törvény folyása szerênt, itil valakit feiére, törvényétis ki mondgya: mentést és minden továb való haladék nélkül, az meg győzetet Alperest (ha személye szerênt ielen lészen) minden sententia levélnek ki adássa nélkül, az Felperesnek, avagy Procatorának, kivánságára, Biráia által megh fogtathattya, és (az fellyül megh mondot rend szerênt) tartoztathattya, és megis büntettetheti: Az Nemessęgnek szabadsága, ö nékie semmit nem haszná lván.

apud judicem, statim onus hujusmodi sententiæ deponere, & ad quæsita actoris respondere tenetur. In facto autem capitalis sententiæ per responsiones, & ex allegationibus partium, atq; processu juridico, per judicem pronunciatæ mox & in continenti reus, ac convictus, (si personaliter adfuerit) absq; quibuslibet literis sẽtentionalib', ad requisitionem actoris vel procuratoris sui per judicem suum captivari, & (ordine prænarrato) conservari ac puniri poterit: libertate nobilitatis non obstante.

MI LEGYEN ES mikoron engettessęk megh, az méltó maga mentsęg, kit az Birák itiletiröl költ levelekben szokták irni.

LIX. TITVLVS.

TOVABBA, az Birák itiletiröl költ levelekben, mellyeket közönsegessen Birság levélnek hinak, ez Czickelt (ha ugymond magát bizonyos okockal megh nem mentheti) mindenkor belé szokták irni: Es effęle sententia leveleket

QVID SIT, ET QVANdo admittatur rationabilis excusatio, in literis judicialibus inseri consueta.

TITVLVS LIX.

ITEM, in literis judicialibus, quas com̃uniter Birsagiales vocant, clausula ista (si se rationabiliter non poterit excusare) semper apponi inseriq; solet: & literæ quoq́ue sententionales: quæ ex hujusmodi literis judicialibus tandem

conſcribuntur, propè finem octavarum & brevium judiciorum extra dari, & manib⁹ adverſariorum aſsignari conſueverunt: Nè rationabili excuſatione ſe offerente, litigantium quiſpiã pręcipitanter, & de plano bonis ſuis deſtitui, vel
Par:2.T.30. capite puniri videatur. Vnde rationabilis excuſatio eſt, admittendaq́; cenſetur, Quando actore vel in cauſam attracto, aut ejuſdem procuratore, de domo ſua ad octavas, aut brevia judicia ſe movente, pariter & venire ſatagente, ægritudinem validam, poſt diſceſſum ſuum idem incurrerit, aut aquarum vehemens inundatio iſum retinuerit, vel equo ſuo infirmante, & propter inopiã equum alium emere conducerevè nõ valente, greſſum ſuum retardaverit: aut ſi per adverſarios ſuos vel latrones interceptus, ſpoliatus, vulneratuſq́; aut necatus fuerit: & his, vel ſimilibus caſibus præpedientibus & occurrentibus ad terminum diſtributionis literarum judicialium, aut ſententionalium, in præſentiam ſui judicis pertingere venireq́;

leket-is, mellyeket az Biráknak törvényéből írnak meg, az terminuſſoknak avagy rövid törvényeknek vége-felé azért ſokták ki adni az pöreſſeknek: Hogy ha valamely pöres maga mentſęgére bizonyos méltó okát adhattya, annak maga gondolatlanúl, hírtelenſęggel és mód nélkül, ióſágát el ne foglallyák, avagy feie el ne eſſęk. Annak-okáért az bizonyos okokból való maga mentés ez, és ennek vagyon az törvényben-is hellye: mikoron az Felpöres, avagy az Alpöres, avagy az ő Prokátora, házától az Octávára, avagy rövid törvényre indulván, el akarna iöni, és el indulvan, felette meg betegülne, avagy az víznek ki aradáſſa miat, nem mehetne elöb; akar lova megh betegülvén, és fogyatkozot állapattya miat máſt nem vehetne, nem-is fogadhatná, és azért kezdené el maradni: Avagy ha pöreſsi által, avagy tolvaiok által tartoſtatván, meg foſtatik, ſebhetik, avagy ugyan megh ölettetik: Illyen dólgok akar ehez haſonlók, ha az menéſt el halaſtattyák és el mulatattyák-is, hogy akorra az üdöre oda nem mehet, mikor az ſententia leveleket ki oſtyák: annak

annak mello mentsęge lehet, és az tőrvénnek terhétől megh-is menekedik. Csak hogy az illyen maga mentsęget meg bizonyithasson, és csalárdúl ne kőltete legyen. Mert egyéb-ként, hanem ha az sententiának terhét le tőtte vólna, (az meg mondot mód ßerént) executiora megyen az dologh, és az Fel peres az tőrvényben el iár: és az meg győzetet Al peres (az előbbi mondásként) az ő Nemes ßabadsága ellene nem álván, feiével-is fizet.

nireq; nequierit: meritò talis excusatur, & ab onere judiciorum sententiarumq; exoneratur. Dummodo excusatio ipsa probabili documento fulciatur, & non dolosè, neq; fictè vel fraudulenter inducta fuisse videatur. Aliter enim, nisi onus judiciorum & sententiarum depositum persolutumq; fuerit, executio (modo præhabito) subsequetur: & convictus, libertate (ut prætactum est) nobilitatis non obstante, etiam capite punitur.

MIKEPPEN KEL az fiak és az leányok, és az attya-fiak réßeit, az sententiában való el iáráskort, külön ßakaßtani?

LX. TITVLVS.

ANNAK felette eztis eßünkben kel vennünk, hogy az ki mondot sententiaban való el iáráskort, mindeneknek előtte, az megh győzetet embernek fiai és leányi, ha kik az sententia előt lőttek vólna ez világra, réßeit külön kel venni és külön regzeni: azonképpen az nemzetsęgh ßerént való attyafiak réßeit, és egyebeket,

QVOMODO PORTIones filiorum ac filiarum, & fratrum, tempore executionis sententiæ excidi debeant?

TITVLVS LX.

ADVERtendum præterea est, quòd tempore executionis latæ cujuslibet sententię, ante omnia portiones filiorum & filiarum cujuspiam convicti hominis, si qui ante sententiam ipsam in rerum natura sunt generati & propagati: Fratrum etiam generationalium, & aliorum quorumcunque, qui

cum eodem convicto jura possessionaria habent indivisa, sequestrandæ sunt & excludendæ: atq; portio solummodo ad personam ipsius convicti cedens, inter judicem, & adversã partẽ (modo prædeclarato) erit dividenda. De rebus siquidem mobilibus, tàm filij & filiæ quàm etiam uxor talis convicti, portiones suas, per hominem judicis, ad executionem ipsam deputatum, rehabere debent. Filius namq; pro delictis & excessibus patris, & è converso, pater pro demeritis filij nec in persona, nec juribus possessionariis, vel alijs reb⁹ condemnari solet. De juribus tamen possessionarijs filiæ non aliter, nisi jura eadem possessionaria sexum quoq; fœmineum, manifestè & reali dominio fœminarum demonstrante, concernant, portiones possessionarias habere possunt. Vxor verò sua, Dotem ac res Paraffernales suas, tàm à filijs suis, quàm etiam ab eo, qui portiones mariti sui possidebit, marito ipso decedente, pro se rehabere valebit: prout in prima

beket, kiknek azon megh győzetet fęlel oßtotlan ióßágok vagyon, kűlőn kel fel ßámlálni: és csak azt az rêßt, az mely az Alpőresnek ßemélyére iut, kelletik az Biró, és az pőres kőzőt (az fellyűl megh irt mód ßerént) megh oßtani. Miért hogy az ingo marhából, mind az fiaknak, leányoknak, mind penig az meg győzetet fęlnek felesęgének az ő rêßeit, az Biró embere kit az igaz tételre el kűldenek, tartozik meg adnia. Mert az fiat az attya vétkeért, és vißontag, az attya az fia érdemeért sem ßemélyében sem ióßágában, avagy egyéb marhaiában, nem illik meg kárositani és meg bűntetni. Az ióßágból penig az leányok kűlőmben rêßt nem vehetnek, hanem ha az ióßágban, az leányoknak nyilván való Vraságok azzal hogy biriák, meg mutattya, hogy az leány ágnakis nyilván való rêßek vagyon benne. Az felesęge penig az ő iegyruháiát, és aiándékát, mind az ő fiaitul, s-mind attól, az ki az ő Vra ióßágát biria, az Vra hólta után megh veheti: az miképpen

képpen ez Decretumnak első részében is, ahól az egy ruha dolgának megh fizetéséről szóllánk, nyilván megjelentettük.

AZ PŐR KŐZBEN megh hólt Attyáknak és attyafiaknak jószága bőcsűléséről.

LXI. TITVLVS.

TOVABBA, ha valamely Nemes embert valaki, jószágának el foglalásáért, avagy egyéb dologért, mely az nagy hatalom dolgát illeti, (melyért akar kit főre, avagy fő váltságra itílnek) Király udvarában evocál, avagy reá hí, és az pőrnek vége szakadásnak előtte, ezomban ez világhból ki mulik: ackor az megh hólt Nemes embernek fia, avagy attyafia, ugymint, az kire az jószág szál, és szükségesképpen az pőrt is szokot szállani, az Ország szokása szerént, egyéb terhen nem marad, hanem az attya avagy attyafia jószága bőcsűen szokot el maradnia: és annak felette az gonosúl el foglalt jószágnak megh adásán: és az kár

ma quoq; parte, ubi de Dotalitiorũ solutionibus tractatum est notabile positum habes.

DE ÆSTIMATIONE jurium Paternorum, vel fraternorum, litis intermedio decedentium.

TITVLVS LXI.

ITEM, si quis nobilium, per quempiam in curiam Regiam, occasione occupationis jurium possessionariorum, vel aliorum negotiorum factum majoris potentiæ (de quo capitalis sententia vel emenda capitis evenire solet) tangentium, evocatus fuerit, & ante decisionem ipsius causæ, ab hac luce decesserit: tunc filius aut frater illius defuncti, ad quem jura sua possessionaria devolventur, & ex consequenti, causa ipsa de Regni consuetudine condescendet, non in alio onere & gravamine, quàm in æstimatione duntaxat jurium paternorum vel fraternorum convinci: & præterea jura possessionaria, malè occupata, actori per judicem restitui: damna et-

na etiam illata (si quantitas eorum in literis evocatorijs specificata, & sententia per non venientiam lata fuerit) simpliciter & ante omnia actori refundi, & tandem residua jura possessionaria ipsius defuncti, inter judicem & actorem dividi solent. Si tamen per responsiones partium sententia pronunciata fuerit: tunc damna ipsa, juramento mediante, recuperari debebunt.

az kár tételnek megh fizetéssen (ha az kárt mennyi lőt legyen, az hivatal levélben megh telentették vólt, és az sententiát, az Alpőres nem iőtte miat, adgyák ki) mellyet igyenessen mindenek előtte az pőresnek, megh szokták fizetni: és az után az meg hólt embernek maradék iószágát, az Biró és Felpőres kőztők meg osztyák. Ha penig az sententiát, az két fęl feleleti után mondották ki: tehát az Felpőres, hitivel vegye meg az kárt.

QVALITER FILII, ante & post sententiationem Patris, in bonis paternis succedant.

TITVLVS LXII.

HOC quoq; non prætermittendum est, quòd filij post latam & executam contra patrem sententiam progeniti, qui tunc in utero materno nondum fuêre generati, de bonis & juribus paternis, per ipsam sententiam ad manus judiciarias, vel adversę partis, aut eorum medio, aliorum quorumcunque deventis & statutis, nullam pro se portionem habere possunt, neq; de eisdem sunt consulendi:

AZ FIAK AZ ATtyok sententiázássa előtte, és utánna kik születettek, miképpen iuthatnak az attyok iószágához.

LXII. TITVLVS.

EZT se feleicsük el, hogy az mely fiak ez világra születetnek, minek utánna az attyokat feien marasztották, és annak módgya szerént iószágát el-is foglalták: mellyek męgh az annyok méhében sem vóltak ackorban, azok az attyok iószágában, mely avagy az Biró kezénél, avagy az pőres kezénél, avagy ezek altal más idegen kéznél vagyon, semmi részt nem vehetnek, semmi kőzők fincsen hozzá; De az ollyan fiak, kik az

kik az attyok sententiázásának előtte lőttek és nemzettettek, mind az önnön saját részeket, s mind az attyok jószágát, mely rész szerént az Biró kezénél, egy részént az Pőres kezénél vagyon, ha megh akarják válnai, mindenkor meg válhattyák. Innét azért ezt tanúllyuk meg, hogy az fiak három rendbélieknek mondatnak, ugy mint, némellyek fogantatot fiak, némellyek szűletet fiak, némellyek penig kik attyok halála után lőttek. Fogantatot fiaknak mondatnak azok, kik még ez világra nem szűlettettek, kiknek terméssetek az, hogy az ő fogantatásoknak ideiétől fogván, mellyet az ő szűletések megh mutat, egyenlő igasságok vagyon az szűletet és élő fiackal, Attyok halálok után valók penig azok, kik az attyok el temetésének utánna, törvény szerént való igaz ágyból szűlettetnek. Es mondom nevezetessen, hogy igaz törvény szerént való ágyból legyenek: Mert ha az szűles az firfiúnak el temetése után, tiz hól nappal lésen: tehát azt az pókás gyermeket, méltán és igazán nem mondhattyák, hogy ám annak temetése után lőt az világra. Mert nem az meg hólt firfiúnak igaz ágyából és magvából, sőt inkáb az asszonyi állatnak paráznaságából mondatnék hogy ez világra lőt. Summáia ez, hogy mind az fogantatot fiak mind penig az kik

sulendi: filij tamen, ante latam sententiâ nati & propagati, tàm portionibus eorum proprijs, quàm etiam paternis, si à manib⁹ judicis & adversæ partis portiones paternas redimere voluerint, potiri solent, possuntq; semper. Vbi sciendum, quòd filiorum alij concepti, alij nati, alij verò posthumi vocantur. Concepti dicuntur, nondum tamen nati, quorum natura est, quòd à tempore conceptionis, quam partus ejus indicabit, æqualia jura habent cum natis & extantibus filijs. Posthumi autem sunt, qui post humationem seu sepulturam patris legitimè nascuntur. Et dico notanter, legitimè: quia si partus facta humatione viri post decem menses fieret, tunc infans ille rectè, deq; jure posthumus non diceretur. Non enim ex toro semineq; mariti defuncti, sed potius ex fornicatione mulieris præsumeretur in lucem prodijsse: Et hi omnes, tàm concepti quàm etiam nati & posthumi, legitimè tamen (ut præmisi) generati, in jurib⁹ paternis æqualiter semper succedunt.

az kik már ez világban vadnak, és az attyok halála után kik lêßnek, (igaz ágyból azért) az attyai ióßágban, egyenlő-kêppen réßesűlnek és ßálnak.

VTRVM FILIVS, POST Patris ſententiationem natus, poſsit redimere paterna bona?

TITVLVS LXIII.

SED hic quæritur, utrum filius poſt ſententiationem patris natus, qui nullam portionem de juribus paternis (ſicuti pręmiſſum eſt) habere permittitur, bona & jura paterna, vigore latæ ſententiæ occupata, de manibus judicis ac adverſę partis, vel aliorum quorumcunq́; communem per æſtimationem eorundem bonorum ad ſe redimere poſsit? Dicendum quòd ſic, quia ſanguis & parentelæ propagatio, vim adhuc & virtutem vicinitatis ac cõmetaneitatis taliũ bonorum, & jurium poſſeſsionariorum habet atq́; repræſentat. Si igitur vicinis & cõmetaneis bonorum ipſorum, per ſententiã occupatorum redemptio (prout prętactum eſt) de jure permittitur: ergò & filio, poſt ſententiam nato, redemptio ipſa legitimè cõceditur.

AZ ATYA MEGH Sententiáztatáſának utánna lőt fiú, az attyai ióßágot meg válthattyaé avagy nem?

LXIII. TITVLVS.

DE itt azt kérdik: Hogy-ha az attya ſententiázáſának utánna ßűletet fiú, kinek az attyai ióßágból (mint fellyűl-is megh mondók) ſemmi réße nem lehet, az attyai ióßágot, mellyet az ſententiának ereiével el foglalták, az Biró kezéből, és az pereſſęből, avagy penig egyebekéből, az ióßágnak kőz bőcſűe által, meg válthattyaé, avagy nem? Kire ezt felellyűk, hogy meg válthattya. Mert az vérnek, és az attyai nemzéſnek, annyi ereie és tulaydonſága vagyon, hogy efſęle ióßágban, męg az Sententia után lőt fiat-is, mint egy ßőßéddá és határoſſá téßi. Ha ezokáért az ſententia által el foglalt ióßágnak meg váltáſát, az tőrvény az ßomßédoknak és határoſoknak meg engedi; Tehát az fiú-is, ki az ſententia után ßűlettetik, az attya ióßágát, annak tőrvénye ßerént, ßabadon hozzá válthattya.

MED-

MEDGYENEK HA az Attya az fiával, avagj minden attya-fiaival egygyűt, meg ſententiáztatik.

LXIIII. TITVLVS.

HA, ugy mond, az hattyát az fiával, avagy minden attya-fiaival egyetemben meg ſententiázzák, ugy hogy mindeniket feléré itilték legyen, az iőſágot mint kel meg váltanie ERRE ez az felelet, hogy az Feiedelem, az kinek az ő kegyelméből megh engedi, az válthattya hozzá: mert effele ſententiázot emberek iőſágának tulaydonſága, és őrőckes vőlta az Feiedelmet illeti, mihelt az meg ſententiázot ſeméllyeknek magvok ſakad. AZON értelemben legyűnk, affele eggyes és rideg ſemély felől-is, kinek ſem fia, ſem leánya, ſem attya-fia nincſen, mely tőrvény ſerént annak iőſágát hozzá válthatná. Holot vigyázni kel: Hogy-ha az ſomſédok vagy határoſok hozzáiok váltották, effele ſententiával el foglalt iőſágot, tehát az ſententia után ſületet fiak, avagy az attya az fiával, avagy minden attya-fiaival, avagy csak az eggyes rideg ſemély ſententiázva lévén,

QVID SI PATER cum filio, vel omnes fratres ſimul ſententiabuntur.

TITVLVS LXIIII.

QVID, ſi Pater cum filio, vel etiam omnes fratres ſimul ſẽtentiabuntur, nemoq; illorum fuerit ab onere & gravamine latæ ipſius ſententiæ præſervatus, faciendum erit? RESPONDE, quòd per gratiam Principis, in quem proprietas & hæreditas hujuſmodi bonorum occupatorum, ſententiatis ipſis deficientibus tendit atq; reſpicit, redemptio eorum fieri poterit & debebit. Item de unica quoq; & ſingulari perſona, quę nec filios nec fratres habet ad quos aut quibus redemptio ejuſcemodi bonorum de jure ſpectaret & competeret, idem eſt ſentiendum. Vbi advertendum, Quòd ſi vicini & commetanei talium bonorum & jurium poſſeſsionariorum occupatorum, ea ad ſe redemerint, filij, poſt ſententiã nati, aut Pater cum filio, ſive fratres ſimul ſententiati, Part. 1. Tit. 10. 64.

vel singularis ipsa persona Regia gratia suffragante, de manibus eorundem vicinorum, & cõmetaneorum illa pro se rehabere poterũt: & brevi quidem processu, unico ut puta terminojuridico, admonitione duntaxat legitima super ea re prẹhabita. Et hoc de vicinis, ac cõmetaneis intelligendum est semper in casu, quo sententiatus quispiam omnibus hæredibus ac fratribus condivisionalibus, vel alijs legitimis successorib⁹ (ad quos devolutio bonorum suorum spectaret) omninò destitutus fuerit. Nam illis existentibus magis ad eos, (si volunt) quàm ad vicinos, redemptio ipsa pertinebit.

vén, ha az Kiraly nékik megh kegyelmezend, az ßomßédok és határosok kezekből, csak azon első törvényen, köz bőcsel őket meg kinálván, vißßa vehetik: Az ßomßédok penig, és az tőb határosok, csak azoknak az meg sententiázot ßeméllyeknek iőßágokat válthattyák hozzáiok, kiknek tellyessęggel őrőkkesi avagy egy oßlásson való attya-fiai, avagy egyéb törvényßerént való maradéki nem volnának, kikre az iőßágnak kellene ßállani. Mert ha őröckesi vadnak, őket illeti inkáb, az megh váltás (ha akariák) hogy nem mint az ßomßédokat.

VTRVM PER SENTENtiam, in Curia Regia latam, etiam bona in Sclavonia vel Transylvania habita, amittantur: Et è converso.

TITVLVS LXV.

QVæritur ulterius, si quis Nobilium, tàm in hoc Hungariæ quàm

KIRALY VDVArábã ki adatot Sẽtentia által, Tóth Orßágban, akar Erdélyben való iőßágát, az megh Sententiázot ßemély egyßersmind el veßtié avagy nem?

LXV. TITVLVS.

TOVABBA, meg-is kérdik: Ha valamely Nemes embert, kinek mind itt Magyar Orßágban,

mind penig Thoi Orßágban, avagy Erdélyben, ís, ióßága vagyon: az Magyar Orßági, avág Thoi Orßági, avagy penig Erdélyi Octáva, avagy egyéb-ſçle tőrvénnyen, az nagyob hatalomnak dolgában, vagy feien, avagy feie váliſágán maraßtyák: Hogy ha minden ióßágát, és őrőckét, mind az két Orßágban, és Erdélyben ki vólna, egyßerſmind egy úttal el veßtié: avagy cſak azt az ióßágot veßtié el, mely abban az orßágban vagyon, az hol az ſententiát ki mondgyák: Melyre azt mondgyuk: Hogy iólleher némely tőrvény tudóknak vélekedéſekhez képeſt, közönſçgeſſen mindenűt, és akar mely Orßágban-is, avagy hozzá tartozandó hellyeken legyen ióßágais, ha cſak egy helyen ſententiázzák mégis mind el veßti: De ezt az vélekedéſt nem kel megh tartani. Mert minden Birónak cſak az ő Biróſága határában vagyon hatalma és méltóſága. Moſt penig ez nyilván vagyon, Hogy az Dalmatiai, Horváth Orßági, és Toth Orßági Bánnak avagy az Erdélyi Vaydának nincſen arra hatalma és ereie-

quàm etiam Sclavonię Regno vel partibus Tranſylvanis, bona & jura poſſeſsionaria habens in octavis, aut cæteris judicijs, in Hungaria aut Sclavonia, vel Tranſylvania celebrandis, in facto majoris potentiæ, ex eo quoq; in capitali aut emendæ capitis ſententia fuerit convictus: Vtrum univerſa bona, & jura ſua poſſeſsionaria in utroque Regno & Tranſſylvanis partibus ſita, atq; habita, ſimul & ſemel amittat: vel ſoluṁodo illa, qui in ipſo Regno, ubi ſententia profertur, adjacent, amiſiſſe intelligitur? Dicendum eſt, quòd licet opinione quorundam juriſtarum generaliter ubilibet & in quibuſcunq; Regni vel partibus adjacentia, uno ſaltē in loco ſententiatus, amiſiſſe dicatur: hæc tamen opinio tenenda non eſt. Quoniam authoritas cujuslibet judicis ſolum modo ad loca, juriſditioni ſuæ ſubjecta, ſe extendit. Modo certū eſt, Quòd Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Banus, vel Vayvoda Tranſſylvanus, non habet juriſditionem judicandi in co-

mitatibus, Regno Hungariæ incorporatis: sed tantum officiolatui suo subjectis: Et è converso. Nec cæteri judices ordinarij curię Regiæ, sese in jurisditionem aliorum judicum ingerere vel im̃ittere possunt. Aliter enim nulla esset distinctio Regnorum: pariter & judiciorum: quæ seorsim & diverso tempore, (diversoq́; modo semper celebrari consueverunt. Et propterea in literis quoq́; sententionalibus ipsorum judicum clausula ista (Intra ambitum hujus Regni Hungariæ, vel hujus Regni Sclavonię, aut harum partiũ Transsylvanarum) semper apponi solet. Verumtamen in facto & causa notæ infidelitatis, per unicam solummodo sententiam, vel etiam Donationem Regiam (dum̃odo Donatio legitimè facta fuerit) universa bona & cuncta jura possessionaria ubilibet & in quibuscunq́; Regnis ac partibus, Sacræ Coronæ Regni subjectis, sita & habita, de facto amittuntur. Quia jurisditio ejusdem coronæ, contra quam infidelitatis ipsa nota committitur, ad quæ-

reie, hogy az Magyar Orßágban való Vármegyékben Biró lehessen, hanem csak az ő tißti alat való hellyeket itilheti meg: Es vißontág, Miért hogy Király udvarában való tőb rendelt Birák-is, magokat más Biróságában nem elégyithetik. Mert igy semmi külőmbsęg nem lenne az Orßágunknak, és aval egyetemben az tőrvénnek-is: mely külőn és más időben, és külőmb módon, ßokot egy orßágban ki ßólgáltatni, hogy nem mint más Orßágban. Es ennek-okáért ßokták ez Czickelt-is, az Birák sententia levelében bé irnia (hogy ugy-mond, ez Magyar Orßágnak kőrnyékiben, avagy ez Toth Orßágnak, avagy ez Erdélynek tartományában) De azért az hitetlensęgnek dolgában, csak egy sententia által-is, avagy Király adománya által (csak hogy az Donatio tőrvény ßerént lőt legyen) az megh sententiázot ßemély minden iőßágát és őrőksęgit, mindenűt, és akar mely Orßágokban-is, és az Magyari Coronához való tartományokban legyen, egyßers-mind el veßti. Mert az Coronának birodalma, mely ellen az hitlensęg esik, minden Orßágokra

gokra és hozzá tartozó réßeire, egyenlőképpen ki teried. Mind azon által az igaz tétel, és affęle iöknak el foglalása, csak azon egy Biró ereiével, az ki előt affęle hitlensęgről való sententia ki kél, nem lehet: Hanem affele iößágnak el foglalását, ki az ő birodalma kűvűl vólna, annak az Birónak eleiben tartozik levele által bocsátani, és arra bizni, az kinek birósága alat vagyon az iößág, mellyet el kel foglalni.

ad quævis Regna, & partes sibi subjectas, æquè extendit. Nihilominus executio, & bonorum illorum occupatio, per eum solum judicem, coram quo sententia hujusmodi notæ infidelitatis lata fuerit, ubilibet fieri non poterit: sed occupationem bonorum, extra jurisditionem suam habitorum, ad judicem, cujus jurisditioni subsunt, ipse judex causæ, per literas suas remittere debet.

AZ HITETLENsęgről való Sententiának ki mondásáról.

LXVI. TITVLVS.

AZ Hitlensęgrôl való Sententiával-is ßintén azon módon és rendel kel el iárni, mint az főben iáró sententiával. De azért az hitlensęgnek notáia, az főben iáró sententiától mit kűlőmbőzzőn, az Decretumnak első réßében, ahol az Király adományáról kőzőnsęgessen ßöllottunk, meg találod. Az hitlensęgnek sententiáiának penig három ága vagyon. De azoknak rendeit ide alá az Repulsionak rendiben, akarom meg magyarázni.

AZ

DE SENTENTIA, PER notam infidelitatis pronuncianda.

TITVLVS LXVI.

ITEm in facto quoq; & sententia notę infidelitatis eo pręcisè modo & ordine, quo in capitali sententia procedendum est. Qualiter tamen nota infidelitatis ab ipsa capitali sententia differat, in prima parte, ubi de Donationibus Regijs in generali tractatum est, reperies. Trib⁹ autem modis solet decerni & pronunciari nota infidelitatis. Sed horum seriem infra in[a] repulsionis ordine statui declarandam.

[a] Par: 2. Tit 73. 74. 75. & 76.

DE

DE ACTIBVS POTENtiarijs minoribus, & sententijs super ea re ferendis.

TITVLVS LXVII.

SCIendum ulterius, quòd sentẽtiarum aliæ sunt simplices, quæ nec ad pœnam nec emendam capitis tendunt, sed medietatẽ duntaxat emendæ capitis, hoc est centum florenos repræsentant. Et hujusmodi sententiæ, juxta contenta generalis constitutionis & decreti moderni Dñi nostri VLADISLAI Regis, tàm ad Dominos Prælatos & Barones, aliosq; Magnates, quàm etiam Nobiles æqualiter referuntur: & non ad plures quàm centum (ut prætactum est) florenos pro actibus potentiarijs se extendunt. Damna insuper, in actione & acquisitione actoris vel actricis declarata, compensant & refundunt. Et horum centum florenorum directa medietas judici: altera verò pars actori vni actrici remanebit. Vigore autem ejuscemodi sententiarum nemo nobiliũ (dempto

AZ KISSEB HATAlomnak dolgáról, és minémű sententia mondassęk felôle.

LXVII. TITVLVS.

TOVABBA ezt-is tanúllyuk megh, hogy némely sententiát, csak tisztának mondhatunk, az az, mikor az embert sem feién nem marasztyák, sem penig feie váltságára nem megyen dólga, hanem feie váltságának csak felêre, az az, száz forint birságra megyen. Es effęle sententia az LASZLO Király közönsęges Decretuma szerént, mind az Pap Vrakra, Zászlós Vrakra, és egyéb Nagyságossokra, mind penig Nemessekre, egyenlőképpen szólgál: nem-is megyen az hatalom dolgáért tőbre, hanem csak száz forintra, mint fellyűlis meg mondók. Annak felette az Felperesnek az kárt-is megh kel fizetni, mellyet az ő keresetiben meg ielentvén, hozzá felel. Mely száz forintnak hasonfele az Biróé: az fele penig az peresé szokot lenni. Effęle sententiáknak ereiével kedig egy Nemest sem tartóztathatnak meg személyében (egy dologtól megh vál-

ván

ván, kiről továbbad bő lesen.) De az fellyűl megh mondot száz forintnak terhéről, és az kárnak megh fizetésről, az meg nyert Alpőresnek ingo marháiából, ha marháiát talállyák: ezen kűvűl penig iószágából is, tartozik az Biró az Felpőresnek igaz tételel. Ez első sententiának nevezeti penigh közönségessen bé foglallya magában, az mostani időnek állapatyában, mindenfele hatalmat, effele dologiól el válván, mellyekből ielentém ide fel, hogy főben iaró sententia származik, avagy fő váltság következik: Melynek okáért, az kisseb hatalomnak dolgait, kisseb sententiáknak szokták nevezni. Jóllehet az győzhetetlen MATTYAS Királynak közönséges Decretumának előtte, Vrunk születése után, Ezer négy száz, és nyolczvan hatban kit szerzettek (mely Decretumát LASZLO Király is itt ez aránt hellyén hagyot, és megh erősíteti) minden Vrak és Nemesſek, akar minémű hatalomért közönségesen mint az nagyob hatalom-

(dempto quodam casu subnotando) in persona sua detineri poterit. Sed de onere dictorum centum florenorum, & refusione damnorum, de bonis & rebus mobilibus convicti, si reperiri poterunt: aliter autem de juribus ejusdem possessionarijs actori vel actrici per judicem satisfactio impendi debet. Et sub hac specie sententiarum cõpræhenduntur generaliter, nostra in hac tempestate universi actus potentiarij, pręter casus prædeclaratos, ex quib⁹ majores sententias capitales, utputa, & emendam capitis tãgentes, generari subsequiq; prænotavi. Et propterea minores actus potentiarij, & minores sententiæ solent appellari. Licet ante generale Decretum invictissimi Principis quondam Domini MATHIÆ Regis, in anno salutis quadringentesimo octogesimo sexto supra millesimum editum (quòd ipse quoq; dominus noster VLADISLAVS Rex in hac parte roboravit) omnes Dñi seculares & nobiles possessionatiq; homines, ratione quoruncunq; actuum po-

tentiariorum generaliter & universaliter in facto majoris potentiæ, ex eoque in capitalibus aut emendæ capitis sententijs solebant aggravari. Cujus rei ut clarior notitia habeatur, articulum super eo conscriptum, verbotenus inserendum curavi: qui sub hac verborum sequitur forma.

ITem in causis, ratione illationis damnorum, cæterorumq; nocumentorum & injuriarum, ac actuum potentiariorum minorũ motis, etiam si patrator ore suo proprio coram suo judice profiteretur, nemo deinceps in facto potẽtiæ: sed solum̃odo in solutione hujusmodi damnorum illatorum, & expensis actoris, eidem tantum̃odo persolvendis. Insuper pro præmissis actib⁹ potentiarijs in viginti quinq; Marcis, gravi ponderis, centum florenos auri facientibus, inter judicem & actorem æqualiter dividendis convincatur, & per judicem ad solutionẽ statim compellatur. In causis verò majorib⁹, scilicet ratione invasionis domorum nobilium, sine justa causa, occupa-

Casus quinq; Maiores. Par. 2. T. 42

talomért, avagy feieken, avagy feiek valtságán ßoktanak vólt maradni. Mely dolgot hogy nyilvabban megh érthessünk, arról való articulust, iginként it bé akarám irni, mely illyenképpen következik.

TOVABBA, Vgy mond, kártételnek dólgai felöl, és egyéb ártalmokról, boßßuságokról, és az kisseb hatalomnak dólgairól indult pörekben, męgh ha az vétkes az ö biráia elöt tulaydon ßáiával megh vallanáis cselekedetit, senki ennek utánna affęle hatalom dolgáért, feién és egyéb terhen ne maradgyon: hanem csak effęle kár tételnek megh fizetéssen, és az Felpöresnek költsęge megh teritéssen: ennek felette, az megh mondot hatalmaskodásért, hußon ött nehéz Girán, mely ßáz forintot téßen, kinek fele az Birónak, fele az Felpöresnek iut, melynek megh fizetéssęre, az Biró, az megh gyözetet fęlt, mindgyárást reá kénßericse. Nagyob hatalomért indult pörekben penig, ugy mint, mikor valaki Nemes házra megyen, igaz ok nélkül: ióßág-

ſóſághnak és hozzá tartozandó iovainak el foglalása miat: Nemesſeknek meg fogtatáſſa miat, igaz ok nélkül: Nemesſeknek meg verésſe, megh ſebhetésſe, és megh ölésſe miat. Az Biró illyenképpen cselekedgyék: hogy ha az Felperes maga részére, az fellyül meg mondot mod szerént bizonyſággal él, tehát az dolognak nagyob világoſſágáért, ha az két ſęl akaria, kőz tudományta bocſáſſa. Ha penig az Alperes bizonyſágra ki nem akar kéredzeni, bizonyitani ſem akar: tehat az Felperes, az Orſág tőrvénye szerént, az ő keresetinek nagyob bizonyſágára, annak az ő ellenſęginek az feiére eskűdgyék. De ugy hogy ha az Alperesnek azon Vármegyében, az hól az hatalom eſet, ſaját ſzemélye szerént és ſűnetlen való lakáſſa vagyon. Ha pedig más Vármegyében lakik, és effęle hatalmaſſágh, az ő távoly létében eſet: tehát az bizonyſágh levélnek módgya szerént, hitivel tartozik magát megh menteni: és az ſólgai és iobbágyi felől tőrvént ſólgáltatni, az Orſág tőrvénye és végezéle szerént.

cupationis poſſeſsionum & pertinentiarum eorũdem, Detentionis Nobilium, ſine juſta cauſa, verberationis & vulnerationis ac interemptionis Nobilium motis. In his taliter judex procedere habebit: Quòd ſi actor pro ſui parte inquiſitionẽ, modo & ordine ſupra notato reportaverit, in ampliorem rei verificationem, ſi partes voluerint, cauſam ipſam ad cõmunem inquiſitionem decernat. Si verò reus ipſam inquiſitionem acceptare recuſaverit: tunc actor, pro majori verificatione, actionis ſuæ, juxta Regni conſuetudinem hactenus in hac parte obſervatam, ad caput illius adverſarij jurare habebit. Ita tamen, ſi adverſarius ille, ſive in cauſam attractus, in eodem comitatu, ubi mala ſunt patrata, propriam perſonalemq; & continuam faciat reſidentiã. Vbi autem talis in cauſam attractus, in alijs partibus ſeu provincijs Regni perſonalem facit reſidentiam, ac in ejus abſentia hujuſmodi mala patrata ſunt & commiſſa: tunc juxta contenta literarum inquiſitoriarum, propter ſuam innocentiam ſe juramento expurgabit: ex parte denięq; familiarium & Iobagionum ſuorum vigore præſentis articuli fiat iudicium, & iuſtitia lege regni requirente.

Par. 2. T. 31

Par. 2. T. 28

DE CAVSA, IN QVA etiam vigore minoris ſententiæ quis detineri poteſt.

TITVLVS LXVIII.

Nobilium detentio.

ITEM, quia plures ſunt in Regno unius ſeſsionis Nobiles, & alij poſſeſsionati homines, qui verorũ Nobiliũ Privilegio libertateq; gaudent: deſidiæ tamen & torpori dediti, rebus temporalibus adeò defecerunt, ut non centum florenos: ſed difficulter etiam centum denarios ſolvere queant: nihilominus mala patrare non ceſſant, cum potiſsimè plures interdum proles ſe habere conſpiciunt, & illorum jura vel portiones amittere non poſſe conſiderant, in perſonis etiam ſuis detineri ſe nõ formidant. Vnde quaſi in uſum apud pleroſq; ſuccrevit, ut ſpe inopiæ ducti, vel potius ſeducti, quòd nõ habeant quid perdere vel amittere valeant, majora ſæpè malorum genera potentioribus, ditioribuſque ſe committere & perpetrare non verentur.

Vnde quæritur, Si quiſpiam litigantium, in ipſo minori facto po-

AFFELE PŐR DOLgáról, melyben męgaz kiſſeb ſententia ereiével is az Alpereſt meg foghatyák.

LXVIII. TITVL.

TOVABBA, mivel hogy ſok egy ház hellyũ Nemeſſek, és egyéb iobbagos emberek is, kiknek iollehet igaz Nemeſſęgek és ſabadſágok vagyon: mind azon által tunyaſágok és reſtiſęgek miá, oly nagy ſegényſęgre iutottak, hogy nem hogy ſáz forintot, de męg csak ſáz pénzt is nehezen fizethetnének: de męgh is ſok ſęle gonoſſágot cſelekeßnek, annyival inkáb, ha láttyák, hogy ſok magzattyok vagon, és tudgyák, hogy azoknak rèßeit el nem veßthetik, hogy penigh ßemélyek ßerént meg fogiák, azt ſem állallyák. Azért immáron egynehányon ugyan megh ſokták, hogy ſegényſęgekhez valò biſtokban, holot ſemmi nincsen mit az birſágba kellene fizetni, az érlékes és kazdagh embereknek gyakran nagy kárt tèßnek, és azoknál ſockal nagyobra tartván magokat, merő mérges, grázda kereſsők.

Ez okáért kérdezőskednek: Hogy ha az ſęle Alpereſt, kiſſeb hata-

hatalom dolgáért (az mint meg mondám) ßáz forinton maraßtyák, és annak felette hogy az kárt megh fizesse, és sem ingó marháia sem egyéb iößága az ő saŋát réßére annyi nem vólna sohúl, kiből az ßáz forintot meg fizetne, és az kárt-is megh térithetne, hogy ez illyen megh győzetet ßegény Nemes embert, ßemélye ßerént az Biró megh foghatté, és az igaz tételre kénßerithetiè fogság által, az ő Nemessęge hellyén maradván? Kire azt mondgyuk, hogy meg lehet. Mert az Nemes ßabadságh senkit az fogságtól megh nem óltalmazhat, sem penig az gonoß cselekedetnek meg bűntetésętől meg nem menthet, hanem inkáb az gonoß cselekedetet igen-is tiltya. Mert az igaz Nemessęghnek fondamentoma az IOSAG, mely mindenűt erre int, hogy minden tißtessęgessen éllyen, és senkit megh ne báncson. Hogy penigh affęle gonosságh tévőt ßemélyében-is megh fogiák, ez Orßág tőrvénnyet semmiben megh nem rontya: Mely azt hadgya, hogy az Nemesseket kűlőmben megh ne fogiák, hanem tőrvényre intcsęk,

tentiæ, centum (ut pręmissum est) florenos faciente, aut damnorum illatorum & irrogatorum refusione convictus & aggravatus, rebus mobilibus & juribus possessionarijs, ad portionem ejusdem convicti cedentibus adeò destitutus fuerit, per judicem causæ compertus ut nusquã hujusmodi centum florenos damnaq́; irrogata, res & jura sua compensare possint, utrum in tali casu convictus, ipse in persona sua per judicem detineri, & usq́; ad emendã ac satisfactionem conservari valeat, libertate Nobilitatis non obstante? Dicendum, quòd sic. Quoniã libertas & prærogativa exemptio Nobilium à captivitate non liberat quempiam neq́; exemptum reddit à pœna punitioneq́; pravi operis: sed potius damnat. Virtus enim, per quam nobilitas vera fundatur, dictat, ut honestè quisq́; vivat, & alterum non lædat. Nec etiam constitutioni generali totius Regni detentio ejuscemodi personalis Nobilium derogat: Quæ vetat, ut Nobiles non captiventur, nisi citati, & or-

Vera Nobilitas per virtutem fundatur.

Par: 1. T. 9.

dine juridico fuerint convicti. In hoc itaq; casu post citationem vel evocationem & post latam ordine juris à judice sententiam, detentio personalis ipsa sequitur: quam nec constitutio generalis illa vetat. Vnde meritò Nobilis ipse in persona sua (casu in prænarrato) per judicem suum, vel ejus hominem,
Par. 3. T. 28 ad id specialiter deputatum, captivari detineriq; poterit. Quem sic captum judex ipse quindecim diebus (prout in facto debitorum fieri consuevit) apud manus suas, concordiæ causa conservare: Et si hoc modo, atq; infra illud tempus in unionem cum adversa parte devenire non curaverit: tunc ipse judex, manibus dicti adversarij sui illum tradere & assignare tenetur: quem adversarius ipse tamdiu apud se detinendi habet authoritatem, quoadusq; detentus ille cum eo concordabit, & ipsum, simul cum judice suo, super prædicto onere centum florenorum contentos reddet, damnaq; adversario suo irrogata, refundet. Interim autem actor eum in persona sua punire vel impedire non poterit. Attamen detentus ille, tanquam unus ex familia actoris, eidem servire tenebitur.

csék, és törvény folyása szerént cselekedgyenek vélek. Ez meg mondot dologban azért, minek utánna effęle Alperest az törvényre intnek, az törvényből ki ment sententia után következik az fogság: mellyet az Ország törvénye sem tilt megh. Ennek-okáért az ollyan Nemes embert személye szerént (az meg mondot dologban) méltán, meg fogtathattya és meg tartóztathattya az Biró, avagy az képebéli embere, kit arra választ. Az Biró azért az illyen foglyot (mint szintén az adósság dolgában szokot lenni) tartozik tizenötöd napig nálla tartani, hogy az idő közben peressęvel megh békéllyék: Ha peniglen az idő közben meg nem békéllendik: tehát az Biró tartozik az pőres kezében adni: kit az pőres mind addig nálla tarthat, migh mind magának, s-mind Biráiának eleget tészen, az megh mondot száz forintról, és az pőrest mig az ő káráról megh nem elégiti. Ezenközben azért szemèllyében meg nem büntetheti, és meg sem bánthattya. Hanem ugy kel tartani mint eggyik háza népét, az fogoly-is tartozik szolgálni az Felperesnek mint szintén háza népei közzül egygyik.

DE

AZ SZÉK TÖRES birſágáról: Es az kiſſebbik ſententia terhének megfizetéſéről.

LXIX. TITVLVS.

MI-ért hogy penigien, az Szék-törést-is száz forintal fizetik meg: annak-okáért az birſágnak haſonlatoſſágaért, az Szék-törést-is, az kiſſeb ſententiák közöttiben számlállyák. Mind az által ſokan vóltak illyen vélekedésben-is, hogy mind az Király ő Felſége, és egyéb Vármegyék ſék törését (mely valami éktelen, és valaki tiſztéſſége ellen való ſóért ſokot az ſék ſinin eſni) mind penigien az kiſſeb ſententiának birſágát (mely huſon öt nehéz Gira ezűſtre ſokot menni) csak huſonöt forintal fizethetik meg ez okon: Mert ugy-mond az Király tabláján-is, mikor ſékből ki ment birſágot fizetnek, minden Girát csak egy egy forintal vagy száz pénzel ſokták le ten-

DE POENA VIOLAtionis Sedis judiciariæ: Et de ſolutione oneris minoris ſententiæ.

TITVLVS LXIX.

QVIA verò violatio quoq; ſedis judiciariæ centum florenis compenſatur: ideò ſub hac minori ſententia, ob ſimilem ejus pœnam compræhenditur. Attamen nonnulli putavêre, tàm onus ipſius violationis ſedis judiciariæ Regiæ Majeſtatis, & comitum parochialium quorumlibet comitatuum, (quæ propter illicita verba, in ſede prolata vel dehoneſtationem in ſede ipſa exiſtentium, committi ſolet) quàm etiam hujus minoris ſententiæ, (quod viginti quinq; Marcis argenti, gravi ponderis computatur) ſoluñodo viginti quinq; florenis deponi & abſolvi poſſe: ex eo quod in ſede judiciaria Regiæ Majeſtatis, dùm Birſagia & judiciorum gravamina ſolvuntur ſingulã ſeu unamquamque Marcarum, ad unum duntaxat florenũ vel centum denarios præ-

pręsentis monetæ taxare, & sic deponere consueverunt: prout inferius ubi de judiciorum solutionibus tractabitur, clarius dicetur. Opinio tamen ista tenenda nõ est. Nam oneris hujusmodi sententiarum depositio, & Birsagiorum ac judiciorum solutio, longè inter se differt, diversoque modo & fine
Par. 2. T. 86 clauditur: sicuti paulò inferius (ut præmisi) declarabitur.

Brevissimè igitur sciendum, Quòd sive in sede judiciaria Regię Majestatis, sive tempore executionis, vel post executionẽ harum minorum sententiarum, si quis litigantium onera eorum deponere & persolvere voluerit: non aliter nisi centum florenis deponere expedireq; valebit. Verumtamen, si pecunijs paratis caruerit: etiam solutione rerum mobilium (juxta tamen verum valorem earundem rerum) deponendi habet potestatem. Secus tamen est de violatione sedis judiciariæ Regiæ Majestatis. Quia convictus de sede ipsa interim non emittitur, donec super violatione hujusmodi satisfecerit effectivè.

CA-

le tenni, és meg fizetni: az mint ide aláb erről, az birságok meg fizetése felől bősęgesben szöllünk. De effelől külömbet érclünk. Mert effęle sententia meg fizetése sockal külömb, hogy sem mint az törvényből ki ment birságnak meg fizetése, és külömb rendi és módgya vagyon,, az mint erről ez után szöllunk.

Rövideden ezokáért azt vegyük eszünkben, hogy akar az Király ő Felsęge tábláján, akar mikor az sententiával igaz tételre mennek, vagy az után is ha affele kisseb sententiának terhét le akaria tenni: száz forintnak alatta megh nem menekedik. Igaz azért, ha kész pénze nem lészen: ingó bingó marhával-is (az ő igaz árra szerént) meg fizetheti. De külömb azért, az Király ő Felsęge tábláján való szék törés: mert onnét addig az embert ki nem eresztik, mig valóban ugyan ott az széktörést le nem tészi, és vóltaképpen meg nem fizeti.

MI

MI LEGYEN AZ Patvar, és hány képpen essék meg: Es annak Birságáról.

LXX. TITVLVS.

IOL-lehet az Patvarnak dolga főben járó bűntetésre nem megyen: de miért hogy valami módon az fő vétséghez igen hasonló, ezokáért az Patvar-is mi legyen, ebben az kissebb sententiának rendiben, akarok rövideden felőle szóllani. Holottanulnyuk megh, hogy az Patvar ez, mikor valaki valamely pőrt, két sin alat, és külömb külömb formán csalárdúl kezd, más ember ellen: Mely Patvar noha sok fele pőrekben és igyekben, az pőrösseknek álnok és csalárd indulatyokból származik: néha peniglen az Ország törvénnyének meg nem tartásából következik: De kiválképpen három okokért szokot megh lenni: az mint immár megh-is kezdek ielenteni.

ELŐSZŐR, mikor valaki azon egy pőrt, két sinen, avagy két úton kezd, követ és forgat. Mert ha valaki, valamely iószágot keresetiben zálagosnak-is mond, és őröckes iószágnak-is mond-

CALVMNIA QVID SIT, & quot modis committatur: Et de ejusdem pœna.

TITVLVS LXX.

QVanquam factum, vel causa calumniæ, ad pœnam capitis non tendat: quia tamẽ emendam capitis quodam modo tangere dinoscitur, ideò de ipsa calumnia in hac sententiarum serie paucis tractandum competit. Vbi sciendũ, quòd calumnia est litis cõtra quẽpiam duplici sub colore vel diverso tramite fraudulenta motio atq; suscitatio: quæ licet plurib⁹ in causis atq; casibus, ex dolosa litigantiũ machinatione interdum etiam ex pœna, in generali constitutione declarata, committatur: tribus tamen præcipuè modis comitti solet, de quibus etiam definitio prænotata posita est.

PRIMO, dùm quis unam & eandem rem vel actionem duplici sub colore aut duplici via sequitur. Si enim quispiam litigantium possessionẽ unam titulo pignoris, vel etiã jure perpetuitatis quærit:

duplex color dicitur. Si verò unā & eandem rem, ſub uno & eodem titulo, coram tamen duobus vel diverſis judicibus proſecutus fuerit: duplex via nominatur.

SECVNdo verò, quando quiſpiam alterum ſuper jure quartalitio vel Dotalitio aut impignoratitio, vel alio etiam quovis negotio expeditum & abſolutum reddit atq; committit: & tandem ratione ejuſdē negotij ipſum abſolutum, aut ejuſdem hæredes & ſucceſſores, rurſus in litem attraheret: vel forſitan eo decedente, filij aut alij legitimi ſui ſucceſſores attrahunt: mox ubi ſuper ea probabile ſufficienſq; documentum produci poterit: talis calumniępœnā incurrit.

TERTIO autem, quando una cauſa proceſſu juris terminatur, & ſecundariò abſq; gratia Principis, & collatione novi judicij iterū reſuſcitatur: tunc factum calumniæ ſtatim committitur. Cujus vigore Principalis cauſa, hoc eſt res illa, quæ proſequebatur, ſive ſit caſtrū vel oppidum, aut aliud jus poſſeſſionarium, ſive pecuniarum ſumma,

mondgya: két ßinnek mondatik. Ha penig azon egy dolgot, egy úton és egy folyásban, két Biró előt, avagy külön külön Biró előt, követi: két útnak neveztetik.

MASODSZOR, mikor valaki valamely embert, akar leány negyed, akar iegy-ruha felől, avagy zálagos ióßág felől, avagy akar mi dolog felől, megh elégedvén, mentſęgeſſę és ßabadoſſá hadgya: és annak utánna, ugy an azon dologért azt, az ki immár egyßer meg menekedet, avagy az ő gyermekit, avagy maradékit, iſmeg törvényben fogia: avagy annak halála után, gyermeki és törvény-ßerént való maradéki réá hinák: Mihelt az el igazitáſról bizonyos és elégedendő bizonyſágot állathatnak elő: az ollyan Patvarnak büntetéſęben eſik.

HARMADSZOR, mikor valamely pőrben, végſő törvént mondnak, és máſod úttal azon pőrt valaki megh indittyák, az Feiedelem kegyelméből adatot uy itilet nélkül: ackor-is az Patvar ottan meg eſik: Mely miatt az derék dolog, az kit kereſtek, akar Vár legyen, akar Város, avagy egyéb ióßág, akar ſomma pénz, akar iegy-ruha, akar leány

tány negyed, öröcké el veß: Es annak felette affęle Patvaros, az más fęlnek Dijan két ßáz forinton marad, kinek két rêße az Biróé, harmad rêße az Alperes fęle.

ma, sive Dotalitium aut Quartalitium, in perpetuum amittitur eo facto: Et insuper calumniator ille in quinquaginta Marcis homagialibus, ducentos florenos auri facientibus, in duabus judici, in tertia verò parti in causam attracto, solvendis, convincitur & aggravatur, ipso pariter facto.

Par. 2. T. 34. Calumniæ etiam quartus modus recensetur.

AZ PATVARROL egy fö kérdés, mellyet iól eßünkben kel vennünk.

LXXI. TITVL9.

TOVABBA, ugyan ezen Patvar dolgában vegyünk eßünkben, hogy gyakorta az mi Feiedelmünk, valamely Várat, Várost, Mezö Várost, Falut, és egyéb-fęle ioßágot, mely öröckes-képpen ö Felsęgét illeti és nyilván: de más ember kezénél vagyon, vagy zálagban, vagy egyébként el kötve, ollyan idöben, valamellyiknek iámbor ßölgai közzül örökben adgya és aiándékozza: ki effęle ioßágnak Vraságában külömben nem iuthat, hanem

QVÆSTIO NOTABILIS & advertenda, super facto calumniæ.

TITVLVS LXXI.

ITEM, circa hanc materiam calumniæ advertendum est, quòd sępenumero contingit, Principem nostrum, castrum, civitatem, oppidum, villam, vel aliud hujusmodi jus possessionarium, cujus hæreditas & proprietas ad eum manifestè spectat & pertinet, præ manibus tamen alienis titulo pignoris aut alio inscriptionis genere, ad tempus illud habetur, alicui servitorum suorum, in perpetuum donare & conferre: qui dominium ejuscemodi juris possessionarij nõ

Part.II.T.27 aliter, nisi deposita, solutaq; illius inscriptionis pecuniarum summa pro se vendicare poterit. Ille verò præ cujus manibus tale jus possessionarium habetur, etiam legitimè admonitus, pecuniam suam non secus, nisi ad terminos octavales, causam, inde suscitandam, prorogando tollere & ferè coactus ad se levare consuevit: sicq; inter litigandum annualis revolutio creberrimè subsequi præterireq; solet.

Part. I. Tit. 4. §. 3. & Part. 2. T. 12 Certum est autem, quòd Donatio Regia, cuicunq; facta, infra ipsam anni unius integri revolutionem, statutione legitima roborari debet. Aliter enim viribus destituta manebit. Si itaq; actor, seu juris ipsius possessionarij impetrator, se in dominium ejusdem introduci, illudque infra dicti anni revolutionem pro se statui legitimè fecerit, nè Donatio sua viribus careat: & alio ex latere admonitionem quoq; juridicam, super tollenda prænotatæ pecuniæ summa, sive ante, sive post revolutionem ipsam annualem peregerit: mox unam & eandem rem atq; causam, duplici sub colore, dupliciq; via, ipsum actorem prosequi, in causam attractus allegabit.

nem ha az summát le téßi, melyben el vagyon kötve. Az iótság penig az ki kezében vagyon, még ha azt pénzével igaz úton meg kinállyák is, az dólgot törvényre halaßtya, ha fel kellé venni avagy nem, és azonközben, azt meg sórongattyák, az eßtendőis el forog, sőt elvis sokot múlni. Nyilván való dolog penig ez, hogy Királynak minden féle örök adományát, eßtendőnek forgássa alat, törvény szerént való iktatással kell meg erősíteni, és abban magát bé iktatni. Mert eßtendő múlva, az adománnak ereie nem lésen. Ha azért az, az kinek az Király az iótságot adta, hogy az adomány hellyén maradgyon eßtendőnek forgása alat, magát az iótságban bé iktatta, és más felől azon eßtendőben, vagy az után, azont törvényßerént, aval meg kínálta, hogy pénzét fel vegye: az Alperes erre mindgyárást azt kezdené mondani, hogy ugyan azon egy dólgot, két ßin alat, és két úton keresné,

Simile

Simile est de juribus possessionarijs, virtute alicujus contractus, & Regij consensus, in quempiam devolvendis: Quæ antequam successor ille legitimus in quem utpote jura ipsa possessionaria ritè sunt devoluta & redacta, manibus suis applicare posset, potens quispiam Dñorum, sæpe etiã inferioris conditionis hominum manu violenta illa pro se occupare temerariè́que vendicare crebrò solet. Et si successor ipse, vigore hujusmodi contractus, qui naturam vimq́; donationis conditionaliter sapit & habet, se in dominium talium bonorum & jurium possessionariorum introduci, eaq́; pro se, usq́; dictam annualem revolutionem statui fecerit: tunc contradictione, per occupatorem, vel alium quempiam facta, causa in longum protrahi serpereq́; consuevit: ita ut vix aliquando in unius ætate hominis finem debitum sortiri poterit. Quæ si etiam prius aut tunc finem sortita fuerit, de perceptis tamen, tempore medio, fructibus, nulla recompensa vel satisfactio actori

HASONLO dologhetik affele jószágban-is, melynek valami végezésből, avagy fiává, avagy attya-fiává való fogadás által, Király engedelméből, egyik személyről az másikra kel szállani: Mely jószágot, minek előtte az örökös kezéhez vehetné, némely értekes Vr, avagy gyakorta egyéb rendbéli emberis hatalmasúl sokot el foglalni. Es ha az örökes, az ő végezések szerént (kinek annyi ereie vagyon, mint az Király adományának) eßtendő alat ez illyen jószágban iktatná magát: tehát az hatalmas el foglaló, vagy egyéb valaki, az iktatást ellenzené, illyenképpen az pör annyira sokot nyúlni, hogy egy ember nyomig alig lésen vége. De ha az törvény végben megyen-is, mind az által az jószágnak ez üdő alat való haßna vételéről, az Felperest meg nem elégi-

impendetur: nullaetiam debitę ultionis pœna super actibus potentiarijs, hoc est violenta potentiariaq́; conservatione illorum juriũ possessionariorum, in causam attracto infligitur: eo quòd causa ipsa, non insinuatione mediante, sed per simplicem evocationem (quam nos longum litis processũ appellamus) inchoata fuisse dicetur: Licet quælibet causa, virtute alicujus contractus inchoata, eo pręcisè modo & ordine processuq́; terminari debeat, quo causa, prætextu bonorum per defectum seminis quorumcunq́; decentium, ad collationem Regię Majestatis derivatorum, finiri determinariq́; & concludi solet. Si verò causa per insinuationem, prętextu indebitę, violentæq́; occupationis jurium ipsorum possessionariorũ, per actorem mota suscitataq́; fuerit, (statutione quoq́; prænarrata super eisdem juribus possessionarijs prius, vel etiam post per acta) pari modo duplici sub colore calumnioseq́ue jura ejuscemodi possessionaria actorem quærere & prosequi, occupator ipse allegabit.

elégitik: sem az Alperest az el foglaláſęrt megh nem bűntetik, ez okon, miért hogy meg nem magyarazó hivatallal, hanem csak ſokot hivatallal hitta vólna réá, és ugy kezdette vólna pőrit, mely ſokot hivatalt, hoſſú pőr folyásnak mondunk. Noha effęle végezésből, és fiává, avagy attya-fiává való fogadásból, lőt pőrnek, ſintén ollyan rővid folyáſſal kellene véghez venni, mint ſintén affęle iőſág pőri, mely magva ſakattúl Királyra ſállot vólna. De ha az el foglaláſęrt ſintén magyarázó hivatallal, hiják réá-is, és ez mellet az Felperes, avagy előtte vagy utánna, az hivatalnak, az iőſágban iktatná magát, hasonlatos-képpen az Alperes azt kezdené mondani, hogy az Felperes, ez illyen iőſágot Patvarosúl két úton keresi.

EX præmissis igitur quæstio subinfertur, utrum prædeclaratæ causarum motiones, duplici via vel

Ez elő ſámlált dolgokból, egy kérdés támad: Ha ez illyen módon kezdettet pőr, Patvarban

ban eytiê az Felpereſt? Mely kérdéſre rövideden azt mondgyuk: hogy nem eyti. Mert az pör ollyan ember ellen vagyon, mely nem igaz úton biria az iöſſágot: ki mivel hogy abban az iöſſágban, igaz és törvény-ſerént valô Vraſſágát megh nem bizonyíthattya: Innêt az Felperes ellen az nem veheti: hogy ôtet abban az iöſſagban, két ſin alat avagy két úton, Patvaroſúl kereſné avagy haborgatná. Mert az az iöſſág nem ôtet, hanem az Felpereſt illette, és ô törvény ſzakattaig csak hatalmaſúl biria. Az Patvarról penig csak az ſólhat, ki az iöſſágot igaz úton és iô módgyával biria. Ha penig ezt vetné ellene, hogy az, az kinek az Király el kötte vôlt, és annak az kötéſnek ereiével biria, igaz úton és iô módgyával biria az iöſſágot. Vgy vagyon hogy valameddig az ô pénzével meg nem kinálják, iô módgyával biria: de az megh kinálás után, mivel-hogy külömb külömb fogáſockal, egyik octávárol az máſikra halaſztotta, és vontatta,

vel duplici colore factæ pœnam calumniæ afferant? ad quam quęſtiunculam breviter dicêdum eſt: quòd non. Quoniam contra malę fidei poſſeſſorem agitur: qui poſtquam non poterit juſtè, ſe bona & jura hujuſmodi poſſeſſionaria tenuiſſe poſſediſſeq; comprobare: ex hoc neq; poterit adverſus actorem opponere, malè ſe in juribus illis, duplici ipſo colore vel duplici via perturbatum fuiſſe. Quia jura illa non ſua, ſed actoris fuêre, quæ abſoluta ſolum modo potentia, ad exitum uſq; litis gubernavit. Poſſeſſor enim bonæ & non malæ fidei habet præmiſſa allegandi facultatem. Vbi autem objiceretur, quòd ille, qui virtute inſcriptionis Regiæ Majeſtatis ejuſmodi, talia bona poſsidet, bonæ fidei poſſeſſor eſſe cenſetur. Verùm eſt interea temporis quo ad levandam & tollendam pecuniã ſuam non admonetur: Poſtquam tamẽ admonitus legitimè fuerit, & pecuniæ ſuæ ſummam tollere recuſaverit: Sed frivolis & exquiſitis exceptionibus ad terminos octavales cauſam diſtu-

distulerit, ut interim fructus illorum bonorum capere possit: jam non bonæ sed malæ fidei possessor esse existimatur. Et nisi alia pœna in generali decreto nostro super hujusmodi fœneratoribus (qui pecunias suas admoniti levare recusant) expressa fuisset: talis fœnerator in perpetua æstimatione ipsorum bonorum convinci deberet & aggravari: Dùm potissimè juri consentaneam rationem nõ levationis pecuniæ suæ dare vel assignare non posset. Aliter enim, si violenta bonorum occupatio, & fraudulenta ad tempus eorundem conservatio locum haberet, impunitaq; maneret: profectò difficillimè tardèq; nimis justis suis juribus aliquis potiri gaudereq; posset. Idē est dicendum atq; tenendum etiam in casu, quo quispiam bona ac jura possessionaria defuncti, & hæredibus destituti hominis impignoratitio vel alio quovis redemptibili jure præ manibus suis habuerit, & per fratrem adoptivum, ac legitimum successorem ipsius defuncti, ritè requisitus pariter & admo-

ta, csak hogy azonközbe hasznát vehesse: Igy immár nem igaz úton, hanem hamissan birta. Es ha effele uzorásokról az derék Decretomban más büntetést nem végeztek volna, kik tudni illik, pénzeket fel nem akariák venni, effele uzorást, az iószágnak örök böcsüén-is el kellene marasztani; holot semmi igaz okát nem adhatnya, miért nem võtte légyen fel az ő pénzét. Ha penigien az iószágnak hatalmastúl való el foglalásának, és egy ideiglen csalárdúl való birásának, és hasznavételének, bizonyos büntetése nem volna, bizony felette nehezen, és késön juthatnának az iámborok, az ő iószágokhoz és igasságokhoz. Ezent kel érteni arról is, mikor valamely magva fakat ember iószága, valakinél másnál zálogban vagyon, és az meg hólt embernek, vagy fogadot atyafiá, avagy egyébképpen való örökösse, az ő pénzével és summájával

iával meg kinálíya, de az pénzét fel nem akaría venni. Azon közbe penig, hogy az eßtendő el ne tellyék, az meg kináló fęl, azon iößágban íktattya magát: Mellyet miért hogy iól, igazán és törvény sittyán cselekeßik, méltán meg kinálhattya pénzével, és az iößágban-is íktathattya magát, nem-is marad Patvarnak terhén érette.

admonitus, bona illa (etiam pecunia sua deposita) remittere noluerit, & alia ex parte idem successor, nè annualis revolutio elaberetur statutionem necessariam pro se peregerit, quod scilicet justè legitimèq; & admonitionem & statutionem facere poterit, nulla pœna facti calumniæ inde subsequente.

AZ NYELVNEK váltságáról, és annak bírságáról.

LXXII. TITVL⁹.

AZ nyelv váltság-is ßáz forintot téßen, mely bűntetést, Király, avagy ez Orßágh Biráia előt tőt hamis és méltatlan panaßért: és gyakorta éktelen, és tißteletlen beßédért, hogy más tißtessęgbéli embernek, ió híre és neve ellen ßól: vetnek az Birák. De azért az derék kereset, melyért az pőr támadot vólt, effęle hamis panaßért, és vadlásért, (az mint megh mondám) őrőckê el nem véß, miképpen az Patvar dolgában

DE EMENDA LINguæ, & pœna ejusdem.

TITVLVS LXXII.

EMenda autem linguæ, viginti quinq; Marcis, centum florenos auri facientib⁹, compensatur, quæ propter injustã falsamq; quęrimoniam, Regiæ Majestati, aut cæteris judicibus ordinarijs porrectam; & sæpenumero ob turpia inhonestaq; verba, contra quempiã bonæ famæ & honestæ conditionis hominem prolata, per judices imponitur. VErumtamen actio principalis, ratione cuj⁹ causa ipsa mota fuit, ob injustam hujusmodi quærelam & expositionem perpetuò nõ amittitur, sicuti per calum- Par. 2. T. 70

niæ factum) prout im̃ediatè prętactum est) in perpetuum amitti intelligitur. Sed condescẽsa ipsa causa, & pœna prænarrata, in duabus judici, in tertia autem partib⁹ causanti vel homini læso deposita atq; persoluta, poterit actor (si voluerit) eam justo debitoq; modo, de novo suscitare.

Parta, T. 82

gában, oly értelemben vadnak, őrőcké el véß. Hanem az derék dolog az által le ßálván, és az meg mondot ßáz forintos bűntetést-is le tétetvén és véle megh fizettetvén: melynek két réße az Biróé, az harmadgya penig az sęrelmes fęlé: az Felperes (ha akaria) ió módgyával pőrit uijõnan el kezdheti.

QVID SIT REPVLSIO, & de modo ac pœna ejusdem.

TITVLVS LXXIII.

QVia tempore executionis sententiarum, & aliarum judiciariarum deliberationum, per cõvictos, & in causa succumbentes, violenta quædam repulsio subsequi & committi consuevit: Ideò de ipsa repulsione hoc in loco breviter aliquid dicendum restat. Vbi sciendum, quòd repulsio est, partis in causa triumphantis, per alteram partem, in causa succumbentem, ab executione latæ per judicem sententiæ, violenta quædam repulsio. Quæ quidem repulsio, quam-

MI LEGYEN AZ repulsio, és annak módgyáról, és bűntetésęről.

LXXIII. TITVLVS.

MIért hogy az tőrvénybôl ki ment, és az Birák végezése ßerént való igaz tételnek ideién, az Alperes meg győzetet fęlék, erővel való ellenzéssel-is, ßoktanak élni: ezokáért arról az repulsióról kelletik ßóllanom. Holot ezt kel meg értenűnk, hogy az repulsio az, mikor az nyertes fęl, igaz tételre megyen, az Biró tőrvényével, és az más fęl, mely perit el veßtette, fegyveres kézzel ellenzi és meg tiltya, sőt vélle megh állattya az igaz tételt. Mely fegyveres kézzel való ellenzésnek, az

az igye noha az ő értelme ßerént nem menne arra, hogy az törvénybéli út és orvosság vólna: sőt inkáb az ellen nagy engedetlensęgnek mondhatnák. Mert az pőrnek minden czikkellyit által menvén, és végben vévén az pőrt, az Bírô-is az utólsó sententiát ki mondván, ki vont fegyverrel, avagy egyéb akar minémű fegyvernek nemével elő álván, és azt ki mutatván, ßokták az repulsiót megh cselekedni. De miért hogy régi megh rőgzőt ßockásból iőt közünkbē: ezokáért törvény gyanánt, élünk immár, evel ez hellyen hagyatot ßokásunckal: Es minden fęle pőrnek vége után, egyßer, és nem tőbßőr tehetnek effęle erővel való ellenzést. Mely ellenzést ha ki megh cselekeßi, avagy ha ki egyßer repulsiót téßen, egy Gira aranyon marad érette, mely hetven két forintot téßen: kinek két réßét az Bírónak, harmadát az nyertes fęlnek tartoznak meg fizetni. Másod úttal penig, ha ugyan azon egy pőrben repulsiót, avagy ellenzést meréßlene valaki cselekedni: nyilván való őrők hitetlensęgben esnék miatta: az mint az derék végezésünkben-is megh vagyon irva.

AZ

quamvis ex vocabuli sui virtute, non juridicus processus: sed contra illum poti⁹ manifestum obstaculum esse censeatur. Finitis enim & pertransitis cunctis causæ processibus, & lata per judicem diffinitiva jam sentētia, evaginato gladio, vel alio quocunq́; armorum genere ostenso, fieri, com̄ittiq́; solet. Quia tamen ex vetustissimo usu, & diuturna consuetudine emanavit, in mediumq́; venit: ideò pro quadam nostrę legis parte, per hujusmodi consuetudinem, dudū approbatam inductę, jam reputatur, & post finalem conclusionem cujuslibet causæ semel, sed non pluries fieri & subsequi tolleratur. Quę si facta fuerit, per unam Marcam auri, septuaginta & duos florenos facientem, in duabus judici, in tertia verò partibus in causa triumphanti, persolvendam, compensatur atq́; deponitur. Secundariò autem si repulsio, in una eademq́; causa, committeretur: nota perpetuæ infidelitatis inde palàm sequeretur: prout in generali quoq́; Decreto nostro continetur. Par. 2. T. 71

DECLARATIO ARticuli Decreti generalis, super repulsione conscripti.

TITVLVS LXXIIII.

SED hic advertendum est, quòd quia in articulo super facto repulsionis, in serie ipsius generalis Decreti conscripto, hoc positum habetur, ut repulsio ipsa per nudatum ensem, aut ostensionem evaginati gladij fieri valeat, atq; nomina vicinorum ac cõmetaneorũ, qui tempore executionis latæ sententiæ cum Regio vel Palatinali, & alicujꝰ loci testimonialis hominibus intererunt, in literis super ipsa repulsione relatorijs conscribantur. Ideò damnalibꝰ quædam abusio inter nonnullos litigantes hinc emersit, quòd partem in causa triumphantem & victricem in sententiæ executione, evaginatione gladij vel ensis nudati ostensione repellere nolunt: sed astutia excogitata baculo ligneo vel cambuca ferrea, interdum minis & terroribus, hominumq; caterva repellunt, & sententiam ac juridiciariam

AZ REPVLSIOROL való articulusnak magyarázattya, mely az derék Decretumban meg vagyon irva.

LXXIIII. TITVLꝰ.

DE Itt ez aránt eßünkben kel vennünk, hogy az repulsioról való articulusban, mellyet az derék Decretumban bé irtak, nevezetessen ezt irták, hogy az repulsionak mezitelen fegyverrel, avagy ki vont kardnak fel mutatásával kellene meg lennie, és az ßomßédoknak és határosoknak neveit, kik az ki adatot sententiának igaz tételekort, Király avagy Nador Ispán, avagy valamely hiteles helynek emberével ielen léßnek, az relatoriában belé iratván. Ebből azért illyen hitván ßokást vöttek némely peressek: Hogy az győzedelmes fęlt az igaz tételben, ki vont mezitelen fegyvernek fel mutatásával nem akariák ellenzeni, és rólla el tiltani: hanem álnokságot gondolván, fa pálczával, avagy vass bottal, buzogánnyal, és azonközben fenyegetéseckel és rettentéseckel, sok néppel fel gyűlvén, el ßorittyák és el kergetik, és az ßéknek

nek itilletiből lőt tőrvény szerént való igaz tételt nem engedik és nem hadgyák elégségesen végben vinnie. Annak utánna az Bíráiok előtazt felelik, hogy ők az igaz tételt nem ellenzették, mert senki ott mezitelen fegyvert, az mint az Decretumban meg vagyon irva, fel nem mutatot, sem fegyvert nem vont vólna. Gyakorta az szomszédok és határosok ellen is szólnak, hogy ez nem szomszéd, amaz kedig nem határos vólna: és sok effele tétovázással az igaz tőrvént fel forditani, és az tőrvénynek follyasát megh háboritani igyekeznek.

DE ez tudtunkra legyen, hogy az Decretumnak rendiben, nem talállyák, irva sincsen, hogy az repulsio másképpen ne lehessen, avagy külömben úgan ne legyen, hanem ki vont ez mezitelen fegyvernek fel avagy ki mutatásával. Hanem csak ez vagyon ott az Decretumban, hogy nem szereggel és hatalmasúl: de csak mezitelen kardal, avagy ki vont tőrnek meg mutatásával is, meg lehet az repulsio és ellenzés. Ezt penig ezokáért irták meg. Mivel hogy régen mind az két fél, ugy mint az győzedelmes, s mind penig az meg

ariam deliberationem executioni demandati & affectui mancipari non permittunt. Postea coram judice suo proponunt & allegant, non fuisse factam repulsionem, eo quòd nudati ensis ostensio vel gladij evaginatio, prout in Decreto continetur, nulla, tempore ipsius executionis facta vel cõmissa fuisset. Sæpè etiam contra vicinos & commetaneos exceptiones faciunt, quòd iste non vicinus, ille verò nõ commetaneus esset; & pluribus ejuscemodi cavillationib⁹ judicia justa subvertere, & processum juris turbare moliuntur.

Vnde sciendum est, quòd in serie ipsius decreti non reperitur, neq; scriptum habetur, repulsionem secus & aliter fieri non posse, vel non debere, nisi evaginati gladij aut ensis ostensione. Sed hoc duntaxat ibi continetur, quòd nõ cum hominum turba & manibus violentis: sed per nudatum solum ensem vel ostensionem evaginati gladij repulsio fieri valeat. Et hoc ideò: quòniam prilcis temporibus utraque pars tàm scilicet vincens,

quàm etiam convicta, tempore executionis alicujus ſententiæ, vel judiciariæ deliberationis, magna hominum multitudine: Sæpè etiam bellico apparatu in alterutrũ contendere ſævireque, & crebrò ſtrages maxima inter partes ſubſequi conſueverat. Ita ut ſi actor caſu ſuperior evaſiſſet, in dominium bonorum reobtentorum ſe collocabat: convictus verò, ſi actorem devincere, & ab executione illa violenter propellere potuiſſet, in una Marca auri, pro hujuſmodi violenta temerariaq; repulſione cõvincebatur.

az meg győzetet ſçl, az igaz tételnek idéién, nagy ſokaſágga: Gyakorta kedig hadi készületel mentenek egy-máſra, és kegyetlenkedtenek, és néha nagy veſzedelem s-vér ontás következet közzek. El annyira, hogy-ha az Felperes meg győzhette az Alpereſt, tehát az meg nyert ióságnak uraſágában ment: Vſontag ha az meg győzetet Alperes az Felpereſt meg győzhette, és az igaz tételt végh nem hadta vinni, egy Gira arannyon maradot, ez hatalmas vakmerő ellenzéſe miat.

Vt igitur corruptela hæc è medio tolleretur, ſtatutum eſt, quòd nõ ſit neceſſarium cum hominum turba & potentiarijs manibus executionem aliquam peragere: ſed ſola oſtẽſio evaginati gladij ad repulſionem faciendam ſufficiat. Sive igitur per ipſius enſis vel gladij evaginationem, ſive per baculiaut cambucæ oſtenſionem, ſive per hominum multitudinem, vel ſolis minis & terroribus executio alicujus judiciariæ commiſsionis perturbe-

Hogy azért effçle éktelenſçg közzülünk ki vetetnék, végeztük: hogy nem sükſçg ſereggel avagy nagy néppel, és hatalmas kézzel, az igaz tételre menni: hanem csak az ki vont fegyvernek ki mutatáſa-is, az ellenzére avagy repulſio tételre elég legyen. Akar azért fegyvernek, akar mezitelen kardnak, avagy pálczának akar botnak ki mutatáſával, avagy embereknek ſokaſágával, vagy akár csak fenyegetéſſel, ſebeſſel, rettentéſſel háborgaſſák az tórvénybéli igaz

igaz tételt, és elegiggés végbe vinni ne hadgyák, mindenkor repulsionak és ellenzésnek kel mondani. Az somsédoknak penig és határosoknak neveit azért sokják vala meg irni, hog az repulsionak terhében, valámi csalárdság ne esnék. Mert régenten külön külön valamennyin ellenzették az igaz tételt, külön külön egy egy Gira aranyon maradtak el, és gyakorta az meg győzetetnek, mind fiainak, s mind anya-fiainak, sőt feleségének leányinak neveit, az Relatoriákban, avagy válasz tétel levelekben bé irták, és ezenképpen, az ellenzésnek terhét annyira nevelték, hogy az derék pörnél sokkal többre és felyeb ment. Mely ros sokás mi üdönkben le tételet, és akár mennyin legyenek az megh győzetet személyek, kik ellenzik az igaz tételt, mostan csak egy Gira Aranyat fizetnek, egy törvénybéli igaz tételnek ellenzéséért. Most is mind azon által, az megh nyert időség körül valók, somsédoknak és határosoknak neveit megh irják: hogy az Király avagy Nador Ispán, avagy egyéb hiteles helynek emberit, aiándékkal avagy kedvezés-

turbetur, & effectui mancipari non permittatur, semper repulsio esse censetur. Nomina vicinorum & cõmetaneorum propterea denotabantur, ne fraus aut dolus in onerib⁹ repulsionum cõmitti posset. Nam antiquitus singuli repellentes, vel repulsionem facientes in singulis Marcis auri condemnabantur, & sæpenumero, tàm filiorum quàm etiam fratrum, ac uxoris & filiarum ipsius convicti, & in causa succumbentis, nomina in literis Relatorijs conscribebantur: & sic onus repulsionis in tantum crescebat, ut principalem causam creberrimè præcellere longèq; exuperare videretur. Quæ quidem abusio ævo nostro abolita est, & Part. 2 T. 80 quotquot sunt personæ convictæ vel repellentes, unam tantum marcam auri, pro unius judiciariæ deliberationis repulsione modo persolvunt. Nihilominus tamen ipsa nomina vicinorum & cõmetaneorum possessionis recuperatę, nunc quoq; conscribuntur, ne Regius aut Palatinalis, & alicujus loci testimoniales homines dono vel favore

vore seducti atq; corrupti, in executione juridica, eorum fidei commissa, repulsionem factam fuisse (si etiam non fuisset) adstruere, & per hoc nota infidelitatis quempiam condemnare valeant. Ejuscemodi itaq; vel simili fraude ac exquisito subterfugio processu juris atq; executio judiciariæ deliberationis, turbari non potest. Vicini enim, & commetanei propinquiores, non semper domi reperiuntur, nec executioni juridicæ semper interesse possunt. Si igitur pars vincens, extra dominium juris possessionarij reobtenti fuerit inventus: sufficienti argumento erit, judiciariam commissionem turbatam esse, & per repulsionem executione sua reali caruisse. Si quis autem litigantium, Regium vel Palatinalem ac Capitularem, vel conventualem hominem relationem injustam & indebitam fecisse criminabitur: poterit eosdem propterea juri semper convenire: non tamen ea de causa processus iste juridicus est turbandus.

QVOD

vezésből el ne haycsák, és az tőrvény szerént való igaz tételben, mellyet az ő hitekre bíztak, oly csalárdságban ne essenek, hogy mikor nem ellenzették vólna-is, azt ne íriák hogy ellenzették, kiért valakit örök hitetlenségnek notáiában eytenének. Effele avagy hasonló csalárdsaggal azért, és tétovázó haladéckal, az tőrvénynek folyását, és az tőrvénybéli ítéletnek igaz tételét, meg nem háborithatni. Mert az közel való szomszédok és határosok, nem találtathatnak mindenkor otthon, es effele tőrvénybéli igaz tételnek ideiénsis nem lehetnek mindenkor ielen. Ha ez okáért az győzedelmes fel, az meghnyert jószágnak uraságán kívül vagyon, elégedendő bizonyság, és ok annak el hitelére, hogy ellenzéssel háborgattak megh az ki mondot tőrvénnek igáz tételét. Ha penig valaki az peresek közzül, az Király, akar Nador Ispán, avagy Captalan akar Convent emberét vádolná, hogy az relatiót, avagy válast mint iárnak vólna, hamisan és méltatlan irta vólna: ily dolgokért őket tőrvénnyel keresheték: de ez ok ért az tőrvénnek folyását nem kel meg háboritani.

HOGY

HOGY AZ HITETlenſęgnek Notája, háromképpen eſik, és tőrvént-is ugy mondnak felőle.

LXXV. TITVL'.

ERteni kel penig eztis, hogy az hitetlenſęgnek notáiaban az ellenzés mindenkor meg nem engedtetik. Mert arról háromképpen mondnak tőrvént.

ELőSZőR, az Feiedelem, és az mi Királyunk, illy móddal, Hogy-ha Király ő felſęge az Országbéliek kőzzűl, valakit hitetlenſęgnek notáiával akar kárhoztatni: tehát mind az Pap és ſabad Vrakat, mind penig az Ország derék gyűlésben hirdeſſe, bizonyos napra, melyre azt-is, kinek az hitetlenſęgnek notáiát ſemére vetik, Király ő Felſęge parancſoló levele mellet, valamely Conventnek avagy Capralannak ſőlló levél lévén, ſemélye ſerént, és nem Procurator által, réá kel hini. Ki ha el iő, és magát meg tíſztithatnya, igen iő: ha penig el nem iő;

QVOD NOTA INFIdelitatis tribus modis fertur & pronunciatur.

TITVLVS LXXV.

ADvertendum eſt autẽ, quòd in cauſa notæ infidelitatis nõ ſemper permittitur fieri repulſio. Nota namque infidelitatis tribus modis pronunciatur.

PRIMO modo, per Principem & Regem noſtrum, ita, ut ſi Maieſtas Regia quempiam regnicolarum ſuorum nota infidelitatis cõdemnare voluerit: tunc univerſis Dñis Prælatis & Baronibus, cæteriſq; regnicolis unam generalem dietam & congregationẽ, ad certum terminum inſtituat & judicet, ad quam etiam ille, contra quem nota infidelitatis objicitur, per literas præceptorias Regiæ Majeſtatis, mediantibus literis exhibitorijs, ad aliquem Conventum vel quodcunq; Capitulum ſonantib⁹ perſonaliter, & non per procuratorem evocari debet. Qui ſi venerit, & ſe expurgare poterit, benè quidem: alioquin ſi non venerit,

Par: 2. Tit: 14. 15. 16. 20. Par. 2. Tit. 67.

vel si venerit, sed se expurgare nõ valebit, ipsa nota crimineq; infidelitatis condemnatur: & postea illi neq; salvus conductus, neq; etiam novum judicium per Regiam Majestatem conceditur: & subsequenter, nec contradictoria inhibitio, nec violenta repulsio tempore statutionis & occupationis bonorum ipsius infidelis admittitur: sed absolutè donatio Regia executioni, in hac parte, demandabitur.

SECundo modo fertur nota infidelitatis, ex reportata serie secundariæ repulsionis. Et hoc quoque modo repulsio fieri non permittitur. Quæ quidem nota, etiã alioquin ex repulsione temeraria processisse, secutaq; fuisse dinoscitur: & non congruit id tertiò iterare, quod vetatur etiam secundariò facere.

TERtio & ultimo modo, nota infidelitatis declaratur atq; pronunciatur per judiciariam deliberationem, & latam sententiam judicum ordinariorum Regni, ex donatione Regia, prętextu eruitionis

iõ: avagy ha el iõ-is, de magát meg nem tiſztithattya, hitetlenſęgnek notáiában és bũntetéſęben eſik: kinek annak utánna, ſem úti levelet, ſem uy itiletet, Király ő Felſęge nem ád: és továbba, ſem az ſóval való ellenzőben tiltás, ſem erővel való ellenzés, mikor az ollyan hitetlennek iőſágában máſi íktatnak, és azt el foglallyák, megh nem engedtetik: hanem tellyeſęggel az Király adományát, ennyi réſzéből, végben kel vinni.

MASODSZOR, eſik notában az ember, az máſodik repulſio miat, mikor irásban bé hozzák annak lételét. Ecképpẽ is az repulſiot az tőrvény megh nem engedi. Holot ez nota-is vak-merő viſſálkodó ellenzésből származot és következẽt: és nem illendő harmad úttal-is az repulſiónak lennie, mint-hogy tilalmas hogy más úttal-is ne legyen.

HARMADSZOR, és vtólſor, az hitetlenſęgnek notáia iő ki, tőrvény látás ból, mely az Orſág Birainak ki mondot ſententiáiából ki láttzik: melyre való képeſt, az Király valamely iőſágot, hitetlenſęgnek neve alat, másnak adgya, ugy-mint, ſemnek ki tollyáſaért, ragok

eſon-

csonkásitásért, hamis pénz verésért, avagy hamis levél csinálásért, és ezekhez hasonló vétkekért, kikért hitetlenséghnek notáián maradnak. Effęle törvényből ki ment itiletet penig, miért hogy az két fęlnek fęleletiből, sokták az sék sinin ki mondani: holot eggyik rész vallya, hogy amaz oly dolgot cselekedet, kiért notan vólna, az másik penig tagadgya. Ezokáért effęle sententia igaz tétele ideiên, melyet az feleletekből mondották: Avagy kit azért mondottak, hogy ne talám akkor ielen nem vólt, avagy nem lehetet az más fęl: olykort mondom, az repulsio serént való ellenzésnek lennie, meg engettetik. Ennek penig bizonyos oka vagyon (az mint hogy illyen bizonyos okért mondgyák is, hogy találták ezt az ellenzést, mellyet mostan is lennie megh engednek) tudnia illik, hogy mikoron az ellenzésről való levelbéli iedzést az törvényben elő adgyák, tehát valami az pörnek follyásában, az megh győzetet fęlnek gondviseletlensęge miat, tudatlanságból eset avagy el feleytetet vólna, uy itiletnek orvos-

onis oculorũ, mutilationis membrorum, cussionis falsarũ monetarum, vel confectionis, aut delationis falsarum literarum, & aliorum hujusmodi casuum notã infidelitatis afferentium, cuipiam facta, subsequentem atq; proveniẽtem. Quæ quidem judiciaria deliberatio, quia ex propositis partiũ in judicio contradictorio decernitur atq; declaratur: altera scilicet partium notam ipsam factã paratamq; fuisse affirmante, & altera negante. Ideò tempore executionis hujusmodi sententiæ, per responsiones (ut præfertur) partium latę, vel forsitan per non venientiam & non comparitionem alteri partis pronunciatæ, repulsio prænarrata fieri permittitur. Et hoc ideò (prout etiã alioquin ista præcipuè ratione repulsio inducta fuisse perhibetur, & modo quoq; fieri toleratur) ut in termino vel tẽpore reportare seriei, talis repulsionis, quicquid in processu ipsius causæ negligentia convicti & in causa succumbentis, malè actum vel omissum fuisset, per gratiam

novi judicij, aut revocationem Procuratoris restauraretur, & in melius reformetur. Damnosum enim & nimis periculosum foret, mox post latam & pronunciatam à judice ex responsionib⁹ partium sententiam, de dominio ac pacifica possessione bonorum suorum quempiam vigore ejusdem sentẽtiæ excludi, atq; tandem extra dominiũ illa rursus prosequi debere.

Iudicis officium.

Iudex enim ex objectionibus & allegationib⁹ duarum pluriumvè partium & plerunq; literarum ac literalium instrumentorum, coram eo productarum & exhibitarum, continentijs & tenorib⁹ sententiã decernere tenetur. Certum est autem, procuratores partium sæpenumero in responsionib⁹ suis, aut negligentia, aut ignorantia, aliquando etiam malitia, falli & errare. Sæpè literæ, ac etiam literalia instrumenta litigantium periclitantur, & in termino, per judicem exhibitioni illarum præfixo, produci nequeunt. Vnde sententia per judicem ita fertur & pronunciatur, prout responsiones partiũ vel

orvosságával, avagy Prokátor még hivásával, helyére hozhatná, és iob módgyával azt igazgathatná. Mert felette káros és nyavalyás dolog vólna, az két fęlnek feleleti ßerént, hogy mentést az Birónak ki mondot tőrvénye után, valakit békessęggel birt iósságából, annak ereiével, ki rekeßteni és ki vetni, mellyet annak utánna iósága kűvűl kellene keresni és meg pőrelni.

MERT az Biró az két avagy tőb fęlnek feleletire, és az leveleknek és levelbéli tanu bizonyság tételre, mellyeket az ßék ßinin elő adnak, tartozik tőrvént tenni. Ez penig nyilván való dolog, hogy az Prokátorok gyakorta feleletekben, vagy gond-viseletlensegekből, avagy tudatlanságokból, néha kedig gonosságból, megh csalatnak és meg vetkeznek. Gyakorta az peressek leveleit-is és levelbéli tanu-bizonyságokat el téveßtik, és az hagyot ßék napiára véle elő nem álhatnak. Az Biró penigh ollyan tőrvént téßen, az mint az két fęlnek feleleti, és levelei

velei és levélbéli tanu bizonyſága kivánnya. Annak-okáért, ha valamellyik fęl, hogy vagy ő maga, avagy prokátora által, feleletiben vétkezet vólna, akar leveleinek bé adáſſában megh fogyatkozot vólna, eſſében véſſi: tehat hogy az Biró ki mondot tőrvényével, az iőſſágból mindgyárt ki ne veſſęk, mikor effęle vétkes itilettel igaz tételre mennek: erő-ſſackal valo ellenzéſt (noha az tőrvénnek gyalázattyára, de ki már ſſockásba ment és el-is ſſenvedik) kénſſerittetik tennie: mely ellenzéſnek oka adáſara, męg is egy napot hadnak, hogy Biráia előt elő állyon: mely napon tartozik, ha lehet, az vétket avagy fogyatkozáſt, el igazitani és iob útra hozni, az uy itiletnek ereiével, mellyet az Feiedelem kegyelmeſen meg adot avagy Prokátor hivaſſal feleletit meg uijtani. Mert az uy itiletet, és az Procátor meg hivâſt azért ſſerzették és adgyák, hogy vétket és fogyatkozáſt találtanak az ollyan pőrfolyás-

vel tenores & continentiæ literarum, ac literalium inſtrumentorũ expoſtulant. Quapropter, ſi qua partium, per ſe, vel procuratorem ſuum in reſponſionib⁹ ſuis erraſſe, vel in exhibitionibus literarum ſe defeciſſe congnoverit: nè per ſententiam ob ejuſcemodi defectum & errorem contra ſe latam, de dominio bonorum ſuorum im̃ediatè excludatur, repulſionem violentam (in contemptum licet & vilipendium judiciarię commiſsionis fieri, tamen tolerari ſolitam) tempore executionis ipſius latæ ſententiæ facere cogitur, & ad reddẽdam rationem hujuſmodi repulſionis, unicus adhuc terminus corã judice ſuo comparandi ſibi præfigitur: in quo tandem errorem aut defectum ſuum vigore novi judicij, per Principem gratioſè conceſsi, vel per evocationẽ & retractationem reſponſionis ſui procu-,atorijs reſtaurare, & ſi poterit, in melius reformare tenetur. Novi namq́; judicij collatio, ac procuratoris cujuſpiam revocatio, ſemper præſupponit errorem & defe-

ctum. Non enim est necesse novum judicium impetrare, vel responsionem procuratoris revocare, nisi in processu causæ erratum fuisse prius deprehendatur. Postea verò ulterior terminus sibi nõ deputatur neq; concreditur: sed lata ipsa sententia finaliter & effectivè executioni demandatur. Et si secundariò quoq; repulsio temerariè committitur: Nota perpetuę infidelitatis (sicuti immediatè declaratum est) inde reportatur.

folyásban. Nem-is sükség uy itületet kérni, avagy Procatort megh hini, hanem csak ackor, mikor az pörnek follyásában vétek esik, és fogyatkozást tõtték. Annak utánna penig tõb tõrvény napot néki nem adnak, nem-is engednek: hanem tõrvént mondván, az ki ador sententiával, minden vóltaképen igazat tészen, (az mint megh mondám) örök hitetlenségben esik.

VTRVM ILLE POSSIT Repulsionem facere, qui in processu causæ non egit.

TITVLVS LXXVI.

SED quia in calce quarumlibet literarum Adjudicatoriarum ac sententionalium ista clausula: CONtradictione talis & talis convicti (nominando eum, qui in causa succubuit & convictus est) ac aliorum quorumlibet prævia ratione non obstãte, inscribi & inseri, & contra hanc quidem clausulam etiam repulsio prænotata subsequi & fieri consuevit: IDEO quæritur,

TEHETE AZ REpulsiot, ki az pört nem forgatta.

LXXVI. TITVL.

DE miért hogy minden megh itilt sententia levelnek az végben, ezt az Czickelt bé fokták írni: illyen és ímillyen embernek, ugymond, (azt néven nevezvén, ki az perben meg győzetet) és egébeknek-is akar kik vólnának ellen mondások és tilalmok, az fellyûl való okokból, ellene nem álván. Mely Czickelre való képest, az meg mondot repulsioval, sokan fokták élni: Ezokáért

ért ez kérdik, Hogy ha az ki az pőrben nem vólt, nem-is forgatta, az Felperest ki az pőrt meg nyerte, az igaz tételről, az sententia levelnek tartássa ßerént, ellenzéssel el tilthattyat és repulsiót teheté? Kiben az tetczik, hogy nem: Mert az tőrvénnek végezésęt és hagyomását, az meg nem háborithattya, és magát az pőrnek nyeresęgében avagy kárában, ki az pőrnek follyásában semmit sem nyert, sem veßtet, magát nem avathattya és belé nem elégyitheti. De maga vißontag gyakorta tőrtént, hogy az győzedelmes fęl, az sententia levéllel, affęle iößág ßinére-is ment, mely immár más ember kezénél vólt, ne talám ió módgyával és igassággal, és nem annál, ki az pőrben meg fogyatkozot és azt el veßtette. Gyakorta penig egy fő és derék iößág mellet, effęle iößágot-is igyekeznek el foglalni, mely az derék iößágtól régen ió móddal, és igazán el vólt ßakaßtva és más hová birták.

ERTELEMnek-okáért: Egy ember, egy Várat, Kastélt, avagy mező Várost, minden hozzá tartozandóival, tudni illik, Faluckal, telekeckel: és falubéli

ritur, utrum ille, qui in causa non fuit, possit actorem & partem, in causa triumphantem, ab executione latæ sententiæ, literarumque Adjudicatoriarum repellere? Et videtur quod non: Quia non est illius turbare judiciariam com̃issionem, neq; immiscere & ingerere se lucro, vel damno litis & causæ, qui in processu ejusdem nec vicit nec succubuit. In contrarium tamen plerumq; accidit, partem triumphantem, cum literis Adjudicatorijs, atq; sententionalibus ad facies talium bonorum & juriũ possessionariorum accedere, quæ præ manibus alterius, & non illius qui in causa succubuit, habentur, & justo etiam forsitan titulo per eum possidentur. Sæpè etiam penes unum principale membrum, juris possessionarij talia bona occupari machinantur, quæ justo modo atq; titulo ab eo membro fuerunt dudum sequestrata.

Verbi gratia: Castrum, aut Castellum, vel oppidum unum, simul cum cunctis suis pertinentjis, videlicet villis, prædijs, portionibusq;

busq́;& juribus possessionarijs, ad idem de jure spectantibus & pertinere debentibus, processu juris, aut ex Donatione Regia, vel alio titulo per quempiam acquiritur & prosequitur: à quo quidem Castro, Castello vel oppido verus dominus & legitimus possessor ejus, qui forsitan jam in semine defecit, unam vel duas villas, aut aliquod prædium & terram, adhuc vivens præcio vendidit, vel servitiorum pro exhibitione donavit, aut alio titulo contulit: & ille, cui venditio vel donatio facta fuit, se in hujusmodi villis aut prædio & terra, etiam consensu Regio, ac statutione juridica, dudum fundavit atq́; firmavit. Obtento igitur jã principali membro, ipso scilicet Castro, aut Castello vel oppido, una cum dictis pertinentijs suis, & illo cui (ut præmissum est) venditio aut Donatio facta fuit, in causa nõ existente (ex eo forsitan, quod tẽpore recaptivationis & primariæ Statutionis dicti principalis membri, solus ille, qui pro tunc in dominio & possessione ejusdẽ membri

lubéli réßeckel, mellyek igassag ßerént ahoz valók vólnának, tőrvény folyás által, avagy Király adománya által, avagy egyéb úton keres, és ővéé akaria tenni: Mely Vártól, Kastélytól, avagy mező Várostól, az előbbi igaz Vra, kinek talám immár magva-is ßakat, egy avagy két Falut, avagy valami teleket és földet, męg éltében, valakinek el adot vólt, avagy ßólgalattyaért el aiándékozot, avagy más okon el idegenitet vólt: az-is penig, kinek adta és aiándékozta vólt, magát effęle Falukban, vagy telekekben és földben, męg Király Consensussával, engedelméből-is, tőrvényßerént belé iktatta, és helyheßtette. Ha azért amaz kereső fęl, az derék iőßágot meg nyeri, ugymint, az Várat, Kastélt, mező Várost, az meg mondot hozzá való tartománnyal eggyűt: ámannak penig (az mint meg mõdám) az ki meg vőtte, avagy aiándók ßerént már birta valami rêßét, az pőrben semmi rêße, sem hire nem vólt (ne talám illyen okból, hogy az derék foglalásnak és első iktatásnak ideién, az meg mondot derék iókban, ugyan az, ki ackor annak urasságában és birodalmában vólt,

vólt, ez dérék foglaláſnak és iktatáſnak ellene mondot.) Az Felperes penig, az fellyűl megh mondot Falukat, telekeket és földeket, mellyek immár régen más kézénél vadnak, az derék meg nyert iőßághoz, ugy-mint, ha ahoz valók vólnának, magának tulaydonitani, és el foglalni akarna. Efféle és ehez hasonló dolgokban azért, és ez okon, még az-is, az ki az pőrben nem forgot, ßabadon repulſiót és ellenzést tehet. Ennek, az fellyűl meg irt, tanu-bizonyßág tételnek czickelye haßnálván, miért hogy az ſententia levélben ezt bé irták (*az fellyűl vaſló okokból*) az ellenkezés illyen vólt. Mely czickelnek ez az haßna, hogy az repulſiónak terhét, nem tartozik meg fizetni: hogy ha meg bizonyittatik hogy áma az nyertes ſél, méltó oknélkűl, az meg mondot iőßág foglalni ment.

TOVABBA, az zálagos iőßág felől-is ezent kel értenünk: hogy ha valamely peres, némű-némű iőßágnak tulaydonßágát, tőrvény-ßerént meg nyeri: Es efféle iőßág, idegen kéznél zálagban lésen (de ugy hogy az el zálagoſitás, iő móddal, igazán, és nem

bri Principalis fuerat, totali hujuſmodi recaptivationi & ſtatutioni contradixerat) Actor ipſe etiam prænarratas villas, aut prædium vel terram, præ manibus alienis, modo antelato, jam exiſtentes & habitam, penes Principale ejuſcemodi membrum, tanquam ſcilicet pertinentias ejuſdem, pro ſe vendicare & occupare nititur. In eo itaq́; & alio quoq́; ſimili caſu, repulſionem prætactam, etiam ille, qui in cauſa non erat facere permittitur. Et hoc virtute illius clauſulæ, (PRÆVIA RATIONE:) qua mediante nec onus repulſionis ille deponere tenebitur: ſi pars triumphans abſq́; debita ratione ab occupanda bona prænotata acceſsiſſe verificabitur.

Item, de jurib-quoq́; poſſeſsionarijs impignoratitijs idem eſt ſétiendum: Quòd ſi quiſpiam litigantium hæreditatem & proprietatem alicujus juris poſſeſsionarij pro ſe ordine judiciario abtinuerit: & tale jus poſſeſsionariũ apud manus alienas titulo pignoris extiterit (ſi tamen impignoratio ipſa,

bono & justo modo, & nõ litis intermedio facta fuisse comprobetur) vigore sententiæ, super ipsa perpetuitate latę, reobtentum hujusmodi jus possessionarium actor à manibus ejus, qui pignoris illud titulo possidet, simpliciter occupare non potest: sed super illa pecuniarum sum̃a, pro qua præmisso pignoris titulo obligatum habetur, ut primũ satisfaciat necesse est. Nam alioquin si de plano occupare niteretur: repulsio meritò subsequi poterit. Et si ad tollendam suã pecuniam possessor ipsius juris possessionarij tempore executionis dictæ sententiæ, judiciariæq; deliberationis paratum obtulerit: Tunc neq; pœnæ vel oneri hujusmodi repulsionis subjacebit. Et hoc intellige, si de summæ pecuniarum quantitate, ac impignorationis qualitate, pariter & veritate ibidem constabit.

és nem az pőr közben lőt légen) az sententia levélnek ereiével, mely annak őröckes vőltáról ki adatot, effęle megh nyert iőßágot az Felperes annak kezéből, az ki zálagos képpen bíria, mód-nélkül el nem foglalhattya: hanem az pénznek summáiát, melyben zálagban vagyon, ßükſęg hogy előßőr le tegye. Mert ha külőmben csak semmi-nélkül igyekezik el foglalni: méltán az repulsiot tehet, az kinél az iőßág vagyon. Es hogy-ha az iőßágnak gazdáia, az sententia ßerént való igaz tételkort, keßnek mondgya magát, az penznek fel vételére: tehat az repulsio terhét, sem tartozik meg fizetni. De ezt ugy ércsed, mikor mindgyárt, ugan ott elő adhattya igaßágát, ét miben, hány forintban legyen nála zálagban, meg bizonyithattya.

DE NOVO IVDICIO, ac ejus modo, serieq; & processu.

TITVLVS LXXVII.

AZVY ITILETRŐL, módgyáról, rendiről, és annak folyáßáról.

LXXVII. TITVL.

QVIA

MIERT

MIERT hogy az repulsio tételnek utánna, avagy az Prokátorok feleletinek fogyatkozásának meg hivása után, az Feiedelemtől gyakorta Vy itiletet ßoktak kérni: Hogy az pőrben, melyben valaki meg fogyatkozot, és meg győzettetet, ellene nem álván az ő tévelygése, vagy fogyatkozása, kiért tudgya, hogy pőrit el veßtette vólt: Sem peniglen az Biró által ki adot sententia-is ellene nem álván: ugyan azon pőres az Vy itiletnek ereiével uijonnan felelhessen, dolgát forgathassa, fogást és ellen-vetést tehessen, leveleit, mellyeket bé nem adot vólna bé adhassa, fogyatkozását fel épithesse, tőt vétkét igazithassa, és kőzönsęgesen mindent, valami az ő törvényének haßnára és elő menetelire vólna, gondolhasson, mondhasson, és elő ßámlálhasson.

EZT-IS azért vegyük eßünkben, hogy effęle uy itiletnek kegyelmét: annak felette, mindennémű Privilegiumnak confirmálását, az mely törvény-ßerént és igazán kőlt: sőt minden iőßágról való uy adományról való confirmatio levelet, az Feiedelmunk, az ő tißtinek méltóságához

QVIa post factá repulsionem, vel procuratorum malam responsionem, sępenumero novum judicium solet à Principe impetrari: Vt in causa illa, qua quispiam succubuit & convictus est, nō obstante eo errore vel defectu, quo se in processu causæ gravatum fuisse cognoscit: Non obstante etiā lata jam exinde judicis sententia: idem de novo respondere, novasque allegationes, exceptiones & objectiones facere, literas forsitan non exhibitas producere, defectū obmissum supplere, errorē commissum emendare & generaliter omnia, quæ juris & justitiæ ac defensioni ac sublevamini causæ suæ proficua esse cognoverit, peragere valeat atq; possit.

SCiendum igitur est, quòd hujusmodi novi judicij gratiam: pręterea cunctarum literarum privilegialium, ritè tamen & legitimè emanatarum, confirmationem: nec nō universorum bonorum, & jurium possessionariorum, titulo novę donationis collatonem Princeps noster, ex debito regiminis

ſui officio, unicuiq́; largire & concedere ſolet. Nova tamen donatio conferenda eſt, locumq́; habet, ſi juſtè & non fictè poſtuletur: hoc eſt, ſi bonorum ipſorum impetrator, à die adeptionis eorundem, per ſe, vel progenitores quoq́; ſui, in reali dominio illorum, usq́; ad temp⁹ impetrationis perſtiterint: quemadmodum in prima parte
Par:2.T.37 clarius ſuper ipſa nova donatione notabile poſitum habes.

Vlterius advertendum, quòd cauſa per formam novi judicij inchoata, unico tantum̃odo termino juridico, & ante omnes alias cauſas finiri concludiq́; ſolet: nè negotium & cauſa per judiciariã ſententiam & deliberationem jam deciſa, fine confuſo pendere cogatur.

De cujus quidem novi judicij ſerie & modo, quia in generali decreto noſtro clara continetur deſcriptio, Ideò articulum, ſuper ea re conſcriptum, verbotenus (prout ſequitur) adjeci.

Item, ſolent noñulli Regni colę in eorum cauſis, contra ſeſe, potiſsi-

gához illendő gond-viſeléſęből, ſokot engedni és adnia. Az Vy adomány mindazon által ugy adatik meg, és ackor vagyon helye, mikoron méltán s-igazán, és nem ſinnel kivánnyák: az az, ha az ióſagnak megh kérőie, az ő meg nyeréſęnek napiától fogván, vagy ő maga, vagy ſűlei, minden vóltaképpen annak uraſágában vóltak, mind ez uy megh kéréſnek ideiglen: miképpen hogy az elſő réſben, ahol az uy adományról ſóltunk, nyilvábban vagyon meg irva.

TOVABBA ezt-is eſűnkben kel vennűnk, Hogy az uy itilet által kezdetet pőr, cſak egy tőrvény-ſerént való terminuſſon, minden pőreknek előtte, véghez kel és ſokot menni: hogy az pőr és kereſſet, melyről immár az Birák tőrvényt-is tőttek, bizonytalanúl fűggőben ne kénſeriteſſęk lennie.

MELY uy itiletnek rendiről és módgyáról, miért hogy az kőzőnſęges Decretumban világos irás vagyon, Ezokáért azonról való megh irt articuluſt, ſróól ſóra (az mint kővetkezik) bé helyheztettem.

TOVABBA, ugy mond, mivel hogy az Orſágbeliek, ellenek

ñek való pörekben, fökep-pen iósság dolgában, törvény folyása szerént az pört egy-nehány terminuson által vévén, mikor immár mind az két fęlről, minden bizonyságot, és ok leveleket bé attak vólna, hogy pörek immár tellyes véghez mehessē; az pörnek utólsó napia (mikor immár Király ő Felsęge székin az rendelt Birák, Itilő mesterek és hites Assessorok törvényt-is mondottak vólna. Az peressek-nek penig eggyike, eszében vévén, hogy pöriben meg fogyatkozik, és már az sententia leveleket-is ki kezdik adni, avagy hogy ki-is adtak, avagy ki kellene adniok (Prokátorokat meg szoktak hinni, és pöreket le szállitani igyekezik, avagy uy itiletet vésznek, kinek ereiével az más fęlt, az sententia levél szerént való igaz tételről gyakorta el tiltyák, hogy illyen-képpen az ő igasságokban elő ne mehessenek,

ANNAK-okáért végeztük, hogy ennek-utánna effęle pörössek,

tissimum in facto possessionario motis, servatis pertransitisq; legitimorum terminorum & litiũ processibus, literarumq; tandem, ac aliorum cunctorum documentorum probabilium, hinc inde, pro finali conclusione hujusmodi negocij productionibus factis, in ultimo causæ termino, (dùm etiam judices ordinarij sedis judiciariæ Regni, magistriq; Prothonotarij, & jurati ejusdem sedis assessores suam tulissent sententiam. Earundemq; partium altera se in hujusmodi causa deficere & succumbere agnosceret, ac literæ adjudicatoriæ exinde vel jam emanatæ & extradatæ extitissent, aut post latã & pronunciatam sentẽtiam extradari deberent,) procuratores eorum revocare, & causam condescendi facere velle, novum judicium impetrare, vigore cujus partem alteram ab executione literarum adjudicatoriarum sępius prohiberent, ut sic eorum justis juribꝰ privarentur.

Propterea statutum est, ut à modò inposterum hujusmodi causan Par:2.T:82

tes non nisi lite pendente, & causa nondum decisa, procuratores eorum revocare, & causam condescendi facere possint.

Novum autem judicium impetrent semper, si voluerint. Verumtamen ejus vigore partem alteram ab executione latæ sententiæ literarumq; adjudicatoriarum, superinde emanandarũ extractione vel extradatione, judices ordinarios, vel eorum Prothontarios, nequaquã, valeant inhibere. Imò & ipsa pars triumphans, hujusmodi literas adjudicatorias, non obstantib⁹ ipsis literis novi judicij, sic impetratis, debitæ executioni demandari facere. Pars deniq; ipsum novum judicium impetrans, habita executione dictæ latæ sententiæ, suam causam vigore ipsius novi judicij, dum voluerit, executioni
Par: T. 75. demandare, & idem prosequi.

Causa verò, quo altera partium sive ratione jurium possessionariorum, sive aliorum quorumcunq; negociorum, per nõ venientiam,
b Par: 2. T. 59. eo quòd fortasse[b] certissimis negocijs præpedita, comparere nequiret,

rőssek, csak az pőrnek foltában, és míg tőrvént nem mondnak, hihassák meg Prokátorokat, és ackor ßállíthassák le az pőrt.

Vy ítíletet penig mindenkor kérhessenek, ha akaríák. Az-ért mind-azonáltal annak ereiével az más fęlt, az ki mondot tőrvénynek igaz tétele mellől, avagy az sententia levélnek melynek arról kel kelni, ki vétele mellől, avagy ki adąssától, az rendélt Birákat, vagy itílő mestereket, semmi úton el ne tíltthassák. Sőt az győzedelmes fęl, effęle sententia levéllel, ellene nem álhatván, az uy ítílet, mellyet ez formán hozot, méltán igazat tétethet. Az az fęl penig, mely az uy ítíletet hozta, az ki mondot sententia ßerént megh lévén azígaz tétel, pőrít az uy ítíletnek ereiével, ha kedve tarttya, megh índíthattya, és az ßerént forgathattya.

Tőrténet ßerént penig, ha valamely fęl, akar iőßág dolgából, avagy akar mi dologbol, azért el maradna hogy el nem iőt az tőrvényre, mint-hogy bizonyos okok mulattattak el véle: oly-

olykort az ollyan, ki azert maraßtot el az tőrvény, hogy arra el nem iőt, mind uy itiletet hozhat, és mind az rendelt Birákat, Itélő meſtereket, az ſententia levélnek ki adáſſától, és az ellenkező fęlt az ki vételétől és igaz tételtől, mindenkor, hogy-ha akarattya léßen réá, el tilthattya. Es hogy minden pőrt, kiben Király ő felſęge uy itiletet engedet, minden egyéb perek előt, az elſő Octáván elő vegyék és meg itillyék.

ret, ſentẽtionaliter quoquomodo convinceretur: tunc talis pars, ſic per non venientiam convicta, & novum judicium impetrare, & tàm judices ordinarios ac Prothonotarios eorundẽ ab extradatione literarum adjudicatoriarum ſententionaliumq́;, & partem adverſam ab extractione & executione earundem literarum, ſemper dùm voluerit & poterit, inhibere valeat atq́; poſsit. Et quòd omnes cauſæ, in quibus per Regiam majeſtatem nova judicia impetrata fuerint, in primis octavis, inter õnes alias cauſas leventur & judicẽtur.

HOGY-HA KERheté az Vy itiletet, ki az pIrben nem forogván, azt el ſem veßtette.

LXXVIII. TITVL'.

DE itt egy kérdés támad, mellyet meg kel feytenünk, haſonlo az repulſio tételről való kêrdéshez. Hogy-ha igyem az Vy itiletet hozhatê az ki nem pőrlőt, avag abban az pőrben, metyről az uy itilet ßól, nem forgot? Melyre rővideden azt mondgyuk, hogy valameddigh

VTRVM POSSIT NOvum judicium impetrare, qui in cauſæ proceſſu non ſuccubuit.

TITVLVS LXXVIII.

SED quæſtiuncula occurrit diſcutienda, ſimilis quæſtioni ſuper facto repulſionis ſuperius propoſitæ. Vtrum poſsit ille novum judicium impetrare, qui non egit, neq́ue fuit in proceſſu cauſæ? Dicendum breviter, quòd quamdiu

diu ille, qui in causa succubuit, in humanis egerit & supervixerit nemo alter, præter eum, gratiã novi judicij impetrare potest. Nõ enim congruit cuipiam falcem suam in alterius messem mittere. Verumtamen parte ipsa convicta ille, in quem prosecutio causæ ipsius de Regni nostri consuetudine condescendet, liberam plenariamq; impetrandi de facto habebit facultatem.

az, ki az pőrt el veßtette. él, senki annál egyéb, uy itiletet nem vehet. Mert nem illik, hogy valaki sarlóiát, más ember gabonáiában vesse. Mind azáltal a elhalván, ki pőrit elveßtette vólt, az, az kire annak az pőrnek viselése az Orßágnak ßockása ßerént ßállot, ßabadon vehet uy itiletet.

PROCVRATORIS Revocatio quid sit, & ubi fieri debeat.

TITVLVS LXXVIII.

QVoniam in causa factoq; novi judicij, procuratorum revocatio sæpè sequitur. Idcirco sciendum, quòd procuratorem revocare, est responsionem alicujus advocati, per eum, præter voluntatem & extra informationem constituentis, in judicio factam retractare, & eã nova responsione coram judice reformare. Omnis autem procuratoria revocatio, corã eo judice, quo responsio illa, quæ retra-

AZ PROKATOR meg hivás, mi legyen, és hol legyen helye.

XXIV. TITVLVS.

MIért hogy az Vy itilet mellet, az Prokátor meg hivás: is gyakorta ßokot lenni. Ezokáért ezt tudnunk kel: Hogy az Peokátor meg hivás ez, mikôr valamely érettünk ßólónak ßavát, annak az ki bé vallotta akarattya és hagyása nélkül, és értésęre adása nélkül ßólván az ßék ßinin, uy feleletet kezdvén, az Biró előt azt uijttya és meg magyarázza. Minden Prokátor megh hivásnak penig, azon helybéli Biró előt kel lenni, az mely Biró előt az

lőt az felelet lőt, avagy azon Biró nevezetes embere előt. Ha penigh az tőrvent más Biró eleiben bocsátották: tehát azon Biró előt, avagy embere előt, ki előt az kérdő forogván mîg főggőben vagyon, kelletik az Prokátor ßavát meg hini.

retractabitur, facta fuit, vel homine suo, ad id, per eundem judicem specialiter deputato, fieri solet atq; debet. Verùm si causa ipsa in alterius judicis præsentiã fuerit transmissa: tunc coram eodem judice vel ejus homine, in cujus conspectu per hujusmodi transmissionẽ causa ipsa pendet, responsio procuratoris revocari debet.

AZ PROCATORnak feleletit miképpen, és micsoda terhel hihattyák meg.

LXXX. TITVL'.

VEgyük eßünkben azért, hogy az Prokátor hivás, az hoßßu pőrekben, mellyekben az feleletek után, az Birak tőrvénti-is kezdnek látni, és kőzőslek sententiát-is mondani ßokták, csak akkor lehet megh, mikor az pőr megh foltában és függőben vagyon, és arra mîg végső tőrvént nem mondották. Az rővid pőrekben penig, mellyet bizonyossa tévő hivatallal' inditották, és egyebekben-is, mellyeknek csak egy terminusson

PROCVRATORIS Responsio, quomodo & quo onere retractari debeat.

TITVLVS LXXX.

ADvertendum itaque, quòd revocatio responsionis cujuslibet procuratoris, in longis causarum processibus, quibus videlicet etiam facta responsione juridici processus subsequi, & judiciariæ deliberationes ac sententiæ interlocutoriæ pronunciari solent, non nisi lite pendente, & causa per definitivam sententiam nondum decisa, fieri debet. In causis verò brevibus, per insinuationem motis, & alijs, unicum terminum ad

respondendum habentibus, etiam post latam & pronunciatam definitivam à judice sententiam, quilibet litigantium procuratorem suum revocare poterit.

Retractatio namq; procuratoris (sicuti prænarratum est) præsupponit semper errorem vel defectũ. Qui quidem error & defectus, nõ nisi in repulsione & objectione, aut aliqua alia exceptione cõmitti solet.

Ac tandem facta nova responsione, post revocationem prioris responsionis, modo præhabito, instaurari reformariq; debet: ita, ut ipsa die, qua sententia ac judiciaria deliberatio pronunciatur & fertur, quilibet causantium, ablq; quolibet onere & gravamine: Postea verò infra octavarum & brevium judiciorum celebrationem (dẽpta duntaxat extrema die ipsarum octavarum, vel brevium judiciorum) semper cum minori onere, sex videlicet florenis auri: Demum, aut eisdẽ octavis vel brevibus judicijs expiratis: cũ majori onere, quinquaginta scilicet Marcis ho-

son kel véghez menni, męg az el végezet és ki mondot sententiának utánna is, akar mely põres Prokátorát meg hihattya,

Mert az mint meg mondók, az Prokátor megh hivás, mindenkor valami vétęgből, avagy fogyatkozásból következik: mely valami feleletben, elenzésben, avagy fogásban szokot meg esni.

Az után uy feleletet csinálván, minek utánna az elõbbi feleletet megh hitta, az kellyõl meg mondot mód szerént, tartozik dolgát ismeg nyolán kezdeni uyitani, és igasságát iobban meg magyarázni: Igyen, hogy azon nap, mellyen az sententiát ki mondgyák, minden põres, minden terhe és birság nélkül, Prokatorát meg hihattya: Annak utánna az mig az Octáva, avagy brevis tart (az leg utólsó naptól meg válva) mindenkor kisseb terhel, tudni illik, hat forintal meg hihattya: Végtére, az Octáva ki telvén: nagyob terhel, tudni illik, ötven Girával,

val, ki két ſáz forintot téſen, hihatiya megh Prokátorat. Az Octáva utólſó napiát ugy ércſed, hogy az megh hiváſſal álnakúl es csalárdúl élnek, Ezockal hogy az Prokator megh hiváſſal, csak az terminuſt mulathatná el, és az más ſęlt, halogathatná, az pőrt vontatván tovább-is fáraſthatná. Miért hogy egyébként-is ſükſęges, hogy azon nap, mellyen az tőrvént ki mondgyák, Prokátorának hija meg feleletit.

cis homagialibus, gravi ponderis, ducentos florenos auri facientib⁹, procuratorem ſuum revocare poteſt. Vltimam autẽ diem pręnotatam verum eſſe intellige, ſi retractans ille calumnioſè & fraudulẽter agere prætenderet. Vt videlicet terminum ſolum̃odo ipſum juridicum hac cautela revocationis præteriret, & alterã partem ulteriori proceſſu vexaret & gravaret. Nam aliter die illa, qua ſententia fertur, ut eodẽ die & procuratoris reſponſio revocetur neceſſe eſt.

AZ PROCATOR meg hivás, két képen ſokot lenni.

LXXXI. TITVL⁹.

AZ Prokátor megh hivás kedig két képen lehet.

ELŐSZER, az pőrnek follyáſában, az utólſó tőrvénynek, és végſő ſententiának, ki mondáſa előt (noha az előt megh felelt vőlt) mint mikor valaki azt felelné, hogy ő néki ió levelei és menedéki vólnának

PROCVRATORIS REſponſio, duobus modis ſolet revocari.

TITVLVS LXXXI.

REſponſio verò procuratoris & advocati, duobus modis ſolet revocari.

PRIMO, in proceſſu cauſæ, ante finalem concluſionem & definitivam ſententiam ejuſdem cauſæ (licet reſpõſione pręhabita) ut puta, ſi quis ſe literas, & literalia inſtrumenta ſuper eo negotio, quo per adverſam partem lite impeti-

Primò, litis intermedio. Par. 2. Tit: 75.77.79. Par. 3. Tit. 6. & 11.

tur habere, & illarum vigore se ab impetitione sui adversarij defendere posse allegaret: vel factum illud, pro quo lite ipsa vexatur, se patrasse negaret: aut forsitan causam judex ex partium respõsionib⁹ ad oculatã revisionem, vel cõmunem inquisitionem decerneret, jã responsionem factam fuisse cuilibet constaret: antequam, tamen terminus juridicus, per judicẽ literarum exhibitioni, aut juramentali depositioni, vel oculatæ revisionis, aut cõmunis inquisitionis celebrationi præfixus & deputatus adveniat, partium ipsarum altera se per responsionẽ sui procuratoris gravatũ esse, vel gravari debere sentiens & agnoscens: non expectato hujusmodi termino judiciariæ ipsius cõmissionis, procuratoris sui responsionem corã judice suo, vel homine ejusdẽ, ad id (prout prætactum est) specialiter per eum deputato, revocare potest: Et ejuscemodi revocatio (quãvis cum majori onere, quinquaginta scilicet Marcis homagialib⁹) etiam absq; gratia Principis fieri poterit.

Absq; gratia Principis.

SECVN-

nának, arról az dologról, melyről ötet az más fęl keressi, kiknek ereiével az ő ellenkező fęlnek keresetitől magát megh óltalmazhatná: avagy azt az dolgot, az miért pőrben fogták, tagadna, hogy nem ő cselekette: avagy ne talám, mikor az Biró az pőrt, az két fęlnek feleleti ßerént, ßemmel való nyilván megh látásra, akar kőz tudomanyra itilne, hogy egy máshoz felelték mindeniknél nyilván lehetne: mind az által minek előtte az napia el iőne, mellyen az megh mondot leveleket elő kellene hozni, vagy valamellyik fęlnek megh kellene esskűnni, avagy az látásra, vagy kőz tudományra kellene menni, az pőres fęlnek eggyike, eßében vévén, hogy az ő Prokátora feleleti miat megh kezd fogyatkozni: nem várván reá az megh hagyot napot, męgh annak előtte Biráia előt, vagy annak bizonyos rendelt embere előt, kit erre válaßtot vólna (az mint az előt megh mondam) Prokátorát meg hihattya. Mely az Feiedelem uy itileti nélkűlis megh lehet, de nagyob terhel, tudni illik, őt ven Girával.

MASOD-

MASODSZOR: Az Prokátor meg hivás, az tórvénnek és sententiának ki mondássa után is sokot megh lenni: ez is penig csak oly pörekben, mellyekben menétél és haladék nélkül, az elsö feleletnek utánna, végh és utolsó sententia sokták mondani. Holot ha az Prokátor, külömben felelt völna: folyásban bocsáthatta völna azt az pört az tórvény. De ez ritkán essik, és csak oly dolgokban, mellyeket bizonyossá tóvé hivatallal kezdnek. Kiból ez másodsori, akar micsoda Prokátor megh hivásnak módgya, el telvén az Octava, avagy az tóvid tórvénynek terminussa, csak az Feiedelem uy itileteivel, kel meg lennie. Az Prokátor vallást penigh, mely által megh kötelezi azt, az ki ötet bé vallotta, éiven nehéz Gitára, avagy alább, akar örök-képpen, akar zálagossúl mindenkor az Feiedelem uy itileti nélkül, hihatya meg, de az nagyob terhel.

SECVndo: Revocatio ipsa post laram & pronunciatam sententiã definitivam contingit: & hoc solummodo in causis, quib⁹ mox & imediatè per primariam responsionem partium finalis conclusio & definitiva sententia sequitur atq; profertur. Vbi si procurator uni⁹ partis aliter respondisset: processus aliquis in causa illa subsequi de jure potuisset: Et casus iste rarus est, qui in causis præcipuè, per insinuationem motis & suscitatis committi consuevit. Vnde hoc secundo modo, revocatio responsionis cujuslibet procuratoris, [a] expiratis Octavis, vel termino celebrationis brevium judiciorum, nõ nisi per gratiam Principis, vigore novi judicij sequi fierique debet. Fassio autem procuratoris, qua mediante, procuratorum quispiam constituentem aliquem: in quinquaginta Marcis, graviponderis, aut citra, sive pereñali, sive impignoratitio jure, & titulo obligat, semper sine Principis gratia, majoritamen cum onere retractari poterit.

Secundò, post definitivam sententiam.

Par: 2. T. 18.

[a] *In quibus responsio facta erat.*

Per gratiam Principis novi iudicij.

Par: 3. T. 9.

HOGY AZ PÖREKnek le fállitása és le tétele, kéi képpen sokot lenni.

QVOD CAVSARVM condescensio, duobus modis fieri solet.

TITVLVS LXXXII.

QVoniam post revocationem procuratoriam, sæpenumero causarum condescensio sequitur. Vnde sciendum quòd condescensio causæ duobus modis fieri solet.

I. *Per Iudicē.* PRIMO quidem per judicem: Quando scilicet judex causæ perlecta actione & acquisitione actoris, simul & evocatione, inde subsecuta, [a] benè calculata, tale vitium vel errorem in literis ipsis evocatorijs depræhendet, quo præpediente, sententia, ac judiciaria deliberatio, debito modo, ex hujusmodi actione pronunciari nō poterit: Puta, quia non denotatur villa sive possessio, quæ acquiritur, in quo comitatu Regni adjacet. Plures autem sunt villæ uno & eodem nomine vocitatę, in diversis comitatibus situatæ, vel sæpè etiam in eodem comitatu adjacētes, aliquo tamen additamento cognominis variatæ. Et si villæ nomen cum suo cognomine non exprimitur: Dubium mox suboritur, quæ sit illa, quam actor juri suo vendicare nititur.

[a] *Calculatio actionis.*

Verbi

LXXXII. TITVL⁹.

MIVEL-HOGY az Prokátor meg hivás után gyakorta következik, az pöreknek le ßállitássa és le tétele. Tudnunk kel tehát, hogy az pör két képpen ßokot le ßállani.

ELŐSZER, az Biró által, tudni illik, mikor az Biró, az Felpöresnek keresetit által olvassa, és egyetemben az abból következő hivatalt, iól meg tekint vén, forgatván, és reá ßámlálván, oly vétket, avagy fogyatkozást talál az hivatal levélben, mely vétek miat, ió módgyával való sententiát és törvényt, az pörben nem mondhat: Vgymint, illyen okból, mert az Falut, mellyet pörrel, iól meg nem nevezte vólt, mellyik Váármegyében legyen ez Orßágban. Mert sok falu vagyon azon egy néven, mely külömb-külömb Váármegyében vagyon, avagy néha ugyan azon Váármegyébenis, egy néven tőb Faluis vagyon, és eggyiket az másiktól valami vezeték nével ßokták meg válaßtani. Es, ha az Falunak nevét, vezeték nével egygyüt megh nem ielenti: ottan kétsęg támad belőle, mellyik legyen az az Falu, mellyet az Felpöres saŋattyává akar tenni.

Mint

Mint peldának okaért: Két falut hínak Nandornak, mellyek azon egy Váármegyében vadnak: de eggyik azért vezeték névével külömböz az másiktól: mert eggyiket felső avagy nagyob, az másikat penig alsó avagy kisseb Nándornak hiják: melynek eggyike ennyim, az másikia tiéd. Ha azért az hivatalban és az feleletbē ió módgyával megh nem magyarázzák, mellyik Falut pörlik: az Biró meg nem tudgya válaßtani, mellyik felől tegyen törvént. Igy ez okon ez pör méltán le ßál, és héában való, ha penigh az Felperes akaría, uijolan el kezdheti.

De ezt mindenkor ßemünk elöt visellyük, hogy ha az Alperes, vagy önnön maga, vagy Prokátora effęle vétket és fogatkozást, elő ád és forgat: Mert egyébként ha az keresetre, ßabad akarattyából megh felel, és az törvénnek ereßkedik, semmit nem excipiálván és forgatván, nem lehet hogy az Biró, maga felellyen-is, és ugyan ő meg itillye-is: hanem az két fęl közöt, az dolognak derék érdeme ßerént, tartozik törvényt tennie.

Vgyan

Verbi gratia: Duæ sunt villæ hoc nomine Nandor appellatæ, in uno eodemque comitatu positæ: una tamen illarum cognominis appositione variatur; Quoniam altera superior vel major, & altera inferior aut minor Nandor vocitatur: quarum altera mea est, altera verò ad te pertinet & tua est. Si itaq; in evocationis & actionis serie non declaratur quæ illarum acquiritur: non poterit judex causæ discernere, ad quam earum sententia feratur. Vnde causa talis meritò condescendet, & invalidatur, de novo per actorem (si voluerit) inchoanda.

Pronũciari sententia de ambiguis nõ potest.

Hoc tamẽ semper præsupposito, si in causam attractus per se vel suum legitimum procuratorem, defectum & errorem hujusmodi per modum exceptionis allegaverit. Nã aliter si ad actionem spontè respondebit, & acquisitioni illi per se ipsum parebit nil objiciendo, Iudex, de se opponens, simul & judicans, fieri nequit: sed sententia inter partes, juxta causæ meritum proferre debet.

Iudex opponens & iudicans esse nequit.

Idem

Idem est dicendum, si quis occasione actuum potentiariorũ in litem evocabitur,& quo tempore mala,facinoraq́; in actione posita, patrata sunt,in actione non declarabitur:quòd talis quoq́; causa cõdescendet &cassabitur. Quoniam absq́; termini, vel temporis expressione, nec actor vincere, nec in causam attractus vinci cõmodè poterit. Omnis enim causa, & litis motio,ratione actuum potentiariorum facta & inchoata: & ex consequenti actio atq́ acquisitio, in ea declarata, per in causam attractum, aut affirmatur aut negatur. Si affirmatur: ut ratio quoq́; suæ affirmationis assignetur, necesse est. Nam aliter affirmans vel reus ipse mox in causa succumberet. Verùm si negatur: maximè propter ea negatur, quòd tempore patrationis ipsorum actuum potentiariorum, nedum præsentem fuisse, sed fortè,neq́; in patria sua pro tùnc se extitisse: velit vicinorum & commetaneorum attestatione probare: & ob hoc si terminus in actione non specificabitur:

Vgyan ezent kel erteni arrôl is, hogy ha valakit hatalomért tôrvényben hinak, és azt az gonosságot, mely az feleletnek rendiben vagyon irva, mely idôben cselekette legyen, meg nem ielentik: hogy az ollyan pôr is le fál, és semmiben mulik. Mert az napiânak és idônek ielentése nélkûl, sem az Felpôres nem lehet nyertes, sem az Alpôrest megh nem gyôzhetik. Mert minden pôrt, és pôrnek inditâsât, mellyet hatalomnak okâért kezdnek, és tovâbba,az megmondot kereseteret, az Alpôres, avagy vallya, vagy tagadgya. Ha után vallya, bûksségh, hogy okât adgya cselekedetinek. Mert ha okât nem adhatya, Alpôreslévén, ügyében mindgyarâst megh fogyatkozik. Ha penig az Alpôres tagadgya, kivâlt-képpen azért tagadgya, hogy az hatalomnak cselekedesekort, nem hogy ielen lôt vôlna, de netalâm ackor megh házâiâban sem vôlt: Kit szomszédival és határosival megh bizonyitani akarnâ: és illyen okért, ha az napiât mellyen az dolog eset, megh nem ielentî

ielenti nevezet keppen: az Alpôres nehezen menekedhetnek megh.

DE ezt iôl meg kel értenünk, és eßünkben vennünk; Hogy az hatalomról valô hivatalokat, és azokban való kereſetet, külömb külömb való móddal, és ockal ßokták irnia. Mert neha, kivált-képpen mikoron bizonyos ßemélt hinak reá, illyen Cickelyel iriák, hoǵ ugy mond, illyen ember, meléte vévén illyen s-i millyen ßólgait és iobbágyit, házamra rohanván, ezt s-ezt művelte. Neha penig ezt iriák bé az hivatalban: El küldvén ugy mond, és el obcsátván illyen s-im-illyen emberit: illyen falumra avagy ióßágomra, és ott az én iobágyimnak ennyi és im-ennyi kárt tót. Gyakorta penig az hivatal illyenképpenis ßól: hogy (ugy mond) ennek s-ennek hagyomáſából, és paranesolattyából, ßólgáia és iobbágyi, illyen ßolgámat, ki illyen hellyen találtatot és rendeltetet, kegyetlenül és keményen megh verték: és továbba effęle cselekedeteket. Megh kel ezokáért mindenkor látni az hiya-

bitur: in cauſam attractus difficulter expurgabitur.

Hoc tamen advertendum, & cordi imprimendum eſt, quòd evocationes, prætextu actuum potentiariorum editæ, & actiones in ejuſdem poſitę diverſis cum clauſulis declarari ſolent. Aliquando enim (& potiſsimè cum actio ad perſonam Principalem refertur) clauſula iſta apponitur, quod talis vel talis (aſſumptis ſecum talibus & talibus familiaribus ac jobagionalibus ſuis) ad domum meam irruendo, hoc & hoc patravit. Aliquando verò in evocatione iſta clauſula ſcribitur: Miſsis & deſtinatis T. & T. hominibus ſuis: ad talem villam vel poſſeſsionē meam, ibiq; tot & tanta damna jobagionibus meis irrogavit & intulit. Sæpè autem Evocatio cum hac clauſula decernitur: De commiſſione & mandato talis vel talis T. & T. familiares, & jobagiones ſui talem famulum meum, in tali loco repertum aut conſtitutum, dirè & acriter verberârunt: & hujuſmodi &c. Vnde ſemper adverten-

Evocationes prætextu actuum poteñ: aut aſſumendo aut mittēdo, aut mandando, fiunt.

da considerandaq́; est clausularum prædictarũ in actione positio. Aliud est enim, secum assum̃ere: aliud aliquem destinare, & aliud cuipiam patrandum quid mandare & committere. Assumptio namq́;, personalem interessentiã semper requirit. Missio verò & destinatio præsentiam exigit, ut præsens sit ille, qui mittit, & qui mittitur: licet ista missio etiam de longinquo fieri possit, ad familiares referendo: sed non ad jobagiones, qui in propinquo resident. Nisi fortè medio famulorũ jobagiones mitterentur. Et hoc quoq́; in casu non cõtingenti: sed deliberatio & malitiosè perpetrari præconcepto: jussio autem, & missio, etiam absentiam includit. Potest etenim aliquis (si etiam regionem longinquam abiret) suis famulis & jobagionibus, in domo sua constitutis, antequam decedat, & itineri se submittat, hoc & hoc perpetrandum committere. Quapropter in missione & commissione debet semper attendi mod⁹ & ordo patratæ rei, atq́; casus contingens, & non

Missionem & cõmissionem modus patratæ rei ostendit.

hivatalban, mi môdon és miképen irták legyen belé, az Felpőres keresetit. Mert más az, valakit melléie venni: más az is, valakit bocsátani avagy arra rendelni: és az is más valakinek valamit megh hadni és meg parancsolni, hogy ezt cselekedgye. Mert valakit melléie venni, azt iedzi, hogy ő magais ßeméllye ßerént ott vagyon. Az el küldés és rendelés penig, az ielen lételt, kévánnya, hogy ielen legyen az, ki más el küld, és az kit el küldnek. Vgy vagyon, hogy effęle el küldés, embernek távól létében-is meglehet, ßólgainak hirt benne adván: hireckel sem lévén az iobbágyoknak, kik kőzel laknak: hanem ha ßólgai által, az iobbágyokat-is küldené. Es effęle küldést nem tőrténetből: hanem gonoz ßándékból valónak itilhetni. Az hagyás penig és küldés, az távól lételt-is bé foglallya. Mert némely, ha más Orßágban megyen-is, ßólgainak és iobbágyinak, kik hazánál vadnak, minek előtte útra menne, hogy illyen s-illyen dolgot cselekedgyenek, megh hathattya. Annakokáért az el küldésben, és hagyomásban, mindenkor az modgyát, és az meglőt dolognak rendit kel meghlátni, és ha tőrténetből való dolog-

log, avagy nem történetből való, hanem arra tanácskozot sántsándékból lőt. Mert az történet szerént való dolog rövideden illyen, mint mikor az én iobbágyom barmát tilalmasból, és kárból bé hayttyák, és udvarokra akar paltában bé rekesztik, hogy addég el ne bocsássák, míg az kárt megh nem fizetik. Az én sólgaim penig, akar iobbagyim vakmerőségből azon nap, avagy másod nap, hatalmas kézzel, affele bé haytot barmot hatalmassággal el haytanának és vissza kergetnének: Avagy iobbágyom, akar sólgám az Korcsomán ülvén, az tőb boron ivockal ősszve veßné, valamellyet meg sebhetné, avagy ugyan meg ölné, melyért, az véren fogva is tartanának: de az tőb sólgaim, avagy iobbágyim, azon vagy másod napon hatalmasúl megh sabaditanák: mely dólgokban az el küldést, avagy megh hagyást igen iól megh kel hánni vetni, és megh itilni. Mert hackor távól és meßße sólden vóltam: nyilván való dolog, hogy senkit oda nem küldhettem, sem hogy mód nélkül cselekedgyenek nem hagyhattam, miért hogy effele történet oly hirtelen meg hiremmel sem lehetet. Ha penig azt mondanád, hogy sólga-

non contingens, vel non deliberatus. In casu na mq; cõtingenti, puta, si pecora, & pecudes jobagionis mei de pratis vel segetib⁹ propter illata damna per aliquem abigerentur, & in curiam suam aut stabulum includerẽtur, ut interea non emittantur, donec super damnis illatis satisfactio impẽdatur. Familiares autem vel jobagiones mei temeritate ducti, eadem die aut sequenti hujusmodi, pecudes & pecora manu violenta educerent & reducerent: Aut jobagio vel famulus meus in taberna sedẽs & cum cæteris potatoribus ad jurgia veniens, alterum vulnerarer, vel fortè homicidium perpetraret & ibidem propterea detineretur: sed per alios famulos vel jobagiones meos, ipsa eadem vel altera die violenter eliberaretur: missio & commissio perpendi ruminariq; debet. Si enim in remotis & longinquis partib⁹ ego tunc ago: certum est, quòd mittere vel cõmittere nequeo, cui utpote de contingenti hujusmodi casu tam repentè nil constare potuit. Si verò dicis,

familiaribus & jobagionibus meis ad sortem me dudum comisisse, ut si quando talis casus occurrerit, hoc & hoc faciant: poterit quidē (fateor) iste casus in committendo, sed nō in destinando fieri: qui (quia de futuris contingentibus non est determinata veritas) admittendus non est. Nam & alioquin si casus ejuscemodi admittēdus censetur: (præ supposito primario committentis intento) non violēta pecudum eductio, vel homicidæ eliberatio: sed potius homicidium, & damnorum illatio consideranda pariter & compensanda dinoscitur.

Casus deliberativi.

Casus verò non contingens fit & intelligitur, quando deliberatè & ex præconcepta malitia patrandum aliquid facinoris committitur. Puta domorū invasio, sylvarum succensio, villarum deprędatio, & similes actus violenti, qui post discessum alicujus potentis ad regionem longinquam vel externa Regna, etiā post centum & plures dies committi inferique poterunt: si prius illud mandarit in absentia

ßolgaimnak és iobbagyimnak ßerencsére megh hattam vólt, hogy ha valamikor effęle dolog történék, tehát ezt s-ezt cselekednek: Effęle hagyás, el hitem, megh lehetné, de hogy ezeket rendeltem vólna az oda menésre, az ki nem iö belőle, mert az iövendő dolgokról, senki kétsęg nélkül való igazat nem tud mondani. Mert ha ßintén effęle megh hagyást felőlem el kellene hinni is, tekéntvén az en fő igyekezetemre, nem az Baromnak hatalmasúl való ki vitelét, vagy az gyilkosnak meg ßabadítását: hanem az gyilkosságot, és az kár tételt kellene ßem eleiben vinni, és iöl megh itilni, s-raytam követni.

DE az mely dolog nem történetből léßen, ollyan, mint mikor valaki el végezet ßándékból, kit magában sok ideigh valaki ártalmára forralt, hágy meg hogy megh cselekedgyék. Vgy mint, házra való menést, erdő meg gyuytást, falu dulást, és ehez hasonló hatalmaskodást, mellyet valamely fő maga Biró ember, ki más tartományban, akar idegen orßágban megyen, megh hágyhat, hogy el menése után męgh ßáz avagy tőb nappal is megh cselekedgyenek: kiváltképpen ha az előt megh paran-

parancsolta, hogy hon nem létében, megh késértsęk és végben-is vigyék. Ez meg mondot ezíckelyek külömbsęgéről penig ezokáért szóllék, nem hogy az Patvárkodásra, valakínek okot adnék: de hogy az pőrnek ió módgyával váló el kezdezést világosson-is tudnok megh válaszani, az illyetén keresseiről. Mert az mikéntaz igaz keresetnek helt kel adni: azonképpen az hamis pőrnek, és patvaros keresetnek helt nem illik adni.

MASODSZOR szokot az pőrnek le szállitássa, avagy le tételelenni, ő maga az Felpőres által, hat kőnyű Girának megh fizetésęvel, mely hat forintot tészen, két részet az Birónak (az ki előt az pőr kezdetet vólt) az harmadat az Alpőresnek fizetvén: mely pőrnek le szálitássa ackor lészen, mikor az Felpőres láttya hogy avagy az déák miat, avagy egyéb fogyatkozás miat, ugy kezdette el pőrit, hogy ő nékie nagyob ártalmára, hogy sem mint elő menetelére lenne, mellyet eszében vévén, minek előtte tőrvént mondanának, vagy ő maga, vagy Prokátora által, az meg mondot terhel az pőrt le tészi, el nyomia és le szállittya.

AZ

sentia sua patrandum atq; peragẽdum. Istę verò distinctiones clausularum prętactarum positæ sunt, non ut litigantibus calumniandi via pateret: sed potius causæ justa vel injusta motio clarescerer. Sicuti enim actio justa tuenda semper est: ita acquisitio injusta & calumniosa admitenda non est.

II. *Condescẽsio vel Depositio causæ fit per actorẽ.*

SEcundo modo, causarum cõdescẽsio vel depositio fit per actorem, cum onere sex Marcarũ, minoris seu levis ponderis, sex utputa florenos facientium, in duabus judici) coram quo lis ipsa mota fuerit) in tertia verò partib⁹ in causã attracto persolvendarum, dùm videlicet actor suã actionẽ & acquisitionem, ex sui negligẽtia vel scriptoris vitio, aut alio quocunq; errore occurrente,* malè & indebitè positam ac celebratam cernit, & obesse potius quàm prodesse sibi considerat, antequam discussio illius causę fiat, per se, vel suum procuratorem, eam cum onere & gravamine prænotato, spontè† deponi sopiriq; & condescendi facit.

Par. 2. T. 79

* *Si iniustè & temerè litem motam cernit.*

† *Par. 2. T. 77 & 81. Lite pendẽte, & causa nondum ad extremum finem decisa. Vel in toto vel in parte, deponi potest.*

In causis honoris non conceditur:

Diffamare enim cave, nam revocare gravé,

QVO MODO ANTE, & quo modo post latam sententiam, causa condescendi debeat.

TITVLVS LXXXIII.

CAVsæ autem condescensio, semper ante latam per judicẽ sententiã liberè fieri atq; celebrari poterit. Post latam tamen & pronunciatam sententiam locum ipsa condescensio non habet. Latã autem & pronunciatam sententiam, intellige finalem & definitivam, non autem intermediantem, quã Canonistę interlocutoriam appellant. Nam post intermediantẽ hujusmodi sententiã, causarum condescensio sæpè locũ habet, admittendaq; censetur: sed non semper.

Si tamen aliqua causa per judicem, ex responsionibus partium, ad cõmunem inquisitionem, vel oculatam revisionem, aut literarũ & literalium instrumentorum exhibitionem submissa fuerit: tùnc, nõ obstante hujusmodi judiciaria deliberatione, & sententia intermediante, causa ipsa, etiam tempore discussionis reportatæ seriei talis

AZ KI MONDOT sententia elöt, avagy utánna mi móddal kel az pörnek le ßállania.

LXXXIII. TITVL.

AZ pörnek le ßállitása, mindenkor az sententia ki mondásának elötte ßabadon meg lehet. De az sententia ki mondás után nem lehet, nem is engedik. Az ki mondot sententián penig az utólsó és vęg sententiát ércsed, nem az közben járó sententiát, kit az törvény-tudó Doctorok közösleg való törvénnek hinak. Mert effęle közösleg mondott sententia után, gyakorta ßabadon le ßálhat az pör, és le teheti: de nem mindenkor.

Mert ha valamely pörben az Biró az pöresseket, avagy köz vallatásra, avagy ßemmel való nyilván meg látásra, avagy ok leveleknek elö hozásra, ki bocsátta vólna: tehát bátor ha az két fęl immáron leveleit az Biró eleiben hozta vólna-is, de męg sem az vallatásból, sem egyéb fęle levelekből sententiát nem mondot vólna: az Felpöres az meg mondot hat Gira terhével, az ö keresetit mindenkoron le teheti.

Azért

talis communis inquisitionis, vel oculatæ revisionis, aut literarum & literalium instrumentorum exhibitionis, si etiam per utramq; partem literæ jam coram judice productæ essent: ante tamen pronunciationem diffinitivæ sententiæ, ex serie attestationum vel literalium instrumentorum ferendæ, semper actor causam suam cum onere præscripto sex Marcarum, deponendi habet potestatem.

AZERT mondám penigh hogy nem mindenkor teheti le. Mert ha valakit valamely iósság el foglalásáért reá hinnák, és az Alpőres azt felelné, hogy ő abban az időben, mellyet az Felpőres mond, azt el nem foglalta vólna: mert az előt-is azt az iósságot békével birta, és békessęges uralságában vólt vólna: Avagy hogy régtől fogva az az dolog kőztők el igazodot, es ő néki arról menedék-is vólna: mellyet ió leveleknek elő mutatásával megh-is akarna bizonyitani: Elő iővén az meg hagyot napnak, mellyen leveleivel elő kellene állani, és az Alpőres valami ökon az törvényre nem mehetne, s-leveleit sem adhatna elő, és mivel hogy leveleit elő nem adhatta, per

Dixi tamen notanter, non semper. Nam in casu, quo quispiam ratione occupationis aliquorũ jurium possessionariorum, per adversam partem in pręsentia sui judicis evocaretur, & ipse evocatus respondere, se tempore, quo actor proposuit, illa non occupasse: sed etiam per prius se in dominio ejuscemodi jurium possessionariorũ pacificè perstitisse, vel dudum se super ea re absolutum & expeditũ esse; hocq; efficacissimarum literarum exhibitione se probaturũ: Adveniente verò termino, per judicem productioni & exhibitioni ipsarum literarum præfixo, & in causam attracto aliquo fortè impedimento occurente, in eodem termino comparare, exhiberiq́ue commissas literas, producere non valente, contra ipsum per suam

non

non venientiam & nõ comparitionem (ex eo quod in hujusmodi literarum exhibitione defecit & succubuit) sententia capitalis aut emendæ capitis, per judicem pronunciata, & forsitan debitæ etiam executioni demandata, & tempore executionis ejus repulsio violenta secuta, vel per literas novi judicij cum exhibitione (juxta vetustam Regni hujus consuetudinem, & contenta quoq; generalis Decreti nostri) confectas, ab executione sua prohibita fuerit: & tãdem in termino revisionis & discussionis reportatæ seriei, ejuscemodi executionis aut inhibitionis, [a] actor ipse repulsionis, vel solummodo literarum sententionalium & judiciorum Birsagionalium onus atq; gravamen, ad portionem suam cedens, ab in causam attracto & convicto tulerit, & ad se levaverit: posteaq; convictus ipse literas, per judicem exhiberi cõmissas, sed prius produci neglectas, coram judice produxerit: quarum vigore actor ipse contra ipsum in causam attractum aut in facto calumniæ

[a] Deponi causa nõ potest post birsagij levationem.

ta, per non venit sententiam, hogy az törvént el mulatván, vagy feiére itilnek, vagy feie váltságán hadnak és erről való sententiát-is az Felpőresnek kt adnak, kivel ő igaz tételre el-is iárt vólna, ha repulsióval vagy uy itilettel (ez Orßág régi meg regzet ßockása, és az Decretum tartása ßerént) el nem tiltották vólna: végre azért mikor immár más Octáván ezen pőrt elő veßik, és az relatoriát olvalni kezdik, mint tiltotta el az Alpőres az Felpőrest az igaz tételről: Es az Felpőres az repulsionak birságából, avagy az levélbeli sententiának és törvénybeli birsághnak fizetésęből, az ő réßet kezéhez véßi az Alpőrestől, és magát réßesse téßi: Es igy annak utánna effęle fizetésben esset Alpőres leveleit, mellyeket az Biró hagyot vólt, hogy elő hozza, de el mulatta vólt, az Biró előt immár elő adgya: az Felpőres az elő adot leveleknek tartásából eßében venne, hogy vagy

Parva-

Patvaron, vagy nyelv váltságon avagy egyéb terhen kezd máradni, az Alpőres ellen: tehát minek előtte arról törvént mondanának, ha azon Felpőres az megh mondot hat Girával, le akarna tenni-is, tehát effęle dologban, męgh az törvénnek végső ki mondot sententia előt-is, le nem teheti az pőrt. Mert azon Felpőres, azon sententiát mellyet az Alpőresre, *per non venit*, hogy el nem iőt vólt az törvényre mondottak vólt, pőrinek végben vivő utólsó sententiának tartotta, aval, mihelt az repulsiónak és egyéb törvénybeli terhekből és birságból réßesült. és az más fęlt méltatlan kárositotta. Nem illik penig, hogy senki csalárdúl cselekedgyék: Igy az tőb hasonló dólgokban-is, ezen értelemben kel lennünk.

DE az mostani időnkben, nem csak ez megh mondot okokból, de sok egyéb fęle móddal-is, az Prokatoroknak külömb-külömb fęle, és ßapora heában való agyaskodássok, és idő veßtő fogássok, forgatások és ellenvetéssek miat, méltó keresseteket-is, le ßokták ßállitani és feneckel fel forditani. Mely fogá-

lumniæ, vel emendæ linguæ convinci, aut alio onere condemnari se sentiens, antequam sẽtentia calumniæ vel emendę linguæ per judicem ediceretur, actor causã suã cum onere consueto sex Marcarũ deponere & condescendi facere voluerit: tunc in hujusmodi casu, etiam ante latam & pronunciatam definitivam sententiam, depositio causæ locum non habet. Quia solus actor eam sententiam per non venientiã in causam attracti pronunciatam, vim sententiæ definitivę habendam censuit: ubi repulsionis, vel literarum sententionalium & judiciorum onus ad se levavit, & per hoc injustè, partem adversam damnificavit. Fraus enim & dolus patrocinari debet nemini: Et de reliquis quoq; similib⁹ casibus idem est intelligendum.

Fraus, dol⁹, absit.

[b] Nostra tamen hac tempestate nõ solum prædeclaratis, sed etiam alijs pluribus modis causæ per varias & multiplices (frivolas tamẽ) procuratorum exceptiones allegationesq; objectiones condescendi ac subverti consueverunt. Quas

[b] Causa condescendi nõ debet, ob parvum defectum.

ubi judices, juri & justitiæ cōtrarias fore agnoverit, admittere illisq́; consentire non debent, nè facientes & consentientes pari reatu detineantur. Hic est enim gladius biceps, qui pupillorum & viduarum aliarumq́; miserabilium personarum corda transfixit. Hic dolor, qui animas oppressorū ad intima penetravit. Hic deinde laqueus, qui plurimos in baratrum æternæ damnationis præcipitavit. Multiplex, videlicet causarum injusta condescensio, quæ tanquā peccati fomes semper est evitanda. Memoror enim ob defectum unius literæ Alphabeticæ, & sæpè obmissionem unicę dictionis, totam causam per advocatum exquisita objectione & allegatione (consentiente judice) subversam, condescensamq́; fuisse.

Condescēsio causarum, multiplex & iniusta evitanda.

fogássokat mihelt az Birák eßekben veßnek, hogy az igaz tőrvénnek és az igassághnak ellene vadnak, meg ne engedgyenek, és helt se adgyanak nékik. Hogy az gonoß-tévőckel, eggyet értvén, hasonló bűntetéssel ne lakoltassanak. Mert ez amaz két élű tőr, mely az árváknak és őzvegyeknek, és egyéb meg nyomorodot ßemélyeknek ßűvét által hatta. Es ez amaz nagy bána, ki miat az nyomorultaknak, el keseredik az lelkek. Es ez amaz tőrben való eytés, ki ßántalan sokakat, őrők kárhozatra vetet: Tudni illik, az méltó keresetnek, sok-képpen való méltatlan le ßállitások, mellyet mindenkor ugy kel mindennek el távoztatni s-magát tőle megh óni, mint az halálos bűnnek tűzétől. Mert emlekezem réá, hogy gyakorta egy eggyes betűért, avagy eggyetlen egy igicskének el hagyásáért, az egéß keresetnek pőrit, az Prokátor, réá tanúlt agyaskodó ellenvetés és forgatás által (az Biró-is eggyet értvén véle) fel forditotta es le ßállitotta.

DE ILLIS, QVI IN alterius Causam sese ingerunt, quid sit agendum?

TITVLVS LXXXIV.

QVIA

AZOKROL AZ kik más ember pőriben akarnak állania, mit kellesęk mivelni?

LXXXIV. TITVL.

MIVEL

MIVel hogy ſockan ſokták ezt cselekedni, hogy más ember kereſetiben és pőriben, mely már két ſél közöt forog, kiváltképpen az kereſetnek leg végső Cickellyében, mikor immár mind az két ſél ok leveleit, mellyek az kereſetet illetik, Biráioknak elő adták, és immár azon vagyon hogy derék ſententiát és tőrvént kellene mondani: azemban harmad felől, avagy némelly ek negyed felől is, az pőrben ſokták magokat elegyiteni és belé állania.

ANNA KOKAERT vegyük eſünkben, hogy mikor az pőr iőſág dolgában, és annak örökkes vóltáról forog: az vég ſententiának előtte, az ki akaria, és magában azt itili, hogy vagy örőckes-képpen, avagy zálagoſúl, akar egyéb úton őtet illetné az az iőſág, tehát (megh teritvén az kőltſéget, mellyet az Felpóres az pőr közben kőltőt, az mennyire arra, ki az pőrben állot, az ő részére háromlik) ſabadon az kereſetben magát bé elegyitheti, és az pőrben állani méltóſága vagyon. De mind azon által az Alpóres, az pőrben álló ellen, nem tartozik mentéſt ok leveleit, az Felpóreſtől

QVIA plurimi ſolent ſeſe in cauſas ac lites duarum partium, in ultimo præſertim cauſarum articulo, dum productis jam, & exhibitis corã judice per utramque partem literis, & Privilegijs merita cauſarum tangentibus, finalis concluſio ſequi, & ſententia definitiva ferri atque pronunciari deberet: à tertia, ſæpè etiam quarta parte ingerere & immittere.

Igitur ſciendum eſt, quòd quãdo cauſa ſuper hæreditate, & perpetuitate jurium poſſeſſionariorũ ventillatur: ante latã definitivam ſententiam, quicunq; voluerit, & ſe jura illa poſſeſſionaria, aut perennali jure, aut pignoris vel alio quovis titulo concernere agnoverit (cum refuſione expenſarum, per actorem in proceſſu hujuſmodi cauſæ factarum, ad portionem in cauſã ingerentis cedentium) liberam ſe in litem iñiſcendi, & immittendi habet authoritatem. Verumtamen in cauſam attractus, contra talem ingerentem mox & de facto literas, vel literalia inſtru- *Ingreſſio admittitur.* *Par. 1. T. 31*

menta seorsum ab actore producere non tenetur, maximè si quispiam nomine & titulo juris Regij, noviter impetrati, jura illa possessionaria pro se vendicare prætenderit. Ná ad tale jus Regium prosequentium, in causam immiscenti, processus in hujusmodi lite solitus per judicem dari, & assignari debebit. Nihilominus in causam ille se immiscens, Genealogiæ suæ in lineam (si in causam attractus negaverit) imediatè comprobare tenetur. Quià etsi eodē duntaxat in termino in causam se ingessit: tamen per hoc actorem se de facto effecit: Actor autem paratus semper esse debet. Nam aliter ab ingressu & prosecutione hujusmodi causæ decidisse reputatur: & alio processu illam postea prosequi tenebitur. Si tamen Genealogiam suam comprobaverit: vel forsitan neq; in causam attractus illam negaverit: nihilominus etiam contra eum expeditorias, vel alias literas se habere allegaverit: Inter actorem quidem, & in causam attractum, ex continentijs & tenoribus

Actor semper debet esse paratus.

pöreſtöl kùlön elö adni: Föképpen, ha ki uyionnan, Király igaſſágával megh kérte vólna, azt az pöres iöſságot, és ſáiátyává akarna tenni. Mert eſſéle Király igaſſágával kért iöſságnak pèrire, az pörben állónak, tartozik az Birö ſokot törvény-follyáſt engedni. De azért az ki így az pörben magát elegyíti (hogy ha az Alpöres tagadgya) tartozik mindgyárt, az nemzetſségéröl való lineát meg bizonyitani, hogy ö vér á iöſsághoz. Mert noha csak ackor ál bé az pörben: mind az által az ö bé állásával, ugyan valóban Felpöreſſé téſi magát: Az Felperesnek penig mindenkor kéſnek kel lenni. Mert ha kéſ nem léſen, az pörben bé állás mellet, minden dolgát el veſſi: és az után más ſzon kel igaſſágát megh keresni. De ha nemzetſségèt megh bizonyithattya: avagy ha az Alpöres ingyen ſem tagadgya: de azért azt mondgya, hogy effélé pörben álló ellen ö nékie menedéke, avagy egyéb-féle levele vólna: Bizonyára az Felpöres és Alpöres közöt, az bé adot

dot levelekből, tórvéni fóltgáltathatnak. Az ellen penig, ki pórekben állot, az levelekнek elő hozatására, egy bizonyos napot tartozik az Bíró engedni es rendelni,

VIGYAZNI is kel azérton erre, hogy az mely pór zálagos iószág felől, vagy iószágnak el foglalása felől forog, senki az ollyan pórben bé nem álhat, hogy az iószágnak őrőckes vóltát magának tulaydonithatná. Mert az igaz tórvénnek és igazságnak ellene vólna, hogy az, az ki maga iószágát, sükségge ideién, mélió okokból, másnak egy ideiglen zálagúl el kötette, az pórlés közben, iószágának uraságából, más ember által, kivel annak előtte, ennyi réßében, semmi közi nem vólt, őrőckön őrőcké ki rekeßtetnek. Avagy oly falut, mellyet valamely embernek kezéből el foglaltak, még annak foglalása felet perelnek, nem annak ereßtenék kezében, kitől el foglaltak vólt, hanem más idegen birtokában birni adnák.

HA

ribus exhibitarum literarum judicium fieri, & administrari poterit. Attamen productioni literarum, adversus in causam ingerentē exhibendarum, unicus terminus per judicem dari præfigiq; debebit. Par: 2. T. 36

Advertendum est autem, quòd in causam, quæ ratione impignorationis, vel occupationis jurium possessionariorū agitatur; & prosequitur, nemo hæreditatē talium jurium possessionariorum pro se vendicare prætendens, in causam se immittendi habet facultatem. Iuri enim & justitię disconveniens videretur, ut ille, qui jura sua possessionaria, necessitate rationabili cogente, alteri titulo pignoris ad temp' obligavit, inter litigandum de dominio eorum, per alium, cū quo prius nullum in hac parte cōmercium habuit, perpetuò excluderetur: Vel possessio de manu cujuspiam violenter occupata, & in causa prætextu occupationis ejusdem suscitata, non ad illius, unde occupata fuerat, sed alterius manus assignaretur possidenda. *Ingressio quandoq; nō admittitur.*

VTRVM ACTORE liti cedente, posſit in cauſam ſe ingerens in ea procedere?

TITVLVS LXXXV.

SED quia plerunq; fieri conſuevit, ut levata jam per judicem ad diſcutiendam cauſam duas inter partes exortam, productam etiam ſæpenumero per utramq; partem privilegijs, literalibus inſtrumentis priuſquam finalis & definitiva ſententia inter partes pronuntiaretur, cum jàm à tertia quoque, aut quarta parte, aliquis ſe in eam cauſam immiſiſſet, partes Principales, actor ſcilicet, & in cauſam attractus, aut proprio eorũ motu, aut aliorũ fratrum amicorum ſuorum de conſilio, per bona media in concordiam & unionem deveniunt, cauſæ illi & ulteriori proſecutioni ejuſdem omnino finem imponentes.

Vnde quæritur: Vtrum in cauſam ille ſe ingerens & immiſcens, poſsit contra in cauſam attractum ulterius, in eadem cauſa (non obſtante præmiſſa concordia & unione,

HA AZ FELPŐRES az pőrt belé hadgya, az ki az pőrben bé állot, mehet é az után tovàb az pőrben, avagy nem?

LXXXV. TITVL.

DE miért hogy gyakorta ſokot lenni, hogy mikor immár az Biró, mind az két ſél feleletit eleiben vévé, és immár mindenik ſél az ő ok leveleit is elő hozta, minek előtte az két ſél közt utólsó ſententiát mondana, és mikor immár harmad vagy negyed felől is, valakik az pőrben bé állottak vólna, az két pőres ſél, tudni illik, az Főlpőres és Alpőres, avagy az önnön tulaydon indulatyokból, vagy az atyok fiai és baráti tanácsából ió módgyával eggyeſſégre és békeſſégre állanak, és igy az pőrnek és annak tovàb való folyàſának tellyeſſéggel véget vetnek.

INNET azért egy kérdés támad: hogy ha az ki az pőrben bé állot, az Alpőres ellen abban az pőrben (nem gondolván az két pőresnek fellyül megh mondot egyenesſégével, és alkuvàſſal,

ſal, mellyet az Fölpörösſel végeztek és megh is erösitettek) meheté tovàb, avagy nem? Es az Alpöres tartoziké annak ßorgalmaztatáſára megh felelni, és az ellen leveleket elö hozni: Avagy az mely leveleket az Fölpöres ellen az Alpöres elö adot vólt, abból kellé cſak törvényt és végſö ſententiát mondania és várnia? Kire ez az felelet. HOGY ha az fellyül meg mondot egyenesſęg, az két fö pöres közöt, ugy mint, az Fel pöres és Alpöres közöt, véghez ment, s-rayta meg eggyezték, minek elötte vég ſententiát mõdot vólna az Biró (męg ha immár mind az két fęl leveleit elö hozta vólna-is) az pörben bé álló kereſetiben tovàb elö nem mehet: nem-is tartozik az Alpöres, az bé állanok ez után azon pörben meg felelni Mert el eſvén az fondamentom (tudni illik az Felpöres) ßükſęg minden egyéb rayta való épületnek-is el romlani.

DE ha az alkuvás és meg eggyezes léßen, az ki mondot és vég ſententia után, mely az ſok fęl közöt, tudnia illik, az Felpöres és az pörben álló közt mon-

one, cum actore jam facta & ſtabilita) procedere: teneaturq́; in cauſam attractus ad inſtantiam illius reſpondere: literasq́; producere: vel ex tenoribus literarum adverſus actorem, jàm fortè per attractum exhibitarum, valeat judiciũ & juſtitiam ſententiamq́; definitivam habere? DICENdum, quòd ſi concordia & unio prænarrata inter duas partes Principales, actorem videlicet & attractum, ante ſententiam diffinitivam, per judicem ferendam (ſi etiã ex utraq́; parte literæ jam productæ extitiſſent) facta celebrataq́; fuerit: amplius in cauſam ſe ingerens & im̃iſcens, in ea procedere non poteſt: neq́; tenetur attractus ipſe contra illum de cætero, in eadem cauſa, reſpondere. Quoniã ruente fundamento (principali ſcilicet actore) ut cætera quæq́; ſuper ædificata ruant neceſſe eſt.

Verumtamen ſi concordia ipſa & unio poſt latam & pronunciatam inter omnes partes, actorem videlicet & attractum atq́ue ingerentem ſententiam, latafactaq́; fuerit:

erit: dum jàm de juribus poſſeſsionarijs litigioſis etiam ingerenti portio congruens, aut Dotalitium ſive Quartalitium, vel jus forſitan Impignoratitium extitiſſet adjudicatum: aut literalium ſaltem inſtrumentorũ exhibitio fuiſſet attracto, contra ingerentem adjudicata. Tunc etiam Principali[a] actore liti cedente, & ulteriori proſecutioni hujuſmodi cauſę renunciante ingerens, & in cauſam ſe immiſcens, nihilominus juxta judiciariam coñiſsionem, & deliberationem judicis, in eadem cauſa procedendi habet facultatem.

[a] *Actor poteſt liti cedere.*

mondatik: mikoron immár az pőres iószágból az bé állónak is illendő részt, vagy egy ruhát, vagy negyedet, vagy talám zálagos iószágot ítílnek volna: Avagy penigh csak azt ítílték volna meg is, hogy az Alperes tartozzék leveleit, az pőrben álló ellen elő hozni. Ecképpen męg ha az Felpőres, az pőrt el hadná, és ez keresetnek ellene mondaná is, mind az által azért, az bé állő, az ki mondot tőrvénnek ſententia szerént az pőrben tovább mehet.

QVALITER BIRSAgia, in Proceſſu cauſarum accumulari ſolita, exigi debeant?

TITVLVS LXXXVI.

QVOniam finitis cauſis, longo litis Proceſſu terminari ſolitis, univerſa judiciorum onera, vel juridica gravamina, in proceſsibus earundem cauſarum aggregata, & accumulari conſueta (quæ

AZ PŐREKNEK follyáſsában, az mely Birſág, meg ſokot gyűlni, miképpen kel azt megh venni?

LXXXVI. TITVL.

MIVEL hogy mikor az hoſſzú pőrnek follyáſa szerént, valamely dolog véghez megyen, az tőrvénykezés közben, valamennyi birſágban

ſágban eſtek az pereſſek és bün-tetésben, raytok megh ſokiak venni. LEGYEN tehát tudá-ſunkra, hogy-ha az Alpóres pórinek forgatáſſában birſág-ban éſſet, az dolog véghez men-vén, ha mindgyárt kéſ pénzel akaria Biráia elől le tenni: te-hát minden Giratért ſáz ſáz pénzt tehet le, az megh elégi-tésben. Effele birſágnak két ré-ſe penig mindenkor az Birôé, az harmadgya penig az nyertés Felpórónek marad. Hogy ha penig az birſágot Biráia elől le nem akaria tenni, avagy nin-cſen pénze hogy le teheſné, mind az által kéri az Birót, ſőt ugyan inti, hogy emberét küld-gye, ki elől marhâiát és iósá-gát az birſágban oda bőcſül-teti, és véle el foglaltatnya, mi-nek előtte az ſententiával az megh regzet ſokás ſerént réá mennének: az ollyan minden Girát, két két forintal le te-heti, és véle megh fizethet. Ha penig az Birót meg nem kénál-lya s-nem hija, az birſágról az ióságból eleget ſem tőt, ſem annyi

(quę communi vocabulo Birſagia nuncupantur) exigi ſolent. SCI-endum igitur, quòd ſi in cauſam attractus juridica ipſa gravamina in proceſſu cujuſlibet cauſæ con-tra ſe aggregata, mox finita cauſa, coram ſuo judice paratis in pecu-nijs deponere & perſolvere volu-erit: tunc quamlibet Marcam u-no floreno deponere & refundere poterit. Et hujuſmodi onerum & Birſagiorum duæ partes ſemper judici cedunt, & tertia pars acto-ri manebit. Vbi verò coram judi-ce ſuo illa deponere noluerit, aut non poterit, attamen judicem ſu-per eo poſtulaverit, pariter & ad-monuerit, ut hominẽ ſuum mittat coram quo de bonis & jurib⁹ poſ-ſeſsionarijs, per eorundẽ occupa-tionem, non expectata ſuper ea re executione, ſolita conſuetudine fi-enda, ſatisfactionem ſuper ejuſce-modi judiciorum onerib⁹ im pen-dere curabit: tunc ſingula quæq; Marca, ſingulis duobus florenis deponi & perſolvi valebit: Si ta-men nulla admonitio facta, nulla etiam ſatisfactio per ipſorum bo-

norũ occupationem impensa, sed simpliciter ad executionem, causa ipsa, simul cum onerib⁹ suis submissa fuerit: tunc non aliter, nisi quamlibet Marcam ad singulos quatuor florenos taxando, reus ipse cõpensare deponereq́; tenetur. Super quibus primò de rebus mobilibus convicti, si reperiri poterunt: aliàs aut de juribus ejusdem possessionarijs satisfactio impendenda erit.

Par. 2. T. 28. Qualiter verò, & quo ordine ejuscemodi Birsagia, seu judiciorum onera, in processibus causarum, contra quospiam accumulari soleant, non existimo necessariũ sermone prolixo describere: eo quòd long⁹ ille causarum processus in quo juxta antiquorum & prædecessorum nostrorũ consuetudinem, Birsagia ac judicia ipsa sæpè duplari, sæpè etiã cum duplo duplato, de uno juridico termino in alium prorogari consueverant, per generale Decretum nostrum abolitus & extinctus est. Secundũ namq́; modernorum legẽ & consuetudinem, universæ causæ longo li-

annyi erőt kezében nem bocsátot, hanem tellyessęggel arra hatta, hogy az Biró az igaz tételre bocsássa ki az pőrest, és ackor tegyenek igazat mind az birságról s mind az sententiáról: tehát ackor, minden Girát négy négy forintra tudván, tartozik ez vesztő fęlnek ingó marháiából, ha találtatik, avag ha nincs, iószágából, tegyenek igazat.

Az birság penig az pőr follyásban miképpen szokot nevekedni, nem szükfęg hogy sok beszéddel iriak felőle, holot az fęle hosszú pőr follyását, melyben, az régiek szokása szerént, eggyik tőrvény napról, más tőrvény napra, két annyival néha négy annyival haladot az birság, az derék végezés szerént le tőtték. Mert az mostani tőrvény és szokás szerént, minden hosszú pőrnek négy Octáván véghez kel menni, kiben az birság csak eggyenkênt gyűl, és megh nem tőbbűl, sem kőtőztetik, hanem csak az harmadik

madik hivatalban, mely csak az egy kőz hivatalból, avagy kinálásból sármazik. Mert az első Octáván az Alpőres, ha elő nem iő három Girán marad, és az Fel-pőres mind annak megh fizetéssęre, mind az pőrben el iárásra ismeg réá hija, és ezt másod hivatalnak nevezik. Ha penig másod hivatalra semi iő elő, smeg három Girán marad, és az első három Girának meg nem fizetéseért, két annyin marad. De az kőz iktatásban, vagy határiárásban csak egy egy birság essik. Az rővid pőrnek follyásában is, ha az Alpőres réá nem iő, három Girán marad. Ha penig iobbágyit elő nem állattya, kiket elő állatni hatták vólt, mindenikért egy egy Girán marad. Az Felpőrős penig, ha az Király tőrvényében elő nem iő, hat Girán marad, Es effęle birság fizetesben minden Girát az sékben, az ő Biráia előt az pőres egy egy forintal le tehet. Ha penig igaz tételre megyen, minden Girát négy négy forintal. Ha penig az Alpőres ingó marhával bővől kődik, és azzal akar megh fizetni az Birónak és pőrősnek effęle maratságot, tehát az mint az bőcsűllesnek rendiről sóllottűk ez Decretumnak első rebében, azonképpen sabadon marhaval fizetheti meg.

AZ DECRETOM MASOdik rebenek vege.

go litis processu olim terminari solitæ, in quatuor tantum̃odo terminis Octavalibus decidi & finiri debent, in quibus judicia ipsa simplo duntaxat modo cumulantur: & non nisi in [a] tertia evocatione, quæ ex simpla admonitione vel evocatione processura est, duplantur In primo [b] namq́; octavali termino, dum in causã attractus non comparuit, in judicio trium Marcarum convincetur & aggravabitur, & per actorẽ tàm ad earundem Marcarum restitutionem, quàm etiam ipsius causæ prosecutionem iterum evocabitur. Et hęc Evocatio secunda appellatur. Vnde si in secundo termino juridico in causam attractus non comparuit: tunc [c] pro ista secunda non comparitione, rursus in trium Marcarum judicio, & pro non solutione priorum trium Marcarũ, in duplo condemnabitur. In simplici autem possessionaria statutione, vel metali reambulatione sẽper simpliciter Birsagia ipsa aggregantur. In brevi quoq́; causarum processu, in causam attractus

[a] *Prima Evocatio fit penes literas citatorias.*

Secunda penes literas inhibitorias.

Tertia post factam repulsionem.

[b] *Per non venit.*

[c] *Hodie. Sic cõtradictione inhibitione non obstante sententia extradatur.*

similiter in tribus Marcis, per se,& si jobagionum vel familiarium suorum ignobilium Statutio interserta fuerit: tunc pro non statutione singulorum, in singulis Marcis, hoc est, pro quolibet eorum in una Marca: Actor verò si non comparuerit, in Regali judicio, sex Marcas faciente, gravari consuevit: Et in hujusmodi judiciorum ac Birsagiorum solutione quælibet Marca uno floreno, vel centum denarijs, in sede judiciaria coram judice causæ (modo prædeclarato) deponi atque persolvi poterit. Si tamen ad executionem submissa fuerit: tùnc una quæque Marca quatuor florenis, vel quadringentis denarijs compensanda erit. Verumtamen si reus & in causam attractus voluerit, & rebus mobilibus abundaverit: juxta modum, in serie æstimationis rerum mobilium, propè finem primæ partis descriptum, juridica ipsa gravamina Judici adversæq; parti persolvendi habet potestatem.

Par. 1. T. 33.

FINIS PARTIS SECUNDAE.

DE TER-

AZ ORSZAG SZOKOT TÖRVENyének harmadik részéről közönségessen,

I. TITVLVS.

MIVEL hogy Istennek segitségéből idáig fel el végezém az törvénnek follyását, és az sententiáknak módgyát és külömbségét, az mint az Király Vdvarában szokták vélek élni. Immár az Decretumnak harmadik és utólsó részében szóllok az szegyen pöreknek rendiről és follyásáról, kiket kérdőre az Király Vdvarábã szoktanak vinni, és elvis bocsátani. TOVABBA az Országnak-is ugy-mint Dalmatiának, Horvát Országnak, Tót Országnak, és Erdély Országnak szokot törvényéről, mely Országok, tudni illik, ez Magyar Ország Coronáiához tartoznak, és ez mi Országunckal ugy-mint eggyé lőttek, és ezeknek szokot törvénye az mi törvényünkről keveſſé külömböz: Mely Országtól sok pöreket minek utánna végek szakad, iobban és nyilvábban való meg látásnak okáért, az Király Vdvarában kérdőre szoktak bocsátani. Szóllok továbba az szabad Városoknak-is törvényétől, és

DE TERTIA PARTE IVRIVM ET Consuetudinum Regni, in generali.

TITVLVS I.

ABSOLVTIS, auxiliante Deo, superius judiciarijs processibus, & sententiarum specieb⁹ atq; diversitatibus curiæ Regiæ, in hac jam tertia & ultima parte hujus opusculi, supereſt tractare de litium & causarum, in ipsã curiam Regiam, per viam appellationis deducendarum atque transmittendarum seriebus. Et consequenter Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ, atq; Transylvaniæ, sacræ videlicet Coronæ Regni hujus Hungarię dudũ subjectorum & incorporatorum cõsuetudinib⁹, à nostra lege parum-per distantibus atq; discrepantib⁹: de quibus plurimæ causæ, post finalem earum decisionem, in dictã Regiam curiam, maturioris revisionis & evidentioris discussionis gratia transmitti cõsueverunt. Liberarum quoq; Civitatum legib⁹,

& de impensionis judicij, ex parte colonorum & rusticorum nostrorum fieri consueti, prout in titulis subsequentibus patebit.

VTRVM QVILIBET Populus, vel Comitatus, vel Civitas, possit per se condere statuta.

TITVLVS II.

QVIA Leges & dudum approbatæ consuetudines prædictorum Regnorũ Dalmatiæ Croatiæ, Sclavoniæ & Transsylvaniæ, certis in terminis & articulis à nostræ patriæ, Regni scilicet hujus Hungariæ legibus & consuetudinibus discrepare: nonnulli etiam Comitatus distinctim ac separatim ab alijs Comitatibus, immò etiam ab ipsa curia Regia, certas consuetudines, utcunq; inductas, loco legum observare videntur. Ideò quæritur: Vtrum quilibet populus vel COMITATVS, aut quælibet Civitas, possit per se & seorsim facere statuta? DICENdum, quòd nullus populus & nulla universitas potest condere statuta,

Vide in fine 3. Par. post confirmationis Conclusionem.

rõl, és az mi Iobbagyink és Porainк felõl sokot tõrvénnek s-ki sõlgáltatáſának módgyárõl, mint az ide alá következendõ Tituluſokban rend szerént megh lésen irva,

HOGY-HA MINden Nép, avagy Vármegye, vagy Város, õ magátol szerezheté szerzést, avagy nem?

II. TITVLVS.

MIVEL hogy az meg nevezet Országoknak, ugy-mint Horváth Országnak, Tót Országnak és Erdélynek az õ meg regzet tõrvénye bizonyos részben és Czicekellyekben, az mi hazánknak, tudni illik, Magyar Országnak az õ tõrvényétõl, és sokáſától külõmbez: sõt némely Vármegyék sockal külõmb sokáſſal (akar mint vették legyen fel) ugy-mint saját tõrvenyeckél élnek, és külõmbõznek az tõb Vármegyékiõl, de meg az Király Vdvara tõrvénytõl is. Ezokaért kérdés támad it, ha minden nép avagy Vármegye avagy minden Város õ magátol szerezheté õ magának való végezéſt? Erre azt felellyük, hogy semmi nép és semmi kõſſég szerzést nem szerezhet õ magátol, valas

valamelynek tulaydon birodalma nincsen, hanem más Vrasága alat vagyon: hanem az ő Feiedelme és előtte iáróia engedelméből, ßereßhet ollyat, ki sem Isteni törvénnek, sem emberi törvénnek ellene nincs. De męg ugy hogy ha az ßerzésben valami hamisság, és az ůdvőssęgnek ellene való dolog ne essęk, se penig más ember igasságának nyilván való ártalmára ne legyen, se véle ne ellenkezzék.

Ez okon iőllehet az Dalmatak, Horvátok, Tótok, és Erdélyiek, az Diunak és birságoknak fizetésęben, és egyéb bizonyos pereknek follyásában-is, az terminusokon, az az Orßágok törvénnyének ideiekben (mint ide aláb nyilvábban megh mondgyuk) némely ßokásokban az mi törvényünktől külömbőznek, kire ßabadságok-is vagon: és ő magök közt mostan-is, ez fęle régi ßokásokhoz valami hasonló végezést az Feiedelem engedelméből ßerezhetnek és végezhetnek. Mind az által ez Magyar Orßágnak közönsęges Decretoma és ßerzése törvénnye ellen, és az iőßág dolga felől az Király Vdvarában, az Orßág Birai az minémű törvént és sen-

tuta, quę non habet jurisditionem propriam, sed alterius subest dominio: nisi cum consensu sui superioris: Et hoc quoq; in casib⁹, qui juri Divino & humano præjudicari nõ dinoscitur. Ita quòd statuta ipsa iniquum aliquid salutiq́ue contrarium non contineant, neq́; juribus aliorum palàm derogare, prę judiciumq́; inferre videantur. Par. 3. Tit. 6. & 7.

VNDE licet Dalmatini, Croatienses Sclavonienses & Transylvanienses in Homagiorum & Birsagiorum solutionibus, alijsq́; certis causarum processibus & terminorum observationibus (sicuti infra clarius dicetur) alia & alia consuetudine, à nostra longè discrepante utantur, utendiq́; & fruendi habeant authoritatem, & inter se modo quoq́; illis simile aliquid de consensu Principis statuere & ordinare possint. Contra tamen generalia statuta & Decreta Regni hujus Hungariæ, & contra judicia, judiciariasq́; deliberationes, super facto bonorum & jurium possessionariorum, in curia Regia per judices ordinarios administrari soli-

ta,

ta, celebrariq́; & pronunciari consuetas, nil quicquam constituere possunt, nullamq́ue statuendi habent facultatem.

Et in hujus documentum atq́; signũ universæ causæ, super facto jurium possessionariorum, in medio eorum motæ, finitis inibi causis in curiam Regiam, tanquam scilicet locum interrogatorium, [a]gratia sanioris & maturioris revisionis, examinationisq́; & discussionis[b] transmitti cõsueverunt. Vbi quicquid deliberatum & conclusum fuerit, ratum semper erit atq́; firmum, Banali, vel Waywodali deliberatione non obstante. SIC etiam in diversis Comitatibus diversas constitutiones, super agrorum, pratorum, sylvarum & fluviorum custodia, vel molendinorũ statu atq́; proventibus & alijs ejuscemodi rebus: Immò & terminorum ac processuum observationibus, ut scilicet hîc breviori & ibi longiori processu, causa in sede judiciaria Comitatus, corã Comite parochiali mota, terminetur, sana inter sese deliberatione prę habita,

[a] Par. 3. T. 6.

[b] Causæ aut transmittantur.

facere

és sententiát, ki mondanak, és ki ßólgáltatnak, az ellen-is semmit nem ßerezhetnek, az ellene való végezésre-is, nincs semmi hatalmok.

MELY dolognak bizonyságára és iegyére minden pereket, kik ő köztők iößág dolgából támadnak, minek utánna azt véghez vißik, meg-is az Király Vdvarában, ugy mint kérdő helyre, iobban meg látásnak, és kérdésnek okáért el ßoktak bocsátania, holot valamint itilik meg, és valamiben hadgyák, csak abban kel megh maradni, akar mit itilt legyen az előt felőle az Ban avagy az VVayda. Azon-képpen külőmb külőmb Vár-megyékben, kulőmb külőmb ßerzéseket tehetnek, Mezőnek, réteknek, Erdőknek, folyó Vizeknek, őrizéssęről, és Molnoknak állapattyáról, és iővedelméről, és egyéb effęle dolgokról. Sőt tőrvénnek ideiének-is és follyásának meg tartásiban, tudni illik, hogy eggik Vármegye rővidgyeb, és az másik hoßßab follyással végezhesse el az pőrt, az ő ßékin az Vármegye Ispánya előt, ő köztők egyenlő akarattal, és ió tanácsból

nácsból végezést tehetnek. De maga ugy hogy az egész Ország Decretomának, és az Király Vdvarába régi és megh rögzöt szokásának (mellyel az törvényben szokot élni) affęle szerzés soha ellene ne essęk. TOVABba effęle szerzések csak ő köztök erőssek, és csak ő magokra szólnak. Mert egyéb kűvűl valo személyeket és egyáb Vármegyebéli Némesseket, kiknek ő köztök őrőksęgek nincsen, az fęle végezéssek bé nem foglallyák, és semmire őket nem kénszerithetik. Ezen módon az szabad várasok-is, és minden tartomány, sőt męg az Aros rend és Kalmárok-is, Szabók, Szőcsők, Vargák, Timárok, és egyék műves emberek az ő Céhekben, és önnön köztök szerzéseket szerezhetnek, az Feiedelem engedelméből: Csak hogy effęle szerzés igaz és tisztessęges legyen és más embernek avagy szabadságának és igasságának ellene és fogyatkozására ne legyen. Mely szerzésnek az mint fellyűl-is megh mondók, csak önnön köztök vagyon ereiek.

Effęle szerzést penig az Népnek nagyob es méltóságosb fele rendelhet, és ereiében-is hagyhat,

facere quidem & stabilire possunt. Generali tamen decreto totiꝰ Regni atq; vetustæ & approbatæ cõsuetudini curiæ Regiæ, in judicijs observari (ut præmittitur) solitæ præjudicare ac derogare nusquã possunt. Et hujusmodi eorum statuta solum̃odo inter eos & in eorum medio valent atq́; tenent. Ad exteros tamen, & aliorum comitatuum Nobiles, qui bona & jura possessionaria in ipsorum medio non habent, se non extendunt. Et hoc modo civitates quoq́; liberæ, nec non mercatores ac institores, Sartores, Pellifices, Sutores, Cerdones, & alij opifices in ipsorum collegio & inter sese statuta condere possunt, consensu Principis accedente: Dummodo hujusmodi statuta justa & honesta fiant aliisq́; & aliorum libertatibus ac juribus damnum & prejudicium nõ inferant. Quæ sicuti præfertur, in eorum duntaxat medio valent atq́ue durant.

Debeant autẽ ejuscemodi cõstitutiones & statuta cum majori & saniori parte populi fieri atq́ue

ſtabiliri. Quia aliter non dicerentur populi vel cõmunitatis ſtatuta. Verùm ſi populus in[a] duas divideretur partes: tunc conſtitutio ſanioris & potioris partis valet. Sanior autem & potior pars illa dicitur, in qua dignitate & ſcientia fuerint præſtantiores atq; notabiliores.

[a] *Saniori parti locus dandus inter voces æquales.*

mert ezen kívül-is nem mondhattyuk közönſęges ßerzéſnek. Ha penig ez illyen végezésben az Nép meg haſonlanék, tehát az iob és méltóſagosb fęlnek ßerzéſe léßen erősb és iob: iob fęlnek penig mondatik az Nép közöt, az mellyik fęlben, méltoſággal és tudománnyal iobbak és ielesbek vadnak.

DE CONSVETVDInario jure Regnorum Sclavoniæ & Tranſſylvaniæ peculiari.

TITVLVS III.

SCIendum itaq; eſt, quòd Nobiles Regnorum Sclavoniæ & Tranſſylvaniæ pluribus in articulis peculiari conſuetudine gaudẽt & utuntur, maximè verò homagiorum ſolutione. Quoniam Sclavonienſes centum: Tranſſylvanienſes autem ſexaginta ſex florenis eorũ homagia compẽſare ſolent. Et proinde reſponſiones quoq́ue procuratorum, in ipſorum medio, terminis in octavalib⁹ ſimili cum onere revocantur. Dotalitia etiam uxorum quorumcunq; decedentium (demptis officio Paronatus fun-

TOT ORSZAGNAK és Erdélynek tulaydon ßokot törvénnyérôl.

III. TITVLVS.

ERcſük megh az-ért, hogy Tót Orßágh és Erdély Orßág ſok dologban és Cickellyekben kulömböz az Magyar Orßág törvényétöl, ielesben az Diunak fizetésben. Mert Tott Orßágban ßáz forint az Nemeſſek dńa: Erdélyben hatvan hat. Prokátor hivás-is közöttök egy-arant való fizetéſſel lehet megh. Iegy ruha fizetés-is (azoktól el válva kik

Szabad

Szabad Vrak tiſztit viſelik) Tót Orſzágban ſzáz forint, Erdélyben hatvan hat. De ezt ugy érczed, ha az Vra iószága, annyi Girára megyen, ha penig annyi ra nem megyen iószága, ot is mint Magyar Orſzágban, az ózvegyeknek kevesseb iegy-ruha fizetnek. Az Záſzlós Vrak penig ugy elegitik ki mint Magar Orſzágban. Azonképpen mind az két Orſzágban, az iószágról és egyéb kiváltképpen és nagy dolgokban iáró pereket, akar mely fęl appellallyon véle, az törvénnek ki mondáſa után, egyſzer Király Vdvarában, az Orſzág biráia eleiben bocſáttyák kérdőre: és onnét iſmétlen, az igaz tételre az elſő Biró eleiben viſzſza bocſáttyák, tudni illik, Bánra és Vaydára.

fungentiũ vel functorum) in ipſo Sclavoniæ Regno pari modo centum: Tranſſylvaniæ verò ſexaginta & ſex florenis perſolvuntur. Hoc tamen intellige, ſi bona ac jura poſſeſsionaria maritorum defunctorum ad tot Marcas ſe extẽdant. Nam aliter ſi minoris æſtimationis bona ipſa fuerint: etiam ibi (prout in Hungaria) relictis eorum pro dote minus datur. Vxoribus autem Baronum, eo quo in Hungaria modo fieri debet ſolutio Dotalitiorum. Cauſæ verò in utroq; Regno ratione jurium poſſeſsionariorum, vel aliorum ſpecilium arduorumq; negotiorum, in octavalibus terminis motæ, poſt definitivam ſententiam, ad appellationem cujuſlibet partis ſemel in curiam Regiam, domini videlicet judicis curiæ Regiæ in præſentiam, maturioris examinis & diſcuſsionis gratia tranſmittitur: & pro finali concluſione atq; executione, earundem rurſus ad priorem judicem, Banum ſcilicet, aut Waywodam remittuntur.

TOVABBA az Erdélyi Nemeſſek kiſſeb hatalmon, ötven Girán maradnak, ki ugyan annyi forintot téſzen. Az Vice Iſpánok

Cæterùm Nobiles Tranſſylvanienſes pro minorib⁹ potentiariis actibus in quinquaginta Marcis, totidem florenos auri facientibus, convincuntur, Vice-comites autẽ

& judices nobilium in duplo condemnantur. Homagium verò vivum triginta tribus florenis apud eos compensatur. ITEM, Dotalitiorũ solutio, quo ad duas partes, paratis & numeratis pecunijs. ad tertiam siquidem partem reb⁹ mobilibus atq; venalibus absolvi consuevit. ITEM, violatio generalis dietæ, & conventionis Nobilium Transsylvaniensiũ de Regio mandato, vel Dñi Vayvodę Transsylvani edicto celebrandæ, centum, sedis verò judiciariæ quinquaginta Marcis, totidem florenos valẽtibus, taxatur. ITEM, in facto recuperationis damnorum, ac debitorum, Principalis Nobilis actor scilicet, vel in causam attractus, ad tres florenos jurare permittitur. Cæteri tamen Nobiles, ejus conjuratores, non plures quam singuli singulum florenum suo juramento recuperandi habet authoritatem. Et licet in processibus causarum prænarratarũ, quælibet Marca Transylvanorum more cẽtum denarios valeat: Birsagia tamẽ ac juridica gravamina, in processi-

Ispánok penig és Szólga Birák kat annyin. Elevenen diu köztök harmincz három forint, legy-ruha fizetésnek, két rése kés pénz: harmadik rése ingó marha vásári bocsű serént. Továbba gyűlés segés, mely gyűlés lésen Király avagy Vayda akaratiyából, sáz: Szék törés ötven Gira, ki ugyan annyi forintot tésen. Kár és adósság megh vételben, az fő pőres, ha Nemes semély, három forintra, az mellet eskűvők, csak egy egy forintra eskűdhetnek. Es iöllehet Erdélyben az törvényben esset birságban minden Gira csak Száz pénzt tésen: de octaván minden Gira mint sintén Magyar orságban négy forintot tésen az birságban, Kit ugy kel meg fizetni, mint ez Decrétumnak első résének az végében meg vagyon irva. Továbba az Vármegye sekből, három forint érő marhának alatta valamely per vagyon, azt Vayda eleiben octávára nem bocsátiyák kérdőre. Továbba, Erdélyi parastoknak eleven Dijok tizenharmad-fel forint, hólt Dijok huson-

huſſon öt forintot téſſen, Tagh ſſaggatás, mint kéz el vágás, fül és ſſem ki tolyás és arczúl való ſebb, húſſ forintot, Fogh ki ütés hat forintot téſſen. Ha penig az helyről, áhól valami hatalmat cſelekedet az paraſſt ember, el ſſalat, az hatalom nem az ſęrelmes embérnek marad, hanem az földes Vrának. Az ſęrelmes ember penig cſak kárát, vagy ſęrelmét veheti megh. Továbba, mind az Nemes ember, mind az paraſſt ember az kárról bé haytot baromnak hatalmaſúl való el ereſſtéſeért, és akar mi marhának méltatlan tartáſaért az Baromnak, vagy az megh tartot marhának bőcſęn marad. Továbba az paraſſt ember, az fő pőres, akar Felperes legyen akar Alperes káraért, egy forintot vehet el, egy ő maga hitivel. Az tőbbi kik mellette eskűſſnek, hárman vehetnek egy forintot hűtőkkel, és nem tőbbet.

ceſsib⁹, cauſarum octavalium accumulata, inſtar Nobilium Regni Hungariæ quadringentis denarijs (juxta modum, in fine primæ partis deſcriptum) abſolvi ſemper ſolet. ITEM cauſę, in ſedibus judiciarijs comitatuum coram vicecomitibus parochialibus, ac judicibus Nobilium, ratione rerum, infra tres florenos valentium motę, in præſentiam Waywodalem ad terminos octavales non tranſmittuntur. Item homagium ruſticorum Tranſſylvanorum integrum viginti quinq́;: mediũ verò (quòd vivum homagium vocitatur) duodecim florenis & quinquaginta denarijs: Mutillatio autem membrorũ, ut manuum, aurium, eruitioq́; oculorum, & vulnus facici viginti: Excuſsio verò dentiũ ſex florenis æſtimatur. ITEM, ſi ruſticus de loco delicti aufugere poterit, pœna violentiæ, & actus potentiarij, per eum cõmiſsi atq́; patrati, non læſo ſed terreſtri domino coloni cedit. Læſus autem damni duntaxat, vel ſuſcepti vulneris compenſam rehabebit. ITEM, ruſtici, propter pecudum & pecorum de damnis illatis abactorum violentam emiſsionem & ablationem, vel aliam quamlibet indebitam rerum areſtationem, in æſtimatione huiuſmodi pecudum & pecorum, ac rerum areſtatarum cõ-

vincuntur. Et in hac parte de Nobilibus quoque idem judicium obſervatur. ITEM, in facto recuperationis damnorum ac debitorum, ruſticus, principalis actor videlicet, aut attractus, unum florenum juramento ſuo accipere permittitur. Cæteri verò ſequentes ruſtici ejus ut puta conjuratores, tres perſonæ florenum unum, & non plures eorum juramento recuperare poſſunt.

DE SCITVLIS TRANSſylvanis, Quos Siculos vocitamus.

TITVLVS IIII.

SVnt præterea Tranſſylvanis in partibus Scituli Nobiles privilegiati, ab Scytico populo in primo eorum ingreſſu in Pannoniam propagati, quos nos corrupto quodam vocabulo Siculos appellam⁹ diſsimili penitus lege & conſuetudine gaudẽtes, rerum bellicarum expertiſsimi, qui per tribus & generationes atq; lineas generationum (antiquorum more) hæreditates ac officia inter ſeſe partiuntur & dividunt. Horum homagia viginti & quinq; florenis compenſantur. Emenda verò linguæ ad duodecim florenos & quinquaginta

AZ ERDELYI SCIthiájakról, mellyeket Székelyeknek hivunk.

IIII. TITVL⁹.

TOVABBA vadnak Erdélyben Székelyek kiváltképen való nemeſſek, kik az Magyarokról az után ßármaztak hogy Scithiából Magyar Orßágban Pannoniában bé iöttek, kiket mi paraßt módon Székellyeknek hivunk, és ezeknek mindeneſtöl fogván külön törvények és ßockáſok vagyon, badi dologban bölcſek, kik öröksęgeket, és tißtet nemzetſęgre, és nemzetſęgeknek ágazattyára oßtnak köztek. Ezeknek Diok hußon-öt forintot téßen. Nyelv váltſága penig tizenharmad

mad-fęl forintot. Főben iáró sententia penig Székely ellen az önnön Ispánok elöt, hußonnégy Girát teßen, ki ugyan annyi forintot ér, az örökſęget-is az megh ſententiázot ember el nem veßti, hanem magzattyára és attya-ſiairà ßál. Feiét ſem véßik, hitlenſęg dolgától, és főben iáró vétkektől ki válva.

Az törvény ßékekben penigh minden Girát ötven pénzel ßokták le tenni. TOvábba minden dologban az ſententiának ki mondáſának utánna az Iſpán és az Vice-Iſpán, az ő Biró réßeket (męgh ha az más fęl megh igyeneſſednék-is véle) méltán meg veheti. TOvabba örökſęg felöl ha mi pőr indul ő köztők három forintnak felette, az ßokot kérdéſeket megh tartván, Király udvarában vehetik, nijlvábban való megh hánnyás vetéſért. Ez meg nevezet Orßágoknak penigh egyéb törvénynek, mivel-hogy csak ő köztők

ginta denarios in eorum medio taxatur. Capitalis autem ſententia contra Scytulum coram eorum Comite lata, ad viginti quatuor Marcas, totidem florenos valentes, ſe extendit, hæreditatesq́: convictus & ſententiatus ipſe non amittit, ſed ad hæredes fratreſq́; ej⁹ derivantur. Caput etiam, demptis caſibus notæ infidelitatis, & cauſis criminalibus ſalvum præſervabit. In ſede verò ipſorum judiciaria quęlibet Marca quinquaginta denarijs deponi & perſolvi conſuevit. ITEM in quavis cauſa, ſtatim poſt latam & pronunciatam ſententiam, Comes & vice-comes eorum portionem ſuam judiciariá (ſi etiam convictus cum adverſa parte concordaret) exigendi habet authoritatem. ITEM, cauſæ in facto hæreditatum, ultra valorem trium florenorum inter eos ſuſcitatæ (ſervatis appellationibus ſolitis) in curiam Regiam pro evidentiori diſcuſsione tranſmitti ſolent. Reliqua autem jura horum Regnorum, atq́; Nobilium municipalia (quia in eorum duntaxat medio

medio valent, & inter ſeſe nota ſunt) ampliori declaratione non egent.

QVID SIT HOMAGIum: & quot modis intelligatur?

TITVLVS V.

Par. 1. Tit: 2. 12. Part. 3. Tit: 3. 9. 21. 26. 23.

SED quia de Homagio, ac Marcis homagialibus mentio ſæpenumero præhabita eſt; Ideò ſciendum breviter, quòd homagium dupliciter accipitur. VNO modo, ſecundùm leges, quaſi hominis ligium ſeu ligamen. Et eſt fidelitas præſtita ſuperiori, per inferiorem. Vel eſt fidelitas, quæ debetur ſoli Principi, nullius alterius fidelitate ſalva. ALIO modo ſumitur homagium, ſecundùm com̃unem uſum, & tùnc eſt mulcta vel æſtimatio homicidarum, quæ talis eſt, ut homicidæ redimant ſe ab ijs, quibus competit, juxta ęſtimationem capitum ſuorum, ultra alias pœnas pro actibus potentiarijs, penes homicidium forſitan patratis, debitas & infligi ſolitas. Nonnulli

tők vagyon helye, azért nem ßükſęg hogy it többet ßöllyak felöle.

MI LEGYEN AZ Homagium, az az, az Diju: és hányképpen ércſęk?

V. TITVLVS.

MIVEL-hogy penig az Dijuról, és az Dijju ßerént való Gíráról gákorta emlekezem, azért rövideden ércſük meg, hogy az Diiunak nevezetivel, kit az Déákok Homagiumnak hinak, kétképpen élünk. Egy-képen mongyuk törvény-ßerént, ugy-mint embernek kötéſęnek, és hüvſęgének, az az, iedzi az hüvſęget, kivel tißt-tartó-oknak, és elöttök iáróioknak tartoznak az alattok valók. Avagy penig iegyez oly hüvſęget, kivel minden máshoz való hüvſęgnek felette, feie és iößaga veßtéſe alat csak az Feiedelemnek tartozik az ember. Más-képpen mondatik közönſęges ßokáſſal, az gyilkoſoknak feie váltſágának, az az, mikor az gyilkos feiét váltya meg az pöröttöl Dija ßerént, az töb hatalmaskodás ért való birſág felet, mellyet az gyilkoſſág mellet cſelekedet volna. De maga

maga nemellyek mondgyák az Homagiumot, az meg hóli embernek Dijának avagy árrának lennie, de nem illendő azt érteni rayta. Mert az meg hóli embert semmi árral, avagy váltsaggal meg nem válthattyák, és halottaiból fel nem támaßthattyák. De az gyilkos hogy megh ne öllyek, ßükſęg hogy az ő ſeiet, és nem azet, megh ölt, válcsa megh. Es ez-is ugy lehet, hogy ha az Biró kezeből el ßaladand, mert ha ßemellyében az gyilkoſt meg foghattyák, és az gyilkoſſágot ßán-ßándeckal mivelte legyen, nem az ő maga Diját kel le tenni, és fizetni, de ugyan feijevel fizeſſen. Azert mi az Homagiumot másodßor kőzönſęggel feije váltságának lenni értiyük.

nulli tamen dicunt, Homagium precium eſſe hominis perempti: Licet abſurdum ſit ita dicere. Nã mortuus nullo precio redimi, & à mortuis ſuſcitari poteſt. Sed homicida, nè talionem ſubeat, ut caput ſuum, & non illius, quem peremit, redimat neceſſe eſt. Et hoc, ſi manus judiciarias, vel adverſæ partis evaſerit. Nam ſi in perſona ſua detineri poterit, & homicidium deliberatè patratum fuerit: Non homagium ſuum deponere, ſed pœnam capitalem ſubire debet. Homagium itaque ſecundo modo ſumptum, capitis emendã, ac redemptionem, nos communiter eſſe tenemus.

KIRALY VDVARÁBAN mi-képpen bocſáſſák kérdőre az Vármegye ßékiröl az pőrőſſeket: és ugyan azon ßékben való Procurator megh hiváſzól.

VI. TITVLVS.

MIVEL-hogy peniglen az Vármegye ßékin, mikor az Vármegye Iſpánok, Vice Iſpánok, és Nemes Bi-

QVALITER CAVSÆ, de ſedibus judiciarijs Comitum Parochialium, in curiam Regiam tranſmittantur: Et de Procuratorum in eiſdem ſedibus revocatione.

TITVLVS VI.

QVIA verò cauſæ, in ſedibus judiciarijs Comitum parochialium Comitatuum hujus Regni Par. 3 tit. 3. 7. & 35.

motæ, facta primum per eos Comites, vice-comites, ac judices Nobilium, juxta respõsiones partium, deliberatione juridica, & sẽtentia lata (ut plurimum) in curiã Regiam, ad approbandam vel reprobandam ejuscemodi ipsorum sententiam, ac judiciariam deliberationem, de vetusta regni nostri lege & consuetudine transmitti: & ibidem præhabita per judices Regni ordinarios, matura ipsarum causarum discussione, aut probatæ, aut improbatæ, rursus in præsentiam prædictorum Comitum Parochialium, & judicum Nobilium, pro executione & perfecta conclusione hujusmodi sententiæ judiciariæ cõmissionis eorum crebrò remitti, & post ipsam remissionem partes convictæ, & in causa succumbentes, à Principe novum judicium impetrare, & sępenumero etiam virtute ipsius novi judicij procuratores suos revocare consueverunt.

Par. 2. Tit. 75. 77. 80. 81. 79. Par. T. 11

Vnde sciendum, quòd post causæ de curia Regia remissionem, & Iudicum ipsorum ordinariorum appro-

mes Birák, az két pőres fęlnek feleletiből, ez Országnak tőrvénnye szerént, sententiát mondnak, az pőrt szokták, ez Országnak régi tőrvénye és szokkása szerént az Király Vdvarában kérdőre ereszteni, hogy avagy hellyén hadgyák, avagy penig megh iobbicsák ott az Vármegye tőrvénnyét: Es minek utánna az peressek az előbbi Birákhoz az Vármegyére megh vissik az pereket, az tőrvény tétel szerént, kész ki mondot itiletnek, ki szólgáltatásnak és elég-tételnek okáért, mely meg vétel után az mely fęl gondollya, hogy perit el vesztette, gyakorta uy itiletet szokot az Királytól az ő periben venni, mely uy itiletet ereiével, Prokátorát-is igyekezi meg hini.

ANNAK-OKAERT vegyük eszünkben ezt, hogy minek-utánna az Király Vdvarából az pőrt hátra bocsáttyák, az Ország-Birai megh láttása után, a

ka

kar hatták legyen hellyen, az előbbi törvént, akar nem, ha az megh győzet fęl az perben uy itilet vésen, avagy Procuratort hivand meg. Ez után az Ispánok, Vice Ispánok és Birák akar mi törvént sölgáltassanak, és akar mi sententiát mondgyanak; annak utanna nyilvábban való megh látásęrt azon pőrt az Király Vdvarában, męg ez-fęle uy itiletnek ereiével-is el nem kel bocsátania.

Ha penig az más fęl meg fogyatkozik, tudni illik, kinek sámára ez-fęle pert, az fellyül megh mondot Király Vdvarában męg el nem bocsátták és el nem vitték vólna, kérdőre azt az pert, iobban való megh látásnak, és hányás vetésnek okáért, az Király Vdvarában, el kel bocsátania. Az Prokátor meg hivás penig az Vár-megye sékiben három forintal lehet megh, kinek két rése az Ispáné, Vice Ispáné és Nemes Biróé, az harmad rése penig az peressé, ugyan azon Birák

approbationem vel reprobationē, si partem per convictā & succumbentem novum judicium impetratur, aut procuratoris responsio revocatur: qualecunq; judicium postea per Comites, vice-comites & judices Nobilium celebretur, & qualiscunque sententia feratur: de cætero tamen pro evidentiori ejuscemodi discussione, causa ipsa in curiam Regiam, etiam vigore hujusmodi novi judicij, transmitti non debet.

Verum, si altera pars succubuerit, ad cujus videlicet instantiam causa hujusmodi in dictam curiam Regiam transmissa deductaq; non fuisset: illa pars causam eandem, pro saniori sui revisione discussioneq; in ipsam curiam ducendi habet authoritatem. In sede autem judiciaria Comitum Parochialiū, Comitatuum Regni hujus procuratoria revocatio plerunq; occurrit & contigit: Vbi tribus duntaxat florenis in duabus judicibus, hoc est Comitibus, vel vice-comitibus, & judicibus Nobilium: in tertia verò partibus, litiganti illi,

adversus quem ipsa revocatio fieri debebit persolvẽdis, etiam post latam ibidem sententiam cujuslibet procuratoris, coram eisdem Comitibus aut vice-comitibus & Iudicibus Nobilium, vel altero eorum retractatur & revocatur. Verùm post factam in ipsa curia Regia ejusdem causæ ratificationem & approbationem, ac in præsentiam eorundem Comitum, vel vice-comitum, ac judicium Nobilium remissionem onus revocationis, respõsionis procuratoris (si quando fieri contigerit) propter hujusmodi approbationem, per superiorem judicem factam duplicatur, & per sex florenorum solutionem compensatur.

Birák előt, vagy ő közzűlők valamellyik előt lehet, męg az ki mondot sententia után-is: De ha Király Vdvarában vitetik az pőr, és az Szólga Biró sententiáját iővá hadgyák, és vissa bocsátnyák az pőrt, az Vármegyére, az meg hivás terhe két annyivá lessen, az az, hat forintra megyen.

QVALES CAVSÆ, DE Curia Regia rursus in præsentiam Comitum Parochialium remitti debeant.

TITVLVS VII.

VTrum autem causa, in sedib⁹ comitatuum suborta, & in curiam Regiam transmissa (facta ibidem & habita approbatione & ratificatione sententiæ, ac judiciariæ deliberationis Comitum, vel vice-comitum Parochialium, & iudicum

MINEMŰ PEREKET ßoktak Király Vdvarából vißontagh az Vármegye Ispán eleiben yißa bocsátani.

VII. TITVL⁹.

IOl-lehet minémű pereket, és mi-képpen kellessęk, ismét az Király Vdvarából, az előbbi Birák eleiben bocsátani, arról sok kűlőmbőző itilet vagyon, mind az által, ezt vegyűk eßűnkben, hogy az mely perekben birság lessen, Király

Király Vdvarából az kérdésről ismęg vißßa bocsátnyák az Vármegyére, és az igaz tételre, tudni illik, mint kisseb hatalom, ßék tőrés, Nyelv váltság, kikben az Biráknak-is réßek vagyon. Mert az előbbi Biráknak ebből fogyatkozások, és boßßuságok-is következnek, hogy az ő réßeket az birságból, az kérdő mellet más venné fel.

judicum Nobilium Comitatuum) de ipsa eadem curia Regia, per judices ordinarios ad executionem submittatur, vel in præsentiam rursus eorundem Comitum &c. remittenda censeatur, variorum varia est opinio. Verumtamen sciendum pariter & tenendum est, quòd illæ causæ, quarum in processu juridica gravamina, seu onera juridicialia solvi deponiq; debent: sicuti sunt omnes minores actus potentiarij & sententiæ inde ferendæ, violationes sedis judiciariæ, Emendæ linguæ, & hujusmodi, ex quibus utputa etiam judices portiones habere solent, rursus & iterum in præsentiam illorum Iudicum, de quorum conspectu fuerunt per appellationem in Curiam Regiam transmissæ atq; deductæ, remitti debent. Nam alioquin grande præjudicium ejusdem prioribus judicibus inferri dinosceretur: ubi per hujusmodi appellationem portio eorum, & per judiciaria, in alterius potestatem ac jurisditionem converteretur.

Az mely perben penig semmi birság nincsen, tudni illik, mint iegy-ruha, menyegzői aiándék, és zálagos pőrben, és ezekhez hasonló pereket, ugyan azon Király Vdvarából, ki vihetik az igaz tételre. De mely pert

Aliæ tamen causæ, quę onerum vel Birsagiorum solutionem non important: sed magis executionē debitam expostulant: prout Dotum, & rerum Paraffernalium, ac jurium impignoratitiorum, causæ & aliæ similes, de ipsa curia Regia ad executionem commodè transmitti, effectuiq; mancipari possūt.

Secus est de causis, in curia Regia coram judicibus ejusdem ordinarijs motis. Nam ibi causæ, cum omni plenitudine juridicorum gravaminum, qualitercunq; subsecutorum, & subsequendorũ de præsentia unius judicis, in alterius præsentiam transmittuntur. CAVSÆ verò, in facto Dotum, ac rerum Paraffernalium, nec non jurium impignoratitiorum motæ, vel movendæ, quæ ultra valorem seu æstimationem centum florenorum sese extendere dinoscuntur: in sedibus judiciarijs Comitatuum: vel Comitum parochialium tractari & adjudicari non possunt.

pert csak Király Vdvarában kezdnek minden follyásával és minden terhével eggyik Biró elöl másik eleiben sokták el bocsátani. Jegy ruha felöl való pört penig, és menyekező aiándék felöl: Avagy zálagos iösság felöl, ki száz forintot meg haladna, az Vár megye sékin meg nem itilhetik.

DE LIBERIS CIVITATIBUS, & earum conditionibus, in generali.

TITVLVS VIII.

QVIA DE LIBERIS quoq; Civitatibus paucis tractandum occurrit: idcirco sciendum, Quòd Civitas dicitur, quasi civium unitas: eo quòd ibi populorum pluralitas sit convocata. Est autem Civitas, domorum & vicorũ pluralitas, mœnijs & præsidijs circumcincta necessarijs, ad benè honestèq; vivendum privile-

AZ SZABAD VAROSOKRÓL, és azoknak közönséges állapatiyáról.

VIII. TITVLVS.

AZ szabad Városokról-is kevés beszéddel szöllök, Azért megh értvén, hogy az Várost mondgyák ugy-mint Polgároknak eggyessęgének. Ezért hogy sok Nép eggyűvé gyűltazon az hellyen. Az Város penig nem egyéb, hanem az házaknak és uczáknak sockasága, mellyet kő falockal, és ahoz hasonló erőssęggel, meg kerittetnek, hogy tisztessęgessen iól és szabadosson élhesse-

...nek. De miért hogy az Pól-
...oknak sokaságából, egy kö-
...sęges Polgári társaság sokot
...i, és ez illyen Polgári álla-
...miképen hellyeknek mi vól-
...l, azon-képpen privilegi-
...oknak és sokásoknak kü-
...bsęgével, és magában külöm-
... Annak-okáért az szabad
...ossok közzül némellyek hal-
...nak, Király ő Felsęge képétől
... Szekes Feiérvár, Ezter-
..., és Lőcse: Némellyek pe-
... az Országnak régi sokása
...nt, Tharnok Mesterhöz
... Buda, Pest, Cassa, Poson,
...y Szombat, Sopron,
...hfa, Eperies, Zakólcsa.

vilegiata. Sed quoniam hæc civium pluralitas, unam communitatem causat atq; repręsentat: Et hujusmodi collectiva communitas, sicuti locorum situ, ita etiam privilegiorum & consuetudinum diversitate inter se differt & variatur. Civitatum itaq; liberarum aliæ subsunt jurisditioni personalis præsentiæ Regiæ Majestatis, ut Alba regalis, Strigonium & Leucsovia: aliæ verò, ex antiqua Regni consuetudine, jurisditioni magistri Thavernicorum regalium, sicuti Buda, Pesth, Cassovia, Thirnavia, Posonium, Soproniũ, Barthfa, Eperjes & Szakolcza.

...OGY AZ SZABAD ...árosi Pólgárok az ő ...Dijokban, az Nemessekhez egyenlők.

IX. TITVLVS.

EZ meg nevezet szabad városi Polgá-
...ok azért Dijok szerént ez Országi
Nemessekhez egyẽlők: de egyeb
szabadságokban külömböznek,
és az Nemesseckel nem egyen-
lőknek tartatnak, sem az Neme-
sek

QVOD CIVES LIBERarum Civitatum, eorum Homagijs Nobilibus æquiparantur.

TITVLVS IX.

QVARum quidem Civitatum cives & inhabitatores in eorum homagijs Nobilibus Regni hujus æquiparantur: In alijs, tamen libertatibus, Nobilibus inæquales habentur, & eorũ privilegiis

legijs non utuntur. Nam testimonia ipsorum civium extra eorum civitates & territoria, penes nobiles non acceptantur: neq; pro damnorum aut debitorum recuperatione extra Civitatem singillatim ultra unum florenum jurare permittuntur.

sek szabadságával nem élnek. Mert az Polgároknak bizonyságát az ő Városokon, és határokon kivül Nemessek mellet elő nem vészik: sem penig kárnak avagy adósságnak megh nyerésęre az ő Városokon kivül egy-egy forintnál tőbre nem esküdhetnek.

QVALITER CAVSÆ Civium liberarum Civitatum, in præsentiam Magistri Thavernicorum Regalium transmittantur.

TITVLVS X.

HArum autem Civitatum quędam Magistros Civium, quędam verò Iudices & Iuratos Cives atq; consules habent, quorum judicio universæ causæ inter incolas & inhabitatores earundem Civitatum, sed & aliorum exterorum hominum lites, contra quospiam forsitan illorum motæ decernuntur, dirimuntur & terminantur. Deinde verò ad partis, super eorum judicio non contentę, procurationem, in sedem judiciariam Magistri Thavernicorum Regali-

SZABAD VAROSbéli Pólgároknak pöreket, az Király Tharnok Mestere eleiben mikepen bocsássák.

X. TITVLVS.

TOVABBA némely szabad Városoknak Pólgár Mesteri, némellyeknek ismęg esküt Birái, Pólgári és Tanácsi vadnak, kik minden-sęle pereket, az ő Városbéli lakóiok közöt, és egyéb külső embereknek perinis, ha valaki az ott való lakós emberrel pörlene, törvény szerént el szokták igazitani és veghez vinni. Ha penig valamellyik pöres az ő itileteckel meg nem elégednék, azon pört először az Tarnok mester szekire:

Es ha

Es ha itt sem tetczik, Király ſemélye eleiben bocsáttyák, Holot csak az Pólgárok, és az Thárnok mester sententiáiát láttyák megh, ha iól vagyon avagy nem? Az két fęlnek minden fogásit, kivel ackor uijonnan akarnának élni, hátra hagyván. Hanem ha tőrténet ſerént ollyant mondanának, ki az dologhnak magyarázattyára, és megh értésęre ſűkſęges vólna. Mert ez illyen dologban mind az két pereſs fęl ſovát megh kel halgatni.

Regalium appellationis via transmittuntur. Demum autem, parte aliqua non contenta, ad examen personalis præsentiæ Regiæ Majestatis deducuntur: ubi solumodo sententiæ civitatum, & Magistri Thavernicorum Regalium revidebuntur, & ruminabuntur: Vtrum videlicet justè vel injustè, debitè vel indebitè, sententiæ fuerint pronunciatæ? Iustas approbando, indebitè verò latas emendando, vel per totum invalidando, cunctis partium exceptionibus, ex novo pro tunc proponendis, per omnia postergatis: Nisi fortè talia dicerentur & proponerentur, quæ meritò & de necessitate ad causarum vel sententiarum informationem, ac clariorem declarationem & intelligentiam cederent. Nam in tali casu, quilibet partium audienda erit.

AZ SZABAD VAROSOKNAK PŐRIBEN, MIKÉPPEN KEL UY ITILETET KÉRNI?

XI. TITVLVS.

HOLOT penig az Király képe elől az ſabad Városbéli Pólgároknak pereit valami, fűggő dologért, vagy

QVOMODO NOVVM judicium, in causis Civium liberarum Civitatum impetrandum sit.

TITVLVS XI.

ITEM, Si contingat, causam ab examine & judicio personalis præsentiæ Regiæ Majestatis (ratione, nè fortè incidentium vel dependentium particularum, pro e-

Part: 2. Tit: 77. 78. 75. 18. 83. Par. 3. Tit. 6. 11.

jus maturiori revisione) ad priorem judicem remitti: tunc si qua partium, super nova hujusmodi revisione vel discussione non cõtentabitur, ulterius ipsa causa in pręsentiam Magistri Thavernicorum Regalium non erit transmittenda: sed directè in conspectu solius personalis præsentiæ Regiæ Majestatis, qui videlicet illam remiserat, erit deducenda.

Verùm si post obtentam etiam secundam vel tertiam sententiam altera partium noluerit contentari: poterit causam suam, vel pẽdente adhuc lite post secundam sententiam coram personali præsentia Majestatis Regię latam, aut etiam post tertiam coram ea pronunciatam, per formam & gratiã, novumq; judicium suscitare: sed coram eo judice, quo causa hujusmodi primitùs mota fuisse dinoscitur. Et si contra partem prius convictam & appellantem, novũ judicium impetrantem sententiatum fuerit: mox & de facto hujusmodi parti sententiatæ, vigore dicti novi judicij silentium perpetuum

vagy valami Cickelyert, ismeg az Polgárok eleiben hátra bocsáttyák: ha valamely fęl az Polgárok uijulán való látásával megh nem elégßik, másßor nem bocsáttyák Thárnok Mester ßékire: hanem igyenessen mindgyárt Király kêpére, az honnan vißßa küldték vólt.

DE ha mely fęl ez illyen sententiával megh nem akar elégedni, męg másod, vagy harmad sententiának utánna-is, ki Király képe előt lőt vólna: az ő dolgát iobbitani megh indithattya uy itilettel: de ugyan azõ ßék Biráia előt, az mely ßék előtt az pőr indittatot vólt. Ha penig az ki előßőr el veßtőtte vólt: és kérdőre vőtte vólt pőrit, és uy itiletet-is vőt dolgában, s az uy itilet mellet-is el veßtendi pőrit: tehát az után soha dolgát elő nem veheti, mert ugyan azon Biró előt őrőcké belé veßti pőrit, sőt soha tőb-

ha tőbbé kérdőre azt nem kel ereßteni. Ha peniglen az más fęl-is, az ki előßőr megh nyerte vólt, pőrit el veßtendi: ő-is uy itiletet kérhet, ßintén mint az más fęl, és hasonlő-képpen dolgában el iárhat.

Ha peniglen az kérdő, vagy az uy itilet mellet, ez az peres fęl is el veßtendi dolgát, az előbi tőrvént, akar hellyén hadgyván, akar penig megh iobbitván, vagy le ßállitván, és semmivé tévén: Ez is az ő pőriben tovább nem mehet, hanem ő-tőcké való veßtegfęgben léßen pőrit Es illyenképpen eggyik fęl sem kérhet tőbbé uy itiletet, sem penig másßor appellatioban perit nem vihetí. Mert mindenik fęl uy itilet egyßer vőt, és ugyan azon perben másodßor való uy itiletet nem hozhat.

Az appellatiókat penig, minden Polgári tőrvényeknek kimondása után, az Varosoknak Privilegiomihez képeſt, az Király Thárnok meſter ßékire, és Király-képe eleiben, mindenkor el

um imponendum erit, nec amplius causa illa in superiorem sedē trāsmitti debebit. Si tamē altera pars, prius videlicet vincens & triumphans, succubuerit: tunc illa quoque ad instar alteri' partis novum judicium pro se impetrandi & in eadem pari modo procedendi potestatem habebit.

Attamen, si contra ipsam partem sententia lata fuerit, sive per modum approbationis & ratificationis, sive emendationis vel invalidationis, ulterior processus nō dabitur, sed perpetuo silentio causa ipsa, ex parte quoq; illius partis terminabitur, & de cætero neutra partium aut novum judicium impetrare aut ulterius causam ipsam appellare poterit. Quoniam unaquæq; partium semel novum judicium impetravit, & in eadem causa secundariò impetrare nequibit.

Appellationes verò in quibuslibet causis post earum decisionē, juxta contēta Privilegiorum suorum, ad sedem magistri Thavernicorum Regaliū, & in conspectū personalis præsentiæ Majestatis

Regiæ fieri ſemper poſſunt. Nam aliter denegata appellandi facultate pauperes adverſus potentes favore vel dono deſtructi, juſtis in eorum juribus ſæpenumero periclitarentur. Secus eſt de cauſis criminalibus, quæ ad pœnam capitum & mortis damnationem tendunt. Nam in illis locum appellatio non habet, niſi fortè innocentem omninò temerario judicio mori tradere conarentur. In quo caſu poſſunt illicò innocentis ipſius fratres, aut affines, ad Regiam Majeſtatem ſolam confugere, pariter & in cauſam ipſam provocare. Item ſi in proceſſu cauſarum ejuſcemodi civilium, ante aut poſt remiſsionem earundem verba ac reſponſiones procuratoris neceſſarium fuerit revocare: tunc mos & conſuetudo ſedis judiciariæ illius judicis, coram quo reſponſio facta fuit, & etiã revocare debet, obſervanda cenſetur.

kor el vihetik. Mert ha appellatioban el nem ereſztenék, az ſzegények az hatalmaſok ellen vagy kedvért vagy aiándékért gyakorta meg romatnának, és az ő igaſſágokban megh fogyatkoznának. De az főben iaró perekről, kiért főnek kel eſni és ember halálnak kellenni, más az dolog. Mert abban appellatióiok nem lehet, hanem ha ne talámtan, az bűntelent mindeneſtől fogván, vakmető itilettel igyekeznének megh ölni. Mely dologban az bűntelennek attya-fiai mindgyáráſt Királyra folyamhatnak, és az pőrben óltalmat kérhetnek. Továbba ha ez ſęle Pólgári pőreknek follyáſinak előtte, avagy azoknak viſſza bocſáráſſa után, az Prokátornak beſzédét avagy feleletit ſzükſęg léſzen megh hinnyat tehát az ott valo tőrvény ſzéknek Biráia ſzockáſát megh tartván, az ki előt az feleleт lőt vólt, azon Biró előt megh hihattyák.

DE TESTIMONIO extraneo, inter Cives non acceptando.

AZKŰVŰL VALO bizonyſágot az Polgárok kőzőt, bé nem véſzik.

TIT: XII.

XII. TITVLVS.

TOVABBA, az Szabad Városi Polgárok közöt örökség felöl valo pörben, az kívül valóknak kik ot nem lakosok bizonyságtételét bé nem véssik. De adósság felöl és egyéb dolog felöl, akar mi legyen, az ki az ö határokon kívül lésen, ió hirü és tisztességbéli embert, akar ki legyen, bizonyságnak bé fogiák venni,

TITVLVS XII.

ITEM, in cauſis, pro rebus hæreditarijs & immobilibus, corã judicibus & juratis Civibus prętactarum civitatum motis & vertẽtibus, nullus in teſtimonium corã ipſis acceptatur extraneus. Verùm pro debitis, & alijs quibuſcunq; factis ac negotijs, extra territorium eorum geſtis & habitis quilibet hominum, (dummodo bonæ famæ & honeſtæ conditionis exiſtat) ad teſtificandum corã eis admitti ſolet.

AZ VALLASOK, az Biró és eskût Polgárok elöt legyenek.

XIII. TITVLVS.

ISmét az Polgárok közöt való vallas-tételnek. ki az Biró elöt, avagy két eskût Polgár elöt lésen, ö köziök, és az ö határokban mindenféle iószágokrol, mind indulóról mind indulatlanról, mindenkor ereie vagyon, és megh tartatik: Az Polgárok közöt penig nincsen helye egyéb vallásnak, akar az Or-

DE FASSIONIBVS, coram judice & juratis Civibus fiendis.

TITVLVS XIII.

ITEM, Faſsio, coram judice aut duobus juratis civibus, ratione & prætextu quarumcunq; rerum, ſive mobilium ſive immobilium, in eorum medio vel territorio exiſtentium & adjacentium facta, ſemper rata permanet: nec valet alia Faſsio inter ipſos cives, ſuper hujuſmodi rebus coram alijs judi-

Part. Tit. 58 110. 111. 60. 59. 61. 69. 91. 65. 62. 63 128. Par. 3. T. 13.

cibus Regni, vel in locis testimonialibus jure perennali facta.

az Ország Birai, akar egyéb hihető hellyeken lőt legyen, az őrőksęgnek őrők árron való el adássa felől.

QVOMODO DOMInium Hæreditatum inter Cives ingrediendum sit.

TITVLVS XIV.

ITEM, si coram prædictis judice ac juratis civibus Fassio, ratione rerum immobilium seu hæreditatum, puta domorum, allodiorum, hortorum, piscinarum, aut vinearum facta fuerit: tunc requiritur, ut per emptorem ejusmodi rerum (ubi dominium illorum intrare, & pro se vẽdicare voluerit) fiat apprehensio sive ingressio earundem coram duobus juratis Civibus, ad id deputatis. Et si contradictor quispiam apparuerit, ac velamine contradictionis obviaverit, infra quindecim dies, rationem contradictionis suæ in præsentia ipsorum judicis & juratorum Civium ipse contradictor assignare tenetur.

Si verò contradictor non áppa-

ruerit:

AZ POLGAROK közöt való örôksęgnek Vrasságába, miképpen kellyen bé menni.

XIV. TITVLVS.

ISMEG, Ha az fellyül meg mondot Biró és eskűt Polgárok előt valami őrőksęgről, tudni illik, házról, maiorokról, kertekről, halastókról, avagy szőlőkről vallás lészen: tehát kivántatik hogy ezfęle őrőksęgnek vévőie azoknak Vraságába és birodalmába, mellyekbe bé akarna menni, és magának akaria tulaydonitani, tehát azokban való menése bé iktatása, két eskűt Pólgár által legyen, kiket arra bocsátnak, Es ha valaki ellenzi akar mi formán, tizenőtőd nap alat azon Biró és eskűt Polgárok előt, az ő ellene mondásának okát kel adni,

Ha penig ellene mondó nem lészen,

léßen, tehát az, az kinek az el adás, és az vallás lőt az örökſęgnek Vraſágában és birodalmában, bátron, és babadon bé mehet. Ha penig valamely ember annak utánna azokhoz valami közit mondaná és igaſſágát reménlené benne: oßtán egy egéß eßtendeig, és egy nap alat ha akaria titkon avagy nyilván ellene mondhat. Mert egyébként ha nem ellenzi, az ő igaſſágában hátra marad, és az örökſęg mellől el eſik. Nyilván való képpen igyis mondhat ellene, ha azt az ki az örökſęget biria, annak okáért törvényre hija, és az fellyül meg mondot eßtendeig az ő Biráia elől, az törvényben béál, és pőrit el kezdi. Titkon penig igy mondhat ellene az el adáſnak, hogy az Biró elől, vagy penig az eskűt Polgárok elől, törvény szerént való sokot tilalmokat eßtendeig és egy nap alat az örökſęgről tegyen, és az Város könyvében iegyezteſſe: hogy az tilalomnak el mulatása által, avagy el hagása miat præſcriptio, az az, üdő mulás ne eſſęk az ő réá nézendő örökſęgnek idegen által való birásában.

ruerit: tunc ille, cui venditio & fasio facta fuit, dominium ipsarũ rerum & hæreditatum ingredi ſecurè poterit. Et ſi quiſpiam hominum aliquid juris ad illas habere ſe poſtea ſperaverit: tandem infra añi revolutionem integrã, & diem unam, ſi voluerit palàm vel occultè contradicere valebit. Nam aliter juris ſui virtus extincta manebit. Palàm igitur contradixiſſe videbitur, ſi poſſeſſorem rerum & hæreditatum ipſarum in cauſam propterea convenerit, & infra dictam revolutionẽ annualem, proceſſus & exordium cauſæ, ſui judicis in conſpectu inchoabitur. Occultè autem ſic contradicat, quòd coram judice, vel juratis Civibus prohibitiones legitimas & conſuetas, infra diem & annum ſuper hęreditatibus ipſis faciat, & ad civitatis librum annotari committat: nè præſcriptio per negligentiam inhibitionis interveniat.

AZ TÖRVENY-SZERÉNT való üdő-mulásról, mely az Polgárok közöt sokot meg tartatni.

DE LEGITIMA PRÆſcriptione, inter Cives obſervari ſolita.

XV. TI-

TITV-

TITVLVS. XV.

CIVItatenſes enim, licet ſuper rebus alienatis duodecim annorum curriculis pręſcribi & pręſcribere debeant: modo tamen quodam abuſivo, & villanorum more, ſoluṁodo per integri ſpacium anni, & diem unam, modernis temporibus præſcribere conſueverunt. Vbi autem actor ſive contradictor ille ſuum adverſariũ hæreditatum ſcilicet vel rerum ipſarum poſſeſſorem, facta præmiſſa prohibitione, per anni ſpacium in litem attrahere neglexerit: tùnc à die ipſius prohibitionis incluſivè computando, rurſum quolibet anno, infra alterius anni curriculum, & diem prædictum, inhibitiones (modo antelato) faciat: ut dùm opus erit, & poterit, litem ſuper ea reſuſcitare valeat.

Si verò judex, odio forſitan vel rancore præcõcepto, aut alia quavis ex cauſa factam, coram eo, vel juratis Civibus, hujuſmodi prohibitionem in Prothocolum ſeu librum Civitatis annotare, aut literas prohibitorias dare recuſaret: tunc

XV. TITVL.

NOHA az Városbéli Polgárok kőzőt, az el idegenitet örökſęgekről való idő-múlás tizen-két eſtendőt tartot, mind az általmoſtan mód-nélkűl, és faluſi módra eſtendőt és egy napot tart. Ha penig az ſęrelmes avagy ellenző ſęl az ő ellenkezőiét, mely az el adot örökſęget biria, az tilalomnak megh tętele után, eſtendő forgáſſának alatta, pőrben idézteti el halgatná, tehát az tilalomnak napiától fogván alá számlálván, minden eſtendő forgáſſának, és megh tilalot napnak előtte, iſmęgien tilalmat tegyen az megh mondot mód szerént: hogy mikor kellętik, és űręſſęge lehet hozzá, tőrvényben foghaſſa érette ellenkezőiét,

HA kedig az Bíró avagy az eskűt Polgárok az kik előt az tilalom tętel lőt, gyűlőlſęgből, haragból, avagy akar mi okból effęle tilalmot az Protocolumban, az az, az Város könyvében bé nem iedzetnék, avagy az tilalom levelet nem akarnák ki adni, tehát az tiltó az Orſág Bíráia

Bíráia elől, vagy egyéb bizonyos helyben tudománt tehet az Bíróra, csak hogy az tudomány-tételt (ahól szükség lésen) nyilván meg bizonyittassék.

tunc poterit contra eum corã Iudicibus Regni ordinarijs, in locis testimonialibus liberè protestari: dummodo ipsa protestatio (ubi necesse fuerit) valeat evidenter comprobari.

AZ POLGAROK közöt való örökségben, minden hozzá tartozandóval, mint kel kézhez venni.

XVI. TITVLVS.

ITEM, ha valaki valamelj örökséget meg vésen, mind az ő hozzá tartozandó birodalmával, az Polgárok közől, tehát, ha csak az ső heli, és örökséget foglallya el, elég, és belé iktattya magát. Mert az örökségnek ső helyét el foglalván, annak hozzá tartozandó részeit, és iovaiis tudni való dolog, hogy ez-képpen magának foglalta legyen el. Az hozzá tartozandóknak nevezeti penig mindent bé foglal, az mi effele derék örökséghez tórvény szerént, avagy az Városnak szokása szerént, illenek. Hanem ha ne talám az el adásnak és az megh vételnek ideién, az hozzá tartozandókból valamely részt ki szakaztanák, melyet az el adó magának megh akar tartani.

QVOMODO HÆREditas, cum pertinentijs, inter Cives apprehendi debeat.

TITVLVS XVI.

ITEM, si quispiam rem immobilem & hæreditatem cum suis pertinentijs in medio Civium ipsarum Civitatum emerit: tùnc sufficit rem illam corporalem solam apprehendere & pro se statuere. Nam ea apprehensa, etiam illius pertinentiæ apprehensæ intelliguntur. Appellatione verò pertinentiarum compræhenduntur omnia, quæ ad rem & hæreditatem hujusmodi corporalẽ, de jure vel consuetudine Civitatis spectare dinoscuntur. Nisi fortè per venditionem & emptionem ipsam aliquid de pertinentijs specificè fuerit exemptum pariter & retentum.

DE DEBITIS CIVIVM, ubi omnis probatio defecerit.

TITVLVS XVII.

ITEM, si quispiam Civium occasione debitorum per aliquẽ tractus in litem fuerit, & nulla probatio contra eum per actorem produci poterit: tùnc Civis ille juramento solius personæ suæ se expurgabit vetusta consuetudine civitatum liberarum requirente.

AZ VAROSBELIEK adosságáról, kiröl semmi bizonyságot nem állathatnak.

XVII. TITVLVS.

ITEM, ha valamely Városbélit, valaki adósságnak meg fizetéséért, perben fogh, és az Felperes, az adós ellen bizonyságot elő nem hozhat: tehát az Városbéli, az ßabad Városoknak régi ßockások ßerént, csak önnön ßemêllyének eskűvéssęvel, meg mentheti magát.

DE CIVIBVS, IN TERris aliorum hæreditates habentibus.

TITVLVS XVIII.

ITEM, Cives, tàm prædictarũ, quàm etiam aliarum quarumlibet Civitatum, in terris & territorijs aliorum hęreditates habentes, ratione proventuum Dñis terrestribus, de ejuscemodi hæreditatibus provenientium (invitis & nõ consentientibus eisdem) libertati, & à solutione proventuum eximi non possunt: quin potius occasione ipsarum hæreditatum, ibidem coram

AZ POLGAROKról kiknek más földön vagyon ôrökſęgek.

XVIII. TITVLVS.

MEG-is mind az fellyül meg mondot, és egyéb ßabad Városbéliek mellyeknek más ember földén és határin vagyon örökſęg, ez fęle örökſęgből, az mely iövedelemmel tartoznának az földes Vroknak, azoknak akarattyok és kedvek ellen, az ollyan iövedelemnek meg adássától magokat nem ohattyák: Sőt inkáb az örökſęg felől, ugyan ott az földes Vr előt minden panaßolkodónak

dónak és pöresnek tartozik törvént állani, és az törvênnek engednie. Es ha az örökſęgnek avagy az határnak ſinén, az hol az örökſęg vólna, valami hatalmat cſelekeſſnek avagy vétket téſſnek, męg az ollyan vétekértis, ugyan ot tartoznak törvént állani.

AZ VARASOK IOſſágokról, miképpen tartoznak törvént állani.

XIX. TITVL⁹.

ITEM, hogy minden ſabad és egyéb Vároſſok, az kik akar mi módon ióſſágot birnak, ez-fęle ióſſágokért ez Orſſág rendelt Birái ttiletinek, és törvény-tételének, mint ſintén az Nemeſſek, mindenkor tartoznak engednie. Es ha az Nemeſſeknek avagy az Nemeſſek alat való iobbágyoknak az illyen ióſſágokból valami kárt, és egyéb-fęle gonoſſágot, ártalmat és hatalmat cſelekeſſnek: tehát az illyen gonoſſágokért és hatalmas cſelekedetekért az Birót és eskűt Polgárokat, mind az köſſęggel egyetemben, mindenkor az ſęrelmes, és az kár-val-

corã Dño terreſtri, cuilibet quærulanti atq; cauſanti, juri parere tenetur. Et ſi quid in facie hæreditatum vel territorio, ubi hæreditates adjacent, exceſſerint etiã ratione talis exceſſus, ibidem juri pariter ſtare compelluntur.

QVOMODO CIVItates, ratione jurium poſſeſsionariorum juri ſtare teneantur.

TITVLVS XIX.

ITEM, quòd omnes liberæ & alię quælibet Civitates jura poſſeſsionaria, quocunque titulo gubernantes, ratione hujuſmodi jurium poſſeſsionariorũ, judicio & judicatui Iudicum ordinariorum regni, Nobilium ad inſtar ſemper obtemperare tenentur. ETSI de hujuſmodi jurib⁹ eorum poſſeſsionarijs damna, nocumenta, & aliorum malorum genera violenter Nobilibus, vel eorum ſubditis inferuntur: tùnc ratione talium malorum, & actuum potẽtiariorum, Iudex & jurati Cives, una cum communitate, poterunt ſemper

partem per læsam & damnificatã in curiam Regiam evocari. Vel si pars ipsa ita voluerit, in sedem judiciariam illius Comitat⁹, ubi bona illa situata sunt & adjacent, citari & in litem conveniri. QVAliter autem in hujusmodi causis procedendum, qualisve sententia proferenda sit, in generali Decreto nostro clarè continetur: Cujus rei notitia, ut hoc quoq; in loco pateat, articulum, super eadem re æditum verbotenus adjeci: qui sic incipit. ITEM, Quòd liberæ Civitates videlicet Buda, Pesth, Cassovia, Posonium, Sopronium, Bartpha, Epperjes, Thirnavia, nec non Leucsovia, Monsgręciæ, & omnes aliæ liberæ Civitates earũdemq; incolæ, Nobilibus & possessionatis hominibus, injurias aliquas seu damna inferentes, si talis Civitas seu incola & Civis injuriam & damna inferens habuerit possessiones & jura possessionaria in aliquo Comitatu, & ex illis bonis Nobilem læserit seu damnificaverit: si videlicet tales læsiones seu damnificationes, factum minoris

kár-vallot fęl az Király Vdvarában törvényre hihattya. Avagy ha az Felperesnek ugy tetczik, az Vármegye ßékire, az kiben az iößág vagon idézheti, és perben foghattya: Ez-fęle pereknek dolgában penig, mi-képpen kellyen el iárni, és minémű sententiát kellyen az Városbéliekre mondani, az mi derék Decretumunkban nyilván megh vagyon irva: Mely törvénnek nýlvábban való meg magyarázattyaért azon dologról ßerzet articulust, iginként it-is bé akarám irnia, mely ez-képpen következik. TOVABBA ugy-mond, hogy az ßabab Várossok, tudni illik, Buda, Pest, Cassa, Poson, Sopron, Bartfa, Eperies, Nagy-Szombat, Lőcse, Gerecz, és minden egyéb ßabad Városok és azoknak lakói, ha az Nemesseknek és iößágos embereknek valami boßßúságot és kárt téßnek, ha ez illyen Városnak avagy lakóinak és Pólgárinak az ki kárt és boßßuságot téßen, valami Vármegyében Faluia és iößága leiend, és abból az iößágból Nemes embert megh bánt, vagy megh károsit, tudni illik, ha ez illyen bántás, avagy kártétel kisseb hatalomnak lennie ismérs-

ismértetnék, tartozzék annak-okáért azon Vár-megyében az hol az iósság vagyon az Ispán előt törvént állania. Ha penig az ollyan Városnak avagy Pólgárnak valamely Vár-megyébē iósága nem léßen, és az Nemes ember, avagy valamely iósságos ember csak egy Pólgárral ßemélye ßerént, avagy bizonyos Pólgárockal, de nem mind az kőssęggel avagy az egéß Várossal akarand pőrleni: tehát ez illyen Nemes és iobbágyos ember tartozzék az ő pőrit, az Város Biráia előt forgatni és keresni. Ha penig ez illyen Nemes, és iósságos ember mind az egéß Város ellen, avagy vißontag az egéß Város az Nemes ember ellen és egyéb iobbágyos emberek ellen, valami pert, ki nagyob hatalomra menne, avagy iósság dolgaért igyekeznék inditania; tehát az illyen pőrt, az Király képe előt, törvény-ßerént való hivatal által, kel el inditani, az perest réá hiván, és az törvénnek follyása ßerént kel az dolgot véghez vinni. Es hogy-ha valamely fęl ez illyen perben egymás ellen az törvénnek follyásában az Király-képe előt valami-

képen

noris potentiæ tangere dinoscuntur, teneatur propterea in illo comitatu ubi illa bona habet, coram Comite juri stari. Si verò talis Civitas, seu Civis, nulla jura possessionaria in aliquo comitatu habuerit: & Nobilis, vel aliquis homo possessionatus contra privatam personam, vel certos tantum̄odo, & non cum tota communitate seu Civitate causam seu lites habuerit, ex tunc talis Nobilis & possessionatus homo, teneatur causam suā coram judice illius Civitatis agitare & prosequi, Si autē talis Nobilis, & possessionatus homo, cōtra totam Civitatem, vel è contra Civitas ipsa contra Nobiles, & alios possessionatos homines causā aliquam, ratione actuum potentiariorum majorum, vel juris possessionarij movere prætenderet: ex tunc talis causa coram personali præsentia Regiæ Majestatis habita superinde legitima evocatione, moveatur, & ordine juris terminetur. Et si aliqua partium in hujusmodi causa cōtra sese in processu juris corā ipsa personali prę-

ſentia Regali quovis modo ſuccubuerit: ſi talis cauſa factum juris poſſeſsionarij tangere dinoſcitur: ex tunc talis pars non in majori onere, quam ſolum̃odo in ducentis florenis auri convincatur. Si autẽ hujuſmodi cauſa factum invaſionis domorum Nobilium, nec non detentionis, verberationis, vulnerationis ac interemptionis Nobilium concernere agnita fuerit: ex tunc patratores hujuſmodi actuum potentiariorum, in ſententia capitali ac amiſsione cunctorũ bonorum ſuorum, mobilium & im̃obilium condemnentur: prout hactenus fuit obſervatum. Caſu autem, quo aliquis Civis, ſub aliquo domino ſeu nobili in hoc regno, vineas vel aliquas alias hæreditates habuerit, & quidpiam in territorio hujuſmodi deliquerit aut aliquem damnificaverit: in tali caſu idem Civis tenetur coram domino illo terreſtri, ſub quo hæreditates habet, juri ſtare.

Quinq; Caſus. Per: 3: T. 21

keppen meg fogyatkozik és perit el veſzti: ha ez illyen pőr iószág dolgát illeti, tehat az veſztő fęl, nem nagyob terhen, az az, nem feie, és iószága veſztéſen, hanem csak két ſzáz forinton maradgyon. Ha penig affęle pőr Nemes embernek házára menéſęről, meg fogáſáról, megh veréſęről, meg ſebbeſitéſęről, és meg őléſęről vólna, tehát effęle hatalom tévők feijek és minden iószágok és marháiok veſztéſſęn maradgyanak, mint-hogy ez ideiglen-is azon törvény megh tartatot. Holot peniglen az Városbélieknek, valamely Vr avagy Nemes ember földén ez Orſzágban ſzőlőie vagyon, avag más egyéb őrőkſęge, és az Vrnak avagy Nemes embernek földén valamit vétkezik, avagy valakit megh károſit: az illyen dologban azon Városbéli tartozzék azon földes Vr előt, az ki alatt az őrőkſęg vagyon, törvént állani.

QVALITER CIVES publicos malefactores punire poſsint.

AZ VAROSBELIEK az nyilván való gonoſz tévőket, mikepen bűntethetik meg:

XX. TIT:

XX. TITVLVS.

EZ felet az Városbéliek Lopókat, Latrokat, Gyilkosokat, Ház égetőket, és egyébfęle nyilván való bűnő őket, az ő érdemek ßerént tőrvénnyel megh bűntethetik: de az tagok vagdalassára, és metélléſęre tőrvény után kűvűl hatalmok nincsen. Az Nemesseket penig ha az vétek hellyén megh nem kaphattyák, másut sem foghattyák, sem meg nem kinozhattyák. Annak-okáért ha valamely Város ugy mint kőz akaratból valamely Nemes embert igaz ok-nélkűl meg őll, tehát nem minnyáian az Városbélieket eggyenként, de csak az Bírót, és az eskűt Pólgárokat kel érette feijeken maraßtania. Kik marháiokat, őrőksęgeket el veßtik, mely tulaydon ßemellyekre való réß vólna, kinek két réße az Királyé, mint földes Vroké, harmad réße penig az peresę. Az ßabad Várossoknak penig minden tőb tőrvények, ßabadságok és ßockások az ő Privilegiumokban megh vagyon irván, mely Privilegiomoknak kűvűle, és az határoknak kűvűl minden dolgok.

TITVLVS XX.

ITEM, Fures, Latrones, homicidas, incendiarios, & alios ejuscemodi publicos malefactores, juxta eorum demerita, servatis de jure in hac parte servãdis castigare punireq́; possunt: mutilare verò neminem. Nobiles autem, extra delicti locum nec captivare, nec ratione suspitionis ad torturã ponere permittuntur. Si igitur civitas aliqua, tanquam cõmunitas Nobilem quempiam absq́; justa causa morti tradiderit: tùnc nõ omnes Cives singillatim, sed judex duntaxat, & jurati Cives capitali propterea sententia sunt feriendi, qui & cuncta bona ac hæreditates ad proprias portiones ipsorũ cedentes & provenientia amittunt: quarum duæ partes Regiæ Majestati, veluti Dño eorum terrestri, & tertia pars adversario dari & assignari debet: Reliquas verò omnes immunitates, leges, libertates & consuetudines, Civitates ipsę in privilegijs eorum habent conscriptas: extra quarum continentias, & extra territoria ipsarum, in omnibus

Par: 3. T. 32.

Par: 1. T. 9.

nibus rebus & factis, Regni hujus Hungariæ legibus & consuetudinibus subjiciuntur.

gokban, ez Magyar Orßág ßokot törvényéhez kötelesek, és csak ahoz kel halgatniok.

DE HOMICIDIO, PER quempiam in defensione sui patrato.

TITVLVS XXI.

QVoniam de homicidio in hac parte sermo incidit: plura autem videmus homicidia sine debitæ ultionis pœna præteriri, quia multi allegant illa in eorum defensione patrasse: de modo igitur defensionis, & offensionis personarum breviter aliquid añotandum congruit. VBI sciendum, quod hæc allegatio, quia in sui defensione quis homicidium cõmisit atq; perpetravit, non simpliciter est admittenda: sed debet probari, quòd fuerit per aliu marmata manu hostiliter aggressus, & per hoc in vitæ suę periculo constitutus. Nam qui gladio evaginato alterũ aggreditur, statim præsumitur, quòd aut necẽ illi inferre, aut letalia vulnera infligere machinatur. Certum

AZ GYILKOSSAGról, mellyet, valaki maga óltalmában cselekeßik.

XXI. TITVLVS.

MIVEL hogy az ember öldöklésről emlekezénk: és láttyuk hogy sok-fęle ember halált bűntetésnélkűl ßoktak el engedni, mivel hogy azzal véßnek előt, hogy magok óltalmában cselekedték vólna: Annak okáért rövideden ßóllyunk arról mi legyen az maga óltalmazás, és mi legyen az boßßú állás. Holot azért valaki azt feleli, hogy maga óltalmában cselekedte az gyilkosságot, nem kel azt mindgyárt el hinni: hanem elsőben is megh kel bizonyitani, hogy az megh hólt ember iőt előßőr is fegyveres kézzel réá, és miatta maga életét fęltette. Mert az ki mezitelen fegyverrel megyen másra, mindgyárást, tudni való dolog, hogy vagy megh akaria ölni, vagy halálos sebben igyekezik eyteni.

NYIL-

NYILvân valô dolog penig ez, hogy az Nemes embernek nem csak meg ôléſeiért, de csak meg verésséért, avagy penig ſebbeſitéſséért-is, ſeſjen marabtyák az embert. Nem tartozik azért ſenki vêle, hogy ha fegyverrel reá megyen, avagy megh akaria ôlni, akar meg vagdalni, hogy el tûrie néki, és ſintên reá vária: Es innét vagyon, hogy ha valaki bizonyos és igaz maga ôltalmába ellenſéget, ki ellenſégeskêpen mezítelen fegyverrel rá ment vôlt, meg ôlí: Mind dſja mind vêre eſſéle meg ôltnek, mélián el vêſ, és tôrvénnyel ſem nyeri meg ſoha.

Cértum eſt autẽ, quòd non ſolùm pro interemptione, ſed etiam pro ſola verberatione vel vulneratione Nobilium, capitalis ſententia fertur atq; decernitur. Sive igitur aggreſſor ille occidat, ſive vulneret, Neutrum tamen illorũ pati & tolerare aggreſſus ipſe tenetur. Et hinc eſt, quòd ſi quis rationabili & juſta ſui in defenſione ſuum adverſarium qui hoſtili more nudo cum enſe ipſum aggreſſo erat, occiderit: Et homagium, & ſanguinis effuſio talis occiſi & interempti, ritè peribit, & nunquam recuperari valebit.

Kûlômben vagyon azért az ſelki iſméretnek tôrvénye ugyan ſerént: Mert ha valaki tûrteſſégeſſen és egéſſéghben az gonoſz ember elôt el mehet: tehât tartozik inkáb el menni elôle, hogy nagyob kár és vêſedelem reáiok ne kôvetkezzék. Az maga oltalmában eſet halálról penig ezt ved eſedben, hogy azt, ki maſt meg ôlt, az reá ment ember, még meg nem ûttötte vôlt, avagy penigh immár megh-is verte vôlt. Ha elôſôr, mikoron még ûtve nem vôlt, mind az által ſintên ſini akarván, kezét-is hozzá huz-

Secus tamen eſt in foro conſcientiæ. Quia ſi aggreſſus cum honore & ſalvatione perſonæ ſuę aggreſſorem evadere poterit: tunc evadere & minº malum, ne majus ſequatur, evitare tenetur. CIRca præmiſſa autem advertẽdum eſt, quia ille, qui occidit alium, aut nondum fuit percuſſus ab aggreſſore, aut jam de facto fuit verberatus. Si primùm, quòd ſcilicet nondum erat percuſſus, fuit tamẽ in actu & puncto percutiendi:

tunc quicquid aggressus fecerit, indubiè sui pro defensione facere vel fecisse videtur. Si autem fuit jam percussus, & cessavit actus percussionis per aliquam moram: tunc non est sibi licitum repercutere post moram: quia hoc modo non defensio, sed vindicta potius illa repercussio censetur atq; judicatur. Nisi fortè percussus faceret ut evaderet alias percussiones, quas aggressor de novo facere & continuare prætēdebat. Et sic differentia est inter defensam & vindictam. Quia defensa fit in continenti: vindicta autē post moram infertur. Si autem non apparet ex testimonio, vel aliunde, quæ percussio pręcederet aliam: tunc culpa in illum redundabit, qui alterū ad contentionem & percussionē provocavit.

huzta volt: tehát ez alat, az kire mentenek, ellenvetéssel valamit cselekeßik, ketsęg nélkül az maga óltalmába látczik cselekedni és cselekette. Ha kedigh immár meg is ütötte, és el is hatta az ütte tegetést, meg ßünvén: tehát nem ßabad ő nékie vißßa csapnia, az ütés után egy kevés vártatva: Mert ez nem magad óltalma, hanem kezeddel való igaz vetel és boßßu állásnak tartatik és lennie itiltetik. Hanem ha azért cselekedne az sęrelmes fęl, hogy az tőb ütésektől magát meg menthesne, mellyekhez az reá menő fęl uñulan kezdene, és csapásit ugyan véghez akarna venni. Es igy kűlőmbsęg vagyon az óltalomban és boßßu állásban. Mert az magad óltalma hevennyeben és azon hirtelensęgben léßen: az boßßu állás penigh, avagy igaz vétel, idő multára essik meg. Ha penig ki nem tetszik az bizonyságból, avagy más honnét, mellyik ütés volt előb az másiknál: tehát az léßen vétkes, az mellyik az másikat elsőbē az háborusága indította, és az veresęghre és bayra ki hitta.

DEFENSA, QVOT MODIS, & qualiter intelligatur.

TITVLVS XXII.

SCIENdum ulterius, quòd defensa dupliciter potest intelligi.

AZ OLTALMAT hány-képpen és miképpen kellyen értenünk.

XXII. TITVLVS.

AZ óltalom penigh két-képpen vettetik.

tik. ELŐSZŐR, embernek testének és személyének óltalma. MASODSZOR kedig, az iószágnak és örökségnek óltalmas-meg tartássa. Testünknek azért és személyünknek óltalma legyen azonnal, minek előtte raytunk az tőrvénytelen bossu megh essék, avagy ugyan azon harczban, és tusakodásban, azon meg gerjedet véteknek tűzében, megh annak előtte, hogy az verekedő, ki az első ütést adta, az helyről el mene. Mert ha az után valamit mivelés, nem óltalomnak, hanem bossu-állásnak mondatik.

MASODSZOR, az óltalmat értyük az iószágnak és örökségnek meg tartásaért, mely szerént minden embernek akar Nemes akar más iószágos ember legyen, Estendőnek forgássa alat. akar minémű fosztotól és hatalmas foglalotól, ki embernek iószágát el vőtte vólna, minden-képpen meg engettetik magát megh óltalmazni (az mint erről az Decretomnak első részében-is szóllottunk) és az ő örökségéből ki vetni, ez Ország tőrvényének réghi megh regzet szokása szerént, még ez illyen hatalmas foglalónak, nyilván való kár-vallásával-is, tellyes hatalma vagyon em-

gi. PRImò, pro corporis & personæ tutela. SECundò verò, pro rerum immobilium seu hæreditatum conservatione. Quantum igitur ad corporis & personæ tutelam, debet fieri & admitti defensa in continenti, & ante consummatam injuriam, vel in eadem pugna & contentione, flagrante adhuc primo crimine, antequam scilicet aggressor vel primus percussor de loco recedat. Nam si postea fieret: non defensa (prout prænarratum est) sed vindicta diceretur.

Quantum verò pro rerum immobilium, & jurium possessionariorum conservatione, spoliatus Nobilis vel alter quilibet possessionat⁹ homo, pro jurium suorum defensione, & occupatoris ac spoliatoris de illis ejectione (sicuti & in prima parte tactum est) anni unius integri revolutionem, de vetusta consuetudine Regni hujus, præfixam & deputatam habet, in qua ab occupatore, & violento spoliatore utcunq; poterit se defendendi, & ipsum occupatorem, etiam notabili incommodo, ejusdē

Part: 1. Tit: 68.

de juribus & hæreditatibus suis ejiciendi plenariam habet potestatem. Et in hac parte spoliatoris ac occupatoris defensio, qualiscunq; fiat, ipsum non excusabit. ET inde est, quòd si pro rerum & bonorum conservatione cuilibet se defendere convenit, multo magis & fortius pro corporis & personę tutela (ubi periculum imminet) se tueri licet.

Attamen, secundum Deum, & conscientiæ forum, omnis defensa cum moderamine inculpatę tutelæ fieri debet. Quæ quidem inculpata tutela dicitur fieri, quando quis aliter se sine periculo rerũ & personæ suæ defensare nequit, Nisi ille, qui eum aggreditur, aut occiditur, aut vulnerib⁹ afficiatur.

embernek reiá, hogy maga iôßágából és örökſęgéből valahogy hogy ki vethesse. Es ez fęle dologban, az illyen foßtot és foglalot, az ö maga óltalma, akar minémű legyen, megh nem menti. Es ebből következik ez, hogy ha az örökſęgnek és iôßágnak meg tartásáért, mindennek illik magát megh óltalmazni: Sockal inkáb és erösben testének és ßemélyének óltalmazásában (ahol az veßedelmet láttya hogy reá következnék) magát óltalmaznia ßabad.

Mind az által, Istennek és lelkünk esmereti ßerént, minden óltalomnak vétek nélkül való mértekletessęggel kel lenni. Mely vétek nélkül való óltalom mondatik lennie, mikor valaki sem magát, sem marháiát, külömben megh nem óltalmazhattyá, hanem ha azt, az ki ö reiá megyen vagy meg ölí, vagy meg sebheti.

VTRVM PROPTER comminationem factam liceat aliquem offendere?

TITVLVS XXIII.

SED quęritur: si quispiam comminatus alteri morte minferre, utrum alter ille possit eum offendere? DICendum, quòd licet de Regni

AZ FENYEGETESért illiké valakit meg bántani?

XXIII. TITVL⁹.

DE itt kérdés támad: hogy ha valaki mást halállal fenyeget, ßabad legyenê ezért ötet bántani avagy nem? Erre ez az felelet, hogy noha ez Orßág;

Orßágh tőrvénye ßerént, fenyegetésért nem ßabad senkit megh bántani (hanem ha égetéssel fenyegetne, mert valaki Várost, akar Falut, avagy másnak házat hogy fel gyuittya és megh égeti, fenyegeti, meg ßokták érette ölni.) Az közönsęges tőrvény ßerént, mind az által, ha az az ember, ki mást halállal fenyeget, oly hatalmas leiend, avag ha egyébkor-is ßokta fenyegetesit véghez vinni, és egyébként-is verekedő (az mint hogy męgh az embernek igen iámbora-is lehet illyen erkőlcsű) az halálnak el tavoztatasáért, ha meg engettetik az öltalom, azonképpen az bántás-is. De ha nem vólt egyébkor-is ßokása hogy valakit megh verien, vagy fenyegetésit végben vigyē, tehát beßéddel ellene álhat: de fegyverrel nem engettetik. Hanem ha társait várna, és az késedelemből valakinek veßedelme következhetnék. Mind az által, iob effęle előt menni más helyre, és igy-is el távoztatni.

EG.

Regni nostri lege, & approbata consuetudine, propter minas & cominationes non sit licitum cuipiam alterum offendere (præter combustionis & incinerationis articulum atq; casum, in quo quilibet civitatem aut villam, vel alterius domum succendere, ignisq; voragine conflagrare minatus, morte damnari solet:) de lege tamen communi si homo ille, qui minatus est alteri mortem, solitus est minas suas executioni demandare, pręsertim si fuerit potens, & aliàs consuetus percutere (quia verisimiliter hoc idem præsumitur etiam de justo) mortis evitandi gratia admittitur defensa pariter & offensa. Verùm si non fuit solitus alias percutere, nec minas suas executioni demandare, tunc verbis quidem resistere & ei contradicere permittitur: sed non ferro vel gladio. Nisi fortè ille expectaret socios, & mora periculum esset allatura. Meliùs tamen & salubriùs est, in hoc casu, illum evitare, & ab eo in alium locum declinare.

AN ALIVS ALIVM adjuvare posit?

TITVLVS XXIV.

ADHVC quæritur, An alius alium posit adjuvare? DIcendum quod sic. Nam si pro tutela rerum & hæreditatum mearum possum amicos & fratres cõvocare: longè fortius pro corporis & personæ meæ defensione: Vnde quilibet, etiam extraneus, dum in adjutorium acclamatur, poterit illum, quem in periculo vitæ constitutum viderit, semper adjuvare. ATtamen latronem, & alium publicum malefactorem, non tenetur neque debet alterius de manibus, ad hujusmodi malefactoris clamorem eliberare.

EGGYIK AZ MAsikat segitheriê megh, avagy nem?

XXIV. TITVLVS.

MEGis kérdés indulhat, ha eggyik ember az másikat meg segitheriê avagy nem? Azt mondom hogy megh segitheti. Mert ha az én marhámnak és örökségemnek óltalmazásáért barátimat, és atyámfiaimat el hihatom: sokkal inkáb az én testemnek és személyemnek óltalmazásáért. Honnét következik, hogy akar mely idegen embert is, mikor valamely iámbornak segitségére kiáltyák, és látya, hogy valakit meg akarnak ölni és el vészteni, szabadon mindenkor meg segitheti. De az latrot és egyéb gonoz tévő embert még az kiáltásra is, nem illik valakinek kezéből el szabaditani, akar mint kiálcson is hogy meg szabadicsák.

DE VILLANORVM, quos jobagiones nuncupamus, conditionibus & legibus.

TITVLVS XXV.

CÆTErum, habita jurium Civitatum liberarum ac defensionis & offensionis declaratione, Iam

AZ FALVBELIEK állapattyáról és tõrvényéről: kiket mi lobágyoknak hijuk.

XXV. TITVL.

TOVABba el végezvén az szabad Városoknak tõrvénnyét, és az óltalom-

lomnak és meg bántásnak meg magyarázatyát. Immár az Falubeltekről (mellyeket Iobágyoknak hijuk) kel ßollanunk. Mellyeknek állapatiyok sok-fęle: Mert némellyek Magyarok, némellyek Szaßok és Nemetek, némellyek Cschek és Totok, kik Kereßtyén hitet valnak. Annak felette némellyek Olahok és Oroßok: Némellyek penig Ráczok és Bolgarok, kik az Görögöknek tévelygesit követik. Annak felette vadnak Iaßok és Kunok, kik az Király földön laknak, és eggyenlőképpen Kereßtyén hitet valnak. Az Oroßoknak penigh és az Bolgaroknak némellyike az mi hitünkhez, némellyek penig az Görög tévelygéshez ragazkottak. Es noha mind ez az nemzetsęgek (az Királyi Iaßoktól, Kunoktól, Oroßoktól, és Bolgarcktól el válván) ez ideighlen illyen ßabadságban éltenek, hogy mikoron és valamely időben akarták, az ő föld Vámokat le tévén, és az ő adosságokat megh fizetvén, az ő lakó helyekből más helyre az hová akartak, ßabadon laknia el mehettenek: De az ő effęle ßabadságokat, az el mult időkben, az ő pártolásoknak

Iam de Villanis (quos jobagiones nuncupamus) tractandum est. Quorum multiplex est conditió. Nam alij sunt Hungari, alij Saxones & Germani, alij verò Bohemi & Sclavi, Christianæ fidei professores. Præterea quidam sunt Valachi & Rutheni: quidã sunt Rasciani sive Serviani & Bulgari, Gręcorum sequentes errores. Sunt insuper Philistęi & Cumani, in terris regalibus residentes & habitantes, Christianam pariter religionem profitentes. Ruthenorum verò & Bulgarorum alij nostræ fidei, alij autem Græcorum errori sunt adhærentes. Et quamvis omnes istæ nationes (demptis Philistæis, Cumanis, Ruthenis, & Bulgaris Regalib⁹) hac libertatis prorogativa hactenus gavisi fuerint, ut dùm & quandocunq; voluissent, de loco residentiæ ipsorum, ad alia loca, quæ maluissent, justo terragio deposito, debitisq; eorum persolutis, liberam sese moraturos conferendi habuissent facultatem: hujusmodi tamen ipsorum libertatem superiore hac ætate, propter seditio-

ditionem, & tumultuariam eorũ adversus universam nobilitatem, sub nomine cruciatę, ductu cujusdam sceleratiss. latronis, Georgij Szekel appellati insurrectionem, ex eoq; notam perpetuæ infidelitatis eorum incursionem penitus amiserunt, dominisq; ipsorum terrestribus, mera & perpetua jam rusticitate subjecti sunt: qui secũdum legem & consuetudinem hujus Regni, dudum approbatam, ratione quorumcunq; negotiorũ (exceptis reb⁹ forum Ecclesiasticum manifestè concernentibus) nec in præsentiam judicum ordinariorum Regni, nec vicariorum Ecclesiarum vel aliorum judicum spiritualium: Sed neq; Comitum parochialium aliquorum Comitatuum simpliciter & directè citari possunt: sed eorum ex parte, cuilibet quærulanti atq; causanti, domini ipsorũ terrestres atq; temporales, sive sint seculares, sive spirituales, judicium & justitiam primùm impendere tenentur. Et tãdem super hujusmodi judicio, si partium ipsarum altera contentari no-

nak és fel támadásoknak miatta, mely támadást egy lator Szekely György Hadnagysága alat, kereßtessęgnek nevével, mind az egéß Nemessęgh ellen inditottak vólt, mivel hogy az miat őrők hitlensęgben esvén, tellyessęggel el veßtettek, és annakokáért az ő földes Vroknak Vrasága alatt, immáron tißta és őrők paraßtságban kel élniek: Kiért ez Orßágnak törvénnye és ßokása ßerént, akar minémű dolgok felőlis (ki vévén az ollyan űgyeket, mellyek nyilván az ßent Széket illetnek) sem az Orßágnak Birai eleiben, sem az Egyházi Birák eleiben, sem penigh az Vármegye Ispáni eleiben, akar valamely Vármegyére nem idézhetik: hanem ő nevekben, minden panaßolkodónak és pőresnek, az ő földes Vrok, akar Egyházi, akar egyéb Vrok legyenek, tartoznak elsőben törvényt és igazat tenni. Es ha mely fęl az fęle törvénnyel meg nem elégednék, tehát az pőrt, az ő ßokot felső Biráia eleiben kel bocsátani kérdőre. Igy hogy valamely pőr az ő folyasából Egyházi Széket illetne, tehát az ott való vidékbéli Púspők eleiben, vagy képebéli eleiben. Ha penig kőz Nemes ember Székit illeti, az Vármegye Ispán és Szólga Bi-

ga Birák eleiben kel bocsátani. Es ez fęle tőrvény-tételt akár hól kezdgyék, ha az kérdőről az főldős Vra eleiben ismét vissza bocsátyák, mindenkor két Szólga Biró előt tartozik az főldes Vra tőrvént tenni felőle.

ri noluerit, causam ipsam in præsentiam judicis sui superioris, ad quem scilicet cognitio ejusdē causæ spectabit, evidentioris & maturioris discussionis & revisionis gratia deducere poterit. Ita videlicet, quòd si causa ex ejus serie forum ecclesiasticū concernere videbitur: in ordinarij sui diocœsim ejusq; vicarij. Si autem ad seculare judicium attinere dinoscetur, in Comitis Parochialis, ac judiciū Nobilium pręsentiam transmittenda erit. Et hujusmodi judicij ac justitiæ impensio, sive causa in curia Regia per evocationem, sive coram Comitibus Parochialibus, vel Ecclesiarum vicariis per citationem mota & suscitata existat, dùm in præsentiam domini sui terrestris remittitur, semper coram uno vel duobus judicibus Nobilium fieri celebrariq; & administrari debet.

AZ IOBBAGYOK felől való tőrvény-tételnek módgyáról és rendiről.

XXVI. TITVL⁹.

LEG előszőr penig effęle tőrvény-tételnek módgyáról, és rendiről kell szóllanom: Holot kérdhetnéd, hogy ha az főldős Vra, ki idő szerént Biráia, valamely panaszolkodónak kéréſęre az ő iobbágya felől tartoziké mindgyárt tőr-

DE MODO ET ORDINE impensionis judicij, ex parte jobbagionum fiendæ.

TITVLVS XXVI.

IN primis igitur de modo & ordine impensionis ejuscemodi judiciorum dicendum est. VBI quæritur, utrum Dominus terrestris sive temporalis per quærulātem simpliciter requisitus, teneatur ex parte jobagionum suorum de facto judicium & justitiam im-

pendere? Et si impendere recusaverit: An propterea onus aliquod juridicorum gravaminum incurrat? Et an possit postea (citatione contra ipsum super ea re facta, ut jobagiones suos coram Comite & judicib⁹ Nobilium statuat) ex parte eorundem jobagionum suorũ judicij impensionem promittere: vel solus Comes Parochialis, cum judicibus Nobilium ex parte illorum judicium jam impendere teneatur? DICENdum, quòd licet divino & humano quoq; jure, ac communi de lege, quilibet dominus terrestris ex parte quorumlibet jobagionum & rusticorum, ac etiam familiarium suorum ignobilium, libet quærulanti & læso, aut damnificato homini ad simplicem duntaxat requisitionem & quærimoniam mox judicium & justitiã facere ac demonstrare teneatur: antequam tamen juridicè, hoc est, per evocationem vel citationem ad hujusmodi judicij impensionẽ requisitus & admonitus non fuerit (si etiam facere & impendere neglexerit) nulli propterea

tőrvént ßólgáltatni? Es ha az tőrvént nem akaria ßólgáltatni, maradé valami terhen és birságon érette? és az után idezés által kénßerithetié, hogy az ő iobbágyit az Vármegye Ispanyi előt, és Szólga Birák előt, elő állassa, és az ő iobbágyi felől tőrvényt igiriené: avagy ő maga az Ispán az Szólga Biráckal azok felől tartoziké immár tőrvényt tennie, holot az földős Vra elsőben tőrvényt nem tőt felőlők? Erre azt felellyük, hogy iöllehet minden panaßolkodónak az iobágyok felől és paraßt ßólgák felől, mind az Isteni tőrvény, és mind az terméßet tőrvény ßerént, minden földes Vr, azonetól tartoznak tőrvényt tenni: de minek előtte az panaßolkodo fel az földős Vrat, az tőrvény-tételre Szólga Biróval nem inti és reá nem hija, ha addig tőrvényt nem ßólgáltatnis, semmi terhen nem marad érette: mert az bűntetést és az birságnak terhet, az tőrvény ereiének megh nem tartaláért és megh ßegéseért ßokták az engedetlenre vetni. Mivelhogy azért, az tőrvény mig meg nem hadta vólt az földős Vrának, hogy iobbágya felől tőrvényt tegyen, azért nem az Ispán sem az Szólga Birák, hanem csak ő maga az földes Vra tartozik tőrvént ßólgáltatnia.

Honnat

rea pœnæ ſubjacebit: eo quòd pœna ob contemptum & tranſgreſsionem judiciariæ commiſsionis in cauſarum proceſsibus ſubſequi & imponi conſuevit. Non igitur Comes parochialis cum judicibus Nobilium, ſed per ſeipſum etiam expoſt judicium illud adminiſtrare tenetur.

VNde ſciendum eſt, quòd ſi quiſpiam Nobilis aut poſſeſsionatus homo (ſive ſpiritualis, ſive ſecularis perſona exiſtat) in curiam Regiam evocatus: vel in ſedem judiciariam Comitis Parochialis citatus ita fuerit, ut per ſeipſum cõparere, & jobagiones quoq; aut familiares ſuos ignobiles ſiſtere ac juri ſtatuere teneatur: tunc ſi talis Nobilis, aut poſſeſsionatus homo non venerit: ſolus ipſe in perſona ſua propria, in tribus Marcis, gravi ponderis, jobagiones verò vel familiares ſui ignobiles quotquot fuerint nominatim ſtatuere commiſsi, per ſingula capita, in ſingulis Marcis, hoc eſt, quælibet perſona ſtatui commiſſa, in una Marca gravi ſimiliter ponderis convinci & aggravari, & inſuper in actione acquiſitioneque actoris condemnari ſolet atq; debet. Sic videlicet, quòd ſi cauſa ratione facti majoris potentiæ in curia Regia mota fuiſſe dinoſcitur: tàm Nobilis, vel poſſeſsionatus homo, quam etiam ſui jobagiones aut familiares, ignobiles nominati, &

Honnat azt tanullyuk megh, hogy ha valamely Nemes emberi, akar Egyházi Személy, akar egyéb renden valót, kinek iószága vagyon, ha Király Vdvarába ugy hĩják és intik tőrvényre, avagy penigh az Vármegyére ugy idézik, hogy Személy szerint is elő mennyen, és iobbágyit is és parasztgolgait elő tartozzék állatni: tehát ha az tőrvényre nem menend, és iobbágyit, szolgait, és az kiket elő állatni hadtak vólt, elő nem állattya, az Vr maga Személyében három nehéz Gĩrán, az kiket elő állatni hadtak vólt penig mindenik egyegy nehez Gĩran, annak felette Felperesnek keresetin marad el. Ilyen-képpen, hogy ha nagyob hatalomra hittak, mindnyáian az földes Vrockal egyetemben, feiéken, és minden marhaiokon és iószágokon maradnak az ő részek szerint.

per expressum statui commissi, in amissione capitum & bonorum suorum quorumlibet, mobilium scilicet & immobilium, ad portionem ipsorum cedentium condemnantur.

Vbi verò causa prætextu negotiorum factum minoris potentiæ tangentium, etiã in sede judiciaria Comitatuum suscitata fuerit: tunc Nobilis in centum florenis, partim judici, & partim actori solvendis, jobagiones autem & familiares sui singillatim in eorum homagijs, quadraginta florenos facientibus, actori solummodo cedentibus aggravantur. Nam in sedibus judiciarijs Comitatuum, ratione violentiarum & actuum potentiariorum, pœna ultra centum florenos decerni non potest. VErùm, si venerit, & responsione facta ex parte hujusmodi jobagionum ac familiarium suorum ignobilium, super objectis & actionibus actoris, judicium & justitiam impendere promiserit: tunc in facie illius possessionis, ubi tales rustici vel ignobiles famuli resident, in termino, per judicem suum ordinarium ad id pręfigendo, coram uno (ut prætactum est) aut duobus judicibus Nobilium ipsius Comitatus, in quo possessio talis adjacet, ejuscemodi judicij & justitiæ impensionem, per se, vel officialem, aut villicum suum, facere & peragere tenetur.

Ha penigh kisseb hatalomra hittâk, męg az Vármegye ßékin is az Nemes ember ßáz forinton, kinek fele az Biroé, fele az pőressé, az ő iobbágyi penig feienként mindenik negyven negyven forinton márad, mely birság csak az Felpőressé léßen. Mert az Vármegyéken, az hatalomnak birsága ßáz forintnak felette nem mehet. Ha penig reá iővend, és tőrvényt igirend vagy felelend az Vrok az iobbágy felől, hât ugyan ott ahól az lakik, az ki felől tőrvényt kérnek, egy Szólga Biró előt, azon Vármegyéből tartozik ő maga vag tißtartoia, vagy Biráia, az napon, kit á Biró rendelt, tőrvént tenni.

Si autem in termino, per judicem ad id deputato, judicium & justiti-

Ha azért tőrvényt nem téßen az Birotól hagyot napon, egyikért

kért egyikért három Gijran marad érette, kűlőn kűlőn mindenik iobbágya képében, valamenyi felől tőrvényt kértenek vólt tőlle, kinek két réße az Birónak, harmad réße penig az Felpőresnek adatik. Es ugyan hasonloképpen három Gijra bűntetés alát, más tőrvény napon, tartozik tőrvént tenni, azon Birónak hagyot napiára, mellyet ismęglen nevezet.

justitiam hujusmodi facere & impendere tenuerit & neglexerit: tunc idem nobilis, aut alter quilibet possessionatus homo, pro non impensione ipsius judicij ac mandati judicis refutatione, prætextu singulorum Iobagionum, vel famulorum ignobilium, (quorum ex parte judicium & justitiam administrare ac impendere tenebatur) in singulis trib⁹ Marcis, in duabus semper Iudici, in tertia verò partibus actori persolvendis condemnatur: Et cum aliis singulis tribus Marcis, ad impensionem ejusdem judicii & justitiæ, in termino, iterum ad id per Iudicem præfigendo, cogetur & compelli debet.

Ha másodßor-is tőrvent nem téßen felőlők, hát mindeniknek kűlőn kűlőn Diján marad el, kiről azon Nemes emberek marháiokból, ha találhatsyák, avagy męg ioßágából is, az Biro tartozik az Felperest meg elegíteni.

Vbi verò secundariò quoq; ab ipsa judicii & justitiæ impensione se retraxerit, & illud administrare subticuerit atq; neglexerit: tunc in homagiis singulorum de facto condemnabitur: & super eisdem homagiis de bonis ac rebus talis nobilis vel alteri⁹ possessionati hominis, mobilibus, si reperiri poterunt: aliter autem de juribus suis possessionarijs actori satisfactionem Iudex impendere tenetur. ET hoc super homagiis verum esse accipe, si act⁹ violenti, quorum

De ezt ugy éresed, ha az iobbágyit kisseb hatalom dolgaért keresnék tőrvénnyel.

Mert

prætextu causa ipsa mota fuit factum minoris potentiæ repræsentabunt. Nam si capitalem sententiam tangunt, tunc non in homagijs, sed in amissione capitum & omnium bonorum ipsorum, omnes illi ex parte, quorum judicium celebrari debebat, cõdemnantur: & cuncta eorum bona mobilia, videlicet & immobilia, judici atque adversæ parti adjudicabuntur: & insuper vigore literarum adjudicatoriarum, ubicunq; deprehendi poterunt, sive intra propriorum dominorum, sive aliorum territoriorũ (ut condignam luant pœnã) cum literis adjudicatorijs & sententionalibus, per adversarium & actorem liberè captivabuntur.

Attamen si juxta domini terrestris promissionem, & judicis cõmissionem, in termino & loco ad id deputatis, judicij & justitiæ, hujusmodi impensio ritè peracta fuerit, & jobagiones vel familiares ignobiles, in facto majoris potentiæ rei & culpabiles reperti, ex eoq; in sententijs capitalibus, atque amissione cunctorum bonorum suo-

Mert ha nagyob hatalomra keressik, nem díjakon, hanem feieken és minden marháioknak el veßtéssen, maradnak mind azok, valakik felől törvént kellet vólna az földes Vrának tenni: és minden ingo bingo marháiokkal és iößágockal az Biró és az pőres oßtozik: és ennek felette az Felpőres mindenűt az itilt sententia levéllel meg fogathattya, és meg bűntetheti őket, akar az ő magok határán, akar más ember határában.

Ha penigh az földes Vr törvént ßólgaltat, az ßerént, mint az Biro-is meg hadta vólt, és ő magaris törvént igirt vólt felőlők tenni, ha nagyob hatalomnak pőriben bűnősőknek találtatnak, és azokon feieknek, és minden ingo bingo marháioknak

nak és örökeknek el veßtéssén maradnak, tehát effęle iavoknak, ugy mint Bironak, az harmadik réße penig az pöresseknek iut, és ennek felette tartozik őket az pöres kezében adni bűntetésre. Mert ha kezében nem adgya, mindeniknek Dńát az ő maga tulaidon ioßágából kel meg fizetni.

suorum, mobilium & immobilium condemnati & aggravati extiterint: tunc hujuscemodi bonorũ duæ partes domino ipso terrestri, tanquam judici, & tertia pars actori adversarioq́; cedent in portiones. Et pręterea tenebitur domin⁹ idem terrestris capita illorum convictorum & condemnatorũ manibus adversarij jure punienda tradere & assignare.

DE az földes Vrok ugy kőteles ezekre, hogy ha mikor az törvént kérték tőlle, ez-is törvént igirt, ackor az ő birodalma alat vóltak az iobbágyok, kiket megh sententiáztak. Mert ha űdő közben el futot, és az Vra birodalma alól valamellyik el ßökőt, tehát az ő földös Vra semmi terhen nem marad.

Quod si facere Dominus ipse terrestris nollet aut non curaret quovis modo: tunc homagia singulorum de reb⁹ & bonis suis proprijs deponere persolvereq́; tenebitur. Et hoc verum est, si in termino, quo judicij & justitiæ impensionem facere promisit, ejuscemodi convicti & condemnati erga ipsum, & in potestate ejusdem fuerunt. NAM si tempore medio, aliquis illorum Iobagionum, vel familiarium ignobilium aufugeret, & manus jurisditionemq́; & potestatem domini sui evaderet quoquo modo: tunc idem dominus terrestris in nullo propterea onere gravari debebit.

Ha penig az törvény igiretinek utánna, és az törvény ki ßolgáltatásnak előtte Vra akarattya

VERùm, si quispiam illorum, post promissionis & ante impensionis judicij diem & terminum, invito

vito domino suo terrestri, palàm vel occultè discederet & aufugeret: tunc universas res, & quęlibet bona, mobilia videlicet & immobilia illius, in territorio ipsius domini sui existentia & adjacentia, idem dominus liberè pro se occupare poterit. Tamen de eisdem (si actus potentiarii majores fuerint) homagium illius, decem scilicet Marcas, quadraginta florenos auri facientes, primùm actori persolvere, & tertiam quoq; partem residuitatis bonorum suorum mobilium, eidem adversario dare tenebitur: duas partes eorundem bonorum mobilium pro se reservando. Et nihilominus, hæreditates & bona immobilia ipsius rustici, vel familiaris ignobilis, æstimare, & tertiam partem æstimationis atq; valoris earundem hæreditatum, actori pariter assignare debebit. Reliquas duas partes pro se similiter auferendo & occupando.

rattya ellen, avagy nyilván futand el, avagy el ßökendik, tehát az földes Vra minden ioßágát és marháiát magának foglallya, és ha nagyob hatalomra kereſtèk az Dńát, tiz nehéz Gira és az negyven forintot az pőreſs fęlnek belőle tartozik megh fizetni, és az mi Dńátul meg marad két réßę magáé, az harmada az pőres fele: Az paraßt ióßágot-is megh bőcsűlvén, harmad réßét tartozik az bőcsűnek azon Fől pőresnek adni, az két réßét hasonlatosképpen magának tartván.

ET insuper, adversarius ipse, ubicunque talem fugitivum reperire poterit, liberam detinendi, & juxta sua demerita capitali sententia feriendi plenariam habebit authoritatem.

Annak felette az Fől pőresnek ßabad az ollyan el futot iobbágyot megh fogni, és megh bűntetni, feiêt vétetni, minden helyeken valahul kaphattyák.

Si autem actus violenti minores fuerint: tunc solum̃odo homagium illius actori persolvere, & cum

Ha penigh kisseb hatalomra keresſik, az Vra csak Dńával tartozik, és az kárnak meg fizetésęvel

telęvel azon iobbágynak marhaiából, és ugy hogy ha az feleletnek rendiben, az kárt iól elő adta, és ßámlálta az Főlpőreſs.

cum hoc ſuper damnis, per ruſticum vel famulum ignobilē illatis (ſi in actionis ſerie damna declarata fuerint) de bonis ejuſdem ruſtici vel familiaris adverſario ſatiſfactionem impendere tenetur.

AZ IOBBAGYOKnak és paraßt ßólgáknak miképpen itilnek hűtőt?

XXVII. TITVL9.

TOVABBA ha az főldős Vrat avagy Király udvarában hiják, avagy Vármegyére idezik oly móddal, hogy az ő iobbágyit avagy paraßt ßólgait azon pőrben tőrvény eleiben kelleſſęk állatni, és azon pőrt vagy az Király Vdvarából, vagy az Vármegyéről azon főldes Vr eleiben (hogy iobbágij és ßólgai felől az panaßolkodónak és pereſnek, tőrvént tegyen) az Biró víßßa bocsátandgya, és az Főlperes az tőrvénynek ßólgáltatáſáról, az Alpereſſek ellen, vallatás után való három bizonyſágh levelet mutathat, mind az által, azon levél ellen, ha az Főlperes kereſetit az Alpereſek tagadni kezdik, tehát minden Alperes iobbágynak, avagy

QVALITER IOBAgionibus & famulis ignobilibus juramenta decernantur?

TITVLVS XXVII.

ITEM, ſi cauſa, in facto ſtatutionis jobagionum vel famulorum ignobilium, in curia Regia, per Evocationem, aut ſede judiciaria Comitum parochialium, per citationem mota, & in pręſentiam ſui domini terreſtris (ut judiciū & juſtitiam illorum, ex parte quęrulanti, & adverſario impendat) per Iudicem remiſſa fuerit: & actor tempore impenſionis judicij, tres literas inquiſitorias contra reos exhibuerit, & illi actionem adverſus ſe propoſitam, ſimpliciter negaverint: tunc cuilibet jobagioni, vel famulo in cauſam attracto, & ſtatui commiſſo, juramentum ſe-

cundum homagij ſui exigentiam, quadrageſimo ſe hominib⁹, ſibi ſimilibus, hoc eſt ruſticis & ignobilibus, bonæ tamen famæ & honeſtæ conditionis perſonis, pro ſui expurgatione imponendum erit. Nam quilibet ruſticus & impoſſeſsionatus homo, cum ſuo juramento, unum florenum, centum denarios valentem, & non plures accipere poteſt, & ex conſequenti, ad majus, ſacramento ſuo, nec expurgare, nec condemnare quenquam poterit. Secus eſt tamen in cauſis criminalibus, quando ad caput malefactoris cujuſpiam juratur. Nam eo tùnc non homagium, ſed demeritum, & criminis pœna ponderatur.

Si verò binas literas inquiſitorias produxerit, tunc vigeſimo ſe: ſi autem unas exhibuerit, decimo ſe, ſibi (ut præfertur) æqualib⁹ ruſticis ſacramentum adjudicari & imponi debet. Et hoc contranobiles & alios poſſeſsionatos homines. Nam ſi inter ignobiles & ruſticos judicium adminiſtrabitur: tunc modus & ordo loci ac patrię (ubi

avagy paraßt ßólgânak, kit hadták vólt elő állatni, az ő maga mentſęgére az ő Dńa ßerént hozzá haſonló negyven emberrel, az az, paraßtockal, és kik bár nem Nemes emberek, kel hitet vetni, de ollyackal, kik ió hirű nevű, és tißteſſęgbéli ßemélyek legyenek. Mert minden paraßt ember kinek ióßága nincsen, az ő hitivel, csak egy forintigh eſkedhetik, ki ßáz pénzt téßen, és nem tőbre, kiből ezeis kővetkezik, hogy ſenkit nem menthet megh fellyeb egy forintnál, ſem nem kárhoztathat. Kűlőmben vagyon azért az dolog az főben iáró pőrekben, mikoron valamely gonoz tévő embernek feién eskűßnek. Mert ackoron nem az bűnős embernek az Diiát, hanem az bűnnek érdemét ßoktak meg tekénteni, és az hitben elő venni.

Ha penigh kêt bizonyſág levelet hoz elő, tehát hußad magával: ha penig csak egy vallô levelet hoz elő az Főlperes, tized magával való hitet kel az Alpereſnek vetni haſonló paraßtokkal, mint fellyűl megh vagyon. De ez illyen hitet az Nemeſſek, es egyéb ioßágos emberek ellen ßokta

Sokta az tőrvény itilni az parastoknak. Mert ha nem Nemesſek kőzt, és parastok kőzt forog csak az tőrvény, tehát az helynek és az Alpőreſnek lako helye ès módgya, és rend tartáſſa szerént kel az hitet fel adni. Az bizonyſág leveleken penig ércsed affele vallatáſokat, kik Király levele által való parancsolatból, vagy Biráknak levele által való kéréſekből, bizonyſágh helyeken, vagy az Országhbéli Nemeſſek gyűléſében kelnek, mellyeknek tellyeſſéggel való ereiek vagyon. Mert az mely bizonyſágh levél, csak az pőreſnek kéréſére Váármegye Székin sokot lenni, annak csak réß szerént való ereie vagyon.

De ezt eßünkben kel vennünk, hogy ha az fellyűl megh mondot tőrvény-tételnek ideiekor, az Alpőreſek az Főlpereſnek kereſetit, az kit ő ellenek elő ád tagadandgyák, és somßédſágnak bizonyſágával, avagy egyeb tanuſággal ártatlanſágokat meg akarják bizonyitani, és magokat megh menteni, az Főlperes penigh effele bizonyſághra nem akarná őket ki eresteni, hanem az bé adot kérdező levélnek

(ubi reus moram trahit) obſervatur. Literas autem inquiſitorias intellige ſemper illas, quæ ad literatorum mandatum Regium, vel literatoriam petitionem aliorum judicum Regni ordinariorum, in locis teſtimonialibus, aut coram eiſdem judicibus ordinarijs Regni, in conventionibus generalibus dñorum & Nobilium ſunt confectæ. Nam inquiſitoriæ ſimplices, ad legitimam ſcilicet, & inſtantē petitionem cujuſcunq; litigantis, in ſedib⁹ judiciarijs Comitum parochialium emanatæ, in parte ſolum modo, & non in pleno continent vigorem.

ADvertendum tamen eſt, quòd ſi præmiſſo tempore impenſionis judicij in cauſam attracti, actionem & acquiſitionem actoris & adverſarij contra eos propoſitam negaverint, & teſtimonio vicinorum ſuorū, aut alio probabili documento, ſeſe immunes & innocentes eſſe declarare voluerint, & actori hujuſmodi teſtificationem acceptare noluerit: ſed ſimpliciter & de plano juxta exhibitarum li-

terarum inquisitoriarum vigores, judicium & Iustitiam à judice postulaverit: tunc in tali casu juramentum illud, quod virtute ipsarum literarum inquisitoriarũ adjudicari ac imponi deberet, pro media parte defalcabitur & condescendet: prout ista consuetudo etiam in causis nobilium observatur. Opinione tamen cõmuni atq; vulgata, cum quot personis Nobili, vel domino terrestri, in curia Regia, vel sede Comitum parochi alium judiciaria, juramentum decernitur: cum tot personis etiam jobagionibus vel famulis ejus ignobilibus imponendum erit. Et si nobilis post cõmunem inquisitionem juramentum pręstiterit: etiã coloni ac familiares sui absoluti manebũt. Si verò succubuerit: illi quoq; condemnati intelliguntur.

nek ereie ßerént, az Birótól tőrvént kévánna ßólgáltatni: tehát az illyen dologban, ez Alperesnek, az bizonyság levélnek ereie ßerént, az mennyi magával kellene magát hitivel megh menteni, csak felęvel kel megh eskűnni, miképpen ezt az ßokást, męg az Nemessek tőrvénnyében-is meg tartiyák. De maga kőzőnsęges itilet ßerént ezt tartiyák, hogy az Nemesseknek az Király Vdvarában, vagy az Vármegye Székin, valahány ßeméllyel hitet itilnek, az paraßt ßólgáknak-is, és az paraßtoknak annijd magockal kel megh eskűnniek. Es hogy ha az Nemes ember az kőz tudománnak utánna ßeméllyét megh menti-is, az ő paraßt iobbágyi, és ßólgai-is, ő vele egyetemben megh menekednek. Ha penigh pőrit el veßti, az paraßt iobbágyok és ßólgai-is vélle egyetemben megh sententiáztatnak.

QVALITER DAMNA & debita, per rusticos, res ac hæreditates non habentes recuperari debeant.

TITVLVS XXVIII.

NEC hoc prætermittendum est, quòd si quispiam litigantium

ADOSSAGOT ES kárt paraßtokon (és Nemesseken-is) kiknek marháijok és őrőksęgek nincsen, mint kellyen meg venni.

XXVIII. TITVL.

HOGY ha valamely pőres valami paraß-

tot

tot az ő Diján avagy károknak, vagy adosságoknak meg fizetéssen, törvény follyása szerént el marasthat, és az parasznak sem ingo marháia, sem penig örökſęge nincs, kiből az maratságról meg fizethetne, tehát az parasztot, az ki azképpen el maradot, tartozik az ő földes Vra fogva az pőres kezében adni: mely pőres tizen ötöd napigh (ha azonközben és addiglan azzal meg nem alkhatik az vesztő fęl) az ő fogházában tarthattya: de semmi nyomoruságot testében rayta nem tehet, mert igy Diján maradna, de vizzel és kenyérrel azonközben tartozik táplálni.

tium, rusticum aliquem in homagio suo, aut damnorum vel debitorum solutione juris ordine cōdemnaverit & convicerit: & convictus ille, nec res mobiles, nec hæreditates habuerit, ut super ea re satisfacere possit: tunc tenetur dominus terrestris ipsum rusticum, sic convictum manibus adversarij sui captum tradere & assignare, qui quidem adversarius vel actor, infra quindecim dies (si interea cū eo convictus ipse non concordaverit) poterit illum suis in carceribus detinere: nullum tamen detrimentum in corpore suo, sub pœna homagij ejusdem, ipsi inferre valet, sed pane & aqua interim sibi providere debet. Qui si etiam interea temporis se de hujusmodi captivitate eliberare non posset: tamē adversarius rusticum ipsum in servitutem adhuc religere non poterit: sed accepta ab eo fidei cautione (quod quicquid laborādo, aut mendicando, acquirere valebit, tertiam partem adversario suo omni hebdomada, donec debitum suum suppleverit, fideli-

Mely pőres fęltől és annak fogságától, ha ez idő közben magát meg nem szabadithattya: tehát az Fölperes az parasztot rabbá męg sem teheti: hanem meg kel eskűtni, hogy minden héten valamit munkaiával, és kuldulassával is találhat, mind addég, az mig az ő adosságát megh tellyesitheti, harmadát az ő pőressének hiven bé szólgáltattya, és ugy

ter administrabit) liberum admittere tenetur. Qui si juramentum præstare, & onus hoc subire, inseq; levare recusaret, vel fortè accepta securitate adversarium suũ defraudaret: tunc adversarius ipse rusticum illum (ubicunque locorum poterit) rursus detinendi ac incarcerandi, & in suam servitutem redigendi, ad effectum usque restitutionis ejuscemodi homagij aut damni vel debiti, plenariam habet facultatem; illeq; supplere tenebitur invitus, quod noluit liber & manumissus.

Et idem est intelligendum etiã de causis, inter Nobiles, prætextu debitorum, & damnorum motis & subortis: ut scilicet nobilis hęreditates, & res mobiles, ad satis faciendum, de debitis contractis, & damnis, per eum illatis non habere compertus, etiam in persona sua detineatur, & ad satisfactionẽ per judicem, modo de rusticis immediatè prędeclarato compellantur: prout in secunda quoq; parte, serie videlicet sententiarum, paucis tetigi. De crescentia autem duplici

ugy tartozik ßabadon el bocsátania. Ha penig meg nem akar eskünni, és az terhet magára nẽ akarna fel vennie, vagy talám az ki ßabadulván, valamiképen az ő pőresset megh csalná, tehát az ő pőresse az paraßtot mindenűt megh foghattya, meg tőmleczezheti, és rabbá teheti, mind addeg az míg az Dijat, kárt, avagy adosságot kételensęg alatis megh fizeti, kit ßabadságában nem akárt igazán megh fizetni.

VGYAN ezen tőrvént ércs az Nemessekről-is, kik ßegények, és Dijokon, káron és adóságban maradtak, és ingó marhaiok avagy őrőksęgek az elég tételre nem találtatik, hogy męg ßemélyében-is meg foghassa, és az Biró az elég tételre kénßeritheße, mint ßintén egy paraßt ßemélt, kiről az előt-is az Decretumnak második réßében-is az sententiáknak rendiben rővid beßéddel ßóllottunk. Az adósságnak penigh nevekedéssęt, mint

mint az ki két annyin maradna, ha az napra kit az Biro hagyot, meg nem fizethetne, (kivel iöllehet az régiek éltenek) de ez mi idönkben, senki meg ne itillye.

plici debitorum, si quando reus terminum solutionis, per iudicē præfixū, præteriisset (prout apud veteres observatum legimus) nostra hâc tempestate non est quicquam judicandum.

PARASZT EMBE reknek ingo és ingatlan marháiok, fiai és leányi közt, miképpen oßtassek meg.

XXIX. TITVLVS.

TOVABba ha paraßt ember hólta után, fiai és haiadon leányi maradnak: az attyok iovaival, örökſęgivel egyenlö-képpen oßtoznak, minden ingo bingoval. De ha az leány az ingó iokból ki házasittatik, tehát ezt kel megh tekinteni, hogy azok az iók, vaǵ östöl maratt iók, avagy attyai iovok. Hogy ha östöl maratt iók, tehat az ki házasitás miatt meg nem fogyatkozhatik. Mert az leánt-is egyenlö réß illeti belöle. Hogy ha kedig attyai iók vólnának, tehát az attya az ö tißtessęges értekéhez képest, ki házasithattya belöle, melynek utánna azon iókból réße nem lehet: Söt az attya meg halván az fiura ßallanak: Ez-is el halván az attyafiaira, és vér ßerént való

QVOMODO RES MOBILES & immobiles Rusticorū, inter se filios & filias dividantur?

TITVLVS XXIX.

ITEM, si rusticus filium genuerit, filiam quoq; nondum emaritatam habens: tunc uterq; in rebus paternis, tàm mobilib⁹, quàm immobilibus, æquali jure succedit. Si tamen de rebus mobilibus filia emaritata fuerit: tùnc advertendum est, Num illæ res, aut avitæ, aut paternæ fuerint. Si avitæ: fraus nulla in emaritatione sequi potest. Quoniam filia æqualem portionem sortiri debet. Si autem res paternę extiterint: tùnc pater juxta cōdecentiam status & honoris sui, poterit eā emaritare, & amplius portionem reb⁹ de eisdem non habebit: sed mortuo Patre ad filium devolventur: & illo quoq; decedente, ad fratres & con-

Par: 1. Tit. 17. 19.

ſanguineos ſuos ab eodem ſtipite derivatos condeſcendent. Verùm ſi Pater de ſua portione teſtamentum condere voluerit, Id quidem facere poterit, abſq; tamen fraude uxoris. Nam uxor, in rebus per maritum ſuum ſtante conjugio conquiſitis, ſemper particeps & cõdiviſionalis efficietur. Ita quòd viro inteſtato decedente, ad eam univerſa bona ſua, per ipſum, ut præfertur, conquiſita, devolventur. Vbi verò pater, mortua prima uxore ſua, aliam duxerit conſortem: tunc filius, ex prima uxore natus, ſi cum patre ſuo in rebus mobilibus & immobilibus diviſ⁹ fuerit: ſecunda uxor ejus de portione filij pro ſe nullam portionem habere permittitur: & neq; fratres ſui, ex ipſa ſecunda uxore patris generati, ſeſe ad illam ingerere poſſunt: ſed de eiſdem filius ipſe, prout voluerit, liberam diſponendi habet facultatem.

valo rokonira halnak ezek az iók, azokra penig, kik azon fő-ből vólnának, az kitől az megh hólt ßemély ßármazot. Ha penig az attya az ő réßéről, teſtamentomot akarna tenni: Azt is meg mivelheti, de maga feleſęge fogyatkozáſán kivűl. Mert az feleſęgének az marhában és őrőkſęgben, mellyet házaſſágok nak ideién és eggűt éltekben kereſtenek, mindenkoron oßlás ßerént, réße vagyon egyenlőképpen. Vgy hogy ha az Vra teſtamentom nélkűl hólt vólna meg, minden kereſet iók, őrőkſęgek reá maradna. Azhól penigh az attya, az elſő feleſęge megh halván, más feleſęget hoz magának, tehát az elſő feleſęgétől valo fiu ha az attyával, az ingo és ingatlan marhaból megh oßtozot: az ő máſodik feleſęge, ez fiunak reßéből, ſemmi reßt magának nem vehet, és ſem az ő attyafiai, az kik az attyának máſodik feleſęgétől valók vólnának, ahoz magokat nem elegithetik: hanem az fiu, az mint akaria, ßabadon ugy adhattya.

QVALITER BONA Ruſtici inteſtati, in dominum terreſtrem devolvantur.

TITV-

TESTAMENTVM nélkűl megh hólt Paraßt embernek iova az főldes Vrára mint ßállyon

XXX.

XXX. TITVL⁹.

AZ Paraßt ember eg rideg ßeméljlévén, kinek hólta után semmi őrökösse, avagy törvény ßerént való maradéka nem vólna, az ő ingó marhaiáról ßabadon Testamentomot tehet, az őrökseg penigh, ha őstől marátt léßen, egyenessen az földes Vrára ßál. Ha penig az paraßt ember ő maga kereste leiend, két réßre oßtassęk, melynek eggyik réße az földes Vrának, az másik réße penig tellyessęggel annak iút, az kinek Testamentomban hadta. Ha penigh Testamentum-tétel nélkül hall meg, minden ingó marháia, és ingallan őrökségi, az földes Vrára ßállanak. Ki mindeneknek előtte tartozik azokból az temetésęre és el takarasára gondot viselni: és annak utánna minden adossit meg elegiteni, és adosságát megh fizetni, melytől az mi megh marad, azt az után magának veheti. Hól penig az paraßt ember igaz őrököst hágy utánna, és az kicsin leiend, és męg tizenkét eßtendőre nem ért, tehát az Attya nem csak az ő réßéről tehet Testamentomot, de męg az

TITVLVS XXX.

ITEM, rusticus, unica & singularis persona existens, nullumque post se hæredem & successorem legitimum relinquens, super rebus suis mobilibus liberè testari potest, hæreditates tamen, si avitę fuerint, omninò in hominem terrestrem devolvuntur. Si verò per semetipsum extiterint acquisitæ, in duas dividentur partes, quarũ una domino ipso terrestri: altera verò cui testamẽtaliter legaverit, effectivè cedet. Si autem intestatus decesserit: omnia ipsius bona, tàm mobilia quàm etiam im̃obilia, ad dominum terrestrẽ devolvuntur. Qui ante omnia de eisdẽ bonis pro exequijs & sepultura illius providere: cunctos deinde creditores suos cõtentos reddere, & debita sua persolvere tenetur: & residuum bonorum per se tandem tollere potest. Vbi tamen rusticus hæredem post se reliquerit legitimum, & hæres parvulus fuerit, ac ætatem duodecim annorum nõ attigerit: tunc poterit pater, non solùm de portione sua te-

ſtari: verumetiam hæredi parvulo infra ipſam duodecim annorum ætatem forſitan decedenti, hæredem alium (quem maluerit) ſubſtituere; Ita, ut ſi interim hęredem ipſum legitimum præmori cõtingat, ſubſtitutus hæres ſuccedat. Si tamen verus hęres ętatem poſtea prædictam attigerit vel tranſcenderit: ejuſcemodi ſubſtitutio extinguetur, & in hæredis poteſtatem bonorum omnium cõſervatio pariter & diſpenſatio reponetur.

Verumtamen colonorum quẽadmodũ multiplex eſt conditio, ita & conſuetudo juris, quæ juxta locorũ veterem uſum obſervanda cenſetur. Per hoc tamen non eſt intelligendum, ut hæreditas, per ruſticum cuipiam legata vel vendita, jure perpetuo à domino terreſtri alienare poſsit. Nam ruſticus, præter laboris mercedem & præmium in terris Dñi ſui, quantum ad perpetuitatem, nil juris habet: ſed totius terræ proprietas ad dominum terreſtrem ſpectat & pertinet. PER hujuſmodi igitur legati-

az kiſded örökösnek-is az tizenkét eſztendőnek alatta, ha talámtan meg halna, más örököſt (kit akarna) hagyhat és állathat, ugy hogy, azonközben, ha az igaz örökösnek hólta történnék, az utánna válaſztot és hagyatot örököſre ſzállyon az marháia örökſęgeſtől. Ha penig az igaz örökös az fellyűl megh mondot időt meg éri, vagy megh haladgya, ez fęle örökösſe-tétel ſemmive léſzen, és az igaz örökösnek kel kezében ſzólgáltatni minden iókat, mellyeknek tartáſa és el hagyáſa-is őtet illeti.

Vgy vagyon hogy az Iobbágyoknak miképpen ſok rendbéli állapattyok vagyon, azonképpen törvényeknek ſzokáſa-is ſok fęle, mellyet az helyeknek régtől fogván való ſzockáſa ſzerént kell meg tartani. Ezt-is mind az által nem ugy kel értenűnk, hogy az mely örökſęget valamely paraſzt ember valakinek el hadna, avagy el adna, effęle örökſęg az földes Vrától el idegednék. Mert az paraſzt embernek az ő munkáia iutalmának felette az Vra földén ſemmi igaſſága nincsen, hanem az földnek minden tulaydonſága és örökösſęge az földes Vrára néz, és ő hatalmában vagyon. Azért effęle Teſtamentom

lom szerént való el hagyás, avagy áron való el adás által a az Iobbágy csak az ő munkáiának iutalmát tudni illik, mélió bőcsűét, az földeknek, réteknek, molnoknak, avagy szőlőknek, valakinek el adhatya: de az örökségnek tulaydonsága az földes Vrának mindenkor éppen meg marad: mely földes Vra, mikor akaria, földeket, réteket, molnokat, köz bőcsű szerént, az szőlőket penigh az ő mélió árúiok szerént hozzáia veheti.

legationem aut venditionem, colonus non nisi laboris sui mercedem & prȩmium condignam scilicet æstimationem terræ, prati, molendini, vel vineæ, cuipiam legare vel vendere potest: perpetuitate domino terrestri salva semper remanẽte. Qui dum voluerit terras, prata & molẽdina secundum ȩstimationẽ cõmunem; vineas verò juxta condignũ earum valorẽ ad se recipiendi habet facultatem.

HOGY AZ PARAZtok magok képekben, az Nemesseckel nem perelhetnek.

XXXI. TITVL.

TOVABBA ezt-is ebedbe vegjed, hogy az mezőn lakó parasztemberek, az ő idő szerént való Vroknak annyira vadnak alájok vetetvén, és hatalmokban, hogy ő magok személyek szerént, akar minémű dolgok felől is az Nemesseckel nem perelhetnek. Mikoron azért valamely Nemes ember más iobbágyát méltatlan meg vér, vagy meg sebesit, vagy valamiképpen meg sért, avagy marhaiában hatalmasul megh káro-

QVOD RVSTICI PER semetipsos cum Nobilibus lites ingredi non possunt.

TITVLVS XXXI.

ADVERtendum prȩterea est, quod quià Rustici dominis eorum temporalibus in tantum subjecti sunt, ut per semetipsos cũ Nobilibus, ratione quorumcunq; negotiorum, lites protrahere non possunt. Dum igitur rusticus per Nobilem quempiã indebitè verberatus aut vulneratus, vel aliter læsus, sive etiam in rebus suis potentialiter damnificatus fuerit: & dominus suus terrestris, hujusmo-

di nobilem in causam conveniendo reum esse declaraverit, atq; cõvicerit: tunc idem Nobilis adversus dominum terrestrem, in facto minoris potentiæ, centum florenos faciente, & insuper homagio ipsius vulnerati, aut verberati rustici, vel damnorum illatorum refusione & restitutione, juxta, videlicet, negotiorum qualitatem, condemnari debet.

karosit, és annak az paraßt iobbágynak az földes Vra, ez illyen Nemes embert pörben fogia, és azt megh nyeri, tehát az az Nemes ember, az földes Vra ellen kisseb hatalmon, mely ßáz forintot téßen, és ennek felette az meg sebesültnek avagy meg veretet paraßt embernek Dńán, vagy az kár-vallásnak meg fizetésen, az dolognak mi-vólta ßerént, marad el.

QVALITER PVBLICI malefactores, per Comites parochiales, ac Nobiles privilegiatos puniri debeant.

TITVLVS XXXII.

HOC quoq; sciendum, quòd omnes Nobiles, nec non oppida & villæ, qui vel quæ literas Regias, super malefactorum & pravorum hominum punitione ac exterminatione pro se non habent confectas, universos fures, prædones, & alios publicos malefactores, per eos in eorum medio depræhensos atq; detentos, manibus Comitum aut vice-comitum, & judicum nobilium illius Comitatus, ubi hujusmodi Nobiles resident.

AZ NYILVAN VAló gonoß tévöket, miképen bűntessęk megh az Vármegye Ispánńj, és az Nemessek kiknek privilegiomok vagyon rólla.

XXXII. TITVL⁹.

NYILVán való gonoß tévöket, mint orvokat, tolvańjokat, és ez feléket, sem Nemessek, sem Városok, sem Falubéliek, kiknek Privilegiomok, és erről való ßabad levelek nincsen, Dńoknak megh fizetésének alatta, megh nem ölhetnek, hanem az Ispán, avagy Vice-Ispán, vagy Szolga Biró kezében tartoznak, ugyan azon

azon büntetésnek alatta, adnia. Harmad napnál tovább magoknál fogva sem tarthatnyák. Mert ha harmad napnál tovább tartanák, minden nap az Birosságban hagásokért, három három nehéz Gyra birsággal, tartnyák nállok mindenik foglyot, mely birságot az Vármegye Ispán és Vice-Ispán és Szolga Birák méltán meg vehetnek raytok.

dent, aut oppida vel villę adjacẽt, sub pœna homagij malefactoris detenti, tradere & assignare tenẽtur puniendos. Nec ultra tres dies apud se illos tenere possunt. Nã si ultra triduum conservarent: per singulos dies in singulis tribꝰ Marcis, gravis ponderis, pro qualibet persona detenta, contra Comites, Vice-comites ac judices Nobiliũ prænotatos (ob vendicationem jurisditionis eorum temerè per illos factam) meritò convincentur.

Mind azon által az gyilkosokat, ház égetőket, és kik erőssek szerént paráznaságot cselekesznek, ha meg tapasztalhatnyák az vétteknek hellyén, vagy az Falu földén, vagy határán találnyák, kiknek privilegiomos levelek nincs-is rólla, meg foghatnyák, és törvénynek folyása szerént megh büntethetik. De el nem bocsáthatnyák: Mert ha el bocsátnyák, azoknak mindeniknek, az kiket el bocsátanának, az Ispánok, Vice-Ispánok, és Szolga Birák ellen Dꝛjokon marad-

Homicidas tamen & incendiarios, ac in adulterio violenti deprehensos, in loco delicti, sive facie vel territorio illius oppidi, aut possessionis, ubi facinus hujusmodi patratum fuerit, captos & detẽtos, etiam oppida, & villæ, ac Nobiles privilegia non habentes, observato juris ordine, juxta eorum demerita feriendi atque puniendi habent authoritatem. Dimittendi tamen illos nõ habent facultatem. Nam sic in homagijs singulorum, qui dimitterentur, adversꝰ Prælatos, Comites, ac Vice-comites & Iudices Nobilium condemnarẽtur.

tur. Pari modo Nobiles, & alij, ad hoc specialiter privilegiati, omnes malefactores, per eos, & in territorio ipsorum deprehensos atque captos, punire quidem, & secundum illorũ demerita necare possunt: dimittere tamen nusquam possunt. Aliter enim homagia ipsorum persolvere tenentur.

radnának. Azonképpen az Nemessek, és egyebek, kiknek Privilegiomok vagyon rólla, minden gonoz tévőket, kiket az ő határokban meg fognak, megh bűntethetnek, és az ő érdemek szerént meg ölhetnek: de soha el nem bocsáthattyák. Meri ha el bocsáttyák, azoknak Dijokat tartoznak meg fizetni.

QVOMODO DAMNA, per pecudes & pecora illata, recuperari debeant?

TITVLVS XXXIII.

ITEM, Si quis Nobilium, aut rusticorum, equos, boves, oves, porcos, alias pecudes vel pecora, de segetib⁹, aut pratis & fœnilibus, vel sylvis glandinosis prohibitis, propter illata damna impulerit vagiandos & taxandos: & dominus ejuscemodi animalium contumacia ductus illa redimere noluerit: tunc damnificatus ipse, non ampli⁹ nisi per triduum apud se eadem animalia conservare poterit: transactis autem tribus ipsis diebus, manibus sui Comitis, vel Vice-comitis parochialis: absente verò

BARMOK ALtal lőt károkat mint kellyen meg venni?

XXXIII. TITVLVS.

HOGY ha valamely Nemes ember, avagy parasst, lovakat, iuhokat, disznokat, avagy egyébfęle barmokat az vetésről, avagy rétekről, vagy mackos erdőkről, kik tilalmossok, az kár-tételért, váltságra, az kárnak megh fizetéseért bé haytya: affęle barmoknak az Vra penigh, vakmerősęghre vetvén magát, meg nem akaria váltania: tehát az kár vallot ember, harmad napnál tovább, az bé haytot marhát nálla nem tarthattya: el mulván az harmad nap, Ispánnyának, avagy Vice-Ispán-

nyának: ki ha hón nem vólna, az Szólga Bírónak, kinek iárása alat vagyon az határ, az hól az kár lőt, tartozik kezében ſzamlálni és adnia. Mert ha az kárvallot ember ez ſęle megh nevezet marhát, harmad nappal továb meg tart, minden napra három nehéz Gitán marad érette, melynek két réſze az Biroé, az harmada az pőres fele. Az meg lőt kár tételt penig, az ott való Biro, ahol az kár lőt, az ő lelki iſméreti ſzerént meg bőcsűllye és meg-is fizetteſſe.

Mert ha az Birſággal való tilalom, tudni illik, hogy az vetéſben, avagy rétekben és erdőkben kárt ne tegyenek, csak az ott lakó népre néz. Az kűvűl való emberek penig, nem az tilalomnak terhét és birſágát, tartoznak megh fizetni, hanem az meg bőcsűlt kár-tételt. Ahol penig valamely lakos, avagy paraſzt ember orozva avagy nyilván, hatalmas kézzel, más ember

verò illo, ad manus unius judicis Nobilium (cujus ſcilicet proceſſui territorium illud damnificatũ deſervire dinoſcitur) dare & aſsignare tenetur. Nam aliter poſt triduum ſingulis diebus, quibus animalia præ notata apud ſe reſervaverit: in ſingulis tribus Marcis, gravis ponderis, in duabus judiciarijs, in tertia verò partib⁹ adverſarij manib⁹ dandis, & devolvendis impellens, & vagiator ipſe gravabitur. Damna autem irrogata, ſecundum conſcientioſam limitationem, ac æſtimationem judicis, & juratorum civium illius loci, in cujus territorio fuerint illata, cõpenſari debent.

Nam prohibitio, cum ſpeciali & expreſſo onere facta, ne in ſegetibus, aut pratis, vel ſylvis, damna inferantur, ad colonos duntaxat ejus loci, in cujus territorio hujuſmodi ſegetes, ſylvæ vel prata adjacent, refertur. Extranei enim, non onus inhibitionis, ſed damni quantitatẽ ſolvere tenentur. Vbi autem colonus furtim, vel manifeſtè, manu violẽta ſylvam ſucci-

derit,

derit, vel arbores ejº decorticaverit, & ibidem comprehendi poterit: omnia bona sua secum habita, amittet, & insuper in homagio suo pro violentia convincetur.

DE EQVO FVRTIM sublato, & in exercitu, vel extra exercitum reperto.

TITVLVS XXXIV.

ITEM, in facto & causa alicujus equi, furtim vel aliter à suo domino atq; possessore ablati & alienati, ac in exercitu generali quovis modo instaurando reperti, nō debet neq; poterit actori judicium elargiri: sed equus ipse medio hominum fide dignorum, per Capitaneum aut Ducem exercitus, ad id eligendorum atq; deputandorum in suo vero valore debet æstimari, & sub fidejussoria cautione præmanibus illius, apud quem reperitur, ad condescensionem usq; exercitus relinqui: & Capitaneus, aut Dux exercitus certum terminum præfigere debet, in quo post condescensionem ejusdem exercitus, coram aliquo judice ordinario,

ber erdeiét vágia, avagy annak fáit meg hántya, és ot meg fogh hattyák, tehát minden marhaiát az ki véle vagyon, el veßti, és annak felette az hatalomért az ő maga Díján marad.

EL ORZOT LOról, kit az seregben, avagy az seregen kivűl meg találnak.

XXXIV. TITVLº.

HA valaki lovát el orozzák, vagj egyéb képpen az Vrától el veßtnék, és el idegenittnék, és az derék seregben megh találllyák, az kinél vagyon, attól sem el nem vehetik, sem tőrvény felőle nem fölgálatathatik: hanem az lovat, elégedendő emberek által, kiket az Kapitány avagy az seregnek Hadnagya arra válaßt, ára ßerint az mit ér, megh kel bőcsűlletni, és kezeßęg alat az hadnak le ßállaßáig ugyan annál kel hadni, az kinél találták vólt: az seregnek Kapitánnya penig, avagy Hadnagya, bizonyos napot hagyon, mellyen az hadnak le ßállaßa után, valamely rendeli Biro előt, ki az-

ki arra válaßtatik, avagy Király Lováß Meſtere elöt, mind az két ſęl ielen legyen, és felöle tőrvénye léßen. Hol penig valamely orzot Lovat, akar ökret, vagy egyéb lábos marhát az ſereg kűvűl találnak, ha az kinél meg lelik, annak megh vételéről nyilván való bizonyſágot nem állathat, az Fölperes mindenkor, annak megh nyeréſęre magához haſonlóckal, harmad magával eskűßik. De ha ez az orv azt mondgya hogy ßabad városon, avagy köz helyen, vagy hól vőtte, és ßavatoſſát nem adhattya, vagy gazdaiát, vagy penigh egyéb emberet elő nem hozhattya, (állathattya) mely az vételkort az áldomásban, az ßokás ßerént, ivut vólna, és ßerencſęltette vólna: akaßto fára méltónak ítillyék.

AZ PŐREKNEK kérdőre való bocsátáſſáról, és az tranſmiſsio levelekről.

XXXV. TITVL⁹.

VEGTére ezt-is tudnia kel, hogy minden pőreket az Egyházi Vicatiuſ-

rio, per eundem nominando, vel Agazonum Regalium magiſtro, utraq; pars comparere teneatur, judicium in hujuſmodi cauſa receptura. Vbi autem in cauſa equi vel bovis, aut alterius animalis, furtim alienati, extra exercitum inventi, in cauſã attractus non poterit ſuper ejuſdem emptione evidens producere teſtimonium: ſẽper actor tertio ſe ſibi ſimilibus ad ejus recuperationem ſuum debet reponere juramentum. Verùm, fur ille ſi dixerit, in foro libero & cõmuni, vel alibi ſe emiſse, & evictorem (quem nos expeditorem appellamus) nõ potuerit ſtatuere, neq; hoſpitem vel alium quempiam, qui mercipotum, hoc eſt victimam emptionis & venditionis, more ſolito benedixiſſet, producere: patibulo reus erit.

DE CAVSARVM tranſmiſsionibus, & literis tranſmiſsionalibus.

TITVLVS XXXV.

SCIENDVM poſtremò, quòd univerſæ cauſæ, in ſedibus ju-

diciarijs vicariorum Ecclesiarum Cathedralium, ac omnium parochialiũ motæ (dempta causa, quæ in sede Comitatuum sacramento solius personæ actoris submittitur) in curiam Regiam, judicum scilicet ordinariorum Regni in præsentiam, evidentioris & maturioris discussionis gratia transmitti solent atq; debent. Causæ verò, quæ coram dominis terrestribus, super factis colonorum & rusticorum (modo antelato) suscitatæ fuerint: tunc ad instantiam & appellationem illius partis, quæ super celebrato inibi judicio contentari noluerit: primùm in præsentiam Comitum, ac vice Comitum, & judicum Nobilium: tandemq; altera forsitan partium ibi quoq; nõ contenta, in ipsam curiam Regiã sunt transmittendæ: & pars appellans literas, tàm super hujusmodi, quàm etiam alijs quibusvis causis, in sedib⁹ judiciarijs Comitatuum ventilatis, adjudicatorias & transmissionales, in sede judiciaria, post ultimã & finalem adjudicationem primitus celebranda, si cõmodè

riussok ßékin, és az Vármegye ßékin-is, mellyek kezdetnek (az féle pőrtől el válván, kit az Vármegye ßekin az Felpőresnek tulaydon ő maga ßeméllyének hűtire hagy és kőt az Alpőres) Király Vdvarában, tudni illik, ez Orßagh rendelt Birak eleiben, nyilvábban való megh hányás vetésnek és világosb megh latogatásnak okáért, ßokták el bocsátani, az mint hogy el is kel bocsátania. Az fęle pőreket penig, mellyek az földős Vrok előt az iobbágyoknak és paraßt embereknek dolgairól és cselekedetekről (az fellyűl meg mondot mód ßerént) támadandnak: ackor annak az pőres fęlnek, ki az ott ki mondot tőrvénnyel megh nem akarna elegedni, keressęre és kévánságára. Leg előßer az Ispánok és Vice-Ispánok és ßólga birák eleiben: annak utánna ne talám az más fęl-is azon megh nem elegedvén, az Király Vdvarában kel el bocsátani kérdőre: De az fel vivő és appellaló fęl mind az illyen, mind penig egyéb pőrekről való itilet leveleket és transmissiokat, az Vármegye ßékin, mely pőrek forgottanak az Vármegye első ßékin az utólsó tőrvénnek megh látásának utánna, ió módon ha lehet ki vegye: ha nem

nem lehet penig, az második ßékenis ki vegye, és az hagyot napra, mellyet az Biró néki hág, azt az pőrt az Király udvarában tartozik vinni. Mert ha ezt el mulattya, az az pőr az appellatio mellől el marad, és az előbbi ki mondot sententia marad helyên, és az harmadik ßéken az sententiának ki mondása ßerént az nyertes és győződelmes fęlnek levelet kel rólla ki adni, és az ßerént igazat is rólla tenni. De ugy marad el az appellatio mellől, ha annak ki vétele nem az Notarius mia, avagy az Birák mia, hanem az appellalo fęl mia haladot az harmadik ßékre.

modè fieri poterit: Aliter autem in sede secundariò celebranda excipere, & ad terminum, per judicem sibi præfigendum, causam illam in ipsam curiam Regiam deducere tenetur. Nam si id facere neglexerit, eadem causa in rem judicatam transibit, & in tertia sede judiciaria, literę adjudicatorię, juxta latam sententiam parti victrici atq; triumphanti reddi, & executioni demandari debent. Et hoc, si negligentia ipsa, non ex parte Notarij vel judicum sed partis appellantis commissa dinoscitur.

FORMA IVRAMENTI IVDÆORVM, contra Christianos præstandi.

TITVLVS XXXVI.

ITEM, quanquam ex parte Iudæorum non sit instituti mei quicquam annotare, cum Iudęi varia & diversa habere dinoscantur, super eorum legibus privilegia, plerisq; in locis saluti contraria: & aliàs perniciosum videatur de usuris judicare: ex quo tamen sæpenumero contingit, Iudæis contra Christianos juramentum imponi & adjudicari, Formam igitur juramenti Iudæorum in calce opusculi hujus apponendam censui. Vbi sciendum, quòd Iudæus juramentum præstare volens, contra Solem verti, & nudipes stare debet, clamide vel pallio indutus, & pileum Iudaicum in capite suo habens, volumenq; legis (quod tabulam Moysis vocant)

manu

manu sua tangat atq; teneat, & sic dicat: Ego T. Iudæus, juro per Deum vivum, per Deum Sanctum, per Deum Omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, quòd in hac causa, qua me hic Christianus inculpat, innocens sum, penitus & immunis. Et si reus sum, terra me absorbeat, quæ Dathan & Abyron absorbuit. Et si reus sum, paralysis & lepra me invadat, quæ præcibus Helisæi Naaman Syrum dimisit, & Iezij puerum Helisæi invasit. Et si reus sum, caducus morbus, fluxus sanguinis, & gutta repentina me tangat, & mors subitanea me rapiat, dispereamq; in corpore & anima, ac rebus meis, & in sinum Abrahæ nunquam perveniam. Et si reus sum, Lex Moysi in monte Synai sibi data me deleat, & omnis scriptura, quæ in quinque libris Moysi scripta est, me confundat: Et si istud juramentum meum non est verum & justum, me deleat Adonai, & suæ Deitatis potentia,

AMEN.

FINIS PARTIS TERTIAE.

CONCLVSIO.

NOS igitur, qui regnum noſtrum Hungariæ prædictum, cætera etiam dominia noſtra, non minus legibus & ſtatutis, quàm pace & armis, regere & gubernare cupimus, accepto huiuſmodi libello, ſupplicationibusque præfatorum Dominorum, Prælatorum ac Baronum, & Regni noſtri Nobilium exauditis, & clementer admiſsis: quia omnia capitula univerſosque titulos & articulos, in eodem libello contenta & conſcriptos, præſentibusque literis noſtris privilegialibus de verbo ad verbum, ſine diminutione & augmento aliquali, inſertos, iuſtos & honeſtos eſſe, ac conſuetudines approbatas: & iura prætacti Regni noſtri Hungariæ, partiumque & Regnorum eidem incorporatorum atque ſubiectorum, ritè tangere & concernere, imò mera verborum exceſsione illas & illa complecti agnovimus: Ideò eaſdem & eadem laudavimus, acceptavimus, ratificavimus, & approbavimus, atque pro annotatis dominis Prælatis & Baronibus univerſisque Nobilibus & Proceribus antedicti Regni Hungariæ, Partiumque ſibi (ut præfertur) ſubiectarum eorumque cunctis ſucceſſoribus & hæredibus, pro perpetuis legibus iuribuſque & conſuetudinibus valituras & valitura, de noſtræ Regiæ poteſtatis plenitudine confirmavimus, imò laudamus, acceptamus, approbamus, ratificamus, & confirmamus, promittentes illum in omnibus capitulis, clauſulis, titulisque & articulis obſervare & obſervari facere, præſentis noſtri patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam præſentes literas noſtras privilegiales appenſione ſecreti ſigilli noſtri (quo ut Rex Hungariæ utimur) communitas, duximus concedendas.

DATVM Budæ, in feſto beatæ Eliſabet viduæ, triceſimo ſcilicet tertio die, dietæ & conventionis generalis prænotatæ. Anno Domini, Milieſimo, quingenteſimo, decimo quarto. Regnorum noſtrorum Hungariæ &c. Anno vigeſimo quinto: Bohemiæ verò quadrageſimo quinto.

REVERENDISSIMIS, reverendiſque in Chriſto Patribus, Dominis, THOMAE, tituli Sancti Martini in montibus, Sacro-ſanctæ Romanæ Eccleſiæ præsbytero, Cardinali, ac Patriarchæ Conſtantinopolitano, & Sanctæ ſedis Apoſtolicæ de latere ligato Strigonienſis: GREGORIO de Frangepanibus, Colocenſis ac Baczienſis Eccleſiarum, canonicè unitarum, Archiepiſcopis. Necnon illuſtriſsimo ac reverendiſsimo IPOLITO Eſten De Aragoniæ, Sanctæ ſimiliter Romanæ Eccleſiæ diacono, Cardinali Agrien: IOANNE de Erdöd, electo Zagrabien: FRANCISCO de Warda Tranſſylvanien. FRANCISCO de Peren, electo Waradien. GEORGIO quinque Eccleſien: Secretario Cancellario noſtro, PETRO Berizlo Weſprimien. Summo Theſaurario noſtro ac Regnorum noſtrorum, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Bano, IOANNE Goſithon laurien. LADISLAO, Szalkano Waciен. FRANCISCO de Czahol Czanadien. STEPHANO de Podmanin Nitrien. IOANNE Orſág de Gyvth Sirimien, MICHAELE Keſerü, de Gibarth, Boſnen:

Bofnen: electis. Et Briccio de Egerſvara Thininien. Eccleſiarum Epiſcopis: Eccleſias Dei feliciter gubernantibus. ITEM, Spectabilibus & Magnificis. EMERICO de Peren prænotata, Comite perpetuo Comitatus Abaſuyvarien. Prædicti Regni noſtri Hungariæ Palatino & Iudice Cumanorum noſtrorum. Comite PETRO, Comite de Sancto Georgio, & de Bozin, Iudice Curiæ noſtræ. IOANNE de Szapolia, Comite perpetuo terræ Scepuſien. Wayvoda noſtro Tranſſylvanien Et Comitiſiculorum noſtrorum, ac Generali Capitaneo noſtro. Eodem IOANNE de Szapolia. Et BARNABA de BELA Szörinin: Banis. STEPHANO de Bathor Comite Themeſien: Et partium Regni noſtri inferiorum Capitaneo Generali. BLASIO de Raska Thavernicorum, MOYSE Buſlai, de Gergellaka, Ianitorum. IOANNE Dragffy de Belthöc, Dapiferorum. IOANNE Banffy de Lindua, Pincernarum, GEORGIO de Bathor prædicta, Agazonum. MICHAELE de Palocz, Cubiculariorum noſtrorum Regalium Magiſtris. Et IOANNE Bornemiſſa, de Berencse, Comite Poſonien: Alijſque compluribus, Comitatus Regni noſtri tenentibus, & honores.

Ezek penigh az Vármegyék, mind Magyar Országban, ſ-mind Erdélyben, kikröl Vverbötzi István Itiló Meſter ſól, az ELÓL IARO BESZEDEBEN, mellyet az kegyes OLVASONAK írt vólt. M. D. XIV. Eſtendöben.

Vvármegye.

1. Poſon
2. Moſon
3. Györi
4. Sopron
5. Vaſ-var
6. Varaſd
7. Kriſni
8. Zagrab
9. Szala
10. Poſga
11. Verôcze
12. Valko

Vvármegye.

13. Szerem
14. Smiegh
15. Baranya
16. Komarö
17. Eſtergom
18. Nitra
19. Bars
20. Trintſen
21. Thurotz
22. Lipto
23. Scepes
24. Saros

Vvármegye.

25. Gömör
26. Abaujvár
27. Thorna
28. Nograd
29. Pilis
30. Peſt
31. Szekeſ-Fejérvár
32. Baczi
33. Bodrog
34. Tholna
35. Beregh

Vgo-

36. Vgocza
37. Veſprim
38. Szolyom
39. Arva
40. Vng
41. Zemplin
42. Borſod
43. Kis Heves
44. Nagy Heves
45. Honth
46. Szathmar
47. Szaboltz
48. Kűlſő Zolnok

Vvármegye.

49. Torontal
50. Czanad
51. Tőmős
52. Beren
53. Bekes
54. Zőreny
55. Solth
56. Czongrad
57. Haronen
58. Maczo
59. Orbacz
60. Kraſſo
61. Kovin
62. Ztebernek
63. Arad

Vvármegye.

64. Zarand
65. Bihor
66. Kőzep-Zolnok
67. Krazna
68. Maramoros
69. Colos
70. Doboka
71. Belſő Zolnok
72. Fejérvár
73. Thorda
74. Kikellő
75. Hunnyadi

Vvármegye.

IN TRANSYLVANIA.

Sedes Siculicales Septem, & duæ Filiales.

Maros Zęk
Vdvarhely Zęk
Czik
Szepſi
Kizdi
Orbai
Aranyas Zęk

{Gyirgyo
{Kazon

Sedes Saxonicales Septem, & duæ Filiales.

Medgyes Zęk
Segeſvár
Kőhalom
Nagy Schink
Szeben
Szaß-Sebes
Szaß-Város.

{Vy egyház
{Zeredahd

IN-

M. NEMZ. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

INDEX VERBORVM
LATINO VNGARICVS

In Decretum Tripartitum Iuris, Inclyti Regni HVNGARIÆ.

In quo PROLOGVS habet Titulos XVI.
PARS Prima, CXXXIV.
PARS Secunda, LXXXVI.
PARS Tertia verò Tit: XXXVI.
P. Paſsim,

A.

ABACTIO, *Bé haytás. Parte tertia, Titulo triceſimo tertio.*
Abbas, *Apa: Vr. Par: 2. Tit: 40.*
Abnegatio, *Kitagadás, Par: 1. Tit: 29. 39*
Abraſio, *Kivakarás, Par. 2 Tit: 17.*
Abrogatio *Változtatás, Letétel, Par. 2. Tit: 2. 15. 16. 74. 86.*
Abſens, Abſentia, *Tavol létel.*
Abſolutio. Fel ſzabadulás, Fit:
1. *Si actor cauſam proſequi negligat, Par. 2. Tit. 20. 86. Ha az felpôres nem akar pôrelni.*
2. *Quando probatio actoris eſt inſufficiens, reus abſolvitur. Mikor az felpôres eleget nem bizonijtot. Par. 2. Tit. 32.*
3. *Abſolvitur venditor ab onere expeditoriæ cautionis, ſi emptor debito tempore eundem non evocaverit. Megh ſzabadul az el adó az ſzovatoſſágból, ha az vêvô, ió ideien melléie nem ideſztette, Par. 1. Tit. 75.*
Abuſus, *Nem ió kereſet.*
Abutens, *Viſzsza él. Par. 2. Tit. 12.*
Acceſſorium, *Iarúlat, kôzelites, Par. 2. Tit. 52.*
Accuſo, Accuſare, *Vadolni, Vadlani. Par 1. Tit: 52 53 & 124. 125.*
Acquiſitor, Acquiſitio, Acquiſita bona, *Kereſet iôſzág. Par. 1. Tit. 5. 21 28. 43 47 51. 57. 73. Par. 2. Tit. 82*
Actio, *Pôr kezdés. par: 2. Tit: 15. 20 26. 72 82. Par: 3. Tit. 19.*
Actor, *Felpôres. Prolog. Tit: 13. Par: 2. Tit: 26. 22. 32 36. 52. 57. 84. 85. 86*
Actus minoris & maioris potentiæ, *Az Kiſſeb és nagyob hatalom dólga. Par. 2. 42. tit: 67. Par: 3. Tit. 19. 27.*
Adeptio bonorum, *Iôſzágnak nyerésſe: iôſzág találás. par. 1. Tit: 13. 57.*
Adjurare, *Hit alat kénſzeriteni.*
Adjuvare, *Meg ſegiteni. Par: 3. Tit: 24.*
Admonitio, *Intés, Kinálás, Meg imádás. Par: 1. Tit: 59. 60. Par: 2. Tit: 24.*
Adoptio, *Fiui fogadás, Par. 1: Titul. 8. 63. 66.*
Adoptivus, *Fogadot fiu. Par: 1 Tit. 27. 49. 67. 120.*

Adverſarius, Ellenkező fél, Par: 2: T. 55.
Advocatus, Eretlünk szólló. Par: 2, T. 83.
Adulterium, Adulter, & Adultera, Paraznaság. Par. 1. Tit. 19: 105. Par. 3. Tit. 32.
Aedilis, Vitricus Eccleſiæ, Egyházfi.
Aequivalens, haſonlo. Par. 1. Tit. 76.
Aeſtimatio, Bőcs, Par. 1. Tit: 59. 60. 83. 133. 134. Par: 2. Tit: 61. Par. 3. Titt 5. 26.
Aetas, űdő-szám. ζ
Aetatis diſtinctio, űdő számnak Külömbsége. Par: 1. Tit. 111. 115. 129. 132.
Affirmatio, meg vallás. Erősítés. Par: 2. Tit: 82.
Ager, szanto föld, Par. 1 Tit: 133. 134.
Agger, Töltés, Par. 1. Tit. 87.
Agnati, Attyankról való attyankfiai. Attyai nemzetről való attyafiak. Par. 1. Tit: 116. 118 121.
Aggreſſor, Ki másra fegyveres kézzel megyen, rea rohan. Aggreſſus, Kire rea rohannak. Par. 3. Tit: 21.
Alienare, el idegeniteni. Par. 1. Tit: 10. 43. 51. 58. 60. 69 74. Par. 2, Tit: 51.
Allodium, Maior ház, Par: 3. Tit: 14.
Alluvio, Viz mossás.
Ambiguitas, Ambiguum, Kétség Par: 1. Tit. 26. 29 30.
Amens, Eſztelen, Par: 1. Tit. 55.
Amiſsio, El veszтés, Par: 1, Tit: 14. 16. 75. 121. Par. 2. Tit. 16. 24. 43.
Amplificatio, Többités. Par: 1 Tit: 109.
Andreas Rex, Andras Király. Par. 1, Tit: 9. Part: 2, Tit. 14.
Animal, Lelkes állat. Par: 3, Tit: 33.
Anniverſarium, vel, Annualis revolutio. Egy eſztendőnek el forgáſſa. Par. 1. Tit: 37, 68, 66, 63, 65. Par: 2, Tit: 50.
Appellatio, Appellans, ezzki kérdőre veszi törvényet. Mely mindenik félnek csak egyszer engettetik. Par: 2, Tit: 2, Par: 3, Tit: 3. 4, 6, 7, 10, 11, 25, 35, 36.
Appellatio in Curiam Regiam non ſemper admittitur. Az kérdőt nem boesáttyák mindenkor ő Felsége Tablaiára, Vgy mint:
I. Cauſæ criminales, Főben iáro dolgot Par: 3, Tit. 11.
II. Quando cauſa iuramento ſolius actoris perſonæ ſubmittitur, Mikor az törvény az fel-pőresnek hadgya, hogy egy ómaga személyében meg eskűdgyek. Par. 3 Tit: 35.
III. Cauſæ debiti liquidi, in quibus nec negatio, neq; ulla exceptio dari poteſt. Lex Conſ. Civ. tit: 10. ar. 6. Nyilván való adoſság dolgait, melyben sem tagadás, sem valami melto fogás nem lehetet.
IV. Cauſæ quarum meritum quantitatem fl. 20. non excedit. Ibidem. Mely pőreknek Kereseti husz forintot meg nem halad.
Araitrum. Kiralyi Eke, Par. 1, Tit: 133.
Arbiter, Fogot Biro. Mely senki nem bűntethet meg, hanem ha kőteſſek tartana. Az fölpőresnek ha nem tetzik az törvény: Biraia előt uijonnan pőrelhet: Ha penig az Alpőres az haza itilt ioszágot meg nem eresztі, Kiſseb hatalmon vagyon érette.
Arendare, Bőcsben adni.
Areſtatio, Tartás, Par: 3, Tit: 3. Az Biro először iól meg lássa, mi mellet tartatnak vele, hogy orezaiára ne térien az tartoztatás.
Arma, Czimer, Par: 1. Tit: 6, 11. Alias, Fegyver, Par: 1, Tit: 14, 99.

Arrha, Szent Miklos pénze. Item: Iegyruha. Par: 1 Tit: 93.
Articuli, törvénybeli cikkelyek, Izek, Par: 1, Tit: 30, Par: 2, Tit: 74, 77.
Artifices, Mäves emberek, Par: 3, Tit: 2, szabad fegyvert esinálniok, hogy penig nem iól élnek vele, nem ő vétkek.
Arx, Vár, Minden Vármegyében, szabad
Attestationes sunt duplices, Az bizonyságtétel két fele,
Tempestivæ, Ideiénkoran valók. Quæ ad exmissionem Iudicum reportantur.
Intempestivæ, Alkotmatlanok. Quæ aut
Ante exmissionem ad compulsionem, coaptantur.
Post exmissionem præfixo termino elapso, colliguntur.
Egy Attestatio Levéllel, annak igaz ideie szerént, akár mennij rendbéli dolgainak való bizonyságára, vallatathat,
Aucarius, Lúdas, Par: 2, Tit: 30,
Auctio, Kotya-vetye.
Auditus, hallomás, Par: 2, Tit: 27,
Avisare, Be mondani,
Authoritas, Meltoságh, Par: 1, Tit: 9, Par: 2, Tit: 13.
Autenticus, meltóságos személy,
Avitum bonum, ősziőszág,
Avus, Iob. Attya, Avia, Iob. Annya, Par: 1, Tit: 51, 56, 153, 40,
eggyet eggyet epiteni. Vlad: 7, ar: 57,
Aspirare, Kévanni, Avitani, Par: 1, Tit. 114, 115, 119, 123,
Assumptio Oneris, felelni valami felől. Par: 1, Tit: 59, Par: 2, Tit: 82,
Attestatio, Bizonyság-tétel, és bé vétel. Par: 2, Tit: 28, 29.
Atrium, Tornatz.

B.

BANVS, Ban, Par: 2 Tit: 65,
Baro, Szabad Vr, Tisztbeli Vr, Par: 1, Tit. 94, 93, Par: 2, Tit: 40,
Bellum Cruciatum, Kereszтes had, Par: 3, Tit: 25,
Beneficia Ecclesiastica, Papi tisztek, Par, 1, Tit: 11,
Birsagium, Est Iudicij onus, seu mulcta: Birság, hagyoman, az törvényben való maratság, Par: 1, Tit: 134, Par: 2, Tit: 66, 69, 86.
Bladum, Gabona,
Bona, Vide possessio, vel iura possessionaria, Iószág, Bonæ fidei possessor, Ió modgyával elő, Par: 1: Tit. 5, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18. 19, 20, 21, 24. 25, 27, 29, 30, 40, 43, 44, 47, 48, 49 50: 54, 56, 57, 60, 65, 68, 69, 77, 81, & 116, Par: 2, Tit: 14, 51, Par: 3, Tit: 30,
Brachium Regale, Manus militaris, Brachium sæculare, Feiedelem hatalma. Ackor kel ezzel élni, mikor az meggyőzetet fél, igazat nem akar tenni, az sententia szerént, Pos: 52, ar: 25.
Brevis, Brevium, Rövid Octava, Est terminus iudiciorum triginta diebus durantium.

C.

CALCVLATOR, Számvető, Calculatio Actionis, az feleletnek forgatása, és rea szamlalása, Par: 2, Tit: 82,
Calumnia, Patvar, Par: 1, Tit: 134, Par: 2, Tit: 70, 25, 72, 34, 71, Cam-

Cambuca ferrea, Buzogany, Vas Bott. Par: 2. Tit: 74,
Cancellarius, az Feiedelemnek tikos Deaka.
Cancellatio literarum, Az levelekben való rend vonás, Par. 2, Tit: 17,
Capecia, Keve,
Capitalia ludicia, Főben iáro dólgok,
Capitalis ſcientiæ caſus QVINQVE, Főnek, iószágnak el veſztéſének ót okai, Par: 2, Tit: 42, 55 67, Par: 3, tit: 19,
Capitaneus, Ország Kapitánya hadnagya.
Capite minutus, Feie ioszága veſztet, Par: 1, Tit, 121,
Capitulum, Conventus, vel Capitulares perſonæ & Conventuales, Captalan, Convent, Feiedelem embere, Birokepe Par: 2, Tit: 21, 22, 46, 47, 16, 74, 14,
Captivatio, Foktatás, Captivator, Foktató, Captus, Fogoly, Captivitas, Fokság, Par: 1, Tit: 14, 9, 56, 59, Par: 2, Tit: 68, 69, Par: 3, tit. 28, 32.
Carcer, Tömlócz.
Carnifex, Hohér. Prol tit: 16,
Caſtigatio malorum, Az gonoz tevők büntetéſe, Par: 1, Tit: 13, par: 2, tit: 12, par: 3, tit: 32,
Caſtrum, Vár, Kaſtély, par: 1 tit: 14, 133,
Caſus, Eſſet, ügy, Prol: Tit: 12, par: 1, tit: 121, par. 2, tit: 82, 42, 67, par: 3, tit: 19.
Catholica Fides, Az közönſéges hit, par. 1, tit: 11,
Cavillatio, agyaskodo viſſzalkodás, csalárd kereſet, par: 2, tit: 74, 83,
Cauſa, à caſu quo venit, Eſſet, ügy, okk. pór: Prolog: tit: 13, part: 1, tit: 25, 25, 45, 9, 60, 61, 71, par: 2, tit: 20, 18, 71, 56, 42, 67, 64, 52, 70, 86, 77, 75, 78, par: 3, tit: 35, 19, 25, 10, 11, 12, 15, 17, 21, 23, 24, 33, 34, 7, 6, 26, 27, 28,
Cauſans, Pór indito, pőres, Prol: tit: 13: par: 1, tit: 75,
Cautio, ló kötés, Szavatoſſág, par., tit: 74, 89, Par: 2. tit. 18, par; 3, tit. 28,
Cœlebs, Nőtelen, Hős.
Cenſus, Ado, Sumptus ne ſuperet cenſum: Az költség megh ne haladgya az iövedelmet,
Certificatio, Hirre való adás,
Ceſsio, Engedes, par: 1, tit: 72,
Chirographū, vide Literæ reverſionales,
Circumferentia, Az körületnek ki teizeſe par: 2. tit. 17,
Citatio, Elő idezés, par; 2, tit: 20. 26,
Cives & Civitates liberæ, Varosbeliek, Kolczos Városban lakók polgarok: Es az ſzabad Keritet Kolcsos városok, prol: tit: 10, par: 2, tit: 8, par: 3, tit: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18 19, 15, 17, 2, ERDELYBEN az ſzabad Keritet Varoſſok ezek: Szeben, Braſſo, Coloſvvar, Medgyes, Beſztercze, Segesvár, Szász-Sebes és Feiervár. Szabad Királyi varoſſoknak penig ezokáert mondottak, miert hogy csak ó Felſégétől az Feiedelemtől halgatnak. Par: 3, tit: 8. 20,
Clauſula, Dúgo, Kapcz: Meg rekeſztés, Kőfzmondás, Item, Meg határozás.
Clauſulæ literarum obſervandæ, Az levélbeli meg határozáſt meg kel tartani, par: 1, tit: 85,
Clauſularum inſertio, Az meg hatarozo ezickellyeknek be iráſa, par: 1, tit: 69.
Decedere ſine hærede, ac deficere in ſemine, par: 1, tit: 10, 17,
Defectus ſeminis talis vel talis, Par: 1, tit: 22,
Quo ad utrumq; ſexum, par: 1, tit: 17, 48
In quorum pacifico dominio, Par: 1, tit: 36, 37,

Intra

Intra ambitũ huius Regni, par: 2, tit: 65
Ad eandem possess. de iure ab antiquo spect: & pertinere debent, Par: 1, tit: 76,
Cum cunctis utilitatibus & pertinentijs ad eandem spectantur, par: 1, tit: 76
Clausula, Prævia ratione, Ibidem.
De cuius vel quorũ notitia, Par: 2, tit: 16
Litis pendentia, si quæ foret, par: 2, tit: 25
Cum nos, & dicitur nobis, par: 1, tit: 33, 34. 86,
Dicitur nobis, in literis metalibus ineficax par: 1, tit: 86,
Non obstante lege, vel Decreto Regni, est derogatoria, par. 2, tit: 11,
Non obstante annuali revolutione iam transacta par: 2, tit: 11,
Salvo iure alieno, Par: 2, tit: 9,
Assumptis, missis & destinatis, ratione commissionis: quid valeant in Evocationibus? par: 2, tit: 82.
Præmissis sic ut præfertur stantibus & se habentibus, par: 1, tit: 26.
Et per eum, par: 1 tit: 43,
Nullum ius, Nullum iuris, Nil iuris par: 1, tit: 69,
Latius: Coram latius declarandorum negotiorum,
Clausula Ludovici Regis confirmatoria, par: 2, tit: 14
Clenodia, Hazi eszkőz,
Cognatio, Annyárol való Attyafiuság, Rokonság
Impedit matrimonium ad quartum gradum inclusive, par: 1 tit: 107, 116.
Cognitio, Ismeret, par: 1, tit: 129,
Cognomen, Vezeték nev, Mely mindenkor az Attyáról nevezetik par: 2 tit: 82
Collaterales Personæ. Oldalul való attyafiaknak szemelyei: De sororibus: Odolaslag par: 1 tit: 17, 29
Collegium artificum mechanicorum, Céh. Gyülekezet, par: 3 tit: 2
Collusio, Compositum crimen, Prævaricatorum, Csinálmany, Iazottatás.
Coloni sive Iobagiones, Vide Rustici, Az Rabbotás Iobbágyok dolgát lásd oda aláb az szántó emberek kőzőt.
Iobbágyát senki törvény nélkül megh nem álheti: Oly fogságra sem vetheti, kiben megh hallyon, Mert az Ország Directora reá keresheti, mint nyilván való gyilkost, Az megh óltnak gyermeki penig akar hová lakni szabadon el mehetnek,
Comes Parochialis, est persona secularis, Az Vár-megye Ispánya Külső Vitézlő Nemes Szemely, par: 3 tit, 25,
Comitatus, Vármegye,
Vide in Epistola Authoris Verbőcii, & in fine operis, ultra 50, par 3, tit, 2. 6, 7,
Comitia, convenius, congregatio, dieta. Gyülés, Generalis, partialis, passim,
Commetaneus, Határos Szomszéd, par, 2, tit, 29, 32, par, 1, tit, 86,
Comminatio, Meg fenyegetés, par. 3, tit, 23. Incendium comminatus morte afficitur, Ki égetéssel fenyeget, érte megh hallyon, Ibidem,
Commissio iuridica Iudicum: Az Biraknak törvénybeli megh hagyások, par: 1 tit. 86, par: 2 tit: 82, 67,
Committere, Committens, Meg hadni Meg hagyó, Commissio meg hagyás, par, 2, tit 82,
Communis locus, Kőz hely par, 1, tit, 40
Comunis æstimatio, Kőz Bőcs, par, 1, tit, 133,
Communis inquisitio. Kőz vallatás, par, 2 tit, 27, 31, 32, 28,
Comparatio, Be állás par, 2, tit, 75,

Compositio, Meg alkuvás, par. 1, tit. 62.
Compromissum, Fogadás kötés,
Concambialis permutatio, Czere, Drincz, Tokma, par. 1, tit. 70, 71, 72.
Concilium, Megh bekélésre való gyülés, Synodus, Synat, par. 1, tit. 11.
Concordia Concordare, Eggyesség, Eggyet erteni. Meg békélleni, par. 1. Tit. 28, 16, 127, par. 2. tit. 57. 85.
Birság nélkül megh lehet, minek elötte sententiat mondnak. Az utan megh nem lehet, mert immár nincs az felpöres kezében.
Az meg Alkuvás után érkezhetik hit le tételis: Mert mikor az vétkes diát meg igiri, és bizonyos summára köti magát. Annak utánna, ha nem leszen mivel fizetniis, de halálos büntetéssel meg nem büntethetni, hanem hüti alat tartozik mindenét az bôcsüre elö adni, és aval fizet, az mie vagyon.
Concepti filij: Meg fogantatot fiak, par. 2, Tit: 62,
Condemnatio. Karhoztatás. Mikor az földes Vrat kárhoztattyák, Az Decret: tartássa szerent. par: 3, Tit: 27. Melto hogy az Inbbagyokat, az mivel vadollyák meg törvénnyel, meg lássak, ha ök is vetkessek, avagy nem.
Condescensionum diversitas.
Condescensio prosecutionis causæ. Az pört valakire szállitani, Par. 2, Tit: 78. 72, 82, 83,
Condescensio bonorum est devolutio, Valakire való marha szállás, Par: 1, Tit: 16. 49, 50. 56. par: 3, tit: 29.
Condescensio causæ, Az pörnek le szállitássa, par: 2, Tit. 77, Idem, Depositio vel omissio, Az pörnek le tétele, par: 2, Tit. 82,
Condescensio bonorum capitaliter convictorum in filios, Par: 1, Tit: 15, Par: 2, Tit: 55.
Confirmatio. Erösités, Par: 1, tit: 37, par: 2. tit. 77.
Coniunx, vide Vxor, Feleség, par: 1 tit: 48.
Coniurator, Ember mellet ki meg esküszik, par: 1, tit: 38, 36, 35, 34, par: 2, tit: 38.
Consangvinitas, vér-szerént való rokonság, par: 1, tit: 14, 107, 106.
Consensus, Egy értelem, egy akarat, par: 1, tit: 58, 61, 72, 59, 60, 63, 65 64, 35, 103, 49, par: 2, tit: 57, 83.
Conscientia, Lelki ismeret, prolog: tit: 16, 15, par: 2, tit: 27.
Conservare aliquem in dominio, Valakit uraságában meg tartani, hadni birni, par: 1, tit: 74, 75, 76.
Conspiratio, Támadás, par: 1, tit: 52, 53,
Constitutio, Végezés, Szerzés, par: 2, tit. 1, 2, 3, 5, par: 3. tit: 2.
Consvetudo, Szokás, Meg regzet gyakorlás, prolog: tit: 10, 11, 12, par: 2 tit: 6, 2, par: 3, tit: 1.
Contemptus, El halgatás, Füle mellet való el bocsátás, meg utálás, par. 3, tit, 26.
Contentio, Háborgas, par. 1, tit. 84.
Contingens, Történetből való, par, 2, tit. 82.
Contractus, Alkuvás, Szerzödés, conventio, par. 1, tit, 16, 49, 62, 66, par, 2, tit, 71,
Contradictio, Ellene mondás, par, 1, tit, 45, 57, 70, par, 3, tit, 14, 15.
Contradictor, Ellene mondó, par, 1, tit, 131.
Conventus, vide Capitulum,
Convictus sive Damnatus, Az ki pöris el ve-

el veszti, Meg győzétei fél, Avagy meg sententiazot, par 1, tit: 59. 60, 25, 14, par, 2, Tit: 57, 71, 12, 30, 5, 58 par 3, Tit: 28, 26,

Corollarium, meg szőrzes, meg alkutás, par: 1, tit: 120, 59,

Corpus, Corporalis res. Test, az Testnek fő része, par: 3 tit: 16.

Corruptio, Meg szédi tés, Valakit arra ingerelni, hogy álnakúl cselekedgyck, par: 1, tit: 86, par, 2, tit: 74, 27.

Crimen notorium, Szarvas vétek.

Criminales causæ, Szarvas vétek miat indult pőrek, par. 1, Tit: 9, 14. par: 3, tit. 11, 27.

Creditor, Meg hivő: Ki kölesen ád, par: 1, tit. 82.

Crux, Kereszt, par. 1. tit: 11.

Culpa lata, Tudva valo bűn.

Curator, Gondvisselő, par. 1, tit. 124,

Curia Regis, Kiraly Vdvara, vagy Tábláia, par, 3 tit: 7.

Cursor Regis, Posta.

D.

DALMATIA, Tót Ország: par: 3, Tit, 1,

Damnorum ratio, Kár vallások, par. 2 tit, 45, 51, 61, 48, 68, 67, par. 3, tit, 33, 28.

Damnatus Meg sententiazot, par, 1 tit, 15, par, 2, tit, 57, Damnificatus, Kinek kárt tőttek, par, 2, tit, 67, Damnificata, par, 1, tit, 74.

Datum literarum, Az leveleknek kelesse, par. 2. tit, 17,

Dativa tutela, vide tutor, tutela, par, 1. tit, 115,

Debitum, Adosság, par, 1, tit, 134. par, 2, tit, 18, 68, 32, 45, 52, 33, par, 3 tit, 28, 17, Debitor, ados.

Decanus, Decan, par, 2, tit. 53.

Decretum, Decretom, Végezés, parancsolat adás, rendelés, Irot törvény, Pról, tit, 8. par, 2, tit, 2, 3, 8. 6, par, 3, tit, 2, Vide, in voce, Statuta, Constitutiones & leges,

Defectus seminis, Magva szakadás, Kinek magzattya, avagy őrőckesse nem marad, par, 1, tit, 22, 45, 82, 84, 29, 30 10, 27,

Fit autem post legitimam ætatem: Antea enim non ipsi, qui legitimam nondum attigerant ætatem, sed eorum parentes deficiunt, cum in sexu virili tum in muliebri, Nam viri deficiunt in semine. Mulieres decedunt sine liberorum solatione,

Defectus literarum, az leveleknek fogyatkozása, par, 2, tit, 82,

Defectus, Az kőrnyűl álló dolgoknak fogyatkozása, El haylás, par, 2, tit, 82

Defensa, Maga óltalma, Defensio, óltalom. par, 3, tit, 21, 22. 23,

Depositio causæ, Az pőrnek le tétele par, 2, tit, 82, vide Condescensio.

Depositionis locus, Fog hely.

Depositum, Le tőtt marha,

Detentio, Detentus, Megh tartoztatás, Megh tartoztatot, par, 1, tit, 59, 9, 14, par, 2, tit, 43, 55, 67, 68. Par. 3, tit: 28,

Detractores, Ragalmazók,

Hi ad restitutionem famæ tenentur, profitendo se malè & iniustè diffamasse.

Detractorē audiens absq; resistentia, videtur consentire, & non minus peccat.

DEVS, AZ ISTEN, par, 1. tit: 1 3. 53, Actor, 5, vers, 29, par, 2, tit, 1 par, 3, tit, 1. 36,

Diæta, Bizonyos napra rendelt, Ország, gyűlese,

gyűlése, Comitia Idem, par, 2, tit, 75,
Dignitatum tituli, méltoságos tiszteknek nevezeti, par. 1, tit, 2, 94, par. 2, tit, 49 Vide de his Confirmationis conclusione,
Director causarum, par, 2, tit, 39,
Dispensatio de tutela, az tutorság osztogatása, par, 1, tit, 116,
Dispositio, Igazgatás. Disponere, Igazgatni, helyheztetni, par, 1: tit, 5, 44, 57, 10, 13 64, 43, par, 3, tit. 29,
Dissipator, Tékozlo, par, 1, tit, 42, 52, 53,
Divinus, Szentséges, Pasim,
Divisio, Divisor, Divisus, Osztás, Osztó, Megosztozot, par, 1, tit, 1, 46, 57, 52, 53, 47, 84. 45, 40, 43, 99, 101, 4, par, 2, tit, 70, 72, 60, 67, 73 82, 18, par, 3, tit, 29, 26,
Divorcium, Házasfoknak el válása, par, 1, tit, 105, 106,
Documentum literale & humanum, Levélbeli és első emberekkel való bizonyság, par, 1, tit, 47,
Dominus terrestris, Patronus, Földes Vr, par, 3, tit, 26, 31, 29, 30, par, 1, tit, 115,
Dominium, Vraság, birodalom, par, 1, tit, 63, 66, 26, 49, 68, 116, 67, 36, 37, 87, 131, par, 2, tit, 60, par, 3, tit, 14,
Domus, Ház, par. 1, tit: 98, 40, 41. par, 2, tit, 67,
Donatio Regia. Király adománya, par, 1, tit, 13, 4. 38. 39. 47, 50, 37, 43, 24, 22, par. 2, tit. 32, 71,
Donatio nova, Vy adomány, par, 1, tit, 36, 37, 24, par, 2, tit. 77,
Donatarius, Meg aiándekoztatot, par, 1, tit 16, 77, 44. 5,
Dos, Iegy-ruha, Dotalicium, Iegy-ruhához való, par, 1, tit, 93, 94. 95. 96. 97, 101, 109. 134, 103. 104. 105, 67. par, 2, tit, 24, 60, 18, par, 3, tit. 3.
Duplex titulus. Color. Via. Két uton. Két szin alatt. par: 1. tit. 82. par. 2, tit, 70, 71,
Duplum. Duplatio, Két annyira való kötés. par. 2. tit, 86. par. 3. tit. 28.
Duratio Literarum. Az leveleknek ideiek mikor tellyék el. par, 4, tit, 33.

E.

ECCLESIA, Szentegyházi gyülekezet, Ecclesiastici, az Szentegyházi gyülekezetnek prædicatori, prol, tit, 2, 9, par, 1, tit: 2, 11, 12, 78, par. 2, tit, 44, 51, 42, 52.
Eleemosina, Alamisua, par 1, tit, 28 4,
Emancipatio, Fel szabaditás, maganak való vallás, par, 1, tit, 51, 56,
Emaritatio, Ki hazasitás. Vide Rusticus,
Emenda Linguæ, Nyelv valtságh, nyelv-iobbitás. par, 1 Tit, 25, 134. par, 2, tit, 72,
Emenda Capitis, Fő valtság, par. 2. Tit 30, 43,
Emendatio seu Reformatio, Az megh uyitás. Avagy iob modgyára valo hozás par: 2, tit: 12.
Emere, Venni, Emptio, Vétel. Emptor, Vévő, par: 1, tit. 60. 27. 61. 75. par: 3, tit, 14,
Ensis, Fegyver. par. 1, tit: 3.
Equus. Ló, Caballa, Kaczola, Equi. equatiales. par. 1. Tit. 99. 101, 113. parte 3. tit: 34.
Equi gregales. Ménes.
Erigens, Fel tamado, par: 1, tit. 14,
Erogatio, El költés. par, 1, tit: 101,
Error, Vétek. par: 2, tit. 12. 75, 82,
Eruitor, Testi szakadást tévő, par: 1 tit, 14, Mutilatio. idem, par, 3. tit. 20.
Evasio, El szaladás, par, 2. tit, 56, par: 3. tit, 26. 21.
Evadere. ibidem.

Evictio, Terhe fel vetel, Oltalom. Magára való fel vetel. Valakiért való elő állás. par. 1, Tit: 74, 75, 76.

Victor, Ki valami felől felel, Es annak terhét magára veszi, hogy elő ál, és mást benne meg óltalmaz, Szovatos, Par. 1, Tit: 74, 75, 76, Par: 2, Tit: 18, par: 3, Tit: 34.

EVOCATIO, Rea való szollitás. Rea való hivatal. Be idezés. Törvénybe valo hivás. Par: 1, Tit: 132, Par: 2, Tit: 18, 25, 86.

Prima, Par: 2, Tit: 25,
Secunda, Ibid. Et par: 2, Tit: 86,
Tertia, Ibidem,
Generalis Evocatio, Par: 2, Tit: 34, 46,

Fit { Per Regium, Aut Palatinalem, Et Capitulares homines, Par: 2, Tit: 19,

Requirit tria. { Personam, Tempus & Locum. Par: 2, Tit: 26,

Evocantur par: 2, tit: 18, 26, 27, 24, 20, 75, 71, 46, 51, 34, 25, 57, 86, 82, 19, 23 par: 3, tit: 19.

Examen causæ, Az dolog felől való kerdezkedés, és szolás, Ertekezet, tractalas, Visgalás,

Examinatio, Idem, par: 1, tit: 26, par: 2, tit. 15, 27,

Excipiens & Exceptio. Fogás. Ki vétel, Szükséges maga óltalmaban való cselekedet. par: 2, tit: 29, 71, 74, 36, par: 3, tit: 19.

Exclusio, Excludi, Excludere, Ki rekesztés, Ki vetes. Ki vetetni, Valakit ki rekeszteni, ki vetni. Par: 1, tit: 98 102, 68, par: 2, tit: 75.

Excusatio rationabilis, Méltó maga mentség. par: 1, tit: 122, par: 2, tit: 30, 59,

Executio, Az törvénnek ki szólgáltatása. Igaz tétel.

Executor, Igaz tévő, és ki szólgáltató par: 1, tit: 45, 33, par: 2, tit: 19, 20, 21, 55, 56, 57, 43, 66, 65, 77, 83 par: 3, tit: 7.

Exhæredatio, Az iószágból való ki tagadás, örőcketlenné való tétel, par. 1, tit: 38, 39, 42, 52, 71.

Exemptio, Az szólgálatból való ki vétel, par: 1, tit: 6, par: 2. tit: 12.

Exemplum, Példa, par: 1, tit: 13, 46, par: 2, tit, 82.

Exhibere, Elő adni, Hogy az más félnis tudgya, mit keresnek rayta. Exhibitat, valamely levélre, Avagy Apertat, iratni nem használ: ha az hatvan Napig, aval pőrben nem indúlt, ki ellen hozta, par: 1, tit: 33.

Exilium, Számkivetés, par: 1. tit: 79,

Exitus, Ki menetel, par: 1 tit; 27.

Exmissio, Ki bocsátás, par: 3, tit: 3:

Exordium, Kezdet, Eredet, par: 1, tit: 3

Expeditor, El Készitő, Avagy ki mást az iószágnak birájában megh óltalmaz. Szovatos, par: 2, tit: 36.

Expeditoria cautio & Literæ. Quietantiæ vel Victio. Tovabra való maga, avagy ioszaga óltalmára valo iő kötés, iő Level, Menedék, Irasbeli Szovatosság par: 1, tit: 74, 37, 59, 77, 82, 6,

Expensæ Költség. par: 1, tit: 29, 81, 109, par: 2, tit: 67.

Expiratio literarum, Oly levelek, kiknek már ereiek nincs. Vide terminus, par. 2, tit: 57, 59,

Expurgatio, Meg tiszttitás. par: 2, tit: 34.

Externus, Idegen, Kívűl valo. Hospes, idem, par: 1, tit: 14.
Exiraneus, Idegen országbeli, par: 1, tit: 60, par: 3, tit: 12, 33,
Extirpatitium, Irotvány. par. 1, tit: 134.
Extra Dominium. Vrasagan kívűl lenni, Valamit nem birni, par: 1, tit: 82, 63, par: 2, tit: 24, 74. 75.

F.

FACIENTES & consentientes pari reatu detinentur. Az gonoz cselekedővel ki eggyet ért azont érdemli, mint az ki cselekedte, Par: 2. tit: 83.
Falsi crimen & reatus, Hamissággal való megh fertéztetés. Par: 1, Tit: 14, Item, méltatlan álnak cselekedet: szó, beszéd, és vallás-tétel. Par: 1. Tit: 25, 36, 38, 39, 58, 59, 60, 71, 110, Par: 2, Tit 14, 17, Vide plura in L.
Falx, Sarlo, Par: 2, Tit: 78,
Fas lex divina est, Mélto dolog, Szabád, Par. 2, Tit: 6.
FASSIO, est cuiuspiam oraculo vivæ vocis coram personis authenticis, dispositio, Az az, valaki Elő nyelvel való vallás-tétele, arra rendelt bizonyos tisztbéli személlyek előt, melyben az mindennemű iovait, hova rendelte legyen, és kinek hatta legyen el, megh ielenti. Par: 1, Tit: 57, 58, 110, 111, 60, 59, 61, 69, 91, 63, 128, 65.

Fassio vallás Par: 1, Tit: 62, { Modo contractum significat. Néha végezést teszen, Par: 1, Tit: 62, Modo attestationem, Néha bizonyságot tegyez, Par: 3, Tit: 13,

Fassio fraudulenta, reclamatione invalidatur, Vide Literæ fulminatæ. Az alatomban való csalárd vallás-tétel ellen mondással erőtlenedik.
Fides, Hit, Par: 2, Tit: 52, Par: 3, Tit: 127, Par: 3, Tit: 28,
Fide-digni, Megh hit emberek, Hűteles emberek, Par: 2, Tit: 74.
Fidelitas, Hűség, Par: 1, Tit: 123.
Fidefragus, alias periurius, Hite szeget, Hitetlen, Ludás, Par 2, tit: 30.
Fideiussio, Kezesség Par: 1, Tit: 52, par: 3, Tit: 34.
Filia, Embernek édes leánya. Par: 1, Tit: 17, 18, 19, 20, 21, 22, 29, 42, 50, 60, 67, 89, 90, 91, 101, 120.
Filius, Fiu, Par: 1, T: 17, 16, 106, 108, 60, 124 52. 54, 53. 41, 51, 55, Par: 2, T. 61, 62, 63, 64, 51.
Finis, Minden dolognak á vége, Célya, Par: 1, tit: 27, Par: 2, tit: 85.
Fiscus, Az Feiedelem tár házához való iövedelem, Par: 1, tit: 15, 50.
Bona regalia &c.
Fœmina, Aszszonyi-állat. Par: 1, tit: 27. 48, 17, 21, 28, 37, 60, 73, 111, P. 2, T. 42,
Fœnerator, Az ki usora nélkúl pénzt kóleesen nem ád: ha ád. is, az zálagot megh nem ereszti, Par. 1, tit: 60, Par: 2, tit: 24, 91.
Fœnetum, Réét, Par: 1, Tit: 133.
Fluvius, Folyó viz, Par: 1, Tit: 87.
Forum, Vásár, Par: 2, Tit: 10, Par: 1, T: 95, 134.
Forum ecclesiasticum, Az szent szék, Par: 1, Tit: 78, Par: 2, Tit: 52:
Forum Seculare, Külömb külömb itilő, avagy törvény szék, Par: 2 Tit: 52,
Forum conscientiæ, Az lelki ismeretnek itilő széki, Par 3, Tit, 21, 22.

Fornicatio, Paráznalkodás, par: 2, T. 62.
Frater, Attyamfi, Battyam, avagy öczém. Par: 1, Tit: 39, Item, par: 1, Tit: 14, 42, 61, 43, 44, 58, 17, 63, 67, 66, 36, par: 2, Tit: 34, 61.
Alij autem fratrum, sunt Carnales, Oly Attyafiak, kik egy Attyatól és egy Annyatol valók, Par: 1, Tit: 50, 67,
Alij uterini, Egy meheből, de külön attyaktól valók, Par: 1, Tit: 43, 45, 50,
Alij verò Patrueles, & alij condivisionales dicuntur, Attyakrol valo, és egyéb egy oszlassón való attyafiak, Par: 1, Tit. 50, 47, Par: 2, Tit: 34.
Fraus, Csalardság, Par, 1, Tit: 71, 86, 87, par: 2, tit: 83,
Fructus, Gyümöles, par: 1, Tit: 62, 67, 70, 72, 81, par: 1, Tit: 24, 71,
Fugitivus, El futo, Szökö, budosó, Par: 3, tit: 26,
Fundamentum, Fondamentom, P. 2, T. 85
Fundus, Nemes üles, hely avagy akar miesoda örökség helye, ház-hely, par: 1, Tit: 24.
Furiosus, Nem tiszta eszü, Megh dühöt, par: 1, tit: 55, 124.
Fur, Orr, Lopo, par: 3, tit: 34, 33, par: 1, Tit: 15,
Futura contingentia sunt ambigua, Az következendö dolgok kétségesek, Par: 2, Tit: 82.

G.

GEMMA, Gyöngy, Par: 1, tit: 110,
Genealogia idem quod Generatio, Nemzetség, Születés, Es annak megh bizonyitássa, par: 1, Tit, 47, 36, 15, par: 2, tit: 35, 36, 84.
Geysa, Pater D. Stephani Regis, Az Geysa Király, Sz. Istvan Kiralynak az Attya, par: 1 Tit: 3:
Gratia, Kegyelem, Par: 1, tit: 59, 20, 16, 15, par: 2, tit: 57.
Guerra, Haboru, par: 1, tit: 23.

H.

HÆRES, örökes, par. 1, tit: 4, 6, 17, 8, 23, 27, par: 3, tit: 30.
Hæreditas, örökség, par, 3, tit. 18, 16
Hæreticus, Külömbözö, avagy, ki más értelmen vagyon, par: 1, tit: 14.
Homagium, Ez ige ketképpen vettetik.
Elöszór feie es iószága vesztése alat való hüttel meg erösitetet, hüvségert, az Feiedelemböz, par: 1, tit: 12, Mely hütnek le tételére, mind az Pap Vrak és Egyházi személyek, szintén mint az több Szabad, Zászlós es Nagyságos Vrak-is és Vitézlö Nemessek, köteleséek, Ibidem.
Másodszor, fö váltságot, és az ember diát iedzi, par: 2, tit. 23, par: 3, tit: 5. 21
Az Homagiumoknak külömbséget, lásd, par: 1, tit: 2.
Az Erdelyi Nemesseknek, integrum homagiumia, az az, Egesz, avagy Holt dijok teszen flor: 66, Eleven diok penig teszen flor: 33, par: 3 tit: 3.
Az Szabad Városbelieknek Homagiumia, par: 3, tit: 9.
Az Kiföldieknek Homagiumia, teszen flor: 40: par: 3, tit: 26.
Az Homagiumot egyedül csak az gyözedelmes fel szokta fel venni, par. 3, tit: 26, Item. par: 2, tit: 23, par: 3, tit. 3, 21.
Homicidium, Ember öldöklés, Gyilkosság, Mely három képpen esik.
1. El végezet szansandekból; Ez miat

fóert fő essik. Gen: 9, ℣, 6, par: 3, tit: 5.
II. Mikor szükséges képpen egyéb abban nem lehet, maga óltalmaért. par: 3, tit: 21, 22.
III. Tôrténetből, mellyet valaki nem ôrômest cselekedet: E miat diát kel le tenni. par: 2, Tit: 82.
Homicida, Ember öldeklő, gyilkos, par: 1, tit: 9, par, 3, tit: 5, 21, 32.
Ki tiszti az, hogy az gyilkosságért, valakit megh keressen, és érette pőrellyen?
Az megh öltnek felesége és gyermeki tiszti: Kik ha nincsenek, az kozelb valo attyafiak tiszti. Ha azok is nincsenek, az sogorok dólga. Ha mind ezek halaadatlan voltokból törvénnyel nem üldözik az Biro tiszti szerent tartozik azzal, azért hogy az közönséges állapatnak szabados bekséges vóltat megh haborgatta, meg büntetnie, par: 2, tit: 12, par: 3, tit: 32.
Homo Regius, Kiraly embere, Tisztiról last meg. Par: 2, tit: 22, 19, 21, 36.
Homo impossessionatus, Szegény legény, par: 1 tit: 29.
Hungari, Az Magyarok, par: 1, tit. 3, 42.
Hungaria in faucibus hostium posita. Magyar Ország az ellenségnek torkában vagyon helyhezte vén, par: 1, tit: 18. At, Pietas ad omnia utilis est. Ahoz tartozo Országok. Par: 1, Tit: 1, 13.

I.

IGNOBILIS, Nemtelen, Az Nemességen kivül való köz ember, par: 3, T. 26.
Az ollyan köz szemellyek közzül, az Cancellarián és Conventben iró déákok lévén, noha még nem Nemes személyek de meg tartatnak irásokban, par. 2, tit. 26
Az köz rendből való firfiu, az ő Nemes feleségtől születet fiainak és Annyai iószáginak tutora lehet, par. 1, tit. 133.
Ignorantia, Tudatlanság. Valamit nem tudni, mint nem ő dolgát, par, 1, tit, 69.
Valamely helynek végezését szockásit és törvénnyit nem tudni, nem vétek. De azt meg vetni, tudván, annak vagyon büntetese, Par: 2, tit: 5,
Felesegevel való vérseget nem tudván, igaz ágyból születet magzatokat nemzhetnek par. 1, tit, 108.
Illegitimorum filiorum conditio. Az nem igaz ágyból születtetteknek állapattyok, Par, 1, tit, 6.
Impedire, Háboritani, par. 1, tit. 9.
Impetitor legitimus, Törvény szerent való háborgató, par, 1, tit. 75.
Imperator & Papa iudicant ex conscientia. Az Császár es az Pápa lelkek ismeretek szerént itilnek, Prolog tit. 16.
Impetrans & Impetratio, Az iószág meg kérőie es meg keres, par. 1, tit, 25. 26, 43. 24.
Impignoratio, El zálagositás, par. 1, tit. 80. 82, 83. 81, 10. 60. 63, 103, 102, 27, par. 2, tit. 18, 20, 24.
In causam attractus, Az kit törvenyre hittak, par. 2, tit: 32, 84.
Incendiarius, Gyutogató, Egető, ha fő ember, Notában essik erette, par. 1, tit. 14, Ha alá való ember az tüzben vetik, avagy feije esik el erette, par: 3, tit. 23.
Incestus, Attyafian valo erőszak tetel, Avagy, fertelmes paraznaság, parte, 1, tit: 14.

Inci-

Incineratio Ioã: Husz. par. 1, tit. 11.
Indebita, Méltatlan keresséſt, Mikor az Alpőres, elsőbe állásakort meg bizonyithattya, hogy az felpőresoknélkůl haborgattya, méltatlan keresséten marad el. par: 2, tit, 20.
Inducíæ, Harmadnapi szabadság, Frigy. Az meg békeléſre valo ůdő, par: 1, tit: 60. par: 2, tit. 55.
Inducíæ quindecim dierum, Tizenötödnapi szabadság adatik az adóſnak, hogy az Creditorral megh alkudgyék, Par: 2, tit. 68, par. 3, tit 8.
Infamiam allegans, Gyalázatos hirt, ki más felől mond. par. 2, tit. 36.
Infidelitatis Nota, Hitetlenségnek notáia, par. 1, tit. 14, 13, par. 2, tit 75.
Ingelsio, Ingerens, Ingerere, Az ki valaki pőrében ál bé, Avagy magát bele elegyiti, Bé avatya, Sőt ugyan ioszágot-is foglal, Par. 1, tit. 68. Par. 2, tit. 84, 85, 16, Item par. 1, tit. 31, 84.
Inhibitio, Meg tiltás. Ben tiltás, Par. 1, tit. 75. Par 2. tit. 75, 58, 77, 84.
Iniuria, Bosz zuság par. 1 tit. 52 Az nyilván való bosszuság három-keppen szokot lenni.
I. Cſelekedettel. Mellyet hatalomnak hinak Par. 2. Tit. 42, 67. Quinq; castſnak-is szokták ezt mondani, Es Maior potentiának, Ibidem. Az Minor potentiát-is, iniuria, ibidem. Par. 3, tit. 3.
II. Szóval, mikor az Iſten parancſolattya ellen, fele-barátyát megh szóllya, és hamis tanu-bizonyságot teſzen ellene. Ha emberet adhatná is, hogy mástól hallotta, nem elég az hozzá. Nyilván való bosszuságal illetik az szomszédok-is egy-mást, mikor háborún laknak az szomszédságban.
III. Irásſal: mikor valaki felől ollyant ir, Kinek Vra nem lehet.
Gyalázatos bosszúsz szó penig az mikor eggyik az másiknak hazuttád mondgya, ha az szeket rolla meg követnéé-is. Es azon törvénye vagyon, mint egyéb szék-törésnek.
Inquiſitio Communis, Köz vallatás. Mert mind az két fel vallani ki bocsátatik. Abban igy kel el iárni.
I. Ha az két fél napot mond, Ió: ha nem, az Vármegye szeki napián veſzik bé az bizonyságot.
II. Először meg eskütteſſe az tanukat, Par. 2. tit. 27, 21, 28.
III. Az Vtrum olvaſtaſſek előttek.
IV. Neveket, Ideieket, Házáiokat, meg nevezek: Mert ha hamiſſat mondnak, az után megh sem találhatnak őket. Az maſodik ki bocsátas-is meg engettetik: Vgy mint, mikor azt mondgyák hogy békeſſégre ment az dolog. Nevezze meg az szék szinin, Kik előt, és azokkal bizonyitcſon.
Az köz vallatás. Avagy Ispan iárás régenten igy volt, hogy az Kiraly embere, kit most Ispannak mondunk, faluvol falura iárt, tudakozván az faluſiaktól gonoz embert. Ha hol tudtak meg mondották. Az falut tisz részre osztván, tiz embernek kelletet egy emberért meg eskünni, De most csak heten eskűſznek, vagy mentſégére vagy kárhozattyára.
Inſcriptio. Szallagositás, par. 1, tit 13.
Inſinuatio, Rövid hivattal. Masod hivattal, par, 1, tit, 68, 46, par, 2, tit. 71 20, 18.
Inſtrumentum, Szerszam, Eszköz, Az mivel az ember ſokaig élni akar, Par, 1, tit. 42, par. 2. tit, 84,

Insula, az viz kőzőt valo porond, par. 1, tit. 133.
Insurgere contra Regem, az Király ellen fel kelni, Par. 1, tit. 9.
Interceptor, Vton iárokat háborgató par. 1, tit. 14.
Interemptor, Vér ontó, Par. 1, tit. 14.
Interpres, Tolmács, par. 1, tit, 11.
Intestatus, Hal meg, ki testamentomot tehetet vólna, még sem tőt, Par. 1, tit. 64.
Invasor, Az ki valakire megyen, támad. Par. 2, tit. 42, 67, Par. 3, tit. 19.
Invasus, Az kire rea támadnak. Par. 3. tit. 21.
Inventarium. Az fel talált ioknak számado Regestoma. par. 1, tit. 115.
Iobbagio, Iobagy, Par. 3, tit. 25, 26.
Az iobagyok Istennek tartoznak tőbbet engedni, hogy nem mint az embereknek. Mikor vélek bizonyitnak, igazan eskűdgyenek, igazat mondgyanak, az mint az dolgot ő magában tudgyák. Mert ha azt mondgyak, az mit nekik meg hatták, meg nyilik valaha az szemek, Par. 2, tit. 33. Vide Rusticus, Par: 2, tit. 86.
Iocalia, draga Kővek. Iubilia. idem. Par. 1, tit. 110
Iterare, Iteratio. Masod avagy egy nehany uttal-is azont kévánni, mondani. par. 2, tit. 75.
Iudex, Biro, Prolog. tit. 13, 14, 10, 12, 16, par. 1, tit. 30, Par. 2, tit. 82 22, 21, 52, 65, 16, par. 3 tit. 8.
Iudicis authoritas, az Birónak meltosaga, par. 2, tit. 75.
Iudicium, Itilet, Tőrvény, Prol. tit, 14, par. 2, tit. 6, 51, 2, 34, 80, par. 3. tit. 26, 34.
Iudicare, Itilni, Tőrvént mondani, Ibid.
Iudicium novum, Vy itilet. par. 2, tit. 77, 75, 18, 78, 83, par. 3. tit. 6, 11, 27, 25, 26.
Hanyßor kérhetni és hoßhatni Vy itiletet?
Az felpőres egyszer: az Alpőres azonképpen egyszer. par. 3. T. 11. Egyebkent ki tôb uttal hozni merezli, patvarõ marad.
Azt-is 15. napnak alatta hozza, az itiletnek mondása után, es exhibeállya, avagy præsentallya, es elő adgya az szek szinin. Es 60, napnak alatta prosequallya. Mert akar iratot legyen exhibitat reá akar ne, annak utánna erőtlen leszen.
Ha vélek Causáiát penig meg nem uijttya, cum pœna indebitæ le szál. passim.
Iuramentum, Eskűvés, Hit, par. 1, tit. 12 32, 37, 38, 62, 85, 130, Par. 2 tit. 28, 32, 29, 40, 39, 33, 34, 11, 37, 38, 35 par. 3, tit: 27, 3, 36.
Iurisditio, Tőrvény szólgaltatásra valo méltóság, Prolog. tit. 14, Par. 1, tit. 10, 60, 64, 65.
IVS, Igasság, Par. 1, tit. 1, 28, 62, 31.
Ius Regium, Király igassága, Par. 1, tit, 31, 25, 26, 31, 82, 23,
Ius Possessionarium, Oly iószag, avagy őrökség, kin hatalmunk, és mely birtokunkban vagyon, par. 1, tit. 24. 80.
Ius generale, Kőzőnséges tőrvény, par, 2, tit. 11.
Ius patronatus Ecclesiarum, Az Egyhazoknak fő gond-viselői, és fő főides Vrai, az Feiedelmek, Par. 1, tit. 11.
Ius fœmineum Az Aszszonyi-allatnak igassága, Vide fœmina.
Ius idem quod iusticia, az igaz annyi mint az igasság, Prol. 1, 2, 3, Titulo.

Ius

Ius nullum reservando, *semmi igasságát magának nem tartvan, par. 1, tit. 69.*

L.

LADISLAVS Rex Sanctus, *Lászio szent Király, par. 2, tit. 6,*

Larva, *ál orcza, Hinc larvatæ personæ. Hazug ál szemellyek, par. 2, tit, 16, 17,*

Latro, *grazda lator, avagy lappango Tolvay, par 1, tit, 15, par. 3, tit: 24.*

Legatus, *Követ, par. 1, tit, 122.*

Legitimare prolem: *igaz agyból születetnek lennie, par. 1, tit, 108. 106,*

Legitimi impetitores, *Törvennyel iaro haborgatok, par. 1, tit, 75.*

Legitimæ ætatis, *ki törvény szerént való ideiét el érte, par. 3, tit. 111,*

Levatio causarum, *az pörnek elő vétele, fel vétele, par. 2, tit. 77, 85.*

Levatio oneris birsagñ, *Az birságot fel venni, par. 2, tit. 83, 85.*

Lex, *Törvény, prol: tit. 6 13, P. 2, T. 2, 3 5, 6,*

Liberi, *Gyermekek, fiak, leanyok, unokok, par. 1, tit, 4, 17, 106, 108.*

Libertas, *Szabadság, par, 1, tit, 9, 2, 4, 11, 12, par. 2, tit 11. 58. 59. 68.*

Linea generationis, *az nemzetének agazatttya. Genealogia. par: 1, tit: 42, 47. 67. 116.*

Liquidatio, *Kaár latas, par, 3, tit. 37.*

Lites continuæ, *szűntelen való pör, par: 1, tit. 70. 79, 27, 46, 68, 25. 14. par: 2. tit: 77 25, 71.*

LITERAE, & Literalia instrumenta, *Levelek és levélbeli eszközzek: Avagy, Erősség, par. 1, tit. 42, 33, 31, 35, 128 126, 127, par: 2, tit, 34, 52, 59, 36, 15.*

Literæ adiudicatoriæ, *oly level melyben valakinek, meg itilt igasságát megh irják, és annak ereiével, ugyan annak kezéhez is szolgáltattyák, az megh itilt iokat, az kinek mélto igasságát az törvény meg tapasztalta. par: 3, tit: 35.*

Literæ Credentionales, Plenipotentiales, Commissionales, *Valakire bizot dologrol való tellyes hatalom level*

Literæ Conventionales, Compositionales, *Valami alkuvásról való levél,*

Literæ falsæ, *hamis levelek, Par, 2, tit, 14. 17,*

Literæ fulminatæ, *álnakúl, meg bontot, firkált, vakart, és törsölt kétséges levelek, Par, 2, tit. 15, & 17.*

Literæ Iudiciales *Az Biró levele par, 2, tit, 59. 57,*

Literæ Inquisitoriæ, vel Compulsoriæ, seu attestatoriæ, *Vallató paranesolatok, Par. 2, & 3, tit, 27,*

Literæ laceratæ, *Meg szakadozot levelek, par 2, tit, 17,*

Literæ metales, *határ iárt levelek, Par: 1, tit. 86.*

Literæ pignoratitiæ veteres, quæ inutiles, *Az régi zálagos levelek, mellyek legyenek erőtlenek, par. 1, tit. 82.*

Literæ præceptoriæ, Mandatum, *Paranesolat, par. 1, tit 33.*

Literæ relatoriæ, *Válasz levél,*

Literæ repetitoriæ, *Iobbágy kérő levél,*

Literæ Statutoriæ. *Iktató level, Par. 1, tit. 33. 34.*

Literæ trãsmissionales, trãsmissio, *Táblára bocsáto levél, Oly level melybẽ meg iriák az Birák törvényit, kik elől az törvény lótes azt à felső szekre, az feiedelẽ Táblaiára, avagy szemelye eleibẽ is veszik*

Literæ revisionales. *Kótés level, Chirographũ, Syngraphũ, Cautio, Manu propria scriptũ. Oly kez irás, kinek ereiével egyik à másiknak az övét meg téríti. Hinc dicit ur, Chirographo convinceere aliquem.*

Locus

Locus delicti, az cselekedetnek és vétekneк helye, Par. 1, tit. 9, Par. 3, tit. 32.

Locum patrandi mala habuisse, helye volt, melyből gonoszúl cselekedet, par. 2, tit. 47.

Lucrum hæreditatis; Az iószágnak örőcke épűlése és nevekedése, par. 1, tit. 59.

Ludas, Tapasztalt hazug, par. 2, tit. 30.

M.

MAGISTRATVS, Az kősségnek gondviselői, Igazgatoi és Birai, Prol, tit. 2.

Magnificus, Nagyságos Vr, Par. 1 Tit. 3.

Maior pars, Az nagyobbik rész, Par. 3, Tit. 2.

Malefactor, gonosz tévő, Par. 2, tit. 12, 20, Par. 3, tit. 32, 24, 20.

Maleficium, malefactum, gonosz cselekedet, Ibidem.

Malum minus inter duo mala esse eligendum, Két gonosz közőt az kisseb biket kel választani, Par. 3, tit. 21.

Mancer, Maga kurvaiatúl születet fattyu, Szab gyermek, Terræ filius, Idem. Vide illegitimus.

Manceps, arendator, ki az Vrtúl avagy az kőssegtől valamit bizonyos árron megveszen, Hidat, Révet, Vámot.

Mancipatio, örőkségnek, és egyéb iószágnak el adása, másnak engedése el kötese.

Mancipium, Rab.

MANDATVM, propriè, Principis est commissio. Az Feiedelem parancsolattya, hagyása, és valakire való bizása.

Ez penig három szer:

I. Az melyben az Feiedelem parancsol, hogy az Törvény-tévők és Birák Törvént és igazat tegyenek, valamely sérelmes felnek.

II. Mikor az Feiedelem parancsol az Capitánnyoknak és Ország Tiszt-viselőinek, hogy azt megh cselekedgyék.

III. Parancsol az rendelt Biraknak, melyben mindenkor ez Czickely vagyon, (ha az dolog, ugy mond, ugy vagyon, az mint előnkben attak) tehat hogy megh cselekedyek, Poson. 63, ar. 78, 79.

Ez harmadik parancsolatra penig, melyben az igasság tévő Cickely mindenkor szokot lenni, Törvént kel mondani, Kiért az kire hozzák melléie kel hini, Holot az Nemes Birak az Országhnak Törvényére szokták tekintenie, és végezésére, Par. 2. Tit. 8. Az Varosi Biraknak penig az Varosnak Privilegiomara: Az mely dologrol penig Privilegiomok nem vólna, az helynek réghi megh regzet szokáſát kel követniek, luxta, Prol. tit. 10. par. 3 tit. 20.

ITEM, Az Feiedelem parancsolattya az Törvényben, meg is két féle. Vgy mint,

Törvény szerént való, Mely szerént igazat is tesznek, ugy mint, uy itilet, és egyeb effele törvénybeli orvosságok, melyek igaz ideién kőltek.

Igyenes parancsolat, mely bizonyos emberekre szól, Melyben mindenkor belé iriák azt, (hogy ha az dolog ugy vagyon) Ezt az Birak eleiben törvenyre támasztyák, hogy ha mélto legyen az panasz: Es ha méltatlannak találtatik, büntetése vagyon.

Mandati iudicis refutatio pœnalis, Ki az Biró ellen szól, megh büntetődik: Par. 3, tit. 26.

Manur,

Manus, Kéz.
I. Az Feiedelem méltoſágának mondatik, Matt: 6, ar: 23, Vlad. 1, ar: 60,
II. Az törvénnek méltóſaganak Par: 1, Tit: 60,
III. Valamely Biro iárás alá vetetet, és el rendelt méltoſágnak, Par: 2, T. 55. 68.
IV. Az Földes Vr méltoſágaért: Es az ellenkező felnek kezéért, vetetik, Par: 3, Tit, 26, 28.
Manibus adverſarij̃ tradi, Az ellenkező félnek kezében adatni, par. 2, tit 55, 68, par: 3, tit. 26, 28.
Manus patris inj̃cere, hatalmaſſul az attyara támadni. Par: 1, Tit: 52,
Manus iudiciarias incidere, Biro kezében eſni. par. 1, Tit: 59, 60.
Marca. Gira.
Egy Gira arany az Törvényben téſzen, hetven két forintot par. 2, tit: 73.
Az tzőſtnek Girái is két ſéle.
Eggyik az nehez Gira, kinek eggyikke teſzen négy forintot. par: 1, Tit. 93. 133.
Maſik könnyű Gira, kinek eggyike csak egy forintot téſzen par 2, Tit: 69. 86.
Az Szekelyek Girátok téſzen ötven Magyar pénzt, par: 3 Tit 4.
Marca Homagialis, Dián maraſzto Gira, Par: 2, Tit: 50, 70, 86, 83.
Maritus ſuccedit quandoq; Néha az férière maradnak az iok, par: 1, tit: 48, 110, 29.
Mas, Maſculus, Ferfiu, par. 1, tit: 111.
Materia, Az miből valami léſzen, Par: 1, tit: 51.
Maternum ius, Annyai igaſſág, Par: 1, tit: 54.
Matricidæ. Kik az Annyokat megh ölik, notában eſnek, par. 1. tit. 14.
Matrimonium, Egy férfiunak és egy aſzſzoniállatnak, törvény ſzerént való egyűt éltek, Hazaſſag.
Mi az oka hogy csak egy aſſony embert ſabad venni, és nem egyberſ. mind egynehanyt?
Azért hogy az nagy ISTEN nem akarta, hogy az emberi nemzet, alá és fel budóſek, mint az oktalan állat, hanem hogy az házaſſagnak igaz rendit kéveſſe, es ő ſz. felſégének ſzavát fogadgya. Miért hogy mentéſt kezdetben mondá: Es ketten egy teſte léſznek, nem mondgya, Harman, Negyen, avagy többen legyenek egy teſte. par. 1, tit. 48.
Mint kel az házaſokat egyben adnie Egy-házi ſzemélyek, és elégedendő bizonyſágok által, magok ſzabad akaratyokból való vallás-tételek ſzerént, colt lib: 2, cap: 15,
Az titkon való házaſuláſok miért vadnak tiltva?
I. Mert eſalárdſág eshetnék miatta.
II. Mert ha titkon, hirtelen cſelekedhetnének meg bánván, eggy ket az máſik után kezdenek keretni, maga gondolatlanúl.
III. Mert ha értekzes nélkűl lennének, gyakorta vér-ſzerént való Attyafiak kőzőt lenne, törvény ellen.
Ei hagyhatnia feleſégeit?
Ha valaki feleſége mellől el ſzökik, minden lovai az feleſégére maradnak. Valameddig penig Vrát varni akaria, ſenki ne kénſzeritheſſe, hogy addig máshoz mennyen, S. Steph: lib: 2. cap: 28.
Az ki penig ok nélkűl és gonoſzúl hadgya el feleſégét, az házaſſágban való köteles vóltát megh ágta és el mulatta, kiért meg váltak. Mert aval azt ielenti, hogy máſſal való életre adta magát.

Két attya-fiu veheti két Attya-fiát? El veheti:
Mert az Sogorság közöt nincsen vérszerent való attyafiuság, par: 1, tit: 48.
Hanyad iziglen nem szabad az házasság?
Az szent széknek rendi második és harmad izig való házasságot megh tiltot, sót az törvény sem engedi meg. Innét vagyon ez, hogy az kik tudva ez ellen cselekeszsnek, gyermekinek nincsen semmi reszek par: 1, tit: 106, 107, 47, 53, 54.
Meatus, Viz follyás. par. 1, tit. 87.
Mendacium, Hazugság, par: 2, tit: 30, 38.
Pulchré mentiri non est verum.
Bonum est aliquando mendacium, cum dicendi prodest, & audientes non lædit.
Mensura, Merték, Mensura Regalis, alias, ulna, Király merteke. öle, par: 1, tit: 133.
Mercator. Kereskedő avagy kalmar ember, Aros ember.
Az kereskedő ember Regestomanak, mellyet azon orában, mikor az marhát atta irt, mely ki tetczik, az első és utánna való irasbol, hitele vagyon: Ezokáert mikor Regestoma mellet megh eskűszik, be vehető. Mert az mit önnön kősztök végeszték azt irták.
Mercipotus, Aldomas, Arrha. Sz. Miklos pénze, par: 3, tit 34.
Meritum caulæ, Az keressetnek dereka, summáia. P.
Meta, Hegyes rakás, hánt határ, domb, czél, par: 1, tit: 85, 86, 84, 87, 134. par: 2, tit: 85, 36.
Minæ. Fenyegetés, par: 3 tit: 23, par: 2, tit 74.
Ministri, Szólgák, prol, 16.
Miserabilis, Szánatos, keserűletes. A ki vagy vak, vagy igen szegény, árva, özvegy: az igyet másnak el adhattya, par: 1. tit: 27.
Missio, El küldés, bocsátás, par: 2, tit: 82.
Mobile, Induló, ingo marha, par: 1, tit: 19, 99.
Mola, Malom, Molendinum, Idem.
Az Malom szabad Királyi ház, közönseges Az ki abban, avagy az Egyházban és Korcsomán verekedik, húsz forintal büntetődik, annak felette az sérelmes felnek is kedvet kel keresni. Par: 2, tit: 10 par. 1. tit: 88.
Moneta, quod nos signi impressione vel authoris, vel precij moneat. Penz, par: 1, tit: 14, par 2, tit: 45.
Monile, Kőszöntyű, Függő. par: 1, tit. 110.
Mortuum qui evocaverit, mulctatur. Hólt embert ki haborgat meg büntetetik, par, 2, tit. 24 par: 3, tit. 5.
Mucro, Fegyver. par: 1 tit: 3.
Mulcta, Birság par: 2 tit: 85.
Mulier. Aszszony ember par: 2. tit: 24.
Az első Vratól egész, az masodik Vratul fel iegy ruhát várhat. par: 1, tit. 96.
Az mely Aszszonyiállat paraznaul élt, nincsen iegyruháia. par: 1, tit: 105.
Mutelus, Csonka, par: 1. tit: 14, par: 2. tit: 3, 20.
Mutuum, Kölcsön par: 2, tit: 32, P. 3, T. 17

N.

NATVS, nati, Szülletem, Fiaim, par: 2, tit: 62.
Negatio, Tagadás, Par: 2, tit: 32,
Negligentia, El henyélés,
Mikor érdemel büntetést?

Mikor

Mikor meg veti, és meg utallya azt ki az gondviselést eleiben rendelte.
Negociator, Kereskedó, Poso: 46, ar: 51
Micsoda kereskedés vagyon tiltva az Magyar nemzet közöt?
I. Vsura, az usora, par: 3, tit: 28,
II, Simonia, Isten igéijének el adása, és véle való kereskedés, par: 2, tit: 30.
III. Furta, Az lopás, es orság par: 1, tit: 15, par: 3, tit, 33, 34.
IV. Lenocinia, Fertelmes bordély ház tartása, kerites és hitegetés, par: 1, tit: 19, 105 par. 3, tit: 32, Es mindennémű gonosság, passim.
Nepos, Vnoka, par. 1, tit: 51.
Nil iuris, Semmi igasság, par, 1, tit: 69.
Nobilis, Nemes ember, par: 1, tit: 4, 6, 9, 4, 10, Ki nem műves ember munkáiaval, mely gyalázattyára vagyon, el.
Item, par: 1, tit: 7, 8, 3: 2, par: 2, tit: 68, 23, 36, 32, 33, par: 3, tit 32, 20, 3. 4, 19, 27, 31.
Nobilitas, Nemesség, par: 1, tit: 3, 4, 6, par, 2, tit: 36.
Non Nobilitat armorum collatio, nec exaltant insignia, sed feudum regale. Megh nem nemesit az Czimernek adássa, sem meg nem magasztal az iel, hanem az Királynak, avagy az Patronusnak adománya, kinek birodalmában lakunk. par, 1, tit. 6.
Nomen, Név, kereszt nev. par. 1, tit. 24. par. 2, tit. 82.
Cognomen, vezeték nev.
Az adomany levélben, az attyafiak neveit, nem szokták mindenkor bé irni, de az feleségek nevet mindenkor. Mert az attyafiak az Nemessek közöt, az osztozásnak elötte mint áhasznot s mind az kárt, egyaránt szenvedik. par: 1, T, 43
Az kiket penig még meg nem nemessitettek, és az felesége nevét, ha belé nem irták, nemességet nem nyernek, reszek sincs benne, Par, 1, tit: 48, 50, & 102, 24, 59, 27, 43, 60, Item, Par: 2, tit: 29, 35, 74, 34.
Nonæ, Kilenczed, par: 2, tit: 8.
Non venientia, Az törvényre valo el nem iövés, üdö vetseg. Par: 2, tit: 58, 86, Per non venit, &c,
Nota, iegy: Nota infidelitatis, Hitetlenségnek iele. Par: 1, Tit: 14, 16, 20, par: 2, tit: 57, 65.
Az keresztyén Feiedelmek senkit ezzel nem kárhoztatnak, hanem Törvény szerént rakiák emberre, az gyülés alat, avagy az tablán, par: 2 tit: 75. 57, 65, 49, par: 1 tit: 14, 20, 16 25.
Notarius, Iró deák, par: 2, tit: 19 Gondviseletlenségekert meg feddetnek, par: 3. tit. 35, Prokátorkodniok sem szabad. Sig: 2, art 3,
Nem-is tartoznak azzal sem az törvény tévök hogy mindenekről meg emlekezvén farasszák elméieket, hanem leveles az szek, ki ki irassa fel dolgat, Es abbúl ki tetczik, hogy hogy forgat.
Novum iudicium, Vy itilet, par, 2, tit: 12, 78.
Nubere, Férhez menni, par: 1, tit: 29.
Nullum ius, Nil iuris, Semmi igasság, Par: 1, tit: 69.
Nundinæ, Sokadalom, Hogy nyólcz napig az mezőben dolgozzanak, az kilenczediken az vásárra mehessenek. Quasi nono die, dietæ, par: 2, tit: 10.

O.

OBIECTIO, idem quod Expro-

bratiò, Szemére való vetés.

Ha valaki az szék szinin gyalázatos hirt vét valakinek szemere: ottan meg kel bizonyitani, mert pöriben külömben elő nem mehet, par: 2, tit: 36.

Ha penig az bizonyság ellen, bizonyságra kéredzik valaki, tehát I. mind az két félnek, az Törvény előt, ielen kel lenni, és az á fél, az ki vallatni akar az tanuk ellen, megh neveze ki ellen vallatat. II. Nyilván meg mondgya, mit akar vallatatni, orsagotéé gyilkosságoté? Paraznaságoté? Vagy azt hogy az előtis hamis tanunak találtatot: Vagy hogy illegitimæ ætatis: Vagy hogy attya fia. Mert külömben bizonyságra, az harmadik széék napiaig, nem io ki bocsatani. Vide Purgatio.

Obligatio, El kötés, Prol: tit: 15, par: 1, tit: 27, 82, 58 103, par: 2, tit: 18.

Obstaculum executionum. Az executionak meg állatássa, Par: 2, T. 37, 73.

Occidere, Interficere, Szabad az latrot meg ölni, ha külömben ember tőle meg nem szabadulhat. par: 3, tit: 21.

Ki valakit loaval el tapottat s: meg ől, Vetkes, mert hatalmabã vólt, hogy erősbnek és tudosbnak atta vólna aláia lovat.

Occupatio, El foglalás, par: 1, tit, 67, 68, 85.

Occupator, El foglalo, par: 2, tit. 61, 46, 42, par: 1, tit: 68, 75, 138.

Octava, Törvény szolgaltatásra valo gyülés, terminus, Matt: 2, ar. 5.

Octavæ violatio, Octava háborgató, Par: 2, tit: 20.

Ha eggyike az itilő Mestereknek ielen nem lészen, el mulik az Octava: de ha az Assessorok közzül ielen nines, aval el nem halad: Ha penig az városban beteg az Itilő Mester, Irő deakija irhat, az Assessorok által ugyan voxot és itiletet kérnek tőle.

Az Vármegyén azonk éppen, ha valamellyik Biró ot nem lészen, el halad az Itilő szék, ha mind az két Ispán ot vólna is. Egyéb igazgatas meg lehet. Hites Notarius nélkül sem lehet Itilő szék.

Oculata, Szemlelés, Szemlátomás, Szemmel való meg látogatás, par: 2, tit: 41.

Odium, Gyülölség.

Officialis, Tiszt-viselő, Tiszt-tartó, par: 2, tit: 23 27, 19, 48, 53, 51, par: 3, T. 26

Az Tiszt-tartó mikór paraszt ember és lappang az szám-adás előt, mindenűt meg foghattyak.

Ha Nemes Ember, és házánál lakik, incsek parancsolattal, hogy számot adgyon, ha nem cselekeszi, meg fogtathatyak.

Onus, Terhe, kezesség fel vétel, par: 1 tit: 59.

Onus, Büntetes, Birság, El maradás, Maratság, par: 2, tit: 86, 67, 69, 28, 80. 58. 59. 56, par: 3, tit: 6. 33.

Opinio, Itilet, Par: 2, tit: 42.

Oppidum, Mezö város, Par: 3, tit: 33.

Origo, Eredet, Par: 1, tit. 64. Par: 2, T. 61

Originales & Originarii, Az elsö iószág találók, kitől mi eredet, Par: 1, tit: 37. 73, Par: 2, tit: 15.

Orphani, Arvak, Par: 1, tit; 29, 131.

P.

PACTATIO, Meg alkuvás, Szegöteség, par: 2, tit: 12.

Pactio, Szerzolás, par: 1, tit: 59.

Pagus, Falu, Oppida, faluk es mezö városok, par: 3, tit: 33.

Palatinus, Nador Ispan. P.
Papa, par. 1, tit: 11.
Par, Az Leveleknek, sőt akar mi irásnak mássa, par, 1, tit: 42. Parban kelni,
Cum par petitur, non est quidquam aliud loquendum.
Paraphernum, Iegyruban kivül valo aiandék. par: 1, tit. 93, 100, 105, 67, par: 2, tit: 24, 18, Mennyekőzői aiándék.
Parens, Parentes, Az Szüleink. Akar atyank, iob atyank, akar annyánk, iob-annyank legyen.
Parricida, Az ki szüleit meg öli, par: 1, tit. 14, par: 2, tit: 43.
Pars, Reſz, par: 3, tit 2.
Particula Részecske, par: 1, tit: 85.
Pascua, Legeltető mezö, Barom elő föld.
Pater, Attya, par: 1, tit: 53.
Miért nem szabad az fiunak vissza űzni, ha az Apia veri?
Azert mert az hol szabad az bantás, ot tilalmas az maga óltalom. Item, par. 1, tit: 59, 60, 58, 64, par: 2. tit: 57, 61.
Paterfamilias, Cselédes ember.
Patria potestas, Attyai méltoság, par: 1, tit. 51, 55, 53, 56.
Patrare, Nemzeni par: 2. tit. 67, 82.
Patrare mala, gonoszságot cselekedni; Ibidem.
Patrimonium, Attyai iok, par: 2, tit: 44,
Patronus, Oltalmazo, Földes Vr. par. 1, tit: 112.
Az Városokban az Birák és tanács, viselik az óltalmat, az Feiedelem után.
Pauper, Szegény, Az régiek azt tartották szegénnek, kinek 50, Forintig nem vólt érteke. Most is azoknak ugyan levelet adnak rólla, Poso. 63, ar: 51.
Azoknak pőreit az Feiedelem Vdvarában most is minden ok vetetlen pénteken és szombaton elő veszik. Az Vármegyeken penig az széknek első Napián. Ha gazdag szegénnyel pőrel, és birságban esik, külömb: Mert az ir ot törvény szerént szokot fizetni, Par: 2, tit: 68, & Par: 3, tit: 28, Ha nincsen pénze, testével fizet, az az, szólgál érete mind addig, mig az birság ki telik.
Peculium, Sáiát munkával szerzet iószág és örökség. Városi hellyen, Proprium acquisitumnak mondgyák, sáiát keresmennek. Akar maga fáratsága, munkáia, avagy házasága után találta legyen is.
Ez penig Négy-fele:
I. Peculium castrense, Tábor örökség, Par: 1, tit: 5. Az mit Ember fegyverével talál, vére-hullásával, hazáinak óltalmaért, par: 1, tit: 18.
II. Peculium quasi castrense, Oly örökség, kit az Fiu deáki tudománya által talál, par: 1, tit: 5.
III. Peculium Profectitium Dolgainak elő menéséből szerzet iószág örökség, Haszon vételből való gazdagulás, par: 1, tit: 67.
IIII. Peculium adventitium, Máſtól maradot és szállot iószág, és örökség.
Pecunia, Pénz, par: 2, tit: 45.
Pecunia uxoris, Feleſége pénze. par: 1, tit: 110. Item, par: 1, tit: 17, 19, 102, 21, par: 2, tit: 76, 32, 45.
Pecus, Barom. par: 2. tit. 82, par: 3, tit. 33
Pedagium, vám pénz, Gvidagium, késerök fizetesse P.
Percutiens, Ki megh akar verni, par: 3 tit: 21,
Pergula, Follyoso,
Periurus, Hamis hitü, Ludas, par: 2, tit: 30

Periurij pœna, az hamis hűtinek bűntetesse. par: 1, tit. 38, par: 2, tit: 29, 30, Aucarius, Ibidem.

Persona. Szemely, Prol: tit. 13. par. 1, tit. 2, 65, 10, 64. 59. par: 2, tit: 52, 77, 64, 45, 46, 48, 75, 67, 20, par: 3, tit: 21, 8.

Personalis præsentia. Feiedelem személye, par. 3, tit. 8.

Pertinentiæ, Hozzá való, Par: 1, tit: 24. Par: 2, tit 76, Par: 3, tit: 16.

Per totum hodie, Mind nap estig, Matellyesseggel. Az Pőrössők kőzőt forog ez szó. Oly ereie vagyon penig, hogy ha az napról el mulik, sullyosban esik az birság. Par: 2, tit: 86.

Pignus, zálag, Par. 2, tit: 20. Az zálagos iószágot ha ki esztendeig kezehez nem vészi, és az szegénységet nem szólgáltattya: Avag magát belé nē iktattya, el marad az zálagos iószág mellől. Azt penig az igaz őröckessek ottan megh valthattyák. Vagy az Feiedelem. Avagy az kinek az feiedelem Adandgya, Par: 1, tit: 27, Par: 2, tit: 71.

Bizonyos űdőre kőtet iószágot megh valhatnak az igaz őrôckessek, de nem az ki el kőtőtte, Par: 1, tit: 102, 60, 69, 80, 81, 82, 83. Par: 2, tit: 24, 18, 20.

Piscina, Gyalmos tó, par: 1. tit: 133.

Pisetarius, Pénz-verő Mester,

Plagiarius, Martalócz.

Plebs, Vulgus, Kősség, kőz ember, Par: 1, tit: 3, 6, Par: 2, tit: 4.

Pœna, Bűntetés, Par: 1, tit: 25, 38, 15, par: 2, tit: 52, 51, 42, 55, 67, 28, 34, 36, 72, 57, 16, Par: 3: tit: 26. 19, 3.

Haromképpen bűntetődik eggyik az másiknak vétkeiért.

I. Ha kinek az Attya pénzbeli bűntetésben essik, az fia fogyatkozasára-is vagyon.

II. Rea szállitással, mikor az Attya valaki ioszágát modnelkűl el foglalta és az fia meg nem ereszti, bűntetésben esik, noha nem ő vétkezet, par. 2, tit: 58

Azonképpen az iobbagyokért gyakorta az Vrokat birsagollyák meg par, 3, tit: 26.

III. Aval hogy valakinek el halgattak méltatlan cselekedetit, véle eggyet értették: és igy az vétkes az ártatlannal eggyűt bűntetik meg. azért hogy vetsegeért amazt meg nem szollitották.

Populus, Egy Ország népe. Plebs az kősség. par: 2, tit: 4, par: 3, tit: 2.

Portio. Rész, Falka. par. 1, tit. 21. 70, 62, 6, 17. par: 2, tit: 60.

Porcus, Sértes marha, Diszno. Regen ha ki makkos Erdeiében találta, bé hattotta: ha ki nem valtották, eggyet le űttetet benne: Ha masod uttal, kettőt: Harmadszor az Vármegye Ispanhoz haytotta, és véle meg osztotta. Előszőr azért, meg iedzették az fát mely alat találták.

Possessio, Oly őrökség kinek bizonyos gazdáia vagyon. Falu, par: 1, tit. 23, 82, 24, 85, 29, 76, par: 2, tit. 71.

Posteritas, Vtannunk kővetkőzendők par: 1, tit. 17.

Posthumus, Attya halála után szűletet, Par: 1, tit 16, 17, par: 2, tit: 62.

Postliminii ius, Az haza iövetelnek igassága. Az mint szokták mondani: Az Tar gyermeknek meg nô meg az haia. Innet vagyon, hogy az budosó gyermekek, és Rabságban estek ellen, semmi űdő múlás nem fog, Sem az vér ellen, par: 1, tit: 79.

Potentia, Hatalom.

Az Hatalom két-féle:

Nagyob hatalom mi legyen, megh vagyon irva, Par: 2, tit: 42, 67.

Az

Az kisseb hatalom, par: 1, tit: 78, par: 2, tit: 67, 68, 61, par: 3, tit: 3, 19, 26.
Potestas, Meltóság, Par: 2, Tit: 3, par: 1, tit: 51, 55, 53, 16.
Prædium, Maior ház, Szálás, Par: 1, tit: 24, Most, Puszta Telek.
Prædialis, Egy ház helyű Nemes ember, P.
Prædo, Koborló, Nyuzó, fosztó, Ragadozó, Tolvay. Az illyent karóban kel verni, Par: 1, tit: 15, par: 2, tit: 12.
Præfectio, Elöb avagy fellyeb való vitel: Mikor az Feiedelem az leánzót fiui ágá tészi, és igy állapattyát meg iobbittya, Par: 1, tit: 17, 39, 50, Ha kinek annelkül is igassága vagyon hozzá, nem szükség magát nagyzani, Item Par: 1, tit: 7, 8, 17, Par: 2, tit: 50.
Præfectus, Tiszt-tartó, Passim:
Prægnantium conditio, Az neheszkes aszszonyállatoknak allapattyok par: 2, tit: 62.
Præiudicium, Valakinek karára, avagy nyilván valo fogyatkozására inditot dolog par: 1, tit. 38, 71, 58, 61, 82, 108. 110 7 par. 2, tit. 2, 57 par. 3, tit. 7, 2.
Prælatus, Az Captalannak, avagy Conventnek elöttek iaroia, elei par: 2, tit. 49, 50, 51, 44, par. 1 tit. 2.
Præpositus, Præpost. par. 2, tit. 40.
Item, Præsbyteri & Scholares arma non gerant, Az Papok és Deakok fegyvert ne visellyenek. Vlad. 7, art: 60.
PRAESCRIPTIO. üdö mulás Tēporis cōplectio, az üdönek el telese p. 1, t. 78, 79.
Miért rendelték ez üdö mulást?
Az vákmerö, rest tunnya pöresekert: kik az törveny ereiet süketsegre veszik, es az fülek mellet eresztik el az sult galambot szaiokban varván.
Hány képpen maradnak el igasságok mellöl, ez üdö-mulással?
Sok képpen: Vgy mint:
I. Az elsö, egy szem pillantásban el marasztya dolgában: azt, ki azon szempillantásban, mikor az törvént, ki mondgyák, kérdöre nem vészi sullyos törvényét: Mert az utan, egy ora mulván el nem bocsáttyák. Az mint hogy az maga-öltalma-is csak azon szem pillantásban szabad, par: 3, tit: 21, Az Nemes ember meg fogtatása-is, az véteknek helyén kűvül, üdö múlva, meg nem engettetik, ha nem ha szűneti nem vólna hogy kergetik.
II. Hat oraiglan, el marasztya dolgában azt. Ki az törvény szek fel költeig, az meg mondot sententiától azt el nem tiltotta, Par: 2, tit: 59, 18.
III. Egy egész napnak forgása, mely tizen két orát tészen, Azt, ki az szokot napon az sententiát ben nem tiltya, Poss: 50 Art. 52.
IV. Harmad napi üdö mulás: Az kit feien marasztották, es fogva-is vagyon, söt feijet-is akarîák venni, hogy harmad napnak alatta pöressevel meg nem alkut:
Vagyon más rendbel: harmadnapi üdömulás-is: ugy mint mikor valaki valamit veszen, ugy hogy ha nem tetczik, harmad napra viszsza adgya (ez Ország törvenye-is) Ackor az vegezet idöt kel tekenteni, es abban meg tartani. Ha penig semmi idöt nem vegesztek, az harmadnapot kel meg tartani, mely alat az vöt marhát meg adgya es penzét viszsza kerie, mert az után raita marad p. 2, tit. 55.
V. Oetöd napi üdö mulás, lészen annak is dolgában: Ki meg igirte, hogy emberet állattya az törvény elöt, bizonyos megh hagyot napon, es az után ötöd nappal állattya, mely osztán héában valo.

VI. Hat

VI. Hat napnak üdö mulássa vagyon, az terminus oktavanak végében, mely hat nap alat à ben tiltas nẽ fog. pos: 50. ar: 2.

VII. Nyolcad napi üdö mulás, végezesből valo, hogy addég ne béia rea, mig alkuszik véle avagy véle egyéb törvenybeli uttyát alattya meg. Pos. 50. ar. 54.

VIII. Tized napi üdö mulás: Az ítilö Mesternel ki tized napnak allatta, ellene valo sententiáiát ben nem tiltya, és az tized napot el mulattya.

IX. Tizen negyed napi üdö mulás, engettetik az vice Ispanoknak. Ez alat az vármegye mást tartozot válaſztani.

X. Tizen ötödnapi üdö mulás: Mikor vagy valaki fogva vagyon: Avagy valaki marháit adoſſagaért el bócsültek, és tizenötöd napig vagy Biro keznel, vagy köz kezuel vagyon, ha ki nem váltya éppen, örökbé az Creditornak marad. P. 3, t. 28, Azert ha az 15 napra az felpöres az törvenyre el nem iö: az megh tartot es megh fogot embert kezeſſegre ki adhatni.

XI. Harminez napi idö mulás, az Teſtamentarius Tutorok felöl, kik addeg Inventariomot tartoznak iratni.

XII. Hatvan napi üdö mulás: Léſzen az Feiedelmek paraneſolatiban, ha az alat meg nem adgyák, az után erötlenek léſznek, Par: 1 tit: 33.

XIII. Hat hólnapi üdö-mülás: Leſzen azoknak dolgában: Kiket valami örökſeggel meg kinálták, meg imádták, es hat hólnapnak alatta megh nem váltották. Par: 1, tit: 60.

Varoſsi helyen egy eſztendönek es egy napnak forgáſſa alat, leſzen meg az üdö mulás. par: 3, tit. 15.

XIV. Egy eſztendönek forgaſſa alat valo üdö mülás forog azok közöt, kiknek Adomány és Iktatás által adatot iószágok vagyon, és el halgattyák és veſzteglik.

XV. Az Falubéliek közöt is eſztendöt és egy napot foglal bé az üdö-mulás, és üdö téltés, par: 1, tit: 78, par: 3, tit: 14. 15.

XVI. Vſucapio rerum, Szokáſſal és velle való eleſſel magunknak való tulaydonitás. Az az, ha valami el adot marhát, viſzſza nem valtunk, oda marad, Az el orzot, tolvaylot marhától megh válva.

XVII. Tizen-ket eſztendöi üdö mülás: mely alatt az nyavalyás ertetlen árvák ellen megh nem engettetik az üdö mulás, Par: 1, tit: 78.

XVIII. Tizen-hatod eſztendöi, mert addig halgat az árva, par: 1, tit: 111.

XIX. Tizen nyólczad eſztendeiglen, egy ſem idegenitheti ió módgyával iószágát, Par. 1, tit: 111.

XX. Huſzon negy eſztendös korában, teljes üdeiü. Birhattya maga iószágát, akar hová tegye. Ibidem.

XXI. Az harmintz ket eſztendös üdö mulas leſzen az Nemeſség tovaiban, mellyet más modnelkül bir, ha addig nem ellenzik par. 1, tit. 78.

Az Iniuriakat, es boſzſzu-tetelekit addig indithattyák megh az törvenyben: Az után nem.

XXII. Az mely dolgok egyeneſſen csak az ſzent ſzeket illetik. Negyven eſztendönek alatta meg indithattyák. Az után halgaſſanak, Ibidem.

XXIII. Király igaſſága száz eſztendeig fen áll, es abban mulik, Par. 1. tit. 78.

Minemö

Minemű ügyeket nem mulattat el az üdő?

Az zálag meg adáſt,

Az gonozſágnak meg büntetéſét.

Az Országh uttyát, uczakat, határt, árkot és hidat: miért hogy közönſéges ſók, ſenki el nem foglalhattya.

Azonképpen Attyafiak közöt, és az városbeliek közöt, oly dolgokban, mellyek az közönſéges városi állapatot illetik, és annak meg maradáſſát, az idő-mulásnak nincsen helye.

Sem az Rabſagban eſſet emberek ellen nem fog, par: 1, tit: 56, 79, 46. 78.

Item paſſim. par. 1, tit: 23, 11, 82, 85. par: 3, tit: 14, 15,

Felben ſzakaſzthattyák mind az által az üdő-mulást. Ha az dólgot ellenzik, tudomány tetellel, hogy nem engedik rea. Kit ha nem cselekeſznek, helye léſzen.

Præſumptio, Gyanoſſág, par: 1. tit: 121.

Prævaricator, Szinnel való cselekedő. Oly Prokátor ki az pörben titkon az ellenkező felel tartya: Két ſzinű. Kiért dijan vagyon.

Primordia, Kezdeti, par: 2. tit. 15.

Princeps, Feiedelem Prol. tit. 6. Par: 1. tit: 3. 9, 10, 37, par: 2. tit: 77. 11, 3. 39, 76, 12. par: 3, tit: 10.

Prior Auranæ, par: 2. tit: 54.

PRIVILEGIVM, Valamire való ſzabadſág, Privilegiom, Tulaydon igaſſág par: 2. tit: 8, 12, 14, 7, 11, 9, 20, 10, 16, par. 3, tit: 20.

Nyolczképpen romol meg az Privilegium.

I. Mikor az kinek az ſzabadſágot attak, ellene cselekeſzik.

II. Mikor az ſzükſégnek idején, az ſzabadſággal nem él,

III. Ki notában eſik, el veſzti ſzabadſágát.

IV. Mikor más embernek nyilván való kárára adgyák.

V. Mikor az ſzabadſágot az törvény le ſzállittya.

VI. Mikor az ſzabadſágnak ellene mondanak.

VII. Az utólſzori az elſőt meg erőtleniti.

VIII. Mikor az Feiedelem bizonyos okokból le téteti valakivel az ſzabadſágot.

Probare, Bizonyitani, par: 2, tit: 32, Actori incumbit probatio.

Proceſſus Iuris, Törvény follyáſa.

Longus, hoſzſzu pórnek follyáſa par: 1, tit: 46, par: 2 tit: 86.

Brevis, Rövid follyás, par: 2, tit: 18.

Proceſſus extra formam iuris factus eſt ipſo iure nullus.

Penes novum iudicium reformatur. par: 2, tit: 12, Item par: 1, tit: 79, 68, 29, 82, 74. 46, par: 2, tit: 66, 67, par: 3, tit: 17, 18, 19.

Proclamatio, ſzolitás, neven való be hivás, abban az ſzoban derekben, az hol az törvény tévők ülnek.

Procurator, Gondviſelő, Prokator, Par: 2, Tit: 13, Par: 3, Tit: 15.

Büntetéſe vagyon, ha valaki hagyatlan Procuratornak találtatik. De nem mindenkor.

I. Mikor az Principalis ielen vagyon, ſzabadon ſzólhat, ha be nem vallottatis.

II. Az Tranſmiſſio mellett is ſzolhatnak ugy, ha többiteni nem akariák: de tovább nem appellalhattyák.

Az Procuratorok tiſzti ez.

I. Hogy hüven addig óltalmazzák valaki cauſáját, az meddig igaſſágot látnak benne: Es abban mindenfele vigyázók legyenek.

II. Hogy

II. Hogy szánszándékból hamis levelekkel ne éllyenek: Hamis avagy réá fogadot tanut ne állassanak.

III. Ne legyenek szavokban tétovazók, héjában az üdöt se mulassák, se ne viszszálkodgyanak. Mellyet ha az Birák látnak, vélek el hagyattassák.

Tartozik penig az Biró Prokatort adni. Mert némellyek szegénységek miatt, avagy az ellenkező félnek hatalmas vólta miat, nem szerezhetnének Prokátort. Es ha az törvény valakit Prokátornak valaki mellé vet, és oknélkül el hadgya, soha azon az széken nem Procurálhat.

Szükség annakokáért, hogy az Procurator constitualva, es be vallot legyen. Az Procator levelnek is onnét kel kelni, az hol fő bizonyos Residentiáiok es lakássok vagyon az pöresseknek, par. 2, tit: 13.

Item, Varosi hellyen nem engettetik meg az Varosbelieknek, hogy idegen Procatort állassanak.

Item, Az Varosbeli Procuratorokotul az kévantatik, hogy szüntelen forogyák azokon az Napokon, mellyeken az Birak törvent mondani tartoznak, az szék hazat, ideienkorán. Es hűvek, szorgalmatossok, gondviselők, es vigyázok legyenek. Az bé adot irássoknak mássát feleleteket, leveleket, igaz ideien bé adgyák, és mássát ki vegyék.

Mert ha az pöresseknek valami károk esendik miattok, ha az törvény mondgya, saiattyokból megh fizessék. De his vide, Par: 1, tit: 111, 129, par: 2, tit: 87, 95. 22, 79, 77. 80. 81, 13, 20, par: 3, tit: 6, 3.

Proditio, El árulás, par: 1, tit: 38, 39, 44.

Productio, Elő hozás, par: 1, tit: 29, 36, 37, 39, 34, 35, par: 2, tit: 15, 36, 84, 34.

Profelsio, Tanitás, Apostali tanitás. Ibid: par: 1, tit: 11.

Profectio, Vton való létel, Par: 1 tit. 14.

Profugus, Szökött, Par: 3, tit: 26.

Prohibitio, Tilalom, par: 1, tit: 106, par: 2, tit: 20, 26, par: 3, tit: 33, 15.

Proles, Magzat, Par: 1, tit: 17, 108.

Promissum, Igiret, fogadás.

Az igiret két féle:

Eggyik kit hittel erősitnek, par. 2 tit: 30, 52.

Az másik egy általlyában való igiret, Par: 3, tit: 26.

Pronunciatio, Ki mondás, ki nevezés, Prolog: tit: 15, par: 2, tit: 75.

Az Biró mikor ki mondgya az törvént: az birságot néven meg nevezze, min maradot legyen el valamely fél, ha az pőrőssek megh nem nevezték vólna-is.

Propinquior, Közelb, Az mely közelb való ver, par: 1, tit: 97.

Proprium, Tulaydon, Saiját, par: 1, tit: 28, 29, par: 2, tit: 71.

Ex multis propriis constat commune, Az sok tulaydonból, lészen meg az közönséges.

Prorogatio, Halogatás, Halasztás, vas levellel valo vontatás. Effele level meg erőtlenedik, ha az, valakinek vagy szabad akarattyából, vagy az törvénnek kénszeriteséből fizet, avagy megh alkuszik, az ki hozta. Lasd meg par: 1, tit: 29, 129, par: 2, tit: 50. 37.

Efféle haladékrol valo vas levelet penig akar ki is csak egy úttal hozhat. Ha penig viszontak oknélkül hozza, az törvenyben nyelv valtságon marad erette.

Nem-is

Nemis hozhatni kûlön kûlön valo emberek ellen, kûlömb kûlömb valo esztendökben, hanem egy uttal egy esztendőre valot az arva, avagy ki maga iovaert, mindenek ellen. Mert soha igazat nem tehetnének az tőrveny tevők, ha ma Peter ellen, esztendő mulva Pal ellen, es harmad esztendőre Ianos ellen is kezdene valaki vas levelet hozni.

Prorogatio annualis, Prælatis, à die electionis: Pupillis, à die obitus patris, admittitur, p. 2, tit: 50.

Proscriptus dicitur damnatus, Kárhoztatot, Sig 2 ar: 5.

Protestatio, Tudomány tétel. par: 3, T. 15.

Protocolum, Város könyve, Az gyülekezet, avagy vár-megye könyve. Liber Regius, Király Könyve, &c.

Protonotarius, Itilő Mester, Magister,

Protonotarius. Idem. Assessores sedis iudiciariæ regni, Assessorok: Az Nemes Országtól rendeltetet itilő Birák, par: 2, tit: 77.

Az Birák causát itillyenek és ne Prokátorkodgyanak, Matt. 3, art: 14.

Provenius, Iövedelem, Az proventus és Exactio nem egy: Mert az Proventus iövedelem: Az Exactio, kinszeritésből való erőltetés, melyből gyül az kereset, par: 1, tit: 29.

Proverbium, Köz beszéd, Példa beszed, par: 1, tit: 82. Embernek csöcsemő szokot szova.

Provocare, Bayra hivás: Embernek vagy ártalmára, vagy óltalmára való ki hivás, par: 3, tit: 21.

Prudens quasi Providens, Eszes és továbra gondoló.

Puber, Iól fel serdült Iffiu, kinek baiusza mohozot, Par: 1, tit: 111,

Publicare, Közönségessen megh hirdetni, par: 1, tit 29, 30.

Puella, Leány, Leányzó, par: 1, tit: 112. 119, 97, 29, 67, 92, 101, 113, 111, 91, 17, 90.

Puer, Gyermek, par: 1, tit: 112, 111, 132. par: 2, tit: 23,

Puerperium, Gyermek ágy-béli par: 2, tit: 37.

Pupillus, Oly árva kinek Attya nincsen, Par: 1. tit: 124, Orphanus, Kinek sem Attya sem Annya nincsen, Par. 1, tit: 129, 131, 132, 130, 124, 126, 128.

Purgatio, Maga tiszttitása, dolga el igazitása. Hogy ha hitet vetnek nekie, maga megeskővén, az többi mellet kik megeskűsznek, arra eskűsznek, hogy ők azt el hittek, hogy igiz legyen az mire eskűt legyen amaz. Ha penig az meg hagyot napra hűtit le nem teszi, s meg nem eskűszik, el vesztí pőrit.

Q.

QVARTA Puellaris, Leanyi negyed, par: 1, tit: 97, 88, 89, 29,

Quartalicium, Idem, par: 1, tit: 88. 17. 89, 6. 101. 29, 90, par: 2, tit: 24.

Quærela, Panasz, Akar ki panaszára is az Nemes embert megh nem tartoztathatni, hanem ha érdemli, és az véren ha tapasztallyák, par: 1. tit: 9.

Quærulans, par: 3, tit. 26.

Quæstio, Kérdés, par: 2, tit: 71, par. 3, tit: 20,

Quinque casus, ött rendbéli nyavalyás par: 2, tit: 42, 55, 67 par: 3, tit: 19.

Quittantia, Menedék levél: Quietantiæ, Idem, par: 2, tit: 84.

R.

RADIX, Gyöker, par: 1, tit: 28,
Raptus, Ragadozás.
Rascianus, Racz, par: 1, tit: 25.
Ratio, Okosság, Szamadás, par: 1, tit: 29. & 115, 132, par: 2, tit: 59, 29.
Reatus, vétekben valo leledzés, par: 2, tit: 55.
Recipere, Bé fogadni, viszsza veszem. Par: 1, tit: 61.
Reclamatio, viszsza mondás, ellenzés, par: 1, tit: 62, 72, 85. 107. p. 2, tit: 17.
Recognitio, Emlékezet, Regi dolognak elö számlalása, par: 1. tit: 37.
Reconventio. Item, Reconvenio, En is törvényben idézem azt ki engem elö idezet. Vbi primo actoris, & post rei causæ levatur.
Rector populi, Az kösség igazgatöia. Prolog: tit: 2.
Rheda, Kocsi, folyo kocsi, Passim.
Redemptio, Váltság, Par: 1, tit: 15, 16, 27, 52, 82, 83, 103, 60, par: 2, tit: 42, 56, 63, 64. 55, 43.
Referre, Megh hozni. Relatio, valasz.
Relatoria, valasz level, Reversionales literæ, Idem. Par: 1, tit: 86. Par: 2, tit: 74.
Reformatio, megh uytás, az elöbbi iö formára való hozás, par: 1, tit: 37, par: 2, tit: 12.
Regale iudicium, Par: 2, tit: 20.
Reiectai, iratnak az pöreſſek az transmiſsiora, az itilö Mesterrel, kiknek pörek az terminusról el halad, és el marad, az üdönek rövid völta miat. Mely transmiſsiot az után ugyan elö szokták venni.
Rekez, Par: 1, tit: 133.
Relicta, vide, Vidua, Par: 1, tit: 98, 99.
Remiſsio bonorum occupatorum, Az el foglalt iószágnak meg ereszteſe, viszsza bocsátása.
Remiſsionales literæ, az az, Mikor valaki, az törvént megh iratya levélben, hogy feleytségbe ne mennyen. Minthogy minden itilö szeken meg fizetvén az Notariusnak, tartozik levelben irni az törvént, és annak minden völtak eppen valo follyáſát, Arrol való lévelek, cedulak.
Remotus, meszszönnen valo par: 2, tit. 67
Renunctiatio, el hagyás, ellene valo mondás, meg ereszts, Meg vetés. Par: 1, tit: 44, par: 2, tit: 12.
Reoccupatio, viszsza foglalás.
Repræhenſio, meg szolitás, dorgalás feddés,
Repudium, el hagyás, el valás, Vide Matrimonium.
Repulsio, Fegyverrel való ellenzés. Hátra üzés. Viszsza verés: Par: 2, tit: 73, 74, 75, 76,
Res, dolog, Marha, iószág eszkőz, Prol: tit: 2 par. 1, tit: 24. 45, 82, 98, 99. 134 100, Par: 2, tit: 45, 55, 82, 56, par. 3, tit: 35, 29.
Res cum onere vadit, Az marha utánna viszi az körülette való terhet.
Responsio, Felelet, Par: 1, tit: 129. 130. 131, Par: 2. tit: 32.
Restitutio, Restituere, megadni, megvetni, meg tériteni, meg fizetni.
Ez amaz mondás szerent szokot megh lenni.
Qui prior tempore, potior est iure. Azokaért.
I. Az le töt marhát kel megadni, avagy ki tellyesitenie.
II. Az

III. Az egy ruhát: Mert minden megh hivô Creditoroknál elöb való annak az ô igasſága.

III. Az el temetéſre valo költſégre teritik meg.

IV. Az kinek penzével vötték valamit, avagy épitettek.

Reſuſcitare cauſam. Vijulan pört inditani, par: 2. tit: 21, 25, 57, par: 3. tit: 11.

Exſpirata & mortua cauſa, ſententia vivificatur: Mikor lelket funak belé, meg elevenedik.

Retinere, meg kesleltetni, avagy meg tartani, par: 1, tit: 51:

Revifio, Revifionalis, idö latot levél. par: 1, tit: 128.

Az tutorok az Arváb dolgaiban, el nem iárhatnak, eſſele levél nelkál, par: 2, tit: 41.

Revocatio, vel Retractatio, valamely valláſnak. avagy Procator feleletinek meh hivása, és erötlenitéſe, par: 2, tit: 79. Item, par: 1, tit: 59, 62, 109, 110, 111 128, 61, par. 2, tit: 12, 75, 77. 80. 81, 79. 17, par: 3, tit: 6, 11.

Két uttal nem engettetik az Procator hivás, mert ha ki arra megyen, telly ſſégel kereſſeti meg ál, és öröcke le ſzál.

Ha penig ſok vólnanis az Prokator, csak egy bizonyos fizetéſſel eri meg, az meg hiváſt, par: 2, tit: 74. 34, 46.

Akorsis nem az Procator feleletit ezafollya meg, hanem az feleletben eſſet veſſeget és feleitſeget, mellyet az pöreſſe hire nelkál elö ſzamlált, azt igazittya vele, par. 2, tit: 80.

Az is három ember által léßen,

I. Az Principalis által, és igy egy uttal meg engedik.

II. Az Procurator által, mely cauſa mel-

lól ottan el kel állani, miért hogy ö maga az dolgot kétſégeſſe tötte.

III. Az ki Prokátort nem állat és nem vall, hanem ö maga forgattya pörit, tehát maga ſzovát maga diával hibáttya meg.

Igy azért, hogy az terhet le tévén, ha az ſzek ſzinin menten elö nem ſzamlállya-is az okait, helyes. De ha az mellet ollyant nem mond, kit az elöt nem mondot, indebitan vagyon érette.

Reus, Pörben fogot, avagy törvényre ideztetet ember, Prol: tit: 13, Par: 2, tit: 84, Par 3. tit: 31. 36.

Rex, Király, Regia Maieſtas, Celſitas, Celſitudo, Excelſitas, Király avagy Feiedelmi fölség, par: 1, tit: 3, 11, 13, 10, par: 2, tit: 6, 14, 20, 39, 3, par: 3, tit: 3.

Ripa, Márt. part:

Ritus, Szokás, Mód, Törvény.

Rixæ, Viſzſza-vonáſok, Harczoláſok.

Rus, Mezö, Paraſzt maijorság.

Ruralis. Mezei, par: 2, tit: 32.

Ruſticus, Ki földi, ſzántó ember Paraſzt ember. Pör: par. 1, tit. 3, 7, 123, par 2, tit. 27, 33, 32, par. 3 tit 28, 33, 26, 29, 3, 27, 25. 34, 25. 31, 30, 21.

Ruſticitas. Par. 3, tit. 25.

S.

SAcerdos, Pap, Prol. tit. 2, Sacerdotalis ordo liberat à ſervitute, Az ki Papſágra adgya magát, azt iobbágyſágra nem veheini.

Haiozágok vagyon, az Vármegye ſzékin törvent kel állaniok, par. 1. t: 12.

Az Papok iovai, mikoron valamelyiknek halála miat nemzete el fogy és magva ſzakad, Kiralyra, ugy mint igaz

és törvény szerént valo örökesre szálnak par: 1, tit: 10.
Sacramentum, Szentség, p. 3, tit: 32, 35.
Sagena, Vész, Varsa helye. par: 1, tit: 33.
Salvus-conductus, Az Feiedelem uti levele. par: 1, tit: 14, par: 2, tit: 75.
Sanguis, Vér,
Elöször az embereknek vérek hulasát. Masodszor, Vér szerént valo nemzetseget ielent: par: 1, tit: 47.
Saniores & Potiores in populo, Vide par: 3 tit: 2.
Satisfactio, Elégtétel, par: 2, tit: 36, 43. 45, 67, 71, 86, 48.
Scire, Tudni, Prol: tit: 16, 12, 15, par: 2, Tit: 27,
Sclavoniæ leges, Tót Országi törvények, par: 3. tit: 3:
Scriba, Iro Deák. par: 2, tit: 20.
Scythia, par: 1, tit: 3.
Sedes iudiciaria, Törvény ház, Szék haz, törveny szek, par: 3, tit. 26.
Sedes iudiciariæ Comitatuum, Az Varmegye székin, Magyar Országban száz forintig, Erdélyben ötven forintig itilhetnek. Passim.
Sedis iudiciariæ violator, Szék törö. par: 2, tit, 69:
Seges, Veteméy, Gabona, par: 3, tit. 33.
Segregatio, Külön való valasztás, par. 1, tit, 84,
Semen, Mag, par, 1, tit. 22,
Seminis defectus, Ollyan kinek magva szakad, par, 1. tit. 22, 26, par, 2, tit, 62,
Sententia, Itilet, Törvény, Itilt dolog, sententia. par, 1, tit. 16, 60, 68, 134, par. 2. tit, 42, 67, 84, 86, 36. 55, 67, 43, 60, 65, 56, 57, 88, 37, 63, 44, 83, 82, 73, 58, 50, 75, par, 3, tit. 26, 19, 20
Sequester, Sequestratio, Köz kézhez való adás, par: 1, tit. 29, 76, 85, 99, 134,
Manus Communes, par, 1, tit: 125.
Series, Rend, Szer iárás, par: 1, tit: 40.
Servitus, Szolgálat, kötelesség, par: 1 t. 3, 9, 39, 84.
Bene servientes, az kémeket mondották annak.
Az mely Nemes embert el maraszthatnak, és nem fizethet kötelesség alat meg kel rólla szólgálni. par: 2, t. 68, p.: 3, t. 28
Sessio, alias Fundus Curiæ, Nemes ülés, ház-hely, par: 1, tit: 134.
Sexus, Mindennemü állat közöt való külömbség, ugy-mint, az Him és Nöstén közö, par: 1, tit: 20.
Sexus virilis dignior az fiu méltosagosb személy, az leányzonál, par: 1, tit: 41, 17, 18, 20, 21, 37.
Siculus, Szekely, Par: 3, Tit: 4, Vgyan ot irták meg az törvényeket: is.
Sigillum, Pecset, par: 1, tit: 14, par: 2, tit: 13. 58, 3, 17.
Az Pecséti két féle.
I. Authenticum, Mely csak az Feiedelmek, és az Ország rendeltetet Birak, Captalanok és Conventek pecsétek. Azonképpen keritet kolcsos varossoké, és mezö várossoké, mellyet az Feiedelem engedet nekik.
II. Az nevezetes emberek pecséti, kinek kinek saiát pecséti. mellyel semmi örökké meg maradando levelet nem pecsételhetni, par: 2, tit: 13.
Silentium, Halgatas, Csendesség, par: 3, tit: 11, par: 2. tit. 23.
Similis, Hasonló, par: 1, tit: 74.
Simulatio, Tettetes. Passim.
Singularis, Vnicus, Eggyes, Az az, kinek sohúlt semmi öröksége ninesen banem

banem halálával magva szakad, és nemzete el fogy. par: 1, tit: 10, 59, 64,
Soboles, Magzat, Fiu és Leány, Par: 1, tit: 106.
Societas, Tarsaság.
Erről megh tanit az Arithmetica, hogy kellessék vele élni. Az gonoszságban valo tars penig szinten ugy lakol, mint az ki cselekszi. Facientes enim & consentientes eadem puniuntur pœna.
Sodomita, Eretnek, Balvanyozo, Gen: 13, ℣. 13, Dev. 11. ℣. 16.
Solutio, Birságnak megh fizetése, Par: 2, tit: 69.
Soror, Nenem, par: 1, tit: 39, 50, 17. hugom.
Specificare, Nevezetes képpen megh nevezni, irni, ki feiezni, Meg kereszteln, par: 2, tit: 26.
Sponsa, El adot leányzó, valaki iegyesse, mátkaia, par: 1, t. 100, Menyasszony 1d:
Statuere, Törvenyre elö allatni par: 3, t. 26
Statutio, Iktatás, Par: 1, tit: 63, 32, 34, 30, 33, 66. par: 2, tit. 21, 86, 11, 12, 71, par: 3, tit: 26. 16.
Statutum, Rendelés, Végezés, Prolog: tit: 8, 9. Par: 3, tit: 2.
Stellionatus, Szem-fény vesztés.
Stigma, Bellyeg, par: 2, tit: 16.
Stipendium, Hó pénz.
Stipes, Stirps, Az Nemzetségnek eredeti, par: 1, tit. 28.
Strages, Veszedelem, Par: 2, tit: 74.
Stratagema, Hadi Okosság, Fortély, hadi tiszteséges álnokság.
Strigæ, Boszorkányok.
Stuprum, Parázna ság, Par: 1, tit: 14 Par: 2, tit: 74.
Subarare, az földet alá szántani, nyilván meg mozditani. Innet mondatik: Subaratio, hazasság felöl való végezes, Allapattyának meg ujulása: Es iegy gyürö adás par: 1, 93, 100.
Subscriptum, Aláia valo irás.
Subscribo, aláia irok, vele tartom.
Az Birak és Secretariussok az sententia level alá iriják magokat, nagyob bizonyságnak okaert.
Az vég sententia alá igy iriák, Coram me Magistro &c.
Az halgato Prorogatoriak és egyéb közben mondot sententiak alá penig, csak lectát irnak. Ezokáert mert az pör közben költ levelek csak bizonyságul lehetnek üdövel. De az veg sententiáról költ leveleknek annye meltosagok vagyon, mint valamely Privilegiomoknak
Az transmissiok alá penig mind az varmegye Ispani, somind penig az Nemes Birak es Notariusok aláia irijanak. Pos: 50, art: 62.
Subsidium, Segitség. Mellyet az Ország gyülésben szoktak rendelni, Vlad: 5. ar, 1
Substitutio tutoris, hagyot tutor, Par: 1: tit: 56, 66, 8, 67, par: 3, tit: 30.
Successio, Valaki hellyére való kövekezés, Másnak helyére szállani, par. 1, tit: 29, 47, 50, 48, 15, 66. 67, 16, 49, 56. 68, 110, 51. 69. 10, 64, 120, 17, 19, 27, par. 2, tit: 71, 62.
Sui iuris esse, Magával szabad ember, Par: 1, tit: 56, 111, 112, 121.
Summa, Somma, par: 1, tit. 60, 81, 73, 103, 61, par. 2, tit. 76.
Sumptus, Költség. Par. 1, tit. 42.
Sumptus ne superet censum.
Supplementum, Additamentum, Kitellyesités.
Supplicium, Büntetés, par. 1, tit. 15, 16 103

Supplicatio. Alazatos könyörgés.
Supportans, ki valaki hellyen terhet viſel par. 1. tit. 42, par. 2, tit. 37.
Az öregbik Bátyok, tartozik az több öcſei és hugai helyen az pört viſelni. Ekokáert hogy ha azt valami-képpen el veſztene-is, ezen attya fiai azon pört iſméglen meg indithaſſák. Sót bátor prokator levele ne legyen-is, forgathatiya, Es ha, per non venit. el maraſztiyákis, eſak egy terhen marad érette, Az hatalomtúl el válva, mert abban külön külön maradnak el.
Sulpitio. kétſeg, par. 1, tit. 123, 124.
Sylva, Erdő. Cſere, Haraſzt.
Ez-is két-féle:
Makkos Erdő, és Erdőlő erdő, túzre avagy örökſégre kit hordnak, par, 1, tit. 133, par. 3, tit. 33.
Symbolum, Balitta, lel.

T.

TABELLARIVS, Level hordozo poſta.
Taberna, Haz. Szállás, Koreſoma, Kalmár-bolt, Kamora, Sator, Azoknak ſzabadſágát láſſad in V. Mola.
Talio, Haſonlatos büntetés, Szemet, ſzemért, Fogat, fogert, Haſonlo boſzſzu.
Tartari, Az Tatárok, par: 2, tit: 6.
Tartarus, Bor ſeprő.
Tavernicalis ſedes, Tarnok ſzek, par. 3. tit: 19.
Taxa litterarum, Az levelek váltſaga, vide, Prothonotarius.
Telonium, Vám.
Tempus, üdő. Paſsimi
Tempus tacendi & Tempus loquendi.
Terminus, Hatarozot nap. par. 1. tit. 16. par. 2, tit. 26, 82, 56, 59, 36.
Terra, Föld, par. 1, tit. 24. 87.
Terragium. Föld valtſág, penſio ſundi.
Terreſtris dominus, Földes Vr. par. 3, tit. 26, 27, 33.
Territorium, Város avagy falu földe, nyomás.
Theſaurus, Kincs, Oly pénznek el tétele, kinek az Vra immár nincſen emlekezetben. De ha tudgyák, ki tötte legyen oda, és mikor, még nem el reytet kincs. Ki kincſet talál harmad részét magának tarthatiya, az két része azt illeti, az ki határát találla.
Teſtamentum, Akaratunknak bizonyos rendeléſe, arról, hogy halálunk után, iovaink kikre legyenek, par, 2, tit. 52,
Annak penig ſzabad akaratból kel ſzármazni, par. 1, tit. 51, 100, 114, 109 105. par. 3, tit. 30.
Teſtis, Bizonyság, Prol. tit. 13, 15. par: 2, tit. 27, 28, 29. par. 3, tit 27, 12.
Teſtimonium, Bizonyság-tétel, par. 1, tit. 39, 47, 126, par, 2, tit. 27, 17, 29. 21, 36, 49 par. 3, tit, 12.
Teſtimonialis, bizonyság-tétel.
Titulus, Fellyúl valo irás, Meltoſágos diczíret. Vt és mód, mely forman ember örökſéget biria. Mint hogy ſenki két uton ioszagot nem birhat. par. 1, tit. 82, par. 2, tit. 70,
Tortura, Kinzás, Prol. tit. 10. 16, par. 3. tit. 20.
Az meg kinzás, ſenkit tiſztеſſége veſztette nem teſzen. Quæſtio, Idem.
Az kinzásra harom okból mehet az törvény.
I. Mikor az kereſet, ſzörnyű es főben iaro dolog.
II. Mikor az alpöreſre, nyilván való bizonyſagok vadnak, és mutato ielekből, valo fort megyen reá. III. Mi-

III. Mikoron kúlömben végére nem mehetnek az dolognak, az bizonyságok nem létele miat.

Az kinzás penig képest legyen, hogy személyében eppen maradgyon, meg ne csonkullyon, benullyon belé az fogoly: Mert ha az vadlo szavára kezdenek kérdezni és kinzani, az igasság mellől ott az Birák el tavoznának.

Transactio, Meg szerzódés, alkuvás, part: 1. tit: 62.

Transire in rem iudicatam, arra megyen, mint ha törvénnyel el érték volna, par: 2. tit: 56. par: 3. tit: 35.

Transmissio, Vide Literæ transmissi:

Transumtum, Az leveleknek igiről igire való mássa, par: 1. tit: 42. par: 2. tit: 11, 15.

Transylvania, Erdely Ország.

Vera equidem Dia est Christi sententia magni,
Divisum Regnum seditione ruit.
Sic opulēta potens diris agitata procellis
Pannonia, heu misera, seditione ruit,
Part 3. tit: 2 & 3.

Tributum, Contributio, Taxa, Census, Adó. Par: 2. tit: 9. 10.

Telonium, vectigal, Vám.

Tricesima, Harminczad.

Trium dierum spacium concordiæ causa admittitur, Harmad napi szabadság, az meg békéléſnek okáert, meg engettetik, Par: 1, tit: 60.

Triumphare, Valamit meg nyerni győzedelmeſſen, nyerteſſen iárni, par: 2. tit: 73

Turbatio, Turbator, Háborgás, Háborgató, eſzveſztő, Conturbatus, háborítot és meg indult ſzivel lenni, par: 1. tit: 14. Par: 2. tit: 31. 75. 76.

TVTOR, Tutrix, Tutela, Az tutorság háromfele, Par: 1, tit: 112.

I. Legitima, Az Törvény ſzerent való Tutorság, Par: 1. tit: 13. Melynek

Némellyike az ſzűleinkre nez, Par: 1, tit: 51.

Némellyike Attyánkfiait illeti, kik hogy haſznot venni akarnak, illik hogy terhet is viſellyenek, vagy könnyen vagy nehezen, Par: 1. tit: 119.

II. Teſtamentaria, Az Teſtamentomos tutorság, Par: 1. tit: 114.

Melyre, mihelt az meg holt ember valakit választot: Az menten hozzá fogion, mert ha el mulattya, maga kárával cselekeſzi: Mert rayta követhetik az árvak kár valláſokat.

Harminez napnak alatta penig Inventariomot traſſon, ha azt akaria, hogy iót mondgyanak utánna. Azokra is penig gondot kel viſelniek, kik az attyok halála után ſzületetnek, Par: 2, tit. 62.

III. Dativa, Az adatot Tutorság, Par: 1. tit: 15. Mellyet ád

Az Feiedelem, ackor mikor törvény ſzerent való, avagy Teſtamentomos Tutor nincsen, valamely árvák körül.

Az Patronus, Avagy az Földes Vr. Avagy az Városokban az Tanács Istentől adatot tiſzti ſzerént: Mely tartozik az Arvák fogyatkozáſſának eleit venni, Es az árváknak mind magok ſzemelyeknek, s mind marháiok gondviſeleſſere bizonyos meg hit embert rendelni.

Az tutorságnak ideie penig ackor telik ki, mikor az Arvák 14 eſztendőſſek Par. 1. tit. 111. Ezokaert az ſerény tutorok, az az idő el telvén, meg intik az Arvákat, hogy Curatort kérienek, és igy magokat panaſztól meg mentik, Par: 1. tit: 124. Mellyet ha nem cselekeſznek huſzon négy eſztendőskorigh, ha mi kárt

vallanak ak Arvák, az Tutorok fizetése. Az Arvákat is ha azomban gondviselet lenül nevelik fel, ő nekik ter ortzáiokra.

Curatort azert azonok adnak, kik Tutort. De azt kit az Arvák valasztanak. Magoknak valók penigh megh nem lehetnek. Városi hellyen azonképpen, minek utánna megh haladták az tizennegy esztendőt, arra intetnek, hogy vagy az deákságra adgyák magokat: Vagy udvarnal szólgállyanak: Avagy kereskedő embernel lakianak: Avagy tiszteséges műre adgyák magokat, az mig az törvény szerint való ideieket el erik.

Az Tutorságról olvasd Par: 1. tit: 119, 125, 112, 115, 113, 91. 116, 114, 122, 117, 120. 121, 123, 124, 126.

Tutela inculpata: Vétek nélkül való maga óltalma, par: 3, tit: 21.

V.

Vacca, Tehen, ünő. par. 1, tit: 33.

Vadimonium, Kezesség.

Vas, vadis, Kezes, P.

Vadari, Feijet kötni.

Vadare, az vizen gázlóban által menni.

Vadum, Sekély, Lábboló hely, Rév, Par: 2, tit 10.

Vagiare, Barmot bé haytani. par. 3, tit: 33.

Vagiator, Custos sylvarum & pratorum, Erdő kerülő, Sib, Mező pásztor. Erdő pásztor, Czőz. Ibidem.

Validitas, Erős, Hatható, Efficax. p. 1, t. 33.

Wayvodalis, Feiedelem embere. p. 2, t. 22.

Vectigal, Vásár pénz, Vám, par. 2. t. 10.

Venalia bona, Aruban bocsátot iók, el adók, Proximis competunt, az attyafiakat illeti, Par: 1, tit: 60.

Venatio. Vadaszás.

Azért tilalmas az köz rendnek, hogy szőlőit és szanto földet pusztán ne hagya, és mégh ackor is ne vadaszszon, mikor Istennek igijét kellene halgatnia.

Vendicare, Magának tulaidonitani, par: 1, tit: 27. 77.

Venditio. El adás, par: 1, tit: 61, 59, 60, 27, 77.

Venditor. El adó, Aros, Par: 1, tit: 27, 76. 66, 77. 61, 69.

Venenum, Mereg, par: 1, tit: 52.

Veneficus, vel Venefica, Kanta Iros, ördöngős, bűvős baios, boszorkany.

Ez illyeneket, az mezőt hogy megmérgesitik, és hogy az ördöggel közlik dolgokat, és vegezést tészek vele, tűzzel meg égetik.

Veneficum, Veszetes.

Verberatio, meg verés.

Verberans

Az ki az Király Emberét megh veri, Notában essik érette, par: 1. tit: 14 par: 2, tit: 2.

Az ki valamely Nemes embert meg ver, feién marad érette. par: 3. tit: 21,

Az ki más lobbágyát meg veri, mi legyen az büntetése, par: 3, tit: 31. 19.

Vestigia, Láb nyom. Az el lopot marhanak lába nyomat, ki el tévészti, avagy annak észét veszti, kétségessé teszi magát.

Vestis, Ruházat, par: 1. tit: 95, 99.

Via, Országutya, Annak oly szélesnek kel lennie, hogy két egész vágású szekér békével el mehessen egy más mellet.

Vés, loca Sagenarum, Varsa hely, par. 1, tit: 133.

Hal fogó Kürtő, Az kürtőre vóltam.

Vicarius, Hely tarto. par: 2, tit, 52.

Vice Comes, vide Comes.

Vicinus, szomszéd, par: 1, tit: 60, 70, p: 2, tit: 64, 74.

Vidua

Viduarum conditio: Az özvegyeknek állapattyok, par: 1, tit: 29, 98, 99, 67. Par. 3, tit: 29.
Villa, Falu, par: 1, tit: 84, par: 2, tit: 82.
Villani, Falu béli, Iobbagyok, par: 3, tit: 25.
Villicus, Fal nagy, Gereb, Biro.
Vinculum, Kötes.
Vindicta, Vltio, Boszszu-allás Kézzel valo igaz vétel. par: 3. tit: 21, 22, 23,
Vinea, szölö, par: 1. tit: 133.
Violatio, Erőszak-tétel. Meg fertöztetés, Par. 1, tit: 105. 14.
Violator & violatio sedis iudiciariæ, szék törés, par: 1, tit: 134, parte 2, tit: 69, par: 3, tit. 3.
Violentus, Erős, hatalmas, par: 1, tit: 88.
Violentis occupator infra anni revolutionem eiici potest. Az ki hatalmasúl valaki örökségét el foglallya, egy esztendő forgássa alatt ismeg hatalmasúl ki vethetik, par: 1, tit: 68 par: 3, tit: 22.
Virgo, Szüz Leány, Leányzó.
Virtus, Ióságos cselekedet, Erő, p, 2, t, 68.
Vis, Erősség, Erő, Sokasság, par. 1, tit: 68, par: 2, tit: 74, par. 3, tit: 22.
Vis pro Violentia, Hatalmaskodás, par: 1, tit: 68, par. 3, tit: 21, 22, 24.
Visitatio, Meg látogatás, Matt: 6, art, 12.
Visus optimus testis, Az ki szemével valamit lát, az lehet leg fób bizonyság, par: 2, tit: 41.
Vitium, Vétek, Hiba, Error idem, par: 2, tit: 82.
Vitricus, Mostoha Attya.
Az Mostoha gyermekinek, mind szemellyeknek, mind penig marháioknak, örökségének gond-viselésehez ugy fogion, mint egyéb tutor, es ugy oltalmazza.
Vladislaus Rex P. Lengyel László Király, par: 2, tit: 14.
Vlna, öll, Reff. Singl
Vlna regalis, Par: 1, tit: 133.
Vltimus, Vtolsó, Inde ultimum supplicium solam mortem dicimus.
Vnicus, vide singularis.
Vniversitas, Közönség. Vide Collegiũ.
Vocare, Hini, Nevezni.
Voluntas, in casu comminationis pro facto reputatur. Az akarat az fenyegetésben, meg lót dolognak magyarázatik: Nincs is helye hogy valaki aval mentse magát, hogy vagy felesége vagy más ackarattyából, modnekúl cselekedet legyen valamit.
Votum, Fogadás-tétel.
Vrbs, Keritet kolesos varos.
Vrbicus, Városbeli ember.
Vrbanus, Varosi.
Emberséges, tiszteséges beszedü.
Vrburæ, Az Banyák iövedelmi,
Vlucapio, Veszet marha.
Vsura, Vele éles, Hászon vetel, Nyeresség, Biras, par: 1. tit: 81, par: 2, tit: 14.
Vsus, Vele valo élés, Haszon vétel, par: 1, tit: 62, 72, 84, 86.
Vsus fructus, Más ioszágát élni, Bitang marha.
Vterini, Egy Anyától születtettek, Carnales, Egy test vérek, kik egy Atyatól Annyától születtettek.
Vulnus, Seb.
Vxor, Feleseg. Házas társ. Gazda asszony. par: 1, tit: 29, 102, 106, 110. 14, 67, 48, 98, 54, 99. 134, 109, 93, 96, par: 3, tit: 29.

Z.

ZONA canabæa cingi, Kender mazzaggal övedzeni, par: 2, tit: 30.

FINIS INDICIS.

CARMINA D. HIERONYMI BALBI,

Præpoſiti Poſonieñ. & Secretarii Regiæ Mttis.

INclyta Quæ Seythicis gens prodijt Hungara terris,
Nil niſi ſangvinei Martis amabat opus.
Clara quidem bello, patriſq; decora triumphis,
Sed non pacificæ conſcia legis erat.
Non fora legitimis reſonabant ſparſa tabellis,
Nullaque conſcripti regulâ juris erat.
Ius dubiè pendens incertæque alea litis,
Sparſaque clamoſo jurgia vana foro.
Inde (nefas) patrijs ejectus ſedibus hæres,
Hæſit, & alterius ſuſtulit alter opes.
Inque pari cauſa lata eſt ſententia diſpar,
Et modo qui victor, mox fuit ille reus.
At STEPHANVS veterum laudes egreſſus avorum
Attulit optatam providus author opem.
Qui nunc Pannoniæ perſcribit jura feroci,
Armaque fulta ſacris legibus eſſe jubet.
Ille aperit Regni triplici decreta libello,
Et notat ambiguo jura tuenda foro:
Atque docet mores, longo ſervavit ab ævo
Quos Scytha, Cæſareis legibus eſſe pares.
Et quæ vix poterant numeroſo codice claudi,
Sedulus in paucas digerit ipſe notas.
Actio certa patet, certa eſt præſcriptio rerum,
Et conteſtatæ formula litis adeſt.
Quisque ſuum noſcens, alieno limite cedet
Sponte, nec infirmus præda potentis erit.
Iuſque piumque colent placida ſub lege quieti,
Sorte pari cauſas Crœſus & Irus agent.
Macte animi, qui tanta tuis dare commoda noſti
Gentibus, inſignis fama futura tua eſt:
Vt Cretæ Minoa colunt, Agrique Phoroneum,
Legifer & Spartæ templa Lycurgus habet.
Vtque Solone ſuo doctiles lætantur Athenæ,
Sic laudes referet Pannonis ora tuas.
Major erit ſacris, qui mœnia legibus armat,
Quam qui belligeræ congerit artis opes.
Nam licet arma vacent, ſolidi ſtat gloria juris,
At ſine jure parum Martia bella juvant.

MTA MŰZEUM KÖNYVTÁRA